

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ім. ШЕВЧЕНКА

ЛИСТУВАННЯ
Степана РУДНИЦЬКОГО

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ім. ШЕВЧЕНКА
УКРАЇНОЗНАВЧА БІБЛІОТЕКА НТШ. Число 19

Листування Степана Рудницького

Книжка знайомить читача з епістолярною спадщиною видатного українського вченого-географа Степана Рудницького. Вона є документальною ілюстрацією історії науки першої третини ХХ ст., коли закладалися основи української географії, її теоретико-методологічні засади у контексті із засадами європейських шкіл, зокрема німецько-австро-швейцарських. Особливої уваги заслуговує становлення картографічної справи — *інтегративної частини* математичної географії, розгляд питань щодо єдності українських земель, їх національно-етнічної і територіальної окремішності.

Збірка листів — це історичні свідчення географів, картографів, істориків, громадських діячів і діячів у галузі культури про головні події тодішнього життя, про важливі проблеми і дискусії, пов'язані з географічною наукою та географічним українознавством, про установи, які займалися їх вирішенням. Видання доносить до читачів достовірну інформацію про час, який давно минув, про його кращих представників, дає можливість повніше окреслити і довершеніше висвітлити образи учених та їхні творчі здобутки, глибше розкрити процес розвитку географічної науки в Україні.

Упорядкування, вступна стаття, примітки:

Павло ШТОЙКО

Відповідальний редактор:

Олег КУПЧИНСЬКИЙ

Рецензенти:

Ярослав ДАШКЕВИЧ (Львів) — доктор історичних наук

Володимир ПАЩЕНКО (Київ) — доктор географічних наук

*Надруковано за ухвалою Видавничої Ради
Наукового товариства ім. Шевченка у Львові*

*Книжку видано завдяки фінансовій підтримці
Наукового товариства ім. Шевченка в Америці*

Ї 1805080000
2006 Без оголошення

ISBN 966-7155-89-7

© Павло Штойко, упорядкування,
вступна стаття, примітки, 2006
© Наукове товариство ім. Шевченка.
Укладання, 2006

A. C. Fuganyskian

ГЕОГРАФІЯ В ДІАЛОЗІ КУЛЬТУР

ЗАМІСТЬ ВСТУПУ

Процес становлення української географії, розпочатий наприкінці ІІІ ст. базувався на природничонауковому напрямку історичної геології — геоморфології — науки про рельєф земної поверхні, його зовнішніх чинників — морфології, генезису (походження) і закономірностях розвитку ендогенних (внутрішніх) та екзогенних (зовнішніх) чинників. Тому на початках свого утвердження в науці, як і більшість географів кінця ІІІ — першої третини ХХ ст., Степан Рудницький проводив геоморфологічні дослідження, вивчаючи сточище (басейн) Дністра, а результати опублікував у збірниках Наукового товариства ім. Шевченка (НТШ) 1905, 1907, 1913 років. Наприкінці 1920-х — на початку 1930-х років продовжив розпочаті в Галичині геоморфологічні обстеження сточища Дніпра, узбережжя Чорного моря і території Донеччини.

В умовах становлення української державности діяльність географа почалась духовними вимірами національного буття й національної свідомості. Як професор ряду університетів і керівник Українського науково-дослідного інституту географії та картографії, С. Рудницький стрияв розвиткові української географії та картографії, підвищенню фахового рівня і кваліфікації географічного персоналу, допомагав молодим дослідникам, писав відгуки, рецензії, виступав лектором, методистом і емогентом. Він був науковим редактором і автором низки географічних карт, регулярно друкувався у „Записках Математично-природописно-лікарської секції НТШ“ у Львові, у „Віснику природознавства“, у „Записках Українського науково-дослідного інституту географії та картографії“ у Харкові, автором ряду статей і карт до „Української радянської енциклопедії“, наклад яких знищено. Важливо підкреслити заслуги С. Рудницького у розробці та впровадженні української географічної термінології. Він гідно репрезентував географічну науку України у Відні, Празі, Берліні, інших європейських наукових центрах як зачинатель української політичної географії. Автор ґрунтовних праць з історії, методології й теорії землезнання, геоморфології, картографії, математичної, фізичної, етнічної географії, антропогеографії та політичної географії України; його наукова спадщина увійшла в золотий фонд національних географічних здобутків. С. Рудницький створив окрему оригінальну школу українських географів 1920—1940 рр., яка повністю відповідала рівневі вимог світової географії.

Не можна не відзначити важливості узагальнюючого погляду цього вченого на розірвані між сусідніми державами українські етнічні землі, а також його спроби розглянути весь український етнос у цілісній єдності і в такий спосіб представити його географічно і картографічно.

Відомий як популяризатор географії, особливо її найновіших досягнень, С. Рудницький писав і для фахівців, і для широкого кола читачів, зокрема для школярів, про природні цінності українських земель, завдання і проблеми географії. Чимало наукових ідей вченого мали продовження в дослідженнях його учнів. Невтомний дослідник географії, картографії й суміжних наукових дисциплін, новатор, енциклопедист, він розглядав науку як невід'ємну складову національної культури. Виняткова працездатність, обізнаність із найновішими досягненнями в географічній науці, високий творчий потенціал, знання мов результувалися надзвичайною продуктивністю вченого.

Віддані українській ідеї, високодуховні особистості на кшталт С. Рудницького далеко переростали межі звичайного лідерства у своїй галузі діяльності. Багатьох із них об'єднали драматизм вигнанства чи трагізм гулагівських тенет, у яких найяскравіші постаті національного духу губилися безслідно. Заодно втрачалися і документальні свідчення про неординарні життєві шляхи учених — з приреченими арештантами гинули і їхні особисті архіви. Сподіватися на збереження „арештованих“ листувань у чекістських мурах безнадійно. „Червона мітла“ методично замітала за собою сліди, а тому до нас дійшли здебільшого лише фрагменти великих листувань, документовані в офіційних хроніках установ, ретельно зібрані в архівах невтомними ентузіастами або збережені в родинних пошанивках спадкоємцями. У них — самотність, нереалізованість задумів, беззахисність перед більшовицьким оточенням, перед непрофесійністю і профанацією пристосуванців. Усе це — документи недавньої трагічної історії України. Метою видання листів є і вшанування пам'яті вченого-географа, і донесення до усвідомлення нащадками жертвовності наших гідних попередників.

У чорні десятиліття нищення українства, масових репресій, апокаліптичних трагедій, які „не піддаються ні виміру, ні повному осягу“, він, гнаний за правду і любов до рідного народу і його землі, навіть тоді служив умиряючій і знесиленій Україні з її занедбаною і переслідуваною протягом сторіч культурою. За цю правду і любов він став в'язнем ГУЛАГу, і його особиста трагедія асоціюється з трагедією українства, яке усе це не відродилося і досі тупцює на евразійському розпутьті, намагаючись зберегти свої окрадені чесноти. Життя С. Рудницького обірвалося у більшовицькому ув'язненні. Цим спричинилось замовчування його діяльності упродовж тривалого часу. В СРСР творчу спадщину С. Рудницького шельмували і фальсифікували, забороняли і приховували. Лише в останні роки ХХ ст. виникла можливість докладніше ознайомитися з науковим доробком вченого та об'єктивно оцінити його.

Так, у грудні 2002 р. зусиллями кафедри географії України Тернопільського державного педагогічного університету ім. Володимира Гна-

було опубліковано матеріали Другого всеукраїнського семінару „Регіональне географічне краєзнавство: теорія і практика“¹, присвяченого 125-річчю від дня народження фундатора української національної географії Степана Рудницького та 10-річчю заснування кафедри географії Тернопільського державного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка, де було належно відзначено роль С. Рудницького у становленні вітчизняної географії. Таку ж мету має і книжка листування визначного вченого. Видання охоплює широку панораму українських і міжнародних науково-географічних зв'язків, найважливіших, донині нерозв'язаних дослідницьких проблем з україністики, висвітлює спектр завдань учених першої третини ХХ ст. на різноманітні завдання географії як науки: географо-картографічних нюансів відображення просторової ситуації від осягнення сутності природних і суспільних процесів і зв'язків до фахових питань перекладу з урахуванням не лише особливостей у техніці перекладу, а й відсутності „зворотної відповіді“ та понятійно-термінологічної неузгодженості.

Чимало листів уціліли лише фрагментарно, написані „неякісно“ в оригіналі, — місцями протерті, зашмуляні, друковані чи писані на папірцях тощо.

До книжки листування Степана Рудницького увійшли вступна стаття, листи, коментарі і примітки, тлумачення маловживаних слів, хронологічний покажчик, анотований покажчик імен та назв.

* * *

Степан Рудницький належить до числа тих, кого Михайло Грушевський поряд із Омеляном Терлецьким, Мироном Кордубою, Степаном Томашівським, Зеноном Кузелею, Іваном Крип'якевичем та іншими називав своїм учнем і послідовником².

Не всі наукові праці С. Рудницького однаково рівноцінні за змістом і глибиною викладу матеріалу. Окремі з них носять публіцистичний характер. У багатьох дослідженнях можна відзначити оригінальні авторські роздуми-спостереження у контексті поглядів інших дослідників, власні думки вченого та їх еволюцію стосовно оцінки природних і суспільно-історичних процесів. Свое покликання і завдання він розумів не лише як самовіддану власну і колективну працю у сфері географії в Україні, але й як необхідний внесок у розвиток географічної науки взагалі, „новітнього землезнання, що вчить досліджувати й пізнавати усю землю і кожний її клптик як живий твір природи“³. С. Рудницький започаткував не лише українську наукову географію, але й „поняття України як географічної

¹ Див.: Матеріали Другого Всеукраїнського семінару „Регіональне географічне краєзнавство: Теорія і практика“.— Тернопіль, 2002.

² Грушевський М. Жерела до історії України-Руси.— Львів, 1895.— Т. 1.

³ Рудницький С. Декілька заміток до справи районізації України // Літературно-науковий вістник.— Львів-Київ, 1924.— Т. 85.— С. 238.

одиниці"⁴, він висвітлив „повну й суцільну географічну картину України як окремої країни“⁵ в системі східноєвропейських держав, а у своїх працях віддзеркалив новий рівень самосвідомості українців і нові підходи до географічної науки та розвитку українських земель від найдавніших часів до початку ХХ ст., обґрунтував значення географічних чинників в утворенні й подальшій розбудові української державності.

С. Рудницький — не тільки визначний український географ, але й непересічний історик, педагог і вихователь. Українська шкільна географія має бути вдячна йому за низку кращих (досить поширених у 1920-х роках) підручників і хрестоматійних видань, карт, посібників з географії, підготовлених особисто ним або його учнями й послідовниками.

Створення україномовних підручників передувало націоналізації школи, прискорюючи цей процес, сприяло демократизації народної освіти, в якій рідна мова є самодостатньо визнаним і природним для неї засобом розвитку думки і мислення. Його праці, написані рідною мовою, здатні очищати і одухотворювати життя багатьох поколінь, наповнити його почуттям відповідальності за свій народ і неперехідної любові до рідної землі, прилучити до осягнення сутності власного призначення, відкривають сенс творення культури.

Наукова діяльність С. Рудницького ніколи не обмежувалась працею над літературними чи картографічними джерелами. У своїй науковій творчості він поєднував польові геоморфологічні дослідження, які розпочав наприкінці ХІХ ст., з музейною і бібліотечною роботою, з редагуванням кількох „Збірників Математично-природописно-лікарської секції“ Наукового товариства ім. Шевченка, плеканням дослідницької молоді та подвижництвом в організаціях географічних осередків, зокрема в єдиній офіційній установі — Українському науково-дослідному інституті географії та картографії. Не уникав дискусій, зумовлених загальнотеоретичними побудовами і поглядами як окремими етапами розвитку географічної науки. Відомо ж бо, що тогочасні географічні знання здобувалися переважно без системного наукового аналізу, в них не завжди простежувались причинно-наслідкові та просторово-генетичні зв'язки. Географічні знання в Україні формувалися передусім на кафедрах географії університетів Львова, Харкова, Києва, Одеси. Проте в жодному з них до праць С. Рудницького не було україномовних посібників чи підручників. Тодішні видання із загального землезнання, історії землезнання, ботаніко-географічні виклади тощо були чужомовними і вкрай дискусійними⁶.

⁴ Полянський Ю. Проф. д-р Ст. Рудницький. Основи землезнання України. Кн. 1. Фізична географія України.— Львів: Накл. Укр. Педагог. Товариства, 1924 // Літературно-науковий вістник.— Львів-Київ, 1924.— Т. 85.— С. 87.

⁵ Дольницький М. Український учений-географ професор д-р Степан Рудницький // Зб. на пошану українських учених, знищених большевицькою Москвою / Ред. М. Овчаренко. Записки НТШ.— Т. СLXXIII.— Париж—Чикаго: Накл. осередку праці Наукового товариства ім. Шевченка в Чикаго, 1962.— С. 333.

⁶ Диспут проф. А. Н. Краснова на степені доктора географії // Землеведение.— Москва, 1894.— Т. 1.— Кн. II.— С. 141—142 (141—160); А нучин Д. Н. Новый русский курс земледения. Профессор А. Н. Краснов. Курс земледения // Землеведение.— 1908.— Кн. I.— С. 124; Чепурковскій Е. Проф. А. Н. Краснов. Лекции

Щоб оцінити зроблене С. Рудницьким, його учнями та колегами, необхідно зрозуміти, яким убогим було у другій половині XIX ст. викладання природознавства загалом і географії зокрема у тодішній українській школі. Знання, які згодом стали базою наукової географії та її методик, викладали не географи, а фахівці інших дисциплін: історики, фізики, ботаніки і навіть філологи. Науковий рівень географічних знань залишався невисоким. Завдання та межі географії лише окреслювалися. Географічних факультетів і фахівців з географічних спеціальностей в Україні не було. Ситуація децю змінилася з 80-х років XIX ст. Так, у 1882/1883 навчальному році були впроваджені лекційні курси з географії спершу у Львівському університеті на кафедрі географії і читалися вперше та географом Антоні Реманом, згодом у Харківському університеті їх читав фітогеограф і геоботанік Андрій Краснов, у Київському — метеоролог Петро Броунов, в Одеському університеті — ґрунтознавець і ботанік Гаврило Танфільєв. Сприятливіші умови для розвитку географії створили у Львівському університеті з відкриттям кафедри географії та Інституту географії, налагодженням тісних наукових зв'язків з європейськими вченими (Віктором Улігом, Едвардом Брикнером, Альбрехтом Пенком та іншими). Лише згодом праці вихованця Київського університету Павла Тутковського засвідчили яскравий талант українського геолога і географа. Опрацюванню університетських курсів з географії України передували польові дослідження в ділянці низки природничих дисциплін, упорядкування та систематизація набутих знань. Близьке наступне дослідження збагачувало науку конкретними фактами, учені прагнули окреслити найсуттєвіші риси природи земної поверхні, що сприяло формуванню географії як науки, яка поступово поверталася з историко-етнографічного та историко-філологічного напрямів на природничі засади розвитку, набуваючи своїх конкретних методів і предмета вивчення⁷.

Великі заслуги перед українською географічною наукою мають наукові товариства, передусім Математично-природописно-лікарська

7 о физической географии.— Харьков, 1910 // Естествознание и география.— 1911.— № 5.— С. 77—80; Rehman A. Obecny system geografii (wysnuty z jej dziejowego rozwoju).— Lwów, 1884 (окрема відбитка); Rehman A. Zemie dawnej Polski i sąsiednich krajow słowiańskich opisane pod względem fizyczno-geograficznym.— Lwów, 1895.— Cz. I—II; Lwów, 1904; Rehman A. Russland, von Prof. Dr. Andreas v. Krasnow, in Verbindung mit Prof. Dr. Alexander Woelikow, od. z czasop. „Kosmos“.— 1908.— Z. 1—3 (Kirchhofa: Länderkunde v. Europa.— Cz. 3-cia.— T. V).— Warszawa, 1908; Танфільєв Г. И. Галиция и Буковина. Географический очерк.— Одесса, 1915; География России, Украины и прилегающих к ним с запада территорий в пределах России. 1914 г.— Ч. II.— Вып. 1: Рельеф Европ. России и Кавказа.— Одесса, 1922; Рудницький С. Декілька заміток до справи районізації України // Літературно-науковий вістник.— Львів, 1924.— Т. 85.— С. 227—239.— Прим. упорядника.

⁷ Richtshofen F. Aufgaben und Methoden der heutigen Geographie.— Leipzig, 1883; його ж. Führer für Forschungsreisende.— Berlin, 1886; Hettner A. Das Wesen und die Methoden der Geographie // Geographische Zeitschrift.—XI.— 1905 та інші; його ж. География, ее история, сущность и методы.— Ленинград-Москва,

секція Наукового товариства ім. Шевченка у Львові та Природничий відділ Українського наукового товариства у Києві. За підтримки Наукового товариства ім. Шевченка був створений Природознавчий музей, провадилися польові географічні дослідження, закладалися основи формування української географічної термінології, виходили з друку географічні карти тощо.

Внутрішній простір науки, осягнення нею суті і глибини явищ та процесів беруть початок від її класичного етапу, а ретроспекція є формою діалогу сучасних учених із ученими минулих епох. Вбираючи квінтесенцію здобутків учених минулого — вищі результати наукового пізнання попередніх періодів, наука спадкоємно прямує у майбутнє. Осмислюючи минуле, у тому числі епістолярну спадщину, ми вирішуємо чимало конкретних методологічних питань, пов'язаних із впорядкуванням та викладом історичного матеріалу.

Володимир Геринович у рецензії на монографію С. Рудницького „Географія України“ зазначав: „Глибоке знане пробивається в кожному реченні, цілість виведена майстерно! ...Читач бачить факт, зміни, причини; як давно було, чому, як стало ся, як уложать ся відносини в будуччині, оцінку взаємодії людини і природи на рідній землі: „Взаємини між українським народом і землею“, „господарско та географічний огляд України“, „краєвиди і селитьби України“ тощо, включаючи шість карт — „перші того рода української карти“, автор „методолог“ знаний, в книзі „скристалізував задачі і цілі новітньої географії“ і модерних поглядів. „Праця Рудницького перша свого рода в світовій літературі“, а тому „стане основною книгою українського національного виховання“⁸.

Вивчення листів дасть змогу по-новому зрозуміти творчий процес ученого, чіткіше окреслити єдину логічну систему історії і теорії географії. На початку нового тисячоліття важливим є підбиття підсумків пройденного шляху, особливо так мало дослідженої історії української географії.

1930; Рудницький С. Нинішня географія.— Львів: Накл. Руского Товариства педагогічного. З друк. НТШ, 1905; Davis W. M. An inductive study of the contents of geography. Bull. Amer. Geogr. Soc., 1906; передрук. у зб.: W. Davis Geographical essays.— Boston, 1909; Тутковский П. Задачи и пределы географии. Вступит. лекция, прочитанная в университете св. Владимира.— Житомир, 1914; Берг Л. С. Предмет и задачи географии, 1915 (доклад в Русском Географическом Обществе) // Известия Русского Географического об-ва, 1915.— Т. 51.— Вып. 9.

⁸ Геринович В. Ст. Рудницький. Географія України // Діло.— Львів, 1916.— Ч. 77 (йдеться про книгу: Rudnycky S. Ukraina: Land und Volk. Eine gemeinschaftliche Landeskunde.— Wien, 1916.— 416 s. (6 kart). Через сім років з'явилась одна з найбільших синтетичних праць С. Рудницького: Основи землезнання України.— Прага, 1923.— Ч. 1—2 [Ч. 1. Фізична географія України.— 200 с.; 2-ге вид.: Львів, 1924.— 139 с.; Ч. 2: Антропогеографія України.— 326 с.; 2-ге вид.: Ужгород, 1926.— 204 с. (Літографоване видання Українського вільного університету у Празі)].

Про карту українських етнічних земель до „Географії України“ проф. С. Рудницького див. два листи географа, згодом ректора Кам'янець-Подільського ІНО Володимира Гериновича до Михайла Грушевського (1910 р.) // Центральний державний історичний архів України у Києві (далі — ЦДА України у Києві), ф. 1235, оп. 1, спр. 412, арк. 1—4.— Прим. упорядника.

Детермінанта Степана Рудницького — це своєрідна історія української географії в Україні, це оригінальні джерела, які дають можливість спілкуватися, доволі повне уявлення про ті чи інші аспекти і обставини розвитку наукової зв'язків без стороннього визначення „пріоритетів“ як у своїй географії, так і в наукових контактах учених, дослідників, громадських і культурних діячів. Листи віддзеркалюють особливості давніх подій, відкривають маловідомі грані уявлення як людьми, це взята з „перших уст“ інформація про ті чи інші факти, що дає уявлення про живий образ непересічної особистості в різних оточеннях — родинному, науковому, суспільному. Листи С. Рудницького засвідчують його вірність українській ідеї, якою він керувався ще в студентські роки. Йому не доводилося блукати між чужими берегами у пошуках свого українського коріння або пристані в українському березі⁹. Українська проблема — головний стрижень його життя, природний шлях до української державності.

В систематичній спадщині Степана Рудницького чільне місце займає листування з визначними діячами української і зарубіжної науки та культури: Степаном Балеєм, Левом Ганкевичем, Михайлом Грушевським, Володимиром Дорошенком, Богданом Заклинським, Іваном Крип'якевичем, Іваном Кревецьким, Антоном Крушельницьким, Володимиром Левицьким, Заїодимиром Огоновським, Василем Панейком, Іваном Раковським, Іваном Рудницьким, Миколою Скрипником, Кирилом Студинським, Степаном Томашівським, Василем Щуратом, Ергардом Дьорнером, Альбрехтом Пенком, Норбертом Кребсом, Миколою Кройцбургом, Альфредом Метцлом, Альфредом Енсенем та іншими. Це багате листування — важливий матеріал з історії географічної науки в Україні. Серед адресатів С. Рудницького чимало установ, а поміж них Наукове товариство ім. Шевченка у Львові, представники урядів Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР), Української Народної Республіки (УНР), Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР).

Перелік адресатів і тематика листування змінювались відповідно до часу, стану суспільства і кореспондентів. Тут можна виокремити листи історії шкільництва, що засвідчують зацікавлення С. Рудницького освітою і його турботу про долю вчителів (І. Рудакевича, Микитюка, К. Николайчук, В. Геряновича та інших), листи про роль Степана Рудницького у створенні шкільництва, котрий „мав би зайнятися справами народного й середнього шкільництва на Україні (учительські сили, букварі, читанки, научні підручники на українській мові, педагогічні научні пляни і т.д.)“¹⁰. У збірці бачимо також документи про наше минуле, що не втратили актуальності досі. Це насамперед досвід галичан, які у 1918—1919 рр. працювали вчителями у приватно-католицьких школах наддніпрянської України.

⁹ Гирич Г. Між російським і українським берегами. Володимир Вернадський і національне питання (у світлі щоденника 1917—1921 років) // *Мара Mundi*: Зб. наук праць на пошану Ярослава Дашкевича з нагоди його 70-річчя. — Львів, Київ, Ель-Йорк, 1996. — С. 735—756.

¹⁰ Центральний державний історичний архів України у Львові (далі — ЦДІА України у Львові), ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 83.

Листування 1914—1918 рр. відтворює тривожні події фронтового життя — крик зболеної душі молодих людей, рекрутованих до австрійської армії¹¹. Це листи Мирона Дольницького, Мирослава Капія і самого Степана Рудницького. „Ох коби вже ся війна скінчилася і чоловік міг знов взяти молоток і компас до рук та чкурнути у Карпати!“¹² — читаємо у листі С. Рудницького. А ось із якими словами звертається до нього Мирон Дольницький: „... коли дальше там (на війні. — П. Ш.) зістану. Або на добре захворію, бо вже і так мої нерви так слабкі, що ледве держуся, бо коли дальше так піде й не верну відтам. А так бодай на якийсь час врятував би себе і впрочім зробив би щось. І так сходить час — чоловік марнує час і сили й непевний найближчої години“¹³.

Листи 1901—1913 рр. до Михайла Грушевського сповнені великої поваги та шани до свого вчителя, вони відображають ділові й дружні стосунки, які склалися між обома ученими¹⁴. Ці листи здебільшого закінчуються словами „Остаю всегда прихильним і вдячним учеником“¹⁵.

Свої непрості взаємини з М. Грушевським С. Рудницький описує так: „Я був [у] 1895—1899 [рр.] одним з його кращих учнів по історії. Та віддався виключно географії й природі* а в т[овариств]ві Шевченка приступив до опозиції Грушевського й вів разом з інш[ими] проти нього

¹¹ Українська культурна рада у Відні. Лист т-ва „Християнська молодь“ в Швейцарії про надання допомоги на видання літератури для українських військово-полонених. Відень, 20 грудня 1915 р. // ЦДІА України у Львові, ф. 391, оп. 1, спр. 88; З італійського полону // Шлях.— Зальцведель, 1919.— Р. 1.— 29 листопада.— Ч. 18. А також: Листування з Міністерством закордонних справ про становище військовополонених Армії Української Народної Республіки за кордоном і порядок проведення їх до армії УНР. 1920—1921 рр. // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі — ЦДАВО України), ф. 1075, оп. 2, спр. 203; Український військовий табір в Йозефові. 1921—1923 рр. // ЦДАВО України, ф. 3521, оп. 1, спр. 2; Листування про роботу культурно-політичного кружка табору // Там само.— Ф. 3521, оп. 1, спр. 2; Звіт про працю культурно-політичного кружка, його секцій, курсів і установ. 1921—1922 рр. // Там само.— Ф. 3521, оп. 1, спр. 145. Історичну секцію культурно-просвітнього кружка інтернаціональних очолював Мирон Дольницький.

¹² Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України (далі — ЛНБ НАН України), від рукописів, ф. 11 (О. Барвінський), спр. 2262, п. 138.— С. 9.

¹³ ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 25.

¹⁴ Мушинка М. Взаємини Степана Рудницького з Михайлом Грушевським // Михайло Грушевський. Зб. наук. праць і матеріалів Міжнародної ювілейної конференції, присвяченої 125-й річниці від дня народження Михайла Грушевського.— Львів, 1994.— С. 296—305.

¹⁵ ЦДІА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 724, арк. 4—45.

* Для географічного обґрунтування національно-державницьких ідей М. Грушевський прагнув зібрати докупі усі українські землі — Західної та Східної України. Картографічний виклад усієї української території, представлений С. Рудницьким на його етнічних картах, включав Підляшшя, Холмщину, українську частину Бессарабії, Полісся, Закарпаття (угорську, згодом чехословацьку Україну), Новоросію та Кубань. Усі українські етнічні землі „збиралися“ не без впливу М. Грушевського. Берестейська угода (Брестський договір), крім Кубані, визнала Україну однією з великих держав.— Прим. упорядника.

¹⁶ У газетах „Рада“ та „Діло“ надруковані статті з приводу статуту Наукового товариства ім. Шевченка: С. Єфремова „З нашого життя“ (Рада.— 1913.— 6 грудня) і С. Рудницького „В справі зміни Статуту Наукового товариства ім. Шевченка“, а

1900—1914¹⁶. Опісля я попав з ним удруге в конфлікт у Відні 1915—1920 [рр.] при закладанні Укр[аїнського] ун[іверсите]ту. Воюючи на державно-громадському полі, я рівночасно з великою пошаною відносився до Грушевського як світоча науки й товариських відносин не зривав'. У 1920 р. я писав йому gratуляційний лист ч/з Гериновича. Розмовляв з ним 1925—33 [рр.] два рази під час моїх побутів у Києві на Сесіях ВУАН. Другий раз 1929 [на] його катедрі ... про відносини в ВУАН і мої трудові ... і мої зв'язки у наук[овій] роботі. Другий раз у 1930 р. в сквері перед Київським ун[іверсите]том про мою співпрацю у збірнику „Західна Україна“, який збирався видавати Грушевський¹⁷. До себе до хати мене не брав ні разу, ні сам я до його не заходив“¹⁸.

Про М. Грушевського і його діяльність С. Рудницький у своїй архівно-справній справі зазначає:

1. Що він, прибувши в УСРР, далі проводитьиме політично-організаційну роботу;

2. Що має знову велику популярність серед простолюду;

3. Більшає його популярність поміж інтелгенцією, хоч вона поки що обмежується до петлюрівської лінії Єфремова і комп[артії];

4. Має виріш[аль]ний вплив серед тепер[ішн]их і бувших есерів та інших есдеків і симпатій в укапістів;

Моя відповідь С. Єфремову“ (Діло.— 1913.— 24 грудня) та інші.— Прим. упорядника.

Відмінності поглядів і розходження позицій І. Франка, С. Рудницького, С. Томашівського, В. Гнатюка, І. Груша та інших переважно галицьких учених і діячів. з одного боку, і М. Грушевського — з іншого, засвідчують, що “в ряди українських політиків він (М. Грушевський. — П. Ш.) вписатися не міг”. Його політичний романтизм, на думку Я. Дашкевича, суперечив “державницькій школі в українській історичній науці”. Інші ремарки, наприклад, риси характеру, тут опущено.— Прим. упорядника.

Наприкінці 1928 р. між істориками ВУАН і НТШ в особі М. Грушевського та І. Крип'якевича виношувалась думка про формування збірника під назвою „Західна Україна“ (див.: Стеблій Ф. Збірник „Західна Україна“ — нездійснений проект М. Грушевського й І. Крип'якевича) // Іван Крип'якевич у родинній традиції, культур. суспільстві.— Львів, 2001.— С. 765—778.

У 1930 р. в харківському збірнику „Західна Україна“ С. Рудницький опублікував декілька статей.

Архів Служби Безпеки України, спр. 57190-ФП, т. 1, арк. 96; Гнатюк В. Наукове товариство імені Шевченка у Львові (з нагоди 50-літньої річниці його заснування (1873—1923)) // Літературно-науковий вістник.— Львів, 1925.— Т. 86 (С. 76—86, 173—181, 263—272, 367—374); Т. 87 (С. 72—79), 169—177, 321—332); Т. 88 (С. 175—185, 272—278); Винар Л. Михайло Грушевський і Наукове Товариство ім. Тараса Шевченка. 1892—1930.— Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1970.— 111 с.; його ж. Михайло Грушевський як голова Наукового Товариства ім. Шевченка // Український історик.— 1969.— Ч. 1—3 (21—23).— С. 5—46; Сохань П. С. М. С. Грушевський і Українська Академія Наук // Вісник АН України.— 1991.— № 11.— С. 87—89; Грицак Я. Конфлікт 1913 року в НТШ: причини і причинки // Український історик.— 1991—1992.— Ч. 3—4 (110—111), 1—4 (112—115).— С. 319—332; Сохань П. С., Ульяновський В. І., Кіржаєв С. М. М. С. Грушевський і Academia. Ідея, змагання, діяльність.— К., 1993.— Додатки: І. Документи і матеріали.— С. 195—268; II. Неопубліковані праці.— С. 269—317; Винар Л. (рец.): П. С. Сохань, В. І. Ульяновський, С. М. Кіржаєв. М. С. Грушевський і Academia. Ідея, змагання, діяльність // Український історик.— 1994.— Ч. 1—4 (120—123).— С. 325—328.

5. Має пост[ійний] зв'язок з галицькою політикою через [К.] Студинського, [В.] Щурата, [Ф.] Колессу, [І.] Крип'якевича і ін.;

6. Має значну повагу у комуністів, що вийшли з укапістів, боротьбистів, есдеків;

7. Має вел[икий] вплив серед галицької еміграції так партійної, як і позапартійної;

8. Що має свій добре зорганізований штаб, якого головні члени є [Ф.] Савченко, [М.] Шраг, [М.] Чечель, [П.] Христюк, [І.] Лизанівський;

9. Довкола цього штабу гуртується ціле політичне угруповання лівоіших укр[аїнські]х самостійників;

10. У ВУАН Грушевський має поки що мало прихильник[и]в серед акад[еміки]в та серед молодших наук[ови]х робітників, має цього впливу багато більше й гуртує біля себе кадри молодих робітників на національно-культурному й практично-політичному полі;

11. Що Грушевський — це видима голова українських національних стремлінь в УСРР і СРСР взагалі¹⁹.

Якими б не були „пункти зізнань“, але дружні і непрості стосунки С. Рудницький і М. Грушевський підтримували понад три десятиріччя. Подекуди їх взаємовідносини нагтовхувались на гострі психологічні конфлікти. І упродовж того часу тактичні прорахунки і незгоди в оцінці тих чи інших подій, об'єктів чи суб'єктів не перешкодили С. Рудницькому наполегливо прямувати до заповітної мети — „якнайшвидше розвинути географію в Україні, щоб вона станула вище, ніж у якого-небудь сусіднього народу ... написати велику наукову географію України, яка була б такою самою підвалиною українського націоналізму, як є велика історія й історія літератури М. Грушевського...“²⁰. Могутність історика великою творчою силою солідаризувалася з працями геолога і географа академіка Павла Тутковського²¹, який „не таїв у

¹⁹ Архів Служби Безпеки України, спр. 57190-ФП, т. 1, арк. 97.

²⁰ Там само.— Арк. 6—7.

²¹ П. Тутковський — керівник фізико-математичного відділу УАН, незмінно підтримував М. Грушевського у його нових задумах реорганізації Академії (після еміграції в 1919—1924 рр.) і входив з ним в опозицію щодо Президії ВУАН.

Національній Академії наук передувала діяльність Наукового товариства ім. Шевченка (НТШ) у Львові і Українського наукового товариства (УНТ) у Києві, з якими пов'язувала М. Грушевського тісна, тривала і різнобічна праця. В умовах бездержавності у цих товариствах плекалась національна еліта, складался цикл українознавчих дисциплін, у тому числі географія. „В концепції УАН М. С. Грушевського відбилася радикальна ідея самостійного державного розвитку України і повної незалежності її культури від російської, але в зв'язку з європейськими“ // Сохань П. С., Ульяновський В. І., Кіржаєв С. М. М. С. Грушевський і Academia. Ідея, змагання, діяльність.— С. 190.

Концептуально відмінний підхід стосовно УНТ та М. Грушевського зайняли М. Василенко та В. Вернадський під час формування Академії наук у 1918 р. Вони всіляко підпорядковували гуманітарні (у тім числі українознавчі) науки природничим і технічним. Подальша ідеологізація й технологізація наукових інституцій в Україні підірвали базу Національної Академії наук. Вона “по суті, відчужена від проблем національного розвитку України” (Романів О. Михайло Грушевський і його роль у становленні та розвитку української національної науки // Михайло

... великих симпатій до [С. Рудницьким.— П. Ш.] ... великих симпатій до [М. Грушевського.— П. Ш.]²².

У 1920-х роках передбачити політичний терор проти українства для його еліти могли лише одиниці. Серед них не виявилось ні М. Грушевського, ні С. Рудницького, ні Ю. Бачинського. І їм числа немає: тисячі великих вояків УГА, січових стрільців, представників галицької інтелігенції перейшли Збруч у Східну Україну²³.

Розбіжності в позиціях С. Рудницького і М. Грушевського ще до еміграції і після повернення в Україну були швидше тактичними, ніж принциповими. Вони різнилися прийомами і засобами досягнення мети, а радянський соціалізм вони сприймали як один із варіантів можливого українського шляху. Проте найкращі умови для розвитку національної політики з усіх українських етнічних земель склалися в Галичині, тому в міркуваннях, як і взагалі для західних українців, у тому числі й С. Рудницького, українське мислення було природним і європейським. У М. Грушевського воно залишалося „драгоманівським“. Не випадково систематичне листування С. Рудницького та М. Грушевського закінчилось напередодні Першої світової війни — у 1913 р. А його продовження стало швидше випадковим і періодичним.

Листи Михайла Грушевського до Кирила Студинського від 19 та 30 листопада (№ 222, 223) 1926 р. з Києва про „різну контрагітацію“ з боку Степана Рудницького, якого Матвій Яворський „фаритує як може до Академії...“²⁴, засвідчують: існуючі незгоди у їхніх стосунках залишалися наболілими і затяжними.

Молодий професор М. Грушевський очолював свого часу прогресивні культурно-наукові сили у Львові, однак на початку 1920-х років С. Рудницький „українську справу“ (наприклад, українсько-російські стосунки) бачив і розумів глибше і ґрунтовніше за свого університетського вчите-

Грушевський. 36. наук. праць і матеріалів Міжнародної ювілейної конференції, присвяченої 125-й річниці від дня народження Михайла Грушевського.— Львів, 1994.— С. 88). Див. також: Ювілейний зб. на пошану акад. М. С. Грушевського з нагоди шістьдесятої річниці життя та сорокових роковин наукової діяльності / Ред. колегія П. А. Тутківський (голова) та ін.— І.— К., 1928.— 492 с.— Прим. упорядника.

²² Архів Служби Безпеки України, спр. 57190-ФП, т. 1, арк. 59. Безпосередні наукові зв'язки між П. Тутковським та М. Грушевським залишаються невисвітленими. Окремий аспект у їх відносинах складає лист видатного геолога, академіка ВУАН П. Тутковського, адресований 12 грудня 1927 р. М. Грушевському Див.: ЦДА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 871, арк. 302.— Прим. упорядника.

²³ Східну Україну у відповідності до її простору (розмірів) галицький Провід пов'язував з великою моральною й організаційною силою, якої там не виявилось (Див.: Назарук О. Галичина й Велика Україна.— Львів, 1936).

²⁴ Матвій Яворський (1884—1937) — академік ВУАН, професор Інституту марксизму у Харкові, історик-марксист, супротивник М. Грушевського, розстріляний у 1937 р.— Прим. упорядника.

²⁵ Листи Михайла Грушевського до Кирила Студинського (1894—1932 рр.).— Львів; Нью-Йорк, 1998.— С. 196—197.

ля²⁵. Національне питання, на думку С. Рудницького, є основою, на якій вирішуються соціально-економічні питання. У західних землях були сприятливі умови для будівництва нової України, а східні поринули в хаос отаманщини і безладдя, опинились „на грані авантюризму“²⁶.

²⁵ З цього приводу Іван Ільєнко зазначає: “У своїх візіях на політику більшовиків щодо України та інших політичних партій.. Михайло Сергійович був надмірно оптимістичним і довірливим. Та кожен дивиться на світ своїми очима, виважуючи його власним сумлінням. Звідки було Грушевському, перекоханому й послідовному демократові, одразу розпізнати подвійний характер моралі більшовицьких вождів, усієї їхньої ідеології і практики? Він був заколисаний і присліплений не тільки їхніми гаслами, а й певними реаліями, зокрема курсом на українізацію” (Ільєнко Іван. Від редактора: Через терни — в безсмертя // Пристайко В., Шаповал Ю. Михайло Грушевський і ГПУ—НКВД. Трагічне десятиліття: 1924—1934.— К., 1996.— С. 308). У цьому контексті з-поміж багатьох інших праць нагадаємо про книжку Юліана Бачинського „Ukraina irredenta“ (1895), рецензовану Іваном Франком, який не лише підтримав концепцію незалежної України як обов'язкової умови буття народу, його матеріального, духовного й історичного розвитку, утвердження національної ідеї як найпродуктивнішої сили. На зламі сторіч І. Франко збагнув суть позитивізму, пізнав зсередины марксизм, що зрис на догмах ненависти та класової боротьби, зрозумів хибність і підступність так званого інтернаціоналізму, носії якого намагаються нав'язати решті меркантильний погляд на життя, замінити найважливішу моральну проблему економічною, зруйнувати традицію, віру і гідність.

Навіть у такого видатного історика, як Михайло Грушевський, національне питання франкіялося „культурно-національно-територіальною автономією“. У статті Івана Франка „Свобода і автономія“ (Т. 45. — С. 447) зазначено, що „покликом нашим ... не може бути ані автономія, ані федералізм, але все і всюди: повна політична воля і рівність кожної людської єдиниці, забезпечення її людських прав, а вже на тій основі автономія національності“. Див.: Нечитайлюк М. Іван Франко та Михайло Грушевський про „національний ідеал“ // Михайло Грушевський і Західна Україна (доповіді й повідомлення наукової конференції, м. Львів, 26—27 жовтня 1994 р.) До 100-річчя від початку діяльності М. Грушевського у Львівському університеті.— Львів, 1995.— С. 273—277.

Матеріалістичне виховання знівечило історичну свідомість — найвищу етичну і духовну вартість людини. Творець такого формату, як І. Франко, ідею гуманності вважав ідеєю патріотичною і національною водночас: Грицак Я. До генези ідеї політичної самостійності України // Україна. Культурна спадщина, національна свідомість й державність.— К., 1992.— Вип. 1.— С. 119—140. Ось тут і належало б шукати причини того, як на рідній землі так різно зросли когорти сучасних безбатченків. А все, на думку Івана Франка, через те, що „велика часть світлих українців... сама ігнорувала свій український партикуляризм, у душі стидалася його, в душі признавала себе gente Ukraini, natione Russi (з роду українців, за національністю росіяни) в душі й явно дорожила й дорожить фантомом „великої, неподільної Росії““. (Цит. за: Семків О. Іван Франко: немарксистські погляди (з нагоди 140-річчя від дня народження Івана Франка).— Львів, 1996.— С. 12).

Причини невдач, особливо політичних невдач України, очевидні: порізнене, розбите, не пройняте на загал прагненням єдності і солідарності українство, а взаємно вороже щодо власної державности. Одвічне рабство, “суспільство абсурду” порушило неперервність морального і культурного ідеалу індивіда і народу загалом, а відтак звелю і зводитиме нанівець усі реформи й реформаторів, які передусім мали б передбачити нормальні взаємини громадянина і влади. У цьому зв'язку необхідна міцна і доброзичлива до народу влада як основа здорового громадянського почину.— Прим. упорядника.

²⁶ Дашкевич Я. Михайло Грушевський як особа і особистість (Передмова) // Листи Михайла Грушевського до Кирила Студинського (1894—1932 рр.).— Львів; Нью Йорк, 1998.— С. VII.

1920-х років в історії України привели С. Рудницького до розуміння, що від самого початку будівництво соборної Української держави (я почалося з осені 1919 р.) від „непевного“ перейшло в стадію „визвольної“, тому що українські політики „поставили соціальні справи на перше місце“²⁷. Національні ж цінності можуть, на його думку, втілюватися над соціальними мотивами в суспільстві лише тоді, коли є певне свідомлення національної єдності та національного інтересу, самостійності державної освіти, мови, ідеології українського державотворення, що забезпечить незворотність української державності, розбудову національної свідомості українців, української політичної культури. С. Рудницький вважав, що ідея власної незалежної національної держави випливає з найглибших прагнень і національних почуттів будьякого народу. І тому кожен з них прагне бути вільним на своїй землі, мати право свободи, за якої стає можливим якнайвищий розвиток держави: матеріальної культури — цим зумовлений його патріотизм.

Вільна держава, а з ними і творчості, виростають лише на національному ґрунті. На цьому ж ґрунті зростає національна ідея — необхідна умова будівництва держави, яка плекає найважливіше — культуру народу — її моральну, освітню, економічну підойму суспільства, його цивілізованого життя.

За твердженням С. Рудницького, „модерний націоналізм повинен мати на меті життєвість народів найбільшу життєздатність ...“ і найкращі умови для життєзабезпечення, в тім числі проводити „доцільну демографічну політику“²⁸.

Листування С. Рудницького із видавничим товариством „Вернигора“ у Львові (1918), картографічним видавництвом „Фрайтаг і Берндт“ у Відні (1917—1919) та іншими установами розширює враження читачів про автора, його науковий і практичний досвід, політичні погляди, особисте життя. У листах він детально аналізує зміст, сюжет і композицію карт, консультує у справах тематики ілюстрування. Географічні карти українською мовою С. Рудницький почав розробляти ще у Львові, продовжував в еміграції у Відні, а також у радянській Україні — Харкові, Києві. Листи картографічного видавництва „Фрайтаг і Берндт“ до нього та до Української культурної ради з приводу видання карт — це листи періоду закладання підвалин у розвитку української картографії, періоду великого національного здвигу та боротьби за незалежність.

Україна як частина колишньої Росії була позбавлена урядових картографічних інституцій, а тому карти українських земель й усі справи, пов'язані з картографічними роботами, доводилось виконувати за кордоном²⁹.

²⁷ Р[удницький] С[тепан]. Галичина й нові держави Європи // Документи українського мучеництва під Польщею.—Львів, Відень: Український прапор, 1921.— С. 21.

²⁸ Рудницький С. До основ українського націоналізму // Воля.— Відень, 1920.— Т. 3, ч. 2.— С. 59.

²⁹ Штойко П. Проблеми картографії доби Української Народної Республіки // Картографія та історія України. Зб. наук. праць.— Львів—Київ—Нью-Йорк, 2000.— С. 123—132.

У старій Росії вони провадилися переважно урядовими установами, які становили державну монополію.

Найвідомішою з таких інституцій було Головне Управління Генерального Штабу у Петрограді (Санкт-Петербург) з мережею його філій у європейській частині Росії (Рига, Київ, Одеса), в Сибіру, на Кавказі (Тифліс) і в Туркестані (Ташкент). Перечислені філії називалися військово-топографічними відділами, вони займалися винятково виконанням топографічних зйомок. Їхні перші практичні начерки надсилались у Санкт-Петербург для переробки на карти певного мірила та друкування у пристосованих для цього закладах.

Філіям Сибіру, Туркестану та Кавказу — Військово-топографічним відділам штабів військових округів — належало виконання астрономічних спостережень, триангуляцій, знімальних робіт. Силами власних співробітників вони складали карти з допомогою спеціально пристосованих для цього приладів. Ці картографічні потужності цілком могли б використовуватися і для виконання інших картографічних завдань. Наприклад, для створення шкільних карт, які готувались до видання цією установою, але могли б сягнути достойнішого рівня порівняно з тим станом, у якому вони були насправді у колишній Росії³⁰.

Для виконання картографічних робіт, потрібних військам Українського фронту, в Кам'янці-Подільському було організовано Картографічний відділ при Управлінні начальника інженерів фронту інженер-генерала Костянтина Величка. Від часу проголошення самостійності України з ініціативи та завдяки старанням геодезистів — полковника Бражника та капітана Андрєєва цей Картографічний відділ перенесено до Києва, а за наказом Генерального Секретаріату з Військових справ прилучено до Управління Київської Військової Топографічної Знімки³¹. Та за відсутності техніків картографічного фаху, технічних пристосувань і приладів відділ не вийшов своїми працями із рамок звичайної літографії.

Бракувало й видавців, котрі знали б свою справу, та й через інші обставини приватних картографічних підприємств майже не було. Лише у Санкт-Петербурзі картографічний заклад Ільїна монополізував постачання шкільних карт. Цей заклад не мав фахівців з випуску карт, їх виготовляли за застарілими шаблонами, без дотримання нових технічних вимог. У Західній Європі того часу, готуючись до видання карт, заздалегідь проводили спеціальні конференції професорів, які й визначали елементи змісту шкільних карт і їхнє значення для навчання і виховання, виробляли програми видань, публікували трактати у спеціальних географічних журналах. Будь-яку шкільну карту, що виходила з друку, редагував професор-географ, і звичним явищем вважалося, коли він займав посаду директора картографічного закладу.

Перед Першою світовою війною почали з'являтися карти закордонного видання, головним чином Географічного інституту Юстуса

³⁰ ЦДІА України у Львові, ф. 387, оп. 1, спр. 43, арк. 67—67 зв.

³¹ Там само.— Арк. 67 зв.

Львіві у Готі. У 1920-х роках директором цього Інституту був професор О. Зупан, а картографом — славнозвісний Габеніхт³².

В процесі національно-культурного відродження України діяли Академія наук (УАН, ВУАН), безліч галузевих та відомчих інститутів, працюючих на чолі авторитетних і видатних учених.

Однак Міністерство освіти у Києві порушило невідкладне питання про скорочення мережі шкіл для україномовних шкіл. Вирішення цього питання у найкоротший термін потребувало створення комісії, яка, не маючи змоги скористатися досвідом картографічних закладів чи знавців справи, допустилася помилок, втратила ініціативу і залучила до видавництва невдалий осіб, не завжди фахових і добросовісних.

Через поразку визвольних змагань і пов'язані з цим обставини, які склалися у 1918—1920 рр., центр українського політичного та громадського життя перебазувався до Відня. Там численні українські організації проводили величезну роботу найрізноманітнішого змісту, зокрема, вирішували питання інформаційного картографування території українських земель, що, своєю чергою, вимагало створення відповідного пресового органу.

Для С. Рудницького цей період діяльності виявився результативним. Завдяки „Оглядова карта українських земель“ (1:7 500 000) у книзі „Україна наш рідний край“ (Відень: Шляхи (у Львові), 1917; перевид.: Львів, 1921; 1998).

У 1918 р. вийшла друком „Стінна фізична карта України“ (1:1 000 000) разом з двома побічними картами (1:5 000 000.— Львів-Відень: НТШ, Фрайтаг і Берндт)³³. Також побачила світ „Стінна фізична карта Європи“ (1:3 000 000.— Відень: Накл. Вернигора, Фрайтаг і Берндт, [1920]). Аналогічну карту для шкіл вміщено у „Початковій географії для народних шкіл“ (Київ-Львів-Відень: Вернигора, 1919). Були надруковані настінні фізичні карти Азії, Африки, Північної Америки, Південної Америки, Австралії та Океанії (1:10 000 000.— Київ-Львів-Відень: Вернигора, [1920]). Того ж року Г. Гасенко з участю С. Рудницького випустив у світ плакат „Україна в своїх етнографічних межах“, на якому була вміщена невелика карта³⁴. На цій карті-плакаті подано інформацію про національну символіку України, її територію, населення, виробництва. Але однією з перших картографічних робіт С. Рудницького вважають „Карту земель Західної і Східної“ (Відень, [Б. р.]).

У 1927 р. вчений так сформулював першочергові завдання розвитку української географії: „Топографічна картина українських земель дуже сумна [...] Українських землезнавців ждуть на цій полі величезні завдання. Вони мусять довести до утворення окремого державного географічно-

³² ЦДІА України у Львові, ф. 387, оп. 1, спр. 43, арк. 68.

³³ Детальніше див.: Штойко П. Українсько-австрійські картографічні зв'язки (за матеріалами віденського видавництва „Freitag und Berndt“) // Наук. Вісник Чернівецького університету. Географія.— Чернівці, 2002.— Вип. 138.— С. 206—210.— Прим. упорядника.

³⁴ Гасенко Г., Рудницький С. Україна у своїх етнографічних межах.— Вид. 2-ге.— Київ; Відень, 1920.

картографічного інституту, який зайняв би ся в першу чергу виготовленням топографічних карт у розмірі бодай 1:1 000 000 для всіх українських земель.

І то карт, які відповідали б вимогам картографії так науковим, як і практичним [...]. Головні змагання українських землезнавців мусять бути зосереджені на цій підставовій топографічній карті, без якої — можна сміло сказати — ніякі докладні дослідни над природою й культурою України є неможливі³⁵.

Наполеглива праця С. Рудницького в галузі картографії й топології сприяла закінченню великої стінної „Фізичної карти УСРР та сусідніх земель“ з усіма етнічними українськими територіями (вона вийшла друком у Москві в зменшеному мірлі), великої стінної „Політично-економічної карти України“ з таким самим обсягом і з додатком етнічної побічної карти (карта не була допущена до друку через виразне націоналістичне спрямування), малий український шкільний атлас (підготовлений у 1929 р.), великий атлас України (його видавав „Рус“).

Українська еміграція за кордоном, хоч і перебувала у несприятливих умовах, зробила вагомий внесок у розвиток європейської науки та культури. Вона утворила інформаційні центри у багатьох країнах світу. Велика частина її протягом 1920—1930 рр. зосереджувалась у Чехо-Словаччині. Прага, а ще Берлін, Відень, Париж, Варшава знані як найбільші осередки української еміграції. Сюди скеровувалися погляди відомих діячів ЗУНР і УНР, Директорії, вчених і політиків, численних втікачів, гнаних недолею, безневинних жертв, що прагнули прислужитися поступові українського суспільства та його культури. Після падіння УНР тисячі українців були інтерновані, перебували як військовополонені у численних таборах.

В еміграції створювались товариства, серед яких Ліга української культури у Відні та Празі (1923), Українська бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі (1929). Українські книжки з'являлися тут ще до початку Першої світової війни, однак у роки Української держави їхній наклад помітно зріс, особливо це стосується шкільних підручників. У Відні друкувало свої праці видавництво „Вернигора“, серед яких „Початкова географія для народних шкіл“ з багатьма малюнками і картою С. Рудницького (Київ, Львів, Відень: Вернигора, 1919.— 191 с.— Шкільна секція. — Ч. 21); „Коротка географія України“ А. Хомика (К.: Вернигора, 1918.— Ч. 1. Фізична.— 32 с.); „Географія (Західна Європа і Позаєвропейський край)“ С. Русової. Через затримку у видавництві „Вернигора“ книжка С. Русової з'явилася у Києві та Харкові в 1922 р. Працювали й інші видавництва, однак не всі з їхніх видань доходили до України, частина з них залишалася за кордоном, звідкіль зв'язки неодноразово переривалися. Частина потрапляла на західноукраїнські землі, решта — в Канаду і США та інші країни світу. На початках хвилі української еміграції центром видавничої діяльності

³⁵ Рудницький С. Завдання географічної науки на українських землях // Червоний шлях.— Харків, 1927.— № 3.— С. 106—107.

* Зазначені атласи друком не з'явилися.— Прим. упорядника.

видавництва „Вернигора“, „Дніпросоюз“, „Дзвін“, „Чайка“, „Поліграфічне товариство „Січ“). Союз українських журналістів і редакторів теж працював у Відні, згодом у Празі склалося товариство „Січ“, до якого долучилась спеціальна Педагогічна місія, репрезентована радянським УНР для видання шкільних підручників і карт. Найвідомішим видавництвом „Вернигора“ у Відні опублікувало десятки підручників, кілька карт; інше видавництво „Дзвін“, засноване в Празі у 1918 р. об'єдналось із видавництвом „Українська школа“ і продовжило свою діяльність за кордон — теж до Відня. Педагогічна місія української А. Крушельницького підготувала підручники й інші книжки. Працюючи окремим української видавничої справи в еміграції стала „Січ“. Видання там друкували здебільшого недосконалим літографічним способом і невеликим накладом (до 300 примірників). Окремі товариства об'єднували земляцтва для культурного співжиття: наприклад, товариство „Єдність“ у Празі об'єднувало галичан. Одна з його секцій видавала інформаційні брошури; з нею тісно співпрацював учень і послідовник С. Рудницького М. Дольницький.

Засновані видавництва і товариства прагнули об'єднання усіх українських культурців, розсіяних того часу в еміграції. Наприкінці липня 1919 р. відбулися перші збори ініціативної групи Українського наукового товариства у Відні, на яких серед іншого ухвалено нав'язати контакт із „Січчю“ у Лозанні³⁷. З ініціативи віденської „Січі“ у Відні виникло „Українське рахунково-спортивне товариство“, головою якого був Ігор Сивак. Крім того, Товариство прихильників освіти у Відні проводило й культурно-просвітню працю, а обов'язки просвітнього референта виконував С. Рудницький. Українська бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі мала, крім книгозбірень, архів періодичних видань, колекції мап, фотографій, малюнків.

Представники українських видавництв за кордоном — „Дзвона“ Юрій Галенко, П. Кашиїнський, „Всеукраїнського кооперативного видавничого товариства“ Іван Крекотень, „Серпа і Молота“ Микола Залізняка, „Української школи“ Антін Крушельницький — склали умову про організацію видавництва під назвою „Об'єднання українських видавництв“ з метою друку та поширення вкрай необхідних для розвитку української культури видань. Об'єднані видавництва отримали право організовувати власні підприємства, закладати крамниці, редакційні наукові комісії, студентські книгозбірні, музеї, читальні тощо³⁸.

³⁶ Надзвичайна дипломатична місія Української народної республіки в Чехословаччині, м. Прага // ЦДАВО України, ф. 3519, оп. 1, 1920—1923 рр.; Документи про діяльність Надзвичайної місії УНР в Чехословаччині // Там само.— Ф. 3521, оп. 1, спр. 2; Український музей у Празі (1659), 1925—1948: опис фонду / Упоряд. Р. Махаткова.— Київ, Прага: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України, 1996.

³⁷ Одну з карт С. Рудницький видав у Лозанні: Territoires De La Pologne sous La Domination et l'occupation Austro-Allemande. Edition de L'Agence Polonaise a Lausanne, 1:7 500 000 Carte Postale.— [Б. р.]— Прим. упорядника.

³⁸ ЦДІА України у Львові, ф. 361, оп. 1, спр. 157.

Віденські видавництва часів української еміграції виконували українознавчі функції і тісно співпрацювали з Міністерством закордонних справ Української Народної Республіки, зокрема його Міністерством освіти, яке на той час вислало Педагогічну місію до Відня і Праги з метою підготовки до друку шкільних книжок і придбання шкільних приладів.

Місія прибула до Відня 27 жовтня 1919 р. з чималою кількістю (понад десять) ящиків педагогічної бібліотеки, рукописів книжок, призначених до друку. Міністерство закордонних справ УНР спеціальним супровідним листом просило прикордонну службу сприяти в перевезенні вантажів та іншого спорядження³⁹. Крім голови місії Антона Крушельницького та членів його родини — дружини та дітей, місію супроводжували Григорій Тимощук і Галактіон Поліщук. В одному зі звернень до представника „Української книжки“ А. Крушельницького у Відні вказано на потреби видавати українські читанки і хрестоматії, серед них у переліку „Географія“ С. Рудницького для 1—4 класів та атлас. Заява засвідчує, що Міністерство освіти мало б надрукувати їх у Відні за готівку⁴⁰.

Міністерство народної освіти УНР у жовтні 1919 р. для друку шкільних книжок виділило 3 млн австрійських крон, які голова місії мав одержати з українського рахунку в Австро-Угорському банку. Проте на час приїзду місії до Відня у цьому банку українських грошей готівкою не було. Отримавши запевнення від австрійського уряду на отримання грошей, голова місії дав розпорядження друкувати шкільні підручники в австрійських державних друкарнях. Проте виділення обіцяних місії грошей довелося йому очікувати два роки і за цей час назбиралося близько трьох сотень аркушів друку.

Крім книговидавничої справи, певну видавничу роль покладали на Картографічну секцію при посольстві Української Народної Республіки у Відні. З 1 листопада 1919 р. вона результатами своєї роботи мала б урізноманітнити і доповнити полиці українських книгарень, забезпечивши їх не тільки книжками, але й багатьма приладами. З цією метою виникла необхідність організувати при Педагогічній місії спеціальний Картографічний відділ. Місія вважала за необхідне виконати цю вказівку й залучити відповідні українські наукові і технічні сили. На чолі такого відділу з ініціативи А. Крушельницького рекомендовано поставити професора С. Рудницького, який з розпорядження Міністерства закордонних справ від 6 листопада 1919 р. під номером 57 числився радником Лондонської дипломатичної місії. Йому на допомогу призначили картографа Т. Петрівського, який до цього часу працював у аналогічному Картографічному відділі (тоді вже ліквідованому) при Віденському посольстві, а також віце-директора Межового департаменту Міністерства земельних справ М. Бондаренка, відрадженого до Відня

³⁹ ЦДІА України у Львові, ф. 361, оп. 1, спр 155.

⁴⁰ Там само.

для придбання спеціальної літератури, купівлі рисувального паперу, необхідних інструментів (згідно з уповноваженням від 20 вересня 1919 р., ч. 720)⁴¹.

Наукова праця Степана Рудницького віденського періоду тісно пов'язана з Українською культурною радою, яка виникла у січні 1915 р. До її складу входили представники усіх українських культурно-просвітніх товариств. Формували її три секції: народного шкільництва (голова — радник і посол Лев Левицький); середнього шкільництва (голова — радник і посол Іван Кивелюк); популярних викладів літератури і мистецтва (голова — професор університету, посол доктор Олександр Колесса).

Мета і завдання Української культурної ради — підтримати духовність українських емігрантів на чужині, допомогти їм морально і матеріально, забезпечити належний рівень навчання всюди, де є достатня кількість школярів, дбати про молодь, виховувати її в національному дусі для відбудови українського культурного життя у краї. Стараннями української культурної ради засновано школи, організовано українські курси (від 15 травня до 10 липня 1915 р.) тощо.

Серед заходів третьої секції відбулося чимало популярних наукових лекцій у Великому залі німецького учительства у Відні (Josefssaal): Олександр Колесса виступив із промовою „Історія культурної боротьби України з Московщиною“; Василь Щурат — „З історії політичних перемінь українського народу“. Проводились також вечори поезії авторів Іванка Лепкого, Петра Карманського. Перша секція Української культурної ради обговорювала справи народного шкільництва. Зокрема, Іванко Заклинський мав виступ „Про українські шкільні підручники для народної школи“, Северина Кабаровська — „Про душу української дитини“, Дмитро Крушельницький — „Про національне виховання“. Цією секцією проводилося також дискусія стосовно виголошених рефератів і вибрано з цієї метою спеціальну Комісію при Українській культурній раді, підготувало буквар, малюнки якого виготовила Олена Кульчицька, засновано Український воєнний музей і архів, у якому „згромаджуються предмети, тисляма, надруковані праці“ — все те, що вказує на участь українців у Першій світовій війні. Зібрано близько 500 різних експонатів, велику кількість книжкової продукції⁴².

Мистецька і народна творчість у царині культури формувала інтереси для національного пробудження. Вчені, що належали до покоління С. Рудницького, вміли поєднати ґрунтовні наукові заняття зі суспільною діяльністю, не замикалися у вузьких рамках фахової спеціальності і не відходили глухими до проявів суспільного й культурного життя свого народу. Для них вищим над усе було саме життя, і ніяка схоластика не могла затмарити живого уявлення і сприйняття, змістовного предметиного відображення. З цього погляду листи С. Рудницького та листи його респондентів викликають конкретне зацікавлення, навчають

⁴¹ ЦДА України у Львові, ф. 361, оп. 1, спр. 146.

⁴² Там само.— Ф. 391, оп. 1, спр. 1.

і допомагають відчутти притягальність не лише географії загалом, а й географії України, вносять багато нового і свіжого у її контекст. Подані в листах факти і явища висвітлено іноді з несподіваного боку, що засвідчує яскравий талант володіння тонким і точним аналізом фактів, чітким логічним і притому доступним науковим викладом. Методологічна лінія у листуванні С. Рудницького зазвичай фрагментарна, проте витримана з емоційним піднесенням — вона віддзеркалює перебіг його досліджень: як він пізнавав, вичитував, передумував, переоцінював, зіставляв і вивчав як зберігав невсипущу творчість духу, шукав у явищах пояснення, їхню сутність і зв'язки, відкриваючи крізь витвір своєї праці власну істину, що є проявом просвітлення і справжньою реалізацією часу у таємничому просторі, осягненням сенсу та суті життя людини, яка пізнає реальність, саму себе, власну неповторність та унікальність.

До збірки увійшли листи із родинного листування. Усі вони лаконічні, перейняті турботою, любов'ю та ніжністю. Своє ставлення до дружини, яка передчасно померла, С. Рудницький у листі до В. Огоновського передає в такий спосіб: „Прийміть з вашою дружиною мої найсердечніші гратуляції й побажання, щоби ваші медові місяці розтяглися так, як свого часу мої на кільканадцять років!“⁴³.

У хвилини важкої скорботи з приводу „невіджалованої“ втрати дружини ми бачимо щире і глибоке співчуття й підтримку в листах його учнів, знайомих, друзів і близьких: „Кріпиться! Діти ваші та грядущі покоління Вас потребують. Я певний, що всі ваші ученики в ту тяжку хвилю душею з Вами. Бодрости вашої вимагає теперішня хвиля та обов'язок, що Ви його перед літами взяли на себе в творінню української географічної науки“⁴⁴.

Звільнений 23 липня 1919 р. польською окупаційною владою з Львівського університету, С. Рудницький змушений шукати роботи за кордоном, зокрема у Відні і Празі, залишивши дітей-сиріт Емілію, Левка й Орисю (Ірину) під опікою сестри — Софії Дністрянської. 25 липня він пише заповіт „Моя послідня воля“, який є взірцем глибокого патріотизму, суспільно-громадської позиції, палкої любові до своїх дітей: „Вибираюся в далеку й непевну дорогу, — зазначено у заповіті, — на службу Україні, що над усе мені дорога ... На все, що мені й Вам дороге й святе є чи буде, закликаю Вас! Любіться як найкраще й найщиріше!“⁴⁵

⁴³ Із приватного архіву В. Огоновського: Лист С. Рудницького до В. Огоновського від 1 лютого 1927 р.— С. 1.

⁴⁴ ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 86.

⁴⁵ Далі С. Рудницький дає вказівки виконавцям заповіту І. Раковському та С. Дністрянському щодо свого рухомого майна та авторських прав за свої книжки, брошури, карти (оригінал знаходиться у племінниці С. Рудницького Анни Рудницької у Львові).— Прим. упорядника.

⁴⁶ Левко і Орися (Ірина) — діти Степана Рудницького — у 1928 р. переїхали з Відня, де навчалися, до Харкова. Після арешту батька їх доля невідома. Емілія (Мілька) до 1945 р. проживала у Львові. Від 1945 р. до 1989 р. жила у Вейптрах у Західній Чехії.— Прим. упорядника.

Листи Степана Рудницького до Софії та Станіслава Дністрянських⁴⁵, до свого учня Володимира Огоновського, листи та документи 1926—1932 рр., виявлені нами у фонді Центрального комісаріату освіти УСРР (НКО УСРР), Центрального архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО), збережені в статті О. Рибалка „З харківських років Степана Рудницького“⁴⁶.

Листи С. Рудницького до сестри Софії та швагра Станіслава приносять багато цікавого, але ми з них довідуємося про суспільне життя у Харкові та Києві, вони охоплюють майже весь період життя і професорства.

Важко повірити у справжній розвиток української науки і культури в Україні, спочатку пройнявся процесом більшовицької репресивної політики. Та цей процес виявився набагато складнішим, ніж С. Рудницький собі уявляв. Майже до 1930 р. він переконував сестру та швагра прийняти його приклад і приїхати в Україну, обіцяючи їм підтримку влади. В його листах ця тема була однією з провідних⁴⁷.

У листі до Володимира Огоновського 1926 р. відчутним є прагнення С. Рудницького повернутися з Праги на рідну Україну, перейти рубікон і взятися до глибокої наукової праці з географії України. У 1926 р. цей намір став невідворотним, він „наконецно рішився повернутися до рідної Суздаль“⁴⁸. Майже в кожному листі вчений запрошує

⁴⁵ Листи Степана Рудницького до Софії та Станіслава Дністрянських (1926—1932) // Упорядкування, вступна стаття та примітки М. Мушинки. — Едмонтон: Інститут українських студій, Альбертський університет, 1991. — 110 с. — Текст упорядника.

⁴⁶ Дзв. Пам'ятки України: Історія та культура. — 1996. — Ч. 2. — С. 110—116.

⁴⁷ Листи Степана Рудницького до Софії та Станіслава Дністрянських (1926—1932) // Там же. — С. 5—6.

⁴⁸ Із приватного архіву В. Огоновського: Лист С. Рудницького до В. Огоновського від 16 серпня 1926 р. — С. 1.

Розвиваючи і науково обґрунтовуючи ідеї спадковості (тяглості) української історії, українськості, їх устрій і життя, Михайло Грушевський твердив, що українська історія і розвивалися з київської основи і в подальшому еволюціонували навколо київського центру. За його концепцією, Суздальщина і Московщина розвивалися в інших умовах, на зовсім іншій традиції, жили і розвивалися під впливом монголо-татарського Сходу. Погляди про спільні корені минулого знаходять в останній час прихильність у провідників євразійської теорії, в якій злилися старі ідеї зв'язання російської історіографії, безперервний історичний процес від Київської Русі до Суздаля, Москви і Петербурга. Цю „теорію“ доводиться спростовувати і зустрічувати, особливо українському письменству, зазіхання на пам'ятки якого з боку російських історіографів ніколи не припинялися.

Історичні слова київського Ізяслава суздальському Юрієві у славній боротьбі за суверенність Києва процитовані М. Максимовичем на адресу Погодіна: „Кляну тебе! Ти нам брат! Але йди у свій Суздаль“. Цит. за: Грушевський М. Малоросійські песні // Максимовича і століття української наукової праці // Український історик. — 1884. — Ч. 1—4 (81—84). — С. 146; див. також: Кордуба М. Максим М. Грушевський як історик // Літературно-науковий вістник. — Київ. Дзв. 1926. — Т. ХСІ. — Кн. 12. — С. 346—357; Скрипник М. За українське літера-

свого учня зі Львова їхати разом з ним: „Щиро прохаю Вас не покидати мене в рішачій хвилі“⁴⁹. Іменуючи його „першим асистентом“, числить його „як на 4 тузи“⁵⁰ і не має бажання без нього сам їхати. У листах подано характеристику празьких учнів, яких С. Рудницький запрошує в Україну для праці в організації Українського науково-дослідного інституту географії та картографії: „Недостача надійних помічників страшно утруднює мої тутешні заходи. [...] Одна пара ніг і одна хавка небагато тут зробить. Ніхто з пражаків сюди не приїхав, а тут географічного доросту цілком нема. Нема й ніякого заінтересування до цієї науки серед молодіжи. Треба орати цілком запущену цілину, а чоловік сам один як палець“⁵¹. У наступному листі читаємо: „Тут на географічних робітників страшна посуха, й кожний адепт іде на вагу золота! [...] Передучера на Урголовнауці ухвалено статут для Укр[аїнського] географічного інституту. З осені мабуть він стане на ноги й почне видавати свої Записки, при яких рахую [...] на Вашу видатну співучасть. Сумно мені, що так пізно, в своїому 50-ому році доведеться мені починати працю як слід, та що ж: краще пізно, чим ніколи“⁵².

Зі сторінок листів до учня дістаємо також уявлення про наукові джерела, з яких учений черпав знання під час навчання у Відні та Львові і які слугували йому в подальшій праці. Перед нами постають імена дослідників, які визначили основні шляхи розвитку географічної науки XIX — першої третини XX ст.: О. Гумбольдт, К. Ріттер, Ф. Ріхтгофен, О. Пешель, Ф. Ратцель, А. Пенк, У. Девіс, О. Воєйков, А. Реман та інші.

Український географ Степан Рудницький — сучасник Євгеніуша Ромера та Альфреда Мерца, Норберта Кребса та Іржі Данеша, Роберта Альмаджі та Уільяма Девіса, Їржі Краля і Де Мартонна, Лева Берга, Миколи Кройцбурга, Павла Тутковського, Такудзі Огави та Наомаси Ямасаки⁵³.

турознавство: Промови на святі відкриття Інституту Шевченка 15. IV. 1929 р. // Скрипник М. Статті й промови.— Харків, 1930.— Т. 5.— С. 41—48; Кордуба М. М. Грушевський як дослідник і організатор наукової роботи // Zeitschrift für Osteuropäische Geschichte.— Berlin, 1935.— Т. 9.— N 2.— S. 164—173; Кошелівець І. Микола Скрипник.— Мюнхен, 1972.— 343 с., а також: Михайло Грушевський як учений // Український історик.— 1984.— Ч. 1—4 (81—84).— С. 33—47; Смолій В., Сохань П. Видатний історик України. Передмова до І тому Михайла Грушевського „Історія України-Руси“: В 11 т.— К., 1991.— С. 8—39; Корнійчук В. „Історія України-Руси“ М. Грушевського в рецензії І. Франка / / Михайло Грушевський і Західна Україна (доповіді й повідомлення наукової конференції, м. Львів, 26—28 жовтня 1994 р.). До 100-річчя від початку діяльності М. Грушевського у Львівському університеті.— Львів, 1995.— С. 93—96; Наконачний Є. Укладене ім'я. Чому русини стали українцями. Вид. четверте, доповнене / Передмова Я. Дашкевича.— Львів, 2003.— 352 с.

⁴⁹ Із приватного архіву В. Огоновського: Лист С. Рудницького до В. Огоновського від 16 серпня 1926 р.— С. 1.

⁵⁰ Там само.— С. 3.

⁵¹ Децю пізніше із Праги до Харкова прибули празькі учні С. Рудницького — В. Баб'як, В. Буцура, М. Іваничук.— Прим. упорядника.

⁵² Із приватного архіву В. Огоновського: Лист С. Рудницького до В. Огоновського від 20 грудня 1926 р.— С. 1.

⁵³ Там само.— Лист С. Рудницького до В. Огоновського від 1 лютого 1927 р.— С. 1.

⁵⁴ Джеймс П., Мартин Дж. Все возможные миры: история географических идей.— Москва, 1988.

...Дякуючи увазі листи до Івана Крип'якевича (1927—1930 рр.), в...
...колегіальні, теплі й ділові стосунки обох учених, обо...
...у їхній подальшій співпраці: „Дуже, дуже мене...
...Знаєш лист з так гарно заявленою готовістю до співпраці [...].

...Він мене дуже продовжити почату в 1918 р. поспішну нашу працю...
...Атлясом України. На скільки собі пригадую, ми вже зро...
...зробили більше десятка карт і сягнули аж до Хмельниччини. Ану...
...Продовжаймо й тут його видамо!“⁵⁴.

7 лютого 1926 р. на запрошення уряду УСРР С. Рудницький переїхав...
...Україну, працював у Геодезичному інституті при Харківськ...
...університеті. У 1927 р. в Харкові під його керівництвом створено...
...науково-дослідний інститут географії та картографії. Крім...
...Комісію краєзнавства ВУАН, створену в листопаді 1922 р...
...створено президію Комісії), яка займалася організацією...
...місцевих краєзнавчих установ за фаховим принципом...
...діяла секція географії і окремо економічної географії. Комісія...
...краєзнавчих організацій та осередків і припинила діяль...
...1934 р. Історико-географічні дисципліни були представлені Комі...
...для складання історично-географічного словника українських земель...
...1934 р. в Україну повернувся Михайло Грушевський і очолив у Академії...
...історії України, Історичну секцію та Археологічну комісію...
...Комісію старої історії України (проблеми джерелознавства...
...особливості й причини українського розселення, формування...
...тощо. Кафедру геології при ВУАН очолив академік Павло...
...Він з учнями і послідовниками досліджував питання плейс...
...мледеніння краєвидів (ландшафтів) України, їх фізико-геогра...
...створював першу для українських земель геологічну...
...1934 рік започаткування Українського науково-дослідного інсти...
...та картографії з ініціативи П. Тутковського створено...
...Інститут, а роком пізніше при ВУАН — Національний геоло...
...музей⁵⁵.

С. Рудницький очолив Музей антропології та етнографії ім. Ф. Вовка...
...1926 р. він — академік ВУАН, співзасновник і співредактор „Вісника...
...природознавства“ (1927—1931) та „Записок Українського науково-...
...інституту географії та картографії“ (вийшло два випуски).
...у Харків почалася напружена, копітка робота, спрямована...
...організаційних питань. В архівних документах знаходимо...
...про розбудову Інституту, наукову, ідейну та політичну...
...роль особистості на тлі загальної ситуації розгортання...
...щодо інтелігенції, а також про географічні досягнення, видавни...
...діяльність, наукові зв'язки, здобутки і форми творчої праці окремих

⁵⁴ ЦДА України у Львові, ф. 357, оп. 1, спр. 36, арк. 4—4 зв.

⁵⁵ Історія національної Академії наук України (1924—1928). Документи і матеріали. — К., 1998.

учених, постійні реорганізаційні зміни тощо⁵⁶. З листів дізнаємося також про підготовку, тематику і видавничу діяльність редакції „Записок Українського науково-дослідного інституту географії та картографії“.

З 1927 р. С. Рудницький — редактор географічного відділу Української Радянської Енциклопедії (УСРР) — здійснював редагування і коректуру географічних матеріалів для УРЕ й допомагав у праці над термінологією та географічною номенклатурою. Енциклопедичний проект готувався під керівництвом наркома освіти УСРР (1927—1933) Миколи Скрипника як головного редактора. Упродовж кількох місяців (з осені 1932 р. до арешту) С. Рудницький працював науковим консультантом в Укрдержкартографії, співпрацював з Українським туристичним центром НКО і Комітетом охорони природи.

Забігаючи наперед, зазначимо, що географічний матеріал УРЕ, підготовлений С. Рудницьким, не з'явився друком. Восени 1934 р. видавництво ліквідували, а матеріали здали в архів Народного комісаріату освіти. Досі невідомим залишається місцезнаходження особистого архіву М. Скрипника. Інформацію про задум, концепцію, ідейно-теоретичні засади УРЕ, планування, поточну діяльність, штати тощо публікував „Бюлетень УРЕ“, який мав, за обіцянкою редакційного бюро, друкуватися щомісяця⁵⁷. На той час припинив роботу Український науково-дослідний інститут географії та картографії.

Однак справа не обмежувалася лише „бюлетенями“. ВУАН не видала й „Біографічного словника“, незважаючи на те, що Комісія для складання біографічного словника діячів України була створена у лютому 1919 р. Підготовлені до друку окремі томи не вийшли у світ, а голова Комісії академік С. Єфремов з іншими її членами репресовані. Не вийшов з друку й „Енциклопедичний словник“.

Географічну науку в системі Академії наук представляли фізико-географ і геоморфолог П. Тутковський (академік з 1918 р.), економіко-географ К. Воблій (академік з 1919 р.), метеоролог і кліматолог Б. Срезневський (академік з 1920 р.). Крім того, географічну науку розвивав відомий географ і мандрівник П. Козлов (академік з 1927 р.). У цьому ж переліку географ С. Рудницький (академік з 1929 р.), гідролог Є. Оппоков (академік з 1929 р.) та фізико-географ і ґрунтознавець Г. Висоцький (академік з 1939 р.)⁵⁸.

Цікаво, що після створення Українського науково-дослідного інституту географії та картографії С. Рудницький ставив перед Народним комісаріатом освіти УСРР питання щодо перенесення цього Інституту з Харкова до Києва, взявся розбудовувати українську географічну науку, прагнув згуртувати сили національних географів різних наукових напрямів, налагоджував наукові контакти з українськими та зарубіжними

⁵⁶ ЦДАВО України, ф. 166, оп. 10, спр. 48.

⁵⁷ Фельбаба М. Історія проекту „Української радянської енциклопедії“ у контексті політики „українізації“ (1927—1934 рр.) Автореф. дис. канд. істор. наук.— К., 2001.

⁵⁸ Історія національної Академії наук України (1924—1928). Документи і матеріали.

...розробляв „заборонені“ за більшовицького режиму

... документи 1926–1932 рр., виявлені нами у фонді Народного ... освіти УСРР, дають певні відомості про організаційні успіхи ... Українського науково-дослідного інституту географії та кар- ... про його структуру, склад співробітників, напрями і перспекти- ... Водночас вони відображають тривалу конфліктну ситуацію ... С. Рудницьким як директором Інституту та окремими співробіт- ... і молодими здобувачами, засвідчують той ідеологічний тиск, ... учений у своїй діяльності. Характеризують вони і стан ... розчарування й болю, нестерпну атмосферу цькування ... непотрібного буржуазного спеціаліста, „старого контр- ...“ і т. д.

... в 1930 р. С. Рудницького вважають тут „чужим“. Підтверджує ... від 21 січня 1930 р., очевидно, керівника кооперативного видав- ... „Рух“ заступникові керівника Укрнауки К. Конику: „Професора ... цінюю як знатока його спеціальності, як людину знаю його ... щоб судити [...] Ми хочемо, щоби атлас був вкладом в українську ... і тому ми вирішили запросити до цієї роботи Рудницького, не з ... до його особи, а знаємо, що він чи не одинокий в нас, що може ... зараз за ту роботу [...]. Ясно, ми б воліли б, щоби роботу ... інші, наші люди, та самі знаєте, таких ми ще не маємо [...] мали ... передовсім це, щоби Атлас, що його мав підготувати Рудницький, ... обговорення наших марксістських сил“⁶⁰.

Визначимо, що УСРР радше виступала компромісом між представ- ... українського лівого національно-визвольного руху та більшови- ... екстремістськими великодержавниками, незважаючи на волю ... частини правоналаштованого українства, в результаті чого нація ... не на шлях поступу і цивілізації, а зазнала непоправних втрат. ... життю нації необхідна духовна єдність, політична сво- ... і економічні гаразди.

Зведений у цих умовах до ролі номінального директора, професор ... Рудницький визнавав: „Мене в Інституті тільки терплять, і то не ... [..] моїх розпорядків ніхто не виконує, мої прохання — це тільки ... об стіну, що викликають насмішки“⁶¹. Він переживав за долю ... ним і так потрібної Україні установи, яка на його очах ... на пристановище „неробів і халтурників“.

Не можна оминути увагою листи всесвітньо відомого німецького ... географа, професора і академіка Альбрехта Пенка на адресу Наукового ... ім. Шевченка у Львові. У 1930-х роках А. Пенк марно нама- ... полегшити долю свого учня і особистого товариша.

⁵⁹ Див.: Синявський А. С. Професор д-р Степан Рудницький (До обговорення кандидатур, запропонованих на академіків ВУАН) // Пролетарська правда.— К., 1929.— 11 травня.

⁶⁰ ЦДАВО України, ф. 166, оп. 8, спр. 437, ч. 11, с. 153.

⁶¹ Там само.— Оп. 9, спр. 1550, арк. 6, 10; оп. 10, спр. 583, арк. 24, 24 зв.

У листі від 3 листопада 1933 р. А. Пенк згадував: „Я горджуся тим, що підготував справжніх працюючих учнів, серед яких хотів би назвати власне Степана Рудницького, про якого я, на жаль, останнім часом нічого не чую“⁶². У грудні цього ж року на адресу Альбрехта Пенка надійшов лист-прохання Наукового товариства ім. Шевченка докласти всіх зусиль, щоб створити С. Рудницькому нормальні умови для життя та праці, зокрема, „створити йому можливість переписуватись, зайняти посаду в Географічному інституті в Ленінграді чи в обсерваторії у Пулково, де міг би він науково працювати (...) прожити своє життя без голодування“⁶³. Відповідь з Ленінграда на клопотання Пенка так і не прийшла⁶⁴. Уцілів лише один лист, написаний А. Пенком до С. Рудницького ще у 1918 р. Однак листи А. Пенка до НТШ та до С. Дністрянського про долю С. Рудницького засвідчують тривалу історію листування двох видатних учених.

Знайомство обох діячів науки відбулося у стінах Віденського університету, де С. Рудницький проходив стажування (1904). А. Пенк був найбільш знаною постаттю серед світових наукових авторитетів у геоморфологічних дослідженнях, не меншої уваги заслуговували його наукові розробки і в галузі політичної географії.

Під час Першої світової війни А. Пенк був дуже впливовим дорадником-експертом німецької політики на Заході. Наукові контакти обох вчених спричинилися до написання С. Рудницьким низки науково-пізнавальних розвідок і книжок про Україну, зокрема „Ukraine und die Ukrainer“ (Berlin, 1914—1915), „Ukraine Land und Volk“ (Wien, 1916) — обидві німецькою мовою. Перша з них перекладена англійською, італійською, угорською, румунською, чеською та хорватською мовами, друга — англійською мовою. Крім того, він опублікував праці „Der östliche Kriegsschauplatz. Mit Anhang: E. Hanslik, die Nationen des östlichen Kriegsschauplatzes“ (Jena, 1915), „Die Ukraine vom politisch-geographischen Standpunkt“ (Wien, 1916), „Die Länder Osteuropas“ (Wien, 1918) та інші, які мали успіх на Заході, особливо серед німців. Підтвердженням цього є лист доктора фон Залвісберга з Мюнхена від 6 травня 1918 р.⁶⁵

Відразу після Берестейської угоди (Брестського договору) в лютому 1918 р. інформація про Україну, передусім її економіку, природні ресурси, кадри тощо набула особливої актуальності⁶⁶. Власне С. Рудницький і став тією людиною, в якій німецькі учені та офіційні кола шукали співпраці і порозуміння.

Після катастрофи Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) навесні 1923 р. А. Пенк пропонував своєму учневі не занедбувати справи Західної України, надалі працювати над загальноукраїнською тематикою,

⁶² ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 173, арк. 7.

⁶³ Архів Служби Безпеки України, спр. 57190-ФП, т. 1, арк. 56 зв.

⁶⁴ Державний архів Тернопільської області (далі — ДАТО), ф. 3432, оп. 1, спр. 4641, арк. 14, 14 зв.

⁶⁵ ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 102.

⁶⁶ Там само.— Арк. 102, 104, 132.

а перед виїздом у радянську Україну рекомендував написати якомога повніше дослідження про географію всієї Східної Європи, зважаючи передусім на конкретність фізико-географічних даних, детальність економіко-географічних і політико-географічних аспектів.

Перебуваючи в Україні, С. Рудницький підтримував з осені 1926 р. зв'язки зі своїм учителем. Востаннє їхня зустріч відбулась влітку 1928 р. у Берліні на святкуванні 100-річного ювілею Німецького Географічного товариства. Тоді ж А. Пенк із Н. Кребсом — директором Берлінського географічного інституту — запропонували С. Рудницькому встановити якнайтісніші зв'язки з берлінським осередком німецької географічної науки й налагодити обмін молодими науковими працівниками⁶⁷.

Про потребу у співпраці двох наукових установ неодноразово зазначено в архівних документах Народного комісаріату освіти. Власне про це свідчать заяви С. Рудницького в Комісію наукових закордонних відряджень при Народному комісаріаті освіти УСРР стосовно „Подрібного плану і змісту намічених робіт за кордоном“ (1930) та „Плану роботи“ (1931). Ось які теми прагнув обговорити з А. Пенком С. Рудницький, прохаючи відрядження за кордон:

— загальна ув'язка [очевидно, завдань та наукових контактів.— П. Ш.] між обома кафедрами (кафедрою географії на природничо-технічному відділі ВУАН та кафедрою географії при Берлінській Академії наук);

— порозуміння щодо спільної акції у справі міжнародної карти Землі в мірці 1:1000000;

— поспільне обговорення змісту природничо-географічних карт атласу УСРР і сусідніх земель та справи природничо-географічного краєзнавства, себто комплекс вивчення природних продуктивних сил радянської України, щоб використати досвід аналогічних установ Німеччини;

— поспільна нарада над зорганізуванням систематичного вивчення лесу та в справі налагодження океанографічних досліджень в УСРР, використовуючи 25-літній досвід академіка А. Пенка як директора Океанографічного інституту в Берліні⁶⁸.

З арештом С. Рудницького наукові зв'язки обох вчених перервалися.

Численним листам до С. Рудницького різного часу, а найперше харківського періоду, навряд чи судилось уціліти і з'явитись на суд читача. У слідчій справі С. Рудницький згадує: „Все дотично листування я склав в окремий ящик і воно знаходиться з 21. III. [19]33 р. в розпорядж[енні] ДПУ, за виїмком деяких листів, які я не раз прикладав до заяв, писаних до Н.К.О. і т. д. Копії моїх листів до закордонних знайомих й приятелів я не робив, не маючи машинки з латинським шрифтом (...). Моє листування з д[октор]ом Юлією Мошелес, науковим співробітником Географічного інституту Німецького, пізніше Чеського університету в Празі, у справі її бажання їхати на Україну, яка, до речі, вивчала українську

⁶⁷ ЦДАВО України, ф. 166, оп. 10, спр. 583, арк. 24, 24 зв.

⁶⁸ Там само.

мову, виявилось нетривким. Розглянувши умови і стан географічної науки в УСРР, я вірадив їй переїжджати. Листування з Фердинандом Льонером, австрійським німцем, який служив у Галицькій армії, пізніше у військовій канцелярії Є. Петрушевича у Відні та навчався в університеті у Е. Брикнера, вивчаючи військову географію, також не мало щасливого завершення: довідавшись про заснування Українського науково-дослідного інституту географії та картографії, у Статуті якого зазначено військово-географічний відділ, Ф. Льонер мав намір переїхати в Харків, але відділу військової географії відкрито не було⁶⁹.

Протягом другої половини 1928 — першої половини 1929 р. С. Рудницький листувався з А. Пенком і Н. Кребсом у справі його приїзду з низкою лекцій у Берлін й допомоги М. Кройцбургіві у його подорожі по СРСР. Однак здоров'я С. Рудницького, починаючи з 1931 р. зробилось настільки слабким, що про виїзд за кордон годі було мріяти.

Побувавши у травні 1928 р. у закордонному відрядженні, він неодноразово звертався про дозвіл на поїздку до провідних наукових центрів інших країн, надсилав до НКО УСРР плани, та намарно. Мабуть, усі його звертання, як і запропонована тематика робіт за кордоном, загострювали підозри в органів, що контролювали кожен крок професора, який врешті-решт став „невїзним“. А після його арешту 1933 р. колишні зарубіжні контакти, листування й навіть зустрічі в Харкові з приїжджаними іноземними колегами фігурували вже як „докази“ у звинуваченнях⁷⁰.

Степана Рудницького було засуджено до розстрілу і вирок виконано в урочищі Сандормох під Медвеж'єгорськом (Карелія) 3 листопада 1937 р. Реабілітований у 1965 р.

Час від часу у пресу все ж проникали відомості про долю в'язнів, у тому числі С. Рудницького⁷¹. Наприклад, у газеті „Львівські вісті“ від 27 лютого 1942 р. згадується про переїзд видатного українського географа до Харківського університету, його арешт і заслання в концтабір над річкою Свір. Ув'язнений К. подає відомості і підтверджує свою зустріч з професором С. Рудницьким у січні 1934 р., однак подальші відомості відсутні⁷². Отже, ув'язнення учений відбував у спецтаборі „Свірлаг“ Білморсько-Балтійській. Згаданий в'язень К. у „Дніпропетровській газеті“ від 13 грудня 1941 р. висловлює свої спомини про долю українського

⁶⁹ Архів Служби Безпеки України, спр. 57190-ФП, т. 1, арк. 56 зв.

⁷⁰ Рибалко О. З харківських років Степана Рудницького // Пам'ятки України: історія та культура.— 1996.— 2.— С. 110—116.

⁷¹ Юрченко В. [Карась-Галинський]. Шляхами на Соловки (із записок заслання).— Львів, 1931; його ж. Пекло на землі (в Усевлоді ОГПУ та втеча звідтіль).— Львів, 1931, а також: Зі соловецького пекла на волю (записки втікача).— Львів, 1931; [Проф. Ст. Рудницький надал в Харкові] // Діло.— 1932.— Ч. 91.— С. 5; Трагедія українства в УСРР (автор В. М.) // Діло.— 1933.— 12 липня; Арештування галичан у ССРР // Наш прапор.— Львів.— 1933.— 5 листопада; Биковський Л. Пам'яті Степана Рудницького // Краківські вісті.— 1943.— Ч. 111.— 27 травня; Підгайний С. Українська інтелігенція на Соловках. Спомини 1933—1934.— Новий Ульм, 1947; Тернопіль, 1999.

⁷² Доля проф. Степана Рудницького // Львівські вісті.— 1942.— 27 лютого.

географа: „1934 рік]. Зима. Січень... Глиб[окий] сніг. Річка Свір давно скована льодом... крім греблі гідроелектр[останції], що будувалась у той час „Свірстрой“ вода не замерз[ала] ще до ранкової зорі, четверта година ранку, чути сигнальн[ий] дзвін об рейку ... [закликаючи] в'язнів до роботи... [С. Рудницький] мав вигляд дуже замученого ... він був як згорий...”⁷³. Проф[есор] довгі години розмовляв зі мною, часто читав німецькі, англійські, італійські книжки, перекладаючи мені на українську мову.

Він зовсім вільно володів дванадцятьма мовами. Про себе розповідав майже лише тоді, коли дізнався від мене, за що я покараний”⁷⁴.

У публікації згадується, що в табір привезли С. Рудницького з професором [...] Вознесенським⁷⁵ у справі М. Скрипника і що, крім Харкова, одночасно він мав кафедру у Київському університеті, куди їздив у 1933 р. [?]...

Разом з С. Рудницьким були засуджені майже всі його учні, отримавши вирок п'ять років позбавлення волі (за статтями 54-4, 54-6, 54-11 КК УСРР)⁷⁶. Зі „Свірлагу“, в якому перебував до 1935 р., на порівняно короткий термін був переведений до Біломорсько-Балтійського табору — в якому допоміжних об'єктів уже збудованого каналу. Про це згадує С. Руд-

⁷³ Про своє здоров'я С. Рудницький згадує: „фізичний і психологічний удар перебування, цілковита руїна здоров'я, безнадійність його поправити, страх за своїх дітей, за те, що вони можуть бути арештовані, коли я не признаюся у злочинах, про які мене підозрюють, непоборне хотіння якнайшвидше закінчити своє життя „типове життя неудачника“. Див.: Архів Служби Безпеки України, спр. 2190-ФП, т. 1, арк. 163 зв.

⁷⁴ Див.: П-ко В. За що катували? Трагедія акад. проф. Степана Рудницького // Львівські вісті.— 1942.— Ч. 32.— 18 лютого.

⁷⁵ Репресованные геологи. Биографические материалы.— Санкт-Петербург, 1991.— 152 с., а також див.: Второе, исправленное и дополненное издание.— Москва-Санкт-Петербург, 1995.— 210 с. Інформація про [О.] [Н.] Вознесенського відсутня. Згадка на сторінках відповідних видань про „Вознесенского Дмитрия Владимировича (1904—1959)“ (Санкт-Петербург, 1992.— С. 34 і Москва-Санкт-Петербург, 1995.— С. 40) не має стосунку до описуваних подій. У цьому зв'язку нагадаємо, що до складу наукової експедиції до Центрального Тянь-Шаня.— Т. II (Редколегія: М. І. Дмитрієв, М. А. Демченко, І. І. Ландо. Відповідальний редактор: І. І. Ландо.— Харків: Радянська книга, 1935.— 553 с.) увійшли матеріали — результати робіт Української урядової наукової експедиції в Центральному Тянь-Шані 1933 р., а також матеріали експедиції 1932 р., опрацьовані під керівництвом Українського науково-дослідного інституту географії та картографії. У складі експедиції серед багатьох авторів ім'я О. Н. Вознесенського. Матеріали до геологічної будови західного району Хан-Тенгри — Хантенгрійська геологічна група мала у своєму складі геологів О. Н. Вознесенського, Ю. М. Абрамовича та альпіністів М. Т. Погребельського, В. І. Грушкіна, В. В. Баркова (С. 407). За свідченнями М. Погребельського у книжці „Хан-Тенгри“ (Переклад з рос. Х. Лін.— Харків-Одеса: Держзвиздав, 1934.— 175 с.) з фото О. Н. Вознесенського, Ф. Зауберера, В. Баркова, у „1932 році я [М. Погребельський. — С. 160] знову був коло Хан-Тенгри в дружній сім'ї геологів нашої експедиції — Ю. М. Абрамовича та [О.] Н. Вознесенського, Баркова й Грушкіна“ (С. 160).

Очевидно, мова йде про кафедру географії в Академії наук (ВУАН).— Прим. перекладача.

⁷⁶ Штойко П. Архівно-слідчі справи репресованих географів „Українського науково-дослідного інституту географії та картографії“ // Історія української географії.— Тернопіль, 2002.— Вип. 6.— С. 96—102.

ницький, звертаючись у своєму листі до начальника Головного управління таборів [...] Бермана від 13 жовтня 1936 р.

За даними уже покійного професора Харківського університету В. Воробйова, „...у житті зека С. Рудницького існує дуже багато запитань. Так, із спогадів І[вана] Багряного, Алекса Вайсберга та інших добре відомо, що у спецблоці № 1 СПВ НКВС м. Харкова в'язні могли отримати папір та чорнило тільки для того, щоб описати свої провини, дати свідчення та зізнання. С. Рудницький ще до суду, перебуваючи у слідчому ізоляторі, написав монографію „Геономія“ на 342 сторінки, а у „Свірлагу“ написав і проілюстрував ще більшу працю — „Ендогенна динаміка земної кори“ (1200 сторінок).

Якщо у „Свірлагу“ Рудницький теоретично міг писати, виконуючи свої обов'язки лікаря, то у спецізоляторі Харкова він міг писати тільки з дозволу слідчих (а за яких умов? — В. В.)⁷⁷.

Наступний етап — концтабір Соловки, а звідси горезвісний Сандормох.

У „Краківських вістях“ за 1942 р. доктор Ігор Федів, згадуючи свого вчителя професора С. Рудницького, розповів про його найважливіші плани в Україні: „Найперше великі два томи географії України, а потім може й в п'ятьох томах вдасться! Великий атлас України. Те, що ще у Відні ми почали, Ігоренку [Ігореві Федіву. — П. Ш.], — вдасться гідно скінчити. А поруч того статистичний збірник, що стільки було з ним мороки повнісіньких два роки й не встиг нам видати Гасенко, а потім наше посольство. А — нова мапа України! Та, що Ви замовляли ще з Києва від „Вернигори“, вже перестаріла. Маю нові матеріали до неї. А мапи стінні... Ех, хлопці! — скільки роботи, роботи. Нам треба стільки молодих, нових сил!...“⁷⁸.

Нагадаємо, що в УСРР С. Рудницькому не судилося видати ні однієї брошури, ні однієї книжечки чи тим паче фундаментального тому географії України чи Східної Європи. Лише антропогеографічні дослідження, розпочаті Володимиром Кубійовичем у 1920-х роках, у тім числі кілька випусків українського статистичного річника, Великий Атлас України та географія України, стінні мапи окремих етнічних країв українських земель якимось чином компенсували спрямовані зусилля фундатора української географії, які йому не вдалось зреалізувати.

У січні 1934 р. С. Рудницького вилучили зі складу ВУАН, а навесні 1935 р. заслали на Соловки у СЛОН ОГПУ („Соловецький лагерь принудительных работ особого назначения“) як відвертого пропагатора фашизму в географії. Рукописи праць, які він написав в ув'язненні — „Геономія“ (Астрономічна географія.— Харків, 1933, слідчий ізолятор) та „Ендогенна динаміка земної кори“ (у Біломорсько-Балтійському таборі), мабуть, утрачені назавжди.

⁷⁷ Воробйов В. Фундатор української географії // Харківський університет. Загальноуніверситетська газета (Харків).— 1996.— № 10.— 16 квітня.

⁷⁸ Федів І. 20 літ тому (спомин і дійсність) // Краківські вісті.— 1942.— Ч. 164.— 28 липня.

У 1997 р. науково-інформаційний центр „Меморіал“ у Санкт-Петербурзі опублікував свідчення про соловецьких засланих кінця 1937 — початку 1938 рр., згідно з якими 1825 ув'язнених із Соловків за постановою Особливої трійки Ленінградського УНКВС були розстріляні, причому доля перших 1111 осіб, вивезених на суходіл у жовтні 1937 р., тривалий час залишалась невідомою. Згодом, у пам'ятні дні 27 жовтня — 4 листопада 1997 р., приурочені до 60-річчя розстрілу соловецького етапу, з'ясувалось, що першу партію ув'язнених доставлено водою в місто Кем, а далі — у Медвеж'єгорськ, в СІЗО Білбалтлагу; звідти — у Сандормох, район 16-го (нині 19-го) кілометра дороги Медвеж'єгорськ—Повенець у піщано-гравійний кар'єр, де чекіст-садист М. Матвеев власноручно, іноді з допомогою коменданта УНКВС ЛО Алафера розстрілював їх із револьвера — щоденно близько 200—250 осіб відповідно до протоколу трійки⁷⁹.

Масове гоніння української інтелігенції супроводжувалося усуненням від наукової роботи, арештами, засланнями, концентраційними таборами, розстрілами. Зачинялись науково-дослідні інституції: у Києві — Всеукраїнська Академія наук, особливо її Історична секція (академік М. Грушевський), та Інститут мовознавства; у Харкові — Науково-дослідний інститут історії української культури ім. академіка Д. Багалія, Науково-дослідний літературознавчий інститут ім. Шевченка, Українська Академія сільського господарства, Геологічна служба України (академік П. Тутковський), яка розвинулася на базі Геологічного інституту Української Академії наук, та Геологічний комітет. Розгром і нищення були тотальними і досягали до тих учених, які, щоб врятуватись від переслідування, втікали з України, а то й поривали з нею усякі зв'язки. Широке коло джерел висвітлює репресії як форму управління радянським суспільством⁸⁰.

⁷⁹ Остання адреса. До 60-річчя соловецької трагедії / Упорядники П. Кулаковський, Г. Смирнов, Ю. Шаповал.— К., 1997.— Т. 1.

⁸⁰ НІ. Ł. Glód na Ukrainie i jego przyczyny.— Warszawa: Nakł. Ukrainskiego Emigracyjnego Komitetu pomocy głodnej Ukrainie, 1934.— 28 s.— (Po tytule kryptonim autora НІ. Ł.). Conquest R. The Great Terror. Stalin's Purge of the Thirries.— Toronto; Ontario, 1968 (Second Printing); Мечник С. Від оприччини до КГБ: духовність московського імперіалізму.— Мюнхен, 1981; Мейс Дж. Дослідження українського Голодомору 1932—1933 років. У 2-х т.— К., 1987—1988; Соловей Д. Голгота України. Московсько-большевицький окупаційний терор в УРСР між першою і другою світовою війною.— Дрогобич, 1993; Conquest R. The Harvest of Sorrow Soviet Collectivization and the Terror-Famine.— New York; Oxford, 1986; 33-й голод. Народна книга-меморіал / Підготовлена ЛІ. Коваленко і В. Маняком.— К., 1991; Колективізація і голод на Україні 1929—1933. 36. документів і матеріалів.— К., 1992; Відп. ред. С. В. Кульчицький.— К., 1992; Воля О. Мор. Книга буття України (Канада—1993—Україна).— К., 1993; Конквест Р. Жнива скорботи: Радянська колективізація і голодомор.— К., 1993; Шаповал Ю. Людина і система. Штрихи до портрета тоталітарної доби в Україні.— К., 1994; Международное общество „Меморіал“. Мемориальное кладбище Сандормох, 1937 (Иофе В. В. Соловецкий расстрел 1937 года. Сопроводительный текст.— С. 160—163); Київ. Жертви репресій.— К., 1997.— Т. 1.

Українське історико-культурно-просвітне товариство „Меморіал“ ім. В. Стуса; Старів С. Страта голодом / Переклад з англ. за редакцією Р. Доценка.— К., 1997; Дашкевич Я. Політичне ошуканство чи провокація? Крах українізації 20-х—

Проблеми розвитку українства сьогодні, наші болі і тривоги, як і на початку ХХ ст., залишаються відкритими. Шлях до добра іде через свідомість, свободу совісти і моральний закон. У „лабораторії державного терору витворено тип блудного сина у себе вдома. Знеохочений до рідного дому, він обминає його... Маса уражена байдужестю і апатією — найважчий результат комуністичного виховання і перевиховання...“⁸¹. На неозорому просторі духовної порожнечі матеріалізму і практицизму втворилось здеморалізоване і не готове до відповідальності суспільство, яке не вміє і не бажає працювати на совість, „українська інтелігенція тотально винищена, а замінена радянською...“⁸². „Причетність до комунізму з його антихристиянською теорією і практикою нині не стає предметом моральної оцінки. Нині від нього відрікаються не так з моральних, як з кон'юнктурних міркувань. Через це перехід від комуністичної фразеології до християнського фарисейства проходить плавно, обминаючи острів душі, обминаючи почуття сорому сумління. Все це потенційна загроза для духовних вартостей нашого дня...“⁸³. Відкинувши релігію, людині відсікли душу, спотворили духовність і підірвали силу духу. Втративши державу, українці відійшли від власної сутності, відчужилися від самих себе. Істотною ознакою української долі було і залишається „відступництво“ і „запродацтво“, зрада свого народу („свого“ народу в них немає) та його культури. Україна відчуває брак національно свідомих людей. Проти культурної та етнічної асиміляції мала б скристалізувати зусилля народу національна церква з добрим релігійним вихованням, з глибокою вірою і почуттям обов'язку, інституції рідної мови, всенародна свідомість, без яких немає ні нації, ні держави, ні майбутнього.

* * *

Пропонована читачам збірка — це все, що вдалося зібрати на сьогодні з епістолярної спадщини українського вченого-географа С. Рудницького. Дивовижною виявилася доля цих листів, бо вони різні і склалися на тернистих шляхах становлення української національної географії та картографії. Писалися вони в кабінетах географічних товариств, наукових установ, на теренах українських вольниць та казематів, „неісходимих

30-х рр. // Україна вчора і нині.— К., 1999.— С. 78—88; Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР. Джерелознавче дослідження.— К., 1999; Політичний терор і тероризм в Україні ХІХ—ХХ ст. Історичні нариси.— К., 2002; Український голокост 1932—1933. Свідчення тих, хто вижив (документальне видання) / Упорядник Ю. Мицик.— К., 2003; [Т. 2.— К., 2004]; Заставний Ф. Демографічні втрати України. Голодомори, війни, еміграції.— Львів, 2003; Три голодомори в Україні в ХХ столітті: погляд із сьогодення. Матеріали міжнародної наукової конференції.— К., 2003; Рубльов О. Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914—1939).— К., 2004.

⁸¹ Сверстюк Є. Блудні сини України.— К., 1993.— С. 15.

⁸² Сверстюк Є. Народження української інтелігенції // Сучасність.— К., 1992.— № 2.— С. 76.

⁸³ Там само.— С. 77.

„Інтерв'ю з ГУЛАГу“. Нез'ясованим залишається питання листування з неволі — куди, коли і кому він писав, а також доля вилучених під час арешту у Харкові 21 березня 1933 р. листів. Можливо, віднайдеться відповідь на нього у приватних архівах Відня, Праги, Штутгарта, Мюнхена, Берліна, Стокгольма, Берна. Інколи всупереч здоровому глузду видється, що вони безслідно зникли не лише у Совдепії, а навіть в установах, товариствах та архівах географічних товариств Відня чи Праги. Але безапелляційним є те, що з повноцінного життя вирвано велику особистість, яка всепоглинаюче проникалася науковою роботою, стверджуючи духовність і національну свідомість українців.

Специфіка українського сьогодення з її модерном і пострадянською культурою вимагає усвідомлення, розуміння і переосмислення тодішніх важливих подій з позицій нинішнього дня.

Епістолярна спадщина є важливим аспектом об'єктивного й докладного вивчення великого доробку вченого, його різноманітної духовно-творчої і громадської діяльності. Кореспонденція становить основу цієї спадщини. Листування дає змогу простежити непрості й неоднозначні стосунки між певними колами кореспондентів. До видання увійшло майже 260 листів (з них 146 вийшло з-під руки С. Рудницького, а 113 — до нього), хронологічні межі яких охоплюють період 1900—1936 рр. Листи зберігаються в архівних фондах Центрального державного історичного архіву України у Львові та Києві, у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України у Києві, у тім числі у Празькому українському архіві, Центральному державному архіві громадських об'єднань України у Києві, Державних архівах Львівської і Тернопільської областей, Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України, відділу рукописів, у приватних архівах Івана Крип'якевича, Володимира Огоновського, Анни Рудницької, в архіві Служби Безпеки України. Адресу кожного листа документовано. Щоб збірка листування виглядала повнішою і ціліснішою, ми включили сюди уже публіковані „Листи Степана Рудницького до Софії та Станіслава Дністрянських“ (1926—1932) (Упорядкування, вступна стаття та примітки Миколи Мушинки.— Едмонтон, 1991.— 110 с.), матеріали та документи, опубліковані у вже згадуваній статті Олега Рибалка „З харківських років Степана Рудницького“.

Із загальної кількості листів збірки на україномовні припадає 192, білоруськомовні — 62, польськомовні — 4, російськомовні — 1. Усі листи упорядковані в алфавітному порядку адресатів, а щодо одного кореспондента — за датами. Такий принцип упорядкування характеризує кожного адресата, зокрема, його інтереси та особисті контакти з С. Рудницьким. На жаль, прямих відповідей окремих людей на листи вченого у збірці майже немає. Більшість кореспондентів звертається до нього лише один або два рази. Є кореспонденти, з якими С. Рудницький листувався упродовж багатьох років, серед них О. Барвінський, М. Грушевський, С. Дністрянський, І. Крип'якевич, В. Огоновський, І. Кривецький, К. Студин-

ський, С. Томашівський та інші. Деякі листи фрагментарні, подають незначну уривчасту інформацію.

Трапляються листи з нестановленими прізвищами адресатів, з нерозбірливими окремими словами, які потребують подальшого графологічного дослідження. Однак такої кореспонденції небагато.

Переважає більшість листів стосується наукової тематики (запрошення до участі в різних виданнях, конференціях, консультаціях); адресати — видатні діячі української і світової культури, люди різного роду занять — учителі, вчені, представники адміністрації, фінансово-господарських установ. Звісно, після них залишилися особисті архіви, у яких можуть бути листи С. Рудницького, вони ще чекають свого відкриття, дослідження та висвітлення.

Мова листів переважно коротка й ділова, у текстах збережено мовні і правописні особливості того часу — лексичну, словотвірну, фонетичну й граматичну підсистему мови. Помічені помилки в датуванні окремих подій, фактів, дат зазначено у примітках. Виправлено деякі граматичні помилки, помітки на листах зазначено і збережено, якщо вони мають відношення до їх змісту. Якщо дату написання листа точно не встановлено, то його датовано за змістом, супровідним листом чи іншим документом, що теж зазначено у текстових примітках. Тексти україномовних і чужомовних листів вивірено за оригіналами. У примітках, особливо щодо географів, картографів й інших представників географічної науки, згаданих у листі, подано коментарі, біографічні довідки, основні напрями досліджень або стислий зміст праці. Примітки подано під листами, їх інколи доповнюють або подекуди узгоджують дані іменного покажчика, зокрема прізвище, ім'я, дата народження й смерті — якщо вони відомі, наукові звання, спеціалізація та посада, найважливіші праці, інколи головна ідея твору.

Папір, використаний кореспондентами для листів, різний: трапляються листи, написані на поштовому папері доброї якості, інші — на бланках установ або товариств; трапляються листи на папері малого формату, дешевого і темного або на звичайних поштових картках без зображень. Є листи, писані на цигарковому папері тощо. Зміст листів різний: наукова інформація, домовленість про друкування книжок, карт, про спільні або окремі задуми, опрацювання книжок, пропозиції стосовно тих чи інших проблем, що про них ідеться у листах.

Листи і документи у збірці наведено без скорочень і опубліковано мовою оригіналу та в перекладі. Листи доносять особливості української мови у середовищі інтелігенції наприкінці XIX — у першій третині XX ст. і можуть слугувати матеріалом для дослідження її розвитку протягом майже півстоліття. Наприклад, нами збережено варіанти непослідовного написання окремих прізвищ, наприклад: Грушевський — Грушівський, Чайковський — Чайківський, Гільченко — Гильченко, Залозецький — Залозіцький, Медведський — Медвецький, Брюкнер — Брикнер — Брикнер та інші. У мові С. Рудницького й деяких його кореспондентів трапляються так звані галицизми — слова польського

походження, подані в українському звучанні. За галицькою правописною традицією частки -ся, -сьте писались окремо. Для полегшення читання тексту правопис загальноновживаних прислівників приведено до сучасної форми (як би — якби, як що — якцо, о скільки — оскільки, де хто — декто і т. п.), частку -ся написано разом з дієсловами, а частки -сьмо, -сьте залишено окремо як специфічні форми, не характерні сучасній літературній мові. Помітна також відсутність апострофа, написання назв націй то з великої, то з малої літери, вживання „і“ в позиції „і“ чи „и“ в позиції „і“ (инші, участи і т. п.), змішування ненаголошеного „е“ та „и“ (мене — мині). Нами „і“ в позиції „і“ замінено на „и“ (нині — нині, ніколи — ніколи і т. п.). Три крапки, які трапляються у листах, — історські. Скорочення розкрито переважно у квадратних дужках [] сучасним правописом. У квадратних дужках подано також редакторські доповнення пропущених слів або окремих літер та виправлення деяких помилок, нечітко написані слова, прочитання яких сумнівне. Непрочитані слова позначено трьома крапками теж у квадратних дужках [...]. Назви окремих видань, книжок, товариств тощо в оригінальному тексті пишуться то в лапках, то без лапок — таке написання збережено. Авторські закреслення спеціально не відзначалися. Збережемо лише авторські підкреслення, які у виданні ідуть курсивом.

Під текстом кожного листа подано легенду, в якій висвітлюються відомості щодо його місцезнаходження (скорочена назва архіву, номер фонду, опис, справа, аркуші), зазначено вид його збереження (рукопис, машинопис) і автентичність (автограф, копія).

Тексти листів супроводжуються двома типами приміток: а) підрядковими — це здебільшого зовнішня характеристика листів (редакторські міркування щодо датування листів, місця написання, обґрунтування перекручень, механічних помилок, пропусків); б) загальними, що стосуються коментарів до змісту. У підрядкових примітках подано переклад іншомовних слів і висловів із зазначенням: Прим. упорядника, а також пояснення та різні доповнення, зроблені саме автором листа. Такі випадки зазначаємо: Прим. автора. Підрядкові примітки позначено (*) зірочками. Загальні коментарі щодо змісту листа позначено відповідною нумерацією. При згадці одних і тих самих прізвищ, подій, назв публікацій і досліджень у коментарях застосовано перехресні примітки. У випадку, якщо лист опубліковано і ми згідні з примітками відповідного упорядника й не вносимо жодних доповнень і змін, то таку примітку відзначаємо порядковим номером із зірочкою (наприклад, *1). При скороченні частини тексту (що трапляється дуже рідко) у підрядковій примітці зазначено, про що йшлося у пропущеній частині. У загальній примітці наведено бібліографічні відомості щодо задуваних творів, розкрито зміст подій тощо.

Авторські дати подано у тому ж написанні і на тому самому місці, де їх поставлено у листі. Редакторську вказівку на місце і дату написання листа виставлено, незалежно від наявності у листі авторської

дати, над текстом праворуч — курсивом. Якщо дата встановлена упорядником, то її надруковано у квадратних дужках. Підпис автора частково доповнено. Скорочені назви осіб та ініціали переважно розшифровано у квадратних дужках у текстах листів, а також у складеному іменному покажчику осіб, про яких ідеться в опублікованих листах.

До довідкового апарату збірника входить анотований список адресатів (якщо вони відомі), у якому зазначено прізвище, ім'я та по батькові (якщо воно відоме), короткі біографічні дані, взяті з довідкової літератури, архівних документів або орієнтовні відомості про особу адресата почерпнуті з листів, якщо такі є, місце і дата написання листів, загальна кількість виявлених листів у архівах і порядкові номери опублікованих листів у збірнику; алфавітний покажчик імен, у якому прямою цифрою зазначено номер листа, а курсивом — примітку до цього листа. Подано також словник рідкоживаних слів, що трапляються у текстах листів, список листів і автографів окремих листів, реєстр листів С. Рудницького та інших кореспондентів до нього й деякі інші матеріали.

Задуму, підготовці та виходу у світ пропонованої книжки передувало доволі зусиль і часу. А тому упорядник висловлює вдячність усім, хто сприяв праці над збірником і приклався до появи його друком, зокрема перекладачам листів з німецької мови — Олександрові Львіну, Евеліні Шабайкович та Володимирові Шмідту Львівський національний університет імені Івана Франка), яким допомагала Ярослава Білоніжка. Редагування німецькомовних листів здійснено Евеліною Шабайкович. Перекладач листів із польської та російської мов — Мирослава Штойко. Вона ж уклала словник маловживаних та іншомовних слів і реєстр опублікованих у цьому збірнику листів. Упорядник збірника висловлює щире подяку за постійну редакційну допомогу Олегові Купчинському, а також за сприяння Ярославу Грицаку та Ігореві Мадаю (Україна), Миколі Мушинці (Словаччина), Гансові Крістіанові Гайнцу і Герхарду Гнауку (Німеччина), Інгрід Кречмер (Австрія), Іво Краусу (Чехія), Філіппові Кестлі (Швейцарія).

Павло ШТОЙКО

Основні дати життя та праці Степана Рудницького

- 1877 (3 грудня) — народився у м. Перемишлі; батько — Лев Рудницький, гімназійний учитель; мати — Емілія Рудницька (з родини Таборських).
- 1887—1890 — навчання у Тернопільській гімназії.
- 1890—1895 — навчання в Академічній гімназії у Львові.
- 1895—1902 — навчання на філософському факультеті Львівського університету.
- 1899 (грудень) — здобув право навчати географії та історії українською, німецькою та польською мовами.
- 1899—1902 — учителювання в гімназії у Львові.
- 1901 — здобув науковий ступінь доктора філософії; головний предмет — географія, допоміжні — історія і латинська мова.
- 1901 (25 березня) — обраний дійсним членом НТШ у Львові.
- 1902—1903 — учителювання в гімназії у Тернополі.
- 1902 — одруження з Сибіллою Шенкер.
- 1903—1904 — учителювання в гімназії у Львові.
- 1904 — отримав звання професора.
- стажування в Інституті геології та географії Віденського університету (семинар та експедиції у Віктора Уліга та Альбрехта Пенка).
- 1906 — габілітувався на приват-доцента географії у Львівському університеті.
- 1907—1919 — співредактор збірника Математично-природописно-лікарської секції НТШ.
- 1913 — референт музею НТШ.
- 1914 — член кураторії Національного музею у Львові.
- 1915 — разом з Степаном Томашівським, Іваном Раковським, Зеноном Кузелею заснували „Forschungsinstitut für Osten und Orient“ у Відні.
- 1918—1919 — учителювання у Львівській гімназії та праця у Львівському університеті.
- 1919 (23 липня) — звільнений з Львівського університету польською окупаційною владою.
- 3 1919 — еміграція.
- 1920 — викладання економічної географії в Академії світової торгівлі у Відні.
- 1921—1923 — експерт і радник при уряді Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) з економіко-географічних проблем, учасник Міжнародної економічної конференції у Генуї (1922).
- 1921—1926 — працював в Українському вільному університеті у Відні, пізніше викладав географію в Українському високому педагогічному інституті ім. М. Драгоманова у Празі, позаштатно — в Карловому університеті у Празі.

- 1926 (17 жовтня) — переїхав у Харків.
1926 (23 жовтня) — обраний дійсним членом науково-дослідної кафедри антропогеографії й географії в Геодезичному інституті НКО УСРР, керівник секції географії тієї ж кафедри.
З 1927 (1 жовтня) — директор Українського науково-дослідного інституту географії та картографії.
1929 (29 червня) — обраний академіком ВУАН УСРР у Києві.
1933 (21 березня) — Постановою секретно-політичного відділу ДПУ УСРР від 29. 09. 1933 за ст. 54-4, 54-6 КК УСРР ув'язнений на п'ять років позбавлення волі.
1934 (9—11 січня) — постановою Президії АН УСРР позбавлений звання академіка.
1937 (3 листопада) — розстріляний за Постановою Особливої трійки УНКВС СРСР Ленінградської області від 9 жовтня 1937 р.

* * *

- 1965 (11 травня) — реабілітований Військовим трибуналом Київського військового округу.
1990 (березень) — постановою Президії АН УРСР поновлений (посмертно) у штат членів АН УРСР.

РОЗДІЛ І. ЛИСТИ СТЕПАНА РУДНИЦЬКОГО

ДО ОЛЕКСАНДРА БАРВІНСЬКОГО

№ 1

[Львів, 1910]¹

Високоповажаний Пане Раднику!

Звертаюся до В[исоко] П[оважаного] Радника подругий раз з унікаль-
ною проською, щоби зволили зайнятись справою Володимира Гериновича².
Він зробив в осени 1908 [року] іспит з історії на цілу гімназію і доповнив
вона з маю 1909 [року] іспитом з польського яко викладавого. Подався о
експедитуру ще тамтого року і дотепер не може єї дістати. Інші історики
представляли без іспиту³ суплентури, під час коли він з іспитом навіть
не має. Додаю при тім, що се чоловік тихий, що не займавсь
жодними політикою та не брав участі в бучах.

Притім се чоловік здібний, що видрукував вже кілька брошурок про
географічні теми, і є надія, що з него виробиться науковий робітник
дослідчий⁴. Отже, велика була б шкода, если б він, не діставши посади, яка
вона ся належить, пішов до Америки, аби копати вугле чи замітати уллиці.
Він і наміряє так зробити, бо ту в Галичині не має прямо з чого удержати
і голодує, а притім має забагато знакомих, аби замітати вулиці. Справа
вона мусить обурювати всякого чоловіка, що має почуте справедливости.
Таку прошу дуже уклінно В[исоко] П[оважаного] Радника, щоби зволили
зайнятись справою Герин[овича] і довести єї до якогось результату⁴.

З глибоким поважанням

Рудницький

Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України (далі — ЛНБ НАН
України), від рукописів, ф. 11 (О. Барвінський), спр. 2262, п. 138, арк. 5. Автограф.

Примітки:

¹ Місце і дату написання встановлено за змістом листа.

² Геринович Володимир (1883—1949) — український географ, навчався
у Львівському університеті, учень Степана Рудницького, дійсний член НТШ, у
1919 р. обраний приват-доцентом кафедри географії Кам'янець-Подільського
державного університету, професор і ректор Кам'янець-Подільського інституту
народної освіти. Працював в Українському науково-дослідному інституті географії
та картографії (Харків), Московському геолого-розвідувальному, Львівському
торгово-економічному інститутах. Арештований 12 [13] грудня 1932 р. працівниками
секретно-політичного відділу ДПУ України, у 1989 р. реабілітований.

Наукові дослідження з проблем географії: „Географічна карта земель, де живуть українці“. М 1:5 000 000 — додаток до книги С. Рудницького „Коротка географія України. Фізична географія“ (Київ-Львів, 1910); „Сліди старої етнографічної української границі“ (Відень, 1915). Докторська дисертація „Wiek i geografia rozmieszczenie najdawniejszego człowieka w Europie Wschodniej“ (Lwów, 1911); „Понятє, ціль і метода географії“ (Львів, 1919); „Простір і його антропогеографічне значення“ (1919); „Основи географії“ (Кам'янець-Подільський, 1920; було кілька видань); „Популярна географія України“ (Берлін, 1920); „Географія України“ (Вінниця, 1922); „Теорія Вегенера про виникнення континентів та материків“. (Кам'янець-Подільський, 1926); „Економічна роль Чорного моря і її значення для політичної кон'юктури сходу Європи в другій пол. XVIII ст.“ (К., 1930, машинопис) та інші.

На особливу увагу заслуговує „Нарис економічної географії України“. Він складається з двох частин — географічної та економічної (по чотири томи кожна) загальним обсягом близько 100 арк. друку.

* Тут і далі підкреслено в оригіналі.

³ Йдеться про праці: „Теорія Канта-Ляпляса“ (Львів, 1905); „Нариси з фізичної географії“ [Б. м., В. р.]; „Про Місяць“ (Львів, 1906); „Про воздух“ (Львів, 1907); „Питання третичного чоловіка“ (Львів, 1908); „Причинки до географії малярської України і Кривчанські печери“ (Львів, 1910).

⁴ Стосунки між Степаном Рудницьким та Володимиром Гериновичем ускладнились у Харкові наприкінці 1920-х — на початку 1930-х років.

№ 2

Львів, 19 лютого 1910 [р.]

Високоповажаний Пане Раднику Двора!

Дуже а дуже перепрашаю, що від часу до часу інкоммодую В[исоко] П[оважаного] Радника деякими справами, однак роблю се все в сильній вірі і певнім знаню, що В[исоко] П[оважаний] Радник ніколи не занедбують і найменчої нагоди послужити добрій справі. Тим сьмілійше переходжу отже in medias res*:

В тих днях пішло до затвердження до Р[ади] Ш[кільної] Краєвої¹ рішення Р[ади] Ш[кільної] Окружної в Косові, щоби учителя Корибутяка перенести в дорозі дисциплінарній з Краснолі до Ріжна Малого. Се чоловік дуже несупокійний, непевний і має багато різнородних грішків на сумліню. Рожен Малий належить до парохії Тюдева, де є парохом мій Стрийко о[тець] Денис Рудницький. Завдяки розумній кільканадцятьлітній роботі допровадив до того, що гуцули протверезіли, а найзавзятійші давні трільовидики — радикали є тепер провізорами, старшими братами тощо, одним словом, підпорами церкви в селі. Стрийко дуже боїться, щоби К[орибутяк] своїм лихим приміром і діяльністю не попсував тількиолітньої роботи, бо гуцули, звісно, нарід легкодушний. Для того то я маю сьмілість вставитися за моїм стареньким і слабовитим Стрийком до В[исоко] П[оважаного] Радника, щоб зволили своїм впливом відвернути від Старого отсю халецу на старі літа. Це буде тим легче, що теперішний учитель з Ріжна Малого п[ан] Микитюк саме здас кваліфікацію і хотів би лишитися на стало в Ріжні, де вже загосподаривсь і завів пасіку. Чоловік він супокійний і учитель добрий, та й не має ніяких гріхів на сумліню. Притім посада не така сьвітла (одна з найгірших), щоби молодий учитель не міг єї дістати.

Ось моя унікальна і усильна просьба до В[исоко] П[оважаного] Радника Двора. Дуже прошу простити мені за сьмілість, але справа ся і для

мене дуже важна. Стрийко Денис то неначе другий Батько мені, а знаю, що його здоровля поважно було б zagrożене, а коли б такий несупокійний дух засів під боком і понівечив тількилітню працю, таку трудну серед наших гуцулів.

Осьміляюсь тому ще раз пригадати ту мою просьбу і, перепрошуючи В[исоко] П[оважаного] Радника ще раз за мою влізливість, остаю всегда щиро відданим,

з найглубшим поважанням.

Стеф[ан] Рудницький.

Львів, 1910. II. 19

ЛНБ НАН України, від. рукописів, ф. 11 (О. Барвінський), спр. 2262, п. 138, арк. 1—2 Автограф.

Примітки:

* In medias res (лат.) — по суті справи.

² Краєва шкільна рада (КШР) — вищий орган управління і контролю за початковою та середньою шкільною освітою в Галичині. Орган „автономного“ управління у вamisництві у Львові. Почала діяти з 24 січня 1868 р. Тоді поділялася на три частини: — народних шкіл і вчительських семінарій, середніх шкіл (гімназій, реальних шкіл) та торговельних і промислових шкіл. Мала відповідні органи у повітах (окружні ради) і містах. Краєві, окружні і міські шкільні ради склалися переважно з представників місцевого духовенства й урядовців. На чолі Краєвої шкільної ради стояв намісник Галичини. Ліквідована у 1921 р. А тому й більшість українських шкіл були малочисельними, у середньому і вищому шкільництві панувала польська мова. Однак зберальне законодавство краю дозволяло створювати товариства, працювати над зиробленням теоретичних засад національної освіти, створенням приватного українського шкільництва і збагаченням освітньо-культурного рівня народу, якому найбільше прислужив Олександр Григорович Барвінський (1847—1926). Він працював учителем, був членом Краєвої шкільної ради (1893—1918), домагався, щоб посадами інспекторами ставали національно свідомі українці, працював над перекладом та створенням підручників для шкіл і середніх навчальних закладів. Видавав педагогічне часопис „Учитель“ (1889), автор численних публікацій на педагогічну тематику. Йому належить заслуга відкриття у Львові кафедри всевітньої історії, яку очолив учень В. Антоновича — М. Грушевський, гімназій у Перемишлі, Тернополі, Станіславові тощо. Ним підготовлено близько 20 підручників для початкових, учительських семінарій, народних шкіл.

Впродовж усього свого творчого життя він відстоював українську національну справу, розвивав і відстоював її у галицькому сеймі, австрійському парламенті, у Раді ЗУНР. Голова Руського (Українського) педагогічного товариства (1891—1895), організатор товариства „Руська Бесіда“ та філії товариства „Просвіта“. У 1886 р. почав видавати „Руську історичну бібліотеку“. Перший Голова Наукового товариства ім. Шевченка.

№ 3

Львів, 17 березня 1910 [р.]

Високоповажаний Пане Раднику Двору!

Вже так якось судьба рішає, щоби я Вас, В[исоко] П[оважаний] Раднику, постійно непокоїв своїми листами. Вже мені аж стидно, але не можу робити! Коли ся знає, що на впливовім місци знаходиться людина, що, не дбаючи на розголос і вдяку, любить робити добре, то такий чоловік набирає сміливості.

В часі моїх екскурзій над Дністром минулого року став мені у великій пригоді П[ан] Іван Рудакевич, управитель школи в Дзвинячи в Заліщищині¹. Приймав мене з великою гостинністю і дуже мені облегчив мої розсліди в околиці. При тій нагоді я пізнав в нім чоловіка рідкої інтелігенції і спосібности, а притім майстра у всіх ремеслах починаючи від прецизійної механіки а кінчаючи на звичайних деревляних виробках. Його школярі з доповняючої науки заосмотрюють ціле село і околицю в деревляні вироби, дуже гарно на норвеську моду виконані (ложки, миски, вилки, валки, макогони), виходять на столярів, колодіїв тощо.

П[ан] Рудакевич, маючи діти в шкільнім віці, хотів би дістатись десь до більшого міста. Тепер отворилась посада при школі на Наконечнім передмістю в Яворові. Маючи дуже добрі учительські аплікації а при тім великі механічні здібности, являється він як ніхто иньший гідним сего місця. Деревляний промисл Яворова зискав би через п[ана] Рудакевича дуже много, бо коли він лінєвих Подолян заставив до таких робіт, то що ж доперва зробить він для промислу в такім Яворові. А притім п[ан] Р[удакевич] людина так інтелігентна і читана, як ніхто з тих многих учителів, що мені доводилося пізнавати.

Для того маю смілість просити уклінно В[исоко] П[оважаного] Радника двору, щоби зволили віским своїм словом підперти ласкаво прошенє п[ана] Рудакевича (і моє притім), а ручу, що К[раєва] Р[ада] Ш[кільна] буде мала невдовзі спосібність завважати, що зробила можливо найлучший вибір.

Перепрашаючи В[исоко] П[оважаного] Радника за мою влізливість, остаю з глибоким поважанем, щиро відданим.

С[тепан] Рудницький.

Львів, 1910. III. 17

ЛНБ НАН України, від рукописів, ф. 11 (О. Барвінський), спр. 2262, п. 138, арк. 3—4. Автограф.

Примітка:

¹ Польові дослідження південно-східної частини Наддністрянщини (в межах Західного Поділля) С. Рудницький проводив у 1909—1911 рр.

№ 4

Львів, 30 листопада 1912 [р.]

Високоповажаний Паве Раднику!

Дуже перепрашаю, що вже може зачасто надуживаю учинности В[исоко] П[оважаного] Р[адника] Двору, однак тепер звиняють мене справи наукові. В будучім літі буду мусів на наукові цілі видати парусотриньських, а ту тепер дуже круто з монетою. Я вніс, отже, поданє о заличку до Ради шкільної і прошу отсим уклінно В[исоко] П[оважаного] Радника о ласкаве поперте моєї просьби.

Перепрашаю ще раз В[исоко] П[оважаного] Радника і остаю з глибоким поважанем.

Др. Ст[епан] Рудницький

Львів, 1912. 11. 30

ЛНБ НАН України, від рукописів, ф. 11 (О. Барвінський), спр. 2262, п. 138, арк. 7. Автограф.

³ Левицький Володимир Лукич (псевдонім Василь Лукич) (1856—1938) — письменник, громадський діяч, видавець, редактор „Зорі“ (1890—1897), з 1897 р. нотар у Винниках, з 1925 р. — почесний член „Просвіти“, з 1926 р. — дійсний член НТШ.

* Simplex servus dei (*лат.*) — простий слуга Божий.

** Enthebung (*нім.*) — звільнення.

*** Unentbehrlichkeit (*нім.*) — безумовна необхідність.

⁴ Брикнер Едуард (1862—1927) — німецький географ, як і С. Рудницький, учень Альбрехта Пенка. Працював у Гамбурзі, Берні, Галле, Відні. З 1906 р. займав кафедру географії у Відні, яка звільнилася після переходу професора А. Пенка в Берлін. Член АН і Президент Географічного товариства у Відні. Основний напрямок досліджень — морфологія земної поверхні, дослідження льодовиків Альп та коливань клімату (1890 р.). „Брикнера цикл“, „брикнерівські періоди“ — періодичні зміни клімату на всьому суходолі (Klimaschwankungen seit 1700.— Wien, 1890) — зміна теплих і сухих, холодних і вологих періодів, проміжки між максимумом опадів (мін. t) у середньому дорівнюють 35 рокам (приблизно від 25 до 50 років). У середньому на період 35 років припадає один мінімум опадів і максимум температури, один мінімум температури і максимум опадів. Амплітуда коливання температури близько 1°C, а опадів 12—25 відсотків для Західної Європи. Причин коливань клімату Е. Брикнер не пояснював. „Брикнера цикл“ використовувався для довготривалих прогнозів погоди, ув'язуючи його з циклічними коливаннями сонячної активності. Однак виявити його „Брикнера цикл“ стає дедалі важче, можливо, через більш неритмічні і нерегулярні зміни клімату.

У рубриці „Personalialia“ журналу „Вісник природознавства“ (Харків, 1927.— № 2) С. Рудницький присвячує некролог Едуардові Брикнеру, який помер 20 травня 1927 р. Проблематика його праць заторкувала „всі ділянки новітнього землезнання“, особливо геоморфології та кліматології. С. Рудницький також подає його найвагоміші праці: „Vergletscherung des Salzachgebietes“ (Wien, 1886), „Die feste Erdrinde und ihre Formen“ (Wien, 1898), „Die Alpen in Eiszeitalter“ (I—III; Leipzig, 1902—1909; спільно з А. Пенком). Серед багатьох учнів Е. Брикнера, відзначає С. Рудницький, „було теж доволі українців“.

⁵ Маються на увазі праці С. Рудницького часів Першої світової війни: *Війна вчить...//Діло.— 1915.— 9 січня*; *Світова війна в числах // Віденський (ілюстрований) календар т-ва „Просвіта“.— Відень, 1915.— С. 82—86; Wolhynien. Передрук: Ukr. Korrespondenzblatt „Berliner — Volkszeitung“ з 4. X. 1915; Etwas über die Bevölkerung Russlands // Fremdenblatt.— 1915.— 9. Januar*; *Russisches Polen // Die Zeit.— Wien, 1915.— 13. Juli*; *Polesje // Die Zeit.— Wien, 1915.— 13. August*; *Die Schwarz — Meer-Frage // Die Welt des europäischen Geistes.— Wien, 1915.— 3/8; Beiträge zurander — und Volkskunde der Ukraine.— Berlin, 1915.— B/2.2.— 32 s.*; *Das grösste Sumpfbgebiet Europas // Kronenzeitung.— 1915.— 17. Sept[ember]*; *Die Ukraine und die Krieg-Denkschrift des Bundes der Befreiung der Ukraine.— München, 1915.— (Karte); Die Ukraine vom politisch — geographischen Standpunkt // Ukrainische Korrespondenz.— Wien, 1916.— S. 23—33 та інші.*

⁶ Мовиться про Богдана Барвінського (1880—1962) — сина О. Барвінського — історика, знавця бібліотечно-архівної справи, дійсного члена НТШ.

ДО МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО

№ 6

Львів, 5 листопада 1901 [р.]

Львів, 5. XI. 1901

Маю честь П[ана] Т[овариства] Члена повідомити, що спільне засідання усіх трьох секцій Наукового Товариства імені Шевченка буде в п'ятницю дня 8-го листопада о годині 4 пополудни з таким порядком:

1. Справа наукових видань Товариства.

1. Вакучі справи.

З поважанням

Рудницький

заст[упник] секр[етаря] мат[ематичної] секції¹.

Карта кореспонденційна.

Високоповажаного Добродія

Михайла Грушевського

проф[есор] Університета в Львові

у вул[иці] Домбровського.

України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 724, арк. 5—6. Автограф.

Примітки:

¹ Одна з трьох секцій, які функціонували в НТШ. Її повна назва — Математично-природописно-лікарська (створена у 1893 р. і очолювана І. Верхратським, а згодом П. Рудницьким). Секцію належить розглядати як перший україномовний природничо-математичний осередок.

² Стороннім членом „Збірників Математично-природописно-лікарської секції НТШ“ П. Рудницький працював у 1907—1908, 1910, 1912—1913, 1916, 1919 рр.

№ 7

[Львів, 1905 р.]¹

Високоповажаний Пана Професор!

Перепрашаю дуже, що не могу віддати жаданого переводу, а то з цієї причини, що в останнім часі внаслідок пануючої інфлюєнці мусів я не можу робити кілька годин тижнево в школі висиджувати. Розумієся, те було мені так дуже, що лише в дуже маленьких партиях міг я робити переклад, а то тим більше, що декан визначив мені дуже високий переклад на 19 с[его] м[ісяця].

Тепер перевів я недалеко третю частку всього, а думав по 19-тім місяці в 2—3 днях цілу річ зробити².

Тим часом минулої неділі захорувавем тяжко на інфлюєнку і буду дуже болячи тиждень лежати.

З цієї причини і ригорозум мушу аж до початка мая відложити, бо пан Ригман³ 20 с[его] м[ісяця] від'їжджає, а мій переклад представляєся мені, що встидавсям я его аще тепер кому-небудь показувати.

Се не перешкодить мені, однак, его, як прийду до здоров'я, в якійсь скорішій терміні викінчити.

Перепрашаючи п[ана] професора, що сам листу не пишу з причини хвороби Остаю з глибоким поважаньом.

Стефан Рудницький

України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 724, арк. 7—10. Рукопис.

Примітки:

¹ Місце і дату написання встановлено за змістом листа.

² Йдеться про переклад однієї з історичних розвідок або відгуків до „Збірника Математично-природописно-лікарської секції НТШ“.

³ Реман Антоній (1840—1917) — польський геоботанік, географ. Навчався у Ягеллонському університеті (1860—1863), у 1864 р. — асистент при кафедрі географії цього ж університету. Згодом доктор філософії, секретар фізіографічної Комісії при Краківському науковому товаристві. У 1882—1910 рр. — надзвичайний професор кафедри географії Львівського університету (1887—1888 рр. — декан філософського факультету, 1897 р. — ректор, 1898 р. — проректор університету). Проходив навчання у Відні та Бонні. Мандрував по Східній Галичині (1865), Півдні Росії (1868), Кавказі і Криму (1873—1875), Африці (1873 і 1875; 1879); У 1874 р. академічний сенат звернувся до Міністерства освіти у Відні із поданням про створення у Львові кафедри географії. Такі кафедри уже існували в Австрії та Угорщині, і в 1877 р. вступила в дію перша кафедра в польському університеті у Кракові. Оскільки подання залишалося без відповіді, у 1880 р. його було поновлено, представляючи на професора Антонія Ремана з позитивною характеристикою (підтримкою) про нього німецького геолога і географа Фердинанда Ріхтгофена. Відповідь з Відня із затвердженням А. Ремана на посаду надзвичайного професора географії надійшла щойно у травні 1882 р. із повноваженнями від 1 січня 1883 р. Цю дату слід вважати початком вивчення географії у Львівському університеті.

А. Реман з 1896 р. іменований членом-кореспондентом Віденського географічного товариства. Скарбник і дворазовий президент Польського товариства природників ім. Коперника (1888, 1889). Редактор часопису „Космос“ (1890 — 1892). Почесний член Татранського товариства (1896). У науковому доробку А. Ремана близько двох третин праць припадає на ботаніку і третина на географію.

Протягом 28 років керівництва першою в Україні кафедрою географії та Інститутом географії (1882—1910) професор А. Реман як людина скромна і надзвичайно працьовита створив навколо себе творчу атмосферу майбутнім учням — переважно своїм учням.

Що стосується С. Рудницького, то він, навчаючись в університеті, відвідував лекційні, семінарські і практичні заняття, які проводив А. Реман: „Про океани і кліматичне районування Землі“, „Космічна географія“, „Географія Карпат“, „Форма і розміри Землі“ (щось на зразок нинішнього „Землезнавства“) та інші. З ініціативи А. Ремана з'явилися наукові праці С. Рудницького „Про плями сонячні“ (1900—1901), „Про зв'язь періодичної діяльності Сонця з температурою земскої атмосфери“ (1902), багато рецензій європейськими мовами на астрономічні та геофізичні дослідження. Переломним у праці С. Рудницького можна вважати 1904 р., коли він проходив стажування в Інституті географії Віденського університету. Відтоді зав'язалася його співпраця і наукові контакти з такими австрійськими та німецькими географами, як А. Пенк, В. Уліг, Е. Брикнер, Н. Кребс, М. Кройцбург, А. Мерц, та багатьма іншими.

Наступним керівником кафедри географії та Інституту був учень А. Ремана — польський географ і картограф Єугеніуш Ромер (1871—1954).

Праці: „Obecny system geografii (wysnuty z jej dziejowego rozwoju)“ (Lwow, 1884; окрема відбитка); „Eine Moränenlandschaft in der Hohen Tatra und andere Gletscherspuren dieses Gebirges (mit einer Karte)“ (Wien, 1893); „Ziemię dawnej Polski i sąsiednich krajów słowiańskich opisane pod względem fizyczno-geograficznym“ (Cz. I—II— Lwów, 1895; 1904).

№ 8

[Львів, 1905 р.]

Високоповажаний Пане Професор!

Відносительно до желаня В[исоко] П[оважаного] Пана Професора відсилаю жаданий переклад, котрий мої братя ледве відшукали і потроха попереписували. Але що я по причині горячки не міг ані разу сего перечитати і сам Бог знає, що в тім перекладі є, прошу уклінно В[исоко]

П[аного] П[ана] Професора не брати його на серію, бо я за него не могу. Перепрашаю за недбалість листу (пишу в ліжку і руки не тремлять) і проволоку, бо у нас робили „порядки“, і першої та третьої брульона не мож було дуже довго знайти.

Перепрашаючи за зроблений завод, позістаю з глибоким поважанням вашим учеником.

С[тепан] Рудницький.

України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 724, арк. 53—54. Автограф.

Примітка:

* Місце і дату написання встановлено за змістом листа.

№ 9

[Львів, 1906 р.]¹

Високоповажаний Пане Професор!

Дуже перепрашаю, що забираю, В[исоко] П[оважаний] Професор, дорогий час, але приневолюють мене до сего сумні обставини. Іменно минулого року перед вакаціями я подав на засіданню мат[ематично]-фізико[дописної] секції коротко висліди моїх парулітних дослідів в Доброградщині і Самбірщині. Они доказують, що Сян в ділювіальній епосі найбільшого обledenія європейського континенту лучивсь з Дністром, а це показують великі шутровища ділювіальні на головнім європейським берегах тих сторін.

Редакція Хроніки змісту тих вислідів не помістила зовсім.

На феріях 1905 р. я поробив дальші досліді в тих околицях, і они знов потвердили мої давнійші теорії про звязи Сяна з Дністром. Я знов подав ці висліди до відомости секції на першім засіданню по феріях і секція ухвалила, аби редакція Хроніки [ек post]² помістила короткі результати моїх дослідів. Тимчасом редакція Хроніки не помістила ані словечка.

Многі сего я ніколи б не був наважився інтервенювати в сій справі П[аного] П[оважаного] Пана Професора. Але зайшли дві обставини, які, мабуть, мене звинять.

Іменно 1) Моєї розвідки про ті околиці я не міг викінчити протягом року 1905/1906, бо много місць я не міг минулих вакацій обійти, і тільки се аж тепер під час ферій. Тому то дотична моєї розвідки може вийти аж в осени 1906².

2) Д[октор] Ромер³, чуючи раз від мене (взимі 1906) про мої висліди я говорив одверто, бо ніколи не припускав, що ред[акція] Хроніки мої висліди зовсім з'ігнорує, проїхав в тих днях (червень 1906) тамті околиці, бачив ті місця, на яких я опираю свою теорію, і береса до оброблення сеї справи. Розвідка его вийде мабуть не[за]довго, і я через те буду позбавлений результатів дволітної тяжкої праці екскурзійної, піднятої з великими трудами і бідами⁴.

А виповником не можу вважати себе, бо я подав аж два рази дотичну справу науковому органу, себто секції. Вину поносила б тоді виключно

№ 10

[Львів, 1906 р.]¹Високоповажаний Пане
Професор!

Сердечно дякую, що В[исоко] П[оважаний] Професор зволили за-
хнятися моєю справою, і для дальшого пояснення подаю ось що:

1) Се, що я хотів, аби було надруковане в „Хроніці“, не був зміст
праці, реферованої до друку, а тільки звіт з екскурзій і їх висліди.
Тому я не подав Д[октору] Гнатюкови² осібно змісту³.

2) Розвідки, хоч би найменчої, тепер робити не могу, бо

а) мої досліди в тій околиці ще не покінчені і в деяких квестиях
могутъ суть річи змінити,

б) завтра раненько виїжджаю, одержавши урльоп, на 3-місячну
екскурзию в область Дністра⁴.

Могу тому лиш коротко подати готовий вислід, до якого я дійшов
уклібно прошу о уміщення его де-небудь⁵.

З глибоким поважанням і правдивою вдячністю все щиро прихиль-
ний ученик

Ст[ефан] Рудницький.

— А України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 724, арк. 51—52. Автограф.

Примітки:

¹ Місце і дату написання встановлено за змістом листа.

² Гнатюк Володимир (1871—1926) — визначний український етнограф,
з 1899 р. секретар НТШ і дійсний член, редактор його видань, голова
Етнографічної комісії, співредактор „Літературно-наукового вістника“ у 1898—
1906 рр. та на початку 1920-х років. Директор Української Видавничої спілки.
Виредагував і видав близько 60 томів „Етнографічного збірника“ і „Матеріалів
до української етнології“. Дійсний член ВУАН (1924) і почесний член „Просвіти“ у
Львові та Ужгороді.

³ У „Хроніці НТШ“ (Львів, 1906. — Вип. 3. — Ч. 27. — Арк. 9) з'явився „Комунікат
С. Рудницького“ про географічне дослідження в підкарпатській частині
Дністра у 1904—1905 рр.

⁴ Навесні і влітку 1906 р. С. Рудницький проводив польові дослідження у східній
частині Опілля та наддністрянського Поділля (від Рогатинщини до Бучаччини), а
потім — на Миколаївщині та Вибрщині. Зібраний матеріал ліг в основу праці
„Звідомби до морфології підкарпатського сточища Дністра“, опублікованої у
Збірнику Математично-природописно-лікарської секції НТШ (Львів, 1907. —
Т. II. — С. 1—80). Детальніше див.: Штойко П. Степан Рудницький (1877—1937).
Етнографічно-бібліографічний нарис. — Львів: НТШ, 1997. — С. 149—175:
Етнографія праць С. Рудницького (1896—1932 рр.).

⁵ У 1906 р. з'явилося коротке повідомлення С. Рудницького „Полученне Сяна
Дністром в ледовій добі (Тимчасова звістка)“ (див.: Записки НТШ. — Львів, 1906. —
Т. XXII. — С. 141) і стаття „З історії ріки Дністра“ (Діло. — 1906. — 30 жовтня).

№ 11

Львів, 13 липня [19]06 [р.]¹

Львів, 13. VII. 06—10

Сьвітла Редакція записок
 Наук[ового] Товариства ім[ені] Шевченка
 ві Львові
 ул[иця] Чарнецького, 26.

Сьвітла редакція!²

Зовсім принагідно я довідався, що коректа мого комунікату до слід[уючого] тому записок ходить за мною по Галичині.

Дотепер мене найти не могла, бо я днесь ту, завтра там, звичайно як на екскурзиях. Тепер буду через пару день в Станіславі, тому прошу, если ласка, прислати мені коректу на адресу: *Станіславів³, Казімірівська, ч. 8, 1 п[оверх] з листами інж[енера] Продкницького⁴*. Якщо ж би було запізно, то можна й не справляти дати, бо сей комунікат дуже важний⁵.

З глибоким поважаням

Ст. Рудницький.

Професор др. Стефан Рудниц[ь]кий
 Львів

ЦДІА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 724, арк. 11—13. Автограф.

Примітки:

¹ Дату написання встановлено за поштовим штемпелем.

² Редакція „Записок Наукового товариства імені Шевченка“ у Львові.

³ Від 1962 р. Івано-Франківськ.

⁴ Особа не встановлена.

⁵ Див. прим. 3 до листа № 10.

№ 12

Львів, [1908 р.]¹

Високоповажаний Добродію Професор!

В справі розвідки д[октора] Різниченка² думаю, що найлучше було б, аби він її прийняв по-російськи до оцінки секції. Переклад міг би й сам він зробити при помочи термінології, яка саме вийшла в збірнику XII³.

Если д[октор] Р[ізниченко] учавствував сам в дипломній експедиції, то праця, думаю, буде дуже вартна. Щодо толкованя, то оно зайве, вистане обширне резіме.

З глибоким поважаням

Професор др. Стефан Рудницький
 Львів

ЦДІА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 724, арк. 14—15. Автограф.

Примітки:

¹ Дату написання встановлено за змістом візитки.

² Різниченко Володимир Васильович (1870—1932) — український геолог, геоморфолог, академік ВУАН (1929), дійсний член НТШ (з 1929 р.). Активний діяч Українського геологічного комітету (з 1917 р.), його головний геолог і директор. Директор Науково-дослідного інституту геології (1930—1932 рр.). Організатор Комісії з вивчення четвертинних відкладів України. Наукові дослідження почав 1899 р., керував експедицією до Південного Алтаю і Тянь-Шаню. Склав перші геологічні і тектонічні карти Південного Алтаю. Вивчав зледеніння цих районів. Розробив методику вивчення четвертинних відкладів, уперше в Україні встановив четвертинні дислокації.

Опублікував понад 70 наукових праць — переважно в ділянці геології і тектоніки України, Середньої Азії, головно Алтаю.

Праці: „Природа канівських дислокацій“ (1924); „До питання про час і умови зледеніння українського лесу“ (1929); „Про четвертинні рухи земної кори в районі середнього Дніпра“ (1931).

В. Різниченко відомий ще як поет та маляр-карикатурист.

³ Мовиться про „Начерк географічної термінології“. Див.: Збірник Назематично-природописно-лікарської секції НТШ.— Львів, 1908.— Т. 12.— С. 1—151.

№ 13

[Львів, вересень 1909 р.]¹

Найсердечніші бажання в день іменин пересилає все вдячний учень.

Високоповажаний Пан

Проф[есор] Д[октор] Михайло Грушевський

Лосо² ласкаво відбуде.

А України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 724, арк. 16—17. Автограф.

Примітки:

¹ Місце і дату написання встановлено за змістом листівки.

² Лосо (лат.) — на місці.

№ 14

Львів, 28 жовтня 1909 [р.]

Високоповажаний Пане

Професор!

Перед вакаціями обговорювали ми пару разів мій намір написання популярної географії України-Руси¹, і В[исоко] П[оважаний] Професор вивели мені, що, може, найдуть накладню в Києві, яка б зайнялася питанням сеї книжки. Нав'язуючи до сих розмов, маю отсим честь представити подрібний плян отсеї книжки.

Має се бути популярно науковий підручник, писаний, можливо, легким стилем без штучних наукових висловів. Хоч я невеликий стиліст, то, вивчивши безчисленні взори таких популярно географічних описів в чужих наукових літературах, думаю, що зможу вдоволяючо виповнити того задачу. Наукового апарату в книжці думаю не давати ніякого, щонайменше по пару стрічок найважнішої літератури при кінці кожної глави.

Ось короткий плян книжки:

I часть: Природа. Сьвітове положеня України і його минувші і будучі консеквенції. Загальний огляд укр[аїнської] території і єї геологічна історія. Чорне море і Каспій. Карпати. Яйла² і Кавказ. Розточе. Волинь і Полісе, Подільська і Бесарабська височини. Правобічна височина. Центральна височина і Донецький кряж. Понтійсько-Каспійська низовина. Ріки і озера. Клімат. Рістня. Зьвіринний сьвіт.

II часть: Нарід. Український нарід. Єго становище серед иньших славянських народів. Антропологічні, етнологічні і язикові прикмети та поділ на племена. Огляд розвитку укр[аїнського] народа і його колонізації. Чужі народи на українських землях та її межах. Економічна географія України, мінеральні і органічні багатства, газдівство, його ступені та відмінки. Сельтиби і їх типи. Географія комунікацій. Топографічний огляд українських земель.

Кождий з тих уступів становив би заокруглену цілість, щоб процес читаня книжки не був надто трудний для ляків.

При такій книжці необхідно потрібні суть дві річи: 1) Ілюстрації, 2) Карти.

Щодо ілюстрацій, то мій плян такий: Треба би передовсім з 10 великих ілюстрацій на цілу сторону, які б не входили в текст, а були зроблені на осібних картках. На них помістилося характерні краєвиди з ріжних сторін України, пр[иміром]: з Чорногори, з Бержав, з подільських ярів, з Полісся, з околиць Кремянця, Київ, з дніпрових порогів, з Кримської Рівери, з Кавказа западного etc*.

До того прийшло б зі 100 малих ілюстрацій — так на $\frac{1}{2}$ сторони або й ще менчих. Вони представляли би краєвиди і види місцевостей, то суть річи менче важні.

Щодо карт, то одна повинна бути велика — розміру 1:3 700 000 (приблизно 55 см довга, а 20 см широка) або бодай 1:5 000 000 (40 см довга, а 20 см широка). На ній були б зазначені: терен, ріки, дороги, місцевости, загальні границі Української території і теперішні політичні границі. Крім того, потрібних буде 5 карт в розмірі 1:10 000 000 (кожда на 20 см довга, а на 10 см широка): 1) гипсометрична, 2) геологічна, 3) кліматична, 4) ростинно-географічна, 5) етнографічна. Всі згадані карти мусіли бути уміщені на осібних картонах при кінци книжки. В самім тексті уміщу ще бодай кільканацять малих картинок.

Що тикається технічної сторони ілюстрацій, то о потрібні до них кліші не буду міг задля браку відповідних звязий сам постаратися. Думаю, однак, що шановна Накладня сама з далеко ліпшим успіхом тою справою займеться і стягне в тій цілі 1) готові кліші, 2) фотографії, з яких можна буде їх зробити. В порозумінню з накладнею потім я виберу з-між стягненого матеріялу те, що буде треба в книжці помістити.

Щодо карт, то карти в тексті сам нарисую, не числячи собі за те осібного гонорара. Карт більших сам рисувати не могу, бо 1) зайняло б мені се бодай з 1300 до 1400 годин роботи, 2) мусів бим через те жадати великої заплати, 3) видане книжки дуже би ся припізило, накопи б один чоловік і карти чергив і текст писав. Для того шан[овна] Накладня зволить віддати роботу згаданих шістьох карт фаховому заграничному картографови — найліпше в тім картографічнім заведеню, де їх і будуть літографувати. Так буде і найдешевше, і найліпше, бо хоч, може, карти будуть з огляду наукового гірші, як коли б я сам їх рисовав, зате ліпше будуть викінчені

і технічного огляду і краще будуть виглядали. Я опрацюю для ужитку картографа подрібний плян і буду наглядати та контролювати з наукового огляду сю роботу.

Формат книжки думаю дати такий, який має VI том II часть історії України В[исоко] П[оважаного] Професора, який в мене саме під рукою. Бо того формату приставали б досконало карти 1:10 000 000 і ілюстрації. Книжка обійме менче-більше 25 аркушів друку, як було вже перед фері-ми обговорено. Друк — ціцерон, бо менчого друку до того рода книжки завати непорядно, а й на мій карман ціцерон буде найздоровіший.

А тепер, до матеріяльної сторони переходячи, маю честь запитати, скільки б Шан[овна] Накладня зволила мені заплатити за аркуш друку? Сам зі своєї сторони не оставлю наразі условин, бо не знаю, яку ціну думає дати Шан[овна] Накладня. Зверну лиш увагу на ось які обставини: 1) буду мусів робити індекс, 2) зобов'язуюсь до 3 коррект, 3) хоч 100 ілюстрацій в тексті займуть багато місця, то зате нічого не числю за роботу малих карт геогр[афічних] в тексті, які дадуть в 3 або 4 рази тільки роботи, що дала би надвишка тексту, якби ілюстрацій не було.

За нагляд при ладженю всіх 6-ох більших карт число: 1) або 200 корон, если картограф переведе після мого пляну і вказівок цілий рисунок карт і впише всі имена, а я лиш буду контролювати його роботу і дістану карти до справлення, не потрібуючи поза тим вести ніяких коррект, 2) або 600 корон, если поза згаданю під 1) роботою буду мусів легенду сам вписати і вести єї безчисленні корректи (прим[іром] коли картограф буде німецький чи французський).

За нагляд над ілюстраціями і картами в тексті не числю собі нічого, лиш вимовляю собі, аби текстові карти також були в добрім картографі-чым заведеню відбиті.

Коли Шан[овна] Накладня мою оферту прийме і згодиться зі мною щодо гонорара за аркуш друку, то прошу о слідуєче розділене виплат. Одну третину цілої належности за текст і нагляд при картах прошу мені заплатити яко завдаток, другу третину, коли віддавати буду скрипт собі, визначеній через Шан[овну] Накладню, остаток, коли зладжу послідню корректу.

Щодо часу, в якім буду міг виконати роботу, то кладу його на 2 роки від одержання завдатку, п[і]д в[инятком] відтягаючи цілий час, через який евентуально попав би я в тяжку хворобу. Час роботи карт буде залежав не від мене, а від картографічного заведеня.

Сей термін 2 років поставив я в тій лише надії, що В[исоко] П[оважанний] Професор зволять до бібліотеки Н[аукового] Тов[ариства] [імені] Шевченка спровадити потрібні до географії України книжки, публікації і карти, іменно тим більше, що се будуть самі річі, дотичні України, отже, не будуться супротивляти планови, повзятому Віділом Товариства, аби до сеї бібліотеки спроваджувати головним образом Gainica. Если з тої сторони не буду мав видатної помощи, то книжка буде мусіла бути держана на низкім поземі і завданя свого, на мою думку, важного, не сповнить. Если ж би мені самому прийшло купувати потрібну літературу, то ледви чи мій цілий авторський гонорар, призначений тепер на екскурзії, вистарчив би на таке.

Ось я скінчив. Прошу лиш усильно дати мені в можливо найкорот-ше часі звістку, чи моя оферта буде прийнята і якої плати маю ся сподівати за аркуш друку. Бо якраз тепер часу у мене доволі, то і зараз

взявбимся до роботи. Так само скоро хотів бим знати, наколи б моя оферта не була прийнята, щобим не гайнував часу, остаюся в завіщенню непевности і міг взятись до якої иньшої роботи.

Поручаючись ласкавій пам'яті, остаю В[исоко] П[оважаного] П[ана] П[рофесора] всегда прихильним і вдячним учеником.

Ст[епан] Рудницький

Львів, 1909. X. 28

ЦДІА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 724, арк. 1—4. Автограф.

Примітки:

¹ У 1904 р. С. Рудницький приступив до праці над географією України. Зібравши за чотири роки обширний матеріал, опрацював і запропонував його Виділові Наукового товариства ім. Шевченка, одначе безрезультатно. Професор М. Грушевський порадив С. Рудницькому написати популярну географію України для видавництва „Лан“ у Києві. Восени 1910 р. з'явилася друком „Коротка географія України“ (Фізична географія. Ч. 1) „в просто неможливій формі, пошматована тисячами друкарських похибок і оригінальних поправок. Друга частина рукописи затратилась...“ (Див.: Макет підручника С. Рудницького „Фізична географія України“ // ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2147, арк. 2).

У книжках С. Рудницького „Коротка географія України. Фізична географія“ (К., 1910.— Ч. 1.— 154 с.) та „Коротка географія України. Антропогеографія України“ (Львів, 1914.— Ч. 2.— 224 с.) зазначених у листі до М. Грушевського карт не було поміщено. Вони з'явилися щойно у праці „Ukraina. Land und Volk“ (Wien, 1916). Єдиною картою була географічна карта земель, де живуть українці (М 1:5 000 000), В. Гериновича. Див.: Штойко П. Степан Рудницький (1877—1937). Життєписно-бібліографічний нарис.— Львів: НТШ, 1997.— С. 173—175: Карті і картосхеми, які розробляв С. Рудницький (1877—1937). Третє перевидання книжки „Україна наш рідний край“, здійснене упорядником за підтримки НТШ у Львові (Львів, 1998), містить нові ілюстрації, оскільки якість оригінальних документів книжки з технічних причин не завжди підлягає перевиданню.

² Кримські гори.

³ Et caetera (лат.) — і так далі, та інше.

№ 15

[Львіа, 1909 р.]¹

Високоповажаний Пане Професор!

Географія України² для „Лану“³ вже на укінченю. За кілька день могу переслати готову рукопись до Києва з виїмком останної антропогеографічної глави, яка вимагає ще деякого перероблення і Вашої сьвітлої поради, В[исоко] П[оважаний] Професор. Та робота коштувала мене тільки праці, що жадна иньша. Від початку вересня над нічим иньшим не працюю, лиш над нею, а результат праці такий марний, що аж стид. Не знаю, чи я так здурнів, чи до популярної роботи ся не творю — бо вона для мене дуже а дуже тяжка. Одно могу сказати, що річевих похибок не буде. Об'єм роботи мусів бути більший як 80 сторінок, бо ніяким робом я не міг матеріяла в так тісні рами втиснути.

Щодо того другого начерку географії, хотів бим з В[исоко] П[оважаним] Професором особисто поговорити, і прошу в тій ціли уклінно назначити

в найблизших днях сходини найліпше дома у В[исоко] П[оважаного] Професора.

Остаю з глибоким поважанням

Ст[ефан] Рудницький

ЦДА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 724, арк. 18. Автограф.

Примітки:

¹ Місце і дату написання встановлено за змістом листа.

² Йдеться про книжку С. Рудницького „Коротка географія України“ (Фізична географія. Ч. I). Див. прим. 1 до листа № 14.

³ „Лан“ — популярно-наукове видавництво у Києві (1909—1914), видало низку дитячої та юнацької літератури. Редактор Ю. Сірий (Тищенко), ілюстратор М. Холодний.

№ 16

Львів, 28 січня 1910 [р.]

Високоповажаний Пане
Професор!

Моя популярна географія від кількох день готова, а нині дістав я від Дністрянського рукопись розвідки до Статистичного збірника. Позаяк В[исоко] П[оважаний] Професор воліють післанця як пошту, тож прошу уклінно післати до мене післанця, а я йому передам рукописи.

При рукописи моїй перешлю теж лист до В[исоко] П[оважаного] Професора] Олександра Грушівського¹ і Вас, В[исоко] П[оважаний] Професор, прошу усильно, щоби Ви зволили мої „прошення“ підперти в Києві і прискорити друк книжечки. Децю мені на тім залежить, бо я дістав лиш за 80 сторін ремунарацію, а буде їх звиш 200, а тепер потрібуватиму побренькачів на приготіваня до сьогорічних екскурзій фотографічний апарат, Distanzprizma etc.*).

Тепер сиджу при новій роботі про подільську область Дністра² і дуже спішуся, щоби її у світ пустити. Міністерия відмовила мені ремунарації за виклади в минулім шкільнім році — от 1400 корун якби з вишені випало. Така то задріпана доценцька доля!

Перепрашаю за забираяня часу моїм бідолашним листом і остаю з глибоким поважанням

всегда вдячний ученик

Рудницький

Львів, 1910. I. 28

ЦДА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 724, арк. 19—20. Автограф.

Примітки:

¹ Грушевський Олександр Сергійович (1877—1943) — брат Михайла, історик, учень В. Антоновича, історик української літератури, етнограф, професор Жнівського університету та Інституту Народної Освіти (ІНО), від 1919 р. директор Історично-географічної комісії ВУАН, дійсний член НТШ у Львові (з 1907 р.) та

Археологічної комісії ВУАН, Українського наукового товариства, Російського географічного товариства.

Наукова діяльність з проблем суспільного і економічного життя України XIV—XIX ст. Праці: „З історії української етнографії: вивчення історичних пісень“ (1905); „Ранні етнографічні праці М. І. Костомарова“ (1911); „З сучасної української літератури: начерки і характеристики“ (1918) та інші.

* *Distanzprizma etc. (лат.)* — дистанційна призма і таке інше.

² Йдеться про працю: Знадоби до морфології подільського сточища Дністра // Збірник Математично-природописно-лікарської секції НТШ.— Львів, 1913.— Т. 16.— С. 1—310.

№ 17

[Львів, 1910 р.]¹

Високоповажаний Пане Професор!

Отсим маю честь переслати рукопис Кор[откої] географії України² враз з листом до Проф[есора] Ол[ександра] Грушевського³, який прошу уклінно перечитати і мої бажання, там висловлені, якнайсильніше підперти, бо вони хоч скромні, та в виповненню конечні. Остання антропогеографічна частина дуже скоро буде покинчена, бо наступають тепер саме ферії. І єї також перешлю В[исоко] П[оважаному] Професору до перегляду та до зроблення своїх уваг, бо я в деяких мислях, що буду мусів порушити в тій частині, не єсьм компетентний. Спеціально ж вже тепер прошу В[исоко] П[оважаного] Професора, щоби зволили мені на часок визичити зі свого книгозбору пару орієнтаційних розвідок

1) про питання мовної самостійности українців,

2) про антропологічний тип Українців (Анучина⁴, Гильченка⁵, Талко-Гринцевича⁶, Коперницького⁷), бо не міг їх нігде дістати до домашнього ужитку.

Притім маю сьмілість просити В[исоко] П[оважаного] Професора, щоби владнали у Киян, щоб вони зволили мені підіслати дещо рубликів, бо рукопис, що тепер посилаю, своїм об'ємом далеко вже перевалила 80 ст[орінок] друку. Не знаю, чи Кияне виплатять мені лиш за умовлених 80 ст[орінок], чи за усе, що буде видруковане від аркуша. В кожнім разі прошу уклінно В[исоко] П[оважаного] Професора, щоби по спроможності владнили у Киян те друге, бо 1) я так обтинав і обчімхував матеріял, що аж місцями зробилася суц, 2) книжочка коштувала мене незмірно много труда і часу.

Перепрашаючи за забираяня часу, остаю з найглубшим поважаням, вдячний ученик Рудницький.

ЦДІА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 724, арк. 62—63. Автограф.

Примітки:

¹ Місце і дата написання встановлено за змістом листа.

² Див. прим. 1 до листа № 14.

³ Див. прим. 1 до листа № 16.

⁴ Анучин Дмитро Миколайович (1843—1923) — російський антрополог, етнограф, географ, археолог, професор Московського університету (1884), керівник

Федри географії до 1923 р., президент „Общества любителей естествознания, антропологии и этногеографии“ (з 1890 р.), створив антропологічний і географічний музей, академік (з 1896 р.), почесний член Санкт-Петербурзької АН (з 1898 р.). У 1890, 1894, 1895 рр. проводив географічні експедиційні дослідження на Закарпатській височині, вивчаючи витоки Волги, Західної Двіни і Дніпра. Автор університетських географічних курсів: „История географии“, „Общая география“, „География России“. Редагував журнали: „Этнографическое обозрение“ (з 1889 р.), „Землеведение“ (з 1894 р. — його засновник), „Русский антропологический журнал“ (з 1900 р.).

Праці: „Рельеф поверхности Европейской России в последовательном развитии“ (представлений“ (1895); „Верхневолжские озера и верховья Западной Двины. Реконструкция и исследования 1894—1895“ (1897); „Географические работы (1904) с библиографией работ“; „О людях русской науки и культуры (статьи, некрологи и заметки“ (Москва, 1950).

⁵ Гильченко Микола (1858 — ?) — лікар-антрополог. Найдавніша праця: „Антропологический тип малороссов“ („КСт.“, 1895).

⁶ Талько-Гринцевич Юліян (1850—1936) — польський антрополог і етнограф, закінчив медичний факультет Київського університету (1876), лікар за фахом, професор антропології в Краківському університеті, дійсний член Польської АН. Опублікував близько 300 праць (російською та польською мовами) з антропології, етнографії, археології. Автор праць: „Zarys leznictwa ludowego w Rusi poludniowej“ (1893), яка ще й до нашого часу не втратила свого значення, „Этнографии Великороссов“ (Томск, 1898); „Ludy Azyi środkowej. Materijaly do antropologii Mongoło-chalchasow, Mongoło-Burjatow i Tungusow“ (Kraków, 1909).

⁷ Коперницький Ізидор Станіславович (1825—1891) — польський антрополог, етнограф, родом з Київщини. Професор Краківського університету. Член Польської АН. Його праці містять багато українознавчого матеріалу, зокрема про Галичину. Опрацював етнографічні матеріали С. Рокосовської з Волині (1887) та О. Кольберга з етнографії Перемишльської землі (1891). Праця: „Про гуралів руських у Галичині“ (1898).

№ 18

Львів, 22 квітня 1910 [р.]

Високоповажаний Пане Професор!

Нині одержав я з Києва рукопись ст[орінки] 47—181, т[о] є[сть] фізичну географію України¹ з виїмком вступу і Карпат. Рівночасно, однак, я одержав картку рекомендовану, де мене ургують за антропогеографічну частку рукописи, якої Видавництво „Лан“ дотепер не одержало². Це мене дуже перестрашило і здивувало, бо ж я вже в січні 1910 р. закінчив рукопись і віддав антропогеографічну її частку В[исоко] П[оважано]му до перегляду і відіслання до Києва (як то, впрочім, В[исоко] П[оважаний] Професор, не довіряючи почті, казали мені зробити через слугачого товариства). Міг бим ще думати, що В[исоко] П[оважаний] Професор не одержали її, але в кілька днів опісля (початок лютого) я отримав відповідь, що рукопись зараз таки відослано до Києва, бо не було часу її читати. Доперва по переданку рукописи я просив о останню частку належності і дістав на її конто 50 рублів та зайнявся клішами.

В виду того я, стрівшись з ургенсом майже в три місяці по відданю рукописи, дуже здивувався і настрашивсь і зараз написав до Проф[есора] Ол[ександра] Грушевського³ з повідомленням, що я вже давно віддав цілу рукопись. Тепер удаюсь до В[исоко] П[оважаного] Професора з прошенням, щоб зволили пригадати собі, куди і разом з якими матеріялами пересилали кінець моєї рукописи в Київ, щоб єї мож було віднайти, коли де закинулась. Вона мусить бути у проф[есора] Ол[ександра] Грушевського, якого я, впрочім, і повідомляв окремим листом, що праця укінчена і передана.

Остаю з глибоким поважанням.

Рудницький

Львів, 1910. IV. 22

ЦДІА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 724, арк. 21—22. Автограф.

Примітки:

¹ Див. прим. 1 до листа № 14.

² Йдеться про другу частину праці С. Рудницького „Коротка географія України“ — Антропогеографію. Друга частина рукопису так і не віднайшлась. Після дворічного марного очікування він „списав її вдруге“, видавши накладом Українського педагогічного товариства у Львові (1914) як другу частину „Короткої географії України“ — Антропогеографію. Її німецький переклад вийшов у Відні 1916 р., англійський — в Нью-Йорку 1918 р. (частково доповнені й трохи перерадовані видання; додано бібліографію). У французькому перекладі вийшли в Берні у 1919 р. кілька вибраних розділів. Празьке видання 1923 р., як і львівсько-ужгородське, вийшло під заголовком „Основи землезнання України“. Опісля праця з'явилася у двох частинах: Львів, 1924; Ужгород, 1926. За словами С. Рудницького, перекладачі і видавництва поступали подекуди „дуже безцеремонно“, тому він брав авторську відповідальність лише за другу частину першого українського видання (1914) і за німецьке видання (1916): „Властиво, тільки це німецьке видання може бути вважане одиноко повним оригіналом, з огляду на це, що німецький переклад робив я сам. Це, безумовно, чудернацька аномалія, що книжка, писана українцем первісно по-українськи, лише в нім[ецькому] перекладі є „рідною дитиною“ автора“ (див.: Макет підручника С. Рудницького „Фізична географія України“ // ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2147, арк. 3).

³ Див. прим. 1 до листа № 16.

№ 19

[1910 р.]¹

В[исоко] П[оважаний] Професор!

Прошу о скору відповідь, бо я дуже неспокійний.

ЦДІА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 724, арк. 23. Автограф.

Примітка:

¹ Дату написання встановлено за змістом. Можливо, цей аркуш є продовженням листа № 18, і С. Рудницький „неспокійний“ за другу частину (Антропогеографію) праці „Коротка географія України“.

№ 20

[1910 р.]¹

Високоповажаний Пане Професор!

Вчора забув я В[исоко] П[оважаного] Професора просити о одну річ, ~~як~~ нині роблю се листовно. Іменно в разі, коли мені знов доставлять рукопись географії², то прошу сказати редакції „Лана“, що цілий ~~часток~~ скрипту (аж до кінця опису Карпат) можуть лишити собі і ~~вчити~~ друкувати.

Умисно мої бруліони з сеї першої частини лишилися у мене, тому ~~це~~ ціла перша частина рукописи аж до кінця Карпат є мені до спорудження артикулу до Енциклопедії не потрібна.

При тій спосібности прошу простити мені, слим на вчорашнім засіданні Виділу може щось ухибив. Моє поведеня буде зрозуміле, коли скажу, що траплялась мені саме спосібність з одним малярем а разом добрим фотографом зробити в часі свят Великодних поїздку на подільські ~~мж~~, де він хоче оглянути терен на свої будучі студії малярські.

Я дуже ся до того був запалив, бо міг тим робом добути з 50 научної ~~вартости~~ фотографій для музею Н[аукового] Т[овариства] і[мені] Ш[евченка]³. Тому ж і зрозуміла моя впертість, бо така спосібність не швидко ~~трапиться~~ знова, іменно що я сам ледви чи коли буду мав час зайнятись фотографією солідно.

Прошу, щоб В[исоко] П[оважаний] Професор звинили мене саме ~~взведеними~~

обставинами і остаю
з глибоким поважаням
всегда щиро прихильним
і вдячним учеником

Рудницький

З нагоди виїзду желяю В[исоко] П[оважаному]
Професору

Веселих Свят.

ЦДІА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 724, арк. 24—25. Автограф.

Примітки:

¹ Дату написання встановлено за змістом листа.

² Див. прим. 1 до листа № 14.

³ Навесні 1909 р. С. Рудницький на засіданні Математично-природописно-жарської секції НТШ виступив з ініціативою заснувати при НТШ Природознавчий музей. Досі Музей Товариства мав відділи археології та етнографії. Напередодні Першої світової війни С. Рудницький передав до Музею власноручно зібрану зі студентами й школярами під час екскурсій та експедицій геологічно-петрографічно-палеонтологічну збірку, а в 1914—1919 рр. керівництво Музею перейшло до рук С. Рудницького та І. Раковського (референти). У 1918 р. С. Рудницький очолив Музейну комісію, завдання якої — „впорядкувати та експонувати речі“.

№ 21

[Львів, 1909 р.]¹Високоповажаний Пане
Професор!

З присланих книжок я міг ледви пару малюнків вибрати, і їх дописав я на аркуши. Замків, церквей etc. годі брати, бо 1) про них нема згадки в тексті, 2) географічного значіння і вартости не мають. Галицьких географічних видів є лише 13, а то не замного, бо Галичина має морфологічних країн більше, як яка-нибудь иньша часть України (фалдові гори, підгір'є, височини плосковерхівовані, наплавні і структурні низини). З етнографічних типів галицьких прошу усунути, які В[исоко] П[оважаний] Проф[есор] будуть вважали непотрібними. Впрочім, залежить мені головно на тих малюнках, що означені словом *доконче* і підчеркнені, бо властиво лиш они мають географічну вартість. Щодо прочих оставляю В[исоко] П[оважаному] П[рофесорови] *plein pouvoir*².

Рівночасно прошу уклінно зі свої сторони поургувати „Лана“, нехай би раз зачав друкувати, бо від виготовлення текста минає уже півтретя місяця, а вліті у мене будуть коректи залягали довгі часи з причин, які я В[исоко] П[оважаному] Професорови в попереднім листі пояснив.

Притім хотів бим представити ще одну справу увазі В[исоко] П[оважаного] Професора. Іменно справу Гериновича², що просить о виасигновань йому условлених 100 руб[лів] за карту, яку спорудив. Рівночасно задумує він, заохочений добрим успіхом, взятися до Карти України 1:1 000 000. Така карта зложена зайняла б 2 м вздовж і до 1, ¹/₂ м виширш. Се є справа, над якою варто б надуматись. Карта того рода виконана при[близно] в 15 листах, тут далибсь зложити водно, була б постійною основою для географічних, геологічних, історичних, етнографічних і иньших студий. Рівночасно дуже легко з неї зробити стінну карту України.

Я з охотою обняв бим провід і стисло научну часть роботи і прибрав бим до помочи [Володимиру] Гериновичеви ще одного або двох картографів. За рік або півтора карта, за т[им] цілий атлас був би готовий.

Кінчу, щоб не забирати В[исоко] П[оважаному] Професорови дорогого часу і ще раз просячи уклінно о підперте моєї книжки³ у видавництві „Лана“.

Остаю з глибоким поважаням всегда щиро прихильним учеником.

Рудницький.

ЦДІА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 724, арк. 26—28. Автограф.

Примітки:

¹ Місце і дату написання встановлено за змістом листа.

² *Plein pouvoir* (франц.) — уповноважений.

³ Див. прим. 2 до листа № 1.

³ Йдеться про книжку С. Рудницького „Коротка географія України“. Див. прим. 1 до листа № 14.

№ 22

Львів, [1910 р.]¹

Високоповажаний Пане Професор!

Отсим пересилаю 1) присланий мені з Києва скрипт географії, 2) першу частину артикула до Енциклопедії. На бажання В[исоко] П[оважаного] Професора я держав його, можливо, коротко, щоб добути місця на антропо-географію. Оскільки не милюся, маю до розпорядимости 1¹/₂ аркуша? Притім прошу ласкаво мене повідомити подрібно про план видавництва з споріднених обсягах, пр[иміром] статистиці, щоби́м дорогого місця не зуживав на річи, які хто инший має представляти. Я думаю, що буду міг шлком спокійно випустити з мого артикулу всю антропо і етнологію, статистику населеня, себто скількості, пола, зайнять промислу, торгівлі etc. і обмежитись, та т[ому] п[одібне] краєзнавство і топографію.

Чим далі йде час, тим більше я неспокійний за судьбу антропогеографічної часті моєї географії, а то тим більше, що деякі єї уступи статистично дуже мені ся удали, есьм певний, що так добре їх вже тепер не напишу².

Але надії пока що не трачу й остаю з глибоким поважанням

Вдячним учеником.

Рудницький

Перепрашаю ще раз на мимохітну недбайливість і остаю з глибоким поважанням.

Професор Др. Стефан Рудницький.

Львів

ЦНА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 724, арк. 29—31. Автограф.

Примітки:

¹ Дату написання встановлено за змістом візитки.

² Див. прим. 2 до листа № 18.

№ 23

[Львів, 1910 р.]¹

В[исоко] П[оважаний] П[ане] Професор! Прошу ласкаво вибачити, не міг виконати припорученя, заключеного у передвчорашнім листі В[исоко] П[оважаного] Професора. Мене в суботу вечером і вночи не було дома, служниця відобрала лист і положила між книжки на мій столі, я не знав про те і в неділю перед полуднем пішов до технічної бібліотеки. Доперве вернувши додому коло 2-ої дістаю лист до рук, та вже було запізно йти. В залученю висилаю одержане запрошеня. Я на його відписав, що займаюся головно морфологією і геологією та що для того буде мені неможливо працювати в історичних науках².

Зробила б лихе враження.

З глибоким поважанням

Професор Др. Стефан Рудницький

ЦНА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 724, арк. 32—33. Автограф.

Примітки:

¹ Місце і дату написання встановлено за змістом візитки.

² Починаючи з 1900 р. С. Рудницький повністю зайнявся географічною тематикою. Історичні науки стали для нього побічними.

№ 24

Львів, [1910 р.]¹

В[исоко] П[оважаний] Професор, Добродію!

Докладної дати відіслання останнього антр[опогеографічного] уступу докладно не знаю, знаю лише, що те було з початком лютого. Артикул до енциклопедії² буде готов за кілька днів, розуміється, з виємком антропогеограф[афічної] частини³, якої не буду міг спорудити на скору руку, не маючи відповідної частини у рукописи К[ороткої] г[еографії] У[країни].

З глибоким поважанням

Рудницький
Львів

Професор Др. Стефан Рудницький

ЦДІА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 724, арк. 36—37. Автограф.

Примітки:

¹ Дату написання встановлено за змістом візитки.

² Очевидно, йдеться про статтю С. Рудницького „Очерки географии Украины“ до „Енциклопедії українознавства“. Див.: Украинский народ в его прошлом и настоящем / Под ред. Ф. К. Волкова, М. С. Грушевского, М. М. Ковалевского и др.— Петроград, 1916.— Т. 2.— С. 361—380.

³ Див. прим. 2 до листа № 18.

№ 25

[1910 р.]¹

В[исоко] П[оважаний] Пане Професор!

З приємністю присилаю жадані інформації. Рівночасно прошу о інформації, що маю робити з резолюцією, що прислали мені академіки. Там звивається всіх професорів і доцентів, щоби скликали свої збори і там уложили меморіал до міністерії. Мені колись ту передав слуга з тов[ариства] Шевченка якийсь меморіял, щоб я підписав на бруліоні, я підписав не читавши, бо спішив на конференцію. Може би дійсно скликати яку нараду.

Остаю з глибоким поважанням.

ЦДІА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 724, арк. 38. Автограф.

Примітка:

¹ Дату написання встановлено за змістом листа.

№ 26

Львів, 18 лютого 1911 [р.]

Високоповажаний Пане Професор!

Довідавшись, що В[исоко] П[оважаний] П[ан] Професор доперва за кілька тижнів вертають до Львова, звертаюсь листовно в деяких моїх словах. Прошу згори вибачити мені, що забираю час дорогий, однак справа не дуже то терпіти може проволоку, бо екскурзійна кампанія вже за плечима¹. Притім побоююся, щобим знов не мав такої неприємності, як мав сеї осени.

Перша і найважніша справа, се справа артикулу в Енциклопедії² географічного знання. Я не мав у руках російського перекладу і боюся за його достовірність, бо з сего, що говорив мені Назаріїв³, побоююся, що буде маса похибок у самім же перекладі. А коли ще корrekта буде англословенська, то вийде щось таке, як географія моя, або ще гірше. Для того я сьмів бим просити, щоби В[исоко] П[оважаний] Професор висторядили прислання мені першої корrekти. А далі просив бим дуже, щоб редакція Енциклопедії виплатила мені припадаючі 2/3 належостости. Ця справа дотичить моєї нещасної географії, виданої „Ланом“. Я тепер не маю відомости, чи рукопись ч[астини] П безсумніву пропала, чи ні⁴. Наколи б навіть і дійсно пропала, то все таки повинен я за доставлену роботу дістати відповідну нагороду. Я, щоправда, одержав й сього часу частини 50 рублів, але ж се ніяка заплата за матеріал на бодай 130—150 сторін друку. Крім того, треба б мені знати, чи „Лан“ загалом думав видати другу часть географії, чи ні. Наколи б ні, то видав бим її власним чи иньшим накладом. Саме головно задля принципіального значіння антропогеографічної части я загалом згодивсь на писання такої річи.

Дуже а дуже перепрашаю В[исоко] П[оважаного] Професора за мій дуже діловий лист. Однак, знаючи велику ліберальність В[исоко] П[оважаного] Професора та ласкавість для моєї особи, маю таки сьмілість просити і щось подібне. Безпосередно з Галичини зорудувати що в Києві — річ дуже важка. Тож прошу уклінно не дивуватись, а вибачити і прийняти мої а щирі поклони і поздорови від

все щирого і вдячного ученика.

Рудницький

Львів, 1911. II. 18

Укр. арх. України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 724, арк. 39—42. Автограф.

Примітки:

¹ Наукові екскурсії С. Рудницький розпочав 1899 р. Відтоді вони супроводжують усю його наукову та педагогічну діяльність. Від 1901 до 1914 р. не було жодного літа, протягом якого він не заглянув би на Закарпаття. У 1910—1911 рр. він подорожував південно-східною частиною Західного Поділля, у тому числі здійснив екскурсії зі слухачами географії Львівського університету. Кілька разів виступав з науковими дослідженнями пробував перейти річку Збруч, та марно.

² Див. прим. 2 до листа № 24.

³ Назаріїв Олекса (1880—1918) — громадсько-політичний діяч, родом з Бистровщини; у 1918 р. переїхав до Львова, де працював бібліотекарем НТШ, редагував в українській пресі (1914—1918), зокрема в „Союзі Визволення України“, у 1918 р. повернувся на Східну Україну, де незабаром помер.

⁴ Див. прим. 2 до листа № 18.

⁵ *Conto (ital.)* — рахунок.

№ 27

[Львів, 1911 р.]¹

Високоповажаний Пане Професор!

Перевід мого артикула я докладно прочитав і найшов його „подходящим“. Щодо поправок, то з охотою годжуся на усі поправки з Вашої сторони, а також прошу, щоби хтось розпоряджаючий новітніми російськими датами щодо числа населення міст рос[ійської] України їх справив.

Щодо иньших квестий, то я примінив артикул до свого часу висловлених В[исоко] П[оважаним] Професором бажань, а то: опись природи краю, коротка антропогеографічна частина довша, стиль ляксіконовий.

Мені пасувала ся свого часу думка, щоби в виду сего, що різні антропогеографічні обставини будуть обговорювані в осібних частях видавництва, загалом обмежитись на описи природи краю, бо тоді я мав би спромогу оживити виклад і відійти від занадто великої елементарної короткості. При теперішнім укладі артикула і призначенім на нього місци годі робити органічні зміни. Щоби ж вповні відповісти бажанням видавців, треба б написати цілком новий артикул, на який вони мусіли б призначити разів зо два більше місця. І сей артикул повинен би бути обмежений на природу краю і остаточно на топографічний огляд, але не куценький, а обширний в зв'язи зі статистичною частию². Писати його міг уже хто иньший — статистик тощо.

Остаю з глибоким поважанням.

Рудницький.

ЦДІА України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 724, арк. 43—44. Автограф.

Примітки:

¹ Місце і дату написання встановлено за змістом листа.

² Першою енциклопедією українознавства був збірник „Украинский народ в его прошлом и настоящем“, який з'явився з ініціативи М. Грушевського в 1914—1916 рр. у Петербурзі в двох томах. Перша загальна енциклопедія українською мовою з'явилася в Галичині у 1930—1935 рр. у трьох томах як видання кооперативу „Рідна школа“ (Львів-Станиславів-Коломия). Головний редактор Іван Раковський. З 34 000 гасел, як зазначає В. Кубійович, близько 8000 — українознавчих. Крім того, чимало українознавчого матеріалу було в російському „Энциклопедическом словаре“ Брокгауза—Эфрона (1890—1907), що вийшов у 86 томах в Петербурзі, „Энциклопедическом словаре“ Граната, який вийшов у 55 томах, витримавши кілька видань (останнє 1910—1948 рр.). Першою енциклопедією українознавства західноєвропейською (німецькою) мовою є довідник „Handbuch der Ukraine“ (1942) за редакцією І. Мірчука. Частина історії українських земель подає вісімнадцяти томна польська енциклопедія С. Оргельбрандта, видана у Варшаві (1898—1904).

Перше видання „Большой Советской Энциклопедии“ з'явилася у 1926—1943 рр. (66 томів) та „Малой Советской Энциклопедии“ у 1928—1931 рр. (10 томів). Українська проблематика в цих енциклопедичних довідниках, як правило, представлена неповно і зі зрозумілих причин викривлена.

№ 28

[Львів], 16 листопада 1912 [р.]¹

Високоповажаний Пан
Проф[есор] Михайло Грушевський
Львів
Уд[иця] Супінського, 21

Високоповажаний Пане Професор!

По причині горляної недуги не можу бути на недільнім засіданю в
Музиковому] Тов[аристві] ім[ені] Шевченка.

З глибоким поважанням.

Рудницький.

України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 724, арк. 46—47. Автограф. Поштова
списка.

Примітка:

¹ Мсце і дату написання встановлено за поштовим штемпелем.

№ 29

Львів, 4 вересня 1913 [р.]

Високоповажаний Пане Професор!

Річеву коректу артикулу я перевів. Річ вимагає, однак, ще й звичай-
ні коректи, котрої я сам не побираюся переводити, бо великоруської
мне добре не знаю. Передаю, отже, коректу до розпорядимости В[исоко]
[поважаного] Професора, просячи уклінно поручити єї переведення комусь
знаткомленому з мовою. Перепрошую дуже за сміливість і остаю *всегда*
вашим і вдячним учеником.

С[тепан] Рудницький

1913. IX. 4.

України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 724, арк. 45. Автограф.

№ 30

[Львів, 1913 р.]¹

Високоповажаний Пане Доктор!

Я достав лист² Волощак³ в часі засідання видавн[ичої] комісії Прось-
би, де я тоді проводив, і тому не міг зараз через післанця відповісти
визначено. Я міг лиш так відповісти, як відповів, себто що ся справа
повинна до Виділу і там єї передискутувати.

Тепер подаю свою гадку про се основніше.

А. В засаді кожний природописець мусить бути згідний на се, щоби
річ закупити для музея.

Б. Однак з різних причин треба над сею справою дуже основно
розв'язуватись, бо

1) Ціна 4000 К[орон] є дуже значна на наші фінанси.

2) за сі гроші можна б скомплятувати в бібліотеці всі природописні книжки, публікації і мапи, що дотичать географії, геології, зоології і ботаніки України, яких необхідній конечности ніхто перечити не стане.

3) Такий зільник не є предметом музеальним на показ *per excellence*^{*}, але є орудником для ботанічних студій. Як довго не буде при нашім музею ботанічної лабораторії, так довго такий зільник буде мертвим капіталом.

4) Зоологічні і ботанічні збори вимагають фахових людей до їх консервації. Таких пока що нема, і зільник міг би за пару літ піти на сьмітя.

Для того то я вважаю закупно сего зільника справою занадто важною, щобим міг яко заступник прир[одничої] секції у Виділі заявити бодай в засаді за закупном річи так дорогою, а люксусовою тепер, коли в нас так скрутні фінанси, а природописний наш музей ще де, де! Навіть за літ 10, коли, як сподіюся, геологічну збірку буде можна „зі славою“ показувати сьвітови, буде виглядав сей зільник як золота миска серед понадтовканих черепів, бо ж нема надії, щоби до сього часу були повні збірки пр[иродничо]-мінералогічна, зоологічна etc., etc.

Для того раджу дати лиш таку відповідь, що без рішення Виділу нічого в сій справі сказати не буде можна.

Остаю з поважанням.

Рудницький.

ЦДІА України у Львові, ф. 1235, оп. 1, спр. 724, арк. 48—50. Автограф.

Примітки:

¹ Місце і дату написання встановлено за змістом листа.

² Лист Волощака на ім'я Михайла Грушевського від 6 квітня 1913 р. (ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 61—62). Див. лист № 191.

³ Очевидно, йдеться про Волощака Остапа (1835—1918) — ботаніка, члена НТШ, члена Віденської і Краківської АН, професора зоології і ботаніки, дослідника флори Східних Карпат і Покуття.

* *Per excellence* (франц.) — найвищою мірою, у повному розумінні.

№ 31

Львів, [1913 р.]¹

В[исоко] П[оважаний] Пане Професор!

Обчислене: [...]

До спроби математичного дослідження

Кожної проблеми. Щорічники об'єднання Товариства Вітчизняного природознавства. 1904 рік.

[...]

Правдиве зображення поверхні північно-німецької рівнини”.

В депутації участі взяти мені годі, бо шкода побренькачів. Чи не було б добре потягнути до заяви конче всіх професорів? бо ж солідарність.

Професор Д-р Стефан Рудницький

Львів

ЦДІА України у Києві, ф. 1235, оп. 724, арк. 34—35. Автограф на візитці.

Примітки:

* Дату написання встановлено за змістом листа.

* У цих місцях текст не прочитується.

* У листі від слова „Обчислене“ до „В депутації участи...“ текст німецькомовний, ~~в яких~~ прочитується.

№ 32

[1913]¹

Високоповажаний Пане Професор!

З причин кепського стану поїхати, що не дозволяє мені полишити ~~роботу~~, відписую доперва по 3 днях по одержанню Вашого листа.

Отже, джерела до географії Вел[икої] Британії:

[...]

Впрочім, думаю, зовсім вистарчить [...]” в дальших описах Європи, ~~я~~ я подав в загальнім списі літератури для конкурентів.

Остаю з глибоким поважанем і бажаю

Веселих свят.

Ст[епан] Рудницький

~~№ 32~~ України у Києві, ф. 1235, оп. 1, спр. 724, арк. 55—57. Автограф.

Примітки:

* Дату написання встановлено за змістом листа.

* Перелік літератури (автори: Kohl, Hahn, Reclus, Ramray, Mill, Buchau, ~~№ 32~~ Migguey), поданий іноземною мовою, через нечіткість тексту опускаємо.

* Слово не прочитується.

ДО СОФІЇ ТА СТАНІСЛАВА ДНІСТРЯНСЬКИХ

№ 33

Богдан, 9 серпня 1926 [р.]¹

Богдан, 9. VIII. 1926

Дорогі мої!

Цілком не знаю, що діється у Вас, бо від місяця не маю жодної ~~лістки~~ лістки. Я ще перед місяцем писав Вам соборное посланіє й, не одержуючи ~~чи~~ відповіді, вже почав було непокоїтись, коли дістав рівночасно картку ~~від~~ Віллоґо² й від Ледаря³, які мене успокоїли. Певно, ведеться Вам добре — ~~в~~ в місті тепер у цім слітнім літі краще сидіти, ніж у слотливих горах, — ~~як~~ і не пишете.

Я був бим швидче до Вас написав, тим більше що в останніх 15-ох ~~днях~~ днях було 10 день безперестанної слоти й зимно, так що я, нарубавши ~~якби~~ дров, топив у грубі як узимі. Темно в хаті, бо вікна малі й окап ~~вельми~~ вельми, на мапах мірити не можна, бо замало світла — саме пора

писати листи. Та трапився мені оден випадок, який мене держав у напруженні через більше як тиждень.

Вже від 1-го с[его] м[ісяця] почав я отримувати від моїх учеників з Праги листи й картки з гратуляціями з нагоди мого покликання на Україну, іменовання академіком etc. etc. Всі ці листи голосили, що декрет маю вже в руках і т. д. і т. д.

Зрозумійте, що це мене вирушило цілком з мого звичайного Ruhe und Gleichgültigkeit*, надія мати дураків почала виправляти оргії, одним словом, я попав у нервове напруження. Я хотів одразу писати до Вас, та знаючи від року моїх шановних контрагентів, чекав, доки цей заповіджений декрет не прийде до мене. Щодня я бігав як дурний на пошту: 3 км там, 3 назад, по дощі й болоті, й декрету не діждався. Натомість прийшов передучера приватний лист від нікого Потійчука⁴ — „тотумфац-кого“ Совпосольства в Празі. В цім листі він передає зміст листу Нар[одного] Ком[ісаріату] Освіти до Калюжного⁵ в справі мого виїзду на Україну. Ось точки:

1. Наркомосвіти запрошує Вас на Катедру географії й картографії при Геодезійнім Інституті в Харкові — платня 300 карб[ованців]. Місячно.

2. Наукова праця „при“ дослідчій Катедрі. Платня окрема „після згоди на місці“.

3. Предоставляється Вам можливість друкувати на Україні всі свої наукові праці.

4. Щодо Академії Наук, у принципі питання розв'язано позитивно, лише потрібна Ваша присутність на Україні⁶.

5. Н[ародний] К[омісаріат] О[світи] дає Вам право взяти зі собою тих своїх учнів, що були вами зазначені в заяві.

6. Як виїмок Н.К.О. обіцяє Вам на подорож квоту в 300 карб[ованців].

7. Н.К.О. не бере на себе обов'язку забезпечити Вас помешканням.

8. Діти Ваші можуть їхати на Україну коли завгодно.

Навмисно повздержуюсь від усяких моїх коментарів, щоби Ви, Дорогі мої, цілком свobodно могли висловитись про це, що є, й дати мені раду, чи прийняти, чи ні. Я поки що нічого не підприймаю, хоч лист радить мені особисто поговорити з Калюжним. Я відписав тільки Пот[і]ч[ук]ови приватно ось що:

1. „Жолудкові умови“ вповні вдоволяючі, але

2. Не можу добрих грошей брати за неуспішну працю.

3. Вона може бути тоді успішна, коли матиму відповідний апарат праці — себто мінімум: 3 робітні й відповідні збірки (та асистентів).

4. Маю сумніви, чи вони найдуться саме в Харкові. Тому прошу докладніших пояснень“.

Лист написав дуже обережними словами вчора, сьогодні подаю Вам цю справу ad referendum“.

Друга важна справа дотичить зїзду⁷. Я вичитав в „Ділі“⁸, яке мені присилає Гехтер⁹, що зїзд, мовляв, чеським міністерством закордонних справ заказаний (чи тільки вважаний небажаним). Не знаю, що на цім є правди, може Ти, Стасю¹⁰, щось позитивного про це знаєш?

Від Охримовичів¹¹ сюди до Богдану ніяких листів не дістав.

Наслідком непригожої погоди екскурзіоную дуже мало. Хатна робота теж дуже пиняво йде, але нудитися не мож ні хвиляки. Пси, коти, барани, свині, кури, ріжна дика птиця — все це дає багато розривки, ще більше обсервація хмар, зїзд, місяця і т. д. Товариства, крім гуцульських дітей, не маю ніякого. Здоровля — от так.

Брак тут у мене Ромцьо Венгринович¹² з женою й дочкою. Казали гарненько кланятись і руки цілувати. То ж само й Охримович¹³. Вони всі тепер тут у сусідстві в Рахові.

Левко писав мені, що невдовзі зробить мені приемну несподіванку. *Wszystko kościół święty****. Та коли б мені удалось дістатись на Україну, то там його десь примістив. Від Ориси¹⁴ не маю ні словечка, тільки Левко писав, що їй дуже добре. Не знаю її адреси, а то б написав до неї.

Я сам не знаю, що робити на випадок, коли б треба брати на серю *журнали* НКО. Чи мені зараз їхати в Прагу й готуватись до від'їзду, чи підждати до кінця місяця? Підждати велить теж ця обставина, що в І/VIII заповів приїзд до мене оден чеський доцент¹⁵. Притім треба ще *спеціальні* таки дещо поробити по горах, чого дотепер не дала зробити *робота*.

Прохаючи дуже відповіді на цей лист, цілую Вас обоїх, Дорогі мої, щиро і сердечно по безліч раз.

Ваш Кутва¹⁶

Pan na z[...]nym¹⁷ żywocie, właściciel ruchomości i т. д. і т. д.
П. С. Чи був Хома¹⁸ в Відні?!

Мужинка М. Листи Степана Рудницького до Софії та Станіслава Дністрянських (1918—1923).— Едмонтон: Вид-во Канад. Ін-ту укр. студій, 1991 (далі: Мужинка М. Листи...). — С. 41—43.

Примітки:

¹ Богдан — село Рахівського району на Закарпатті, в околиці якого перед виїздом на Україну С. Рудницький проводив географічні дослідження разом зі своїми учнями.

² Особа не встановлена.

³ Дедар — родинна кличка сина С. Рудницького Левка. Після арешту батька був засланий у Воронеж. Подальша доля невідома.

⁴ *Zahe und Gleichgültigkeit* (нім.) — спокій і байдужість.

⁵ Потійчук — радник посольства СРСР у Празі; організував виїзд українських студентів та науковців із Чехо-Словаччини в Україну.

⁶ Калюжний Наум (справжнє прізвище — Шайтельман) (1886—1937) — *журналіст*, політичний діяч єврейського походження, редактор газети „Пролетарська правда“ у Харкові, співпрацював у журналі „Червоний шлях“ тощо. У 1921—1922 роках працював посольства УСРР, згодом СРСР у Празі. Арештований у 1933 р.

⁷ Йдеться про обрання С. Рудницького членом ВУАН.

⁸ Ad referendum (лат.) — на розгляд.

⁹ Йдеться про Перший український науковий з'їзд у Празі, що відбувся 3—10 лютого 1926 р. з ініціативи українського наукового комітету. В його підготовці брала участь С. Рудницький, С. Дністрянський, І. Горбачевський, Б. Матюшенко, К. Машевич, С. Смаль-Стоцький, Е. Сакович.

¹⁰ „Діло“ — одна з найдавніших газет Галичини, заснована у Львові у 1880 р. З початку почала виходити щоденно, офіційним органом тієї чи іншої партії не була. Заслужилася об'єктивністю висвітлення інформації. Авторами публікацій виступали *журналісти* діячі не тільки Галичини, а й Наддніпрянщини.

¹¹ Гехтер Максим (1885—1947) — український публіцист і політичний діяч єврейського походження; про українські справи писав у багатьох європейських *журналах* та інших Співробітник українських часописів „Рада“, „Літературно-науковий часопис“ та інших.

¹² Стась — родинне ім'я Станіслава Дністрянського.

¹³ Охримович Іван та Емілія — зять та донька С. Рудницького.

¹⁴ Венгринович Роман — юрист, навчався в Українському вільному університеті (УВУ), після одруження з Емілією Мацєвською працював консьпієнтом в Ужгороді.

¹³ Охримович Осип (1886—1967) — адвокат у Мукачеві на Закарпатті, активний член „Просвіти“, з 1939 р. жив у Словаччині.

¹⁴ *Wątpi kościół święty!* (польс.) — ідіоматичний вираз сумніву.

¹⁴ Орися — Ірина, молодша донька С. Рудницького. Після арешту батька заслана у Воронеж. Подальша доля невідома.

¹⁵ Мабуть, професор Карлового університету Їржі Краль (1893—1975) — чехо-словацький антрополог і географ, з яким співпрацював С. Рудницький, дійсний член НТШ з 1929 р.

Праці: *Mapy Vysokych Tater // Časopis turista.*— 1920.— 188/189; *Československa republika.*— Brno, 1921. — 92 s., мапка; *Osídlení Karpatské Rusi // Sborník Československé společnosti Zeměpisne,* 1923. — 65/83 a separat, od. *Geografický ústav Kartovy university; Geografická bibliografie Podkarpatske Rusi.*— Praha, 1923.— 64 s.; *Podkarpatska Rus.*— Praha, 1924.— 124 s.; *Istoria kolonizacije Podkarpatskoje Rusi. Podkarpatska Rus.* — Praha, 1924. — 37/43—68/72; *St. Rudnickij // Sborník Československé společnosti Zeměpisne,* 1926. — 279/280; *Prirodovědecký a zvl. antropogeografický vyzkum Slovenska.* — Bratislava, 1930 (vtisku).

¹⁶ Кутва — кличка, яку, очевидно, С. Рудницький взяв собі з польської мови, що в перекладі означає скнара.

¹⁷ Непрочитуване слово.

¹⁸ Хома — родинна кличка старшого брата С. Рудницького Левка (1875—1930); працював суддею у Сяноку та різних судових і культурно-освітніх установах Лемківщини; як юрист заслужив визнання серед галичан.

№ 34

Харків, 19 жовтня 1926 [р.]

Харків, 19. X. 1926

Дорога Сестричко!

Візжаючи з Праги, я не мав часу ані словечка до Вас написати — так мене цілого зайняла виправка багажу й закупка. Виїхав я в середу 13. X. рано, в попередню неділю прощав мене чеський університет і чеське геогр[афічне] товариство¹ в Репрезентачнім домі². Їхав я без перерви 4 дні через Берлін, Ригу, Москву (де задержався 7 годин, був у Кремлі на гробі Леніна) і в неділю рано приїхав до Харкова. Вражіння, яке я виніс зараз по переїзді рад[янської] границі, було без порівняння краще, як я коли-небудь припускав. Зосібна, по переїзді української границі я почувався цілком у себе дома. Харків місто велике простором, та великоміський характер має тільки центр. Усе решта — це вілли в городах. Є електр[ичний] трамвай, світло, водопроводи і т. д. Велика біда тільки з мешканнями. Я заїхав до Будинку вчених. Прийняли мене тут незвичайно щиро і радісно. Дотепер перевів й переговори щодо 2 катедр: геодезійної і дослідчої — разом місячно 200 \$. Все йде дуже добре — невдовзі напишу більше.

Твій Стась*.

Мушинка М. Листи... — С. 43.

Примітки:

¹ Не можемо стверджувати, що „Рудницький був викладачем Празького Карлового університету“ (див: Мушинка М. Листи... — С. 82); про це не сказано ні в „Анкеті“ С. Рудницького, поданій для Геодезичного і землевпорядного інституту

у 1927 р. (див. ЦДІА України у Києві, ф. 166, оп. 6, т. 4, спр. 6247), ні в *Stauffera Vlastislava „Dějiny Geografie na Universitě Karlově 1348—1918“* та *Geschichte der Geographie an der Karls-Universität* (Praga: Universita Karlova, 1927), а в інших виданнях. С. Рудницький викладав в Українському вільному університеті та Українському високому педагогічному інституті ім. М. Драгоманова. Там же виклади проводились у різних помешканнях чеських середніх і високих шкіл в аудиторіях та кабінетах Карлового університету. Там він міг інколи читати лекції на запрошення празьких колег. Професор мав чимало друзів-викладачів з Чехії, зокрема Гржі Краля (див. прим. до 15 листа № 33), Юлію Мошелес — чеського географа, доктора наук, професора, яка працювала до війни в університетах Чехо-Словаччини; у 1939—1946 рр. — в Мельбурнському університеті (Австралія). Після війни повернулася у Карловий університет. Мала намір виїхати в Україну для наукової праці, вивчала українську мову, але С. Рудницький, відмовивши умови і становище географічної науки в Україні, відрадив її від виїзду. Професор Вацлав Швамбера і Кирило Пуркіне надали ученому можливість спокійно зайнятись науковою працею в Географічному інституті Карлового університету та Геологічному уставі у Празі.

Репрезентативний дім — кращій ресторан Праги, де відбувалися прийоми й зустрічі в честь визначних гостей.

Так у листі.

№ 35

Харків, 2 листопада 1926 [р.]

Харків, 2. XI. 1926

Дорогий мій Дзібулку¹ й Дорога Зосю²!

Вараз по приїзді до Харкова я писав обом Вам картки й переказував через Кіка Бережницького³, котрий саме виїзжав назад до Відня, що я заїхав Харків і чуюся в Харкові дуже добре. Тепер опишу Вам усе докладніше.

Останні дні в Празі по Вашім виїзді були просто страшні задля фізичної і просто фізичної праці при пакованні, ношенні гратів і т. д. і т. д. Також з Шенкером⁴ я мав клопіт і через його припізнення я подав річі на вівторок 12-го (з метраки з забезпеченням на 400 \$ заплатив 21 \$). Виїхав я в середу 13/Х разом з Дідуником⁵ 9h 5m рано, на двірці було 10 студентів і студенток, що прощали мене, дехто зі сльозами. (В Празі 10/Х прощали мене в Rep[ezentacnim] Domi чеський університет, інститут географ[іі] і геогр[афічне] товариство урочистою вечерею). Дідуник посоловив кондуктора й цей дав нам аж до Берліна 1/2 купе I класу. Під вечір ми заїхали до Берліна й сейчас переїхали на другий вагон. І тут випадково й через чемність одного співпасажира ми мали місце для себе й могли спати, принайменче я, бо Дідуник як делікатний чоловік не вмів спати в потязі. Над раном були ми в Кенігсбергу, коло 12 годня в Ковні, коло півночі в Ризі. Тут ми перейшли на російський вагон і відразу помітили, що тут люде вмють подорожувати. Ми взяли „м'який“ вагон з „плацкартой“ і дістали окреме півкупе. Виглядає так, як наша II класа, тільки багато більше й вище. На ніч підноситься задне шертя й повстають тим способом два широкі, вигідні ліжка з подушками. За 1 1/2 р[убля] дістається на час цілої подорожі чисте біле: простирало, шадру, подушку. Вагон був старий, але дуже чистий, так що на мене цей перший привіт Союзу зробив добре вражінне.

Спали ми сю ніч як пани й коло 11 години були на границі Союзу. Були дальші гарні вражіння. Пограничні урядовці дуже солідні й одним словом, людяні, порядок всюди великий. Перебули ми в вагоні ще $\frac{1}{2}$ дня й одну ніч і о 7h 30 рано приїхали до Москви. Дідуник хотів лишитись, пару день, телеграфувати до Харкова і т. д. Я спротивився тому рішучо й пилив, щоб ми зараз цього самого дня о 12 пополудні їхали в Харків. На моїм і стануло, головню задля дорожнього добрих готелів (8 рублів] доба). Тому ми перевезлися з річами автос (рублів) на другий кінець Москви до Курського дворця, там зложили наші речі й пішли оглядати Москву. Зробили ми може 2 мілі пішки.

Москва зробила на мене вражіння міста дуже цікавого й оригінального, але вражіння величі, якого я сподівався, не було. Крім мого своєї орієнтальної розкішності, не робить імпазантного вражіння. Василій блаженний видався мені просто дивним. Мавзолей Леніна (хоча я туди сповнити довг вдячності, бо ледве чи був би я міг побачити Україну, якби не Він!) дуже скромний та дуже благородної форми. З середини не мож було входити, бо відчиняється він аж з полудня, а нам треба було їхати, бо вітер свистів у кишені.

Вулиці Москви дуже оживлені, порядок і чистота багато більші, як я сподівався, простолюдде робить дуже симпатичне вражіння. Якоїсь нужди пригноблення і т. д., про що постійно кричать заграничні газети, абсолютно не видно. В Празі, заки перейдеш 1 км, побачиш більше поліціантів, як у Москві, перейшовши їх кільканацять! Склепів безліч всюди товару повно, всілякого, навіть розкішного. Ціни цілком невисокі. З дійсно німецькою пунктуальністю виїхав наш поїзд до Харкова. Обідали й вечеряли в реставраційнім возі, спали добре й о 7-й рано в неділю 17-го були в Харкові. Взяли „Ваньку“ (однокінку на гумачках) і поїхали до Будинку для вчених (Пушкінська, 62), де за 1 р[убель] денно можна професорам і т. д. мешкати і чай пити.

Харків подобався мені далеко більше, як Москва. Тип міста більше європейський, але дуже багато зелені. Доми стоять звичайно в садах. Уяви собі передвоєнний Львів, тільки 3—4 разів обширніший й два рази людніший, з великим рухом на вулицях. Бруки такі самі, як у Львові, тротуари дещо гірші, з виїмком принципальних вулиць, асфальтованих. Є електричні трамваї (9 ліній), автобуси, автодорожки, коляски й „ваньки“, яких тут усі багато вживають, бо народ ходити не любить. Порядок у місті несподіваний, склепи дуже великі й дуже багато осмотрені — не тільки харчами, але й мануфактурою. З харчів найбільше імпортне печиво (просто чудовий хліб, булки, цукоричі виробі), овочі (виноград в Криму великий, як дактилі, пігви, яблука чудові etc.), риби (ріжні консерви, бочки кавяру і т. д.). Все це видається дорожувате тільки тоді, як механічно перерахується карбованець на 18 чеських крон. Та це було б неправильне. Карбованець тут усякому легше заробити, як у Празі 10 корон. Коли так братимемо справу, виходить доріжня менча, як у Відні, й куди менча, як у Німеччині. До того Харків спеціально дорогий, Київ чи Одеса на $\frac{1}{3}$ дешевші, менчі міста наполовину. З дорожнечою борються тут радикально. Для приміру подам тобі мої щоденні видатки: рано чай (досконалий!) 10 копійок, обід в (недешевій!) їдальні 70 коп[іюк] (борщ *cum addinentiis**, звичайно варена телятина, риба з приставками або вареники etc.), на вечеру 2 фляшки кефіру по 10 коп[іюк]. Я вирахував, що місячне утримання не коштуватиме більше, як 100 карб[ованців].

Зедучи хатне господарство, за ці гроші можна вдержати дві особи — завіть ліпше, як по кавалерськи вдержитися одна.

На другий день, у понеділок 18/X, я почав ходити представлятись. З комісаріяті освіти мене зустрів страшним любизянием Мацюсь Яворський⁶ (Приходько⁷ ще на відпустці), описля я був у тов[ариша] Шумсько-го⁸ й Ряппо⁹, які зробили на мене незвичайно добре вражіння. Зараз призначено мене професором 1 розряду в геодезичний інститут і управителем географічної секції в дослідчій кафедрі по антропології й географії. Секцію антропології управляє відомий старий (і дуже симпатичний) проф[есор] Івановський¹⁰ з Москви. Платня за інститут 200 карб[ованців], за досл[ідчу] кафедру 180 карб[ованців] у місяць. За пару день, коли будуть урядові дороги асигнат проїдені, вишлю на адресу Зосі 50 долярів до Відня й буду таку суму щомісячно висилати на цілі, як вкажу понище.

Перша річ моя була тепер найти помешкання, за яке тут, у Харкові, дуже трудно, хоч будівельний рух тут в останні часи дуже сильний. Боки що дав мені Комісаріят Загр[аничних] справ покій по Бережницьким на вул[иці] Чернишевській, 63. П поверх (= наш перший) великий, світлий, з електрикою, центральним ogrіванням (водопроводи тут всюди) і телефоном, правом на ванну etc. і найпотрібнішими меблями: ліжко металеве з Sprungfedermatratze¹⁰, шафа на річи, велике бюро, 2 крісла, сальоновий гарнітур меблів, диван на підлогу. Маю вже обіцаний сусідній великий покій на робітню, але не знаю, чи вдасться його добути. На обід ходжу до реставрації, снідаю і вечеряю дома. Мої нерви, трішки шарпані останніми празькими гараздами, тут зівсім успокоїлись і сплю тут, як від смерти Сибіллі¹¹ ніколи не спав — і вночі, і пополудни. Вглядаю дуже добре, й всі, що за мене знали лишень з моїх книжок, можуть вийти зі здивування, що так молодого виглядаю.

По двох тижнях, які я перебув у Харкові, і вражіннях, які я добув, пишу Вам сказати ось що: кожний добрий фаховець, що туди приїде й має охоту до роботи, найде дуже добре і вигідне приміщення. Я не маю тут Ваших паперів — вони йдуть ще в великих пакунках і будуть тут який тиждень. Але „на шок“ я тут уже говорив за Вас обоїх — розуміється, дискретно і тільки з головними особами. Мінімум, яке можете зробити напевно, є 300—400 карб[ованців] для Тебе, Стасю, а 150—200 карб[ованців] Зосі. Біда тільки з мешканням, але заплативши відступне, або на 1/2 року наперед, можна мешканне швидко дістати. Та про це я зачну говорити як слід доперва, коли верну з Києва, куди виїзжаю за пару днів, „командований“ Головнаукою до Академії, — представитися. Тут кажуть мені, що не є виключено, що мене тепер виберуть „штатним академіком“. Маю при собі за собою 4/5 голосів серед академіків. Та залишивбися у Харкові, бо тут маю zorganizувати укр[аїнський] географічний інститут. Він уже починає зарисовуватись, бо цією справою починається інтересувати кілька министерств відразу. Для вас обоїх був би Київ, думаю, кращий і тому. Коли поїду до Києва, буду Ваші справи токмити в Академії й у музичних кругах. В Києві дешевше й за помешкання лекше. Може, з часом і геогр[афічний] інститут перенесеться до Києва.

Як я вже сказав, думаю від листопада щомісячно посилати Вам по 50 долярів, а то: 1) щоб додавати гроші для вдержання гавуків¹², до котрих незабаром напишу, і посправляти ім що треба; 2) щоб були у Вас якесь гроші на оплачення моїх книгарських рахунків. З перших 50 \$ будьте уважлив: а) переказати Мільці¹³ 20 \$, щоб мала за що запакувати й переслати

мені мої львівські книжки, б) купити мені Meyer's Konversations Lexikon останнє (мабуть 6. Auflage 1908.) передвоєнне видання в 18 томах і з 4 Supplementbände". Я, будиши в вересні в Відні, бачив у кількох місцях, зосібна на Wollzeile гарні антикваричні екземпляри по 100—125 шілінгів, себто 14—18 \$. Або сам книгар нехай вишле, або нехай Шенкер et Cie перебере. Адреса для книжок: Харків, вул. Артема. Нар[одний] Ком[ісаріят] Ос[віти]. Укр[аїнська] Головнаука. Для Географічного інституту. Наколи прийшли на руки Твої чи Зосі гроші з Ужгороду від Просвіти (2000 Kr), сейчас мене повідомить, тоді буду Стася просити, щоби платив з них мої книгарські рахунки за книжки, котрі замовлю у J. Tašek¹⁴, Vaclavské nám. 62. (дещо повище вилету Штепанської).

Як Вам живеться тепер? Яке здоровля? Чи мій гризун¹⁵ справується яко тако? Чи передав Ляйтерови¹⁶ книжки й лист? Чи готовиться до іспиту? Маю вже для него приміщення в Боярських лісах¹⁷ у дуже гострого управителя. Що моя Орисенька? Моїм студентам у Празі скажи, що мені дуже тяжко без помочі починати роботу. Нехай поки що зорганізуються, щоби мені помагали роздобувати книжки для нашого інституту і якнайшвидче пишуть до мене. Нехай здоровлять щиро проф[есора] Швамберу¹⁸, Краля¹⁹, Мошеляку²⁰ і т. д. Швидко до них напишу. Цілюю Вас обоїх щиросеречно ∞ раз, так само гавуків і Вілюся. Всіх знакомих і друзів здоровте сердечно. Всім „антибольшевикам“ скажіть делікатно, що просто брешуть.

Ще раз цілую Вас щиро.

Кутва²¹

Харків, Чернишівська, 63.

Мушинка М. Листи... — С. 43—46.

Примітки:

¹ Дзібулко — родинна кличка Станіслава Дністрянського.

² Зося — Софія Дністрянська, сестра С. Рудницького.

³ Бережницький Кіко — ймовірно, Теофіль Бережницький, який підтримував зв'язок з Антоном Крушельницьким, один з дев'яти послів, що заклали клуб (голова С. Качала), в якому небагом провідним став Ю. Романчук; редактор журналу „Нові шляхи“ у Львові (1928).

⁴ Шенкер — видавець і книгар у Відні.

⁵ Дідуник (Діду[шо]к Петро (1889—1937), він же Гельмер). Очевидно, чоловік молодшої дочки Г. Величка — Дарії Григорівни Гельмер (Величко), яка проживала у Москві (дача Самойлових). Петро Федорович Гельмер перейшов від Петлюри до большевиків і перебував у 1920-х роках на радянській службі в Берліні. У зв'язку з вбивством Кірова був засуджений у Києві на 10 років ув'язнення і висланий у 1935 р.; у 1937 р. розстріляний.

* Cum addinentiis (лат.) — з додатком.

⁶ Яворський Матвій Іванович (1885—1937) — український історик, родом з с. Корчмин Сокальського повіту на Львівщині. Закінчив юридичний факультет Львівського університету. З 1920 р. викладач Харківського інституту народної освіти (далі — ХІНО), з 1922 р. — професор кафедри історії української культури Інституту марксизму при Укрголовпрофосвіті Наркомосу України, з 1924 р. — член Президії Наукового Комітету Народного комісаріату освіти УСРР, пізніше — Управління науковими установами на Україні (скорочено: Укрнаука або Упрнаука), його завідувач. У підпорядкуванні цієї установи знаходилася ВУАН (1924—1929), з 1929 р. — доктор історії культури і дійсний член ВУАН. У 1931 р. заарештований, а в 1937 р. за „націоналістичну й антирадянську діяльність“ розстріляний.

* Приходько Антін (1891—1938) — політичний діяч, у 1917 р. член Центральної Ради, заступник наркома освіти УСРР. Загинув у 1930-х роках.

* Шумський Олександр (1890—1946) — український громадсько-політичний діяч, у 1924—1927 рр. нарком освіти УСРР, виступав за прискорення в 1927 р. звинувачений у націоналістичному ухилі (т. зв. шумськізм), 1933 р. засланий на 10 років таборів за справою Української військової організації. При поверненні в Україну убитий агентами держбезпеки.

* Ридло Ян Петрович (1880—1958) — радянський політик естонського походження, у 1921—1928 рр. заступник наркома освіти УСРР, голова Укрголовнаркома та головний редактор журналу „Шлях освіти“ (1922—1927).

* Івановський Олексій (1866—1934) — російський антрополог, з 1914 р. професор Харківського університету, згодом ХІНО, учень Д. Анучіна.

За час приїзду С. Рудницького у Харків при ХІНО була кафедра антропології та етнології, завідувачем якої від початку її утворення та керівником Секції антропології й антропогеографії був професор О. Івановський. Кафедра включала також Секції географії й картографії (професор С. Рудницький), археології (професор В. Федоровський).

* Анучин Дмитрий Николаевич Анучин. По поводу 25-летия деятельности в антропологическом обществе любителей естествознания, антропологии и этнографии // Антропологический журнал.— 1900.— № 1.— С. 1—24 (С. 1—8 текст, С. 9—24 — список праць Д. Анучіна); Об антропологическом составе населения России // Изв. Импер. Общ. Любителей естествознания, антропологии и этнографии.— 1904.— № 1.— 268 с. (Бібліографія — С. 211—288); Население земного шара. Опыт антропологической классификации // Изв. Импер. Общ. Любителей естествознания, антропологии и этнографии.— Москва, 1911.— Т. 121.— 508 с. (Бібліографія — С. 395—400); Географические имена. Пособие для учащихся и учащихся.— Москва, 1914.— 128 с.; Изменения физических признаков населения России под влиянием голода и войны на Украине.— Харьков, 1922.— № 3.— С. 90—97; № 4.— С. 76—109; Материалы та засоби антропогеографічного вивчення щільності населення України на матеріалами останнього перепису (виступ на секції антропології та антропогеографії). Звіт кафедри географії та антропології при ХІНО за 1926/1927 рр.).

* Springfedermatratze (нім.) — матрац із пружинами.

* Сибілла Шенкер (1881—1918) — дружина С. Рудницького, дочка офіцера австро-угорської армії. Сибілла (Шенкер) Рудницька — засновник і голова Товариства захисту над дітьми і молоддю Галичини; з її ініціативи засновано декілька дитячих закладів („захоронок“), у яких матеріально незабезпечені діти отримували безкоштовне харчування та одяг. Товариство працювало на громадських засадах.

* Газуки — сімейна кличка дітей С. Рудницького.

* Мілька — Емілія Рудницька (1903—1994) — старша дочка С. Рудницького, заміжжю Охримович; після смерті чоловіка вийшла заміж за Андрія Швабського, який загинув у Німеччині під час бомбардування. Від 1945-го до смерті 1989 р. жила у Вейпртах у Західній Чехії.

* Supplementbande (нім.) — додаткові томи.

* Tasek J. — чеський видавець і книгар.

* Призун — жартівлива кличка сина С. Рудницького Левка.

* Лейтнер Герман (Hermann Leiter) — географ, професор Віденського університету. Див.: Анотований список адресатів.

* Боярські ліси — ліси у Боярці під Києвом. С. Рудницький хотів влаштувати там роботу в лісовому господарстві.

* Вацлав Швамбера (1866—1939) — чеський професор географії. У 1923—1928 рр. декан природничого факультету Карлового університету.

* Див прим. 15 до листа № 33.

* С. Рудницький мав на увазі Юлію Мошелес. Див. прим. 1 до листа № 34.

* Див прим. 16 до листа № 33.

№ 36

Харків, 3 грудня 1926 [р.]

Харків, 3 XII. 1926

**Золота й Дорога моя Сестричко
й Ти, Коханий Дзібунку!**

Приїхавши вчора під полудне з Києва, прочитав Ваші листи й картку. та відписую аж сьогодні, бо вчора до 2-ої вночі відписував на інші дуже пильні листи, готовив реферати на днесь і т. д.

Дзібунку неслухно каже, що я пан, а він тепер мусить вести за[...]аний живот. Я особистих вигід як не мав, так не маю, противно, маю ще гірше це, що не маю інституту й працювати як слід мушу дома. Рано *horribile dictu*** навіть кави не маю, а мушу пити чай і все милосерджуся над Вами, що Ви таке щодня і то з власної волі робите. Обіду безм'ясного дотепер ще не найшов і ледве чи найду, так що мене не раз поза плечі добре шпигає. Єсть тут дуже добра алькалічна вода „Ессентуки“, але вона робить мені запір, і тому рідко коли її вживаю. На вечеру пю 2 пляшки кефіру. Виглядаю знаменито.

Як уже сказано, вчора приїхав я з Києва, де був на науковій командіровці майже тиждень. Там я старався „обтокмити“ справу всіх трох нас і вжив усіх можливих заходів, щоби її довести до доброго кінця. Київ це просто чудове місто. З виїмком Дженови й Неаполю, не знаю чи буде в Європі таке гарне місто. При тім вигляді деяких частин міста, пр[иміром] Крещатик, Володимирська etc., цілком європейських з величавими будівлями, склепами і т. д. Інші знов части міста просто тонуть у зелені розкішних садів і парків. Всякі культурні установи є (з виїмком W. C., себто уличних виходків), електрика, трамваї, автобуси, досконала вода, кави всюди можна напитись, харч добрий і на 1/3 дешевший, як у Харкові. Та що ж! Саме у старих українських діячів наш чоловік не може знайти ні теплого прийому, ні навіть признання. Щоправда, прийняли мене добре Кримський¹, Єфремов², дуже добре Липський³ (ботанік) і Срезневський⁴ (метеоролог), прилично Тутковський⁵ і Тимченко⁶, слабо Граве⁷ і Птуха⁸, та про „зроблення“ мене академіком нема й мови. Хочуть мені давати місце директора Інституту „на правах академіка“, за що їм дуже дякую. В Грушівського⁹ я навіть не був.

З Твоєю справою, Зосю, я навіть не висувався в Києві. Тут є такий чоловік — Квітка¹⁰ називається — музичний „папез“, який страшенно боїться конкуренції¹¹. Та твоя справа легенька. Коли б Дзібунку іхав на Україну, в Харків чи Київ, гварантую Тобі вже тепер, що сейчас будеш іменована професором консерваторії чи музичного технікума (вис[ча] школа).

В справі Твоїй, Дзібунку, я перетравляв два рази з Миколою Прок[овичем] Василенком¹² і подав йому список Твоїх праць з *curriculum vitae****. Він заявив, що справа піде, та треба прислати *самі праці* до Академії: Київ, вул[иця] Короленка, ч. 54 (бувша Володимирська) на імя Василенка, думаю, бо Птуха це щось таке, як різні „попавші в прохвесора“. Може з цього щог вийде, та певности ніякої нема супроти фотوفобії так наших, як і російських наукових мамутів. Я м[іж] и[ншим] там форсував справу Раковського¹³. Від 1 1/2 року є щось в роді ухвали, аби його покликати. Збірки Вовка¹⁴ вимагають аж кричать за обр[і]бкою, а

мовчить. Чому? Бо є там якийсь агроном (!), Носов¹⁵, який нічого не робить, нічого не робить, зате вмів бути Mastdarmakrobat****. І він потрапить все справу проволічи. Говорю я про Ра-... з преславним Птухою. А він мені: Ми мусимо добре придивля-... з всякого, кого беремо — се ж Вам Академія — не приватне... Я хотів йому сказати дещо з мого репертуару, але стрима-... [ентуально] Тобі не зашкодити. Сказав тільки: не моя це... мій буде стид! Цей чоловік може ледви перейшов 40 літ, ... eine vollständig unbekannte Größe****. Ось маєш!

Ми довше тут живу, тим більше переконуюсь, що людей діла тут... а) серед молоді, б) серед старших тільки між справедливо-... більшовіками. Від наших „патріотів“ нема чого ждати, ... у ложці води. В Академії така гризня, що кара. Грушівський... себе завів таке болотце, що один жах. Коло него стоїть лише... Олександр¹⁶, Тутківський і Тимченко — всі останні бій-забій, ... всіма теж усякі котерії, інтриги і т. д. Ось подібно як у Празі чи... Тому я, хоч дуже мені подобався Київ, пертись dokonче... І великих надій ні для Тебе, ні для себе не покладаю. Ніякої... на людей, що тільки про особисті справи думають і... розуміється, все це дуже довірочно пишу: Брони... хто не дізнався й не дав знати в Київ. Тоді все пропало б.

Дякую, напампувавши мене на 1 1/2 червінця, а Мельника¹⁸ etc. на... Одесу й не обзивається. Там теж сидить і Сенчина¹⁹.

Дуже фінансів, то Тобі, Сестричко, дуже дякую за рахунки й прошу... якнайощадніше, не потураючи різним вимогам моїх пре-... потомків. Ле²⁰ мусить зробити іспит — інакше піде тут на... робітника некваліфікованого або як нижній чин в Червону... Дуба²¹ нехай не думає, що я зможу їй дати безжурне життя. ... в мене добре працювати — тут задурно ніхто хліба не їсть.

А зоби для неї збити тут я не можу. Хиба який непман, а я цю... не хочу.

Додаю завтра знов 50 \$, посилятиму щомісячно, але з цих грошей... буде відкладати 1) на мої книжки і т. д., до котрих касієром буде... з ліферантом Tašek²² (Vacl[avske] naměsti²³, 2) на кошти дороги, ... домашні причандали: миски, горшки, тарелі etc. etc., які... Зося купить і зживатиме, аби не були нові й на місяць перед... подасть на фрахт, 4) деколи Віллomu²⁴ дещо помогти. Щодо... (Масра, не Брокгавза) VI A[uflage] 1908, то прошу Вас подиви-... на Wollzeile (Greif etc. etc), а коли не можна буде танче, то таки... Бехай вишле (з асекурацією) на адресу: Н[ародний] К[омісаріат]... Укрнаука, для Географ[ічного] Інституту. Харків, вул[иця] Артема.

Дуже вам дякую за все, сердечно цілую безліч разів Вас обоїх, Віллю-... Та вони недобрі, не пишуть ні слова, тож і я до них не пишу.

Хай від мене не лобизайте, Мільці погрозить, чому не пише.

Ваш К[утва]²⁵

М. Листи ... — С. 46—48.

Примітки:

* Слово не прочитується.

“Horribile dictu (*лат.*) — страшно сказати.

¹ Кримський Агатангел Юхимович (псевд. Хванько) (1871—1942) — філолог, орієнталіст, перекладач, український літературознавець, письменник, дослідник фольклору, дійсний член НТШ (з 1903 р.), академік ВУАН (з 1919 р.), секретар ВУАН (до 1928 р.), професор Київського університету (з 1918 р.); у 1941 р. ув'язнений, звинувачений як „ідеолог українських націоналістів і один з керівників антирадянського націоналістичного підпілля“.

² Єфремов Сергій (1876—1939) — політичний діяч, публіцист, український літературознавець, літературний критик, дійсний член НТШ і ВУАН (з 1919 р.), голова Комісії для видання пам'яток новітнього письменства України, віце-президент ВУАН (з 1922 р.). Репресований у справі Союзу Визволення України (СВУ) в 1930 р.

³ Липський Володимир Іванович (1863—1937) — український ботанік, дійсний член ВУАН (1919), президент ВУАН (1922—1928), з 1928 р. директор Одеського ботанічного саду, член-кореспондент АН СРСР (1928).

⁴ Срезневський Борис (1857—1934) — метеоролог і кліматолог, син Ізмаїла Срезневського, дійсний член ВУАН, директор Київської метеорологічної обсерваторії та професор Київського інституту народної освіти. Вивчав клімат України. склав одну з перших схем її кліматичного районування.

⁵ Тутковський Павло Аполонович (1858—1930) — український геолог і географ, директор народних училищ Волинської губернії (1909), віце-голова Товариства дослідників Волині, голова природничого відділу Українського наукового товариства, член ВУАН (з 1918 р.), дійсний член НТШ (1923), академік АН Білоруської СРР (1928), керівник науково-дослідної кафедри геології ВУАН (1924), з 1926 р. — Науково-дослідного інституту геології, професор Київського університету. Дослідження з палеографії четвертинного періоду (материкового зледеніння), зв'язку стадій зледеніння з епохами утворення лесу (за П. Тутковським, лес має еолове походження). П. Тутковський один з основоположників мікропалеонтологічного дослідження осадових гірських порід, упорядник українських геологічних термінів, видав підручник із загального землезнавства і фізичну карту України, автор низки статей з географії України в „Енциклопедичному словнику Брокгауза і Єфрона“.

Праці: „К вопросу о способе образования лесса“ (1899.— Кн. 1—2); „Ископаемые пустыни северного полушария“ (1909.— Кн. 1—4); „Зональность ландшафтов и почв в Волынской губернии“ (1910); „Завдання та межі географії“ (1914); „Природна районізація України: генетична класифікація і розподіл фізико-географічних краєвидів України на підставі геологічної їх еволюції“ (1922); „Словник геологічних термінів“ (1923); „Загальне землезнавство (підручник для вищих шкіл і для самоосвіти)“ (1927).

⁶ Тимченко Євген Костянтинівич (1866—1948) — український мовознавець, педагог і перекладач. Член-кореспондент АН СРСР (1929), дійсний член НТШ і Українського наукового товариства (УНТ). Професор Київського університету (КІНО) (1918—1932), голова Комісії для складання історичного словника української мови ВУАН. Репресований у 1930-х роках.

⁷ Граве Дмитро (1863—1939) — український математик, професор Харківського та Київського університетів, дійсний член НТШ та ВУАН (з 1919 р.), творець математичної школи у Києві.

⁸ Птуха Михайло Васильович (1884—1961) — український демограф і статистик, директор Інституту демографії ВУАН (1919—1938), професор Інституту народного господарства у Києві. Дійсний член АН (1920), з 1943 р. член-кореспондент АН СРСР, арештовуваний двічі: 1921 та 1938—1939 рр. Автор понад 80 наукових праць з демографії, загальної теорії статистики, історії статистики ВУАН.

⁹ Грушевський Михайло Сергійович — див.: Анотований список адресатів.

¹⁰ Квітка Климент (1880—1953) — мовознавець і фольклорист, член Фольклорно-етнографічної Комісії ВУАН (1922), професор Київського вищого музично-драматичного інституту. У 1922—1933 рр. очолював Кабінет музичної етнографії ВУАН. Чоловік Лесі Українки.

С. Рудницький став жертвою недостовірної інформації. К. Квітка був жорстокою жесною, доброзичливою і безкорисливою людиною.

Рудницький Микола Прокопович (1866—1935) — український історик, етнографічний і громадський діяч. Викладач київських гімназій (1893—1903), член Українського комітету піклування про народну тверезість (з 1903 р.), заступник секретаря статистичного комітету. Співредактор газети „Киевские ведомости“. Зуратор Київського учбового округу (1917). Голова Ради Міністрів (1918). Міністр освіти й мистецтва (квітень — жовтень 1918 р.), академік Української академії наук і член багатьох наукових комісій.

Твори: „Очерки по истории Западной Руси и Украины“, „Матеріали до історії українського права“ та інші.

Сcientium vitae (лат.) — життєпис, біографія.

Рудницький Іван — див.: Анотований список адресатів.

Вова Федір Кіндратович (1847—1918) — учений в ділянці українського фольклору, український антрополог та археолог, доктор географії Київського Петербурзького університету (1917), професор Київського університету. Проводив велику роботу з організації української частини Етнографічного музею. Член Товариства та етнографії в Петербурзі. Член Антропологічного товариства в Петербурзі та інших, дійсний член НТШ (1899).

Твори: „Етнографические особенности украинского народа“ („Антропологические особенности украинского народа“ відзначені медаллю Російського географічного товариства), та інші.

Вова Анатоль (1883—1941?) — український антрополог та археолог, член Ф. Вовка, керівник відділу антропології та передісторії в Музеї антропології Київського університету ім. Ф. Вовка при ВУАН у Києві, член Всеукраїнського археологічного товариства ВУАН. Автор багатьох праць, у тому числі „Словника антропогеографічної антропології“ (1931). Після заслання у 1930-х роках працював у Ялті в краєзнавчому товаристві. Подальша доля невідома.

Unkrautmakrobat (нім.) — негідник.

Unbekannte Größe (нім.) — цілкомито невідома величина.

Вова лист 1 до листа № 16.

С. Рудницький має на увазі Український вільний університет у Празі та Українську господарську академію в Подєбрадах.

Вовчик Михайло (1892—1938) — український правник, учень С. Дніпрова, у 20-х роках виїхав з Праги в Україну, науковий співробітник кафедри сучасного права при Інституті народного господарства. Від серпня 1932 р. на посаді консультанта НКО УСРР. У 1932 р. заарештований у „справі“ Українського національного центру“ на п'ять років. Після звільнення працював в Україні згідно з постановою НКВС СРСР від 13 січня 1938 р. розстріляний.

Вовчик Володимир Іванович (1893—?) — доктор медицини, викладач медичного факультету Віденського університету (1911—1914). Лікар в австрійській армії при військових частинах та лікарнях, у частинах Галицької армії (1914—1921), польовий лікар Червоної армії, лікар у Чехії. Брав участь у організації „Доступ“, „Товариство української робітничої молоді“ у Відні тощо. Після 1921 р. виїхав з Відня в Україну. Аспірант науково-дослідної кафедри експериментальної та клінічної медицини, читав лекції з терапії в Одесі. Подальша доля невідома.

Вова — родинна кличка сина С. Рудницького Левка.

Вова — родинна кличка дочки С. Рудницького Ірини.

Вова лист 14 до листа № 35.

Вовчикова площа у середмісті Праги.

Вова лист 2 до листа № 33.

Вова лист 16 до листа № 33.

№ 37

Харків, 1 січня 1927[р.]

Харків, 1. I. 1926

Дорогі, Рідні мої!

Даруйте, що так рідко пишу, але це діється з різних важливих причин. Найперше мушу тут виробити собі, зглядно мому майбутньому інститутові, відповідну позицію. Це вимагає 1) ходження по центральних установах, 2) писання меморіялів, заяв, пояснюючих записок, 3) ведення широкої кореспонденції, 4) писання й публікування агітаційних статей. Дальшою річчю, що забирає багато часу, це справи моїх учеників, за котрими мушу багато бігати й писати². Вкінці приходять теж мої професорські обовязки. Найгірше мені з тим, що про свої тілесні потреби мушу сам дбати, сам робити сніданне й вечерю, на обід далеко ходити і т. д. і т. д.

Пічну тепер з Ваших справ. Справа Зосі дуже легка, приїхавши, сейчас одержить державну професорську посаду в музичнім інституті чи технікумі. Справа Стася гірша. Дотепер маю тільки запевнення, що коли б приїхав, певне дістане відповідне зайняття й добру платню. Я і сам у тім вповні переконаний, та рівночасно знаю, що унзерайнерови³ таке щось абсолютно не вистарчає. Треба наперед приготованого місця й поклонання. Над цим уже від близько місяця працюю, та тяжко знайти відповідне оформлення для такої посади поза Академією Наук. Катедра по Гордоні³ вже зайнята. Впрочім, дослідча катедра замало дає забезпечення (97 карб[ованців]), треба брати посаду теж у якімсь інституті, а це, як знаю, річ для Ст[ася] не дуже то бажана. Я пішов на таке, але коли буду мати інститут географічний, покину викладати в геодезійнім. Крім цього, треба пам'ятати, що тут ніяка наукова посада не є певна, кожної хвили можуть "скоротити штати" або зняти з катедри. Тому то властиво вся й одинока надія в Академії Наук. Що ж! Коли там сидять всілякі Птухи⁴...

В попереднім листі я просив Дзібулку в імени акад[еміка] Василенка⁵ зібрати бодай свої найважливіші праці й післати Академії. Чи Ти вже це зробив? Якщо ні, то зроби це негайно, долучивши відповідне письмо. Твоє curriculum⁶ і спис праць уже є в Академії, передане особисто мною. Посилку найкраще передати через Радпосольство. Через Коцюбинського⁶ дуже раджу робити заходи, й то енергійні. Мені ж будь ласка прислати до вжитку при ходотайствах у Харкові теж 1) заяву про бажання працювати на Рад[янській] Укр[аїні], 2) curriculum vitae, 3) спис праць. Я, підготовивши до кінця ґрунт, подам цю заяву й може що виштуркаю. Та — повторю ще раз — мені здається, що поза Академією тяжко буде Дзібулку так пристроїти, щоби був доволений. Ваші розвідки мені сейчас пришліть, та переписані (найкраще на машині), бо 1) могли б пропасти по дорозі, 2) тутешні складачі добре складають тільки з машинового письма, й тому редакції жадають машинодруків. А тут переписати важко, бо всі машиністи, що знають українську мову, мають праці по горло. Розвідки напевно приміщу, але чи швидко вийдуть — не знаю, бо редакційні теки тут завалені масами матеріялів. Мельник⁷ — як усі партійці тутешні — дуже щиро й успішно працює, поза тим ведеться йому добре. Часами заходить до мене, й тоді багато говоримо про Тебе. Сенчинам⁸ маєся дуже добре в Одесі поводити. Щодо моїх справ, то 13-го на Маланки буде велика нарада верхів в справі геогр[афічного] інституту, де маю цю справу реферувати й боронити. Тепер цю нараду Н.К.О. підготовляє, й я

роботи по горло. На щасте, тепер святочна перерва. В нас тепер зима — сніг, мороз, сонце, небо як ультрамарин, молодіж їздить у вулицях на лещатах і лижвах, старші “катаються” на „ваньках“ (железних санях), співи, гармошка і т. д. і т. д.

XII. я знов вислав на адресу Зосі 50 \$. Чи справно надійшли? Завтра, себто в кожнім разі з неділі, вишлю дальших 50 \$. Тебе, сестричко, прошу не потурати екстравагантним забаганкам. а систематично й ощадно їх еквіпувати до виїзду. Кожне нехай матиме подушку, ковдру з відповідним біллем, дещо убрання і солідного посуду. Треба теж буде 2 Primus'и й найпотрібніше начиння до варення їжі. Все це мусить бути вживане. Для себе прошу: 1) цей лексикон — надіслати через посольство, коли ж не піде, то поchtовими пакетами, переславаними на подану свогочасно адресу, 2) якби в цих часах їхав хто до Праги до Харкова, то прошу Дзібулка купити мені прецизний кишеньковий, ніклевий або сталевий, в остаточнім випадку — і передати для мене, бо моя цибуля так неправильно ходить, а яких мат[ематично]-географічних робіт з нею не можна робити, а можна, щоправда, дістати навіть люксові годинники, та хід у них дуже певний. Крім цього, прошу Стася, щоби, вернувши до Праги, із заничкови⁹ гроші на покритте мого книгарського рахунку в банк¹⁰, який протягом січня мабуть вишле мені пару книжок. Ще справа: у диктатурі б[увшого] п[резидента] була колекція мап. Що з нею сталося? Коли ще є дещо з них, то нехай би вислано їх мені на адресу НКО. Через посольство або просто поштою.

З надходячим Різдрвом і Новим Роком прийміть, мої Рідні, щиріші й найкращі бажання всякого матеріяльного й ідеального життя. Це вже другий рік, що муситиму Дажбожі свята сам спроводити. Що ж! Треба поволі привикати до самоти. Я тепер дуже до неї звик і констатую, що вона дуже сильно розвиває людину умово й дає їй таке щастє... а перед усього супокій і рівновагу.

Цілую Вас безліч разів дуже-дуже сердечно.

Ваш далекий та люблячий Степан

P. S. Будьте ласкаві повідомити Ф. Льонера¹¹ Hennersdorf bei Wien № 12, що я його лист дістав та напишу йому аж тоді, коли його справу загоджу.

Піснечка М. Листи... — С. 48—49.

Примітки:

⁹ Помилка в датуванні, повинно бути: 1. 1. 1927.

¹⁰ С. Рудницький має на увазі своїх учнів із Праги. Див.: Лист № 104 — до Николаї Скрипника.

¹¹ Унзерайнер — unser einer (нім.) — наш брат.

¹² Гордон Володимир (1871—1926) — український правник (процесове й цивільне право), завідувач кафедрою цивільного права Харківського ІНО.

¹ Див. прим. 8 до листа № 36.

² Див. прим. 12 до листа № 36.

³ Curriculum [vitae] (лат.) — життєпис, біографія.

⁴ Коцюбинський Юрій (1897—1936) — син Михайла Коцюбинського, український політичний діяч, у 1925—1930 рр. радник посольства СРСР у Варшаві.

⁵ Див. прим. 18 до листа № 36.

⁸ Сім'я В. І. Сенчини. Див. прим. 19 листа № 36.

⁹ Іваничук Михайло (1895—1937) — український геоморфолог і дослідник Арктики, доктор географічних наук (1927), дійсний член НТШ. Під час Першої світової війни — хорунжий у гірській бригаді Легіону Українських січових стрільців. Інтернований у німецькому таборі для військовополонених у Яблонному. У 1925—1928 рр. викладав географію в Українському високому педагогічному інституті ім. М. Драгоманова (Прага). З 1928 р. працював в Українському науково-дослідному інституті географії і картографії та Харківському університеті (до 1933 р. Інститут народної освіти). До арешту працював викладачем географії в Харківському гідрометеорологічному інституті. Брав участь у полярній експедиції Р. П. Самойловича на Землю Франца-Йосифа (1931—1932). Очолив санну експедицію льодами Арктики. Провадив наукові дослідження геоморфології України, Центральної Європи і Арктики та фізичної географії Антарктиди. Репресований у 1937 р., реабілітований у 1953 р.

Праці: „14 місяців на землі Франца-Йосифа (Впечатлення зимовщика)“ (Харків, 1934); „Антарктида“ (Харків, 1934).

¹⁰ Див. прим. 14 до листа № 35.

¹¹ Лёнер Фердинанд (1886—1956) — австрійський німець, отаман УГА, начальник штабу 2-го корпусу, пізніше помічник начальника оперативного відділу. Листуючись з С. Рудницьким, просився в Україну, вивчав військову географію, здобув під керівництвом Е. Брикнера добру загальногеографічну освіту. Довідавшись про заснування військово-географічного відділу в Українському науково-дослідному інституті географії і картографії, мав намір переїхати в Харків і займатись викладанням. Упродовж 1929—1938 рр. Ф. Лёнер був австрійським аташе у Москві.

№ 38

Харків, 1 січня 1927 [р.]¹

Дорогі мої дітеньки!

Втішив мене Ваш лист, та не дуже, бо 1) Оріся не приписалась, 2) Ле нічого не написав, як то там стоїть справа з іспитом на експортівці², чи віддав лист і книжки Ляйтерам, чи розговорився як слід із ними, чи записаний на *Bodenkultur*³ чи ні і т. д. і т. д. Я старий і хитрий Тателес. Мені не вистачає, що Ле написав „ми учимся пильно“. Це може правда в Орісі, але в Тебе, Ле? Щось не дуже хочу вірити! „Ми примірно чемні“, пишете. Я чекаю, щоби це написала мені Цьоця, та щось не писала такого.

Я тут зівсім ужився й живу поглядно дуже вигідно. Хату маю таку теплу, що при морозі 10—15° відчиняю вікна: зовнішнє на годину й дві, [в]нутрішнє вікно все відчинене, а ходити можна босо й у неглизу. Дуже добрі тут овочі. Саме тепер маю їсти золоту ренету, й дуже мені сумно, що не могу нею так далеко кинути, щоб Оріся могла її собі зісти. На різдво й під новий рік я цілу ніч не спав, бо в сусідстві святкували з музикою, співами й танцями аж до рана. Пізнав я при цій нагоді блище харківське робітництво, й дуже мене втішила його культурність і добросердність.

Для Тебе, Ле, маю вже місце при управі лісів під Києвом. Та мусіти-меш працювати, і то добре! Оріся нехай сильно форсує стенографію й писання на машині, щоб мені помагала в географічнім інституті. Пишіть до мене частіше! Бодай до кожного листа від Вуйків приложіть карточку. Що поробляє Віллі? Ти, Ле, піди до тов(ариства) „Земля“⁴, найди дирек(тора) Свободу чи якого иншого директора й заяви їм, що я вимагаю

протоколи віддання мені рукопису (або його копії) початкової географії
I кляси⁴. Инакше буду їх судово процесувати через Рад[янське]
Посольство і за рукопис, і за гонорар. Коли дадуть бодай копію, лишу їх
в шкoю.

Благословлю Вас і цілую сердечно. Слухайте Цьотки й Вуйка!

Веселих свят і Н[ового] Року.

Тато

Кухаренка М. Листи ... — С. 50.

Примітки:

¹ Місце і дату написання встановлено за попереднім листом, оскільки обидва
листи в одному конверті.

² Експортівка — Akademie für Export und Welthandel — Академія експорту й
зовної торгівлі у Відні.

³ Bodenkultur (нім.) — ґрунтознавство (землеробська культура).

⁴ „Земля“ — українське видавництво у Відні, яке видавало у 1920-х роках
кількі підручники.

⁵ Йдеться про підручник географії; нам не вдалося встановити, чи він появилася
друком.

№ 39

[Харків]¹, 6 березня 1927 [р.]

[Харків], 6. 3. 1927

Дорога моя Сестричко!

Щось дуже довго не маю від нікого з Вас відомости. З поганих
сторон ніхто ані чичирик. Ні Мілька, ні Іван², ні жодне з віденських
людей. Десять людські діти пишуть до батьків листи щотижня, а бодай
один раз на місяць, а мої про старого батька мабуть ані не думають. Добре,
що є така машина, що заробляє гроші й посилає їх.

Та це пусте. Дивує мене, одначе, що жадне з Вас нічого не пише.
Дістав я до Хоми³ й до Юрка⁴ — без результатів. Про Вас думав, чи
можливо, може, знов не хоре, то довідаюсь саме, що ні, й заспокоївся.
Справи тут ідуть, та дуже поволі. Розвідки Стаха⁵ дуже подобались
й мають йти в друк. Твоя розвідка Козицьким⁶ здана вже в
[Музичних Вістей]. Та тут усе не йде так швидко, як на За-
карпаттях. Ось я здав статтю до Червоного Шляху⁷ ще в листопаді м[инулого]
року, видрукована буде може аж в марті. Лелюм — по лелюм!

Діставши ще 8-го повістку про лексикон, його ж самого дотепер
немає, та це вже річ транспортного товариства, що його вже від Шенкера⁸
перевібрало. Дістав я також перший пакет книжок зі Львова — поштою.
Великих посилок не ургую, бо дійсно не мав бим де подіти надісланих
книжок. Бо мимо усильних старань і деяких коштів, на це вилонених,
я не маю вигляду на помешкання бодай з 2 покоїв, яке мені як
науковому робітникові належить. Сподіюся його дістати аж з весною або
зліті, бо тоді багато мешкань опорожниться. А може дістану мешкання
разом з моїм інститутом, який має з осені 1927 розпочати своє існування.

Ми прийшли з Мельником⁹ до переконання, що одинока можлива тут для Стаха позиція є при Академії Наук у Києві. Бо професор ВУЗу мусить багато викладати, ось приміром] я тепер маю 12 годин тижнево + 4 години зайняти з аспірантами + 2 години practimum з ними + 3 години правильних засідань катедри. Це = 21 годин[у]. До того додай ще 3 засідання тижнево + 5 годин над термінологічним словарем, до якого запрягла мене Академія. Разом 36 годин, не числячи засідань т[ак] з[ваної] предметової комісії і т[ому] п[одібне]. Таке становище неможливе для Стаха. Штатний академік має стало 180 карб[ованців] місячно без ніяких обов'язків викладання, доставши ще керівництво дослідчої катедри, має + 97 або й 180 карб[ованців]. Тільки таке спокійне життя можливе для Стаха. Викладаючи десь у ВУЗі, швидко стер би свої сили й не мав би ніякого вдоволення.

З Академії не маю ніяких добрих вістей. Покликання Івана Раковського¹⁰ до Києва мав провалити Кримський¹¹. Добитись якоїсь путньої відомости про кандидатуру Стаха не можу. Чи Він сам має які відомости від тих, до котрих вислав мої праці? Я десь у цих днях знов туди напишу, може зволить хтось відповісти. Н[ародний] К[омісаріат] О[світи] хоче Стаха запросити, справа є в тоці, та тут властиве рішення при Академії, а стежок її політики тяжко збагнути. Я піймав у Академії ґрунтового облизня, боюся, що й Стахови краще не піде. Дійсно сам не знаю, що і як маю Стахови радити, тільки ще раз констатую, що одиноке, можливо, тут місце для него — це місце академіка. Для тебе, Сестричко, справа зовсім легка, Ти можеш їхати без надумування.

Мені живеться, як дотепер, постійно добре. Здоровля служить, усі кажуть, що добре виглядаю. Вже відложив дещо грошей, так що старчить на меблі й домашню рухлядь. Коби мешкання, то вже зміг бим його урядити. Гроші для дітей вишло аж завтра, бо не мав просто часу вибирати платні — аж учера вибрав, а сьогодні неділя. Будь ласкава передати залучені листи Бімбелесови¹², нехай їх доставит куди слід.

Цілу вас обоїх сердечно.

Ваш старий большевик
Кутва¹³

Мушинка М. Листи ... — С. 50—51.

Примітки:

¹ Місце написання встановлено за змістом листа.

² Охримович Іван — чоловік дочки С. Рудницького Емілії.

³ Див. прим. 18 до листа № 33.

⁴ Рудницький Юрій (1884—1937) — брат Степана Рудницького, навчався у Львівській гімназії (1902) та в університеті у Граці (1907), викладав німецьку й класичні мови у Львівській академічній гімназії. Під псевдонімом Юліан Опільський увійшов в історію української літератури. Письменник, редактор „Нашої школи“ (1916—1918) й „Української школи“ (1926), укладач шкільних підручників німецькою мовою і автор історичних творів: „Іду на вас“, „Ідоли падають“, „Сумерк“, „В царстві золотой свободи“, „Золотий лев“, „Танечниця з Пібасту“, „Поцілунок Іштари“, „Школяр з Мемфісу“.

⁵ Стах — Станіслав Дністрянський.

⁶ Козицький Пилип (1893—1960) — український композитор, музичний критик і педагог, професор Музично-драматичного інституту в Харкові, редактор журналів „Музика“ (1923—1926) та „Музика масам“ (1928—1931), голова Спілки композиторів України.

"Червоний шлях" — український літературно-громадський та науковий журнал вийшов у Харкові упродовж 1926—1936 рр. Праця С. Рудницького „Завдання географічної науки на українських землях“ з'явилася друком у ньому. Див.: Червоний шлях. — Харків, 1927. — № 3. — С. 102—112.

¹ Див прим. 4 до листа № 35.

² Див прим. 18 до листа № 36.

³ Раковський Іван — див.: Анований список адресатів.

⁴ Див прим. 1 до листа № 36.

⁵ Бибелес — сімейна кличка сина С. Рудницького Левка.

⁶ Див. прим. 16 до листа № 33.

№ 40

Харків, 20 квітня [19]27 [р.]

Лист. 20/4. 27

Дорогий Стасю!

Мабуть, Ти останнього мого листа (з-перед 2 тижнів) не дістав, бо в Твоїй Бетобенівській картки бачу, що Ти ще ждеш на відповідь. Тому ще раз відомости з пропавшого, мабуть, листа.

Отже

1) Н[ародний] К[омісаріат] О[світи] постановив запросити Тебе на Україну з огляду на відношення пішло вже до Н[ародного] К[омісаріату] Зак[ордонних] Справ і має звітдам бути передане до Радпосольства в Празі. Це дуже добре, але при переговорах пам'ятай за мешкання, й тільки тоді можеш їхати, коли помешкання Вам буде вповні запевнене. Не можу тобі просто уявити Вас у стані, подібнім моєму, т[о] є[сть] без мешкання.

2) Твоя справа в Академії, по моїм телеграмам „на власнім шнурку“, дійсно незле, навіть дехто каже твердо. Розуміється, багато краще, ніж моя. В Києві до того лекше за мешкання й життя дешевше.

3) Мельникови¹ листа я негайно писав, та вже пару тижнів його не бачу. Дуже працює хлопчисько й я теж, так [що] сходиться нема можності. Хиба що він часом зайде до мене додому або я до него до уряду.

4) Твої всі папери вже давно переписані коштом 6 карб[ованців] і лежать готові до кожногочасного використання по Твоїм вказівкам².

5) Микола Прокопович³ вже під час мого побуту в Києві віднісся дуже прихильно до Твоїєї справи. Думаю, що справу на акад[емічному] зібранні перепре. Щодо дослідчої катедри цив[ільного] права, то я в Універсауці зроблю що треба а la minute*. Тільки щоб Академія вибрала.

Коло мене все по-старому, та за кілька день начнеться краще. Післяввтра кінчу викладати в геод[езійному] інституті, й упаде мені з плечови 12 годин тижневих гавканя перед майже порожніми лавками. Крім цього, я дістав через прихильність Зав[ідуючого] Наркома Зак[ордонних] Справ тов[ариша] Кулика⁴ сусідню з моєю — велику кімнату на роботу. Купив стіл, 4 стільці, етажерку на книжки, шафку кухонну — не бачиш, починаю меблюватись. А назбирав уже стільки грошей, що можу помешкання з 2 покоїв і кухні гарно умеблювати. Жаль, що не можу поза 50 \$ місячно посилати! 700 Kr., післаних Вами Дольницькому⁵, негайно відбери назад, бо книжки вже викупив і привіз мені Процекевич⁶. Я писав Дольницькому, щоби гроші негайно відіслав, коли тільки їх здержить, та він цього чомусь не зробив.

Мілька нарешті спромоглась на довгий лист, який мене дуже втішило. Натомість Гавуки вперто мовчать. Цей хлопець, коли мені тільки прийде на думку, забирає мені все по кілька годин часу. Заїдає мене жура, що з него буде. Передумавши все, я постановив, коли тільки прийде, негайно віддати його в службу. Перекажіть йому, що іспит екстерновий мусит зробити, бо інакше муситиме тут починати з фізичної праці. Більше як 4 роки по скінченні гімназії абсолютно його утримувати не буду.

Маю тепер до того всього ще декілька малих справ.

1) Я писав свого часу до Вас за інформацією, що сталося зі збіркою мап, яка була свого часу в Ziterhof'i в Зу[...]. Якщо можна, то треба б її передати через Радпосольство в Відні до Н[ародного] К[омісаріату] Зак[ордонних] Справ на ім'я тов[ариша] Кулика для Рудницького (Укр[аїнський] Геогр[афічний] Інст[итут]).

2) Юркови Сірому⁷ скажи, щоби гроші, які мені винен (600 Кг.), сейчас Тобі сплатив або післав як протівартість 10 штук моєї карти України на адресу: Укрнаука — Харків, Тов[аришу] М. І. Яворському⁸. Н[ародний] К[омісаріат] О[світи].

3) Чи з „Землею“⁹ нічого не можна зробити? Може б бодай повернули рукопис?

4) Залучений лист до Ляйтера¹⁰ закувертуйте й пішліть на адресу Prof[essor] D[oktor] Hermann Leiter. XIX. 1. Döblinger Hauptstraße 14. Хочу, щоби прислав мені деякі карти, кошти йому зверніть з моїх грошей.

З надходячими Святами бажаю всім Вам, мої найдорожші, всякого добра й перед усього здоров'я. Зося нехай не гризеться, й Ти не журися. Уже Вам тут гніздо стелиться й забезпечений вік. Я не дармую, бо знаю, що Вам маю завдячувати. Сподіюся, що на слідуюче різдво будемо вже коли не разом, то „in greifbarer Nähe“. Цілую Вас обоїх сердечно, так само Вілюся й нечемних моїх гавуків.

Р. С. 1. Чи Вілюся дістав мою картку?

Р. С. 2. Ви, може, на Великдень здиблете Панкевича¹¹. Спитайте його, що є з моєю II частиною геології й морфології Підкарпатської Русі¹². Чи друкується? Коли так, то нехай пришлють мені бодай одну коректу.

Р. С. 3. Гроші цього місяця я міг післати щойно 6-ого, цим разом через Промисловий Банк, Харківський Філіял.

Може, Льонер¹³ щось про це знає?

Мушинка М. Листи ... — С. 51—53.

Примітки:

¹ Див. прим. 18 до листа № 36.

² Йдеться про біографію та огляд наукової діяльності С. Дністрянського. Оригінал рукопису знаходиться в М. Мушинки.

³ Див. прим. 12 до листа № 36.

⁴ A la minute (франц.) — через хвилину.

⁵ Кулик Іван (1897—1937) — український письменник, поет, організатор Спілки радянських письменників України (1932—1934), політичний діяч, на дипломатичній роботі в Канаді й Польщі. Звинувачений у націоналізмі і розстріляний.

⁶ Дольницький Мирон (1892—1968) — український географ, працював в Українському високому педагогічному інституті ім. М. Драгоманова у Празі, продекан математично-природничого факультету (1928—1929), професор Українського вільного університету, дійсний член НТШ (1931); родом з с. Гологір Золочівського повіту на Львівщині, учень С. Рудницького. У 1940-х роках емігрував до США.

Траці: „Дещо про новіші погляди на єство географії“ (1919); „Критичний морфологічний системи Девіса“ (1925); „До основ Девісової теорії“ (1929); „Фізична географія України“ (Подебради, 1933—1934), автор ряду навчальних посібників: „Основи фізичного землезнання“ (1926. — Ч. 1) та шкільних підручників географії України (1953, 1962 рр.).

Процакевич [Процекевич] Мирон (1896—?) — служив в армії УСС в США, навчався у Карловому та Українському вільному університетах, доктор фізико-математичних наук, лектор ботаніки в Українському вищому педагогічному інституті ім. Драгоманова у Празі (1924—1927). У 1927 р. у Харкові на посаді наукового співробітника науково-дослідної кафедри сільськогосподарської ботаніки, опісля — в Українському інституті прикладної ботаніки. Автор низки публікацій, оглядів літератури, рецензій та рефератів до харківського журналу „Вісник природознавства“ (1927—1931 рр.). Подальша доля невідома.

* У цьому місці лист пошкоджений вологою.

Тищенко Юрій (псевдонім Сірий) (1880—1953) — видавець, книгар, редактор і письменник, вів справи Української видавничої спілки НТШ (1907—1913), завідувач книгарнями НТШ (1907—1913). Голова видавництва „Дзвін“ і „Українська школа“ у Відні. Від 1920-х років у Чехо-Словаччині, з 1949 р. — у США.

* Див. прим. 6 до листа № 35.

* Див. прим. 3 до листа № 38.

* Див. прим. 16 до листа № 35.

* In greifbarer Nähe (нім.) — на недалекій відстані.

Панькевич Іван (1887—1958) — український мовознавець та громадський діяльний член НТШ, від 1919 до 1938 р. жив і працював на Закарпатті, пізніше в Празі, професор Карлового університету, співзасновник товариства „Просвіта“ в Празі.

* Йдеться про книгу С. Рудницького „Основи морфології й геології Підкарпатської Русі й Закарпаття взагалі“, яка друкувалася у науковому збірнику товариства „Просвіта“ в Ужгороді (1925. — Р. 4.— Ч. 1.— С. 17—116; 1927.— Р. 5.— Ч. 1.— С. 63—124. — Друкарня оо. Василіян в Ужгороді).

* Серйозний відбиток: Основи морфології й геології Підкарпатської Русі й Закарпаття взагалі.— Ужгород: Просвіта, 1925—1927.— Ч. 1—2 (1925.— Ч. 1.— 100 с.; 1927.— Ч. 2.— 62 с.).

* Див. прим. 11 до листа № 37.

№ 41

Харків, 23 квітня 1927[р.]

23. IV. 1927

Дорогий Стасю й Зосю!

Зашкого листа з 16 березня дістав. Твою справу урґую в Укрнауці, й вона буде пуття. Натомість в Академії тепер вже мушу спасувати, щоб твоя справа не шкодить. Іменно Академія ставиться до мене крайно суворо, на що маю майже щотижня нові докази. Помешкання в Києві мені легко, багато легше, як у Харкові. Постараюся в цій справі зробити все можливе.

Щодо грошей, зрозумій це, що вже я не раз писав. Кожний громадянин СРСР має право вислати (maximum!) тільки 50 \$ місячно за кордон. Якщо одного місяця не вишле — то не має права вислати подвійної суми наступного місяця. Тому я мушу вислати гроші за май, і вишлю їх на твій адресу Твою адресу, зглядно] на адресу Університету. Можу теж вислати гроші за май на адресу Вілюся, коли на це згодиться й подасте

мені його докладну й постійну адресу. Гроші за червень вишлю по Вашим вказівкам коло половини червня. Про висилку грошей на дорогу дітям я вже давно думаю й зроблю це окремо, за окремим дозволом — тільки не знаю, на скільки грошей дадуть дозвіл. На приїзд дітей у жовтні цілком погоджуюсь, бо 1) ще не маю мешкання, й матиму його аж в осені, 2) ціле літо буду в руху по Дніпрі й його берегах. Бобула¹ сейчас дам у тверді руки з Харкова геть, бо бачу, що інакше пуття не буде. На Орису тішуся страшенно.

Кінчу, бо дуже спішуся, щоб лист попав ще на пошту — бач, святя заходять.

Цілую Вас щиро ∞ раз.

Степан

Р. S. Гроші від Дольницького² витисни конче — він мені щось починає не подобатись, і то дуже! Натисни теж на Сірого³, нехай або віддасть гроші [...]*.

Мушинка М. Листи ... — С. 53, 54.

Примітки:

¹ Бобул — родинна кличка сина С. Рудницького Левка.

² Див. прим. 5 до листа № 40.

³ Див. прим. 7 до листа № 40.

* У цьому місці лист відрізаний.

№ 42

Харків, 25 червня 1927 [р.]

Харків, 25. VI. 1927

Дорогі!

Я перед > 2 тижнями писав Вам лист до Праги з веселою відомістю про акад[емічні] вибори, та, мабуть, як звичайно, листи наші розминулись. Тримаючись цієї справи, доношу ось що: Про ухвалу Н[ародного] К[омісаріату] О[світи] покликати Тебе писав я на підставі інформації голови Української тов[арища] Яворського¹. Інформація не є мильна, а правдива, тільки що, мабуть, ще не дійшов акт до Праги. Тепер після іменування це справа маловажна, то прискорить хід потрібних формальностей. Я заки вийду в екскурзію, пороблю всі потрібні кроки в НКО і Н[ародному] К[омісаріаті] З[акордонних] С[прав], якщо буде затримка, то тільки через ходьбу актів, на яку не маю впливу. Тепер НКО жде від ВУАН офіційального повідомлення про Твій вибір. Коли він прийде, все піде як по маслі. Помешкання Вам я вже приготую п[о]в[олі] наскільки можу. Є одно на вул[иці] Лютеранській (гарне місце, близько Тобі в Академії, Зосі до Муз[ичного] інституту). Треба вступного 400—500 карб[ованців], впрочім, про це ще Тебе повідомлю або мої київські знакоми.

Гроші на май я вислав на адресу Štěpánska 49/ II², червневі вишлю вже на віденську адресу. Гроші Бабякови³ дав бим охотно, бо маю їх тут доста, та повідомляю Тебе, що ледве чи вдасться мені дістати дозвіл на

... більше грошей, як вільно (себто 50 \$ місячно). Ти зрозумій, що ... друкує моїми грішми так, аби вистачило. Як вважаєш, що ... Забякови, то дай, тільки щоби потім вистачило для Гавуків

... мало й рідко, бо страшенно не маю часу. Щомісяця мушу ... 60—80 листів, писати безліч заяв, пригадок, анкет і т. д. ... вагнітки на пальцях. Добре Тобі, що маєш мало кореспон-

... розвідку Зосі мав друкувати один Київський музичний ... Сам Козицький⁴ ще нічого про це не знає та написав уже в ... Зуди вислати гонорар? В Прагу чи Відень?

... Шельником⁵ бачуся дуже рідко, бо й він, й я запрацьовані. Всі ... справи йому перекажу.

... Сестричко! Не гнівайся на старого Кутву⁶, що мало пише. ... вилилася в такім кітлі, як я, то не мала б часу навіть і пчихну- ... доно монету", щоби було і для мене, і для Вас на початок, як ... Шлюю Вас щиро [багато] раз.

Кутва

... шановній Радовій⁷ уцілуйте руки й поздоровіть щиро її й її

... М. Листи ... — С. 54.

... прим. 6 до листа № 35.

... Адреса ректорату Українського вільного університету.

... Як Василь Васильович (1895—1937) — уродженець с. Дусанів у ... легионер УСС, офіцер-хорунжий УГА, празький учень С. Рудницького, ... з'їхав за ним в Україну, працював у Науково-дослідному інституті ... та картографії у Харкові, геолог „Донбасводотресту“ (з травня 1932 р.). ... 3 листопада 1937 р.

... прим. 6 до листа № 39.

... прим. 18 до листа № 36.

... прим. 16 до листа № 33.

... Рада — мабуть, пані Горбачевська.

№ 43

Харків, 23 вересня [19]27 [р.]

... 23. 9. 27

Дорогі мої Зосю і Стасю!

... останню картку разом із листом Орисі дістав я вчора. Вона ... мала мені неспаної ночі. Я тут до того самотній і самотній, що Ви, ... у віддалі, являєтесь мені чимось так безмежно коханим, важним і ... раємим, що всяка вістка про яке-небудь лихо, що Вас постигло, ... мене мов громом.

... цьогонічні мізкування й вертовання медичної літератури сьогодні, ... ранком, децо мене успокоїли. Медицина каже, що в бездітних,

поза тим здорових і сильних жінок мусять у 40-их роках приходити заклоти в розродних органах. Вони тривають протягом цілого climacterium, та по його закінченні уступають. Вони є прикрі, але життя ні в якому разі не загрожують. Вони навіть не в силі підірвати здоровля. Правда — вони для пацієнток прикрі, нараз навіть дуже, та небезпеки тут ніякої немає.

Знаю, що ви обоє, як визначно нервові люде, таких річей не можете легко переносити. Уявляю собі, як Ви обоє тепер мучитеся, й я теж мучуся думками про Вас. Та треба бодритись! Є прикрість, є кошти, та нема небезпеки!

Щодо урядових справ, то ще й дотепер продовжується лировий сезон. Наркома Скрипника¹ ще дотепер нема, приїде аж у жовтні, і тоді можна буде справу посунути вперед. Так само справа мого інституту тепер стоїть на мертвій точці, доки не минуть ферії. Вже є „штати“, кошти і т. д., та ще приміщення немає. Лиш у листопаді або й у грудні буде визначене приміщення для Інституту. Щойно тоді мушу дістати помешкання, щойно тоді можу спроваджувати дітей. Тому з відправкою Гавуків у далеку дорогу нема ще чого спішити. Тим менше нема чого тим клопотатись. І так великих приготувань нема за що робити. От аби мали найпотрібніші речі — убрання, взуття, білля, постіль.

Від Мільки² маю відомість з листу Івана³, який я отримав вчора. Вона здорова — перебуває ще в Зборові на вакаціях. Хотуть, щоби Гавуки їхали через Львів, та я не знаю, чи Ле не заарештують поляки як дезертира.

Щодо Твого виїзду, то після Твоїх слів ця справа буде актуальна щойно з весною або вліті. Гроші на переїзд Тобі, без сумніву, призначать, та в якій сумі — не знати. Мені призначили рік тому 500 карб. = 250 \$. Тобі щонайвище дадуть два рази стільки, але й то сумніваюся. На відступне за помешкання рішучо не треба в Києві 600 дол[арів], хіба що захочеш яких 10 кімнат. Вам же вистачить 3 з кухнею. За таке треба в Києві дати 400—600 карб[ованців] = 200—300 \$, і то не відступного, а чинш наперед. За це останнє не журіться. Я ж маю грошей доволі й кожної хвили такої суми можу Вам zur Verfügung stellen⁴. Вас хтось щодо цього відступного здорово оббрехав. Таке є в Харкові, бо тут велика меш[канева] криза, але й тут платиться тільки чинш за певну кількість місяців наперед.

Щодо вдовичої платні, то тут, наскільки я мав спромогу за вчора довідатися, відносини ще не унормовані. Знаю, що вдова по Ів[анові] Коссакові⁴ отримала сейчас по смерті чоловіка місячну пенсію 60 карбованців. По-друге, тут, звичайно, жінки урядовців, професорів тощо з правила працюють самі по різних урядових установах, коопераціях і т. д. і самі зарабляють на себе. В цих днях блище все вивідаюся й напишу Тобі докладніше.

Гроші за вересень прийдуть пізно, бо я, подорожуючи по Дніпрі, не мав спромоги вчасно попасти в чергу. Гроші могли тому відійти з Харкова щойно 15. 9. Зате в жовтні й листопаді відійдуть 1-го. З Праги мало Тобі прийти 50 \$, добре, що знаю, поургую мого довжника. В листопаді сплатить напевно.

Тимчасом здоровлю й цілую Вас щиро безліч раз.

А фіст догори! Бігме нема чого опускати світ і [п]лакати.

Ваш Ст[епан]

Примітки:

- * *Stamaterium* (грец.) — перехідний період у житті людини від статевої зрілості до повного припинення функцій статевих залоз.
- * Скрипник Микола — див.: Анотований список адресатів.
- * Див прим 13 до листа № 35.
- * Див прим 14 до листа № 39.
- * *Zur Verfügung stellen* (нім.) — дати до розпорядження.
- * Зоссак Іван (1879—1927) — брат Григорія Коссака, громадський і політичний діяч, викладач учительської семінарії, сотник УСС, учасник карпатських походів (1914—1915), окружний командир Жовкви (1919). Службовець Центробанку в Києві (1925—1927).

№ 44

Харків, 13 січня 1928 [р.]

Харків, 13. I. 1928

Дорогі!

Дуже щиро дякую Вам за Ваші листи... Вони були моєю одинокою радшею в моїм понурім осамітнені. Зокрема Твій лист, моя бідна Зосю, зворушив мене до сліз...

Та в ґрунті річи Вам нічого так дуже сумувати. Зося прийшла до порядку на стало, Ти, Стасю, фалабу здоров, і Твоя наукова праця йде вперед... У мене ж справа безнадійна — треба коротати цей кусник життя, що ще остався, в безпросвітній саїтності. Приїзд і спільне життя зі мною може бути тільки короткотривалим епізодом. Син мусить жити *ins feindliche Leben*^o. Оприся теж не вічно держатисьме татового шкура. За пару літ остану знова (nb. коли поживу) сам як палець...

Найгірше це, що мої сподівання швидко побачити Вас на Україні, як і змісті Ваших листів, як бачу, ледви чи сповняться. Знаю, що Ти Стасю, без належного попередного запевнення собі місячних 400—500 карб[ованців] не бажаєш їхати. Твоя справа тут тепер стоїть так: 2. I. 1928 спільне зібрання Ак[адемії] Наук затвердило новий розподіл катедр. Твоя катедра і твоя платня внесені в кошторис з днем 1 квітня. Твоя зарплата вноситиме 180 карб[ованців] місячно. Щоб дійти до потрібної суми (400—500 карб[ованців]), мусів би Ти або

- 1) брати штатну професуру в одному з київських ВУЗів, або
- 2) старатись о спецставку. Перше не знаю, чи буде для Тебе приємли-вою викладача робота, як знаю, непомірно Тебе мучить і денервує. Щодо другого, то мусиш сам із Відня ввійти в переговори з Н[ародним] Комісаріатом] О[світи] (презідією) й висднати собі таку спецставку. Мешканцям може й мусить Тебе забезпечити Академія так, як саме забезпечила призованого з Ленінграду ак[адеміка] Солнцева¹ (економіста).

В Н[ародному] К[омісаріаті] О[світи] заявлено мені, що як тільки затвердять Тебе на катедрі, дозвіл на в'їзд може бути поданий хоч би й телеграфічно. Та — думаю, Ти мусиш ще переговорити в справі коштів

подорожі. Ці всі справи треба наперед вияснити, щоб опісля не було прикростей.

Посада для Зосі при музичнім ВУЗі — справа легка, й її можна полагодити вже тут, зараз після прибуття.

Я цього року не святкував цілком і ніде на святах не був. Сидів дома й писав. Здоровля моє дещо поправилося в останніх часах. Вже навіть думаю справити собі лещати. А навесну купую або над Дніпром, або над морем сільську хатину з городцем, щоби там літувати.

Цілую й здоровлю Вас, мої дорогі, щиро й бажаю всього найкращого з Новим Роком.

Ваш
Степан.

Р. S. В лютім, мабуть, зачнуть приходити на адресу Зосі різні гроші від моїх заграничних довжників і від Просвіти в Ужгороді.

Мушинка М. Листи... — С. 56, 57.

Примітки:

* *Hinaus ins feindliche Leben* (нім.) — вирушити у самостійне життя.

* Солнцев Сергій (1872—1936) — російський економіст, академік ВУАН (1927) та АН СРСР, професор Одеського інституту народного господарства, з 1928 р. член Ради з вивчення продуктивних сил та заступник академіка — секретаря Відділення гуманітарних наук ВУАН.

№ 45

Харків, 27 січня [19]28 [р.]

Харків, 27/1. 28

Дорогі!

Я вже тиждень тому назад отримав лист Стася і бажав по його інструкції негайно відповісти. Та не довелося, бо нічого не довідався дійсно позитивного. Казано [...]*, що ціла справа залежить від Академії. Коли вона піде на таку ком[бінацію, то] все буде сейчас в порядку й Стах могтими залишитись ще якийсь час за кор[доном].

Коли Академія цього не зробить, то Н[ародний] К[омісаріат] О[світні] не має сили й спромоги таке зробити. НКО заявив теж, що коли забажаєм приїхати в квітні на Україну, всі формальности будуть полагоджені хоч би й телеграфічно.

На таке дїктум я сейчас написав до ак[адеміка] Василенка в зміслі Твого бажання. Дотепер не отримав відповіді. Коли поспіє, сейчас повідомлю Тебе. На жаль, мої відносини до Академії більше чим холодні й не маю найменшої можливости там щось зробити. Кримський¹, Єфремов² et С**³-іє є проти мене на кожнім кроці й за всяку ціну — я їм надто „лівий“. А вони тепер усе мають в руках.

Тому, думаю, залишається Тобі тільки офіційна дорога: написати заяву про Твої наміри й як собі уявляєш Твоє становище так до НКО, як і до Академії (порозумівшись з Вас[иленком])³. Я в НКО справу поургую, Ти поургуй в Академії.

Було мене нічого нового не чувати. Все та сама монотонна й невго-
раця й цілковита, прикра самотність. Не раз просто дур голови
впадає. Я впав так низько, що думав було женитись. Та — на щастя —
не траплялося путнього, й я закинув цю думку раз на все. Це було
в осені м[инулого] р[оку] й минуло, та все таки показує цілу „нендзу“
духовного стану.

З Мельником⁴ ніяк не можу зустрітись. Позичив у мене гроші й
виступається витривало, на кшталт Дідуника⁵. Я вже вислав до него ургенс,
та ще не виджу „скутку“. Мені книжок не купуй поки що жадних, тільки
De Martonne. Traité de géographie physique, вид[авництва] Armand
Colin Paris, том третій (тільки третій, бо I і II маю), і вишли мені рекомен-
даційним бандеродем (Kreuzband) на адресу Інституту Географічного, Харків,
Черкашівського, 63. Крім того, нехай би Ле зайшов до Forschungsinstitut
für Osten und Orient⁶ I. Molkerbastei 10 і попросив для мене 1 або 2 при-
мірки моєї книжки „Der ostl[iche] Kriegsschauplatz“⁷. Коли дадуть, то
приміркуйте один примірник до Де Мартонна⁸ й [теж] вишліть.

Тут є вже від довшого часу Лозинський⁹ з синами. Мама й д[...] разі.
Лозинський велів Тебе щиро поздоровити. Часами заходжу до него.

Будинок, у котрім має бути Геогр[афічний] інститут і моє мешкання,
вже вже опорожнюватись, думаю, що з весною вже туди спрова-
дяться й Гавуків заберу. Вже крайня пора, бо мене „віхт“ по ідальнях
вже замучить.

Кінчу, бо так, як той віл, мушу вертати до Харагу.

Здоровлю і цілую Вас обоїх і гавуків щиро безліч раз.

Ваш ведучий „zywot zasrany“

Кутва¹⁰

■ Шинка М. Листи... — С. 57, 58.

Примітки:

* Папір у цьому місці пошкоджений вологою.

¹ Див. прим. 1 до листа № 36.

² Див. прим. 2 до листа № 36.

³ Очевидно, et s[æter]ie — та інші.

⁴ Див. прим. 12 до листа № 36.

⁵ Див. прим. 18 до листа № 36.

⁶ Див. прим. 5 до листа № 35.

⁷ Дослідний інститут Сходу та Орієнту у Відні.

⁸ Повна назва праці С. Рудницького: Der östliche Kriegsschauplatz. Mit Anhang:
Hanslik, die Nationen des östlichen Kriegsschauplatzes. — Jena, 1915.

⁹ Можливо, до якоїсь із праць Де Мартонна: „Traité de géographie physique“
Paris, 1909), „Europa centrale“ чи „Geographie universelle“.

¹⁰ Лозинський Михайло (1880—1937) — український правник, публіцист
та політичний діяч, довголітній співробітник і співредактор „Діла“, співробітник
„Гасла“, „Громадської думки“, „Ради“ та інших. Професор міжнародного права
Українського вільного університету у Празі (1921—1927), керівник кафедри права
Інституту народного господарства у Харкові (1927—1930). У 1933 р. заарештований,
у 1937 р. — розстріляний.

*** У цьому місці папір пошкоджений вологою.

¹⁰ Див. прим. 16 листа № 33.

№ 46

Харків, 6 лютого 1928 [р.]

Харків 6. II. 1928

Дорога Зося, Сестричко моя люба!

Пишу до Тебе в великім схвилюванні. Вийшов розпорядок, який забороняє висилати одній особі більше як 15 \$ місячно за границю. Стараюся о дозвіл висилати таку суму, як дотепер була дозволена, та ледве чи дістану його. Тому прохаю Тебе, дітям тепер нічого не спра-вляти й якнайбільше оцкаджувати. Рівночасно вношу до Нар[одного] Ком[ісаріату] Закорд[онних] Справ прохання, аби дітям негайно видали паспорти на переїзд до Харкова. Як тільки прийде дозвіл, нехай зара-ідуть. Гроші на дорогу або пішлю через банк (коли дістану дозвіл), або через конзулят, або попросту заплачу дорогу тут, у Транспортному Товаристві. От нещастя на гладкій дорозі!

Сиджу на грошах, а передати нема змоги!

Тимчасом буду пересилати по \$ 15 щомісяця. Крім цього, повинен у цім місяці напевно один з моїх праських довжників передати Стахови або переслати Тобі приблизно таку ж суму, й Панькевич¹ повинен при-слати в лютім гонорар за книжку.

Кілько (в долярах) взяв взагалі Буцура² у Стаха? Це треба мені знати, щобим

міг на него натиснути з пересилкою грошей з його боку Стахови.

Довго мені нічого не пишете — нічого не знаю, що коло Вас чувати, трохи навіть непокоюся, бо тепер трасують усякі простуди й інші хвороби по світі. Що сам частіше не пишу — не дивуйтесь. Маю таку масу роботи, що нерви починають уже не статкувати і то добре не статкувати.

Що діється зі справою Стаха в Академії, нічого не можу дізнатися, одно знаю, що там так гризуться ці старі дзьордзі, що страх один забирає, як подумаєш, що нещасний Дзібулка робитиме межі ними.

Тут, у Харкові, в порівнанні з Києвом, порядок і супокій в наукових установах, а в Академії якраз навпаки.

А тепер до річі: Ле нехай піде сейчас до Рад[янського] Посольства й довідається

1) Чи можна без усяких труднощів дістати паспорт;

2) чи прийшло вже що з Харкова про їхній виїзд;

3) що можна брати зі собою?

4) нехай просить, аби їм не писали в пашпорті, що вони роджені в Галичині, щоби при переїзді через Польщу не мали прикростей. Нехай не пишуть Львова, а Львов чи що (Курська губ[ернія]).

Поїхати найкраще через Краків, Львів, Підволочиська — Київ, Харків. Коби тільки добились до Волочиськ, звідтам іде прямий вагон до Харкова. Якби їм там забракло грошей, можуть сейчас телеграфувати до мене, а я сейчас вислав би.

Впрочім, зараз за пару день напишу про все докладніше.

А тимчасом кінчу (2 год. вночі!) й цілую Тебе, моя єдина сестрице, [безліч] разів.

Твій Степан.

Дорогі діточки! Ощадність страшна! Готовтесь до виїзду, бо біда — мож грошей посилати, а Вуйки теж не мільярдери! Чуй дух! Швидко любачите свого

Тателеса

Кухаренка М. Листи — С. 59.

Примітки:

¹ Див. прим. 11 до листа № 40.

² Буцура Василь Васильович (1900—?) — родом з с. Іванківці (Буковина). Світозарівно закінчив у м. Чернівцях, навчання продовжив у Відні та Празі, празький університет. С. Рудницького, що виїхав за ним у Харків. Науковий співробітник Українського географічно-дослідного інституту географії та картографії, викладач робфаку ІНО, асистент (1930/1931 рр.), а від 1931 р. професор Харківського педагогічного інституту кафедри професійної освіти, науковий співробітник Геологічного інституту.

Праці: До морфогенези сточища гірської Тиси // Записки Наук.-дослідн. Інституту географії та картографії.— Р. II: 1928—1929.— Вип. II.— Харків, 1930.— С. 57—60; „Як люди пізнали землю“ (Харків, 1931); „Донбас (популярно-географічний нарис)“ (Харків, 1932) та інші.

№ 47

Харків, 18 лютого 1928 [р.]

Харків, 18. II. 1928

Дорога сестричко!

Після довгих старань я роздобув в Нар[одному] Ком[ісаріаті] Фін[ансів] дозвіл — вислати дітям на дорогу 150 \$. Сьогодні або завтра їх вишлю. Тимчасом мабуть уже наспіли 15 \$, що їх вислав тиждень тому надзвичайним порядком.

Переїзд дітей уже в найближчих днях є річчю невідкладною й конечною, бо надалі ніяким способом не отримаю дозволу посилати потрібну кількість грошей. Знаю, що буде мені й їм з цього багато невигоди, зокрема через брак помешкання, та мусітиму якось їх примістити в себе.

Щодо закупок, то треба так, аби 1) тільки те брати з собою, що є дозволено ввозити в СРСР, 2) щоби грошей вистачило так, аби поплачені пашпортів, віз і дороги діти мали ще з собою деякий Reisegeld³, 3) з постелі порадно купити по декілька простирал і пошивок. Книжки брати тільки чужомовні, рукописів ніяких, бо це затримує при ревізії.

Діти нехай ідуть через Львів і Підволочиська. В Волочеськах все є окремий вагон, що йде до Харкова, в цім вагоні треба їм взяти обовязково „Плацкарти“, і тоді безпечно заїдуть до Харкова, не вилізаючи з него.

Я поробив усі потрібні заходи в Ком[ісаріаті] Закорд[онних] Справ, зайдтам пішов уже папірець до Відня. Чи діти вислали вже заяви й квитети на паспорт? Нехай прохають, щоби їм не писали на паспортах, щоби вони походять з Галичини, а тільки що походять з України. Це тому, щоби не було біди з польською поліцією. З тої ж самої причини не треба, щоби затримувалися в Львові. Якщо Мілька¹ хоче з ними бути — нехай зійде до потягу й опісля їде з ними аж до границі. Я сам ледве чи зможу виїхати до границі, бо надто велика втрата часу (3 дні) й грошей (50

карб[ованців]), яких мені саме тепер дуже потреба — головню на умебльовання мешкання. Якщо було б конечно потреба, то виїду, та думаю, що прецінь це вже двоє „дорослих“ людей, що можуть кожної хвили телеграфічно сполучитись зі мною.

Думаю, що грошей стане, щоби діти поїхали II клясою в межах Австрії й Польщі й мягким вагоном у межах Союзу. Тому нехай купують Fahrcheinheft II. Klasse* аж до самого Харкова. Треба, мабуть, буде наперед замовити ці білети. В II клясі вигідніше й безпечніше від злодійні, яка оббирає подорожних, найбільше в Польщі і в прикордонній полосі. Тому треба дуже а дуже пильнуватись, щоби не приїхати голим і босим. Зокрема нехай просто на тілі держать паспорти, гроші й білети.

Якби грошей не стачило, то сейчас напишіть мені чи зателеграфуйте. а я куплю для дітей білети тут, які їм видадуть у Відні. Та думаю, що висланих 150 \$ вистачить, бо дорога через Польщу до Харкова не коштує більше 30 доларів від особи.

Щодо справи Стаха в Академії нічого не можна довідатись. Там тепер ідуть якісь важні справи, й тому ніхто мені звідтам не пише. В мене теж справ і роботи по горло.

Цілую Тебе і Стаха [безліч] раз сердечно.

Нещасна
Кутва²

Мушинка М. Листи ...— С. 59, 60.

Примітки:

* Reisegeld (нім.) — кишенькові.

¹ Див. прим. 13 до листа № 35.

** Fahrcheinheft II. Klasse — квиток другого класу.

² Див. прим. 16 до листа № 33.

№ 48

Харків, 18 лютого 1928 [р.]

Дорогі діточки!

Дні Вашого перебування у Відні вже почислені. Не можуть Вам наслідком нових розпорядків посилати далі щомісячно потрібної суми грошей, мушу Вас забрати до себе й сподіюся, що швидко вже Вас побачу в Харкові на Чернишівській, 63. Відразу заповідаю Вам, що не ждуть Вас тут великі гаразди, та все-таки попробуємо разом пробиватись крізь життя.

Щоби Ви мені швидко й добре заїхали, посылаю Вам ось які ради:

1. Ходіть правильно до Конзуляту СРСР і домагайтесь швидкого видання пашпортів. Вони Вам належаться, бо Ви разом зі мною дістали 29. III. 1926 громадянство [Радянського] Союзу.

2. Домагайтесь, щоби Вам виписано як місце уродження і приналежність Харків чи інше місто України, а не Львів, щоби Поляки не придирались (головню до Тебе, Левку!).

2. Під час дороги якнайбільше вважайте на річі, щоби Вас не обкра-
ли. За гроші, білет, пашпорт пошійте собі мішочки на груди. Коли
спать, друге най пильнус.

3. В Львові не затримуйтеся, щоб не було неприємностей. Зі Львова
було б, коли б Ти, Левку, взяв мій ровер і Alpenski¹, якщо буде
можливо.

4. Коли приїдете до Волочиськ, а мене там не буде, то сідайте
пряму до прямого вагону, який іде до Харкова.

5. Якщо забракло б Вам грошей, чи що инче трапилось, а Ви були
в межах України, негайно телеграфуйте мені з цього місця, де
знаходитесь, до Харкова, Чернишівська, 63, Географічний інститут. А
сейчас вишлю гроші чи сам приїду.

6. Беріть Fahrscheinheft² аж до самого Харкова, конче! І з плацка-
рток, себто з правом на спальне місце, бо инакше матимете як незна-
чущі тутешніх обставин великі клопоти і затримки.

7. Беріть на дорогу стравну їду й по можности Термоси — пляшки,
щоб держать тепло чи холодно, щоб мали чим теплим занестись.

8. Головна справа: з ніким не познакомлюйтесь ні не входіть в комі-
тету. Між собою найкраще розмовляйте по-німецьки. Мені зателеграфуйте
раз і годину, о котрій приїдете в Харків. Там, де купуватимите Fahr-
scheinheft³ у, виписіть собі докладно години й мінути приїзду й відїзду
з головніших стацій, щоб знали, як і куди. Годинника доброго теж муси-
ти мати зі собою. Пакунків і кишень пильнуйте як ока в голові!!!

9. Повідоміть телегр[амоу] Мільку², коли їхатимете через Львів,
щобсьте могли з нею побачитись. Я до неї сейчас пишу.

Отже ж! Готуйтеся до дороги, ургуйте консулят, польське візо
щоб Вам хтось візьме. Повідомляйте мене про весь хід Ваших старань
входів картками, листами чи телеграмами.

Цілую і благословляю Вас щиро.

Ваш Тателес

P. S. Ле³! Якби стачило грошей, купи мені пару альпейських череви-
к (м'яка груба шкіра), підкованих, Gaisererschuhe, breite Form⁴, ч. 42,
крім цього, відповідні Steigeisen і Manilahanfseil. Як грошей було б малу-
като, то не купуй.

Мужика М. Листи— С. 60, 61.

Примітки:

¹ Місце і дату написання встановлено за попереднім листом, оскільки це
листок до листа Дністрянським.

² Alpenski (нім.) — лещата.

³ Fahrscheinheft (нім.) — квиток.

⁴ Див. прим. 13 до листа № 35.

⁵ Див. прим. 3 до листа № 33.

⁶ Gaisererschuhe, breite Form (нім.) — черевики, широка форма.

* * *

Мої кохані Гавуки!²

Ось тепер приходиться на Вас правдивий іспит зрілості! Мусите з успіхом здати! Головна рада: завжди разом держатись, нікому не вдарити, з виїмком залізничної прислуги, пильнувати паспортів, білетів, грошей. Памятайте, що помогти Вам зможу тільки в межах ССРСР! В разі потреби треба телеграфувати, не забуваючи притім подавати власної адреси, щоби я чи листоноша з грішми могли Вас найти. Ти, Левку, знай, що Ти вже дорослий мущина, я в Твоім віці був професор і доктор і біг зна куди їздив. Уважай на Ориску, як на око в голові, хоч вона вже величенька, та все-таки дівчина. Найкраще було б, якби Ви виїхали собі яке надійне товариство подорожі, що теж сучасно їхало з Відня до Москви. Вибирайте день виїзду так, щоб Ви не приїхали до Москви в неділю. В Москві в разі потреби звернутись треба до Федя Кошара³ (Москва, Фалеевский переулок, № 5, квартира 31). Перед виїздом з Відня, або вже з Москви зателеграфуйте, коли приїдете в Харків, щоб міг по Вас вийти на дворець. Якби я не вийшов, то беріть Ваньку-Кошара і кажіть везти себе на Чернишівську, 63 (білий 1 поверх[овий] будинок). А клунків сильно бережіть, бо тутешні ракли (зłodії) багато спритніші європейських!

Невдовзі ще напишу.

Цілую Тебе, моя дорога сестричко, і Вас, мої гавуки, сердечно
(Бекіч) разів.

Ваш Тателес

Дитинка М. Листи ...— С. 61—63.

Примітки:

¹ Див. прим. 12 до листа № 36.

² Szmoty-kości (польс.) — манатки.

³ Kursbuch (нім.) — розклад поїздів.

⁴ Звертання до своїх дітей.

⁵ Кошар Федя, очевидно, Кошар Фелікс (1864—1941) — журналіст, публіцист, радянський політичний діяч у 1920-х роках, постійний представник уряду СРСР при Раднаркомі у Москві і представник КП(б)У в Комінтерні.

№ 50

[Харків]¹, 2—5 березня [19]28 [р.]

[Харків], 2—5/3. 28

Дорога Дитинко моя!²

Дуже Тобі дякую за лист. Я сейчас [інтер]веніював в Ком[ісаріаті] [Екстернордонних] Справ, і там зателеграфували до віденського посольства, щоби Вам видано паспорти. Якщо не видали б, сейчас пишть або телеграфуйте до мене. Чи стрийко вибрав гроші (15 \$) в Празі у Фехтнера³? Чи Цьоця здоровіща? Я дуже зажурився її станом здоровля. Чекаю на Вас дуже нетерпляче, хоч і не маю для Вас ніякого можливого приміщення. Якось не пропадемо. Мусите їхати на Берлін і Москву, та доконче

мусітимете їхати разом і ні на хвилю не розлучатись, по черзі спати і пильнувати кишені й пакунків. Вуйко й Цьоця теж мусять уже пригтовлятись до подорожі, щоб їх це опісля нагло не заскочило. Меблів продавати не раджу ніяких, хиба якесь старе дрантя, бо прецінь кожний покликаний на наук[ову] працю до УРСР має право брати зі собою урядження на 3 покої й кухню. Найдорощу мою Сестричку, а Вашу Цьотку щиро безліч раз поцілуйте і просіть її, нехай нічим не журиться й не денервується, бо я тут є на Україні й у всім з усіх сил допоможу.

Цілую Вас усіх сердечно, пишіть бодай картки, а прибувайте швидко Вашому татови

Мушинка М. Листи...— С. 63.

Примітки:

- ¹ Місце написання встановлено за змістом листа.
- ² Листівка адресована Ірині Рудницькій у Відень.
- ³ Фехтнер — працівник ботанічного саду у Празі.

№ 51

Харків, 8 квітня [19]28 [р.]

Харків, 8. 4. 28

Дорога Сестричко!

Я ходив і ходжу за справами Стаха. З його плянованої відпустки на рік не виходить нічого — треба швидко переговорити з повпредством і збиратись до їзди. В справі дітей я спричинив телеграфічний ургенс з Харкова, післяв вчера знова 15 \$ на Твоє ім'я і видусив з мого празького довжника 15 \$, які я просив Стаха відібрати в Празі. Цей сам довжник має ще цього ж місяця передати Вам більшу суму на потреби чи довги дітей. Як тільки паспорти будуть готові, сейчас гавуків відправляйте, щоби не прозивати віз.

Георг[афічний] Інститут дістав уже помешкання, причім 2 покої виділено мені, по 4 м широкі й 9 м довгі. Буде можна ще приробити кухню і ванну. Буда стара, але все ж таки лучча, чім жадна. Сподіюсь, що вже з кінцем цього місяця переберемося туди — на вул. Лібкнехта (Сумську), ч. 33, поверх III. Будинок Інституту Марксизму. На вакації думаю примістити дітей над морем у Бердянську, сам буду теж там сидіти й робити екскурзії в околиці. Нв. Якщо здоровля, себто каміння, дозволить! Тепер маю роботу просто страшну з помешканням, організацією Інституту, бібліотеки, картотеки, мебльованням і т. д. Наукову роботу геть мусів кинути. Цілую вас щиросеречно всіх безліч раз. Чому від так довгого часу нічого не пишете? Чи Стах вибрав гроші від Фехтнера¹? Бажаю всего найкращого на Свята! Ле нехай купить мені футерал на мапи з целюлоїдовими шибками, що одчиняються як книжка.

Цілую.

Мушинка М. Листи ...— С. 63, 64.

Примітка:

- ¹ Див. прим. 2 до листа № 50.

№ 52

Харків¹, 10 квітня [1928 р.]

Харків, 10. 04. [1928]

Дорогі!

Дня 26/3 1928, ч. 78386/ 7, відійшло з Москви [до] посольства в Празі [дозволення на в'їзд Левкови й Орісі. Негайно нехай Л[евко] йде до посольства в Відні й заургує. Може, Стасьо йому допоможе. Нехай телеграфує до Праги і т. д. Вислати тепер 100 доларів неможливо (хоч маю до диспозиції багато, багато більше), бо заборона. Передучера вислав дозволених 15 доларів], в тих днях вишле Буцура² часть довгу, чи в Fechter'a³ (botanicka gradada) Ти отримав 15 \$? Одно, що можу, це заплатити дітям дорогу тут в подорожнім бюро. Якби мимо цього не доставало дещо грошей, то згадайте зі своїх, а я Вам місячними платами по 15 \$ виплачу, чи инчим способом надолужу. Тому негайно пишіть, що маю робити. Коли прийде звіл на в'їзд, сейчас повідоміть, а я тоді заплачу дітям тут дорогу і все буде полагождене.

В справі Твоєї поїздки до Києва я був сьогодні в Н[ародному] К[омісаріаті] З[акордонних] С[прав]. Без відношення Академії НКЗС візи видати не може. Його дотепер немає, й я не маю спромоги заургувати Академію. Пишу в цій справі негайно до Василенка⁴. Цілую Вас щиро.

Ст[епан]

Мушинка М. Листи ...— С. 64.

Примітки:

¹ Дату написання встановлено за змістом листа.² Див. прим. 2 до листа № 46.³ Див. прим. 2 до листа № 50.⁴ Див. прим. 12 до листа № 36.

№ 53

[Харків]¹, 14 квітня [19]28[р.]

Харків], 14. 4. 28

Дорогий Стаху!

Третій день бігаю невпинно і безуспішно за дозволом вислати гроші. Натомість удалося мені ось що: Н[ародний] К[омісаріат] О[світи] на мою заяву віднісся до Н[ародного] К[омісаріату] З[акордонних] С[прав], щоби Тобі видано телеграфом візу на в'їзд. Коли її дістанеш і поїдеш, бери зі собою Ориську, коли ні, то діти поїдуть на білети подорожі, котрі постараюся заплатити тут. Не увіриш, скільки маю з цими справами клопотів біганини, але я вже так вправився в таких справах, що за один день можу бути і в 5-ох установах.

Щодо грошей, то я післяв, крім 150 \$ на дорогу, ще 15 \$ в лютім, 15 \$ через Фехтнера² в марті, 15 \$ в квітні. Чому не вибрав грошей у Фехт-

нера? Напиши тепер до него, щоби їх післав поштою. Протягом квітня зверне часть довгу Буцура³ і празький довжник (мабуть, знову через Фехтнера). Останок в разі потреби доложить самі, а я ратами зверну або передам Тобі просто в руки, коли псїду до Київа за Ориську. Цїлую Вас щиро й бажаю на Свята всього найкращого.

Степан.

Мушинка М. Листи...— С. 64.

Примітки:

¹ Місце написання встановлено за змістом листа.

² Див. прим. 2 до листа № 50.

³ Див. прим. 2 до листа № 46.

№ 54

Харків, 26 квітня 1928 [р.]

Харків, 26/IV. 1928

Дорогі!

Посилаю Вам письмо, з яким діти в Себежі (граничний союзній станції в дорозі з Риги в Москву) мають зголоситися в агенстві „Доброфлота“ в Себежі, яке є представником харківського Совторгфлота. Там одержать 2 білети м'ягкі і 50 карб[ованців] готівкою на дорожні видатки.

Все це, що доложите з власної кишені, зверну в маю, або безпосередньо до Відня, або на руки Стахові, коли приїде до Київа.

Діти мусять приїхати до 15 мая, бо опісля мушу я виїзжати з Харкова.

Моя адреса дотеперішня лишається. Від 3 мая може вже буду жити [на вулиці] Лібкнехта, № 33, III пов[ерх], отже, від 3 мая давайте на телеграмі 2 адреси.

Цїлую [безліч] раз.

Степан.

Мушинка М. Листи...— С. 65.

№ 55

Харків, 24 вересня 1929 [р.]

Харків, 24/9. 1928

Дорога Сестричко!

І знова обернулося сонце за рівнодення, і знова пройшов рік та надійшов день Твоїх ім'янин, другий уже від часу, коли я покинув Вас і переїхав у Харків. Багато часу — ці два роки. Багато доброго та ще більше лихого пережила Ти, пережив і я. Та саме в цім, що чаша лиха обильніше плила, як чаша добра, лежить моя надія, що ось тепер настануть кращі часи, й тепер настануть кращі часи. Бажаю Тобі, моя

зна Сестрице, всего найкращого, що тільки Собі забажасш! Певного кріпкого здоровля Тобі й Стахови та швидкого управильненнє Ваших матеріяльних обставин.

Ваш останній лист з 9/VII. ц. р. я отримав щойно недавно. Я був на канікулах і приїхав щойно в вересні в Харків, де лежав Ваш лист. Я не відгукував зразу, бо хотів до того вивідатися дещо позитивнішого про стан Стаха до Київа. Тому, що майже нікого з потрібних [ін]форматорів не було в Харкові, я мусів ждати, й щойно [з] другої половини вересня я вже дещо довідатись.

Справа стоїть так, що коли б Стах приїхав сюди тепер, з початком [академічного] року, дістав би сейчас платню академіка (мабуть, теж на кілька місяців узад!) і дослідчу катедру. Коли б приїхав в середині року, то дістав би платню [академічну] отримав би теж зараз, та з дослідчою катедрою він би підіждати. Щодо загальних справ, то я про них усе докладно написав в листі, що післав Вам під час з'їзду¹.

В Вашого останнього листу виношу вражіння, що Ви не думаєте вибиратись з Відня. Відома річ, Вам видніше, коли вибиратись їм далекую дорогу. В кожному разі, нехай Стах все наперед погодить з академією. Вона має велику автономію, а я в академічних колах як колись, так і тепер ніякого впливу не маю.

Було мене все по-старому. Роботи багато, часу нема. Одно, що матеріяльно я сяк-так забезпечений і поза урядовою платнею не потрібні шукати собі бічних заробітків. Маю місячно 452 карб[ованці] і помещення з 2 величезних покоїв та кухонки.

Тут господарують мої любенькі гавучки, з котрих маю сто потіх. Вони веде господарку поки що без помочі, аж від 1/X беремо прислугу. Вони шлендріяну є, але зате варить дуже добре і при кожному обіді з любовію вдячністю згадує Тебе — її вчительку. Левко ходить на базар і намагає робити порядок (й непорядки). В цім часі я закупив теж усі мебелі, бо на Чернишівській я мав тільки 1 мебелю — малий круглий, що стоїть під ліжком. Купив я 3 ліжка з сітками й матрацами (170 карб.), 2 крісла, 3 шафи на одяг і білля, два столи, велике бюрко, шафу й 3 шафки на книжки, шпайс, шафку на посуду, 7 крісел і 3 штокерль, одну шафку, потрібну посуду і т. д. На це пішло багато грошей. Багаж мій прийшов нарешті, та аж під кінець серпня, й ми відітхнули, бо багато речей, як там були, тут не можна б дістати (зокрема моїх українських черевиків, за котрі сердечно дякую!!).

Щодо грошей, то тепер вільно висилати за кордон тільки 10 \$ місячно. З тої причини я Вам від мая нічого не посилаю, а посилаю місячно по Мільці всю дозволєну суму безпосередньо. З цієї ж самої причини не платіть вкладки до Geologische Gesellschaft². З моїх грошей мені нічого не задержуйте, а все перешліть Мільці, бо вона тепер, мабуть, дуже потребує грошей, а я нещасний не можу їй післати більше ніж 5 \$ місячно.

З від половини мая до половини вересня постійно був у роз'їздах. Спершу, як знаєте, був у Німеччині, вернувши сейчас у Донецький край на 2 неділі, опісля, вернувши, поїхав над Дніпро на більш як місяць. Тимчасом Ориська поїхала в Бердянку на море, де пробула майже місяць. Я мав роботу над Озівським морем і приїхав теж туда. Зробив

пару екскурсій та дістав дисентерію й мусів трішки, на якийсь час, підлічитись (я не лежав зовсім) і опісля вернув у Харків до свого кирату.

Здоровля моє було добре тільки під час дніпровської експедиції, в Бердянці я чувся дуже зле. Тепер теж не світло, та якось тримаюся.

Цілую й здоровлю Вас безліч разів.

Ваш Степан

Мушинка М. Листи...— С. 65, 66.

Примітки:

¹ У травні 1928 р. С. Рудницький брав участь у Міжнародному Географічному з'їзді в Берліні. Згадуваний його лист до Дністряньських не зберігся.

² Geologische Gesellschaft — Австрійське геологічне товариство; С. Рудницький був його членом.

№ 56

Харків, 31 грудня 1928 [р.]

Харків, 31/ХІІ. 1928

Дорогі!

Вже давно до Вас не писав, та не дивуйте. Я був страшно перевантажений працею і при тім щось дуже кволий. З дня на день відкладав подякувати Вам за Ваші слова з нагоди моїх уродин і ніколи не прийшов до цього. Звичайно вечером був такий змучений, що навіть читати не хотілося, не то писати. Я мав минулого триместра 14 годин тижнево, і то переважно вечером, в середу, пр[иміром], від 8—10 1/2. Приходив висекцерований. Коли ж почалися „перерви“, я захопив якусь schleichende Grippe[°] і до передучера хорував — без великої горячки, але й без сил. Тому аж сьогодні пишу до Вас і бажаю Вам з Різдом і Новим Роком усього найкращого, що може бажати люблячий брат. Хай Вам іде з роси й з води! Хай кінчиться це прикре-преприкре еміграційне лихо! В першу ж чергу бажаю Вам Обоїм кріпкого здоровля й сил, бо сам знаю з власного досвіду, що дуже велика біда, коли здоровля кепське й сили чоловіка пускають.

Зрозумієш, що при такому стані перепрацьовання, здоровля й сил не дуже добре почуваюся й веду життя не менче відосіблене, як Ви в Відні. Одно щастя, що маю вповні достатнє матеріяльне забезпечення й з боку уряду всяку підтримку, так що про буденний хліб ніякої журби не маю. Діти якось надсподівано добре справуються і ніяких клопотів мені не спричинюють. Левко починає дійсно щось вчитися, доволі правильно ходить на виклади й навіть дома „приступає“. Може над усяке сподівання й закінчить школу. Орися веде мені господарство на повне моє вдовolenня й дійсно зробила мені „ein Heim“[°]. Пропонують їй тепер місце кореспондентки-перекладачки в Науково-технічній Товаристві. На той рік думаю записати її в [нститут] Н[ародної] О[світи].

Дуже часто, сидючи вечером при чаю чи при печі, згадуємо Вас і говоримо про Вас, робимо різні комбінації, як то в даній хвилі в Вас виглядає.

Мілька¹, як знаєте, зробила мене дідом і обдарувала мене внуком. Смирилися всі мої пророцтва, які я їй дав під час мого червеневого перебування в Львові (т[о] є[сть], що порід буде легкий і що буде син). Я від неї посилаю їй щомісячно гроші, від жовтня по 25 \$, і посилаю далі. Дійсно, це прикра річ, що їх фінансовий стан такий дивно. Це мене дуже бентежить і смутить. Щоправда, в Галичині дуже, як я сам перекопався. Тутешні відносини матеріальні без порівняння й солідніші.

Дуже багато роздумую над цим, чи приїдете Ви до нас на Україну, Знаю, що з матеріального боку було б Вам тут дуже добре. Одного боюся — а то Київської академічної склоки. Вона, щоправда, тепер, після детронізації Кримського², дещо притихла, та все-таки ще є. Коли Стаху, думаєш, що цієї склоки нема чого Тобі боятися, то можеш й хвати. З боку уряду й НКО можеш бути певний усякої підтримки.

Що чути тепер в Українським Університеті в Празі? Що пороблять Сезунь³, що чувати з Юрцьом⁴? Чи далі ще пива з Олесьом⁵? Що з ваш „дідичний“ Ректор, Єго Премудріє Коллеса⁶? Що екс. Скірка⁷ і Кутас⁸ з товариством.

Дуже гарненько кланяйтеся від мене ак[адемікові] Горбачевському⁹ його цілій Рідні. Генісі Левицькій перекажіть, що ми з Лозинським¹⁰ зробимо все, що можливо, в справі її дочки¹¹. Якщо Панькевич¹² є в Празі, то спитайте його, чи Основи землезнання України, ч. II¹³, добре виходяться й чи є який дохід. Наклад взяв свого часу Котович¹⁴ і обіцяв заплатити чистим зиском зі мною по половині. Може, вже дещо є.

На цім кінчу й щиро бажаю Вам усього найкращого, цілую Вас безліч раз.
Ваш старий Кутва¹⁵.

Мушинка М. Листи... — С. 66, 67.

Примітки:

¹ Schleichende Grippe (нім.) — кволий грип.

² Ein Heim (нім.) — домашнє середовище.

³ Див. прим. 13 до листа № 35.

⁴ Див. прим. 1 до листа № 36.

⁵ Мабуть, Швець Федір (1882—1940) — український громадський і політичний діяч, з 1918 р. член Директорії УНР, професор геології Київського університету (1917—1918), Українського вільного університету в Празі (з 1923 р.), Українського педагогічного інституту ім. М. Драгоманова (1924—1929).

⁶ Міхур Юрій — доктор прав, учасник Українського хору у Празі.

⁷ Олесь Олександр (1878—1944), власне Кандиба Олександр — один з найвизначніших українських поетів ХХ ст. Від 1924 р. жив у Празі, де й помер.

⁸ Коллеса Олександр — див.: Анований список адресатів.

⁹ Особу не встановлено.

¹⁰ Кутинський Іван — доктор прав Українського вільного університету у Празі.

¹¹ Горбачевський Іван (1854—1942) — визначний український вчений-біолог, епідеміолог, громадсько-політичний діяч, дійсний член НТШ, професор Барлового університету в Празі (1883—1917), його ректор (1902—1903), кількакратний ректор Українського вільного університету в Празі, дійсний член Чеської Академії наук, з 1925 р. — ВУАН.

¹⁰ Див. прим. 9 до листа № 45.

¹¹ Йдеться про переїзд дочки Генаїди Левицької в Україну.

¹² Див. прим. 11 до листа № 40.

¹³ Рудницький С. Основи землезнання України. Друга книга: Антропологеографія України. — 2-ге вид. — Ужгород, 1926. — 204 с. (Літографоване видавництво Українського вільного університету у Празі).

¹⁴ Котович Петро (1873—1955) — василянин, церковний діяч і письменник. Видавець книжок у Галичині та на Закарпатті (1920—1932), пізніше у Канаді. Залишив 50 релігійних аскетичних праць, перекладених і оригінальних, календарів, молитовники.

¹⁵ Див. прим. 16 до листа № 33.

№ 57

Харків, 17 березня 1929 [р.]

Харків, 17. III. 1929

Дорога Сестричко!

Дещо мене потішив Твій останній лист, але й з другого боку знова засмутив. Мені неслыхано прикро, що ти так збентежилася моїм теперішнім станом. Щоби Тебе й Стася успокоїти та як слід поінформувати про все, я спромагаюся тепер, при Неділі, на отсей докладніший від попереднього лист.

Я був під час різдвяних ферій трохи хворий — мабуть, легка грипа, і лежав кілька день у ліжку. Про нешановання не було й бесіди, тим більше що я мешкаю при інституті й тільки два рази в тиждень ходжу викладати в другий інститут. Жадних наслідків після цієї „грипи“ не залишилось. Теперішня моя хвороба — це ниркова справа, до якої прилучився початок склерозу — природна конечність старшого віку. Лікаря маю дуже доброго — проф[есора] Якушевича¹, який каже, що склероз можна буде вповні усунути, згідно відсунути на довгі роки, та під умовою, що цього року відпочину собі ґрунтовно 2—3 місяці в горах чи над морем (найкраще в Криму) й не буду ні одного року пропускати без основного відпочинку.

Чому я так подався, я пояснюю собі ось чим: працюю тут мало що більше, як у Львові, Відні чи Празі та не бракує мені нічого, що до вигідного життя потрібне. Навпаки, живу тут далеко вигідніше, як у Відні чи Празі. Натомість не маю тут ніякого руху, й це відбивається дуже погано на моїм здоров'ю. На прохід ходити рішучо нема куди, зокрема взимі, та й часу нема на довшу прогульку. На лежцях їздити по тутешніх рівнинах теж не принадно, при цьому боюся із-за ниркового каміння простудити ноги. Вліті теж багато руху вживати не доводиться, навіть на екскурзіях доводиться із-за великих віддалей більше їздити, чим ходити. А мому організмови треба, як знаєш, — дуже енергійного руху.

Отсе й перша причина мого лихого стану здоров'я. Друга — це вічні неприємности, що їх маю в інституті. На своє нещастя, я просто з дурного милосердя виробив в'їзд на Україну й пригулив при Інституті Буцуру², Іваничука³ й Бабяка⁴. Всім їм просто перевернулося в голові, відколи приїхали до Харкова. Бачучи, що знають географії більше, чим тутешні співробітники, кожен з них відразу забажав стати біг-зна чим. Я, розуміється,

не могу допустити, щоби початкуючих людей висували на чільні посади, до того ще непартійних, нетутешніх, зайшлих. На чолі відомих Карієровичів станув відомий Стахови „християнський публіцист“ Геринович⁵, якого я в своїй наївності теж притягнув до праці в Інституті, і почалося таке, що Стах напевно й 1/100 частини цих вимог не видержав би. Найпідлішу роллю відіграв тут Бабяк, висміюючи про мене такі сплетні, що просто погано про них згадувати (крадіжки, дефравдації в Празі, що я був підкуплений Поляками 1925 р. і т. д.). Щастя, що партійці в [Інституті] й в Ц[ентральному] К[омітеті] партії рішуче станули по мойому боці, а то прийшлося б іти на зелену роботу — садити цибулю чи капусту на селі. Коли ще згадати, що так Львівська академія, як і вся тутешня чорносотенна професура відносяться до мене негативно, зрозумієте, які мої душевні гаразди й яке може бути фізичне здоровля!

Крім цього, й діти не дуже то здорові. Оприся майже від місяця має гарячковий стан, і лікарі не знають, з чого. Левко теж не світлого здоровля, виглядає як ствір.

Цьогорічна зима в Харкові не була гостріша, як попередні. Тут морозів — 30°, ніяка невидальщина, що зими бувають. Мешкання в мене тепле, футра не купував, бо й в обероці при сухім тутешнім морозі буває аж затепло. Ніякої біди через зиму ми тут не зазнали й із-за простуди не хоріли. Ви там, у Європі, не пристосовані до холоду так добре, як ми. Там холод всякий, нездоровий, у нас сухий, тріскучий.

Якщо Вам зможу порадити, то дійсно найкраще буде, коли переїдетеся до Праги цілковито. В Відні дійсно нема рації оставатись, тим більше, що нема кого залишити в мешканні під час Вашої неприсутності. Два покої з кухнею в Празі найняти неважко, й не так то вже й дорого. Навіть 1 покой (великий) з кухнею міг би Вам поки що вистачити.

В цих днях посилаю гроші Мільці⁶ й доручу їй, щоби з них частину, коли зможе, післала Тобі. Коли дістану від Тебе потрібну посвідку, постараюсь дістати дозвіл висилати гроші обом Вам щомісячно. Коли не буде можливості, то висилатиму гроші один місяць Мільці, один Тобі „до skutku“.

Здоровлю й цілую Вас щиро безліч раз, мною не журіться, яюсь решту днів, що мені дозволить Судьба, докалатаю.

Ваш Степан

Шушинка М. Листи...— С. 67—69.

Примітки:

¹ Якушевич Сергій Гаврилович (1865—?) — професор кафедри лікарської терапевтичної клініки, з 1926 р. завідувач терапевтичною філією першої львівської лікарні.

² Див. прим. 2 до листа № 46.

³ Див. прим. 9 до листа № 37.

⁴ Див. прим. 3 до листа № 42.

⁵ Див. прим. 2 до листа № 1.

⁶ Див. прим. 13 до листа № 35.

^{*} Az do skutku (польс.) — аж до зубожіння.

№ 58

Харків, 5 травня [19]29 [р.]

Харків, 5/5. 29

Дорогі!

Вже давненько я писав Вам обширного листа, та відповіді не отримав. Це мене тим більше непокоїть, що рівночасно від Мільки¹ не маю теж безпосередніх відомостей. Та були тут в останніх часах різні гості з Галичини, наперед Студинський² з Герасимчуком³, опісля Крипякевич⁴, а вкінці гал[ицькі] кооператори — між ними Дизько Коренець⁵. Від них я довідався, що в Мільки все гаразд, тільки грошей обмаль. Про Вас нічого лихого не знали, отже, думаю, що все по-старому, миром. Коли мене теж по-старому. Працюю тепер менче, бо вже перестав викладати й зачну знова аж у жовтні. Орися щось нездорова, має температуру, лікарі не знають, від чого, бо легкі здорові, малярії не має, нирки в порядку і т. д. Левко тепер цілими днями вчиться, може з него ще щось буде. Живемо так одностайно, що до вчора навіть не знали, що надходить Великдень, і тому аж сьогодні бажаємо Вам усього найкращого і цілуємо Вас щиро безліч разів, прохаючи Вас дати знати про себе принайменче звичайною карточкою.

Ваш Степан

Цілуємо і здоровимо щиро.

Бімбелес і Орися

Мушинка М. Листи...— С. 69.

Примітки:

¹ Див. прим. 13 до листа № 35.² Студинський Кирило — див.: Анотований список адресатів.³ Герасимчук Василь (1880—1944) — український історик, родом з Галичини, дійсний член НТШ. Праці: „Виговський і Ю. Хмельницький“ (1904); „Чуднівська кампанія, 1660 р.“ (1913); „М. Грушевський як історіограф України“ (1932).⁴ Крип'якевич Іван — див.: Анотований список адресатів.⁵ Коренець Денис (1875—1946) — український історик, педагог, економіст та кооператор, директор Української торгової школи, товариства „Просвіта“ у Львові (1917—1934); довголітній директор Спідки для господарства і торгівлі у Перемишлі та Львові; голова і член управління різних господарських і освітніх установ.

№ 59

Харків, 4 червня [19]29 [р.]

Харків, 4/6. 29

Дорога моя сестричко!

Даруй, що так пізно дякую за Твій такий милий лист. Але тепер я просто почихатися часу не маю. Каканіям¹ посилаю щомісячно 25 \$ з

...ком, щоби 10 \$ Тобі посилали. Маю дуже багато праці, та непри-
...стей стало багато менче й можна сяк-так дихати. Що поробляє Дзі-
...? Може б мені написав хоч малу писульку. Оріся щось нездорова,
... постійно підвищену температуру, й лікарі не знають, що є, бо нир-
... й легені здорові. Думаю з нею поїхати в Алупку на Крим на 2 місяці.
... йде у військовий лагерь, а опісля може теж приїде в Крим. Він
... щось учитися, робить навіть іспити. Може, ще що з його буде.

Цілюю Вас [безліч] раз.
Кутва²

...инка М. Листи...— С. 69, 70.

Примітки:

¹ Можливо, це Охримовичі — Емілія та Іван. Див. прим. 11 до листа № 33.

² Див. прим. 16 до листа № 33.

№ 60

Алупка-Сара, 8 вересня 1929 [р.]

Алупка-Сара, 8/9. 1929

Дорогі мої Дзібулки!

І я теж віддавна збираюся написати до Вас довгу писульку, та якось
... не можу „приступити“. Саме минуло два місяці, як я виїхав
... раз за 30 літ на „порядні“ вакації, щоби відпочити по важкій
... з гангриновичами¹ й іншими галицькими й тутешніми Indus-
... trier'ами. Сиджу в Криму біля Алупки, над Чорним морем, яке
... подобається краще, як усі моря, що їх дотепер видів. Здоровля моє
... значно поправилось, хоч „звіря відчуває близость предмету“, себто
... старости. Лінуював я 2 місяці страшенно, тим більше що велика горяч-
... давала робити екскурзій. Оріся є зі мною, Левко був на військових
... кравах, тепер же учитися до зачатів у Харкові.

Вибір до Академії не дуже мене втішив, бо треба буде часто
... їздити в Київ, де треба буде відчинити відділ Геогр[афічного]
... [Інституту]². Ці поїздки добре підірвуть мою і так уже доволі плоску
... шенню. Одно добре, що може вдасться цілий інститут перенести до
... й жити там постійно в багато кращім [помешканні] й у без-
... рівняння кращій околиці. Постараюся в Києві докладно розвідати про-
... можливість й перспективи, які ждали б Вас там, коли Ви рішилися
... переїхати. Наразі раджу щиро Тобі посилати в Академію якнайбільше
... праць до друку, щоби не втрачувати зв'язку й, навпаки, брати якнай-
... більшу участь у працях Академії.

Це дуже добре, що вдалося Тобі зачіпити за нім[ецький] університет³.
... Бада тільки, що так слабо. Може, з цього ще щось вийде, та Ти, дзібулку,
... добре гляди, щоби не залишитися на леду, коли ЧСР нарешті злік-
... відує укр[аїнські] емігр[антські] установи.

До Харкова поїду 16 ц[ього] м[ісяця]. Під кінець місяця може буду ві-
... Львові, куди мене запрошено на з'їзд зах[ідно]укр[аїнських] географів⁴.

При цій нагоді відвідаю Мільку⁵ й Юрка⁶, а може й Хому⁷ доведеться зустрінути.

Дуже тішуся, що здоровля Зосі поправилося і Твоє теж не кепське. Оце в наших роках і найважніша річ. Дуже, дуже хотілося б Вас побачити, та ледве чи це в найближчих місяцях удасться. Розуміється, не трачу надії швидкого побачення.

Від Габакуків⁸ Ви, мабуть, частіше дістаєте відомости, чим я. Вже декілька місяців нічого не пишуть, та, як зачуваю, там усе миром. Найзавзятіший „мовчак“ це Хома. Вже від десятка літ не маю від него ні букви.

Кінчу й цілую Вас обоїх безліч раз
разом з Орисею.

Ваш Степан

Залучену картку будь ласка перешліть Льонерови⁹.

Мушинка М. Листи...— С. 70.

Примітки:

¹ Гангриновичі — переносно псевдонауковці, мутанти. Йдеться про незгоди передусім з В. Гериновичем та іншими працівниками Інституту.

* *Industrieritter* (нім.) — переносно промисловий рицар.

² Харківські наукові об'єднання та керівники установ інших міст висунули кандидатуру С. Рудницького для обрання академіком Всеукраїнської Академії наук. Серед них Харківська дослідна кафедра економіки сільського господарства, Київська метеорологічна обсерваторія, Одеська кафедра експериментальної, прикладної та клінічної медицини, Харківський геологічний землевпорядний інститут, Харківська бібліотека ім. Короленка, працівники архівних та музейних установ — усього 23 інституції. 26 червня 1929 р. його було обрано академіком ВУАН (додатково кафедри географії, Комісії краєзнавства та Музею антропології й етнографії ім. Ф. Вовка. Див. прим. 3 до листа № 62). Крім того, він очолив відділ географії в „Українській радянській енциклопедії“ (УРЕ).

³ У 1929 р. С. Дністрянський внаслідок фінансової кризи в УВУ добровільно зрікся професорської платні й заробляв на прожиток читанням лекцій з цивільного права у Празькому Німецькому університеті.

⁴ С. Рудницькому не було дозволено брати участь у львівському з'їзді.

⁵ Див. прим. 13 до листа № 35.

⁶ Див. прим. 4 до листа № 39.

⁷ Див. прим. 18 до листа № 33.

⁸ Габакуки — галицькі родичі родини Рудницьких.

⁹ Див. прим. 11 до листа № 37.

№ 61

Харків, 26 вересня [19]29 [р.]

Харків, 26. IX. 29

Дорога Зосю!

В день Твоїх іменин шлемо Тобі, Дорога, наші найциріші бажання всього найлучшого й найкращого. Хай непевне й прикре Ваше становище щонайшвидче виясниться й переміниться в стійке й щасливе! Ми

з Вами святкуємо Твої іменини й радіємо, що як не як, а якось
взвемо, хоч далеко від себе, та зеднані родинною любовю!

З моїм перенесенням до Києва ще дуже довга справа, й узагалі не
чи й коли наступить. Я бажав уже в цьому році відчинити в Києві
геогр[афічного] інституту, та ледви чи навіть на другий рік із
щось буде. Маю враження, що Уряд бажає затримати Геогр[афічний]
інститут у Харкові й тому мені теж прийдеться тут оставати й щонайвище
від часу до Академії доїзжати. Дуже хотів бим жити в Києві, та
чи це буде можливе.

В Києві я, від часу вибрання мене в академіки, ще не був, і не
коли буду. Розуміється, що, поїхавши тамтуди, обовязково виві-
я, чи може Стах числити: 1) на зайняття по науково-дослідчій чи
льній лінії, 2) на відповідне помешкання, 3) чи Ти, Зосю, зможеш
місце при музикальній роботі. Як я вже Вам багато разів писав, на
запитання можу вже тепер відповісти позитивно, та nichts desto
довідаюся основно про всі подробиці й задам Вам докладний
порт. Дуже боюся, що Ваші мрії про майбутню нашу спільну працю
в Києві не здійсняться так швидко, бо хоч і Ви приїдете до Києва, я
стиму залишитись у Харкові.

Дуже співчуваю Тобі, дорога Сестричко, що мусітимеш залишитись
й розумію Тебе вповні. Я сам уже дуже осамітнений і чую, як
та остаточно спускаюся на дно з боку здоровля й інтелектуальної
ли. Щось надто довго я держався молодим і тепер надто швидко
зірюся й роблюся, як кажуть Гавуки, настоящий старушка. Наукова
робота йде мені дуже пиняво — перешкоджують їй у першу чергу
жні бюрократичні зайняття й безліч засідань, на які треба ходити.
Хвиля якась дурниця відриває від роботи й рве нитку, яку опісля
жко нав'язати.

Левко по-старому вчиться дуже мало й пиняво. Не знаю, чи вдер-
ється в своїй школі, бо замало здав „зачотів“. Оріся цього року посту-
є в [інститут] Н[ародної] О[світи] на факультет чужих мов, може, хоч
зна одна закінчить вищу школу. Що з Левком буде, бігме не знаю —
треба його буде віддати де-небудь або на писарчука, або просто до
ручної роботи. От гризота! Коли тільки моє здоровля трохи гіршає, все
страхом думаю, що то буде, як я задру лаби. Гавуки просто здохнуть
плотом з голоду й холоду!

Я думав відвідати Мільку¹ й Камочара² 27 і 28 вересня з нагоди
[ідно] укр[аїнського] геогр[афічного] з'їзду, що відбувається ві Львові.
Та годі було діждатись вчас командіровки й я рішився не їхати, звиня-
чись недугою. У Мільки, як видко з її листів, усе йде миром. Про
жших членів „хамілії“ не маю ніяких відомостей.

У нас в Харкові від половини вересня дуже вохко й холодно. Мерз-
ємо в хаті, бо центральне отоплення ще не готове й вуглем та дере-
вом ми не запаслись. Трохи боїмося надходячої зими, я думаю купити
собі кожух і добру шапку.

Кінчу, щоби дати спрмогу Орісі дописатися, ще раз бажаю Тобі
зсього найкращого й цілую Вас обоїх безліч раз.

Ваш Степан

* * *

Дорога Цьотко³!

В день Цьотки іменин посилаю найщиріші бажання. Щоби цьотка ще довгі літа в щастю прожила, а головне, щоб було здоров'я і повні мішочки. Щоби Цьотка вже в якнайкоршім часі знайшла собі куточок, де би могла разом з вуйком нерозлучно перебувати, щоби не сидіти самотній. В Криму ми часто споминали Цьотки самоту і жалкували, що Цьоткі й вуйка тут нема. Такої чарівної краси, як в Криму, я іще нігде не бачила. Всюди пальми і кипариси, а море таке могутє. Жаль нам було покидати таке чудне місце, але татови й мені треба було іти до праці. Жаль мені, що Боби⁴ з нами не було. Він був в лагерах і навчився добре їхати верхом, мимо того, що раз мало не забився, впавши разом з конем. Тепер він страшно похудів, бо вчиться до зачатів, Тато досить поправився і загорів і почувається краще, чим минулі вакації.

Я серіозно приступаю до науки, бо минулого року досить часу через ту дурну підвишену температуру стратила. А так, як она ще і досі в мені сидить, я перестала звертати на неї увагу. Зрештою, она ніколи не перевершує 37,4 і при тім нічо не болить, для того потішаюся, що „Unkraut verdirbt nicht“⁵ і що певно доживу років „Methusalem“⁶. Тепер маю багато біганини з інститутом і роблю запаси на зиму. Кінчу, бо мушу лишити Бобі місце. Прошу написати, як вуйка здоров'я і чи поправився.

Цілую руки Цьотки і Вуйка.
Орися.

* * *

Дороженька Цьоцо⁵

І я желаю Цьотці на імянини всього найкращого і сповнення головного того, що цьотка бажає. Жаль мені цьотки, що саменька мусить зимувати і що не можу цьоці прислужитися натопленням в печі. Коли цьотка коли буде почувати [себе] самотна, [нехай] згадає, що далеко, але зато близько думками перебувають щиро любящі і від[д]ані Гауки з Тателесом⁶. Цілую і здоров'я щиро.

Бімбелес.

Мушинка М. Листи...— С. 71, 72.

Примітки:

^{*} Nichts desto weniger (нім.) — проте, однак.

¹ Див. прим. 13 до листа № 35.

² Камочар — родинна кличка брата С. Рудницького Юрія.

³ Дописка у листі зроблена дочкою С. Рудницького.

⁴ Боба — родинна кличка сина С. Рудницького Левка.

^{**} Unkraut verdirbt nicht (нім.) — лихе не гине.

^{***} Methusalem [Метусалем, Метушалах] — потомок Сифа, син Еноха, дід Ноя, довгожитель зі згаданих у Біблії, жив 969 років (Книга Буття, 5).

⁵ Дописка у листі зроблена сином С. Рудницького.

⁶ Тателес — сімейна кличка С. Рудницького.

№ 62

Харків, 2 січня 1930 [р.]

Лист, 2/1. 1930

Дорогі!

Дуже, дуже Вас прохаю вибачити, що на лист Зосі, що його отримав за мої уродини, так довго не відписував. Та я нахожуся постійно в стані „перепльоті“, що вечером, після 12—13-годинної праці ніяк не можу перебороти умучення, щоби взятися до листів. Я так занедбався в листівних відповідях, що різні заграничні вчені перестали зі мною листуватись. Це вже Мілька!¹ Кожний лист її такий розпучливий і екзальтований, що або вона або я мали сейчас вмирати чи щось подібного.

Орися властиво не хвора, а так щось нездорова. Ходить на виклади в Інститут до [Інституту] Н[ародної] О[світи] і навіть в політекономії викладає добрі пости. Їсть незле, та неправильно, грубенька дуже, так що їй за неї нема що. Гірше те, що не хоче брати лікарств, і я за це їй не раз крепко сварити. Вона зробилася вже тепер цілком самостійною й дає собі раду з щораз то труднішими справами. Тутешнє життя їй підоблює усамостійненню людини, зокрема жіноцтва, й Орисі їй, що тепер Ви не пізнали б.

Левко теж береться потрохи до книжки й постійно вже щось штукує, а не тільки „приступає“. Взагалі дуже споважнів, але не раз їде до него приступає, й тоді лупить дівчата, себто Орисю і Катю, а й до дому [ашню] робітницю, так що я мушу інтервенювати.

Маю на загал велику потіху з Гавуків, не знаю, як би я без них міг жити тут, у Харкові, при такій кількості праці й цілковитій недостатці зарплати. Ходять коло мене добре й стараються за мене — коли б не вони, то й так як і ти, Зосю, починав бим думати про „das bessere Jenseits“.

Це дуже недобре, що ти про його думаш! Рішуче ще великий час! Як я маю говорити, так багато старший за Тебе й дуже самітний? Бо все-таки не це, що подруга чи друг життя!

Моє теперішнє життя дуже незavidне. Інститут геогр[афії], зокрема ж картографія і зайняття з аспірантами дають мені щоденно 6—7 годин праці дуже нервової (щохвиля треба помагати котромусь з рисівників, приготувати інтересантів і т. д.). Крім цього, геодезичний інститут дає мені тепер щодня 18 навчальних годин на декаду, є дні, в яких я маю по 8 годин викладу й вправ (4 рано, 4 пополудні), пересічно на день 2—3 години. До цього ж ще прийшла Академія. Туди мушу їхати бодай раз на місяць на кілька днів, бо веду там 3 установи: катедру географії, комісію краєзнавства й музей антропології й етнології ім. Вовка². Святочних днів тепер не маю, бо в нас тепер всюди пентади й декади з вільними днями що 5-й і 10-й. Та в різних установах вільні дні припадають на різні дні місяця.

Зрозумієте тепер, що серед такої напруженої праці, яка триває до 12 раз на місяць кінчу виклади аж 1/2 10-ої вечером і приходжу додому о 10-ій 15 мін[ут]), мені не до листів, а також і не до розривок. Одинокі приємні хвилі, коли кладуся до ліжка пополудні чи вночі й трохи собі прочитаю. Купую тепер багато книжок, і моя книгозбірня тепер багато більша, чим коли-небудь була.

Дуже мені тужно за Вами, й хотів бим конче побачитися з Вами. Може приїдете обоє на ювілей Академії до Києва, який буде в червні ц[ьог]о р[оку]. Це була б найкраща нагода, та треба вже тепер почати робити старання. Я зможу постаратись, щоби Академія звернула кошти подорожувати.

Може й я виберуся цього року за границю, в Німеччину, й тоді може, вступлю до Відня. Та чи й коли це буде, поки що не знаю.

З Різдвом і Новим Роком прийміть від мене й Гавуків найщиріше бажання всякого добра, а головне здоров'я й доброго настрою. Життя таке, як діточа сорочка, коротке й з...е, чого собі його ще псувати журбою, страхом за завтра тощо. Бодріться, як і я бодрюся!

Цілую Вас щиро, щиро
Степан

Мушинка М. Листи...— С. 72—74.

Примітки:

¹ Див. прим. 13 до листа № 35.

* Das bessere Jenseits (нім.) — краще потойбічне, потойбіччя.

² „На доручення пок[існого] президента Заболотного (жовтень, 1929) я обняв керівництво катедри мат[ематично]-фіз[ичної] географії при ВУАН і мав обняти керівництво над комісією краєзнавства й музеєм ім. Вовка. Керівництво над комісією й музеєм мені не передано, й я його в липні 1930 офіційно на сесії зрікся. Катедри мені організувати не вдалося, й вона з вересня 1929 року до мого арештування складалася тільки з 1 людини, себто мене, й давала тільки мою індивідуальну роботу“. (Див.: Архів Служби Безпеки України, спр. 57190-ФП, т. 1, арк. 83 зв.).

№ 63

X[арків], 15 квітня [19]30 [р.]

X[арків], 15. IV. 30

Дорогі!

Даруйте, що не пишу вже від більш як місяця, та я був дещо нездоров і мав дуже багато наглої роботи. День за днем вечером я такий виснажений, що нема ні сили, ні охоти писати листи. Коло нас усе по-старому, тільки що Левко починає дійсно „приступати“ до науки. Ориська постійно недомагає і кихикає — та аналізи не виказали слідів туберкульозу. Чи Дзібулка думає приїхати на ювілей Академії? Коли хоче їхати, нехай уже тепер старається про візу. Тепер до Него просьба. В Празі залишився дуже люксовий каламар, що його мені дали при від'їзді. Може б Дзіб[улко] його продав, а за виручені гроші купив мені у Баті¹ добрі туристичні черевики (брунатні, без цвяхів, на обцаси нехай дасть набити гуми) ч. 42, широкі округлі носи. Нехай пару разів у них пройдеться, а опісля пішле мені їх поштою чи як. Тут таких не можна дістати, а мені треба їх на поменчі екскурсії. Мілька² пішле Вам 5 \$.

Цілую Вас щиро, щиро.
Кутва³.

Мушинка М. Листи...— С. 74.

Примітки:

¹ Батя — найбільша взуттєва фірма Чехо-Словаччини.

² Див. прим. 13 до листа № 35.

³ Див. прим. 16 до листа № 33.

№ 64

Х[арків], 20 травня [19]30 [р.]

Харків], 20/V. 30

Дорогі Дзібулки мої!

Щось вже дуже давно не пишете до нас. Чи дістали 5 \$ від Мільки¹ чи купили мені за них туристичні легкі черевики у Баті? У нас усе ~~гарно~~ гарно. Моє здоровля покращало, Орисі теж. Висилаю її до Криму над ~~бере~~ бере, бо цього року дуже перепрацьовувалася, закінчивши 1 рік факультету чужих мов з дуже добрим успіхом. Левко теж тепер добре взявся до роботи й перейде на дальший курс. Тепер працює на практиці в лісах ~~у~~ Харковом і загорів як циган. Я по екскурзіях не ходжу, бо працюю ~~тепер~~ над Атлясом України. На літо, мабуть, поїду десь під Харків або ~~до~~ Банева, під Тарасову могилу. По вакаціях переходжу на професуру ~~в~~ Інституту] Н[ародної] О[світи], себто Харк[івського] університету. ~~Вислаю~~ ВУАН відложений, сесія 5—10 липня. Тоді буду в Києві. Може ~~приїде~~ приїдеш?

Цілую Вас щиро безліч раз, так само Гавуки.

Ваш Кутва²

Примітка М. Листи...— С. 74.

Примітки:

¹ Див. прим. 13 до листа № 35.

² Див. прим. 16 до листа № 33.

№ 65

Харків, 6 липня 1930 [р.]

Харків, 6. VII. 30

Дорогі!

Вашу нещасну телеграму отримав я щойно вчора, о 1/2 9 години вечора. ~~Вона~~ Вона вдарила мене, наче довбнею по голові, й я був, мабуть, не дуже ~~великий~~ великий апоплексії, яка — думаю — була теж причиною смерті нещасного ~~Левка~~ Левка¹. Вона висить теж і наді мною — отся „кандрашка“, й частенько ~~взвуюся~~ взвуюся, що вона швидче не приходить, або що ще не прийшла.

Я вже так тишився разом з моїм Левком, що Хома житиме тепер ~~з~~ з Вами, як це мені писав Стах. Думав собі, що й Вам, і йому буде ~~краще~~ краще й веселіше разом, що разом будете старітися й віку доживати.

Довго й широко ми з Бобою про це вечером говорили (Ориська вже в Криму) і виставляли собі, які то будуть „забавентес“ у Відні...

Тимчасом скінчилося інакше...

Дуже я хотів, мимо цього що я дістав телеграму в день по похороні, поїхати до Вас, щоби Вас і себе разом потішити. Та це поки що виключене. Я вже більш півроку, як подав заяву на закордонну подорож. та дотепер не маю ніякої відповіді. Дуже сумніваюся чи в цьому календарному році зможу взагалі виїхати за кордон. До того моє здоров'я таке тепер нездале, що не дуже то мені порадно шибатись по світах.

Треба обмежитися до чорнила й паперу. Що ж мені писати? Хіба те, що ця нагла смерть потрясла мною не менче, як Вами, й не менче мене засмутила. Одно мені добро, що я так далекий і не мусів власними очима дивитись на катастрофу. Ось о чім Вам глибоко співчуваю. Уявляю собі Ваш важкий стан як нервових і хорих людей, коли я, мабуть, ще здоровший від Вас обоїх, так тяжко це перенішу.

Та що ж? Сталося й не відстанеться! Мертвого не воскресимо. Піклуймося живими! Тому то Ви, мої найдорожчі, всю увагу, все старання зверніть тепер на себе й тримайтеся кріпко. Небіжчик був все глухий на мої прохання й поради щодо плекання здоров'я, шануйтеся бодай Ви, коли маєте на це цілковиту спромогу. Я її не маю, навіть у найменчій мірі не маю, й тому не дивуйтесь, коли й я швиденько піду таким самим шляхом, як Хомцьо.

Будьте ласкаві, напишіть мені при нагоді (не зараз, тепер, може, Вам це тяжко!) про цілу цю сумну історію. Я всего швидче сподівався б, як такого кінця! Що властиво сталося? В цьому віці склероз артерій не зміг ще так сильно поступити. Хіба що товстість і кровистість зробили своє. А може й алкоголь?

Що думаєте робити тепер? Чи не вибираєтеся до Львова? Мілька вже поїхала в гори, й Вам добре було б як слід припочити далеко від веломіського гомону. Я, на жаль, не зможу цього зробити, хоч здоров'я моє надшарпане добре... Може, дещо побуду на „дачі“ біля Харкова. Левко сьогодні їде на лісову практику на волинське Полісся, Орися в Алуці на Криму з дочкою проф[есора] Величка² в моїх добрих знайомих.

Цілую Вас Обоє щиросердечно безліч раз.

Ваш нещасний
Степан.

Мушинка М. Листи...— С. 74, 75.

Примітки:

¹ Леон (Лев) Рудницький (родинна кличка Хома). Див. прим. 18 до листа № 33.

² Тут М. Мушинка допускається помилки, мова йде не про Величка Віктора (1864—1936) — українського архітектора і педагога мистецьких шкіл у Харкові, а про Величка Григорія. Він, як і С. Рудницький, вдівець і опікун двох дочок. У цю пору Г. Величко та С. Рудницький працювали разом, були в добрих взаєминах і підтримували один одного.

Величко Григорій (1863—1932) — географ, доктор філософії (1893), дійсний член НТШ (1899), педагог. Організатор і секретар українського рільничого товариства „Сільський господар“ у Львові, редактор „Господарської часописі“. З

— науковий співробітник Українського науково-дослідного інституту картографії та картографії (УНДІГК), керівник біогеографічної секції (1929), з травня 1931 р. запрошений як спеціаліст з городнього насінництва до Українського селекційно-насінного тресту у Харкові. Помер 1 жовтня 1932 р. у Москві (див.: ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 35, арк. 260).

Автор праць: „Пластика польсько-руських земель з особливою увагою до Польщі“ (1889, рукопис польською мовою); „Народописна карта українсько-руського краю“ (1896); „Плекання городини“ (1905); „Городництво“ (1909); „Сумішка культур з травами“ (1914); „Кормові (пашні) буряки“ (1916) та інші.

У листі йдеться про дочку Г. Величка Ірину (1891 р. н.), яка свого часу була у школі № 79 („харківська приміська зона“) і підтримувала контакти з Орисею Рудницькою. Восени 1937 р. Ірину Величко було розстріляно у Харкові. Державний архів Харківської області, Ф. Р. 6452, оп. 2, спр. 2562 (2560), арк. 474).

№ 66

[Покотилівка]¹, 19 липня [19]30 [р.]

№ 1. 30

Дорогі мої!

Лист від Зосі отримав у Києві, картку від Стаха в Харкові. До Вас я писав лист і швидко напишу другий і пішлю разом з документом. Смерть Стаха так мене потрясла, що я захорував, і лікар сконстатував у мене закупку аорту. Мимо хвороби я мусів їхати до Києва на сесію ВУАН, пробув з 12-го до 18-го. Вибрали ми нового президента, ак[адеміка] Богомольця² — фізіолого-патолога. Ювілей ВУАН визначено на грудень цього року, може приїдеш? Цей термін визначено зумисне на це, щоб могли приїхати закордонні члени ВУАН, що мають тоді різдвяний перерив. Я живу тепер у селі Покотилівці недалеко Харкова, на дачі, та майже щодень їжджу до Харкова, так що адреса звичайна. Так мене трайняла смерть Хоми, що дотепер ходжу як затуманений і почувуюся дуже погано. Найбільше гризуся Зосею. Всі її бажання, викладені в листі, безумовно сповню.

Цілую Вас [безліч] раз, швидко буде лист.

Ст[епан]

Купчинка М. Листи ... — С. 76.

Примітки:

¹ Місце написання встановлено за змістом листа.

² Див. прим. 18 до листа № 33.

³ Богомалець Олександр (1881—1946) — український патофізіолог та медичний організатор, член АН УСРР (1929), член АН СРСР, очолював Київський Інститут експериментальної біології і патології, директор Інституту клінічної патології АН УРСР. Працював над проблемами довголіття, автор численних праць з біології, фізіології та патології.

№ 67

Харків¹, 8 серпня 1930 р.

Дорога Сестричко!

Документи вже виготовив, та зустрічаю труднощі з пересилкою, й вони дотепер затягають справу. До Юрка² я вже написав і положив йому на серце теж зрєктися нещасної „схеми“. Справа затягається тому, що тепер літній відпуск і нікого в Харкові нема. Я сам почуваюся кепсько. Не можу прийти до себе від смерти мого „Зросляка“³ й чую, що мене кличе до товариства. Щоправда, з огляду на дітей „усильно“ лікуюся всілякими мікстурами й пігулками й сиджу „на дачі“ в Покотилівці під Харковом, але настрій не краший за Твій. Що робить моя ненаглядна Дзібулка? Так мені не раз за ним банно! Може б йому удалося пристроїтись на постійне в нім[ецькому] університеті? Це було б найкраще для Нього й для Тебе. Ляхам вірити не раджу!

Даруйте, що рідко пишу. Нездоров, тому понурий і не хочу понурою настрою Вам передавати. Постараюся писати частіше, а поки що цілую Тебе й Дзібулку безліч раз.

Ваш Кутва⁴, що влече живот з.

Мушинка М. Листи...— С. 76.

Примітки:

¹ Місце і дату написання листівки встановлено за поштовим штемпелем.² Див. прим. 4 до листа № 39.³ „Зросляком“ жартома називав С. Рудницький свого брата Лева, який був горбатий.⁴ Див. прим. 16 до листа № 33.

№ 68

Харків, 25 вересня 1930 [р.]

Харків, 25/9. 1930

Дорога Сестричко!

В день Твоїх іменин пересилаємо Тобі найщиріші й найкращі побажання, всего гарного й доброго. Правда, наша недавня така велика втрата¹ Тобі, мабуть, ще більше, як мені, затроїла життя й зменчила надії на краще майбутнє. Я й дотепер не вповні можу успокоїтись, вічно пригадується мені нещасний Хома, часто сниться... А може, що він щасливіший за нас? Пригадую собі живо слова нашої Мами. Вона все говорила, що волить умерти, заки ще прийде старість. Так і зробила, так і зробив наш дорогий Брат! І я не раз про таке думав і думки їх похвалював.

Та все-таки є щось у житті гарного, навіть коли чоловік старий і хворий, як ось, напр[иклад], тепер я. Вчишся цінити кожну хвилю без болю, без кволості, супокійну, погідну. Таких хвиль я колись, будучи молодий і здоров, не цінив, тепер їх ціную й радію з кожної. Ховаюся в свої студії, наче слимак у скаралуцу, і маю тоді щасливі хвилі. Супокій-

на згідна старість не тільки Катонам², але й нам, простим собі людям, може й приємна. Ось такої бажаю Тобі в якнайкращих умовах дожити й життя звязаного з нею добра. А поки що бажаю Тобі щиро, щиро цієї атархтської atarachtheia* в усіх невзгодинах нашого нещасного життя. Тільки зволь до неї добиваюся й Тобі щиро бажаю добитися. А тоді нічого страшного, ні нужда, ні хвороба, ні смерть!

Знову мене все по-старому. Знову запрягся в роботу й не маю навіть часу думати про що-небудь інше. На загал здоровля підправилось дещо, хоч і так, що аорта кепська й працює так, як розкалатана помпа до машини. Одно сильніше схвилювання, й може докалататись до смерті. Тому то й я стараюся не хвилюватись, хоч було б чим. Орися з Криму навіть похудівши (втратила 2 кг), й тепер знова час часу температура підвищена. Вже ніколи її самої не вишлю ніде, бо ніколи моєї заборони купалася завзято в морі. Не дивуюся їй — вчилася добре плавати, а море Чорне просто чудове — Адрійське й море й рівняться! Та все ж таки бачу в неї таке саме нешанування моря, як колись було у Сибіллі³. Тепер її школу мають переносити до Львова, й треба буде переносити Орисю до іншої школи, бо саму її вивести в Київ ніяк не можу. Ще впаде в сухоти, а тутешній клімат знову таке небезпечний. Левко — цей мусить іти до Києва, бо його звідси туди переносять — за його не боюся, хоч його здоровля теж не дуже добре. Куди йому до мене, коли я був у цих роках, що він! Вчився він уже почав дещо більше, так що може прецінь скінчить свій факультет. Літом ц[ього] р[оку] був два місяці на практиці в містах волинського Полісся й приїхав дуже здоров і кріпкий.

Мілька⁴ нещодавно писала мені одну зі своїх звичайних розпучливих листок. Мабуть їм не дуже світло живеться, бо в Польщі, як знаю, зараз, тепер дуже тісно з економічного боку, й Українцям грозить велика погром від Поляків.

Чи Вам тепер жилося під час літа? Чи Ви куди виїздили? Коли Левко мій дорогий іде знов поміж Чехунів до Праги? Як стоїть справа з його матеріальним забезпеченням? Над чим тепер працює? Чи може він виступити в Академії в Києві від него? Я, здається, в жовтні поїду в чергову сесію, наскільки здоровля мені на це дозволить.

Що чувати зі спадковою справою? Я вислав через наш Ком[ісаріат] [Львівський] справ потрібний документ до сяницького суду. Чи збирається хто з Вас їхати до Сянока в справі пам'ятника? Думаю, краще не їздити, а комусь доручити.

Ще раз повторюючи мої благожелання, пересилаю Вам мою недавно зроблену доволі вірну фотографію й цілую Вас щиросердечно

безліч раз. Ваш

Степан.

P. S. Черевики, якщо можете, пішліть! Тут таких півтуристичних парків, а мої привезені вже сходилися.

Мілька М. Листи...— С. 76, 77.

Примітки:

* Смерть брата Лева.

² Катон Марк Порцій (234—149 рр. до Христа) — державний діяч, історик і письменник Стародавнього Риму.

³ Atarachtheia (грец.) — атараксія, душевна рівновага.

³ Див. прим. 11 до листа № 35.

⁴ Див. прим. 13 до листа № 35.

№ 69

Харків, 28 березня 1931 г.

Харків, 28/3. 1931

Дорогі!

Мабуть, мої листи [до] Вас не доходять чи що, бо дуже давно не маю від Вас ніякої вісточки. Правда, що й я не можу похвалитися пильним писанням листів, та мусите мені вибачити. Я такий перевантажений роботою, що як кожного дня не напишу 2 сторінок друку й протягом тижня не зредагую одної мапи, то попадаю в безнадійний прорив. Пригадуються мені часи, коли я вчив німецької мови в гімназії. Коли я не поправив певної кількості зошитів щодня, то треба було потім сидіти цілу ніч, щоби роботу зробити. Так я тепер з писанням книжки й з редакцією мап. Крім цього, збільшилась моя кількість годин в [Інституті] Н[ародної] О[світи], бо з 20 мая кінчається заняття, а назначену кількість годин треба дати. Та найгірше придавила мене нова робота, яку на мене вложено. В нас приступлено до видання великої Укр[аїнської] Рад[янської] Енциклопедії на не менше 40—45 лексиконових томів. Мене зроблено без мого старання редактором географічного відділу, що обійме 11 % матеріялу (до 5 томів) і кількасот мап¹. Можете собі уявити, яке це навантаження, коли спогадаєте, як мало в нас тут дійсних географів²! Дійсно не знаю, чи не впаду під тягарем цієї праці. Але взятись до неї мушу, бо нема нікого, дійсно нікого, хто міг би мене заступити. І треба таки показати світови, що й „хахли“ щось путнього потрафлять зробити³! Ось чому не дивуйте, що рідко пишемо. Діти не в кращому положенні, бо тутешні студенти під нинішню пору мусять дуже багато працювати не тільки по навчальній, але й по громадській лінії, так що Левка й Орису бачу майже тільки пізно ввечір.

Моє здоровля дещо поправилося, але не цілком. Головне недомагання — коли приходиться голоснище говорити (на зібранні, мітингу і т. д.), сильно задихуюся і по пару мінутах я вже мат, а коли переборюю себе, то кілька день опісля я хворий. Ось і тепер: 23-го я виступав на публичному диспуті й до сьогодні почуваюся дуже кепсько. Треба буде дійсно послухати лікарів і уникати всіляких таких оказій.

Зиму ми перебували незле. Орисі я купив за 450 рублів футро, в якому парадую й дотепер, бо ще не дуже потепліло. Моя шуба з тхорів, що в минулому року майже не була в ужитку, цієї зими здорово відслужила мені службу. Один Левко дещо бідував, бо задалегіть не купив собі зимової свитини й мусів ходити в мому старому обергоці.

Нещасна Мілька⁴ в своїй Überschwänglichkeit* пише мені листи, повні побоювань про наше життя, й вічно журиться нами. Та з цих листів вид-

що вони є в кепському фінансовому положенні і мають навіть прикрити висоті біля 100 доларів. Я хотів бим їм дуже допомогти, та не маю змоги післати їм валюти за границю, і тому звертаюся до Тебе, дорогий Дзібулку, з ось якою проською.

1. В 1925 р. я зробив з друкарнею Василян в Ужгороді умову щодо видання II тому моїх „Основ землезнання України“ (антропогеографія). Написав її [тець] Котович⁵ і зобов'язався виплатити мені половину цілого зиску з цілого видання. Минуло вже 5 років, відколи книжка вийшла, й маю цілком певні відомості, що вона добре розійшлася, особливо в Галичині. Мабуть, уже є якийсь чистий зиск. Тому прошу Тебе, напиши до Панкевича⁶ в Ужгород, щоби він з'ясував у накладців справу й добув бодай якийсь невеликий аванс на гонорар, який прошу Тебе переховати в себе для моєї диспозиції на закупно потрібних мені книжок, мап і т. д.

2. Як пише мені Мілька, по небіжчику Хомці⁷ залишилися ще якісь гроші з асекурації. Моя пайка, як відомо, належить Тобі, дорога Зосю, та коли дістанеш ці гроші, то по змозі підрепаруй трошечки „надшар-вані“ фінанси Мільки.

В ВУАН підготовляється ювілей, що буде, мабуть, під кінець мая. Чи вже виберетесь? Тоді ми змогли б побачитись. Держплян запропонував мені, щоправда, на цей рік „командировку“ до Німеччини, й ВУАН підтримав, та не знаю, що з цього вийде, й дуже можливо, що таки не доведеться поїхати. Я не дуже побиваюся за цією командировкою, бо з досвіду знаю, що вона дуже мучить, а великої користі не дає. При цьому я в червні думав зробити наукову подорож зі студентами на Кавказ, Закавказзя й Чорноморські береги й, мабуть, буду так перемучений, що не захочеться товктись залізницями в Німеччину й назад⁸.

Дуже Вас прохаю писати частіше й описувати своє життя-буття. Експедиції й наші географи не забувають мене, що пару неділь отримую листи, літературу, книжки. Невдовзі знов один нім[ецький] географ має мене навістити в Харкові.

Цілую й здоровлю Вас обоє безліч раз.

Ваш старий

Степан.

Мітинка М. Листи.— С. 78, 79.

Примітки:

¹ Головним редактором „Української Радянської Енциклопедії“ (УРЕ) й головою бюро був М. Скрипник. Крім головного редактора і його двох заступників, головного секретаря, редакційного бюро (робочого органу редколегії), працювало двадцять редакційних відділів. Географічним відділом керував С. Рудницький.

² Перший том був підготовлений до друку на початку 1933 р., у 1934 р. був вийдений другий і закінчувався третій том. Видавництво УРЕ для підтримки зв'язку з своїми співробітниками випустило два номери „Бюлетеня УРЕ“ (1931), в якому виступила інформація про концепцію, засади, методологічні та інструктивні матеріали, планування та діяльність її штатних працівників. У першому номері „Бюлетеня УРЕ“ (1931) подавалася інформація про географічні назви — проект правил „До правопису географічних назв українських і чужоземних“: щодо назв міст, містечок, стацій, сіл, гір, долин, рік, річок, озір, боліт...“, географічні назви місцевостей в Україні й поза її межами, географічні назви союзних і автономних республік, країв і районів, країн та народів тощо. Аналізувалися

питання про географічні терміни лінгвістами УРЕ, представниками географічного відділу УРЕ на чолі з його керівником академіком С. Рудницьким. Третій номер „Бюлетеня УРЕ“ вийшов до ювілею — 60-х роковин від дня народження та 20 років революційної діяльності головного редактора УРЕ М. Скрипника (1932—20 с.), хоч редакційне бюро енциклопедії планувало видавати „Бюлетень УРЕ“ періодично (щомісячно).

УРЕ залишилася незреалізованою як енциклопедичне видання ВУАН. Така доля спіткала й „Біографічний словник діячів України“ та „Енциклопедичний словник“. У 1930—1935 рр. в Галичині з'явилася друком „Українська загальна Енциклопедія. Книга знання“.

Восени 1934 р. було припинено проект „Української Радянської Енциклопедії“, у якому намарно головний редактор УРЕ намагався поєднати національну і комуністичну ідеї. Три підготовлені до друку томи не були надруковані.

УРЕ з'явилася лише у 1960—1965 рр. в 17 томах.

³ Праця, пов'язана з підготовкою та виданням карт в Україні, була новою не лише для С. Рудницького; ні в Києві, ні в Харкові не було належної картографічної бази; більшість карт виготовлялися у картографічних майстернях Москви та Санкт-Петербурга (Держкартогеодезія, Картографічний заклад Дунаєва, „Держзнак“). Оригінали майбутніх географічних карт мала виконувати Харківська літографія. До роботи передбачалося залучити фахівців Українського науково-дослідного інституту географії та картографії, Держкартогеодезії та інших зацікавлених установ. Планувалося, що географічні карти УРЕ матимуть розмір 1/2, 1 та 2 сторінок формату енциклопедії, будуть виконані однією або кількома фарбами, залежно від їх змісту і навантаження. Орієнтовно в кожному томі енциклопедії мало бути 25 карт.

⁴ Див. прим. 13 до листа № 35.

⁵ Überschwänglichkeit (нім.) — надмірність, екзальтованість.

⁶ Див. прим. 14 до листа № 56.

⁷ Див. прим. 11 до листа № 40.

⁸ Див. прим. 18 до листа № 33.

⁹ Подорожі на Кавказ, Закавказзя й Чорноморське узбережжя С. Рудницький не здійснив; у закордонне відрядження, в тому числі Німеччину, його більше не пустили.

№ 70

Харків, 6 липня [19]32 р.

Харків, 6. VII. 32 р.

Дороженька цюцю та вуйку!¹

Минають дні за днями та роки за роками, та й не віриш, як той час минає. Так одностайно живеш, та за працею не найдеш тільки frei², щоб зібратись дещо змістовного написати. Або змучений, або думаш, що маєш зробити, або відпочиваєш. Не мав я, як ще приїхав, ні одного свобідного літа, як не практика, то знову щось знайдеться.

Сего літа працюю по дослідженню ґрунтів та на кожний вихідний день приїжджаю в Харків відпочивати. Користуючись свобідними від роботи кількома днями, (хотів) пишу цей лист, щоб цютка на него мені відповіла та дещо написала, що робить та що думає.

Тато та Пупа² вибираються на літо коло Харкова, та й ніяк не виберуться через різні труднощі.

Думаю, що закінчу роботу до назначено[го] терміну та зможу дещо з ними побувати на відпочинку.

Прошу дещо частіше писати та не затягати так довгі мовчанки. Ми сподіюся кожним словечком, що вуйки до нас напишуть, тому прошу не забувати та зробити нам таку приємність.

Цілую ручки цьоці та вуйка щиро та письо.

Боба.

* * *

Дорогі Цьотка та Вуйку!

Так довго ми не маємо вістки, та й самі не мали спромоги написати. В останні два місяці дуже працювала і училася. Вже в лютому кінчаю інститут, і тоді буду трохи свободнійша. Зимою і весною ми всі хорували, а тепер вже значно краще. Тільки тато дуже запрацьовується і не хоче нічого слухати. Добре, що на днях їдемо відпочивати, бо тут в Харкові так гаряч і порохи, що не можна витримати.

Прошу написати, чи Цьотка й Вуйко їдуть де на літо і, головне, як Вуйка здоровля. Мілька³ пише, що у них всі здорові і малий росте, що як любо дивитись. Обіцяли прислати фотографію.

Та жаль, що ми всі не разом, але нічого не вдієш. Треба якось жити.

Цілую руки.

Орися.

* * *

Дорогі мої!

Нарешті зібрав я обоє своїх „пацанів“ (харківський термін на „діти“), щоб написали дещо до Вас. Нецікаві їх писання, бо дійсно дуже одностайне наше життя. Зокрема моє, бо послідніми часами майже з хати не виходжу ні для роботи. Добре, що вже за пару днів виїду з Орисею на село. Бодай трохи свіжого повітря глутну, бо праця не перепиниться й там. Тільки не може бути, що вже не буду над нею сидіти довше 8 годин денно — тут у Харкові сиджу 14 і то не встигаю. Житимемо в Мерефі, 25 км від Харкова, та я буду часто навідуватися до міста й на помешканню залишиться Левко.

Моє здоровля невітле, та сподіюся, що покинувши професорування, справляюся. Головний мій ганч це те, що не можу голосно й довго творити. Закінчив я саме 1 том моєї 14-томової Системи географічного вивчення⁴, тепер беруся до другого. Чи закінчу всіх 14? Ледви! Та поставаюсь, шануючи здоровля. Так само робить і Ви.

Цілую Вас щиро-щиро.

Ваш Степан.

■ Ушинка М. Листи...— С. 80.

Примітки:

¹ Лист починається із звернень дітей С. Рудницького до Софії та Станіслава Івстриянських.

² Frei (нім.) — вільний час.

³ Пупа — родинна кличка дочки С. Рудницького Ориси.

⁴ Див. прим. 13 до листа № 35.

⁵ Книжка так і не появилася друком. Її доля невідома. Про рукопис цієї праці кажує автор у архівно-слідчій справі (Архів Служби Безпеки України, спр. 57190-581, т. 1, арк. 279, 279 зв.

ДО ВОЛОДИМИРА ДОРОШЕНКА

№ 71

Львів, 4 вересня 1918 [р.]

Музей Наукового Товариства Імені Шевченка у Львові,
Львів, дня 4 вересня 1918, ул[иця] Чернецького, ч[исло] 24

До Високоповажаного Пана
Володимира Дорошенка, бібліотекаря НТШ
у Львові!

Маємо честь повідомити, що підписана Секція на своїм засіданні дня 21 серпня с[ього] р[оку] вибрала Вас членом Термінологічної Комісії та просимо на її перше засідання, що відбудеться в суботу, дня 7-го с[ього] м[ісяця] в музею Товариства о 5-ій год[ині] по пол[удні].

За голову
Раковський¹

За секретаря
Рудницький

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 364, арк. 7. *Машинопис.*

Примітка:

¹ Раковський Іван — див.: Анований список адресатів.

№ 72

Прага, 3 грудня [19]23 р.

Величному пану Volodymyr Dorošenko Lwov

Дорогий Маріянцю!¹ Чи рецензії Bessarione² і Шараневича³ мої, не пригадую. Знаю тільки, що я підписував у цім часі мої рецензії або С. Р. або Р. Д. Цих ініціалів, мабуть, ніхто інший тоді не вживав. А рецензії 1896 р. я вже писав, аж греміло!

При нагоді (коли цій картці вдасться дійти) попрошу Вас:

1) Кланяйтесь низенько всему Н[ауковому] Т[овариству] Ім. Шевченка й зосібна Студинському⁴, Щуратови⁵, В. Левицькому⁶, Барвінським⁷, Мельникови⁸, Вознякови⁹, Гординському¹⁰, ... [...]**.

2) вважати себе і Кривецького¹¹ облобизаними мною;

3) облобизати в моім імені Ів[ана] Раковського¹² і просити того, аби [як мого]*** приспішив виїзд мого сінка до Відня і дав знати, чи дістав у кінцевих днях листопада грошеву посылку від мене 500 кр.;

4) повідомити мене, як стоїть справа видання моєї географії Н[ауковим] товариством. Тут вона вже на вичерпанні. Нехай би видали бодай текст без малюнків і мап¹³;

5) донести мені, як маються мої книжки, свого часу залишені моїй робітні в Музею. Може би Юрко Полянський¹⁴ доніс мені дещо про це.

Здоровлю Вас щиро, Рудницький.

Прага, 3. XII. 23 р.

ЦДІА України у Львові, ф. 365, оп. 1, спр. 69, арк. 87. *Автограф.*

Примітки:

- * Мабуть, псевдонім В. Дорошенка.
- * У ЦДІА України у Львові (ф. 401, оп. 1, спр. 99, арк. 4) зберігається рецензія С. Рудницького на статтю італійського дослідника Бессаріоне „Publica azione di studi orientali diretta a facilitare L'unione dellechiese“ в журналі „Roma“ (травень 1896 — квітень 1897 р.).
- * ЦДІА України у Львові, ф. 401, оп. 1, спр. 99/2, арк. 3. Див. також: Записки — 1897. — Т. 8.— С. 19—20, де знаходиться рецензія С. Рудницького на Шараневич І. Церковная унія на Руси и впливнє ей на зміну общественного мїрского руского духовенства. — Львів, 1897.
- * Студинський Кирило — див.: Анотований список адресатів.
- * Щурат Василь — див.: Анотований список адресатів.
- * Левицький Володимир — див.: Анотований список адресатів.
- * Барвінський Олександр — див.: Анотований список адресатів; Барвінський Богдан — див. прим. 6 до листа № 5.
- * Мельник Михайло — див. прим. 18 до листа № 36.
- * Возняк Михайло (1881—1954) — історик літератури, дійсний член НТШ, ВУАН (з 1929 р.), професор (з 1939 р.), завідувач кафедрою української літератури Львівського університету (з 1944 р.), завідувач відділом української літератури Інституту суспільних наук АН УРСР (з 1951 р.).
- * Гординський Ярослав (1882—1939) — літературознавець, педагог, професор Українського тасмного університету, дійсний член НТШ.
- Слово не прочитується.
- * Кревецький Іван — див.: Анотований список адресатів.
- * Раковський Іван — див.: Анотований список адресатів.
- Так у листі.
- * Очевидно, йдеться про друге видання книги С. Рудницького „Основи землеродства України“ (Ч. 1. Фізична географія України.— Львів, 1924.— 139 с.).
- * Полянський Юрій (1892—1975) — геолог, географ, геоморфолог і археолог, дійсний член НТШ, директор Музею НТШ, професор Львівського університету, завідувач кафедрою географії (1940—1941) цього вузу; у повосенні 1940 професор Аргентинського університету в Буенос-Айресі, головний геолог Аргентини, академік АН цієї країни.

ДО ГРИГОРІЯ ДРОГОМИРЕЦЬКОГО

№ 73

Прага, 9 вересня 1926 [р.]

Прага, 9. IX. 1926

Дорогий Грицуню!

Дуже сердечно дякую Вам за Ваш останній лист. Перед усього скла-
маю Вам мої найщиріші і найкращі гратуляції. Хай Вам Бог допоможе у
Вашім подружнім житті гарно прожити многі роки, діждатись гарних
діточок і виростити їх для добра Неньки України!

Дуже зворушує мене Ваша щира пам'ять про мою нещасну парсуну.
Багато жаль, мої переговори¹ вже задалеко зайшли, щоб я міг іти на іншу
комбінацію. Тими днями я нарешті одержав з Н[ародного] К[омісаріату]
О[фіційні] пропозицію обняти: 1) дослідчу катедру географії, 2) професуру

в геодезичнім інституті. Академія бажає теж мого приїзду на Україну, щоби мене тоді вибрати членом. Супроти цього мені не випадає нічого іншого, як таки їхати на Україну; тим більше, що дозволено мені взяти зі собою вже тепер трьох моїх учеників, і обіцяли в'їзд усім нашим, котрим виставлю посвідку, що були успішними членами мого семінара. Думаю, що і на Вас колись незабаром прийде черга, коли моя дослідча кафедра переміститься в Географічний інститут.

Щодо мене самого, думаю, що вже десь за місяць буду в дорозі до Харкова. Їду дуже на непевне, але ж географові, що писав книжки про Україну, треба ж колись оцю Україну побачити на очі. А чоловік вже старий.

Здоровлю і цілую Вас сердечно.

В[исоко] Ш[ановній] Пані² мої поклони.

Рудницький

[...]³

[P. S.] Вже кілька днів лежить оте соборне посланіє в мене, й ніхто не приходить, щоби дописатись. Буцура⁴ має бюрове зайняття, Федів⁵ і Меринда⁶ — докторські праці респ[ектують], малий ригороз, Іваничук⁷ — великий ригороз, до Патріярха⁸ приїхала мама. Тому не жду, а висилаю лист і ще раз сердечно здоровлю.

Рудницький.

Шаблій О. Володимир Кубійович: енциклопедія життя і творення.— Париж-Львів: Фенікс, Українська академія друкарства, 1996.— С. 320—321.

Примітки:

¹ Маються на увазі переговори С. Рудницького з урядом УСРР про його переїзд до Харкова.

² Софії Дрогомирецькій — дружині Григорія Дрогомирецького.

³ У листі зробили свої дописки ще два географи, що студювали у Празі, — Василь Баб'як та М. Гупаловський.

Баб'як Василь — див. прим. 3 до листа № 42; про М. Гупаловського даних немає.

⁴ Див. прим. 2 до листа № 46.

⁵ Федів Ігор Степанович (1895—1962) — педагог і видавець, географ, учень С. Рудницького у Відні й Празі, доктор філософії. У 1928 р. повернувся з Праги до Львова, учитель торгової школи, секретар Географічної комісії НТШ (з 1930 р.), директор Українського Видавничого інституту. Під час війни працював під керівництвом В. Кубійовича в УЦК. До 1940 р. керівник виробничого відділу Українського видавництва у Кракові, згодом заступник головного редактора видавничого відділу професора Івана Зілінського. Під кінець війни виїхав на Захід. Помер у Монреалі (Канада).

Праці: докторська дисертація „Černomoři se zvláštním zřetelem k hospodářskému a dopravním poměrum“ (Прага, 1927) (див.: Haufler Vlastislav. Dějiny geografie na Universitě Karlove 1348—1967. Geschichte der Geographie an der Karls-Universität.— Praha: Universita Karlova, 1967.— S. 388; Розділ VIII. Чорне і Озівське моря у книзі „Географія України і сумежних країв“ (ред. В. Кубійович), статті в „Енциклопедії Українознавства“.

⁶ Меринда Василь Іванович (1894 — ?) — учень С. Рудницького в Празі, доктор філософії. Докторська праця: „Krum, zemepisny načrtek“ (Прага,

357 (див.: Haufler Vlastislav. Dějiny geografie na Universitě Karlove 1348—
367. Geschichte der Geographie an der Karls-Universität. — Praha: Universita Karlova,
1927 — S. 368). Пізніше асистент при Українському вільному університеті в Празі.

² Див. прим. 9 до листа № 37.

³ Патріярх — псевдонім Федора Гули. Гула Федір Іванович (1890—?) —
вчився у с. Носові Підгаєцького повіту в Галичині. Закінчив гімназію у Бережанах.
Займався на фізико-математичному відділі Львівського університету (1909—1913).
Займався астрономією, якою займався у доктора М. Ернста, студював космографію,
історичну астрономію, визначення доріг планет і комет, теорію форм небесних тіл
і механіку неба. Учителював у приватній українській гімназії в Белзі (1913—1914).
У 1914 р. пішов на війну і 25 липня 1915 р. потрапив в італійський полон, у якому
знаходився до 3 липня 1920 р. В Австрії з табору Ліберці подався у табір в Йозефові
на території Чехо-Словаччини. Там викладав математику в чотирьох реальних
школах. Був членом іспитової комісії для середніх шкіл у Йозефові, затвердженим
Чехословацьким міністерством освіти. У 1923 р. Професорською Радою запрошений до
праці у Вищому педагогічному інституті ім. М. Драгоманова у Празі.

Праці: „Теорія векторів“ (1926), „Сферична астрономія“ (1926) та інші.

ДО БОГДАНА ЗАКЛИНСЬКОГО

№ 74

Відень¹, 23 травня 1916 [р.]

Шановний товаришу!

Сердечно дякую за прислану книжочку², що чер[гово] свідчить, що
географія не перевелася в родині Заклинських. Страшно хотів бим з
Вами замінятись і сидіти в Чорногорі, замість гнити в обридливих місь-
ких мурах.

Здоровлю Вас сердечно
Рудницький

В. V. 1916, Відень

МЗБ ім. В. Стефаника НАН України, відділ рукописів, ф. 48. Автограф.

Зак. 44-ж., п. 9 Рудн. Ст. лист до Заклинського Богдана Романовича 1л., 1 арк.
Автограф.

Примітки:

¹ Місце і дату написання встановлено за поштовим штампелем.

² Йдеться про книжку Б. Заклинського. „Опис рідного краю (Географія
України)“ (2-ге вид.— Відень, 1915).

ДО ІВАНА КРИП'ЯКЕВИЧА

№ 75

Харків, 28 жовтня 1927

Харків, 28. X. 1927[р.]

Дорогий Іванчику!

Не знаю, як приймете цю титулятуру, бо Ваш лист до мене так поштатично заадресований — „Високошановний Пане Професор“, що аж перепудився! Та як старий відважний вояка, відважуюся відновити стародавні титули в роді — Штіфане чи Іване й знова по роках нав'язати ці близькі відносини, що увірвались в 1919 моїм переходом через Карпати.

Дорогий друже! Дуже, дуже мене втішив Ваш лист з так гарно заявленою готовістю до співпраці. Тим більше, що думаю не занедбувати історичної географії в новому розумінню, себто не тільки визначування границь, місцевин і т[ак] д[алі] Історичної минувшини, але теж (і перед усього) досліджування всіх взаємин людини до природи в історичних часах¹. З цього боку мені дуже важлива й цінна Ваша, в листі згадувана більша праця про природні явища, про землетруси, повені і т. д. у минувшині України. Прохаю Вас чим скоріше її викінчувати й у найближчих двох місяцях післати мені до видавництва Українського географічного інституту, яка пічне виходити з січня 1928 р. Там буде місце і на більші і на менчі праці — гонорар 30—40 доларів від аркуша. Вашу розвідочку я сейчас здав до друку в „Віснику природознавства“², коли появиться дотичне число — сейчас Вам буде висланий гонорар.

Взагалі дуже Вас прохаю розвести по можности агітацію між знакомими науковими силами за співробітництво в географічному журналі, що його видаватиме Укр[аїнський] геогр[афічний] інститут. В тій цілі залучаю теж писульку до Юрця Полянського² й проф[есора] Раковського³ з проханням співробітництва й притягання других до його. Розуміється, найцінніші будуть для журналу природничо-географічні праці, та в програму входитиме теж антропогеографія в найширшому того слова значінні. Тому зокрема на Вас, Дорогий Друже, покладаю великі надії, знаючи, що Ви здавна маєте антропогеографічні симпатії й — що найважливіше — цей так потрібний до антропогеографічної праці історичний підклад.

Так само думаю продовжати почату в 1918 р. поспішну нашу працю над історичним Атласом України⁴. Наскільки собі пригадую, ми вже зробили разом більше десятка карт і сягнули аж до Хмельниччини. Ану давайте! Продовжаймо й тут його видамо!

Я вже цілком заакліматизувався і з дня на день щораз більше переконаюся, що тут для наукової праці умови дуже гарні. Коли що її гальмує, то тільки старі гріхи старого режіму; дивна схолястика старорезімних „учених“, їхне дивне нехтування поступів світової науки, їхня недбайливість до наукових збірок. Тепер всі ці старі гріхи Радвлада систематично ліквідує. Ось тепер я дістав на наукові засоби для Укр[аїнського] геогр[афічного] інституту 4 000 \$ (річна плата!) на саме наукове приладдя (книжки, мапи, інструменти і т. д.), не числячи дотацій на меблі, при-

видавництва тощо. Сподіюся за 5 років поставити У[країнський] Географічний] інститут так, щоби не повстидався перед яким-небудь колеґом!

Та вже треба кінчити, бо одна робота гонить другу. Прощайте, Степану Іванчику, поцілуйте ручки Вашої В[ельми] Ш[ановної] Дружини і здоров'я від мене всіх львівських приятелів і знакомих. Лобизає Вас широ і просить передати залучені листи

Ваш старий, але ярий

Рудницький

На тему суті історичної географії я помістив невеличку розвідку в збірник ак[адеміка] Багалія⁵, т[ак] з[вана] „Про становище історичної географії в системі сучасного землезнання“⁶.

Р. S. Рукописи бажані переписані на машинці. Це добре 1) для друку, 2) як безпека від можливої затрати.

Адреса. Оргбюро Укр[аїнського] Геогр[афічного] інституту, Харків. Шевченківська, 63/II.

України у Львові, ф. 357, спр. 36, арк. 4, 4 зв. Автограф.

Примітки:

¹ „Вісник природознавства“ — періодичне видання органу Природничої секції Львівського наукового товариства. Вийшло шістнадцять номерів (1927.— № 1—2; 1928.— № 1—6; 1929.— № 1—2; 1931.— № 1—2). Журнал редагувала колегія у складі професорів М. Білоусова, С. Рудницького, О. Янати. Нагадаємо, що в 1921 р. редактивні Природничого відділу Українського наукового товариства у Києві було закрито і в цьому ж році припинено видання збірника „Вісник природознавства“.

„Вісник“ розглядав проблеми „загальноприродничого наукового журналу“ і висвітлював основні напрями теоретичного та прикладного природознавства — від антропології до географії, включаючи географію. Крім того, фахові географічні дослідження друкувалися на сторінках „Записок Українського науково-дослідного інституту географії та картографії“. Перший випуск, що охоплював праці 1927—1929 рр., з'явився у 1928 р. (98 с.), другий (1928—1929 рр.) у 1930 р. (254 с.). Здійснено також ДВУ у Харкові. Підготовлений третій випуск „Записок“ не вийшов з друку.

² Див. прим. 14 до листа № 72.

³ Раковський Іван — див.: Анотований список адресатів.

⁴ Розроблення першого історичного атласу України належить С. Рудницькому, доценту Львівського університету, який у 1917 р. готував матеріали для його видання. У рукописі до нас дійшло вісім карт (Крип'якевич І. Історична картографія в Західній Україні (до 1939 р.) // Історичні джерела та їх використання. — К., 1964. — Вип. 1. — С. 263—267): „Українські землі у скіфський період“, „Народи Східної Європи VIII—IX ст.“, „Руська держава в X ст.“, „Українські землі близько 1000 р.“, „Українські землі в XII—XIII ст.“, „Українські землі в XIV ст.“, „Українські землі в XV—XVI ст.“, „Українські землі після 1569 р.“.

У 1918 р. у видавництві „Вернигора“ (Київ, Львів, Відень) згадується „Німа карта України“. До неї додається пояснювальний текст та завдання І. Крип'якевича (Історія) та С. Рудницького (географія). У Харкові С. Рудницький прагнув провадити співпрацю з І. Крип'якевичем. Однак атлас так і не був виданий.

Лише у 1960-х роках проєкт створення „Історичного атласу України“ почав активно дискутуватися на сторінках періодичних видань істориками, економістами, географами, мовознавцями, природознавцями як у радянській, так і в українській емігрантській пресі. Над його підготовкою офіційно працював Інститут історії АН УРСР — великий авторський колектив, який видання атласу пов'язував з ідейно-

методологічними основами „партійності та історизму“, „широкого використання досвіду... московських колег“.

У 1970-х роках на сторінках „Українського журналу“ розроблялася структура і тематика карт паралельного видання історичного атласу України, а на початку 1981 р. вийшов з друку перший атлас історії України (редактор професор Л. Виняр, матеріали підготували І. Тесля та картограф Е. Тютюк). Історичний атлас України охоплює українські етнічні землі, у тому числі території сусідніх народів. Атлас складається із 43 кольорових мап і супровідних текстів — усього 190 сторінок великого формату. Це найвагоміше видання українських учених-істориків на Заході. Він представляє усі періоди української історії та праісторії, заповнюючи „прогалину в українській історичній і довідковій літературі“.

Кількома роками пізніше на англomовний атлас України, виданий П. Магочі в Канаді, „Український історик“ (1987.— Ч. 1—4.— С. 174—178) помістив докладну рецензію І. Стебельського, зауважуючи, що видавець окреслив історичну Україну як еквівалентну території УРСР, що з науково-методологічного та ідейного погляду не є виправданим (Український історик.— 1997.— Ч. 1—4.— С. 235—237).

Поява „Атласу історії України“ була зустрінута партноменклатурою брудною лайкою і нещадною критикою за націоналістичну концепцію „української суцільної національної території“, що проводилась на картах ХІХ—ХХ ст., стверджуючи, що за межами України, тобто політичними межами УРСР, вони „ніколи не становили більшості“, тому не можна вважати етнічними „українськими землями території, на яких здавна проживають народи Північного Кавказу“, а отже, „розширювати“ територію України неможливо, інакше вони, українські вчені — автори атласу — підтримують геополітичні концепції українських буржуазних націоналістів, висунутих „фашистським прислужником В. Кубійовичем“.

⁵ Багалій Дмитро (1857 — 1932) — історик, громадський діяч, академік ВУАН, дійсний член НТШ, ректор Харківського університету, співзасновник Харківської Громадської бібліотеки (нині Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка), один із найвизначніших співробітників Харківського Історико-філософського товариства та Історичного архіву.

⁶ Рудницький С. Про становище історичної географії в системі сучасного землезнання // Записки Історико-філософського відділу ВУАН.— К., 1927.— Кн. 13—14.— С. 345—356.

Передрук у кн: Академік Степан Рудницький — основоположник української географічної науки. Збірник наукових праць / Відп. редактор О. І. Шаблій.— Львів, 1994.— С. 104—120.

№ 76

Харків, 3 лютого [19]28 [р.]

В[ельми] Ш[ановний] Д[октор] І. Крип'якевич,
Львів, ul[ica] Domagaliczow, 9

Харків, 3/ІІ. 28

Дорогий Друже!

Нав'язуючи до мого листу з-перед пару день, звертаюсь отсим до Вас з ось такою справою.

Н[ародний] К[омісаріат] О[світи] У.Р.С.Р. бажає прийти з поміччю вдови¹ по В[олодимирові] Гнатюку² й наділити її вдовичою пенсією.

В цій цілі потрібно надіслати (чи до мене, чи до Укрнауки — вул[иця] Артима, ч[исло] 24. Н[ародний] К[омісаріат] О[світи]) ось які відомості:

1. Докладні матеріали про життя і діяльність небіжчика Гнатюка.
2. Докладні відомості про стан, місце перебування, адресу і т. д. його вдови й дітей (стан матеріальний, здоровля etc. etc.).

Цю справу треба би напевно розробити й надіслати сюди, й є надія, можна буде роздобути відповідне забезпечення для вдовиці.

Цей лист пишу в порозумінні з Укрнаукою, яка вже від весни минулого року цєю справою інтересується.

При нагоді ще раз щиро здоровлю й пригадую обіцянку прислати зокрема Вашу й Полянського³, до якого залучаю лист.

Ваш старий
Рудницький

України у Львові, ф. 357, оп. 1, спр. 36, арк. 6. Автограф.

Примітки:

¹ Гнатюк Ольга — дружина Володимира Гнатюка.

² Див. прим. 2 до листа № 10.

³ Див. прим. 14 до листа № 72.

№ 77

[Харків]¹, 25 березня 1928 [р.]

15/3. 28. Дорогий Іванчику! Ваші обі посилки вже надруковані. Редакція урядила, щоби Книгарня виплатила Вам гонорар у Львові. Дуже дякую Вас 1) надсилати бодай по частям Ваші істор[ико-] геогр[афічні] матеріали, 2) натиснути на Юрка Полянського², щоби якнайшвидче посилав свою розвідку, бо це затримує видавництво Записок У[країнського] геогр[афічного] інституту, 3) натиснути на Ів[ана] Раковського³, щоби якнайшвидче зладив розвідочку про геогр[афічні] розміщення антроп[ологічних] прикмет укр[аїнського] народу з мапою (1 — 1 1/2 арк[уша] друку, можна й більше), а я сейчас видрукую, 4) попросити Ю. Полянського, щоби він у порозумінні з моєю дочкою⁴ постарав мені кілька або кільканадцять добрих фотографій чи видівок з Чорногорів (Говерля, Кізли, Піп Іван і т. д. і т. д.) і якнайскоріще переслав на адресу Українського Г[еографічного] інституту, Черн[ишевського], 63/II. Маю зараз страшну масу роботи, тому важко до всіх писати довгі листи. Коли під кінець мая їхатиму до Берліна через Львів, то повступлю й з Вами.

Любизаю Вас всіх львівських друзів щиро.

Рудницький

України у Львові, ф. 357, оп. 1, спр. 36, арк. 10. Автограф.

Примітки:

¹ Місце написання встановлено за змістом листа.

² Див. прим. 14 до листа № 72.

³ Раковський Іван — див.: Анований список адресатів.

⁴ Див. прим. 13 до листа № 35.

№ 78¹

Харків, 28 жовтня 1924 [р.]

Харків, 12/Х. 28.

Дорогий Друже!

Отримав Вашу посилку, за яку сердечно дякую. Ваші матеріяли в найблищому часі видрукую². Гонорар за вже видруковані мат[еріал]и саме тепер висилає Х[арківське] Наук[ове] Т[овариств]о. Тепер з високою грошей за кордон справа трудна, зокрема коли ходять про бі[льш]і суми.

Це й відбивається на справі Карти полків Хмельницького. Я говорю у цій справі з ак[адеміком] Багалієм³. Він сказав, що охотно цю карту купив би й за добру ціну, та не зможе за неї заплатити, коли прийде сплатити гроші за границю. Ось тому нема вигляду, щоби Ви могли швидко дістати ці гроші. За Вашу карту зможу Вам дати 300 карб. = 150 \$, та з цього потрібна апробата Упрнауки, до якої треба внести відповідне прохання. Коли, отже, не залежить Вам на швидкості, дайте свою згоду, а я сейчас діб'юся в Упрнауці дозвіл на переговори з Вами й на висилку Вам гонорару. Відпишіть відворотно, а ще краще внесіть офіціально оферту до нашого інституту, а я її спущу в Укрнауку. За все останнє дякую й щиро здоровлю. Ст[епан] Р[удницький]. Чому Полянський⁴ не шле розвідки?

З приватного архіву Івана Крип'якевича. Автограф.

Примітки:

¹ Листи під № 78—85 публікувались без коментарів і приміток у: Академік Степан Рудницький — основоположник української географічної науки. Збірник наукових праць / Відп. редактор О. І. Шаблій.— Львів, 1994.— С. 120—125.

² Мабуть, йдеться про статтю І. Крип'якевича „Причинки до історичної географії українських земель“ (див.: Записки Українського науково-дослідного інституту географії та картографії.— Рік II.— 1928—1929.— Вип. 2.— Харків: Держ. Видав. України, 1930.— С. 213—234. Із змісту:

I. Землетруси в українських літописах XI—XVIII віків.

II. Кліматичні обсервації в українських літописах XI—XVIII віків.

III. Літописні записки про фавну.

³ Див. прим. 5 до листа № 75.

⁴ Див. прим. 14 до листа № 72.

№ 79

Харків, 17 грудня [19]28 [р.]

Харків, 17. 12. 28

Дорогий Іванчику! Вашу оферту я вніс в Упрнауку ще 1 1/2 місяця тому назад, в цих днях буде рішена. Я поставив як гонорар 500 \$ і сподіюся, що щось з цього буде, тільки треба вичекати.

Ваші розвідки про клімат і фавну будуть у найближчому часі видруковані, як тільки відчиняться кредити на друк. Гонорар за попередні стат-

не можна було вислати, та десь у цих часах буде встановлений курс [ордонної] валюти для У.Р.С.Р., і тоді можна буде вислати [вашою] п[оштою]. І Юрко Рудницький¹ дістане першу посилку грошей [в Руху]² (50 або 100 \$). Кланяйтесь від мене Юркові Полянському³ й [вашому] брату, щоби мені негайно послав бодай короткий витяг своєї праці.

І Раковського⁴ пишу окремо, може, й він дещо дасть.

В мене нічого нового, хіба що моє здоровля не дуже добре. Але це [вашому] дідови⁵, хоча б і свіжоспеченому.

Льбизаю Вас і Всіх друзів щиро.

Рудницький

Автограф Івана Крип'якевича. Автограф.

Примітки:

¹ Див. прим. 4 до листа № 39.

² Видавництво „Рух“.

³ Див. прим. 14 до листа № 72.

⁴ Раковський Іван — див.: Анований список адресатів.

№ 80

Харків, 31 січня [19]29 [р.]

Харків 31. 1. 29

Дорогий Іванцю!

Даруйте, що так пізно відписую на Ваш лист, та лихий стан здоров'я й навала праці не дозволяють вести кореспонденції як слід. Я форсую справу мапи Хмельниччини в Упрнауці й довів уже до принципіальної угоди. Дістанемо на неї кредит на гонорар і видання. Та це піде нешвидким темпом. При цьому я дозволив собі говорити про Вас взагалі й найщовшліві прихильні вуха. Тому прохаю Вас прислати мені найважливіші дати Вашого життєпису й спис Ваших праць. Постараюся дати цій справі хід, може що з того вийде. В геогр[афічному] інституту можна б відчинити катедру історичної географії, якщо завідували б Ви, й крім цього, Ви могли б працювати при катедрі історії України ак[адеміка] Багалія¹. Було б отже, з чого жити — праця була б виключно науково-дослідча. Подумайте!

Юркові Полянському² перекажіть, що *доконче* потреба, щоби він послав мені бодай короткий (на 1 — 1 1/2 арк[уша]) друку звіт із своїх робіт у терені. Не вимагаю розвідки in exterie³, а тільки обширне resume⁴. Моєму зятеві⁵ перекажіть, нехай негайно пішле мені посвідку з консуляту, щобим міг йому післати дещо грошей. Юркові Руд[ницькому]⁶ перекажіть, що вже прийшов дозвіл і небавом одержить від „Руху“ частину гонорару. Чув я, що Раковські⁷ вернули до Львова. Чи це правда? Напишіть мені, будь ласка, що коло них чувати?

Ваші матеріяли про землетруси, клімат, фавну підуть під облімов-
титолом "Примітки до географічної карти українських земель" до Шс-
кнчу, бо пора на роботу, й лобизаю Вас щиро.

D

Штіфан

З приватного архіву Івана Крип'якевича. Автограф.

Примітки:

- ¹ Див. прим. 5 до листа № 75.
- ² Див. прим. 14 до листа № 72.
- ³ In exterieo (лат.) — ззовні, збоку.
- ⁴ Resume (франц.) — короткий висновок з основними положеннями нау-
праці, доповіді, промови, дискусії.
- ⁵ Охримовичу Іванові. Див. прим. 11 до листа № 33.
- ⁶ Див. прим. 4 до листа № 39.
- ⁷ Очевидно, йдеться про родину Івана Раковського. Раковський Іван —
див.: Анотований список адресатів.

№ 81

Харків, 4 червня [1929 р.]

Харків, 4/6 [1929]

Дорогий Приятелю! Ваш лист з Києва й картку зі Львова дістав і дуже-дуже сердечно Вам дякую за все, що Ви для мене зробили. Чи Студинський² відгукнувся на моє письмо? Справа друку Вашої карти розвідки вирішилася позитивно, має це перебрати Д[ержавне] В[идавництво] У[країни] під фірмою геогр[афічного] інституту. Через Д[ержавне] В[идавництво] У[країни] й сподіюся Вам вислати гонорар, якщо буде влаштований і Упрнаука дасть швидко відповідне розпорядження. Тепер вона занята виборами в Академію. З галичан, мабуть, вийдуть Колесса³ й Возняк⁴. Я агітую сильно за Раковським⁵, та не знаю, чи пройде. Перекажіть, будь ласка, Юркови Рудницькому⁶ і моїй Мільці⁷, що швидко до них напишу. Юрка Полянського⁸ спитайте, чому не пише й не посилась бодай Resume⁹ своїх праць у терені?

Здоровлю Ваших, Вас щиро лобизаю. Рудницький

З приватного архіву Івана Крип'якевича. Автограф.

Примітки:

- ¹ Рік встановлено за змістом листа.
- ² Студинський Кирило — див.: Анотований список адресатів.
- ³ Колесса Філарет — див.: Анотований список адресатів.
- ⁴ Див. прим. 8 до листа № 72.
- ⁵ Раковський Іван — див.: Анотований список адресатів.
- ⁶ Див. прим. 3 до листа № 39.
- ⁷ Див. прим. 13 до листа № 35.
- ⁸ Див. прим. 14 до листа № 72.
- ⁹ Див. прим. 4 до листа № 80.

№ 82

Харків, 18 червня [19]29 [р.]

18/6. 29.

Дорогий Друже! Не відписував довго, аж справа з'ясувалася дещо. ~~Ваша~~ натиснула на Д[ержавне] В[идавництво] У[країни], й воно зго-
дилося друкувати Вашу мапу з текстом, та гонорар може виплатити
тільки тут, в тутешній валюті. Супроти цього не знаю, як зробити. Чи
можливо, чи ні? Може треба би згодитися, а гроші я тут поклав би в
банку касу (9 %) на Ваше ім'я, й Ви, прибувши сюди, відібрали б собі.
Як так, відпишіть негайно.

Щодо Вашої посади дійсного членства й платні я ургував в Н[ародному]
Секретаріаті] О[світи]. Справа буде вирішена спершу в У[країнській] А[каде-
мії] Наук, опісля ж прийде в Упрнауку, де її, розуміється, пофорсую.

За прислані матеріяли щиро дякую.
Щодо Львівської справи з історичним атласом України, що ми розпо-
чали свого часу¹. Ей, якби Ви були тут, заварили б ми наукової каші

Ще що лобизаю Вас щиро.

Рудницький

Може, в вересні приїду на з'їзд учителів географії, та напевне ще
не знаю.

Вашого архіву Івана Крип'якевича. Автограф.

Примітка:

¹ Історичний атлас України. 12 карт / У співавторстві з Крип'якевичем І.—
Львів, 1920 // ЦДІА України у Львові, ф. 357, оп. 1, спр. 36, арк. 4, 4 зв; Див.
Боля. — Відень, 1920.— Т. 3.— Ч. 1.— С. 19; Історія України. — Київ, Львів;
Вернигора, 1918.— 85 с. (Згадка).

№ 83

Харків, 22 жовтня 1929 [р.]

22 жовтня 1929

Дорогий Іване!

Лист Ваш отримав я вже давненько, та він прийшов в таку пору,
коли Упрнаука мала, як звичайно з початком акад[емічного] року, багаць-
ко роботи, а я мусів не тільки свій інститут пускати в рух, а ще й двічі
їздити до Києва, щоби там налагодити мою працю в Академії. Мимо цього
вплив в Вашій справі до Упрнауки, де мені сказано, що в теперішнім
адміністраційнім році можливе буде цю справу позитивно виріши-
ти. Не вдовольняючись цим, я перед пару днями вніс в Вашій справі від
інституту письмнену заяву, прохаючи протягом місяця dokonче
вирішити цю справу. В найближчому часі ще раз її поургую, бо ця праця
дуже щільна й цілком на часі.

На З'їзд західноукраїнських географів я, на жаль, не міг прийти хоч і дуже хотілося побачити всю мою стару географічну „школу“. Можливо доведеться мені протягом 1930 р. бодай переїздом побувати у Львові, напевно годі нічого наперед казати, бо тепер мені через Академію вросло вдвічі стільки праці.

Другий том наших Записок вже від декількох місяців в друку в Д[ержавному] В[идавництві] У[країни]. В ньому друкуються теж й Ваші розвідки¹. Вашими записками про землетруси дуже зацікавилися тепешні геологи, зокрема акад[емік] Різниченко², бо вони дуже причепляються до роз'яснення цікавої справи Канівських дисльокацій.

Дуже мене тішить, що Вас таки не післали на Мазури й що чимось способом можете бодай трішки працювати для науки. Коло мене все по-старому, праці маю стільки, що нема часу й пошкребтатися, як засвербитися. Ви ж були у мене в Харкові й бачили, як я працюю, тепер додайте собі в уяві, що мушу двічі або тричі на місяць їздити до Києва, за кожним разом на три дні.

Здоровлю Вас, Вашу рідню й львівську наукову громаду.

Сердечно Ваш

Штіфан

З приватного архіву Івана Крип'якевича. *Машинопис.*

Примітки:

¹ Див. прим. 1 до листа № 78.

² Див. прим. 2 до листа № 12.

№ 84

[Харків]¹, 17 квітня [19]30 [р.]

Дорогий Іване!

Дуже усильно прохаю Вас вибачити мені, що так пізно відписую на Ваш лист з 2. III. 1930, та я 1) довший час був хворий і в дуже поганому стані проклигав другу половину зими й першу весни. 2) Я не хотів Вам відписувати, заки Укрнаука остаточно не вирішить справи друку Вашої мапи.

Саме тепер я отримав нарешті відповідь Укрнауки. Вона вирішила, що мапу й текст друкувати можна, та гонорару за них пересилати за границю неможливо. В Укрнауці поінформовано мене усно, що цей гонорар могли б Ви отримати книжками. Розуміється, що могли б Ви гонорар отримати нашою валютою, приїхавши сюди.

Як Ви цю справу уладите, не маю доброї уяви. Може б Ви таки пішли на комбінацію з книжками, переводячи цю справу через книгарню Т[овариств]а Шевченка і видавництво „Рух“ в Харкові. В кожному разі, відпишіть мені, що й як думаєте робити, а раджу також рівночасно написати відповідне письмо до Укрнауки.

Читаючи Ваш лист, де мене запитуете, чи маю ще яке сумління, я мимохить розсміявся. Дорогий Іванчику, моє сумління тут ні при чім,

без розпорядку Укрнауки ні гонорувати Ваших праць, ні тим менше викласти цього гонорару за кордон не маю ніякого права. Найкраще віджайте, ось хоч би на ювілей нашої Академії, на Україну й залагайте цю справу особисто.

Наша друга книжка Записок, в якій друкується Ваша розвідка про Петруси², дуже поволи виходить, так що ледви чи до літа вийде. Я в останніх місяцях працював дуже мало із-за недуги, тому теж і не ходив до Академії. Та й тепер не дуже то можу науково працювати, бо мозку вище ушей в картографічній роботі, дуже тяжкій, а невидатній.

Дуже щиро Вас здоровлю й сердечно лобизаю.

Ваш бідолашний

С[тепан] Рудницький.

IV. 30)

З приватного архіву Івана Крип'якевича. *Машинопис.*

Примітки:

¹ Місце написання встановлено за змістом листа.

² Див. прим. 1 до листа № 78.

№ 85

Харків, 9 вересня [19]30 [р.]

Харків], 9. 9. 30

Дорогий Іванчику!

Лист Ваш з 1/9 сьогодні дістав і сейчас відписую. Я на Кавказ не ходив, бо хворий і не можу вже драпатись по горах. Сидів ціле літо, лікуючи рани мого паршивого здоров'я. Карту Хмельниччини завезу [Байлової] Сергієвичеві¹ особисто, коли поїду в жовтні на сесію до Харкова. Ваші статті по історичній географії вже надруковані в II [другому] випуску Записок геогр[афічного] ін[ститу]ту. Примірник в цих днях отримайте. Мабуть, буде теж і невеличкий гонорар, який, може, зможемо Вам переслати книжками по Вашому вибору.

Коло мене нічого нового. Здоров'я погане. Працюю тепер над I [першим] томом системи геогр[афічного] знання й докінчую саме історію географії². Мій Левко був ціле літо на лісовій практиці на Волині, Орися [Лукванні] в Криму. Обое саме вернули до Харкова.

Ушлюйте від мене Раковського³ й прожайте, щоби мені після I випуску енциклопедії. Поздоровте Полянського⁴ і спитайте, чому нічого до "Записок" не посилає. Бодай які звіти про свою працю.

Лобизаю Вас щиро, Вашій Дружині й Рідні кланяюся.

Ваш Степан

З приватного архіву Івана Крип'якевича. *Автограф.*

Примітки:

¹ Грушевський Михайло Сергійович — див.: Анотований список адресатів.

² Ця фундаментальна праця мала вийти в 14 томах по 40 арк. друку кожна. Перший том її був готовий наприкінці 1932 р. (див.: Матеріали до обрання нових академіків ВУАН. Додатки до Вістей ВУАН.— 1929.— № 5—6.— С. 44). Друком вона так і не появилася. Доля рукопису невідома.

³ Раковський Іван — див.: Анований список адресатів.

⁴ Див. прим. 14 до листа № 72.

ДО АНТОНА КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО

№ 86

28 березня [19]20 [р.]

28/3. 20 р.

В[исоко] П[оважаний] д[октор] Крушельницький

Прошу заявити світлій Директорії, що 28. III мінає місяць від списання умови між урядом і мною в справі книжки¹. Коли до цього дня не наступить перебрання рукописи й виплати гонорару, вважатиму, що уряд не бажає виконати цієї умови.

Рудницький

ЦДІА України у Львові, ф. 361, оп. 1, спр. 46 Т., с. 94. Автограф.

Примітка:

¹ Подаємо угоду, укладену між представником Українського Міністерства Освіти А. Крушельницьким та професором С. Рудницьким:

„Списана між представником Укр[аїнського] М[іністерства] О[світи] Антоном Крушельницьким і проф[есором] д[октором] Степаном Рудницьким в справі закупки кн[ижки] Д[октора] Ст[епа]на Рудницького „Українське питання й великі держави світа“ на власність уряду Укр[аїнської] Нар[одної] Республіки. Умова ця списана на поручення чл[енів] Високої Директорії п[ана] А. Г. Макаренка у Відні 26 лютого 1920 р.

Д[октор] Рудницький передає Крушельницькому 2[а] два] оригінали своєї праці: нім[ецький] „Das ukrainische Problem und die Grossmacht“ і укр[аїнський] „Огляд національної території України“ і „Українська справа з боку політичної географії“. Оба оригінали ок[ремо] 20 арк[ушів] друку: 2 малки.

Уряд УНР набуває права друку і права перекладу обох оригіналів на всі європейські мови в необмеженому числі примірників і видань...

Уряд УНР виплатив Ст[епану] Рудницькому гонорар по 5 000 (п'ять тисяч) корон від аркуша друку від нім[ецького] й укр[аїнського] окремо в лучній квоті 220 000 К. то: 110 000 (сто десять тисяч) корон при передачі урядови нім[ецького] ориг[іналу] й 110 000 тис. (сто десять тисяч) корон при передачі урядови українських оригіналів. Коли б друк виказав менше число аркушів з кождоразової квоти 110 000 корон, Д[октору] С. Рудницькому нічого не обкожується, коли б виказав більше число аркушів, п[ану] Рудницькому нічого не доплачується.

Пан Д[октор] Рудницький зрікається права видавати сю працю сам чи ін[шим] способом укр[аїнською] чи ін[шими] мовами, однак Д[октор] Рудницький проробив приватні заходи в цій справі, і йому дозволяється видати один наклад фр[анцузького] перекладу в числі не більше 5 000 (п'ять тисяч) примір[ників], оскільки до кінця квітня 1920 р[оку] пропозити предст[авник]ові уряду Ан[тону] Крушельницькому

...ний примірник фр[анцузького] перекладу, а до 31 березня 1920 р[оку] ...
...сть докази, що переклад передано до друку. Коли б до 31 березня 1920
... Степан] Рудницький не предловив таких доказів предст[авникові] уряду
... Автонові Крушельницькому, уряд приступить у квітні 1920 р[оку] до друку
... французького] перекладу і відмовляє д[окто]р[у] С[тепанові] Рудницькому право
... цей переклад самостійно.

... сторони зрікаються права оспорювати цю умову з приводу пошкодження
... половину.

У Відні, дня 26 лютого 1920 р.

С[тепан] Крушельницький

С[тепан] Рудницький“

... України у Львові, ф. 361, оп. 1, спр. 46 Т., с. 93. Автограф.

...суюся з „болем серця“ в надії, що уряд Укр[аїнської] Нар[одної] Республіки
... у мене „Економічну географію України“, яка дасть: огляд продукції,
... везу, привозу шляхів і т[ому] п[одібне] цілої української території і начерк
... природного господарства на Україні (з боку природничого: справа лісова,
... і т[и]п[и]). Прохаю формального замовлення.

... України у Львові, ф. 361, оп. 1, спр. 46 Т., с. 93. Автограф.

№ 87

Прага, 12 червня 1926 [р.]

... 12. VI. 1926

Дорогий Товаришу!

...тим дозволяю собі горячо поручити Твоїй увазі одного з моїх
... пражських учеників Д[окто]ра Гриця Дрогомирецького¹. Його
... кваліфікації дуже поважні², мабуть, і педагогічні будуть не
... Дуже тебе прошу допомогти йому до знайдення учительського
... Кожна школа, що його візьме, матиме досконалого учителя
... й споріднених наук.

Здоровлю щиро Тебе й Твою В[ельми]ш[ановну] Рідню й остаю з
... привітом все відданим.

С[тепан] Рудницький

... України у Львові, ф. 361, оп. 1, спр. 121, с. 51. Автограф.

Примітки:

¹ Дрогомирецький Григорій — див.: Анований список адресатів.

² Збереглося „Семинарське свідоцтво“, підписане Степаном Рудницьким. У
... значено: „Пан Дрогомирецький Гриць, родом з Березова Нижнього в
... звичайний слухач філософського факультету Українського вільного
... семестру, брав участь у мене в літньому семестрі 1922/23 в семінарських
... з обсягу географії з визначною пильністю й старанністю і виготовив реферат
... „Дрографію Закарпаття“ (загальний огляд праці ринучої води) з успіхом

... свідоцтво рівняється кольоквійному свідоцтву з 5-годинного предмету.

В Празі, дня 2 липня 1923.

П[ис]а[ч] (есор) Д[окто]р Степан Рудницький“.

Інше свідоцтво від 30 червня 1925 р. свідчить, що Г. Дрогомирецький у зимово-літньому семестрі 1924/25 навчального року написав самостійну працю „Віт Закарпаття“, яка „дала доказ, що д[октор] [!] Дрогомирецький може вже самостійно працювати науково на царині географії“ (див: Шаблій О. Володимир Курбійович: енциклопедія життя і творення. — Париж-Львів: Фенікс, Українська академія друкарства, 1996. — С. 320.

ДО ВОЛОДИМИРА ЛЕВИЦЬКОГО

№ 88

Харків, 1 лютого 1927 [р.]

Харків, 1/2 1927

Д[окто]р Володимир Левицький.

Н[аукове] Т[овариство імені] Ш[евченка], Чарнецького, 26

Дорогий Друже!

Вже недалеко вісім років минає, відколи доля-мачуха вигнала мене з батьківщини й розділила нас надовго, хоч ледви чи на все. Мало майже нічо, а з Вами, Дорогий, я листувався, за все пам'ятав на Вас, довідувався про Вас і співчував Вашим злидням, хоч мої власні були не менчі. З радістю я бачив, що мимо тяжких обставин і виснажуючих педагогічних обов'язків Ви твердо стоїте всі [der Falure** der Wissenschaft¹], і нещодавно, будучи в Києві, я вважав своїм обов'язком звернути увагу Академії на Вашу високоzasлужену й визначну наукову діяльність.

Тепер, коли М[атематично]-П[риродописно-Лікарська] секція Н[аукового] Т[овариства] І[мені] Ш[евченка] святкує Ваш ювілей, дозвольте мені, Вашому співробітникови й приятелеви, в першу чергу сердечно Вас поздоровити, опісля щиро побажати 40, 50, 60 і т. д. літнього ювілею, кріпкого здоров'я й безжурного життя, яке вможливило б Вам дальшу працю на полі так занедбуваних у нас математичних наук!

Рівночасно прошу Вас, Дорогий Друже, сердечно поздоровити Вашу В[ельми] Шановну Дружину й уцілувати від мене її руки.

Здоровлю й цілую Вас сердечно,
Ваш старий друг,
вповні Вам відданий,
Рудницький.

ЦДІА України у Львові, ф. 771, оп. 1, спр. 4, арк. 53. Автограф.

Примітки:

* Так у листі.

** Так у листі.

¹ Wissenschaft (нім.) — наука, знання.

ДО ВОЛОДИМИРА ОГОНОВСЬКОГО

№ 89

Богдан, 16 серпня 1926 [р.]

16. VIII. 1926

**Дорогий Володимире,
суха й тонка та смашна Ковбасю!**

Довідаюся о Вашім ціннім здоровлю, тішуся, що прибрали 7 кілів на васі й доношу Вам, що я наконецно рішився „удрать въ родной Сибирь“ цієї осені. Сподіюся, що зроблю це в жовтні. Умови грошові на праці не ясні, та є спротога забрати „магараців“. Тому то урочисто Вас моїм першим асистентом і запрошую Вас до Харкова, на що власть дана єсть „свише“. Тому не рихтуйтесь на „Lupiczurka“, а приступляйтесь до від'їзду поки що до Праги, звідки вирушимо в свій час. Про час Вашого приїзду до Праги дам Вам окремо знати, бо шкода, Ви дурно сиділи в Празі й проїдали гроші. В кожному разі, я числю на Вас як на чотири тузи й рахую вже Вас напевно моїм помічником. Так що буду Вас просити зайнятись моїми книжками. Ця справа тягнеться вже дуже довго, та пуття з неї нема. Я вже посилав пару посланій Н[аукового] Т[овариства] І[мені] Ш[евченка], та з мінімальним дотепер результатом. Діло є таке: Виїзжаючи зі Львова 1919 р., я залишив свої книжні шкатулки в окремішій шафці в моїй робітні в музею Н[аукового] Т[овариства] І[мені] Ш[евченка]. Дорошенко¹, вважаючи їх частиною бібліотеки Медвецького², brevimanu³ втягнув ці книжки до бібліотеки Т[овариства] І[мені] Ш[евченка]. На мій протест почалося видобуване їх із шафти, дотепер непокінчене. Я післав список моїх книжок, зладжених з Вами. Його має мій зять Охримович³. Крім того, можна мої книжки відшукати по моїх старих кантових аркушах, що ще є в Книгарні Н[аукового] Т[овариства] І[мені] Ш[евченка], бо я майже тільки через цю книгарню мої книжки спроваджував.

Справу моїх книжок знає 1) мій зять, 2) Юрко Полянський⁴, якого мені поздоровте, 3) Іванцьо Раковський⁵, 4) мій брат Юрко⁶. Тепер справа моїх книжок уже актуальна супроти мого швидкого виїзду за коруч. Тому дуже Вас прошу, займіться цією справою і доведіть до кінця, аби мої книжки вибрати з Н[аукового] Т[овариства] І[мені] Ш[евченка] і здепонувати в Охримовичів разом з тими книжками, що залишились на складі у уп[раві] Кінцого⁷. Нехай зять пішле мені якнайшвидше інвентар їх і держить усе в поготівлі, щоби їх Шенкер⁸ перебрав на перевозоу на Україну. Деякі з книжок, зазначені в списі нумерами, прошу Вас по можности привезти зі собою, коли їхатимете до Праги, бо ним передати, в остаточнім разі переслати поштою на мій кошт, але не пізніше по 1/IX, бо щойно тоді буду напевно в Празі.

Вертаючи до виїзду на Україну, дуже щиро прохаю Вас не покидати мене в рішачій хвилі. Знаю ваші синівські і братерські почування, але рівночасно раджу, щоби Ви кермувались радше розумом, як серцем. За 100 зл[отих] Ви сам ледви прокормитесь, а на Україні могтимете заробити вже в початках тільки, що пішлете своїм щомісяця стільки грошей, маючи доволі на своє власне вдержання!

Залучаю листи тутешної хвилевої компанії й додаю ще одно прохання інж[енера] Саєвича⁹: прислати йому по можности до кінця серпня ботанічну й зоологічну польську літературу, дотичну Чорногори. Деяку орієнтацію дасть Вам мій Literaturbericht geogr[aphischer] Jahresbericht aus Österreich Jg. 1913¹⁰.

Щиро здоровлю Вашу Шановну Рідню, Вас лобизаю сердечно.
Рудницький.

З приватного архіву Володимира Огоновського. Автограф.

Примітки:

* Так у листі.

¹ Дорошенко Володимир — див.: Анотований список адресатів.

² Недзведзький (Медведський) Юліан (1845—1918) — доктор технічних наук, геолог, дослідник Карпат, професор Львівської політехніки, засновник геолого-мінералогічного музею Політехнічної школи, автор праць з петрографії і кристалографії, дійсний член НТШ, у 1918 р. записав Товариству свою спеціалізовану бібліотеку.

** Brevimanu (лат.) — короткою рукою, нашвидку.

³ Див. прим. 14 до листа № 33.

⁴ Див. прим. 14 до листа № 72.

⁵ Раковський Іван — див.: Анотований список адресатів.

⁶ Див. прим. 3 до листа № 39.

⁷ Особу не встановлено.

⁸ Див. прим. 4 до листа № 35.

⁹ Саєвич Микола (1885—1940) — інженер-лісівник, громадський і військовий діяч, сотник УГА, у 1924—1929 рр. доцент Української господарської академії в Подєбрадах.

¹⁰ Очевидно, С. Рудницький має на увазі свою працю „Die landerkundliche Literatur von Galizien und Bukovina in den Jahren 1905 bis 1909“ (див.: Geographischer Jahresbericht aus Österreich. Jg. X.— Wien, [1912].— S. 68—95).

№ 90

[Прага, вересень 1926 р.]¹

**В[ельми]Ш[ановний] Д[окто]р В. Огоновський, Підвалє, 7. Пильне!
Дорогий Влодзун!**

Я вже обговорив усю справу з Калюжним¹. Він обіцяв зайнятись нею в Консуляті. Окремо я ще звертався до Потійчука². Ви зі своєї сторони докладайте теж усіх старань, щоби все було готове, так щоби Ви на мое візвання могли сейчас прибути до Праги й вирушити зі мною в далеку дорогу. Пам'ятайте, що числю на Вас як на 4 тузи й без Вас зівсім не бажаю їхати. Майте розум і серце — рішайтесь швидко й приготуйтеся.

Лобизаю Вас щиро,
дожидаючий Вашої писульки,
а потім вас самих, і дуже
не маючий часу

Рудницький

З приватного архіву Володимира Огоновського. Автограф.

Примітки:

¹ Місце і дату написання встановлено за змістом листа.

² Див. прим. 5 до листа № 33.

³ Див. прим. 4 до листа № 33.

№ 91

Прага, 21 вересня 1926 [р.]

IX. 1926. Прага

Альбертов, 6.

Дорогий мій Володику!

Ваш лист поразив мене, Ваша відмова їхати зі мною ставляє знак питання для цілої моєї подорожі на Україну. Аж тепер сумніваюся, чи поїду. Бо *сам* абсолютно *не* поїду. Кого ж візьму? Дольницький¹ і Процакевич² мені асистувати не можуть, тим більше, що навіть не знаю, чи поїдуть, Іваничук³ має ще робити докторат, до того він є добрий асистент в лед[агогічного] інституту, але цілком нездалий для дослідчої катедри. Так само Магарац⁴. А Федів⁵ ще з 1/2 року мусить тут вибути. Про Гулу⁶ і бесіди не може бути — він же математик і астроном — конечний при великім географічнім інституті, та тепер зовсім зайвий!

Супроти цього просто *саботажу* (не з Вашого боку — знаю це!) боюся за *всю мою працю* на Україні. Бо навіть коли поїду туди — що супроти Вашої відмови стало сумнівним, то, не маючи відповідного асистента, сяду на леду й нічого не зроблю, а здоровля страчу. В цей спосіб що унеможливають Вам виїзд, унеможливають його й мені. Прочитайте цей лист цим, що Вас стримують!

Я доложу *тут* усіх старань, щоби усунути перешкоди, які спинюють Ваш виїзд. Коли це не вдасться, то сам не знаю, що буде. Коли ще й Дольницький та Процакевич мене так само покинуть, як Ви, то абсолютно не їду, бо брати гроші за недоцільну працю я *не вмію* й на гумбут йти *не хочу*. Коли б они поїхали, то держатиму для Вас місце мого першого асистента. Може — як кажете — й за рік буде для Вас децю до роботи. Але протягом цього року — без Вас моя праця буде на 50 % або й більше обезцінена.

Я вже перемовив під час мого теперішнього побуту в Відні Проф[есора] Дністрянського⁷ й сестру, щоби теж їхали на Україну. Може мені вдасться виробити їм відповідні посади, й тоді десь за рік обоє Дн[істрянські] з моїми дітьми приїхали б до мене. N. b. прошу це задержати в *найбільшій тайні*.

Щодо моїх книжок, то негайно (ще перед 30/9) потрібувати буду: Penck⁸ Morphologie I. II. Davis⁹ Erkl. Beschreibung. Keilheck¹⁰ Prakt[ische] Geologie. Sievers¹¹. Länderkunde.

I. II. Krümmel-Eckert¹². Geogr[aphisches] Praktikum. Günther¹³, Geophysik I. II. Hann¹⁴ Meteorologie, Hann¹⁵ Klimatologie I. II. III. Shiler¹⁶ Atlas.

Прошу мені це (й наші книжки, які я зазначив як найкращі) слати до Праги Vinogrady Palackeho 10 2 / VII. Найліпше залізе мій кошт.

Ві ж, Ковбасо, котрої не можу досягнути, так само, як *Dackel* *Fliegener Blätter**, на кожний випадок вишліть відвотною поштою 2 фотографії, може ще що [...] з ними.

Залучені листи передайте ласкаво по адресі.

Лобизаю Вас щиро — не трачу надії.

Рудницький

З приватного архіву Володимира Огоновського. Автограф.

Примітки:

¹ Див. прим. 5 до листа № 40.

² Див. прим. 6 до листа № 40.

³ Див. прим. 9 до листа № 37.

⁴ Магарац — можливо, С. Рудницький тут має на увазі М. Дольницького.

⁵ Див. прим. 5 до листа № 73.

⁶ Див. прим. 8 до листа № 73.

⁷ Дністрянський Станіслав — див.: Анований список адресатів.

⁸ Так у листі. Повна назва: Penck A. Morphologie der Erdoberfläche. — Т. II. — Stuttgart, 1894. — XVI + 471 u; X + 696 s.

⁹ Так у листі. Повна назва: Davis—Ruhl. Die erklärende Beschreibung der Landformen. — Leipzig und Berlin, 1912. — 565 s.

¹⁰ Так у листі. Повна назва: Keilheck K. Lehrbuch der praktischen Geologie — Stuttgart, 1896. — 638 s.; перевидання: Stuttgart III. A[uflage]. — 1916.

¹¹ Так у листі. Очевидно, С. Рудницький мав на увазі одну із цих праць: Sievers Wilhelm. Afrika Eine allgemeine Länderkunde. — Leipzig und Wien: Bibliographisches Institut, 1891. — 468 s.; Amerika Eine allgemeine Länderkunde. — Leipzig und Wien: Bibliographisches Institut, 1894. — 687 s.; Europa Eine allgemeine Länderkunde. — Leipzig und Wien: Bibliographisches Institut, 1894. — 635 s.; Asien allgemeine Länderkunde. — Leipzig und Wien: Bibliographisches Institut, 1892. — 664 s.; Australien und Ozeanien Eine allgemeine Länderkunde. — Leipzig und Wien: Bibliographisches Institut, 1895. — 521 s.

¹² Так у листі. Йдеться про працю: Krümmel Otto. Geographisches Praktikum (siehe) Eckertem M.). — 1908.

¹³ Так у листі. Повна назва: Günther. Lehrbuch der Geophysik und physikalische Geographie. — Stuttgart, 1884. — 5. — I. — 418 s; II. — 640 s.

¹⁴ Так у листі. Очевидно, С. Рудницький мав на увазі одну із праць, як-от Hann J. Zur Meteorologie d. Alpengipfel. — 1878; Hann J. Atlas der Meteorologie Berghaus. Physik. Atlas III. — Gota, 1887, чи праці в Lehrbuch der Meteorologie.

¹⁵ Так у листі. Повна назва: Hann J. Handbuch der Klimatologie. 3 Aufl. — Bd 1—3. — Stuttgart, 1908—1911.

¹⁶ Так у листі. Мабуть, повна назва: Stiller. Hand-Atlas über alle Teile der Erde und über das Weltgebände. — Gota: Justus Perthes. — Ausgabe, 1890—1891, перевидання: Gota, 1905.

* *Dackel* (нім.) — собака (такса).

** Мабуть, журнал.

*** Непрочитуване слово.

№ 92

[Харків, 1926 р.]¹

Дорогий Володимире Книжнику!

Повинен би я Вас добре попобити за те, що Ви мене лишили самого, мусів відбути велику подорож в асистенції [...] (і то ще по найпаскуднішим хворобам) Д[окто]ра Дідуника². Останні дні в Празі я був у такім перепльоті, як може ще ніколи в житті. Тому не відписав Вам і аж сьогодні відписую. Найперша справа: яке було б тут Ваше становище? Відповідь: мої руки короткі, та можу Вам загарантувати 100 карб[ованців] у місяць як мому помічникови при організації У[країнського] Геогр[афічного] інституту. А далі кажу Вам урочисто: тут кожна фахова людина не може не може пропасти, а, навпаки, мусить вибитись! Що не можу Вам більше написати — Ви самі винні. Якби Ви поїхали зі мною, то я би тут зробити не 2 ці, а вдсятеро більше, як зробив. Ви ж знаєте, я здатний до автореклами й ходження по урядових установах. Сьогодні надійний помічник, і я нині був би не в початках основання геогр[афічного] інституту, а в повнім ході будування його. Справа У[країнського] Геогр[афічного] І[нституту] представляється так: я вже виготовив обширний меморіял (аркуш друку з верхом) про потребу засновання І[нституту] написав такий же самий артикул про завдання геогр[афічної] науки в Україні й уложив статут майбутнього інституту. Укр[аїнська] Головна Комісія в принципі прийняла моє внесення, тепер меморіял переписується й новино й невдовзі мають над ним радити делегати кількох центральних урядов. В житті інститут може ввійти аж у слідуємим акад[емічним] інститут, але тимчасово буде йти підготовча праця, на яку обіцяно мені від 1.1. [19]27 [р.] призначити деякі засоби грошові (на книжки, мапи, меблі, інструменти). Справа вирішиться на днях — думаю, позитивно, так що вже в цьому році зможу пару людей притулити при ячейці інституту. Від слідуємого ж року, думаю, лавочка буде розширена, й найстарший магарац зможе прийняти в себе значніше число магараців молодших. На сьогодні звертаю увагу Вашу й усіх моїх Пражаків: мені вдалося добути гроші на плекання географії в майбутнім інституті тільки тому, що я обізвав її на математично-природничий напрям, у першій мірі на картографію й фізйогеографію. Для плекання антропогеографії, економічної географії etc. тут мусіли б бути засновані окремі інститути на основі інших основ. Для того всім Вам раджу взятись добре до прикладничих галузей географії й поглибити в них Ваше знання (зокібна в картографії), щоби помагали мені в насаджуванні географії на Україні теоретично, як і практично. Дальша моя рада Пражакам, яку прохаю ви передати, заки сам найду час до них написати: старатись попасати в транспорт. Бо кошта й труди подорожі „Einzelreise“ є дуже великі й хлопоти страшні. Ось дотепер не прийшли до Харкова мої книжки, надані в Празі 11. X-го! Ще навіть не вийшли з границь Польщі! Дідукави в Німеччині пропав куфер з убранням й біллям! Натомість їзда транспортом вигідна й певна. Я буду тут старатись, щоби всім моїм студентам подорож була якнайбільше влекшена, зі своїх приватних засобів грошів чи зможу післати на дорогу комусь із Пражаків, бо мушу висилати щомісяця дітям до Відня по 50 \$ на їх удержання й вискіпування на подорож до Харкова. Щойно як вони вже будуть у мене, зможу вислати

гроші кому иньшому. (Більше як 50 \$ місячно не вільно вислати). Іваничука³ повідомить, що ліки я вислав і одержав лист з подякою та з проханням переслання дальших пакетів екзібарду. Патріярх Гула⁴ і Дольницький⁵ нехай збирають гроші на дорогу, Магарац⁶ нехай нічого не боїться, Буцура⁷, Федів⁸, Меринда⁹, Буждиган¹⁰ нехай теж думати про „язду“. Одна біда з Бабяком¹¹ — тяжко буде примістити антрополога при Картографічним і физгеогр[афічним] Інституті! Іваничук хоч і сейчас міг би сюди їхати, раду напевно дасть, дуже питає за ним Илько Ц. Вас сподіюся *конечно* в початках січня [19]27 [р.]. Зволікаючи довше поповняєте гріх супроти науки. Та перед тим будьте ласкаві й допоможіть Охримовичам¹³ запакувати й вислати всі мої мапи, книжки, образи. Розуміється, без негеографічного і ненаукового хламу. Але не минайте ні відбитки, ні гімн[азійного] підручника. Все придасться. З рукописів пришліть *тільки* мої записки до викладів і літературні списки, уміщені в нотатках. Вони були зложені свого часу у проф[есора] Раковського¹⁴.

Може там знайдеться теж (маленька, як нотесик, і тоненька) книжочка з корекційними таблицями для мого анероїду — неслухано для мене важна. Так само може добудете від Ів[ана] Калиновича¹⁵ — бібліографічний докладний список моїх друкованих праць, бо я не могу собі ніяк пригадати більше, як 103, а знаю, що їх двічі більше. Розуміється, не забудьте теж моїх відбиток — наскільки є. Я мав збірку спеціалок і генералок. Що з них є? Мав теж кілька історичних і природничих шкільних підручників, багато дрібних окремих мапок, фотографії і т. д., досконалих 2 молотки, долота геол[огічні], торбу на інструменти. Мабуть, є ще гльобшафка на мінерали, шафочка на інструменти (обі маленькі). Ага! Ще є різнородні словарці, дещо з Реклямок і т. д. Ви ж зрозумієте самі легко, що могло б мені придатись. Збирайте це, пакуйте і висилайте *якнайшвидче*, — бо фрахти довго йдуть, а мені книжков потреба. Розуміється, вжуйте всіх засобів, щоб книжки безпечно пройшли границі. Адреса: Харків, Нар[одний] Ком[ісаріат] Ос[віти], Укрнаука для Геогр[афічного] інституту. Оці ж книжки разом з тими, що йдуть з Праги, будуть тимчасовим остовом цього інституту. Цілую Вас і здоровлю щиро.

Рудницький

Адреса приватна: Чернишевська, 63. II п.

З приватного архіву Володимира Огоновського. Автограф.

Примітки:

¹ Місце і дату написання встановлено за змістом листа.

* Непрочитуване слово.

² Див. прим. 5 до листа № 35.

³ Einzelreise (нім.) — одноразова поїздка (окрема).

⁴ Див. прим. 9 до листа № 37.

⁵ Див. прим. 8 до листа № 73.

⁶ Див. прим. 5 до листа № 40.

⁷ Див. прим. 4 до листа № 91.

⁸ Див. прим. 2 до листа № 46.

⁹ Див. прим. 5 до листа № 73.

¹⁰ Див. прим. 6 до листа № 73.

¹ Буждиган Іван Васильович — празький учень С. Рудницького. Про нього йдеться у листі С. Рудницького до наркома освіти УСРР М. Скрипника у зв'язі з переїздом в Харків українських науковців з Праги, Відня і Львова та перебування їх в Українському науково-дослідному інституті географії та картографії (див.: Штойко П. Степан Рудницький (1877—1937). Життєписно-біографічний нарис.— Львів: НТШ, 1997.— 183 с.).

² Див. прим. 3 до листа № 42.

³ Особу не встановлено.

⁴ Див. прим. 13 до листа № 33.

⁵ Раковський Іван — див.: Анований список адресатів.

⁶ Калинович Іван (1884—1927) — бібліограф, видавець і політичний діяч. Заснував видавництво „Всесвітня бібліотека“ (1916—1926) у Золочеві. Редактор „Дрогобицького листка“ (1919) і „Нашого Слова“ (1927), видань „Просвіти“. Автор низки картографічних показників. Посол до Української Національної Ради ЗУНР (1918—1919), депутат трудового Конгресу у Києві. Секретар Бібліографічної комісії НТШ.

№ 93

Харків, 20 грудня 1926 [р.]

Харків, 20. XII. 1926

Дорогий мій Книжнику!

Д[окто]р Огоновський, Підвале, 7

Лист Ваш і втішив мене, й не втішив. Утішив, бо оженитися завше неможливо — як казав мій дідю. Сердечно Вам gratulую, бо знаю п. Н. П.¹ як прекрасну особу, в якій дійсно знайдете товаришку життя. Не тішуся тим, що це наступило якраз тепер і знов на дальше відсуває Ваші справи. Недостача надійних помічників страшно утруднює мої тутешні справи. Український геогр[афічний] інститут це не сливка, а велика річ. Там пара ніг і одна хавка небагато тут зробить. Ніхто з Пражаків сюди не приїхав, а тут географічного доросту цілком нема. Нема й ніякого інтересу до цієї науки серед молодіжи. Треба ороти цілком запустіти цю справу, а чоловік сам один, як палець. Добре, що маю підтримку в Харкові й всюди по урядах, але ж Ви знаєте мене, як я люблю й як люблю в урядах ходити. Якби я мав тут бодай Вас й Іваничука², справа б пішла б уперед.

Дуже, дуже сердечно дякую Вам, що зайняли з таким успіхом мої книжками. Бачу, що багато Ви мали з ними праці, аж забагато! Мені менше мене тільки дуже, що дуже багатьох цінних книжок у Вашім списку не нахожу. Це є: *W. Meyer*³. *Weltgebäude*. *W. Meyer*⁴ *Die Völkerkräfte*. *F. Ratzel*⁵. *Über Naturschilderung*. *F. Ratzel*⁶. *Deutschland*. *H. Reichenow*⁷. *Einleitung in die Philosophie*. *g. T. Fechner*⁸. *Zendavesta*. *Deckert*⁹. *Die Völker*. *Neumayr—Uhlig*¹⁰. *Erdgeschichte I — II*. *Rudski*¹¹. *Physik der Erde*. *Fritsch*¹². *Allgemeine Geologie*. *Reman*¹³. *Karpaty*. *Peschel*¹⁴. *Völkerkunde*. *Peschel*¹⁵. *Geschichte des Zeitalters der Entdeckungen*. *Buschau*¹⁶. *ets.* *Die Völkerkunde*. *Sievers*¹⁷. *Kleine Länderkunde I. II*. *Ule*¹⁸. *Allgemeine Länderkunde* і т. д.

Крім цього, мав я ще деякі реклямки:

*Darwin*¹⁹. Entstehung der Alpen. *Darwin*²⁰. Abstammung des Menschen. *Schwegler*²¹. Geschichte der Philosophie. *Humboldt*²². Ansichten der Natur. т. д. і т. д. Комплект Wells'a і Mark Twaina etc. etc. З-поміж map генералка 1:200 000 цілої Західної України на схід аж по Київ і комплект Atlas geologiczny Galicyi²³ (все, що вийшло до 1914 р.). Спеціалку 1:75 я мав новісіньку, справлену під час війни — ціла Галичина Східня і крім того, багато старших розрізаних і наліплених на полотно в кишеньковім форматі. Мав я словарі Желехівського²⁴ й Партицького²⁵ й пару інших. Конче мені потрібні!! Так само наліплена була деяка частина геологічного атласу Галичини. Може би щось із цього можна було знайти при помочі брата Юрка²⁶, Раковського²⁷, Полянського²⁸.

Щодо пересилки книжок, то я вже проробив деякі заходи, щоб Н[ародний] К[омісаріат] З[акордонних] С[прав] влекшив їх перевіз. Ви з своєї сторони засягніть язика в Варшаві. З моїх „сочиненій“ залишить тільки по 3 примірники — більше ні. З останніх: 1) Сам візьміть собі по 1 прим[ірнику] від мене на пам'ятку. 2) Може собі мій брат чи мої діти щось візьмуть, Раковський і Полянський може теж. Останнє дайте в Коміс[ію] до Книгарні Н[аукового] Т[овариства] Ш[евченка] — або ліпше заміняйте, приміром], за Siemiradzki²⁹ Geologia ziem Polskich I. II. Крім то книжки мені буде дуже потрібно вже під весну. Якби не була дорога, то треба купити, касіром Дністрианський. Так само важні для мене нові геологічні карти Східних Карпат. Довідайтеся про них і їх ціну та напишіть мені. Висилати книжки будеться, аж усі урядові формальности будуть поладжені. Та можна тимчасом пробувати поштової дороги. Зробіть „Probesendung“ з Arrhenius³⁰ Weltgelände Günther³¹ Geophysik I—II, Krümmel³² Geogr. Praktikum, Sydow-Wagner³³ Atlas. Diercke-Gäbler³⁴ Atlas, Davis-Rühl³⁵ Erklärende Beschreibung, Kirchoff³⁶ Erdkunde für Schulen, Litrow³⁷ Wunder des Himmels. Чужомовні книжки переходять без мита. На оборотній стороні пакету написати докладно його зміст (навіть титули), заасекурувати й вислати на адресу: Харків, вул. Артема, 29. Н[ародний] К[омісаріат] О[світи], Укрнаука, для Геогр[афічного] інституту. Н. б. Коли це буде с'як-так безпечна дорога.

Дуже сердечно поцілуйте від мене Іванця Раковського й його золоту Паню та колісь малого, тепер великого Рачка. Вашу рідню щиро здоровлю. Ваш швагрунцьо³⁸ мене недавно вичісував в „Америці“. Хотів бим мати цей номер. Вам, дорога Ковбасуню, налатаю пораз х-тий! Тільки через природничу географію йде шлях до правдивої антропогеографії. Бажаю Вам і всім Вашим (думаю, що буде син) усього найкращого з Дажбожим святом і Новим Роком і любизаю сердечно.

Ваш старий Рудницький.

P. S. Сегодня наладив я урядову дорогу для книжок.

З приватного архіву Володимира Огоновського. Автограф.

Примітки:

¹ Огоновська Наталія Петрівна (1899—1969) — дружина В. Огоновського, родом з с. Лагодів, що на Перемишлянщині, викладач української та англійської мов. Здобула педагогічну та художню освіту. Навчалася у Віденському університеті (1923—1927), з 1927 р. у Львові.

² Див. прим. 9 до листа № 37.

³ Так у листі. Повна назва: Meyer Wilhelm M. Das Weltgelände. Eine geographisch-verständliche Himmelskunde.— Leipzig und Wien: Bibliographisches Institut, 1888.— 677 s.

⁴ Так у листі.

⁵ Повна назва: Ratzel F. Über Naturschilderung. — München u[nd] Berlin, 1891.— 394 s.

⁶ Йдеться про працю: Ratzel F. Deutschland. Einführung in die Heimatkunde...— Leipzig, Grunow, 1898. — 332 s. — 4 мапи.

⁷ Повна назва: Paulsen F. Einleitung in die Philosophie. — G. Aufl[age].— Berlin, Verlag V. W Hertz, 1899.— 444 s.

⁸ Так у листі. Повна назва: Fechner H. T. Zend — Avesta oder über die Dinge des Himmels und des Jenseits. — Hamburg-Leipzig, 1901.— Bd. I.— 360 s.; Bd. II.— 64 s.

⁹ Так у листі. Повна назва: Amerika, Eine allgemeine Landeskunde, in Gemeinschaft mit Dr. Emil Deckert und Prof. Dr. Willy Kükenthal herausgegeben von Prof. Dr. Wilhelm Sievers.

Mit 201 Abbildungen im Text, 13 Karten und 20 Tafeln in Schwarz- und Farbendruck von R. Cronau, A. Goering, E. Heyn und anderen. 13 Lsgn. (= Allgemeine Landeskunde.— 3 Bd.) XII+687 s.; Leipzig, Wien: Bibliographisches Institut, 1894, Bd. II (від Emil Deckert: Nordamerika, Allgemeine Geologie), [erste Auflage].

— Nordameryka, 2. Auflage von Dr. Emil Deckert, Mit 130 Abbildungen im Text, 12 Kartenbeilagen und 21 Tafeln in Holzschnitt, Atzung und Farbendruck von Rudolf Cronau, Ernst Heyn, Oskar Schulz, Olof Winkler usw. XII + 608 s., Leipzig, Wien: Bibliographisches Institut, 1904. 2 gänzlich umgearbeitete und erweiterte Auflage: Allgemeine Länderkunde, hrsg. von Wilhelm Sievers, [zweite Auflage].

— Nordameryka, 3 neubearbeitete Auflage von Prof. Dr. Emil Deckert. Mit 86 Abbildungen, Kärtchen, Profilen und Diagrammen im Text, 13 Kartenbeilagen, 27 Doppel tafeln in Atzung und Holzschnitt und 10 Tafeln in Farbdruck; Leipzig, Wien: Bibliographisches Institut, 1913.— XII + 612 s., третє видання.

— Nordameryka, 4. Auflage, gänzlich neu bearbeitet von Prof. Dr. Fritz Nachtscher, Mit 33 Kärtchen, Profilen und Diagrammen im Text, 3 Kartenbeilagen, 12 Doppel tafeln in Atzung und Holzschnitt und 2 Tafeln in Farbdruck; Leipzig: Bibliographisches Institut, 1924.— X + 355 s., Allgemeine Länderkunde, четверте видання після смерті Е. Деккерта (1848—1916).

¹⁰ Повна назва: Neumayr M., Uhlig V. Erdgeschichte. — 2-te Aufl[age].— Bd. I.—2.— Leipzig-Wien: Bibliographisches Institut, 1895; Bd. I. Allgemeine Geologie, 1885.— XIV.— 694 s. з іл., карт.-схем.; Bd. II. Beschreibende Geologie, 1887.— XII.— 880 s. з іл., 2 арк. карт.

¹¹ Так у листі. Повна назва: Rudzki M. Fyzyka Ziemi. — Kraków: Nakl. Akad. Umiej., 1909. — XI.— 538 s. — 4 табл.

¹² Fritsch. G. Allgemeine Geologie. — Stuttgart, 1889.

¹³ Повна назва: Rehnman A. Ziemie dawnej Polski i sąsiednich Krajów słowiańskich. T. I. Karpaty. — Lwów, 1895.

¹⁴ Повна назва: Peschel O. Volkerkunde. — Leipzig: Duncker und Humboldt, 1874. — X. — 570 s.

¹⁵ Повна назва: Peschel O. Geschichte des Zeitalters der Entdeckungen. — Stuttgart u[nd] Augsburg, Gotta, 1858.— VIII.— 681 s.

¹⁶ Так у листі. Йдеться про працю: Illustrierte Volkerkunde [...] herausgegeben von Dr. Georg Buschan mit 17 Tafeln und 194 Fertabbildungen.— Stuttgart, [B. p.].— 664 s.

¹⁷ Так у листі. У 1901—1904 рр. видано по одному тому на кожну частину світу. Повна назва II тому: Siewers W. Süd- und Mittelamerika.— Zweite Auflage.— Leipzig und Wien: Bibliographisches Institut, 1903.— 665 s. У 1904 р. вийшов інший том про Азію: Siewers W. Asien.— Leipzig, Wien: Bibliographisches Institut, 1904.— 702 s.

Див. прим. 11 до листа № 91.

¹⁸ Так у листі. Праця: Ule W. Allgemeine Erdkunde und Landerkunde herausgegeben unter fachmännisch... — Leipzig, 1886.

¹⁹ Так у листі. Повна назва: Darwin. Die Entstehung der Arten durch natürliche Zuchtwahl oder die Erhaltung der bevorzugten Rassen in Kampfe ums Dasein. — Deutsch nach der letzten englischen Ausg. Von G. Garther: Halle a[n] d[er] S[achse]. — O. Hendel. — [Б. р.] — XXXV. — 571 s., 1 арк. портр.

²⁰ Повна назва: Darwin. Die Abstammung des Menschen und die geschlechtliche Zuchtwahl. — Deutsch von H. Schmidt. Volksausgabe. — Leipzig: Kröner, 1908. — VI. — 154 s.

²¹ Так у листі. Повна назва: Geschichte der Philosophie im Umriss Leipzig — Bd. 1: Ein Leitfaden für Übersicht von Dr. Albert Schwegler. Neue Ausgabe. Durchgesehen und ergänzt von J. Stern. — Leipzig, [Б. р.], — 512 s.

²² Повна назва: Humboldt A. Ansichten der Natur, mit wissenschaftlichen Erläuterungen. — Bd. 1—2. — Stuttgart und Tübingen. Gotta, 1849. — (Bd. 1 — 362 s.; Bd. 2. — 407 s.).

²³ Геологічний атлас Галичини. Повна назва: Atlas geologiczny Galicji. — Krakow Wydawnictwo Komisji Fiziograficznej Akademii Umiejentności, 1892.

²⁴ Желехівський Євген (1844—1885) — лексикограф, учень Ф. Міклошича, учитель гімназії в Перемишлі й Станіславові; його „Малорусько-німецький словар“ (I — II. — Львів, 1882—1886) став основою шкільної орфографії, впровадженої у 1893 р. в усіх українських школах Галичини та Буковини. Словник складений підставі попередніх українських словників М. Закревського, М. Левченка, Ф. Пискунова, К. Шейковського, етнографічних матеріалів, літературних творів XIX ст. та записів народної лексики.

²⁵ Партицький Омелян (1840—1895) — історик і педагог, мовознавець, етнограф, редактор журналу „Зоря“ (1880—1883), видавець „Газети шкільної“, шкільних підручників з української мови для народних шкіл, редактор перших книжечок „Просвіти“, автор „Німецько-руського словаря“ (1866; близько 35 000 слів).

²⁶ Див. прим. 4 до листа № 39.

²⁷ Раковський Іван — див.: Анований список адресатів.

²⁸ Див. прим. 14 до листа № 72.

²⁹ Повна назва: Siemiradzki J. Geologia ziem Polskich. — I. — Lemberg, 1903. II. — Lemberg, 1909.

* Probesendung (нім.) — пробне відправлення, пробна посилка.

³⁰ Так у листі. Повна назва: Arrhenius S. Das Werden der Welten Mit Unterstützung des Verfassers aus dem Schwedischen übersetzt von L. Bamberger. — Leipzig: Akademische Verlagsgesellschaft, 1907. — 208 s.

³¹ Див. прим. 13 до листа № 91.

³² Див. прим. 12 до листа № 91.

³³ Теодор Еміль фон Сидов (1812—1873) — географ і картограф. Працював у редакції та видавництві шкільних мап інституту Юстуса Пертеса в Готі. Кілька його стінних карт, які повилися після 1838 р., знайшли схвальну підтримку у географів, у тому числі і в Карла Піттера. Сидов видав „Methodischer Hand-Atlas für das wissenschaftliche Studium der Erdkunde“ (1842), а в 1888 р. вийшло перше видання „Sydow—Wagners methodischer Schul-Atlas“. Атлас Сидова—Вагнера був широко відомий у вищих школах. Він багато разів перевидавався. У 1944 р. вийшло його двадцять третє видання (Engelmann, 1968: Heinrich Bergaus und Stielers Handatlas, Petermanns Geographische Mitteilungen. — 112. — 2, s. 150—157).

³⁴ Так у листі. Йдеться про спільний атлас: Diercke Carl—Gaebler Friedrich. Schulatlas. — „Westermann“, 1883. (Diercke Carl (1842—1913); Gaebler Friedrich (1842—1911)).

³⁵ Так у листі. Повну назву див. прим. 9 до листа № 91.

³⁶ Так у листі. Праця: Kirchoff A. Schulgeographie. — 13 vyd. — 1893.

³⁷ Повна назва: Litrow J. J. Die Wunder des Himmels oder Gemeinfassliche Darstellung des Weltsystems. — Bd. 3. — Stuttgart: Hoffmann, 1834 — 1836; очевидно:

Row J. J. Wunder des Himmels oder Gemeinfassliche Darstellung des Weltsystems. — 8 Aufl. Nach den neuesten Fortschritten der Wissenschaft bearb. von E. Weiss. — Berlin, Dümmler, 1897. — XXIII. — 1100 s.

* Особу не встановлено.

№ 94

Харків, 1 лютого 1927 [р.]

Харків, 1. II. 1927

Дорогий мій Книжнику!

Даруйте мені, що так пізно відписую. Я дістав Ваш лист у сам день Вашого вінчання — навіть телеграфувати було вже пізно. Я постановив писати Вам сейчас довшого листа, та робота так мене схопила в триби, що полагоджування (дуже обширної) урядової писанини не дозволило мені полагодити приватну кореспонденцію. Аж сьогодні я так вичистив свої залеглисти, що можу вислати Вам оцю писульку.

Перед усього прийміть з Вашою Дружиною мої найсердечніші гра-
душі й побажання, щоби Ваші медові місяці розтяглися так, як свого часу мої на кільканадцять років! Далі бажаю Вам обоім якнайкращого здоровля і сил так до праці, до якої Ви підготовлювалися, як і до важких та важних обов'язків родинних — виховати ціле стадо надійних працівників для нової України! Вашій Шан[овній] Дружині передайте від мене, що коли є в її душі який куточок філогеографічний, то нехай вона буде така добра, вже хоч би із-за Вас — свого чоловіка — розширити його якнайбільше й по можности сама почала підготовлятися до географічної роботи. Тут на географічних робітників страшенна посуха, а найкращий новий адепт іде на вагу золота! Annuntio vobis gaudium magnum!¹ Передучера на Укрголовнауці ухвалено статут для Укр[аїнського] Географічного інституту. З осені, мабуть, він стане на ноги й почне видавати свої „Записки“, при яких рахую „Jakby na zawsze“² на Вашу видатну участь. Сумно мені, що так пізно, в своєму 50-му році, доведеться мені починати працю як слід, та що ж: краще пізно, чім ніколи!

Пишете мені, щоби я Вам порадив літературу. Думаю, що й самі можете. Ratzel¹. Völkerkunde, Anthropogeographie, Polit. Geographie, Geogr. Schriften, Richthofen-Schlüter²: Siedlungs und Verkehrs geographie. Neues Geographie humaine I—III, 1924 — O. Maull. Politische Geographie, 1925 Dix³ Pol. Geogr. I. II. Supan Leitlinie der pol. Geogr. II⁴ A. Kjellena; Geographische Mächte, Staat als Lebensform, Probleme. Buschau all. Völkerkunde II. 1922—1926.

Зрочім, Вам там видніше, чім мені, бо тут нема цілком післявоєнних географічних споріднених журналів. Візьміть собі кілька останніх річників Петермана⁵ й розгляньтесь. Зверніть увагу на новітню етнологію. Тут конче треба нам буде спільними силами збудувати першу систему української етнології. Сподіватись цього від тутешніх етнологів ніяк не можна. Думаю й Вас до цього запрягти, як також до збудування новітньої економічної географії на марксистському становищі. Тому заосмогляйтесь в основні підручники до Wissenschaftsgeographie⁶: Dubois-Kergo-

mard, Chisholm, Friedrich, Eckert, Andree-Heiderich-Suger (найновіше видання etc., etc.)

Що маю робити, щоби дістати мої львівські книжки сюди? Пишіть пробі! Може, Федь може дещо допомогти? Чи не треба, щоб Народний Комісаріат Оsvіти віднісся до Варшавського посольства? Над моїми книжками даю Вам і Охр[имовичу]⁶ повне *ins gladii*⁷, з „Ukrainische Rundschau“⁸, нашою школою, записками робіть, що вважаєте за добрий Природничий збірник, етнологічні матеріали, Етнологічний збірник скомплетуйте, коли думаєте, що варта. Так само варто б узяти історичні Грушевського I—VIII. Може б можна дещо вимінати в книгарні за відбитки моїх праць?

Мені тут дуже потрібний буде Siemiradzki Geologia Polski I. II. (нове видання) Lancewicz Geografija Polski, річники польських географічних часописей за 1924, [19]25, [19]26 [р.]. Нові геологічні карти а) цілої Польщі, б) Карпат. Впрочім, ще Вам у цій справі напишу.

Може б можна який текстель-мехтель зробити з книжками, які має в розпорядженні мій зять, як рекомпензату, дану мені свого часу „Вернигорою“. Може б за них можна було вимінати бодай шкільні українські підручники по географії й природничим наукам, який словар грецько-німецький і т. д. і т. д.

Пражаки не дають мені житя, засипуючи мене листами. Магараж⁹ хоче лишатись у Празі. Та Патріярх⁸ й Іваничук⁹ хочуть таки зараз їхати, й думають, що я це можу так нашвидку зробити. Пишу тільки листів, що аж на мизильнім пальці дістав нагніток. Тепер чекаю їхніх офіційальних заяв, щобим міг справу поургувати й довести до кінця.

Поволі починаю гуртувати тутешніх молодших географів. Зі старими нічого не вдієш. Старий Івановський¹⁰ мимо чесного лица такий чорносотенець і ненависник нового ладу, що просто дивуєшся, як може бути така людина в ХХ столітті. Рейнгард¹¹ „удрал“ десь на Північ, мабуть, перед українізацією. А шкода, бо незлий географ. Вибираюся в цих днях писати до Пенка¹² й Брандта¹³.

Ще раз нагадую справу моїх книжок, ще раз здоровлю й цілую Вас і Вашу Рідню
сердечно.

Ваш відданий

Рудницький.

З приватного архіву Володимира Огоновського. Автограф.

Примітки:

⁶ Annuntio vobis gaudium magnum! (лат.) — Сповіджаю вам велику радість.

⁷ Jakby na zawsze (польс.) — якби назавжди, неначе назавжди.

⁸ Певна назва: Ratzel F. Anthropogeographie. — Т. 1. Grundzüge der Anwendung der Erdkunde auf die Geschichte, unveränderte. — Aufl., 1909. — XVI. — 400 s.; Т. 2. Die Geographische Verbreitung des Menschen, 2-te, durch Beigabe eines ausführlichen Registers vermehrte. — Aufl., 1912. — XXX. — 605 s. — 3 рис.; 1 арк. карт. Ratzel F. Politische Geographie / Durchs. und ergänzt von Eugen Oberhummer. — 3 Aufl. — München; Berlin. — Verl. von R. Oldenbourg, 1923. — XV. — 626 s., Kart.; Ratzel F. Kleine Schriften. Ausgewählt und hrsg. durch H. Helmolt. Mit einer Bibliographie von V. Hantzsch. — Bd. 1. — München, Berlin, Oldenbourg, 1906. — 531 s. — 2 арк. табл. — 1 арк. портр.; Ratzel F. Volkerkunde. — Leipzig, 1887.

добрі. Крім цього потрібні мені ще тільки геологічна карта Польщі (Grzybowski нові видання) й недавно видані оглядові геологічні карти Східно-гоголицьких Карпат⁶.

В другу посилку хотів бим: Günther⁷ Tom II., Arrhenius⁸ Weltgeologie (Werden der Welten II.) Davis—Rühl⁹ (Eklärende Beschreibung der Lagerung, Krümmel¹⁰ Geogr. Praktikum. Якби ще що могло ввійти, то Raizer¹¹ Anthropogeogr. II. Passerge¹² Morphologie. Як надавець повинна фігурувати приватна особа, як зміст: зазначити виразно наукові книжки німецькій мові. Адресувати просто на Укрнауку, але з додатком: [проф[есора] Рудницького.

Решту книжок, мап і образів я поручив ласкавій опіці Н[ародного] К[омісаріату] Закордонних Справ, яке обіцяло звернутись до Радянського Консуляту в Варшаві, щоби він допоміг до переведення збірочок на Радянську Україну. В тих днях буду вже знати, чи се буде можливе, й Вас сповіщу, коли б не вдалося. Так за місяць можна спитати в Варшавському посольстві.

Геогр[афічний] інститут обіцяють на осінь ц[ього] року відчинити. Не знаю, чи вдасться, бо з помешканням тут велика біда. Тоді теж мабуть, розпочнеться видавництво укр[аїнського] геогр[афічного] Кwartальника. Тож готуйте розвідки!

Маю велику гризоту з моїми Пражаками. Калюжний¹³ торочить усякі теревені про мою тутешню всемогучість, і вони вірять йому. Бачучи, що приїзді документи їм не приходять, нападають на мене й обвиняють мене в Бігзначім. Ось якої я вдячності дожив і якого довір'я!

Сподіюся в цих днях якоїсь звістки від Вас і здоровлю Вас і Ваших сердечно.

Р. С. Коли їдете? Чи маю тут щось робити і що?

Ваш

Рудницький

З приватного архіву Володимира Огоновського. Автограф.

Примітки:

¹ Див. прим. 13 до листа № 91.

² Див. прим. 37 до листа № 93.

³ Bilderatlas aussereuropäischer Erdteile — Оглядовий атлас за винятком Європейської частини світу.

⁴ Siemiradzki J. Paleontologija. Podręcznik paleontologii do użytku szkół akademickich. — Cz. 1. Paleozoologija. — Warszawa, 1925. — 389 s., z atlasem, 36 tabl.

⁵ Див. прим. 29 до листа № 93.

⁶ Йдеться про працю: Przeglądowa mapa geologiczna a ziem Polskich i obszarów sąsiednich / Ułożył Prof. J. Grzybowski. — Skala 1:1500 000. — Warszawa: Lit. W. Głowczewski, [1912]. — 1 карта багатоколірна + Дод. (139 с.) і легендою (поясненням кольорів).

Додаток: Grzybowski J. Przeglądowa mapa geologiczna ziem Polskich z tekstem objaśniającym i trzema przekrojami / Pod red. Prof. J. Morozewicza z zapomoci kasy dla osób pracujących na polu naukowym im D-ra J. Mianowskiego. — Warszawa: Wyd. Zygmunt Weyberg, 1912. Брав участь у створенні „Atlasu geologicznego Galicyi“, опрацював тексти Z. 14, 20 (ч. II). Tekst do zeszytu czternastego (Dr. J. Gzybowski, Kraków, 1903); tekst do dwadziestego: Borysław studjum geologiczne ... / zestawil prof. Dr. J. Crzybowski „Atlas zawierające mapę Geologiczną i 6 Tablic. Nakładem kuratorji stacyi Geologicznej w Borysławiu“.

В листі, як бачимо, згадується новіший варіант цього атласу, в якому вміщені геологічні карти Східних Карпат.

² Див. прим. 13 до листа № 91.

³ Див. прим. 30 до листа № 93.

⁴ Див. прим. 9 до листа № 91.

⁵ Див. прим. 12 до листа № 91.

⁶ Див. прим. 1 до листа № 94.

⁷ Мабуть: Passarge. Morphologie d. Erdoberfläche (1928).

⁸ Див. прим. 5 до листа № 33.

№ 96

Харків, 16 березня [19]27 [р.]

Харків, 16. III. 27

Дорогий!

Сьогодні дістав другий пакет книжок: 3 томи Physikalischer Atlas і 2 томи Семірадського¹. В першій посилці були Günther² Geophysik і Littrow³ Wander des Himmels, Семірадзкі⁴ Палеонтологія з атлясом і Bilderatlas Mitteleuropäischer Erdteile. Боюся, чи яка посилка не пропала, бо я сподіваюся на Günther том, Arrhenius⁵ Werden der Welten, Davis⁶ Erklärende Beschreibung etc. Якщо Ви вислали мені ці книжки, то ургуйте й рекляруйте. Більше про це в листі, який я післав на адрес затя. Атлясів не прослайте, бо мито велике. Я роблю заходи, щоби gros⁷ книжок могло прийти залізницею. Тому крім Günther, Arrhenius, Davis не прослайте вже поштою нічого.

Чому мої діти нічого не пишуть?

Здоровлю Вас і Ваших сердечно.

Рудницький.

На звороті: Галичина, Польща,
Подвале, 7

З приватного архіву Володимира Огоновського. Автограф.

Примітки:

¹ Див. прим. 29 до листа № 93.

² Див. прим. 13 до листа № 91.

³ Див. прим. 37 до листа № 93.

⁴ Див. прим. 4 до листа № 95.

⁵ Див. прим. 30 до листа № 93.

⁶ Див. прим. 9 до листа № 91.

⁷ Gros (нім.) — більшість, більша кількість.

№ 97

Харків, 30 березня 1957

Харків, 30/III.

Дорогий Володимире Книжнику!

Сердечно дякую Вам за листа, тішуся Вашим щастям і бажанню, воно ніколи не минало. Непокоїть мене, що Охр[имовичі]² нічого не пишуть. Чи не дістали моїх листів?

Щодо „Gros“³ моєї бібліотеки роблю заходи, щоби її перевести спеціальною дорогою. 2 пакети книжок дістав. Тепер мені ще треба послати (може, поштою, рекомендованим бандеродем) ось що тільки:

- 1) Günther³ Geophysik, II Bd.
- 2) Krümmel⁴ Eckert Geogr. Praktikum.
- 3) Davis—Rühl⁵ Erklärende Beschreibung.
- 4) Arrhenius⁶ Werden der Welten II (Vorstellg. vom Weltgelände).
- 5) Passarge⁷. Phys. Morphologie.

Коли можна і є за що, купіть геологічну мапу Польщі Гризбовський нове видання[я]. А може все разом послати одним пакетом? Тільки зазвичай читати: *Книжки чужомовні*.

Не розумію, чого хоче від мене книгарня Н[аукового] Т[овариства] Шевченка. Я з нею ніяких видавничих контрактів не складав!

Здоровлю Вас сердечно.

Ваш Коледа

P. S. Є тут уже й Патріярх⁸, та дуже коверзує.

P. S. 2. Може Вам чи Вашій дружині вдасться упросити Мільку⁹, аби до мене що написала?

З приватного архіву Володимира Огоновського. Автограф.

Примітки:

¹ Датовано за поштовим штампелем.

² Див. прим. 11 до листа № 33.

³ Gros (нім.) — більшість, більша частина.

⁴ Див. прим. 13 до листа № 91.

⁵ Див. прим. 12 до листа № 91.

⁶ Див. прим. 9 до листа № 91.

⁷ Див. прим. 30 до листа № 93.

⁸ Див. прим. 12 до листа № 95.

⁹ Див. прим. 8 до листа № 73.

⁹ Див. прим. 13 до листа № 35.

ДО ВОЛОДИМИРА ПАЛАТИНСЬКОГО

№ 98

Прага, 29 червня 1925 [р.]

Прага, 29. VI. 1925

Високоповажаний товарищу!

Пропоную Вам ось яку тему: „Вулканічна горбовина коло Берегова“. До цієї теми потрібуйте тільки спеціальки, ч[астина] 4769 (Beregszász und Tattra) 1:75 000¹ і евентуально карти 1:25 000, ч[астина] 4769 N0. Ії станете через гімназію з воєнского землеписного уставу за 18 К[орон]. Літератури до цього майже нема, деякі виписки зможе Вам зробити хто-будь з мого семінаря задурно або за пару корон.

Ходить тут о всестороннє описанє цієї горбовини, положеної між Bereg-², Vegardo³, Kigyos⁴, Nagy Bereg⁵, Квасовим⁶, Vene⁷, Мужіобом⁸, Береговом⁹. Вона дуже виразно відзначається від окружаючого її низу.

Цей горбовинний простір треба систематично описати, що повинно Вам легко прийти, бо на прогуляках з учениками Ви мусіли його багато разів пробігти уздовж і півперек.

Плян: I. Положення, границі, простір.

II. Загальна подоба. Подрібний опис. Горби і їх форми. Впорядкування горбів. Долини й інші заглибини. Відношення до сусідної низини.

III. Геологічний склад (там є основою темний андезит, на нїм є рїо-пемзи, перліти і т. д.). Постягайте відомости про всі каміньоломи, каменні копальні і т. д.

IV. Спробуйте зреконструювати давні вулкани, з яких руїн складається ціла берегівська горбовина.

V. Гидрографія: опис потоків, річок, багон, джерел і т. д. цієї горбовини.

VI. Клімат. Якщо колись була в Б[ереговому] стація — зберіть дещо про температуру, вітри, опади й подайте загальний образ клімату цієї місциці.

VII. Ростинність і фавна в головних чертах.

VIII. Населеня — його скількість, розміщенє, національний склад, культурні ступіні, типи селитьб, економічні відносини.

Дорогий Товарищу! Тут не ходить о якесь філософование, а о простий опис, даний чоловіком, що має одверті очі. Прощу не зражувати Вас груднощами, а описувати все так, як Ви самі видите. Розмір від 50 стрінок угору niekladzie temu dobroczyńsci¹⁰, але дуже розписуватись не маю чого.

Коли б Вам ця тема не квадрувала, то пишть до мене за новою. Від Вас буду в Богдані п[ід] Б[ілою] Тисою, почта в місці.

Здоровлю Вас і всіх Берегівців

сердечно.

Ваш
Рудницький.

Примітки:

¹ Повна назва: Zone 13 col. XXVII. Beregszasz und Mezo-Tarpa. — K[önigliches] militär-geografisches Institut. Vervielfältigung vorbehalten. — (1:75 000. — 40° ostlich. Ferro).

² Берегсас, або Берегове.

³ Зміївка, або колишня назва с. Кидешів.

⁴ Нині Кидешів.

⁵ Великий Берег.

⁶ Квасове.

⁷ Бе́ня.

⁸ Мужієве.

⁹ Берегове — місто у Закарпатській області. Розташоване у долині Тиси (басейн Дунаю).

¹⁰ Так у листі. Мабуть, автор хотів сказати, що „розмір від 50 сторінок біт не дає тому добротності, „але дуже розписуватись нема чого“.

ДО ІВАНА РАКОВСЬКОГО

№ 99

Харків, 22 жовтня 1929

Харків, 22 жовтня 1929.

РЕДАКЦІЯ

Української Загальної Енциклопедії
ЛЬВІВ, ВУЛ. ЧАРНИЦЬКОГО, 26

Тел. 95-75.

Дорогий Іванчику!

Твій лист з 10 жовтня цього року я отримав і по Твому бажанню сейчас відписую. В “Загальній українській енциклопедії”, на жаль, не можу прийняти участі. Моя робота там і дуже невелика об’ємом і не така знова трудна, щоби її не міг хто-небудь другий (прим[іром] Полянський чи Дольницький²) за мене виконати. До того при таких роботах, як енциклопедія, є дуже не вигідно мати співробітників, що живуть так далеко від місця пробування головної редакції. Отже, Дорогий Іванчику, не робіть церемоній і передавайте роботу, що призначена мені, кому-небудь другому. До економіки, статистики й т. д. Рад[янської] України запросіть собі найкраще акад[еміка] Воблого³ з Київа, до права акад[еміка] Дністрянського⁴. Звертаю Твою увагу, що Дністрянський ще в 1920 р. задумав видавати таку ж саму двотомову українську енциклопедію⁵. Зв’язися з ним, він Тобі багацько може порадити й допомогти.

Щодо перевидання моєї малої популярної географії України⁶, то теж не можу [до] його піднятися, бо рішучо не маю на це ні хвилики часу. Коли хочете її доконечно перевидати, то я не можу Вам заборонити цього. Та відповідальність за всі перерібки мусить нести цей, що буде цю книжочку перерабляти й буде на цьому новому виданні підписаний.

Щодо майбутнього конгресу славянських географів і етнографів у містечку раджу Вам звернутись з відповідним меморіалом до В[сеукраїнської] А[кадемії] Н[аук] в Києві, яка разом з Н[ародним] К[омітетом] О[світи] вирішить справу участі радянських учених у цьому конгресі. Новоутворена „географічна комісія“ нехай організує цю справу в Західній Україні.

Тепер приходжу до найважнішої для Тебе справи. ВУАН, провівши мене в штатні академіки, постановила передати під мою управу кафедру антропології й етнології ім. Ф. Вовка в Києві. На це я заявив письмово, що можу перейти цю справу тільки тимчасово, доки не перейду до УСРР одиникий надійний керівник такої установи, себто професор Іван Раковський. Це я не тільки написав, але й думаю перейти, бо наша антропологія є дійсно під загрозою занепаду, якщо Ти не переїдеш сюди. Для того, будь ласка, передай або перешли мені свій лист і список праць, щоби я міг розвинути акцію в справі перетягнення Тебе до праці в ВУАН. Може, цим разом вдасться.

Получений лист, будь ласка, передай Крип'якевичеві⁷.

Цілую Тебе й Твоїх сердечно. Степан.

496—РСФ. *Машинопис.*

Примітки:

¹ Див. прим. 14 до листа № 72.

² Див. прим. 5 до листа № 40.

³ Воблий Костянтин (1876—1947) — визначний український економіст і статистик, географ, професор Київського університету, дійсний член ВУАН, ректор Київського комерційного інституту, директор Інституту економіки АН УРСР (1942—1947).

⁴ Дністрянський Станіслав — див.: Анований список адресатів.

⁵ Товариство Прихильників Освіти у Відні приступило у 1920-х роках до редакції Загальної Української Енциклопедії і склало відповідну відозву щодо підписки на цю енциклопедію планували закінчити у лютому 1922 р. Щоб не зупиняти видання Енциклопедії українською мовою і надати їй загальноєвропейського значення, найповажнішими українськими науковими силами задумувалося видати науково-популярну працю про Україну німецькою мовою, яка одночасно мала бути складена на європейські мови (французьку або англійську). Задум цього наукового видання повинен був включати чотири фахові монографії про Україну (по 10 арк. друку кожна). Тими чотирма книгами мали бути праці з українознавчих напрямків: 1) Географія України; 2) Історія України; 3) Українська література і мова; 4) Українське право і державний устрій.

До праці в редакції були залучені С. Дністрянський, В. Липинський, С. Рудницький (Див.: Листи С. Дністрянського до В. Щурата від 19. VIII та 18. IX. 1921 р., Львів, з пропозицією взяти участь в редактуванні Загальної Української Енциклопедії) та з написання твору про Україну німецькою мовою разом з С. Рудницьким та В. Липинським // ЛНБ НАН України, від рукописів, ф. 206 (В. Щурат), спр. 470, п. 14).

Липинський В'ячеслав (1882—1931) — історик, соціолог, публіцист, дійсний член НТШ.

⁶ Можливо, мова про працю С. Рудницького „Початкова географія для народних шкіл з багатьма малюнками і картою“ (Київ; Львів; Відень: Вернигора, 1919. — 131 с. — Шкільна секція. — Ч. 21).

⁷ Крип'якевич Іван — див.: Анований список адресатів.

ДО СИБІЛЛИ РУДНИЦЬКОЇ (ШЕНКЕР)

[Відень, грудень 1913 р.]

№ 100

**Моя так дорога а так нерозсудлива і недобра Дружино!
Мої діточки солодкі, мої ангелики єдині!**

Чому Ви добиваєте свого нещасливого мужа і батька? Чи ж не маєте ні крихітки серця й розуму? Люди! чи Ви розумієте, що Ви таке робите? З великим трудом і накладом праці удалося мені промостити Вам дорогу до Відня і Оломуца так вигідну, як нині не знаю чи князі мають. Малосьте їхати кіньми лиц до Бер[е]гомету. Там чекав Вас Extrazug* з Salonwagen'ом, котрим мали Ви заїхати до Сучави, там спочити через день-два або якбсьте не хотіли, то й зовсім ні, а потім мали Ви поїхати через Румунію (Плоешті, Предсаль), Семигород, Будапешт до Відня. На цілій дорозі малосьте мати осібні купе і кляси, вночі Schlafwagen**. Я сам був при телефоні, коли се замовлювано! І все без цента! з виїмком Румунії, та за гроші я подбав, без огляду на тих 500 кор[он], що я Вам їх післав, і на тих 300 кор[он], які передав через Бобу Рудницького, котрий мав особисто відвести до Відня. Я одною дорогою з Вами їхати не міг і не міг Вас відвідати в Тюдеві з причин, які Вам оповім, коли Вас побачу. Я чекав на Вас кілька день на Буковині, але я приїхав був військовим автомобілем, яким на означений час мусів і вертати, не дочекавшись Вас, але сподіваючись, що скорше від мене будете у Відні. Ту я хотів Вас передержати до Різдва, заосмотрити Вас у все потрібне і вислати потім до Батьків до Оломуца.

Тимчасом приїзжаю до Відня — Вас нема. Чекаю з найбільшою нетерплячкою кілька день і дістаю ... телеграму з буковинської команди, що ви зволікали так довго, аж не прийшла нова московська навала. Розумію, що треба теплого одія, але ж в такій війні кожда хвиля дорога!

Прецінь тих пару миль до Бергомету можна проїхати і в позичених футрах, котрі потім поїдуть фірами назад до Тюдева! А на дорогу залізницею вистарчить будь-що. Впрочім, Сучава не Вижниця, і можна всяке дістати. Коли бисьте були дісталися бодай до тої часті Буковини, що є ще в наших руках!!

Тимчасом цілий той плян, задля котрого я вислугувався всім і всім, упідлювався, немов льокей, працював день і ніч, — розвіявся в нічо. Як я ще дотепер не збожеволів, се єдина ласка Божа! Та небагато мені бракує і вже недовго вспію витримати! Хоч Україна кличе і треба мене еї на услуги, котрих ніхто инший не зробить, то таки не знаю, чи не пошукати мені вічного супокою в сей чи той спосіб. Бо моя розпука вже доходить до останних границь.

Прецінь звичайні люди, без *грейцаря в кишени*, з зайнятого москалями краю, безборонні жінки з грудними дітьми утікали щасливо до безпечних місць. З Підлютого утікали жінки наших послів по 50 км пішки по засніжених горах самі, бо мужі не могли дістати позволення дістатись до них. Знайте, що навіть військовим, не належучим до даної групи, не вільно переїзжати через лінію військ, хиба в службі, як, впрочім, і я робив. І багато генеральських родин не можуть видістатись? А за Вас наражають свою голову *чужі люди*. Майте ж сумліне! Майте крихітку

Знаю, що тепер не будете мали, мабуть, сеї вигоди, як за разом при кінці падолиста. Але пам'ятайте, що моє старанє є з і хоч тепер може буде трудніше, то прецінь простелить Вам рідні. Сидіти в Тюдеві абсолютно *неможливо*, раз задля без- московської небезпеки, а вдруге тому, що не мож[на] Вам як гроший післати, хибань з великим ризиком і трудностями. бачите, що висилав я Вам гроші від початку вересня, а діста- їх при кінці падолиста!! Чи Юрко² думас, що дістане пенсію в Лиш штукаю удалося Стахови³ відобрати 300 К[орон] за него, не вдалось ні раз. Гроший йому не висилав, бо ризико завелике, Юрко сам відобрати їх в Міністерії.

В кінци майте ж бодай крихту милосердя для Старого батька в і для мене нещасливого! А хто знає, чи в короткім часі не буду рушати в таку дорогу, що не знаю коли з неї верну! Найскорше ренно війни, тож може бим хоч раз ще на Вас подивився!

Знаю, що в половині серпня, коли я Вам післав рекомендовано [Stempel]™, який вистарав Ваш тато, годі було Вам рушитись із-за слабости. Але ж потім, при кінци серпня, повиннісьте були їхати, найскорше. Я до Вас писав кілька карток і листів, щобисьте зараз відїхали до Olmütz, видно, що усі поконфіскувала цензура почтова. Діставши ліжники з Криворівні, Ворохти і т. д. вже з початку вересня в Відні. Що Вас там задержувало в Тюдеві? Прецінь вересень був місяць, була погода і тепло, за два дни колової дороги через не вилісьте бути на желізници і їхати до Відня. Чи Юрко вже не интересуєся справами совіта того, коли писав в листі до Стаха, йому прислано гроші зі Львова? Або навіть з Відня! Прецінь грошева була лишень кілька день за цілий сей час!

Іх того заклинаю Вас на Бога і все, що Вам дороге, зараз по сего листу зараз покидайте Тюдів і їдьте до Відня. Висланни- вам згажуть Вам дорогу. Передовсім мусите дістатись до тої части [Stempel]™, яка є ще в наших руках. В разі якої-небудь потреби звертай- сьте зараз до команданта буковинської жандармерії полковника [Stempel]™. Крім сего, я запевнив для Вас опіку у команданта українських [Stempel]™ Богуна, до котрого звертайтесь за всім з повним довір'ям [Stempel]™ Райса Кадета при головній буковинській команді. Діставшись [Stempel]™ територію, телеграфуйте зараз до мене VIII. Albertgasse 34/Г. [Stempel]™ вже раз вийшов з тої страшної розпуки. Пашпорти, маршрути [Stempel]™ дасть Вам головна буковинська команда. Може, впрочім, ще буде [Stempel]™ Боба⁵, і той привезе Вас під своєю опікою до Відня. Він має [Stempel]™ 300 корон, які я єму дав з великим ризиком. Коли б він ті [Stempel]™ пропустив, то не хочу його знати, а Ви *звернітьсся за грішми до [Stempel]™* Фішера, а йому їх зверну з Відня.

Ватра має прийхати тато⁶ з Olmütz, може й Він Вам передасть лист. Бачіть мої дїточкі! Просіть хоч Ви Мамусю, щоби раз прецінь вибра- в дорогу до Татуся. Татусьо не можуть до Вас приїхати, а ту [Stempel]™ вечір близенько. Що Татусьо бідний зробить без Вас? Мої Ви [Stempel]™ солодкі, розпустіть крильця і летіть щосили до Вашого Татуся [Stempel]™, що без Вас пропадає!

Стрибуню⁷, Стриянцю, і Ви всі рідні, сердечно Вам дякую за все [Stempel]™ Ви моїй родині зробили! Нехай Бог Вам запластить сторицею. Я

Вам сего ніколи не забуду. Іван⁸ є тут, був хорий, тепер виздоровів. Відвідуєм його, за пару день буде виходити. Цілую всіх щиро безт.
і ще раз *благаю!* Приїзжайте!

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 100, 100 зв., 101, 102
Автограф.

Примітки:

¹ Місце і дату написання встановлено за змістом листа.

² Extrazug (нім.) — спеціальний вагон.

³ Schlafwagen (нім.) — спальний вагон.

⁴ Див. прим. 4 до листа № 39.

⁵ Дністрянський Станіслав — див.: Анотований список адресатів

⁶ Так у листі.

⁷ „Багато людей було повішено після звичайних доносів [...] Польові суди виносили вироки смерти через повішання без розгляду обвинувачень. Тисячі свідомі українців були вислані до концентраційних таборів в Талергофі [...] таку нелюдську пацифікацію на Буковині переводив командант жандармерії генерал Едвард Фішер якого українці після війни вимагали поставити під суд за заподіяні злочини супроти населення“ (див.: Жуковський А. Історія Буковини.— Ч. II. Після 1774 р. — Чернівці: Час, 1993. — С. 87).

⁸ Боба — родич С. Рудницького.

⁹ Батько дружини С. Рудницького — військовослужбовець.

¹⁰ Очевидно, отець Денис Рудницький.

¹¹ Рудницький Іван — див.: Анотований список адресатів.

ДО ДЕНИСА РУДНИЦЬКОГО

Відень, 26 вересня 1920 [р.]

Відень, 26. IX. 1920

№ 101

Дорогі мої Дедику!

Доношу Вам, що Ваш Цюприк¹ живе й здоров, хоч полисів і посивів як старий Бадик, фінансово також якось біду пхає. Зах[ідно]-Укр[аїнський] уряд пригадав собі мене аж по році і перед 2 тижнями взяв мене на службу для приготування конгресового матеріалу.

Доношу Вам також, що я тут у Відні перевів справу з Signore Tattorini² й його мандатом грубим американським німцем. Зробив я їм експертизу „посолону“ і геологічну мапу 1:75 000 усіх митрополичих домен, „таку як треба“. Гонорару від них не жадав, поставившись на становище Grand Seigneura³ навмисне, щоби в них викликати вражінне безсторонного, наївного „мужа науки“. Думаю, що наслав я митрополії незлий інтерес!

В виду цього маю смілість просити світлу Митрополічу адміністрацію in Temporalibus⁴ про ось що: Тепер нема спромоги післати банком гроші для дітей до Львова, пересилати „просто“ дуже небезпечно. Тому то я зложив в останніх часах в Nied. Ost. Bodenkreditanstalt 20 000 K[орон].

з „Merkur“ 24 000 К[орон] як певність, і прошу Вас уклінно, щоби
 Триполича каса в разі наступившої потреби платила щомісячне удер-
 жання моїм дітям у Львові, за яке я всім своїм майном, а в першій мірі
 своїми коштами гарантую. Думаю, що поки що потреби нема, бо є ще
 з 40 000 корон у опікунів дітей. Та все треба оглядатись на задні колеса.
 Більше скаже Вам Синдик² устно. Тепер тільки здоровлю Вас
 сердечно, дорогий Дедику, й цілую Ваші руки, прохаючи передати
 влучений лист ексцеленції, а щирі поздоровлення о[тцеві] Куницькому³
 і всім знакомим.

Вам щиро вдячний

Рудницький

України у Львові, ф. 682, оп. 1, спр. 56, арк. 42. Автограф.

Примітки:

¹ Дитяча кличка С. Рудницького.

² Signore Tattorini (*итал.*) — Сеньор Татторіні.

³ Grand Seigneura (*итал.*) — велика пані.

⁴ In Temporalibus (*лат.*) — тимчасово.

⁵ Особа не встановлено.

⁶ Куницький Леонтій (1876—1961) — церковний і політичний діяч. У 1920-х
 роках видавець — „Нової Ради“ (1919—1920), „Нашого прапора“ (1923—1924),
 один із засновників УНДО. У 1928—1930 рр. посол до польського сейму, у 1937—
 1945 рр. голова Комітету допомоги політичним в'язням; у 1945—1956 рр. на засланні.

ДО МИКОЛИ СКРИПНИКА

№ 102

Харків, 27 липня 1927 [р.]

Харків, 27. VII. 1927.

Відрядному] Комісареві Освіти УРСР
 в [Харків] М. О. Скрипникові

Записка в справі географічних назв.

Географія, як і всяка наша природнича наука, має свою наукову термі-
 нологію, яка дотичить географічних предметів і явищ. Та крім того вона
 має свою кінчену топономастику, себто науку про географічні назви
 місцевин (материків, островів, верховин, гір, рік, міст, сіл, урочищ, долин
 і т. д.).

Географічні назви є дуже важливим чинником так у науці, як і в прак-
 тичному житті. Вже в старовину грецькі географи клали велику вагу на
 правильність назв місцевин і передавання їх по спроможності так, як вони звучать,
 незважаючи на те, що географічна назва, коли має відповідати своїй
 дійсності, мусить бути справна, правдива, така, як її вживає населення, що
 живе в околиці, до якої ця назва відноситься. Коли таку географічну

назву хто-небудь як-небудь змінить — вона тратить усяку вартість. Це каже нам проста логіка.

Географія середньовіччя й перших століть нововіччя звертала на правильність географічних назв малу увагу, тому на тодішніх картах бувало пребагато всілякої назвоної тарабарщини. Щойно відроджене географія кінця XIX і поч[атку] XX століття звернула увагу на переважну справу географічних назв.

Головним піонером цієї справи був Іван Яків Еглі (J. J. Egli), швейцарський географ. (Nomina geographica. Versuch einer allgemeinen geographischen Onomatologie. Leipzig 1872. II видання Leipzig 1892. Geschichte der geographischen Namen Kunde. Leipzig 1886). Еглі слідкував за поступами географічної топономастики і реферував їх постійно в Geographisches Jahrbuch (1883—1895), після його смерті (1896) цю справу обняв цей реферат (J. W. Nagl, geogr[aphisches] Jahrbuch 1904—1911). Дальшу основну й конечну працю провів Август Миллер (August Müller). Його словник Wörterbuch der Aussprache ausländischer Namen (Leipzig 1888 mit Nachtrag 1903) є конечним орудником для зладження ортоепічного словника географічних назв у всякій мові, отже, й українській.

Вся наукова географічна топономастика стоїть на засаді, що географічні назви мають бути так виговорювані, як їх дотичний нарід, що їх утворив, виговорює. В цім напрямі висловлювалися всі географічні конгреси і з'їзди, коли тільки займалися цією квестиєю.

Тому що в Харкові й в УРСР взагалі нема звітів з цих з'їздів², не можу служити всіми подрібними цитатами. Випадково найшовся в моїх книжках звіт з лондонської географічної конференції 1909 [р.] в справі міжнародної світової карти землі в розмірі 1 до 1 000 000. Там поставлено:

Для світової карти *міродатна є національна писівня географічних назв*. В землях, що не вживають латинської абетки, має бути переведена *літеральна транскрипція назв* (латинкою) на підставі вказівок дотичної нації.

(X. Congresso internazionale oli geografia. Roma. 1914. A. Penck. Fortschritte der Herstellung der einheitlichen Erdkarte 1:1 000 000 ст. 2).

Я вже поробив заходи, щоби добути матеріял з наших конгресів, і на бажання зможу його цієї осени доставити Н[ародному] К[омісаріату] О[світи].

Підпис.

ЦДАВО України, ф. 166, оп. 6, т. 4, спр. 6247, арк. 12—12 зв. Автограф.

№ 103

Харків, 28 липня 1927 [р.]

Харків 28. VII. 1927.

Народному Комісареві Освіти УРСР
тов[аришу] М. О. Скрипникові

Записка в справі академіка С. Дністрянського¹.

ВУАН вибрала в маю с[ього] р[оку] своїм членом професора Д[окто]р[а] Ст[аніслава] С[таніславовича] Дністрянського. Він, абсолютно не бажаючи

мати польського підданства, від кількох років бажає переїхати для виконання своєї наукової праці до УРСР, а саме до ВУАН.

Тому являється потрібним 1. зачислити його в штатні академіки, 2. йому дослідчу катедру, 3. призначити йому кошти на переїзд. Ак[адемік] Дністрянський перебуває вже 9 років на еміграції й терпить еміграційні злидні. Грошових засобів у него як на переїзд до УРСР, так і на цей час побуту тут абсолютно немає.

Личне прохання я вже вніс в імені Ак[адеміка] Дністрянського 22/7 1927.

Степан Рудницький.

ЗО України, ф. 166, оп. 6, т. 4, спр. 6247, арк. 10. Автограф².

Примітки:

¹ Дністрянський Станіслав — див.: Анотований список адресатів.

² Зверху на листі резолюція: „За розпорядженням тов[ариша] Скрипника [Маришу] Приходькові. Для полагодження 18. VIII. [19]27“. Збоку: „Академія наук клопочеться про Дністрянського“.

№ 104

Харків, 28 липня 1927 [р.]

Харків, 28. VII. 1927

Високому Комісареві Освіти УРСР
[Маришу] М. О. Скрипникові

Записка в справі Українського Географічного інституту.

I По відомостям, отриманим від зам[існика] Наркома О[світи] тов[ариша] Раппо¹, нема замітів проти приїзду до УРСР отсих із моїх пражських викладачів і співробітників:

- Ігор Степанович Федів² (Прага)
- Василь Васильович Буцура³ (тепер у Відні)
- Федір Іванович Гула⁴ (Прага)
- Михайло Миколаєвич Іваничук⁵ (Прага)
- Іван Васильович Буждиган⁶ (Прага)
- Василь Іванович Меринда⁷ (Прага)
- Василь Васильович Баб'як⁸ (Прага)

Уклінно прохаю розпорядити, щоби названим співробітникам була надана можливість негайно переїхати до УРСР і розпочати наукову працю. Одночасно прохаю уможливити так само візд моїм двом найвизначнішим викладачам — Д[окто]р[ові] Миронови Андрієвичови Дольницькому⁹, приват-доценту Педагогічного інституту в Празі, Д[окто]р[ові] Володимирови Петровичеви Огоновському¹⁰ — тепер у Львові.

II. По одержаним відомостям, Український Географічний інститут має в осені 1927 р. отримати приміщення в однім з флігелів дотеперішньої будівлі (вул. Лібкнехта). Уклінно прохаю видати потрібний розпорядок і

закріпити за інститутом згадане для почаття його праць абсолютно необхідне помешкання.

Степан Рудницький

ЦДАВО України, ф. 166, оп. 6, т. 4, спр. 6247, арк. 11. Автограф.

Примітки:

¹ Див. прим. 9 до листа № 35.

² Див. прим. 5 до листа № 73.

³ Див. прим. 2 до листа № 46.

⁴ Див. прим. 8 до листа № 73.

⁵ Див. прим. 9 до листа № 37.

⁶ Див. прим. 10 до листа № 92.

⁷ Див. прим. 6 до листа № 73.

⁸ Див. прим. 3 до листа № 42.

⁹ Див. прим. 5 до листа № 40.

¹⁰ Огоновський Володимир — див.: Анотований список адресатів.

№ 105

Харків, 5 грудня 1930 [р.]

Вельмишановний Миколо Олексійовичу!

Дуже мені прикро й совісно віднімати в Вас дорогий Ваш час моїм приватним листом. Та пишу його тільки в малій мірі задля моїх приватних справ.

Восени 1929 р. тов[ариш] Коник¹, тодішній заст[упник] кер[івника] Укрголови, призначив заст[упником] директора й керівником сектору в Укр[аїнськiм] географічнiм iнститутi молоденького сходознавця з Одеси т[овариша] Ландо². Идучи за вказівками Упрнауки, я передав офіційно-адміністративне, а фактично *все керівництво інститутом* в руки т[овариша] Ландо. Мимо цього, т[овариш] Ландо від самої своєї появи в інституті дотепер провадив і провадить проти мене безпощадну й систематичну по суті і дуже рафіновану по формі *склоку*.

Не хто інший, а т[овариш] Ландо своїми склочними інформаціями викликав свогочасний (10/1. 1930) неfortunний виступ тов[ариша] Коника проти мене в справі атласу УСРР, т[овариш] Ландо зорганізував тоді в нашому групкомі нагінку проти мене як „безвартісного імпортованого товару“ і поширювача „затхлої атмосфери“. Рівночасно появився в інституті агент ДПУ і, цілком минаючи т[овариша] Ландо, що інститутом адмініструє, звертався двічі просто до мене з замітом, що з інституту пропали секретні мапи. (Їх в інституті ніколи не було, інтересувався секретними мапами недовго до того т[овариш] Ландо). Коли Ваше, Вельмишановний Миколо Олексійовичу, вирішення з 25.1.1930 р. знищило всі надії т[овариша] Ландо, він постарався обслідувальній Комісії Р[обітничо]-С[елянської] І[нспекції] подати тенденційно неправдиві відомости про мою дотеперішню діяльність в інституті. Вони були так наявно склочні, що я зміг їх кількомінутовою промовою на засіданні Р[обітничо]-С[елянської] І[нспекції] П. V. 1930 [р.] в присутності тов[ариша] Затонського³ дуже легко здемаскувати й спричинити

сву, цілком відмінну від первісно проектованої. Не досягши й тут розпочав т[овариш] Ландо прискореним темпом систематично зводити мій науковий і громадський авторитет в інституті. Це йому удалося. Сьогодні навіть убіральниця чи машиністка добре знає, *якче в інституті тільки терплять*, і то не дуже. Аспіранти явно вважають собі мене й ведені мною наукові засідання. Бо й як же їм відноситись до „старого контрреволюціонера й шкідника“.

Бітерпеливо зносив зневажливе відношення до мене т[овариша] Ландо, шануючи в нім довірену людину, що її настановила Упрнаука. В останніх часах нагінка проти мене перейшла всякі можливі межі. Засідання президії чи ради приходиться відхорувати, тим більше, з мене розвивається аневризма аорти.

Та все це приватні справи. Коли т[овариш] Ландо й зацькує мене на щось, нічого страшного не буде. Та лихо буде, коли Український географічний інститут, одинока в цьому роді установа в цілому Союзі, або розвалиться, або існуватиме тільки як дійна корова для неробів-інженерів. Викликаний Радянською владою з закордону для збудування інституції, *не маю права рівнодушно дивитися*, як вона нестримним темпом іде до упадку.

Якщо мені, що виховав декількох заграничних високошкільних професорів і велику кількість наукових робітників, можна оцінювати наукові кваліфікації т[овариша] Ландо, якого знаю від півтора року, то моя оцінка вийде випасти ось як: т[овариш] Ландо має з математичної, фізичної, біологічної географії та країнознавства, які всі є необхідними підставами економічної географії, відомості такі малі, що не розуміє навіть елементів цих ділянок науки, їх цілком нехтує й це нехтування вціплює аспірантам. Ніяких чужих мов, ніякої основної географічної літератури не має. Ніяких наукових праць, які повинен мати керівник сектору в науково-д[ослідному] інституті, в т[овариша] Ландо немає. Ця економічна географія, якої він навчає, — це просте переповідання статистичних справочників і газетного матеріалу з додатком ніби марксівської термінології й фразеології. Як ж кадри економгеографів зможе він підготувати, коли радянська економгеографія повинна тепер і на найдалшу будуччину завзяти для радянського будівництва на кожному кроці експертизи чи прогнози? Як зможе така економгеографія дати радянській владі коначе під нинішню пору всебічне обслідування районів, цих підстав радянського планового господарства? Не краще представляється т[овариш] Ландо як адміністратор. Бібліотека, це серце кожної н[ауково]-д[ослідної] установи, в цілковитому розвалі. Картотека, донедавна взірцево ведена, тепер купа мап. Про музей ні слуху, ні духу. Велика стінна фізична мапа України, перед майже трьома роками здана в друк, дотепер у світ не зийшла. Друга велика політично-економічна карта України, від 1 1/2 року готова, ще й дотепер не здана в друк. Атлас УСРР у великій загрозі. Том „Записок“ інституту за минулий рік, вже в маю готовий до друку, мусив ждати цілих півроку на дві розвідки т[овариша] Ландо. Трудова дисципліна в інституті звелася на ніщо.

Спитаєте, може, Вельмишановний Микола Олексійовичу, чому я нічого не роблю супроти цього розвалу. На це можу тільки коротко відповісти: *моїх розпорядків ніхто не виконує*, мої прохання — це тільки горох об стіну, що викликає тільки насмішки.

Ось чому я накінець відважився написати Вам цього листа, Вельмишановний Микола Олексійовичу. Тут ходить не про мої особисті справи.

Тут ходить про радянську наукову установу, на яку дивиться світова географічна наука, установу, яку в минулому році відвідало чотирьох визначних німецьких географів, університетських професорів: проф[есор] Кребс⁴ і проф[есор] Гаусгофер⁵ з Берліна, проф[есор] Дригальський⁶ з Мюнхена і проф[есор] Кройцбург⁷ з Данціга.

Якщо [овариш] Ландо й надалі залишиться при нашому інституті, то й інститут, і його номінальний директор швидко розваляться зовсім. Цьому розвалові можна б тільки тоді зарадити, коли б Ви, Вельмишановний Миколо Олексійовичу, зволили на місце т. Ландо призначити якого поважного члена партії, випробуваного економіста-марксиста, який взяв би в свої руки адміністрацію інституту й ведення його економгеографічного сектору.

Вельмишановний Миколо Олексійовичу, ще раз уклінно прохаю. вибачте мені за цей може надто широкий лист і прийміть вислови глибокої пошани й вдяки.

Харків, 5 грудня 1930⁸. Степан Рудницький
Підпис

ЦДАВО України, ф. 166, оп. 9, спр. 1544, арк. 68—69 зв. *Машинопис*; Рибалко О. З харківських років Степана Рудницького // Пам'ятки України: історія та культура.— 1996.— № 2.— С. 114—115.

Примітки:

¹ Коник Клим (1888—1937) — родом з Галичини, навчався у Львівському та Віденському університетах, служив хорунжим в австрійському війську, старшиною Української Галицької армії (УГА) і Червоної УГА. У 1920-х роках працював у культосвітніх органах Волині. Ректор Інституту народної освіти в Житомирі (1925—1928) та Одеському інституту народного господарства (1928), заступник зав. Упрнауки НКО УСРР (1928—1930), керівник сектора планування науки Держплану УСРР. Ув'язнений весною 1933, засуджений до п'яти років позбавлення волі і розстріляний.

² Ландо Ісаак — закінчив економічний факультет Одеського інституту народного господарства. В УНДІГК з вересня 1929 р. (див.: ЦДАВО України, ф. 166, оп. 12, спр. 4152). У 1934 р. виступив зі статтею, а радше актом звинувачення, „Український націоналізм на географічному фронті“, в якій до головних шкідників у географії віднесено С. Рудницького, В. Гериновича, Г. Величка, С. Кобзей-Сіяк. Закликаючи „пильно проаналізувати ті засоби і ідеї, які були знаряддям українського націоналізму в географії...“, автор висуває такі пункти звинувачення проти С. Рудницького та його колег: 1) природа України відмінна від природи Московщини, що призводить до формування своєрідної психології українців; 2) українців як расу віднесено до арійців, росіяни розглядають зі значною домашньою фінно-монгольської крові; 3) українська культура споріднена зі західноєвропейською, а російська — з азіатською. Культура індивідуалізму й суспільної етики, притаманна українцям, протиставляється культурі колективізму і безоглядної державної рації (грубий реалізм і бездушний „егалітаризм“); 4) українська географічна термінологія відмінна від російської, а це, як зазначає І. Ландо, свідчить, що „українські націоналісти борються за відрив України від ССР, за відрив української радянської географічної науки від всесоюзної, за орієнтацію на західні, головним чином німецькі, зразки“; 5) праці С. Рудницького, В. Гериновича, Г. Величка та інших учених базуються на буржуазній методології...; 6) промислові гіганти першої п'ятирічки, а особливо українська вугільно-металургійна база, мало пов'язані з Україною та її населенням. Великий металургійний промисел існує для центральних російських губерній, їхніх потреб... (Величко Г. Географічні умови розвитку міст на Україні. — 1928); 7) за визначенням географів-націоналістів, об'єктом вивчення географії України є вся суцільна українська етнічна територія. Тому вони розглядають будь-яке

фічне явище в „етнографічних (етнічних. — П. Ш.) межах України“, тим поруючи існування і боротьбу двох систем, корінні принципи відміни географії УСРР і географічної території капіталістичних країн. УСРР розглядається як невіддільна частина „сборної України“. І. Ландо критикує і професора К. Воблого, його „Економічну географію України“ (1925): „УСРР береться тут не як країни будованого соціалізму, а просто як певне державне утворення, що територією, певною природою, значить, розвинутою економікою“; 8) межі ставляються каменем спотикання між народами і націями. (Див.: Штойко П. Рудницький (1877—1937). Життєписно-бібліографічний нарис.— Львів, 1997.— С. 72—73).

¹ Затонський Володимир (1888—1937) — український більшовицький один із засновників КП (б) України, народний комісар робітничо-селянської освіти, народний секретар освіти, голова ВУЦВК; у 1933 р. замінив М. Скрипника на посту наркома Освіти, з 1929 р. дійсний член ВУАН. Заарештований і розстріляний у в'язниці у листопаді 1937 р.

* Кребс Норберт — див.: Анотований список адресатів.

² Гаусгофер Карл (1869—1946) — німецький географ, професор географії у Мюнхені, основоположник геополітики у Німеччині; його вчення перейняли фашистські соціалісти. Співзасновник і видавець журналу „Die Zeitschrift für geopolitik“ (1914—1944). Мандрував по Індії, Сибіру, Японії тощо.

Траці: „Dai Nihon“ (1913); „Der deutsche Anteil an der geogr-Erschliessung Japans“ (1914); „Das japanische Reich“ (1920); „Zur Geopolitik der Selbstbestimmung“ (1925); „Politische Erdkunde und Geopolitik“ (1925) та інші.

³ Дригальський Еріх (1865—1949) — німецький полярник і гляціолог, географ, дослідник полярних країн, провідник двох полярних експедицій на західне узбережжя Гренландії (1888—1891) і до південних полярних країн (1901—1903), відкрито землю Вільгельма II.

⁴ Кройцбург Микола — особа не встановлена.

⁵ На останньому аркуші листа така резолюція: „Заст[упникові] Н[ародного] Секретаря О[світи] т[оваришу] Гірчаківі. Ознайомтеся докладно в усій цій справі. Завжди перевірити зокрема позицію т[овариша] Ландо в справі виконання моєї постанови з січня 1930 р. Зробіть мені доповідь. НКО М. Скрипник. 8. XII. [19]30“.

ДО КИРИЛА СТУДИНСЬКОГО

№ 106

Львів, 20 березня 1905 [р.]

**Високоповажаний
Пане Професор!**

Як В[исоко]П[оважаному] Професорови, може, відомо, наміряюся об'їздити з географії в можливо найкоротшій часі. Тема моєї будучої експедиційної розвідки є проблема геоморфологічних відносин області між Дністра. Для написання такої розвідки є конечно не тільки звести і критично обробити дотеперішню літературу сего предмету, але і самому якнайдокладніше в наукових екскурзіях розслідувати.

Позаяк мої приватні середники не дозволяють мені такі екскурсії здійснювати, тому я в роках 1903, 1904 і 1905 звертався до Виділу Товариства ім[ені] Шевченка о запуску на ті екскурсії. 1903 [року] я з причини непорозуміння допомоги не одержав, натомість 1904 і 1905 уділив мені Виділ кожним разом по 100 Корон запуску, а 100 К[орон] завдатку

на праці. Минулого року я розпочав екскурзії по Карпатській області Дністра і їх результат оголосив в розвідці п[римером] т[ак]: Знадоба до морфології карпатського сточища Дністра¹.

Вже тамтого року, коли задля браку часу я тих екскурзій не розтягнути на ширший терен, запомога Товариства показалаь рідше замалою. Але тоді я ще мав настільки своїх грошей, що міг зі своєю допомогою того року я постановив обняти ширший терен, щоби зрештою мож було мати готову габілітаційну розвідку. Товариство дало мені тепер разом 200 Корон підмоги, а тимчасом самі підручні мапи будуть коштувати 120 Корон, а на екскурзії самі (не числячи підвод. і залізницю, харч і нічліг) звиж 370 Корон потребувати буду, як я се собі докладно вирахував. Крім того, конечний мені барометер до поміру висот який, впрочім, був би власністю Товариства.

Если мені сего року Товариство не уділить видатнійшої помочи, то моя габілітаційна розвідка припізниться о рік або і два, а тоді констеляція може бути не так для мене прихильна, як тепер.

В виду сего маю сьмілість просити В[исоко]П[оважаного] Професора, щоби мою справу зволили якось поперти на Виділі, бо, мабуть, не найдуть там нікого прихильнішого мені, як В[исоко]П[оважаного] Професора. Остаю з глибоким поважанням.

Др. Стефан Рудницький,
ул. Льва Сапіги, 29, I п.

Львів, 1905. III. 20.

ЦДІА України у Львові, ф. 362, оп. 1, спр. 376, арк. 8, 8 зв.; 9, 9 зв. Автограф.

Примітка:

¹ Знадоба до морфології карпатського сточища Дністра // Збірник Математико-природописно-лікарської секції НТШ.— Львів, 1905.— Т. 10.— С. 1—85. Те ж німецькою мовою: Beitrage zur Morphologie des Karpathischen Dniestergebietes // Geographische Jahresbericht aus Osterreich.— Wien, 1907.— H. V.— Abt. 1.— S. 65—75.

№ 107

[Львів]¹, 17 жовтня 1911 [р.]

17. X. 11 [Львів]

Високоповажані Пане Професоре!

Перепрашаю дуже, що труджу В[исоко]П[оважаного] П[ана] Професора своїми справами, однак есьм дуже несупокійний о зменченя годин на слідуочий рік шкільний. Я вніс про него подане ще десь в лютім, а дотепер не маю відповіді. Того року також маю зменчене, але дуже маленьке, бо лиш о 4 год (14 зам[ість] 18). Тимчасом зменчене годин е звичайно о 8 або 10 годин менче від нормального числа. Просячи, отже, В[исоко]П[оважаного] Професора, щоби були ласкаві поперти мою справу в тім напрямі в Р[аді] Ш[кільній] К[равевій], запевнюю згори про мою глибоку вдячність і остаю з найбільшим поважанем.

С[тепан] Рудницький

ЦДІА України у Львові, ф. 362, оп. 1, спр. 376, арк. 10. Автограф.

Відписка:

Усе написання встановлено за змістом листа.

№ 108

Прага, 28 жовтня 1925 [р.]

28. X. 1925

**Ваша Магніфіценціє,
Високошановний Пане Професор!**

З огляду на моє теперішнє перевантаження педагогічною працею й теперішні особисті справи мушу отсим заявити, що мою участь у університетської Комісії мушу поки що обмежити на роботу, котимую робити в Празі. Виїзд на переговори до Польщі для мене під цілком неможливий. Не думаю, щоби це могло пошкодити справі, потрібні інформації, дотичні природознавчих кафедр і інститутів, в разі потреби доставити письменним шляхом.

З глибокою до Вас, магніфіценціє,
вшановано вповні відданий!

Рудницький

України у Львові, ф. 362, оп. 1, спр. 376, арк. 11. Автограф.

№ 109

Харків, 9 травня 1929 [р.]

Харків, 9/5. 1929,

Лібікнехта, 33/111

Вельмишановний Пане Голово!

Нав'язуючи до розмови з Вами в Н[ародному] К[омісаріаті] О[світи] час Вашого останнього побуту в Харкові, прохаю Вас порушити справу моєї кандидатури до В[се]У[країнської] А[кадемії] Н[аук] на терені [Харківського] Т[овариства] І[мені] Шевченка. Прошу цього не брати на карби нескромності — приневолюють мене до цього обставини. Мою кандидатуру ставляють публично на зборах і в часописах харківські наукові й громадські круги, а також київська вчена молодь. На усіх не враховую, та вважавбим доцільним, щоби моя кандидатура була подалена перше всього Наук[овим] Тов[ариством] ім[ені] Шевченка, якого дійсним членом я є від 1901 р. і — думаю — не одним з найпоследніших. Думаю, що супроти постійно негативного становища, яке займає супроти мене В[се]У[країнська] А[кадемія] Н[аук], тільки Н[аукове] Тов[ариство] ім[ені] Шевченка може мені дати відповідно сатисфакцію. Тільки від його я її вижидаю — маю надію — не незаслужено й не надаремно.

Мої справи від Вашого виїзду не покращали, як Вам це зreferує Доктор Крип'якевич¹, що був у мене після Вас. Одна потіха, що наш старенький Михайло Сергієвич² вступив зі мною в тісний особистий і науковий контакт.

Дуже перепрошую Вас за мій сьогоднішній лист, сердечно дякую Вас і Вашу В(ельми)Ш[ановну] Родину та наукову братію з Н[ауко]го] Т[овариства] і[мені] Ш[евченка] й остаю з глибоким поважанням

С[тепан] Рудницький

ЦДІА України у Львові, ф. 362, оп. 1, спр. 376, арк. 13, 13 зв. Автограф.

Примітки:

¹ Крип'якевич Іван — див.: Анований список адресатів.

² Грушевський Михайло — див.: Анований список адресатів.

ДО СТЕПАНА ТОМАШІВСЬКОГО

№ 110

[Відень]¹, 31 жовтня 1916 [р.]

31. X. 1916

Високоповажаний Пане Товаришу!

Одержав саме Вашу карточку. Дуже дякую за вістки й орудки. Я знав вже з листу Чубатого², що могу мати в найліпшій разі 4 слухачів усіх початкуєчих. Тому то я рішився не старатись навіть о можливість виїзду до Львова. Тут все по-старому. Інститут опустів геть. Я приходжу аж пізно вечером, бо працюю в географічній інституті.

Заходи Союзу Визволення України в справі Возняка³ не повелися. Може би він міг повернути до Львова до школи й роботи в Товаристві. Мож би Ви вложили за ним деяке слово в Р[аді] Ш[кільній] К[расвій] та дирекції? Був би добрий робітник в науковім Товаристві.

Що маю тепер робити для Вашої великої етнографічної карти? Як-бим дістав спис неукраїнських громад на нашій території, міг бим роботу до Вашого приїзду закінчити. Сам не могу нічого путнього зробити, бо ж карта се Ваш твір, я обіймив лиш функцію рисівника.

Здоровлю Вас сердечно.

Рудницький.

ЦДІА України у Львові, ф. 368, оп. 1, спр. 182, арк. 18. Автограф.

Примітки:

¹ Місце написання встановлено за адресою на конверті.

² Чубатий Микола (1889—1975) — історик української церкви і права, педагог і публіцист, дійсний член НТШ (з 1928 р.), засновник і перший голова Американського Віділу НТШ, з 1939 р. — у США; співзасновник Українського Конгресового Комітету Америки і довголітній редактор його органу „The Ukrainian Quarterly“ (1944 — 1957).

³ Див. прим. 9 до листа № 72.

№ 111

[Відень]¹, 12 грудня 1916[р.]

Дорогий Штіфане!

Сподіюся, що в найкоротшім часі Вас тут знов у Відни привітаю, часом, однак, трапляється одна пильна справа. Звернулася до мене бідна учителька Катерина *Николайчук* з Пнівя (Надвірня), вліті [року] евакуювалася з хворою сестрою. Тепер живе у Відни і має посаду при цензурі, тож може сяк-так дихати й сестру курувати. Передвчера дістає, однак, з Р[ади] Ш[кільної] К[расвої] возвання їхати в посаду до Мельца. Бідняга в розпуці, бо не знає, що робити із сестрою і собою. Може би Ви були ласкаві інтервенювати, щоби *Николайчук* полишено у Відни бодай ще на кілька місяців.

Прецінь сил учительських є, мабуть, доста.

Тішуся дуже, що за тиждень побачимось, і здоровлю сердечно.

XII. 1916

Рудницький

А України у Львові, ф. 368, оп. 1, спр. 182, арк. 13. Автограф.

Примітка:

¹ Місце написання встановлено за змістом листа.

№ 112

Відень, 3 березня 1917 [р.]

Високошановний і дорогий
Товаришу!

Одержавши Вашу телеграму в четвер вечером, я в п'ятницю рано став до шпиталю на Meidling, де з великою бідю дохрпався до відповідного лікаря, доцента Блюма. Він в моїй присутности оглянув Вашого *Leichten Dienst*, а є наклін до варікоцелі. Потім я балакав з Михайлом¹ всляке. Дуже розумний чоловік. Казав, що єму незле, лиш хліба любя більше. На мою оферту гроший казав, що має ще доста — 40 *марен*. Хотів би дуже, щоби Ви з ним побачились, що я йому обіцяв, щоби приїдете до Відня. Він ще зо три неділі буде в шпитали. Оповідав на службу в поли і побут у шпиталях, взяв собі мою і Вашу адресу і *прощалисься*, бо надходив обід. Зараз того самого дня я телеграфував Вас.

Дякую дуже щиро за прислане історії для мого *Leichten Dienst*², бо він має *Leichten Dienst* і дуже бідює. Прошу подати кошти, щобим міг звернути.

Коло мене все по-старому. Сиджу по інститутах, раз на тиждень *Leichten Dienst* до Костя³, щоби віддати артикули. Нарисував я вже 3 мапи, *Leichten Dienst* зможу аж по дістанню *Leichten Dienst*⁴. Материяли статистичні *Leichten Dienst* переписує Панна, бо боюся, щоби ми в разі пропаденя їх не *Leichten Dienst*илися на леду. За пару день вишлю їх до Вас.

В Боевій управі все по-старому. Маємо тепер все раз на тиждень в *Leichten Dienst*боту засіданя. Коло мене недобре, маю постійно завороти голови. Треба

перестати курити чи що. Жінка здорова, діти зовсім здорові, було лиш дещо більше їсти.

Сподіюся Вас вже за пару тижнів назад у Відни. Приїжджайте, дійсно, думаю, нема що робити у Львові.

Здоровлю Вас сердечно.

Відень, 3. III. 1917

Рудницького

ЦДІА України у Львові, ф. 368, оп. 1, спр. 182, арк. 83—84 (нині 16—17). Автограф

Примітки:

* *Leichten Dienst* (нім.) — легка служба.

¹ Михайло — свояк С. Томашівського; дані про нього відсутні.

² Мабуть, Левко — син С. Рудницького.

³ Очевидно, Левицький Кость (1859—1941) — адвокат, публіцист, політичний діяч, депутат австрійського парламенту, дійсний і почесний член НТШ (з 1899 р.) і „Просвіти“.

⁴ Імовірно, йдеться про праці: *Atlas do dziejow Polski zawierajacy 13 mapek kolorowanych / Podlug najlepszych zrodel opracowal E. Niewiadomski.*— Warszawa: Nakład autora, 1899; *Atlas do dziejow Polski: zawierajacy czterznascie map barwnych / Wedlug Lelewela i innych do uzytku szkolnego opracowal E. Niewiadomski.*— Wydanie drugie przejrane i powiększone.— Warszawa: Wydawnictwo M. Arcta, 1907.

№ 113

15 березня 1917 [р.]

Дорогий Шановний Товаришу!

У відповіді на Вашу картку *express*^{*} подаю Вам до відома, що слідує: з кінцем жовтня 1916 р. Кость¹ дістав у свої руки книгу: *Tobolka — der litauische Volk*. В розмові з ним про се я почув від нього, що таке здалося і нам зробити, і п[е]в[не] я зараз чіпився руками й ногами. Пляном мала зайнятись комісія, зложена з Олесницького², що мав бути почесним впорядчиком, мене, і Кость в своїй оптимістичній надії включив там Цегельського³. Я зробив начерк пляну і передав його Олесницькому. Відбулись конференцію, на якій я зажадав (пропозиції Цег[ельсько]го), щоби історичну часть обняли Ви. Се перейшло, однак натомість за справою Цег[ельсько]го плян так змінено, так погано порозділював Цег[ельський] співробітників, що мій плян остався хибань яко самозрозумілий скелет. Потім справа затихла, аж тому пару тижнів я збунтував Костя, щоби таки се робити. Я вже писав про се до Вас перед пару днями. Давного свого пляну, на жаль, не маю — с в Олесницького, що тепер знов нездужав, однак жалувати за ним нема чого. В залученю подаю другий плян Вашій ласкавій оцінці. Річ, думаю, зробиться, кобисьте лиш скорше сюди приїхали та привезли матеріял *ілюстраційний* і т. д. (Труш!)⁴

Здоровлю і любизаю Вас щиро
Штіфан

15. 3. 1917

ЦДІА України у Львові, ф. 368, оп. 1, спр. 190, арк. 14. Автограф.

Примітки:

- ¹ Express (англ.) — експрес; спеціальний; екстрений.
- ² Мабуть, Левицький Кость. Див. прим. 3 до листа № 112.
- ³ Олесницький Євген (1860—1917) — адвокат, громадський і політичний економіст, публіцист, перекладач, дійсний член НТШ (з 1899 р.), депутат львівського крайового сейму.
- ⁴ Цегельський Лонгин (1875—1950) — публіцист, політик, визначний галицької націонал-демократичної партії, редактор і видавець „Діла“ (1906—1917) і „Свободи“, посол до австрійського парламенту (з 1907 р.), співробітник відповідальний редактор „Літературно-наукового вісника“, після 1920 р. на еміграції у США, де працював редактором „Америки“. Залишив популярну історію „Україна та Московщина“ і спогади.
- ⁵ Труш Іван (1869—1941) — живописець, художник, критик.

№ 114

Відень, 4 травня 1917 [р.]

Wien, 4. Mai 1917

Sehr geehrter Herr Professor!

Herr Gautsch hat bereits die ganze Zeichnung abgeliefert und ich bitte Sie, mir umgehend weitere Instruktionen und Material zu schicken. Bitte Sie auch mitzuteilen, wann Sie ehestens nach Wien kommen. Die obige Gelegenheit wird ihre Anwesenheit in Wien dringend erfordern.

Hochachtungsvoll

[Stepan] Rudnyckyj

ІА України у Львові, ф. 368, оп. 1, спр. 190, арк. 8. *Машинопис.*

Відень, 4 травня 1917

Вельмишановний Пане Професоре!

Пан Гауч¹ передав уже всі креслення, а тому я прошу надіслати мені терміново подальші інструкції та матеріали. Прошу також повідомити мене, коли у найближчий час Ви будете у Відні. Вищезгадана справа потребуватиме Вашої нагальної присутності у Відні.

З глибокою повагою

[Степан] Рудницький

Примітка:

¹ Мабуть, Гауч фон Франкентурм Павло (1851—?) — австрійський юрист, парламентський діяч і енергійний адміністратор. У 1885 р. йому було призначено Міністерство народної освіти.

У квітні 1906 р. він як прем'єр-міністр оголосив у парламенті про намір уряду провести реформу загальновиборчого права до палати послів, запропонував 1-й проект виборчої реформи. Цей проект задовольняв не усіх. Не маючи змоги переконати опір, барон Гауч пішов у відставку.

№ 115

Відень¹, 21 липня 1917 р.

В[исоко]П[оважаний] п[ане] Товаришу й дорогий Штіфане! З жалем на жаль, недобре. Я віддав єї 29-го, 30-го VI виплатив рисівникам і дав сав замовлення і т. д. Однак мимо моїх кількократних ургенсів мапа лежить в Нар[одній] Канцелярії. Як довго радив парламент, Кость² не мав часу піти до команданта інституту. Тепер знов Сінгалева вродився хлопець, а Кость поїхав витати М[итрополита] Шептицького ургував вже не раз і не десять раз, все безуспішно. Однак ба Костеві справа лежить на серці, і як лиш буде спротога, піде за а тоді фотографічна копія буде за 2—3 дни готова.

Не писав до Вас, бо стидався, що нічого не вдіав, все думає ось-ось К[ость] піде до інституту і я зараз повідомлю Вас. Ту цілком духова пуста, всіляки панки вибрикують на політичнім полі. Митрополит Митрополита поправити ситуацію!

Здоровлю сердечно. Рудницький.

ЦДІА України у Львові, ф. 368, оп. 1, спр. 190, арк. 15, 15 зв. Автограф.

Примітки:

¹ Місце і дату написання встановлено за поштовим штемпелем.² Мабуть, Левицький Кость. Див прим. 3 до листа № 112.³ Сінгалевиц Володимир — див.: Анований список адресатів.⁴ Шептицький Андрей (1865—1944) — галицький митрополит (1901—1917), львівський архієпископ, кам'янець-подільський єпископ, церковний, культурний і громадський діяч, доктор теології і права, дійсний і почесний член НТШ (з 1925) меценат.

№ 116

[Відень, 1917 р.]

Дорогий Товаришу!

Я чекав нині від 10-ої до 11-ої в Cafe Reichwal коло Парляменту. та Вас не було. Позаяк хотів бим з Вами на осібности дещо побалакати, і то в важних справах, то зробіть так, аби ми могли зійтись десь разом, щоби обговорити пляни евентуальної спільної роботи на будуче, є багато справ прямо пекучих, які би треба конче зробити!

Я мешкаю VIII, Albertgasse 34. T.26. від вул. Josefinischerstrasse. коли йдете з міста до [...] направо недалеко льокалю Союза визволення України. Крім загальної політичної справи, може би дещо подумати про Наук[ове] Тов[ариство] ім[ені] Шевченка.

Здоровлю сердечно.

Рудницький.

ЦДІА України у Львові, ф. 368, оп. 1, спр. 190, арк. 11. Автограф.

Примітки:

¹ Місце і рік написання встановлено за змістом листа.

* Слово не прочитується.

ДО ВАСИЛЯ ЩУРАТА

№ 117

Відень, 23 серпня 1915 [р.]

An Herrn D[okto]r Wassyl Szczurat,
derzeit in Wien.

Der Ausschuss der Schewtschenko-Gesellschaft der Wissenschaften hat Sie in seiner am 23. August in Wien abgehaltenen Sitzung zu seinem Vertreter in Lemberg für die Zeit bis zur Rückkehr des Ausschusses nach Lemberg ernannt.

In Ihre Kompetenz fällt:

- 1) Die Gesellschaft vor den Lokalbehörden zu vertreten;
- 2) Im Einvernehmen mit den in Lemberg befindlichen Ausschussmitgliedern, ausserdem mit den Herren Schulrat Isidor Gromnicki, Ingenieur Gregor Pezanskyj und D[okto]r Iwan Krypjakewytsch Verfügungen administrativen Charakters, die keinen Aufschub leiden, zu treffen;
- 3) Die Ausführung der Aufträge des Ausschusses zu überwachen.

Dabei werden Sie ermächtigt, in Vertretung des Ausschusses notwendige Schriftstücke, versehen mit der Unterschrift eines zweiten Ausschussmitgliedes bzw. eines der aufgezählten Beiräte, mit Aufdruck der Stampiglie der Gesellschaft auszustellen.

Wien, am 23. August 1915

Für den Ausschuss der Schewtschenko-Gesellschaft
der Wissenschaften in Lemberg:

Stepan Rudnyckyj.

ЛНБ ім.В. Стефаніка НАН України, від. рукописів, ф. 206 (В. Щурат), спр. 599,
п. 15. *Машинопис.*

Панові д[окто]ру Василеві Щурату,
[перебуваючому] в даний час у Відні

Комітет Наукового товариства імені Шевченка на своєму засіданні, яке відбулося 23 серпня у Відні, призначив Вас своїм представником у Львові на той час, доки Комітет не повернеться у Львів.

До Вашої компетенції належить:

1. Представляти Товариство перед місцевою владою;
2. За погодженням з членами Комітету, які перебувають у Львові, окрім них також з добродіями шкільним радником Ізидором Громницьким¹, інженером Григорієм Пежанським² і д[окто]ром Іваном Крип'якевичем³, приймати ухвали адміністративного характеру, з якими не можна зволікати.
3. Здійснювати контроль за виконанням доручень Комітету.

Водночас Ви, як представник Комітету, уповноважені видавати необхідні письмові документи за підписом ще одного члена Комітету або одного із перелічених вище радників з прикладенням печатки Товариства.

Відень, 23 серпня 1915

Для комітету Наукового товариства імені Шевченка у Львові:

Степан Рудницький

Примітки:

¹ Громницький Ізидор (1850—1937) — класичний філолог, педагог і діяч „Рідної школи“, „Української бесіди“, „Просвіти“, Учительської товариства, член дирекції товариства забезпечення „Дністер“ і виділа Педагогічного товариства та член Кураторії Народного дому і Ставропілського інституту у Львові.

² Пежанський Григорій (1860—1925) — інженер-архітектор і діяч, один із засновників і деякий час голова Українського товариства, член дирекції товариства забезпечення „Дністер“ і виділа Педагогічного товариства та член Кураторії Народного дому і Ставропілського інституту у Львові.

³ Крип'якевич Іван — див.: Анований список адресатів.

ДО ДИРЕКТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

№ 118

Відень, 22 лютого 1920

До уповноваженого заступника Високої Директорії У[країнської] Н[ародної] Республіки у Відні!

Дня 15 лютого викінчив я книжку п[ід] з[аголовком]
„Українське питання і великі держави світу“².

Де кілька уступів приміненої географії.

Зміст: 1. Вступ. 2. Східня Європа. 3. Суть українського питання. 4. Природні умови України. 5. Суцільна національна територія України (нове визначення і ціла національна статистика території). 6. Український народ як антропогеографічна одиниця. 7. Українці й світова війна (огляд подій до 1. I. 1920). 8. Українське питання з боку політичної географії (головна суть: політична експансія великих держав а українське питання). 9. Українське питання з погляду економічної й комунікаційної географії (Відносини України до великих шляхів світової торгівлі й лучби). 10. Наконечне слово.

Книжка обіймає 28 аркушів друку й дві мапи: 1) докладну мапу етнографічну 1:5 000 000, 2) мапу політичної і економічної експансії великих держав у Передній Азії. Ця книжка написана по-німецьки, щоби тим легше найшовся перекладач на англійську мову.

Міністерство закордонних справ замовило у вересні 1919 [року] у мене цю книжку. Тому отсим *оферу* Високій Директорії видання моєї книжки на німецькій, англійській і українській мові. Українське видання опрацюю самостійно від інших і розділю на дві книжки: 1) Огляд суцільної національної території і національної статистики України³, 2) Політична географія України.

Як гонорар мушу в виду цього, що від довгого часу не маю щомісячного правильного утримання, є натомість великі обов'язки, вимагати: (5000 к[орон]) п'ять тисяч корон від аркуша друку і одної мапи (мінімальний теперішній гонорар за актуальні книжки в німецькій Австрії). Значить, 220 000 к[орон] за німецьке й англійське видання разом (числю англійське вид[ання] окремо, бо тим мусіти буду контролювати переклад). За укра-

видання, яке буду мусів основно переробити (інакше пишеться чужинців, інакше треба для своїх), мушу вимагати *такого самого гонорару за аркуш друку* — себто 5000 К[орон] за аркуш.

Рукопис в двох примірниках передаю кожної хвили при виплаті мені належності (за німецьке і англійське видання), значить 110 000 [Корон]. Авансів одержав я дотепер 7000 К[орон], тому остане до виплати 103 000 К[орон] гонорару. За українське видання буду домагатись грошей, коли воно буде в рукописі готове:

З огляду на вагу такого видавництва в теперішній хвили нашого політичного життя прохаю Високу Директорію якнайчемніше полагодитись на справу гонорару, щоби друк книжки міг якмога найскоріше початися.

Відень, 22. II. 1920

Проф. Др. Степан Рудницький⁴

А. України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 212—213. Автограф.

Примітки:

¹ На першому аркуші листа така резолюція: „Д. поспішив. До педагогічної справи Жду доповіді завтра 24/II. о 12, 23. II. „Підпис“. У справі 2436, арк. 213, відомиться, як відповідь на резолюцію, „Доклад“ А. Крушельницького від 26 лютого 1920 р.:

Доклад

1) Підписаний спише умову з В[исоко] д[о]важаним Рудницьким в той спосіб, УНР дістане 3 видання: німецьке, англійське й українське за 220 000 Кор[он] в додаток до 50 000 примірників.

2) Друкарня [Вальдгайса Едерля] жадає за
5000 німецького видання 276 900 [Корон]
5000 англійського видання 277 200 [Корон]
10 000 українського видання 550 500 [Корон]
1 104 600 [Корон].

3) Підписаний просить о видання авансу 110 000 Кор[он] на авторський гонорар 110 000 Кор[он] задаток друкарні.

У Відні 26 лютого 1920 [р.]

А. Крушельницький⁴

² Ця праця видана у Берліні німецькою мовою під назвою „Україна і великодержавність“. Українською мовою вийшла у 1923 р. лише скорочена редакція цієї праці під назвою „Українська справа зі становища політичної географії“ (2-ге вид. під редакцією П. Шаблій). У 1994 р. у Львові у видавництві „Світ“ з'явилася праця С. Рудницького „Чому ми хочемо самостійної України“, в якій серед інших перевидана „Українська справа зі становища політичної географії“ (С. 94—208). Упорядник та автор передмови професор О. Шаблій. У 1998 р. було перевидано книжку С. Рудницького під загальною назвою „Політична географія України“, в яку увійшли „Україна наш рідний край“ (С. 22—130) і „Українська справа зі становища політичної географії“ (С. 131—255). Упорядник і автор передмови П. Штойко.

³ Вийшли праці С. Рудницького „Огляд території України“ (Франко П. Відень: Тов. Франко син і спілка.— 1921.— 34 с.; Пластовий книгозбір.— Ч. 3); „Огляд території України. Після нових обчислень професора С. Рудницького“ (Віденський альманах „Української мистецької Накладні“.— Відень, 1922.— Р. 2.— С. 83—110); „Огляд національної території України“ (Берлін: Українське слово, 1923.— 143 с.; Бібліотека українського слова.— Ч. 38).

ДО КУЛЬТУРНОЇ РАДИ

№ 119

Відень, 12 липня 1916 [р.]

Високоповажаний Пане
Професор!

На Ваше устне замовлення я годжуся написати для Культурної Ради „Географію України“ і для народу п[ід] з[аголовком] *Україна наш рідний край* з оглядовою картою України на одно виданне з 2000 примірників¹.

Книжка буде мати 4—5 листів друку. За лист друку в ряд із усіма потрібними коректами вимагаю сто корон (100 К[орон]) гонорару, за зладжене карти 400 К[орон] (чотириста корон). На знак, що моя оферта прийнята, прошу завдатку у валюті половини майбутнього гонорару, себто 400 К[орон]. Його виплату вважатиму доказом заключення остаточної умови. Другу половину гонорару при видачі рукописи тексту і мапи мною.

З глибоким поважанням

12. 7. 1916

Відень, XVI. Brunneng, 40/5

ЦДІА України у Львові, ф. 391, оп. 1, спр. 93, арк. 65. Автограф.

Др. Степан Рудницький

Примітка:

¹ Йдеться про видання друком праці С. Рудницького „Україна — наш рідний край“ (Львів: Накл. Заг. Укр. Культ. Ради, 1917. — 144 с. З картою; 2-ге вид. — Львів: Накл. фонду „Учітеся, брати мої“, 1921.— 128 с. З картою). Див. також прим. 2 до листа № 118.

№ 120

[Відень]¹, 25 липня 1916 [р.]

Високоповажаний Пане Професор!

На Ваше бажанне доповнюю мою оферту: годжуся на одноразове видання в скількості 600 примірників, однак лиш за підвишку гонорара на 1000 К[орон], з яких половина платна як завдаток, друга по віддачі рукописи. При евентуальних слідуючих виданнях, видаваних Культурною Радою, застерігаю собі тантієму, яка в разі незмінності тексту і карти має виносити *половину* теперішнього гонорару. Розуміється, що слідуючі видання не можуть являться без моєї згоди.

Остаю з глибоким поважанням

Др. Ст[ефан] Рудницький

25. VII. 1916

ЦДІА України у Львові, ф. 391, оп. 1, спр. 93, арк. 66. Автограф.

Примітка:

¹ Місце написання встановлено за змістом листа.

ДО НАКЛАДНІ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРНОЇ РАДИ

№ 121

Відень, 29 вересня 1916 [р.]

Високоповажаний Пане Професор!

З причин від мене независимих рукопись моєї книжочки ще не скі-
 Однак готових є вже 3 1/3 аркуша друку, отже, бодай 3/4 роботи.
 хочу її поволи, бо весь час світла денного мушу використовувати
 рисовання мапи, яку хочу просто віддати до картографічного заведеня
 Гага і Берндта.

В виду сего, що найдалше за місяць з моєї сторони усе буде готове,
 стаюся до В[исоко]П[оважаного] Професора, яко заступника накладні,
 зволити зайнятись справою ілюстрації. Кліші до них знаходяться
 всі в управі друкарні Н[аукового] Т[овариства] і[мені] Шевченка,
 сего в посіданю У[країнського] П[едагогічного] Т[овариства] та Просвіти.

Найліпша дорога отся: хвальна Культурна Рада зволить спроводити
 (або більше) примірник Короткої географії України, ч[астина] 1,
 1910; ч[астина] 2, Львів 1914, щоби зорієнтуватись серед помічених
 клішів і, зачерпнувши сі, які були б добрі до моєї книжочки,
 стинати і післати до друкарні Наукового Т[овариства] і[мені] Ш[ев-
 ченка], щоби відповідні кліші прислала до Відня. Впрочім, В[исо-
 поважаний] Професор зволять самі зарядити через свої підвласні
 які що будуть вважати відповідним. Однак прощу о поспіх, щоби
 не здержувався друк книжочки.

Притім пригадую мою уклінну просьбу, щоби моєї книжочки не ано-
 під фальшивим титулом. Титул є „Україна — наш рідний край“,
 „Географія України“. Прощу усильно сповнити мою просьбу, бо ж
 могу супроти тов[ариства] Лан і У[країнського] П[едагогічного]
 Т[овариства] виглядати нельояльним чи, бач, ошуканим.

Остаю з глибоким поважанням.

1916. IX. 29

Рудницький

України у Львові, ф. 391, оп. 1, спр. 93, арк. 67—68. Автограф.

ДО НАРОДНОГО КОМІСАРІАТУ ОСВІТИ УСРР

№ 122

Харків, 13 череня 1929 [р.]

**До Комісії наукових закордонних
командировок при Наркомосвіті УСРР¹**

Запрошений на голову з'їзду українських учителів географії, який
 бути 27 і 28 вересня 1929 [року] у Львові, прохаю дати мені закордонне
 призначення на 15 день до Галичини (Львів). При нагоді бажав би я закрі-
 й поглибити наукові взаємини з західноукраїнськими науковими
 силами.

Якщо це було б можливе, прохав би я поширити моє відрядження ще на 10 день. Тоді поїхав би я до Німеччини, до Берліна, для особистого підтримання зв'язків з тамешнім Географічним і Океанічним інститутами до Готи для нав'язання зв'язків зі світовим Картографічним інститутом Юстуса Пертеса².

В разі прихильного полагодження мого прохання прохаю призначити мені на цю поїздку суму п'ятсот (500) карб[ованців].

Нинішню заяву подаю тому поза зазначеним реченцем, бо зазначення на головування на з'їзді отримав я щойно 12 червня ц[ього] року. Харків, 13 червня 1929, ч. 560

В прилозі копія листа Географічної секції Учительської громади у Львові.

(Підпис)
(Професор Степан Рудницький, директор
Укр[аїнського] науково-дослідницького
Інституту] географії та картографії]

Копія

Львів, 20 травня 1929

Високоповажаний Пане Професор!

Розуміючи потребу організації навчання географії у середніх школах, тов[ариство] Учительська громада у Львові покликала до життя з початком цього року Географічну секцію, яка скликає на день 27 і 28 вересня 1929 року з'їзд українських учителів географії.

Учителі географії в українських школах Галичини — це в більшості Ваші ученики, що під Вашим проводом ставлять перші кроки на полі географії і від Вас вчилися дивитися як слід на природу рідної землі, щоби розуміти прояви життя на її поверхні. Тому Секція звертається до Вас, В[исоко]П[оважаний] пане професор, з гарячим проханням прибуття на цей перший з'їзд українських учителів географії, щоби обняти на ньому провід і повести Секцію на шлях успішної праці.

Сподіваємося, що В[исоко]П[оважаний] пан Професор, розуміючи, чим була б для нас Ваша присутність на з'їзді, не відмовите своєї співучасті.

За Географічну секцію

С. Пашкевич³,
писар

Др. Степанів-Дашкевич⁴,
голова

Ю. Полянський

Відповідь просимо слати на адресу: С. Пашкевич. Львів, [вулиця] Виспянського, ч[исло] II.

З оригіналом згідно

Танашевич⁵ (Підпис)
За рахівника-діловода
Укр[аїнського] інституту географії
та картографії.

Примітки:

Очевидно, С. Рудницький неодноразово звертався до Комісії наукових закордонних відряджень при Наркомосвіті УСРР, про що свідчить „Подрібний план і замічених робіт за кордоном“ від 5 січня 1930 р. та „План роботи під час відрядження до Німеччини [в] 1931 році“ від 16 грудня 1930 р. Прохання С. Рудницького закордонне відрядження підтримав академік В. Різниченко, який склав доповідну записку в цій справі (див: ЦДАВО України, ф. 166, оп. 10, спр. 583, арк. 19, 19 зв.). Президія ВУАН ухвалила: „Прохати [Н]ародний [К]омітет [О]світи дати акад[емікові] Рудницькому закордонне відрядження до Німеччини в [19]31 р. для наукової роботи в зв'язку з складанням атласу УСРР“ (ЦДАВО України, ф. 166, оп. 10, спр. 583, арк. 25). „Від 1930 року через війну й загальну депресію С. Рудницький не їздив ні у відрядження, ні на всеоюзні з'їзди та з'їзди“. Див.: Штойко П. Степан Рудницький (1877—1937). Життєписно-біографічний нарис.— Львів: НТШ, 1997.—С. 71 (Визначні діячі НТШ, № 2).

„Подрібний план і зміст намічених робіт за кордоном.

В Берліні задумую спеціально студіювати устрій і працю тамошнього інституту етнології, океанографічний відділ, присвячений спеціальним дослідям Чорного й Балтійського морів. В Берліні задумую теж працювати в Географічному інституті, який під керівництвом мого особистого приятеля проф[есора] Кребса, й налагодити зв'язки з молодими науковими робітниками між цим інститутом та харківським географічним інститутом. В Берліні думаю теж відвідати акад[еміка] Пенка, щоби обговорити з ним деякі основні проблеми геоморфології України. В Берліні думаю теж відвідати в тісні зв'язки з тамошніми спеціалістами по етнічній антропології й етнології й робити студії в тамошньому етнологічному музеї, щоби набути там можливість використати в Київському музеї антропології й етнології ім. Хв[едора] Вовка.

В Ляпську бажаю ближче познайомитися з картографічним відділом Бібліографічного інституту для пристосування тамошніх досягнень у нас.

В Готі задумую основно вистудіювати Картографічним інститутом ім. Юстуса Кребса, який являється найбільшою цього роду установою цілого світу. Вважаю, що це буде корисно, коли з цим інститутом нав'яже радянська географічна комісія тісні взаємини.

В Відні бажаю відновити давні тісні зв'язки з тамошніми географічними, етнологічними й етнологічними установами, зокрема з Географічним інститутом та Географічним товариством, в яким я є досмертним членом.

При нагоді пробування в Німеччині й Австрії бажаю зробити декілька наукових досліджень в області четвертинного зледеніння, які є мені доконечні для моїх морфологічних студій на Україні.

Харків, 5 січня 1930 р. (Підпис)
 (Акад[емік] Рудницький)“

ЦДАВО України, ф. 166, оп. 9, спр. 1550, арк. 6. *Машинопис; Рибалко О. З харківських листів Степана Рудницького // Пам'ятки України: історія та культура.— 1996.— № 2.—*

„ПЛАН РОБОТИ

під час відрядження до Німеччини [в] 1931 році.

В час мого першого відрядження за кордон в 1928 р. до Берліна тамошні географічна наука, в першу чергу Альбрехт Пенк і директор Берлінського географічного інституту проф[есор] Кребс, запропонували мені, щоби я нав'язав тісні зв'язки з Берлінським осередком німецької географічної науки й в той спосіб встановив взаємини так, щоби щороку українські радянські географи приїздили до Берліна й досліди на Радянську Україну. В рр. 1929/30 не міг здійснити побажань радянських географів, бо не пощастило мені одержати відрядження. Натомість протягом наступних років відвідало мене чотирих німецьких географів; проф[есор] Кройцбург, проф[есор] Кребс, проф[есор] Дригальські, проф[есор] Гаустгофер. Акад[емік] Пенк в той час мав вік (72 роки) не міг виповнити своєї обіцянки приїзду на радянську Україну.

Зайнявши кат[едру] географії на Природничо-технічному відділі ВУАН, тому доконче потрібним ув'язати роботу цієї катедри з роботою кат[едри] при Берлінській Академії наук, яку займає тепер ака[демік] Пенк. Для цього потрібно мого візду до Берліна, де задумую порадитись з акад[еміком] на ось які теми:

- 1) Загальна ув'язка роботи між обома катедрами.
- 2) Порозуміння щодо спільної акції в справі міжнародної карти Землі з сусідніх земель.
- 3) Поспільне обговорення змісту природничо-географічних карт атласу з сусідніх земель.
- 4) Поспільне обговорення справи природничо-географічного краєзнавства себто комплексового вивчення природних продукційних сил Радянської України, щоб використати досвід аналогічних наукових установ Німеччини.
- 5) Поспільна нарада над організуванням систематичного вивчення території України.
- 6) Поспільна нарада в справі наладження океанографічних дослідів в Україні, щоб використати 25-літні досвіди акад[еміка] Пенка як директора Океанографічного інституту в Берліні.

Крім цього, задумую використати це відрядження для спеціальних картографічних студій у картографічних заводах Берліна, а можності теж Липська й Готської студії думаю використати при спорудженні великого атласу України, над яким саме працюю й для репродукції якого пошастило вже мені знайти відповідну базу в Харкові в 1-ій державній літографії.

Наприкінці бажаю теж відновити давні наукоперсональні зв'язки з найкращими географами Німеччини і нав'язати нові. Коли буде спромога, задумую прочитати в Берлінському Географічному інституті чи географічному науковому товаристві доповіді про мої геоморфологічні дослідження останніх років на Україні та в Криму.

Харків, 16. XII. 1930. Акад[емік] Рудницький

(Підпис)

ЦДАВО України, ф. 166, оп. 10, спр. 583, арк. 24, 24 зв. *Машинопис.*

² Видавництво Юстуса Пертеса засноване у 1795 р. Йоганом Георгом Юстусом Пертесом в Готі, і вже понад дві сотні років з ним пов'язані імена географів та картографів. Картографи того часу визначали вид, форму і зміст окремих картографічних позначок. З появою у 1799 р. праці Й. Г. Лемана були сформульовані математичні зв'язки між формою та змістом штриха, його проведенням у залежності від крутизни схилу. До нововведень додалися позначки висот суходолу і глибин вод, введення шаблону колориту. Лінії кордонів і забарвлення території фарбами наносили на карту вручну, наприклад, горизонталей — від зеленого до синього, долин і жовто-коричневого для пагорбів і гір до коричневого для високогір'я. Такий колорит був уже розроблений у шкільному атласі Еміля фон Сідова, який кілька років працював у Готі (1855—1860), впровадив літографії у друкуванні картографічних творів, започаткував виготовлення настінних карт. Не знайшла правда, підтримки у Готських картографів його бажання застосувати у виготовленні карт фотолітографії. Однак основні принципи побудови карт, внесені ним, залишаються й досі прийнятними й аксіоматичними.

Гравери були звільнені від рутинної роботи, з'явилися формені плити. Підвищенням коректурної здатності мідних плит сприяла гальванопластика. З'явилися більш достовірні і точні карти, зникли картуші. Впроваджена гальванотехніка давала змогу солям металу дисоціюватися у водному розчині у вільні рухливі іони, які в кінцевому рахунку приводять до утворення металевого осаду. Якщо помістити у мідну купіль як катод вирізьблену мідну плиту (а іони метану мандрують з допомогою струму до катода і утворюють у водному розчині металевий осад), мідь на ній осідає і з'являється рельєф. Друкування карт відбувалося у кілька етапів, на кожному з яких здійснювалося накладання одних кольорів на інші, у результаті чого наносилося декілька десятків відтінків фарб. Нарешті Петерман реформував Готський картографічний шриффт.

³ Пашкевич Степанида Омелянівна (1889—1953) — географ, геоморфолог, викладач Львівської приватної учительської семінарії (1914—1916) та приват-

...ської школи ім. Шевченка (1916—1939). Активний член УСДП, співредактор „Вперед“ (1918—1922), журналу „Наша мета“ (1919—1922), співробітник Львівського Комітету у Львові (1918—1921) і Комітету допомоги українським в'язням (до 1939 р.), співробітник Природознавчого музею АН УРСР, заступником старший викладач у Львівському державному університеті ім. І. Франка (1926—1948), організатор відділу Інституту геології АН УРСР у Львові, який у 1947 р. реорганізовано в Інститут геології корисних копалин Львівського філіалу АН УРСР.

* Степанів-Дашкевич Олена (1892—1963) — український географ, педагог і педагогічний діяч, член НТШ. Під час Першої світової війни хорунжа Українських січових стрільців, чотар Української Галицької армії (УГА) (1914—1919), активістка педагогічного товариства „Рідна школа“, доцент кафедри фізичної географії Львівського державного університету ім. І. Франка (1945—1949), старший науковий співробітник АН УРСР у Києві (1947—1949), у 1949—1950 рр. — репресована.

Твори: „Кооперативи здоров'я“ (1930); „На передодні великих подій“ (1943); „Львівський Львів“ (1943); „Трудові резерви Львівщини“ (1949) та інші.

* Танашевич Микола Митрофанович (1890—?). Навчався у Кам'янець-Подільській гімназії, у Карловому університеті та Українському вільному університеті в Празі на відділі географії та історії; з 1927 р. в Українському науково-дослідному інституті географії та картографії у Харкові. Взимку 1933 р. ув'язнений на 10 років. Подальша доля невідома (див.: ЦДАГО України, № 60632, к. 1576).

№ 123

[Харків]!, 7 квітня 1930 [р.]

... 1930 р.

До колеції НКО УСРР

№ 234

/Копії Укрнауці й Держнаукметодкомові

Доповідна записка про українські географічні назви. Вже дня 28 вересня 1930 р. картографічний відділ Українського н[ауково]-д[ослідного] інституту Географії та Картографії подав до Н[ародного] К[омісаріату] О[світи] записку про Українські географічні назви й прохав інструкції, як передавати.

Тепер, коли інститут заключив з кооп[еративним] видавництвом „Рух“ угоду про виготовлення великого атласу України на 50 карт, в яким бути теж карти частин світу, перед н[ауково]-д[ослідним] інститутом з цілої повноти питання, як по-українськи передавати чужомовні географічні назви.

Це питання тим трудніше, що в цій справі:

1) стоять проти себе два авторитети: а) постанови міжнародних географічних конгресів, які не цитували в згаданій попередній доповідній записці, не велять передавати географічні назви так, як вони насправді звучать; б) офіційний український правопис, затверджений НКО.

2) Атлас, який саме споруджає н[ауково]-д[ослідний] інститут, має бути хронологічно першим більшим картографічним твором, що має бути українською мовою.

3) Картографічний відділ н[ауково]-д[ослідного] інституту почав саме складати словник географічних назв, в якому має бути 10 000 переважно українських географічних назв. Цей словник повинен бути фундаментальним твором в цій справі й zarazом справочником не тільки для наукової

географії, але й для школи й газети. Ось чому прохаємо докладної інструкції, як нам поступати з географічними назвами. Наш атлас і наш словник, якщо візьмемо неправильну лінію, може *засмітити* українську мову на довгі роки.

Розходження між постановами географічних конгресів та офіційним правописом є місцями дуже великі. Зокрема підчеркнуті *треба* в прикладах, які подає укр[аїнський] правопис, є дуже багато чужомовних географічних назв передано цілком фальшиво. Наприклад, Далмация замість Гінея, Венесуеля замість Венесвеля, Онтаріо замість Онтаріо, Единбург замість Единбор, Брістол замість Брістел (з дуже коротким е), Бірмінген замість Бермінген, Вашингтон замість Уешінгтон або Вошінгтон (з дуже коротким о). Коли ми в нашому атласі чи словнику передаватимемо ці назви так, як вони надруковані в характері зразків офіційному правописі, то знехтуємо постанови інтернаціональних географічних конгресів.

Крім цих похибок в укр[аїнському] правописі, що повстали, мабуть, через недогляд, находимо там деякі постанови, що ставлять нас в дуже трудне положення:

1) Постанова, щоби германське чи романське *le* постійно передавати через *ле*. Це цілком правильно, наприклад, щодо англійської мови, та передавати германських мов цілком неможливе, так само хоч би для польської мови.

2) Постанова, щоби французьке *u* та німецьке *ü* передавати через *у*. При транскрипції французьких назв можна з цим погодитися, для німецьких назв така транскрипція дуже небезпечна, бо цілком перекручує звуки назви, а нерозумно перемінює її значіння. Наприклад, річка *Ubelbach* в Штирії треба б за офіційним правописом транскрибувати як Юбельбах. Німецька назва значить по-укр[аїнськи] „Лиха річка“, в укр[аїнській] транскрипції це звучить „Дуже весела річка“. До того завважити треба, що більш як половина німців не тільки в діалекті, але й говорять літературною мовою, вимовляють своє *ü* так, як ми вимовляємо наше „и“. Отут прохаємо докладної інструкції, бо „Мюнхен“, „Дюсельдорф“, „Юльцен“, „Рюген“, „Вюрцбург“ звучать не тільки для всякого німця, але теж для всякого, хто знає німецьку мову, і смішно і неправильно.

3) Постанови щодо слов'янських географічних назв є неясні. Вони велять деякі кінцівки їх, наприклад, *цк*, *ск*, українізувати на *цьк*, *ськ*, постановляючи рівночасно, щоби в російських географічних назвах на кінці м'якшити губні та шелесні приголосні на російський лад, наприклад, *Обь*, *Пермь*, *Тверь*. Сюди попало навіть *Керчь*, біля якого живе багато українців, що його називають просто *Керч*. Ідучи за постановами географічних конгресів, треба нам по-українськи писати *Сімбірск*, *Троїцк*, а ніколи *Симбірськ*, *Троїцьк*. Прохаю й в цій справі докладної інструкції, чи маю російські, білоруські, польські географічні назви ось так еkleктично українізувати, чи залишити їх їм вповні їхній оригінальний звук. Вкінці прохаю інструкції як транскрибувати *китайські* географічні назви. Чи оперти їхню транскрипцію всю на північнокитайській вимові, чи всю на південнокитайській вимові, чи обмежити північну на північний, південну на південний Китай.

Директор і керівник картографічного відділу Рудницький

Бухгаль[тер]-секр[етар] Марочканич

Примітка:

Місце написання встановлено за змістом листа.

№ 124

Харків, 4 червня 1932 р.

Довірочно

До Комісії обслідування Українського
науково-дослідного інституту
географії та картографії, на руки тов[ариша] Ястреби¹

Тому що мене систематично не повідомляли про засідання Комісії обслідування й ніхто дотепер не переслухував у справі моєї діяльності як директора інституту, ні не обслідував картографічного сектора, який му-
шту працювати в принагідних приміщеннях поза інститутом, подаю оцим
заяву про стан інституту та про працю картографічного його сектора
в письмій формі, тим більше що мушту терміново виїжджати до Києва на
ВУАН.

1 Загальні завваження про стан інституту.

Теперішній стан інституту вважаю катастрофічним з ось яких при-

1. Приміщення інституту, навіть коли б ВЕО звільнило головну залу,
абсолютно неможливе. Показати його дослівно ніякому гостеві (вже не
закордонному професорові чи академіку) рішуче не можна. Ведення
лишки засідань та семінарів, але теж колективної чи індивідуальної
роботної праці задля галасу й гуркоту неможливе. Інструментальна і
картографічна праця задля постійних потрясень виключена. Кни-
жки й карти лежать купами, користання з бібліотеки й картотеки немож-
ливе задля вогкості книжки й карти гниють, щомісячну втрату обчислю-
ють на 200 карбованців.

2. В інституті, немов в університеті чи Академії, об'єднані обі головні
дисципліни наук: математично-природнича й соціально-економічна. Таке

а) унеможлиблює визначення профілю інституту й дійсне сконкре-
тизація його праці;

б) противиться настанові Комуністичної Академії з березня 1931 року,
яка гостро протестує проти об'єднування економгеографії та фізгеографії
в окремих науково-дослідних установах;

в) унеможлиблює повновартну якісну підготовку аспірантів, які му-
шту розкидатися по обох основних ділянках людського знання;

г) унеможлиблює мені, природникові, дійсно керувати науковою ро-
ботою інституту, в якому велику роллю відіграють соціально-економічні
дисципліни.

3. Таке недоцільне пов'язання природничих і соціально-економічних
дисциплін в одній науково-дослідній установі довело до „засилля“ еко-
номічної географії, засилля, яке грозить швидшим чи пізнішим усунен-
ням з інституту усіх дійсних географів-природників. Проти Нестора
Української географії проф[есора] Величка, що написав першу географію
України та склав першу мапу України, поведено систематичну кампанію,

яка нарешті цілком його зламала. Тепер ведеться, так мовити, широка кампанія, щоби цілком ліквідувати сектор біогеографії, який в інституті абсолютно необхідний. Не так гарно вдалася кампанія проти картографічного сектора, але й він, втративши робітню й технічно-наукові сили, тільки з найбільшою натугою може виконати зложені на нього завданням НКО УСРР тов[ариша] Скрипника² з 23. I. 1930 р. обов'язки з великого атласу світу та УСРР. В останніх часах розвилася теж широка кампанія проти фізично-географічного сектора, який веде проф[есор] Дмитрієв³, і його наукових робітників — Будири⁴, Гаврилової⁵ і ін[ших]. Промене особисто ведеться від трьох майже років така вперта кампанія, яку вже не менше шести років подавав заяву про звільнення мене з посади директора. На директора при теперішньому стані інституту потреба в моїх теперішніх досвідах, людини, яка а) опанувала зарівно весь комплекс математично-природничих та соціально-економічних наук, б) так гостро, як я, настоювала б на науковій якості роботи в інституті.

4. Я не є і в моєму віці вже й не можу стати спеціалістом соціально-економічних наук. Та принайменше елементарно, думаю, орієнтуються в справах радянського соціалістичного будівництва й оборони країни з цього погляду вважаю діяльність сектора економічної географії в інституті цілком незадовільною. Тут треба не вищівських прийомів роботи, не пережовування переважно публіцистичного матеріалу, не писання компілятивних підручників і по суті популярних розвідок, а ґрунтовної науково-дослідної праці, яка давала б матеріал для експертизи й прогнози для соціалістичного будівництва в першу чергу УСРР. Дотепер є один, хоч би найменший, район УСРР економгеографічно не досліджений і не (слідно заходів), щоби економгеографічний сектор бажав взятися до такої роботи. Секторові негайно потрібний приплив економгеографів та економполітиків-марксистів і чіткий нагляд з боку ВУАМЛІНУ⁶ чи іншої високої наукової соціально-економічної установи.

5. З видавництвам інституту справа погана. Від хвилі обняття фактичного проводу в інституті т[оваришем] Ландо⁷ всяка видавнича діяльність припинилася. Видання великої оглядової карти УСРР затримав т[овариш] Ландо, неслухно забракувавши її економічні картони, хоч вони були споруджені чітко на підставі радянських офіціальних карт і матеріалів. Карта могла вийти й без картонів, і так вона дуже велика. Та й цього чомусь не сталося. Третій випуск „Записок“⁸ інституту вже три роки як готовий, та задля забракування політцензурою економгеографічного матеріалу дотепер навіть не почали друкувати. А я, нещасний, мушу, даруйте за слово, щохвиля відбріхуватися перед закордонними установами та вченими.

6. Про повний провал справи бібліотеки, картотеки, інструментаря, музею і т. д. в останніх трьох роках мені боляче говорити. Я по свогочасній директиві тов[ариша] Коника⁹ передав вже 4. V. 1930 р. формально фактичне керівництво інституту тов[аришу] Ландо й від цієї хвилі, хоч і як бажалось і бажається, не можу в цій справі нічого зробити.

7. Вихід з цього катастрофічного стану інституту бачу тільки ось який:

1) дати інституту нове, обширне і відповідне для його цілей, приміщення;

2) йдучи за настановками Комакадемії в Москві, відділити економгеографічний сектор від природничо-географічних секторів і, збагативши його видатними марксистами, спеціалістами по економгеографії, або

вирити з нього окремих інститут економічної географії і політичної географії, прилучити до якоїсь визначної соціально-економічної науково-дослідної установи.

II. Про діяльність картографічного сектора.

Згідно з п'ятирічним планом з 18. XI. 1928 р. і річним планом з 17. VI. 1931 р. і 12. VI. 1931 р. картографічний відділ виконав в вищезазначеному році ось таку роботу:

1. Підвищив науково-технічну кваліфікацію рисівників Фйолорова¹⁰ і окрема, Криворотченка¹¹ до цієї міри, що другий веде під моїм доглядом самостійно рисівничо-картографічні справи з аспірантами й може змагатись з найкращими закордонними картографами-техніками.

2. Вів окремих семінар по математичній географії та картографії для аспірантів-некартографів, успіхи цього семінару були дуже малі. Ні один аспірант-некартограф не склав дотепер звіту з математичної географії та картографії, ні один не здав ні одної карти. Супроти цього й недостаті оцінення я в поточному році запровадив, крім семінару, 1) консультації з математичної географії та картографії (4 години на декаду), яку веду на своїй робітні; 2) практичні справи в рисуванні карт, які веде Товариш] Криворотченко.

3. Підготовляв аспірантів-картографів Товариша] Кудіна¹² та Товариша] Товкаленка¹³ до науково-дослідної роботи по картографії. Товариш] Товкаленко брав участь у всіх засіданнях відділу, яких було 15, виконував за цей час дві більші праці-компендії [під]з[аголовком] „Географічні карти“ (ДВОУ, 1931), „Топографічні знімки найближчої околиці“ (ДВОУ, 1931) та викінчив свою випускную роботу [під]з[аголовком] „Гипсометрична карта Запоріжчини“ (з географічним текстом-розвідкою), яка була зачитана 14. V. цього року]. Товариш] Кудін в засіданнях відділу за останній рік брав участь тільки один раз. За три роки не склав ні одного звіту, не дав ні одної карти, ні одної доповіді.

4. В ділянці науково-дослідної роботи перед відділом стояли в зазначеному часі

ось такі завдання:

1) на підставі протоколу постанов та розпоряджень НКО Товариша] Скрипника за 23. I. 1930 р. взяти на себе наукове складання всіх математично-й фізично-географічних карт великого атласу світу, УСРР та сусідніх земель і картографічну редакцію всіх останніх карт і атласу в цілому;

2) в зв'язку з тим науково розробити й встановити українську географічну номенклатуру та термінологію.

Ці два основні завдання відділ дотепер виконував і *перевиконував* та ще дво технічне рисування карт атласу завсігди приостає на 2—3 місяці, а то й більше поза науково-дослідною роботою.

В зазначеному часі відділ склав і передав в роботу ось які карти атласу:

- 1) Фізична карта півкуль Землі,
- 2) Політична карта світу,
- 3) Фізично-політична карта Австралії і Океанії,
- 4) Фізично-політична карта Південної Америки,
- 5) Фізично-політична карта Європи,
- 6) Фізично-політична карта Північної Америки,
- 7) Фізично-політична карта Африки,
- 8) Фізична карта Австралії й Океанії,

- 9) Політична карта Австралії й Океанії,
- 10) Фізична карта Південної Америки,
- 11) Політична карта Північної Америки,
- 12) Фізична карта Північної Америки,
- 13) Політична карта Північної Америки,
- 14) Фізична карта Європи,
- 15) Політична карта Європи,
- 16) Фізична карта Африки,
- 17) Політична карта Африки,
- 18) Фізична карта Азії,
- 19) Політична карта Азії,
- 20) Фізична карта УСРР,
- 21) Гідрографічна карта УСРР,
- 22) Геологічна карта УСРР,
- 23) Подрібна карта УСРР I,
- 24) Подрібна карта УСРР II,
- 25) Подрібна карта УСРР III,
- 26) Подрібна карта УСРР IV,
- 27) Тектонічно-морфологічна карта УСРР,
- 28) Фізична карта Радянської Спілки,
- 29) Фізична карта Європейської частини СРСР,
- 30) Зоогеографічна карта СРСР,
- 31—33) Науково-технічна редакція трьох карт ґрунтознавства УСРР.

Всі ці карти форматом великих атласів 47×36 см науково складені й опрацьовані керівником відділу й науковим співробітником С. Кобзей¹⁵. Вони теж наглядають рисівників і переводять усі коректи рукописів, оригіналів та поодиноких і комплексних плитових відбитків. Ця праця дуже важка, й затажко приходиться виконувати масу технічної роботи науковим робітникам попросту тому, що нема кому її зробити.

Цим атласом робить картографічний відділ інституту першу спробу поставити виробництво карт в УСРР на ступінь, на якому стоїть німецька й швейцарська картографія. Пробні відбитки, що саме сьогодні прийшли, показують, що зорганізоване сектором Харківське картографічне вид- [давницт]во значно випередило найкращі французькі та *англійські й аме- риканські* й сягає вже кращих німецьких взірців.

По другому отому основному завданню картографічний відділ утворив спеціальну *комісію для української номенклатури й термінології*¹⁵, яка складалася з керівника відділу як голови, наукового співробітника т[оваришки] С. Кобзей як секретаря, проф[есора] Г. Величка¹⁶ та покликаних й поза інститутом спеціалістів-мовознавців — проф[есора] Ріттера¹⁷, проф[есора] Німчинова¹⁸, проф[есора] Наконечного¹⁹, т[овариша] Журківського²⁰, т[овариша] Шевченка²¹, т[овариша] Німченка²² і ін[ших]. Науковий співробітник С. Кобзей підготувляла матеріал номенклатурний, а комісія передискутувала й нарешті встановила на своїх засіданнях. Пленарних засідань було 8, виробничих нарад 2 і значна кількість принагідних консультацій. Разом пророблено кругло 10 000 географічних назв, опрацьованих науковим співробітником Кобзей. Рівночасно керівник і наукові співробітники опрацьовали певний мінімум з наукової географічної термінології, яка увійде в географічний словник, що саме тепер видається окремо в У[країнській] Р[адянській] Е[нциклопедії].

Науково-теоретична праця в ділянці картографії від цієї навали практичної праці дуже тепіла. Мимо цього керівник сектора науково розро-

цілість історії математичної географії і картографії, яка ввійде в I том „Системи географічного знання“, видання ВУАН, а науковий співробітник науково розробив методологію карт густоти населення, вперше науково розмірив планіметрично всю УСРР і написав розвідку про картографічні роботи під час науково-дослідних географічних подорожей. Праця над атласом вже на укінченні, від слідуочого року почнеться видатніша науково-теоретична праця по картографії, яка в другій п'ятирічці обійме всі важливі проблеми картографії, що з цєю п'ятирічкою зв'язані.

Крім цих двох основних завдань та науково-теоретичної роботи картографічний відділ проробив ще багато інших праць:

- 1) випустив в світ „Стінну фізичну карту УСРР“ (масштаб 1:1 500 000);
- 2) спорудив на замовлення „Книгоспілки“ велику стінну економічно-географічну карту УСРР. Вона близько 2 років скиталася по редакціях, вкінці листопада директора інституту [товариш] Ландо забракував економічно-географічні частини, мимого того, що вони споруджені на підставі офіціальних карт;
- 3) споруджує велику стінну фізичну карту СРСР;
- 4) науково склав для УРЕ три фізичні карти — Азії, Австралії та Африки;
- 5) консультував, рецензував та редагував різні картографічні твори різних установ;

6) постійно консультує з наукового боку Український науково-дослідний інститут геодезії та картографії й Українське геодезичне управління. Відділ складався, крім керівництва, тільки з одного наукового співробітника, так що вся праця була зроблена двома людьми.

Науковий співробітник С. Кобзей, крім цього, здала в друк до третього тому „Записок“ інституту ось такі праці: 1) карту густоти населення УСРР (з текстом); 2) географічні записки з Криму; 3) екскурсії харківських географів в сточище Дніпра. Мала дві наукові доповіді на відділі, опублікувала три підручники математичної географії й картографії Вагнера німецької мови на українську, науково опрацювала 10 000 географічних назв. Крім того, опрацьовує українську географічну термінологію.

В працях відділу та комісії географічної термінології й номенклатури брав постійно участь тільки проф[есор] Г. Величко, який з майбутнього року буде працювати у відділі як дійсний член інституту, наукові співробітники інституту цими працями цілком не цікавилися.

Вся наукова робота картографічного відділу ведеться на засадах методології діалектичного матеріалізму.

В ділянці громадської роботи відділ із-за малого свого складу (2 людей, крім керівника) мусив обмежитися на популярно-наукові книжки (2), виготовлення пропагандистських мап для Товариства культзв'язку з закордоном і на інструктуванні та консультуванні великого показового зібрання для ВУЦВКу [Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету]. Популярних викладів керівник відділу не міг робити із-за недуги жорти; наукової роботи — із-за недуги легенів і серця; аспірант Москаленко мав популярні виклади на заводах Харкова. Керівник відділу працював постійно в Українському товаристві культурного зв'язку з закордоном, УТОРНІТСО²³, комітеті краєзнавства. В останніх днях виготовив і здав статтю про військову географію, яка має бути зачитана на вечорі єднання науки й техніки з Червоною армією й опісля видрукувана.

Харків, 4 червня 1932 р.

Акад[емік] Рудницький (Підпис).

Примітки:

¹ Ястреба Федір — див.: Анотований список адресатів.

² Скрипник Микола — див.: Анотований список адресатів.

³ Дмитрієв Микола Ізмайлович (1886—1957) — український радянський фізико-географ, геоморфолог, доктор географічних наук (з 1938 р.), професор (з 1922 р.). У 1912 р. закінчив Харківський університет. Здійснив кругосвітню мандрівку (Західна Європа, Північна Америка, Гавайські острови, Японія, Сибір). Побував у Австралії та Новій Зеландії. У 1916—1957 рр. викладав у Харківському університеті. Одночасно у 1928—1934 рр. — завідувач сектором фізичної географії Українського науково-дослідного інституту географії та картографії, завідувач сектором науково-дослідного Інституту геології при Харківському університеті (1930—1941), завідувач кафедрою регіональної фізичної географії Харківського університету (1943—1957).

Досліджував еволюцію рельєфу території України, вивчав її антропогенні відклади. Обґрунтував походження, поширення і стратиграфію лесових порід, встановив південну межу морених відкладів антропогенного зледеніння на території України, картографував тераси річкових долин Дніпра та інших річок. Склав фізико-географічну карту УРСР.

Праці: В области гейзеров Новой Зеландии // Землеведение. — 1915; Зміна суходолу та моря на території Слобідської України. — Харків, 1928; Льодовикова епоха. — Харків-Дніпропетровськ, 1930; Геоморфологічне расчленение Украины // Известия государственного географического общества. — Ленинград, 1934. — Т. LXVI; Рельєф УСРР (Геоморфологічний нарис). — Харків, 1936.

⁴ Див. прим. 2 до листа № 46.

⁵ Гаврилова Наталія Софронівна (1893—1937). Родом із с. Кричка Богородчанського району Івано-Франківської області, агроном, географ, геолог. Навчалася на природознавчо-агрономічному відділі Краківського та Віденського університетів. Працювала у вчительській семінарії у Станіславові (нині Івано-Франківськ). На радянській Україні з 1922 р. З 1926 р. у Харківському географічному гуртку, що сприяв підготовці до заснування С. Рудницьким Українського науково-дослідного інституту географії та картографії. З 1927 р. співробітник цього ж інституту, пізніше геолог Харківської обласної гідромеліоративної контори. Арештована органами ДПУ наприкінці вересня 1937 р. і через півтора місяця, 15 листопада 1937 р., розстріляна у харківській в'язниці (див.: Державний архів Харківської області, ф. 6452, оп. 4, спр. 1846).

Праці: Рослини та тварини. — Харків: ДВУ, 1926. — 76 с.; Шумування та гниття. — Одеса: ДВУ, 1926. — 65 с.; Бразилія. — Харків: ДВУ, 1930; Яри і балки України. — Харків: ДВУ, Радянська школа, 1931. — 81 с., інші.

⁶ Всеукраїнська асоціація марксистсько-ленінських науково-дослідних інститутів (1931—1936).

⁷ Див. прим. 2 до листа № 105.

⁸ Повна назва „Записки Українського науково-дослідного інституту географії та картографії“.

⁹ Див. прим. 1 до листа № 105.

¹⁰ Фйолоров — дані про нього відсутні.

¹¹ Криворотченко Михайло Григорович (1892—?) — син вчителів зі с. Зінків на Полтавщині. Закінчив річну школу в Полтаві (1909). Директор Всеукраїнського Соціалістичного музею імені Артема (1923). У 1923—1924 рр. секретар бібліографічного журналу „Книга“ („Червоний шлях“). З 1924 р. інспектор ЕВМ Головного Політичного Відділу. З 1929 р. працював в Українському науково-дослідному інституті географії та картографії у Харкові.

¹² Кудін Олександр Григорович (1897—?). Народився у с. Миколаївка колишнього Сумського повіту на Слобожанщині. З 1913 р. юнга на пароплаві, матрос парусної шхуни на Балтійському морі, матрос на рибальському трайлері, у Червоній армії помічник командира панцирного потяга „Грозний“ (з 1919 р.);

секретар партбюро І загону моряків Балтійського флоту (1920—1922) та бюро центрального екіпажу морських сил, студент Комуністичного університету імені Гетьмана (1925—1928), з 1928 р. — аспірант УНДІГК (див.: ЦДАВО України, ф. 166, оп. 12, спр. 3952).

Москаленко Павло Денисович (1890—?). Родом із Запоріжжя, закінчив Московський інститут народного господарства імені К. Маркса (колишній Російський інститут), вчителював у технікумі, партшколі, профшколі, топографічному штабу корпусу (закінчив топографічний відділ Московського Олексіївського університетського училища). Переїхав до Харкова з наміром працювати над географією України (див.: ЦДАВО України, ф. 166, оп. 12, спр. 5250).

Кобзей-Сіяк Стефанія Юріївна (1897—1937) — учениця С. Рудницького протягом 4 років у одній із середніх шкіл Львова. Опісля студювала географію у Львівському університеті, але змушена була покинути навчання. У 1915 р. служила в Легіоні Українських січових стрільців. У 1918 р. переїхала в Івано-Франківськ, у 1920 р. — у Київ, у 1921 р. — Харків. Два наступні роки працювала секретарем радянського уряду у Варшаві, секретарем в Українській Комісії Комісаріат Освіти, навчалася в аспірантурі Харківського інституту народної освіти (восени 1926 р.), особиста секретарка С. Рудницького. Розстріляна в грудні 1937 р. у Харкові (див.: ЦДАВО України, ф. 166, оп. 12, спр. 3349; Державний архів Харківської області, ф. 6452, оп. 2, спр. 2204).

Ще в 1918 р. С. Рудницький і М. Мельник представляли Термінологічну комісію при Математично-природописно-лікарській секції НТШ з таких природничо-географічних дисциплін, як мінералогія та геологія. У Львові Комісія була організована 21 серпня 1918 р. на пропозицію Київської термінологічної комісії (Протоколи № 2, 3 Засідання Термінологічної комісії у Києві від 15 та 18 серпня 1918 р.). До складу президії Комісії було обрано І. Раковського (голова Комісії), С. Рудницького (заступник голови), М. Чайковського (секретар) та В. Станіславського (заступник секретаря).

„ПРОТОКОЛ № 2

Засідання Термінологічної Комісії 15 серпня 1918 року о 7 год(ині) веч(ора)

Присутні: проф(есор) Тутковський, представник Наукового Товариства ім(ені) Шевченка у Львові п(ан) Чайківський, О. Яната, І. Щоголів, О. Курило, Е. Малік, К. Осмак, Л. Красівський, М. Данилевський, О. Алепо і Зіхман.

Засідання одчиняє проф(есор) Тутковський привітанням п(ана) д(окто)ра Чайківського — відпоручника Математично-Природничої Секції Наукового Товариства ім(ені) Шевченка у Львові. (Відчитується листовне привітання зазначеної секції, надіслане через д(окто)ра Чайківського, Природничій Секції Українського Наукового Т(овариств)ва у Києві). Д(окто)р Чайківський, відповідаючи, каже: „Ми раніш мали більш можливости працювати для власної української культури. Тепер у Вас є більше можливости творити культуру у власній Державі. Що торкається вироблення термінології, то на цім полі у нас робилося багато, але разом з тим визнаємо, що термінологія, яка вироблена на галицькому ґрунті, має багато хиб. Просимо, одже, і нас прийняти до співробітництва в дальшій спільній роботі по виробленню термінології“.

О. Яната пропонує виробити конкретні заходи до об'єднання нашої діяльності з галицькими товаришами і висловлює жаль з приводу того, що не було фізичної можливости закликати Т(овариств)во ім(ені) Шевченка на мавший відбутися 3'їзд Природників України.

Після цього по проханню зборів д(окто)р Чайківський подає інформацію по історії вироблення наукової термінології в Галичині. Закінчив д(окто)р Чайківський свою інформацію словами: „Ми гадаємо, що далі укладати термінологію ми окремо не можемо і мусимо працювати разом з Вами“.

О. Яната коротко інформує д(окто)ра Чайківського про становище термінологічної праці у Державній Україні.

Після цього заслухано протокол попереднього засідання. Позаяк у протоколі зазначено, що головою Комісії обрано проф(есора) Тутківського, він від головування

відмовляється, але після прохання зборів згоджується бути головою Комісії (протокол затверджується).

О. Яната: „Для поєднання праці з закордонними братами необхідно перш за все поєднання персональне, рахуючись з невеликою кількістю природничих українських сил і необхідністю надалі продуктивного розподілення. Насамперед необхідно з боку галичан надіслати нам всі матеріяли по термінології, які вони мають; з другого боку, словники складені Тер[мінологічною] Ком[ісією], мусять передаватися до Львова на розгляд фахівців галичан. Для цього при сучасних умовах можуть бути використані різні подорожні до Галичини (дипломатичні кур'єри, торг[ові] агенти і т. и.)“.

На підставі всіх розмов щодо об'єднання праці з галицькими фахівцями з виробленню української природничої термінології, постановлено:

1 — Звернутись до Наукового Товариства ім[ені] Шевченка за галицькими матеріялами.

2 — Бажано, оскільки технічно можливо, посилати чергові матеріяли (писані або друковані) до Галичини на розгляд.

3 — Використовувати для цього дипломатичних кур'єрів, а для улаштування цього з відповідним проханням звернутись до Міністерства Закордонних Справ.

4 — Прохати Природничу Секцію Львівського Наукового Товариства заснувати Термінологічну комісію і обмінюватись протоколами.

5 — В „Матеріялах до Української природничої термінології“ мусять бути надрукований список галицьких фахівців, а також взагалі мусять друкуватись праці фахівців по термінології.

6 — Утворити Математичну підкомісію, для чого необхідно запрохати відповідних фахівців.

Біжучі справи:

1 — В справі назви видань Комісії ухвалено іменувати „Матеріяли до української природничої термінології і номенклатури“.

2 — Заслухано повідомлення І. Щоголева, який згодився зайняти посаду секретаря з умовою віддавати цій праці кілька вільних від постійної служби вечірніх годин. В зв'язку з цим в поміч секретареві заводиться постійна посада діловода, на яку ухвалюється запрохати п[ана] Ведулу.

Чергове засідання 18/VIII 1918 року о 11-й годині ранку.

Голова (тимчасовий) П. Тутковський.
О. Яната.

Члени Комісії: О. Курило, Е. Малик,
О. Алепо

Секретар: К. Осмак.

З оригіналом згідно:
Діловод (Підпис)

ПРОТОКОЛ № 3-й

Засідання Термінологічної Комісії 18/VIII 1918 р. з 12 до 4 години.

Присутні: О. Яната, І. Щоголів, К. Осмак,
Е. Малик, О. Алепо, М. Даниловський і
О. Курило.

Черга дня: 1 — Поділ матеріялів на фахи і словників на розділи. 2 — Реєстр матеріялу. 3 — Переховування матеріялу і користування ним. 4 — Техніка вибирання з літературних джерел. 5 — Зразок картки для збирання народного матеріялу. 6 — Оплата праці членів Комісії і підкомісій під час засідань.

1 — Окрім фахів, з яких складається Термінологічна комісія, виділяються відділи: А) загальної біології, В) загальнонауковий, С) інших галузей науки, по можливості кожний окремо і Д) фразеології. Терміни пристосованих наук (Ботаніка, Зоологія і інші) поділяються на чисто наукові і технічні: наукові мають місце в відповідній галузі, а технічні в сільському господарстві. Весь матеріял,

який належить до окремого фаху, складається спочатку по українській абетці і після перевірки знання українських термінів розкладається по російській абетці за такі розділи: 1) номенклатура, 2) термінологія вузкоспеціальна, 3) термінологія загальнонаукова і інших наук, потрібна для даної науки і 4) вирази і слова мови.

Номенклатура складається по латинській абетці. В кінці абетки систематизованого матеріалу мають окреме місце терміни невиясненого значення. Приймаючи на увагу те, що нема змоги встановити точних меж між термінами окремих галузь науки, а також потребу сучасного менту в словниках, які б давали повний термінологічний матеріал, в кожний словник входять всі терміни, які зустрічаються з даній галузі. Але ж, подаючи загальні терміни, всі підкомісії повинні стежити за тим, аби не було різниці в значіннях окремих термінів. Основною ж метою Комісії буде видання загального природничого енциклопедичного словника.

В словниках зазначати місцевість або джерело. Бажано помічати взагалі весь матеріал, який би пояснив значення терміну: прислів'я, вживання і значення в народному житті і медицині рослин, звірят і т. и. Фразеологія по зразку словника В. Грінченка.

Словники складаються по українсько-російській і російсько-українській абетці.

2 — Весь матеріал, що надходить до Комісії, підлягає реєстрові, в основу якого береться збирач або, в разі коли матеріал літературний, джерело. В реєстровій книзі видається кількість карток по фахам з зазначенням для народного матеріалу місцевости. Необхідно, в разі можливости, давати короткі відомості про збирача. Бажано, аби при реєстрації матеріалу складались на папері пояснення про те, як розкладений матеріал, і ці написані пояснення заховувались би при матеріалах.

На відворотній сторінці зареєстрованих карток накладається штампель Комісії з зазначенням інвентарного №.

3 — Матеріал переходується в коробочках спочатку в порядку реєстрації, а потім по фахови. Видається картковий матеріал за рекомендацією і відповідальністю голов підкомісій під розписку одержуючого.

4 — Кожний фахівець вибирає номенклатуру і термінологію вузьку і загальну, яка стосується до його фаху; в спеціальних же працях і ті випадкові терміни інших галузей природознавства, що можуть трапитись у праці. При вибранні матеріалу з словників фахівець підкреслює потрібні для його фаху слова і передає до переписки на картки.

5 — Ухвалюється зразок картки „Українського Агрономічного Гуртка“, Московського Сільсько-Господарського інституту з такими змінами: лицева сторона — точка 7-ма замінюється значенням і для чого вживають [...] „приклад виразу“ та „стан і фах збирача“; текст відворотньої сторони складається з пояснень всіх точок лицевої сторони, а теперішній зміст її вміщується в відозві (зразок № 2-й додається).

6 — Члени Комісії і підкомісій під час засідань одержують платно згідно з прийнятим принципом оплати праці (протокол № 1-й § 5-й).

Товариш голови О. Яната.

Члени Комісії: Е. Малик,
О. Алепо.

Секретар: І. Щоголів.

З оригіналом згідно:

Діловод Мих[айло] Ведула

Див: ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп.1, спр. 2436, арк. 215—216 зв. *Машинопис.*

¹⁶ Див. прим. 2 до листа № 65.

¹⁷ Ріттер Павло Григорович (1872—?) — син лікаря, доктор теорії літератури. Навчався у Харківській класичній гімназії (1877—1890), закінчив Харківський університет (1894). Працював у Харківському університеті (1895—1920). З 1921 р. професор Харківського інституту народної освіти (ХІНО), керівник науково-дослідної кафедри мовознавства. Голова історичного етнологічного відділу ВУАН.

¹⁸ Німчинов Костянтин (1898—1937) — український лінгвіст, мовознавець, професор Харківського університету; репресований у 1937 р.

Праці: співавтор „Російсько-українського словника“ (1926), „Підвищення курсу української мови“ за редакцією Л. Булаховського (1929—1931), автор огляду історії української мови та праць з історії фонетики української мови, прихильник теорії С. Смаль-Стоцького про відсутність „прарусської єдності“.

¹⁹ Наконечний Микола — український лінгвіст, мовознавець, голова товариства „Українська мова“, доцент різних високих шкіл Харкова, автор праць з українського правопису, діалектології, описової фонетики та фонології, співавтор „Російсько-українського словника“ (1926) та „Російсько-українського фразеологічного словника“, друкovanого у журналі „Прапор“ з 1959 р., та інших.

²⁰ Журківський [Жураківський] Г. С. (1894—?) — навчався на історико-філологічному факультеті Київського університету, з 1925 р. працював у Київському інституті народної освіти викладачем педагогічних дисциплін.

²¹ Шевченко — співпрацював у Харківській термінологічній комісії на початку 1930-х років.

²² Німченко — дані про нього відсутні.

²³ УТОРНІТСО — Українське товариство робітників науки і техніки для сприяння соціалістичному будівництву (УТОРНІТСО), організаційно оформлене у березні 1928 р. У Статуті УТОРНІТСО, на відміну від ВАРНІТСО (Всесоюзної асоціації робітників науки і техніки для сприяння соціалістичному будівництву — 1928 р.), у яке УТОРНІТСО увійшло на правах колективного члена, членство в організації трактував ширше і йшлося про участь у політичному вихованні, нетерпимості до інтелігентів, що не засвоїли чи не сприйняли ідей соціалізму. Організаторами і першими членами товариства були відомі вчені О. Палладін, О. Соколовський, М. Яворський, Д. Багалій, Є. Оппоков та інші. Ідею створення організації з політико-виховними функціями підтримали М. Бухарін, А. Луначарський, А. Вишинський, В. Молотов. Справа „Промпартії“ у Москві і „Спілки визволення України“ у Харкові (1930) відкрили цілу серію політичних процесів проти інтелігенції старої школи. У 1930 р. з УТОРНІТСО було виключено одного з його засновників — академіка М. Яворського за буржуазно-націоналістичну і шпигунську діяльність, були також виключені і заарештовані ДПУ професори агроном О. Яната, географ С. Рудницький та інші.

ДО НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА

№ 125

[Львів, 1905 р.]¹

Світлий Виділе!

Подібно як минулого року, наміряю і в сім році навесну, вліті і осені підприяти географічні екскурсії для дальшого дослідження морфології області Дністра. В р. 1905 я поставив собі за ціль: 1) розслідувати напрям ділювальних рік на просторі між Перемишлем та Самбором, бо маю певні дані, що тутешня частина головного європейського вододіла є дуже нова і що під час ледової епохи води Сяна і деяких других Карпатських притоків Висли плили до Дністра.

1) Розглянути блище біг Дністра і його притоків в підкарпатській геосинкліналі, отже: морфологічні генетичні відносини придністрянських болот, стрийської та станіславської заглибки.

2) По можливості сягнути на подільську височину і розслідувати тутешню сіть водян у в її відносинах до тектоніки і плястики височини.

Мої приватні середники на ті екскурсії вистарчити не можуть, бо ~~вони~~ видатків на екскурсії мушу до розслівдів мати: 1) відповідний картографічний матеріал до підручного ужитку. Виживити его знівідки не можна, бо, як звісно, карти треба натягнути на полотно, і на них вирісовуєсь різні помічання. 2) Не могу ся з власного спромогти на добрий барометер до помірок висот, а він мені є дуже потрібний, так само бусоля до локальних ~~визомок~~.

В виду сего осмїляюся просити Світлий Виділ о признане мені на рік 1905 беззворотної запомоги на екскурсії.

При тій нагоді осмїляюсь звернути увагу Світлого Видїлу на ще одну справу. За кілька літ задумую приступити до писаня Географії України-Руси і збираю вже до неї матеріяли². Позаяк думаю, що до такої книжки ~~звичайні~~ суть ілюстрації, іменно ж краєвиди різних околиць нашої території, тому то хотів бим під час моїх екскурзий робити фотографічні знімки в різних околицях, котрі бим розслїджував. Тому то просив бим [Світлий] В[иділ], щоби мене осмотрив невеличким і легким фільмовим апаратом до тих цілий. Так апарат, як і знімки, були б власностию Товариства.

Дальшою дуже важною справою при праці над Географією України-Руси є справа потрібних до сього книжок і карт. В виду сего, що Товариство поставило собі цілю плекати Українця і збирає в бібліотеці книжки, що відносяться до історії, фільольогії, етнографії і т. д. України-Руси, я осмїляюсь звернути увагу на се, що також географічні Українця повинні найти в бібліотеці Товариства більше, чим дотепер, узгляднене, ~~можлив]~~о, що в львівських бібліотеках, а і в усіх австрійських, книжок, відносячихся до географії України-Руси, дуже мало, так що яка-небудь праця на сім поли є майже ілюзорична.

З глибоким поважаням

Др. Степан Рудницький,
дійсний член Товариства

ЦІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 420, арк. 70—71 зв. Автограф.

Примітки:

¹ Місце і дату написання встановлено за змістом листа.

² Йдеться про книжки С. Рудницького „Коротка географія України. Фізична географія“ (К., 1910.— Ч. 1.— 154 с.) та „Антропогеографія України“ (Львів, 1914.— Ч. 2.— 224 с.).

№ 126

Прага, 20 грудня 1923 [р.]

До Світлого Видїлу Наукового Товариства ім[ені] Шевченка ві Львові

Маючи слабу надію, що бодай цей лист дійде, смію запитати, як стоїть справа друку моїх „Основ землезнання України“¹, які, як я чув, Світле Товариство взяло в плян своїх видавництв. Мені ця справа дуже важна не так з огляду на мою особу, але на моїх слухачів так на уні-

верситеті, як і в Педагогічному інституті. Літографована рукопись мимомоглядно високої ціни є вже недалека вичерпання (по двох місяцях продажі), й на слідує курс, коли виклади й іспити з географії України будуть на Пед[агогічному] інституті обов'язкові, ледви чи ще буде який примірник у продажі.

Знаю, які прикрі фінансові обставини Шановного Товариства, але може можливе було б видати в першу чергу сам текст, а карти й ілюстрації могли б слідувати як другий випуск. З гонораром теж міг бим почекати.

Прохаючи ласкавої, по змозі швидкої відповіді, маю честь переслати Світлому Виділові, мат[ематично]-прир[одописно-лікарській] секції, фізикогеографічній комісії й цілому Товариству вислови щирого поздоровлення й найглибшої пошани.

Прага, 20. XII. 1923

Vinohrady Divišova 4. III.

Степан Рудницький

ЦДІА України у Львові, ф. 382, оп. 1, спр. 42, арк. 21. Автограф.

Примітка:

¹ Якраз вийшла друком праця С. Рудницького „Основи землезнання України“ (Прага, 1923. — Ч. 1. Фізична географія України. — 200 с.; 2-ге вид. — Львів, 1924. — 139 с.; Ч. 2. Антропогеографія України. — 326 с., 2-е вид. — Ужгород, 1926. — 204 с.). Це літографоване видання Українського вільного університету у Празі.

С. Рудницький мав намір підготувати III частину „Основи землезнання України“, куди мали увійти головним чином ілюстрації та карти. Див.: Висуга V. Рудницький Степан. Професор. Основи землезнання України. I книга: Фізична географія України. — Львів, 1924; II книга: Антропогеографія України. — Ужгород, 1926 // Sbornik československé společnosti zeměpisné... — Praha, 1928. — Sv. 34. — S. 119.

№ 127

[1923]

До Світлого Виділу Наукового Товариства імені Шевченка у Львові. Світлий Виділе!

Пеуча недостача книжки, карти й інших научних середників на Україні покладає на наше Товариство обов'язок подбати по своїм силам про зараду сій недостачі. Всякі на тім полі зроблені дійсні праці мають велике значіння раз для загального розвитку української науки й культури взагалі, по-друге ж для фінансового скріплення нашого Товариства, щоб воно могло подолати сим великим завданням, які ждуть його в будучині. Коли Товариство захоче використати сю незвичайно корисну кон'юктуру в видавничім ділі, яке отвиряється тепер бодай на який десяток літ на Україні, то вспе скріпити свій фінансовий стан до тої степені, що: 1) бібліотека, музей і майбутні наші заклади Товариства безмірно розвинуться; 2) Товариство зможе перевести в життя такі наукові праці, як, пр[иміром], видавництво Monumente Ucrainae historica великого Атлясу України, українського научного словаря і т[ому] п[одібне], як, пр[иміром], розкопи в Галичи, Пліснеську, Тереволлі, Звенигороді, по ріжних городищах і стоянках і т. п. і т. п. [...] ²

України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 199. Автограф.

Примітки:

¹ Рік написання встановлено за змістом листа, оскільки саме тоді С. Рудницький готував підготувати III том „Основ землевзнання України“, куди мали увійти певним чином ілюстрації та карти.

² Лист не має закінчення.

№ 128

Прага, 2 лютого 1925 [р.]

До Наукового Товариства імені Шевченка у Львові

В тяжку пору приступили підписані українські професори в Празі до зновлення університетської акції. Цвіт нашої академічної молоді лягав на боєвицях всесвітньої війни та в боротьбі за нашу незалежність, війна зупинила розвиток нашої культури на довгі літа, а після війни заперто був шлях до вищої освіти на нашій рідній землі. Велика частина студентства мусіла шукати світла науки за границями Краю, а в Краю повстав тайний Український Університет і Техніка у Львові.

Та усі зусилля не принесли, на жаль, тих успіхів, які кожному дає сьогодні університетська освіта. Заграничних студій нашої молоді польська влада не признає, так само й студій на тайнім українським університеті. Більша частина академічної молоді в Краю опинилася вже на польських університетах.

Тому акція підписаних професорів мала на меті зупинити повну культурну руїну та, зновлюючи давнє змагання нашого народу до самостійного державного університету, приступити до наукової організації сього університету. Щоб уможливити сю акцію, предложили підписані професори при співділанню Голови Наукового Товариства ім[ені] Шевченка і участі нововибраного Ректора тайного Українського Університету у Львові польській владі умови, під якими були б готові приступити до організаційної праці над заснуванням українського університету. На жаль, польська політична власть не хотіла дати жаданої безпеки та домалася приступлення українських професорів до спільної Комісії з тим, що всі питання, зосібна й питання осідку, мають бути обмірковані та зирішені якраз у згаданій Комісії — з другого боку, заврушилися політичні круги нашого громадянства і підтяли цілу університетську акцію уже в самому почині.

Наслідки сього загально знані: польська політична власть покликкала Комісію з 5 університетських професорів-Поляків, яка може кожної хвили зирішити університетську справу без нас, а тим самим і проти нас — між тим коли наші круги вдоволилися негативним становищем, не поставивши від себе ні якої-небудь акції, ні покликаної до неї організації. Вже минає півроку, та нічого в сій справі не робиться, начеб наша суспільність не мала інтересу до справи або начеб вичікувала одностороннього диктату з польської сторони.

Так дальше остати не може. Хто ж має не тільки право, але обов'язок забрати голос у сій справі, як не наші *наукові круги*, ті круги. Від початку боротьби за свою святиню науки йшли завсіди на чолі боротьби за здобуття українського університету?

Та не можемо гаїти часу, бо кожна проволока дає другій стороні можливість вирішення університетської справи без нас і проти нас. Крайнього, вміщуються уже тепер у сю справу непокликані елементи, що грозить небезпека, що намість святині науки повстане на невідповідному місці негідний сурогат з ненауковими силами.

Тому підписані професори винесли на нараді дня 2 лютого 1925-го року ось яку резолюцію:

1) З огляду на се, що акція, започата нами в справі заснування українського університету у Львові на основі нашої одноголосно ухваленної плятформи з дня 1 вересня 1924 року, зустрілася між нашими також із опозицією українського громадянства, та

2) в глибокому переконанні, що сього культурного осередка українському народови в заборі польським доконечно й негайно потрібно, бо цілі покоління української молоді або марно пропадають, або, студіюючи на чужині, не в своїм народнім середовищі, розбиваються навіть на ворожі собі групи, так що чимраз більша розтіч між ними поширюється. в чім мусимо добачати якнайбільшу народню небезпеку.

Ми, почувачучи й далі *повну відповідальність* за культурний розвиток молодого покоління і українського народу взагалі та в переконанні, що в повній свідомості сеї відповідальности годі піддержувати нерозумний клич: „Нам державного університету не потрібно“ і годі ставлятися до заснування такого університету негативно. — *Ухвалено одноголосно*

Звернутися до українських високих наукових установ у Краю (Наукове Товариство ім[ені] Шевченка, Український Університет, Українська Техніка) з запитом:

Що і як наукові установи в Краю в повній свідомості теж і своєї *відповідальности* вважають за потрібне зробити в справі нашої спільної позитивної акції для заснування державного українського університету в Краю.

Підписані готові приступити з нашими науковими установами в Краю до спільної акції.

Просимо о негайну відповідь на адресу проф. Д-ра Івана Горбачевського¹ в Празі: Praha — Karlov, Kralovska, 68. III

Прага, дня 2 лютого 1925.

Горбачевський, О. Колесса², Дністрянський³, Рудницький,
Др. Степан Смаль-Стоцький⁴

ЦДІА України у Львові, ф. 362, оп. 1, спр. 388, арк. 36—37. Машинопис: Опубл.: У півстолітніх змаганнях: Вибрані листи до Кирила Студинського (1891—1941) / Упоряд. О. В. Гайова, У. Я. Ядлинська, Г. І. Сварник. — К.: Наукова думка, 1993.— 768 с. — (Епістолярна спадщина). — С. 448—450.

Примітки:

¹ Див. прим. 9 до листа № 56.

² Колесса Олександр — див.: Анотований список адресатів.

* Дністрянський Станіслав — див.: Анотований список адресатів.

* Смаль-Стоцький Степан (1859—1938) — мовознавець і педагог, видатний громадсько-політичний, культурний та економічний діяч. Професор української мови і літератури Чернівецького університету (1885—1918); дійсний член ІТШ (з 1899 р.), академік ВУАН (з 1918 р.), професор Українського вільного університету (з 1921 р.) та Слов'янського інституту в Празі (з 1928 р.). Голова українського товариства „Союз“ у Чернівцях (1879—1882), співзасновник товариства „Народний дім“, „Буковинський Боян“, „Руська школа“, активний діяч буковинської „Руської бесіди“ і співробітник газети „Буковина“ та ряду західно-українських часописів. Упродовж 1892—1911 рр. посол від національно-демократичної партії до Буковинського крайового сейму, у 1911—1918 рр. — член до Віденського парламенту.

Під час Першої світової війни член „Союзу Визволення України“, у 1917 р. — голова Бойової Управи січових стрільців. Посол ЗУНР у Празі (1919).

Автор праць із суспільно-політичної та культурно-освітньої проблематики, українського мовознавства і літературознавства, славістики.

№ 129

Прага, 9 червня 1925 [р.]

Прага, 9 червня 1925

До Хвального Виділу Наукового Товариства Імени Шевченка в Львові

У відповіді на шан[овне] письмо з дня 21. V. 1925, ч. 305/25, маємо честь заявити, що щиро вітаємо постанову Хвального Товариства в університетській справі як позитивний важний Крок. Від себе делегуємо Комісії професорів О. Колессу¹, С. Дністрянського² і С. Рудницького. Крім того, вважаємо й проф[есора] К. Студинського³ нашим делегатом у Комісії.

Перша нарада Комісії повинна, на нашу думку, з різних важливих причин відбутися у Празі.

Остаю з глибоким поважанням.

Рудницький

(Підпис)

Секретар

Горбачевський⁴

(Підпис)

УА України у Львові, ф. 362, оп. 1, спр. 54, с. 105. *Машинопис.*

Примітки:

¹ Колесса Олександр — див.: Анотований список адресатів.

² Дністрянський Станіслав — див.: Анотований список адресатів.

³ Студинський Кирило — див.: Анотований список адресатів.

⁴ Див. прим. 9 до листа № 56.

№ 130

Прага, 21 листопада 1925

Прага, VI. Albertov, 6. Geografický ústav

21. XI. 1925

До Світлого Виділу Наукового Товариства
Імені Шевченка у Львові

Виїзжаючи в липні 1919 р. за кордон, я зложив найціннішу частину своєї бібліотеки (книжки, брошури, географічні й геологічні мапи) в окремій шафці в природничім відділі Музея Н[аукового] Т[овариства] і[мені] Ш[евченка] в домі при вул. Чарнецького, 24. II поверх. Були там теж деякі інші мої річи, пр[иміром], ровер¹. Ця збірка, що є мою приватною власністю, була без огляду на прийняті в наукових кругах звичаї, зачинена. Деякі книжки були інкорпоровані в бібліотеку Тов[ариств]а, інші бували знайдені по людях і т. д. і т. д. Я вже перед більш як роком надіслав до Світлого Виділу своє прометорія* в цій справі й предложив (з пам'яті) список важніших книжок, що були в цій збірці. Майже повний список, по якому можна б усі майже мої книжки відшукати, є в посіданні Н[аукового] Т[овариства] і[мені] Ш[евченка], через яке я їх свогочасно замовляв. Рівночасно список книжок пок[і]йного Медвецького² має Проф[есор] Д[октор] Студинський³, тому легко навіть тепер відділити його книжки від моїх.

Отсим маю честь ще раз просити дуже уклінно й усильно о зворот цих книжок, брошур, мап etc. на руки п[ана] Юрка Рудницького⁴, мого брата, й п[ана] Івана Охримовича⁵, мого зятя. Я в такому матеріальному положенні, що ця збірка — це мій одинокий маєток і засіб до праці. Не думаю, щоби наша найстарша наукова інституція хотіла тяжко скривдити наукового робітника, що, як думає, на таку кривду собі не заслужив і в таких умовах еміграційних живе. Коли б шановна управа Бібліотеки і Світлий Виділ мимо всіх цих аргументів не захотіли видати в найкоротшому часі моїх книжок, брошур і мап, мусів бим з тяжким болем і палючим стидом віддати справу адвокатові й відкликатись до публічної opinio.

Тому ще раз благально повторюю своє прохання й остаю з глибоким поважанням.

Степан Рудницький

ЦДІА України у Львові, ф. 362, оп. 1, спр. 376, арк. 12. Автограф.

Примітки:

¹ На звороті цього листа відповідь, очевидно, Ю. Полянського: „Ровер забрав син пана Д[октор]а Рудницького.

Частина книжок вписана в бібліотеку НТШ в дарах пр[офесора] Медвецького, їх можна вилучити. В[исоко] п[оважаний] Пан професор дадуть лиш інструкцію бібліотекарям. Решту зберу я і віддам родині п[ана] Д[октора] Рудницького.

Полянський⁴.

Полянський Юрій — див. прим. 14 до листа № 72.

* Pro memoria (лат.) — пам'ятна записка.

² Див. прим. 2 до листа № 89.³ Студинський Кирило — див.: Анотований список адресатів.⁴ Див. прим. 4 до листа № 39.⁵ Див. прим. 11 до листа № 33.

ДО ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

№ 131

Львів, 24 лютого 1907 [р.]

Сьвітлий зборе Професорів

Підписаний просить о допущене його до габілітації з географії (язык викладний руський). Яко габілітаційну розвідку предкладає підписаний морфологічні студії в області Дністра, іменно

- 1) Знадоби до морфології карпатського сточища Дністра. 85 ст. 8°
- 2) Знадоби до морфології підкарпатського сточища Дністра. 80 ст. 8°, зовлячи одну цілість.

Яко приписані прилоги долучає:

- 1) докторський диплом
- 2) Curriculum vitae* з програмою викладів
- 3) габілітаційну розвідку
- 4) 13 інших розвідок
- 5) свідоцтва проф[есорів] Віденського університета

Львів, 24 лютого 1907

Др. Стефан Рудницький

Викладний архів Львівської області (далі — ДАЛО), ф. 26, оп. 5, спр. 1648, арк. 18. Автограф.

Примітка:

* Curriculum vitae (лат.) — життєпис, короткі відомості з життя.

№ 132

[Львів]?, 25 лютого 1907 [р.]

25/2 1907

До Сьвітлого збору професорів
філософічного віділу
ц. к. університета у Львові

Д[окто]р Стефан Рудницький
ц. к. професор реальної школи II
просить
о допущене до габілітації з географії (язык викладний руський) на
цеснім університеті.
18 прилог.

ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 1648, арк. 36 зв. Автограф.

Примітка:

* Місце написання встановлено за змістом листа.

№ 133

Львів, 5 вересня 1917

Д[окто]р Стефан Рудницький
оголошує на зим[ове] півріччя 1913/4
додатково*:
Географія України 2 год[ини] тижнево, котрі означиться
Мала саля фіз[ичного] інст[итуту].

Львів, 5 вересня 1917
Др Рудницький

ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 148, арк. 54. Автограф.

Примітки:

- * В оголошенні речення польською мовою.
- ** Дата польською мовою.
- *** Підпис польською мовою.

№ 134

Відень, 11 травня 1917

Wiedeń, 11. V. 1917

Jaśni Wielmożny Panie Dziekanie!

W załączeniu przesyłam spis wykładów na półrocze zimowe 1917/18. z prośbą o łaskawe przebaczenie za kilkudniową zwłokę. Byłem kilka dni chory, co obecnie niraz znane i nie byłem w biurze [...]*. Goronco pragnąłby zapowiedziane wykłady *rzeczywiście odbyć* i sądze, że może do jesieni Bóg zeszele wreszcie pokój a dla mnie powrót do zwykłych zajęć.

Łączę wyrazy najgłębszego szacunku pozostaje zawinionym sługą.

Dr Rudnicki

ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 1648, с. 61. Автограф.

Відень, 11. V. 1917

Ясновельможний Пане Декане!

Посилаю Вам список лекцій на зимове півріччя 1917/18 і прошу ласкаво вибачити мені за кількадедне зволікання. Я хворів декілька днів, як це часом буває, і не був на роботі [...]* Я дуже хотів би заплановані лекції дійсно провести, і думаю, що, може, до осені Бог зішле нарешті спокій, а для мене повернення до звичних справ.

Долучаю слова глибокої шани,
залишаюся винним слугою.

Др Рудницький

Примітка:

- * Одне слово не прочитується.

ДО УКРАЇНСЬКОГО ВИЩОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ В ПРАЗІ

№ 135

Прага, 12 липня 1923 [р.]

До Світлої Управи Українського Вищого Педагогічного інституту в Празі

З огляду на приготовлявану мною протягом цілого академічного року геоморфологічну екскурзію на Закарпаття не буду могли бути в Празі від 15. VII. до 1. IX. 1923 р.¹ Тому прохаю уклінно наділити мене на цей час відпусткою. На випадок, коли б зайняття в інституті почались перед 1. IX., тоді ассистент мій міг би використати час до мого приїзду для перероблення зі студентами необхідних елементарних відомостей.

Прага, 12. VII. 1923

Др. Степан Рудницький

Арх. УВО України у Києві, ф. 3972, оп. 1, спр. 280, арк. 2. Автограф.

Примітка:

¹ Перша світова війна перервала польові географічні дослідження, і після чотирічної перерви це була перша наукова екскурсія по Підкарпатті. Короткий опис про подорож подано С. Рудницьким у праці: Zpřáwa o vědecké exkursi do Podkarpátí v čezvenci a v srpnu roku 1923 // Sb. Československe společnosti vědecké.— Praha, 1924.— Sv. 30.— S. 286.

У Празі в Географічному інституті Карлового університету професор В. Швамбергер надав можливість С. Рудницькому зайнятись науковою працею й без обмежень користуватись науковими засобами інституту. Завдяки старанням професора П. Буркіне — директора державного Геологічного уставу в Празі, він став співробітником державно-геологічного уставу і одержав потрібні наукові документи, що надавали право на проведення екскурсії та фінансову допомогу від Міністерства Народної освіти. Див.: Рудницький С. Вступне слово // Основи морфології й геології Закарпатської Русі й Закарпаття взагалі.— Ужгород: Накл. т-ва „Просвіта“, 1923.— Ч. 1.— С. 2.

№ 136

Прага, 3 жовтня 1923 [р.]

До Світлої Управи Українського Високого Педагогічного інституту Ім[ені] М. Драгоманова

На усталий розпорядок, проголошений на засіданні Професорської Ради 28. IX. 1923 [року] в справі потрібних середників научення, заявляю, що слідує:

До ведення науки географії потрібні поки що негайно:

- 1) Лінсал, ціркуль і кутомір до таблиці.
- 2) Різнобарві крейди: червона, синя, зелена, жовта.
- 3) Стінні карти: всі наклеєні на полотно й на валках (бо треба перенести й не можна лишити в саях). Потрібні стінні карти *фізичні* півкуль, Європи, Азії, Африки, Австралії, П[івн][ічної] Америки, П[івд][енної] Аме-

рики, України. Їх потреба пекуча *вже тепер*. (Був комплет при йозефівських курсах геогр[афії] в У[країнському] Г[ромадському] К[омітеті].)

4) Спеціальні й генеральні Карти російського й австрійського генерального штабу. (Прийшли теж до У[країнського] Г[ромадського] К[омітету] з йозефівських курсів).

5) Невеличкий збір вицешкільних підручників географії й помічних наук.

6) Невеличка збірка інструментів (ціркуль, планіметр, компас і т. д.).

Щодо цих двох точок прохаю подати мені суму, в межах якої я міг би робити замовлення.

Прага, 3. X. 1923.

Степан Рудницький

ЦДАВО України, ф. 3972, оп. 1, спр. 280, арк. 3. Автограф.

ДО УКРНАУКИ

№ 137

Харків, 9 березня 1927 [р.]

Президії Укр[аїнської] Науки в Харкові

Уважно слідкуючи за науковими досліддами, що їх планується з нагоди початків праці над Дніпрельстаном, я замітив, що дотепер не була ще ніде порушена думка прослідити простір Дніпрових порогів зі становища фізгеографії, головно геоморфології і гідрографії. Думаю, що зможу моїми досліддами встановити цю прогалинку в дослідженню територій Дніпрельстану й безпосередньо сусідніх просторів УСРР.

Тому маю шану прохати президію Укрнауки *командувати* мене на місяці *май до вересня* 1927 [року] включно на фізично-географічне дослідження течви Дніпра й обрамлення й наділити мене грошовою підмогою для цієї ціли.

В разі прихильного полагодження мого прохання маю шану прохати теж:

1) Допомоги в відстанні потрібного майового матеріалу. 2) Виробленні мені дозволу на ношення зброї, бо ведучі дослідди в рідкозаселених місцевостях. Частенько мусітиму ночувати в полі чи в лісі й, мабуть, прийдеться нераз боронити життя.

План експедиції¹ був би ось який: залізницею до Києва. Байдарками чи плотом (не пароплавами) спускатись поволі доли Дніпром, обслідуючи ріку й обі бережні смуги. Від Дніпропетровська експедиція йде пішки, щораз переправляючись через Дніпро, щоби якомога докладніше прослідити саму річку, долину й широкі смуги поземелля по обох берегах. Такі дослідди були б ведені аж до Нікополя, звідки експедиція поплила б поволі до устя Дніпра в море. Головна вага досліддів обмежитися на

прожисту ділянку Дніпра поміж Дніпропетровськом та Запоріжжям.
Заваришувати мені бажають кількох молодих харківських географів.

Харків, 9. III. 1927

Степан Рудницький

ІІА України у Києві, ф. 166, оп. 6/5, спр. 9090, арк. 52. Автограф.

Примітка:

¹ Відомості про експедицію див.: Рудницький С. Географічна експедиція на Запоро // Вісник природознавства.— Харків, 1927.— № 2.— С. 115 (Наукова хроніка).

№ 137а

Звернення С. Рудницького до Укрголовнауки щодо створення Українського географічного інституту

Харків, 27 жовтня 1926 р.

До Укрголовнауки в Харкові та інших
центральної установ УССР

Заява і Меморандум

В справі підготовки закладання Українського Географічного Інституту,
подана проф[есором] Степаном РУДНИЦЬКИМ

Відколи почався в Східній Європі живіший розвиток природничих наук, аж до нинішнього дня географія постійно находилася тут і находиться в дуже обмеженому й прикрому становищі. В противенстві з іншими європейськими державами, які від 70-их років минулого століття ввели на кожному зі своїх університетів по одній або й по дві катедри географії (не числячи доцентур), царська Росія географію як академічний фах свідомо чи несвідомо нехтувала.

Тільки на деяких університетах бували катедри географії¹. Але й вони: 1. не мали такого поля діяльності на університеті, як їх посестри в Європі; 2. Бували правильно обсаджувані не фаховими географами, а представниками більш чи менш споріднених наук: метеорології, ботаніки, фізики, антропології, етнографії і т. д. Деякі з цих мимовільних географів були геніальними людьми (пр[иміром] знаменитий метеоролог С. Воейков)², і тоді вони самі дуже успішно працювали й на географічному полі. Але звичайно ці мимовільні географи залишались таки фізиками, ботаніками, етнологами і т. д. і могли успішно працювати тільки в своїм первісним фаху.

Від цієї аномалії терпіла перше всього науково-дослідча географічна праця в Східній Європі. Ця ціла половина європейського ніби континенту внаслідок цього нехтування географічної науки, географічно ледви зрубана просліджена. Багато гірше, чим переважна частина позаєвропейських земель, за європейські вже й не згадує. Після книги Реклю³ (Nouvelle geographie universelle. V. Paris 1880), при якій співробітничали Драгоманів⁴, Крапоткін⁵, ніхто зі східноєвропейських географів не спробував на академічний підручник географії Східної Європи, який бодай

здалеку наближавбися до типу академічних підручників про інші землі Європи чи Позаєвропи. Визначні ботаніки на географічних кафедрах Краснов⁶ і Танфільєв⁷ пробували своїх сил у цьому напрямі, та їх творчість не тішається в світовій географії признанням, бо, писані не географами, не можуть дати методично справного, дійсно географічного опису так цікавої для всього Заходу Східної Європи. А його дуже треба світовій науці, бо твір Реклю вже дуже перестарілий. Дійсно географічних монографій, розвідок і т. ін. виказує Сх[ідна] Європа менше, чим маленька земля останньої Європи. Вже хочби з цього одного виходить, що цілій Східній Європі, зокрема Радянському Союзові, *потреба по новітньому вишколених наукових географів дослідників*. Тільки вони зможуть фахово прослідити Східну Європу й дати надійний матеріял для майбутнього великого академічного підручника географії чи цілої Східної Європи чи принаймшене європейської частини Радянського Союзу. Цей твір щойно зможе заповнити цю прогалину, яка на сором наших східноєвропейським географам, зіє в великій будівлі описової географії до нинішнього дня. Тільки по новітньому вишколені наукові географісти зможуть зібрати й опрацювати цю велетенську масу географічного матеріялу, яка дотепер лежить відлогою й яка заразом така потрібна військовим і морякам, адміністраторам і економістам.

Дальший негативний наслідок дореволюційного недооцінювання географії в Сх[ідній] Європі — це *незвичайно мала сума географічного знання* серед народніх мас, зосібна ж серед інтелігенції. Недостача кафедр географії по високих школах чи пак обсаджування кафедр нефаховими силами спричинювали недостачу фахово освічених учителів географії в середніх і інших школах. Тому то географія в школах давньої Росії стояла дуже низко. Їх абсолюенти не виносили зі шкіл сливе ніякого географічного знання, з великою шкодою так для себе, як для цілого суспільства.

Витворювався в цей спосіб певного роду *circulus vitiosus*. Наука географії була лихо поставлена на університетах і не могла тому діждатись ані вишколених дослідників, ані вишколених педагогів. Недостача одних і других спричинювала сумний стан географії в середніх школах, нижчих школах і в цілій суспільності. Наслідком цього знов не виростали й не могли виростати нові адепти для науково-дослідчої й педагогічної праці і т. д., не було кому розбудити розуміння для теоретичного і практичного значіння географії, не було ким обсаджувати кафедр і блудне колесо оберталося даліше і даліше.

Не тут місце розводитись над ріжними іншими т. м. теоретичними наслідками цього нехтування географічної науки давним царським урядом і давньою суспільністю. Практичні наслідки були ще гірші. Не маючи географічного знання, ціла суспільність мала дуже вузький кругозір, сливе, не сягала очима поза межі імперії вище культурні західні землі, дуже сутужно піддавалася кличам поступу, що їх голосили апостоли нового ладу. Зі спеціальних, подрібних наслідків згаданого старорежимного нехтування географії зверну увагу тільки на: 1. Великі недостачі так сухопутної, як і морської картографії, воєнної й цивільної, державної й приватної. Добрі мапи може мати тільки та країна, де географічна наука не є трактована по мачушому, а стоїть високо, пр[иміром], Німеччина, Франція, Англія, Злучені Держави Півн[ічної] Америки. Російські географічні й морські мапи занимали серед державних картографічних

реабілітації дуже послідне місце в світі. 2. Великі недостачі в адміністративному поділі, проведенні шляхів, використанні природних багатств і т. д. давньої Росії. Вони теж понайбільше пили з недостачі географічного знання й лихого поставлення географії. 3. Цілковитий нерозвиток краєзнавства, мандрівництва, туристики, благородніших пород спорту і т. д., які так розвиті в краях, де географія стоїть високо. За цим нерозвитком ішло миршавіння фізичне й умове зосібна в міському населення [Західній] Європи й інші лихі наслідки.

Світова війна 1914—18 зайвий раз доказала, яку велику практичну цінність має географічна наука для практичного життя. Новітній спосіб ведення війни взагалі вимагає без порівняння глибокого знання географії рідного й ворожого краю, як давніший. Военні операції в терені вимагають дуже детального знання фізично-географічних умов цього простору, на котрім ведеться війна. Знову ж воєнно-політичні заходи мусять спиратись на ґрунтовному знанні антропогеографії.

Це здавна зрозуміли німці, й їхні дивні успіхи в світовій війні треба вважати в дуже значній мірі на карби доброго географічного підготовлення всієї німецької суспільности. Кожний рекрут, що скінчив народну школу, приносив у військову службу чимале знання терену і карти, який рекрут-середньошкільник орієнтувався на карті й у терені переважно. Всі географи спеціалісти, молодші чи старші, служили в характеристичних військових географів при штабах і дуже сильно причинились до перемог і льокальних успіхів німецького оружжя.

Так само Французи й Англіїці здавна приготовлялись до війни шляхом розвинення географічного знання у своїх державах. Зосібна Французи, колись славні з географічного ігноранства, дуже завзято прагнули підносити рівень географічного знання в себе (зосібна від початку XIX століття). Це їм під час війни виплатилося сторицею.

Досвіди, набуті під час світової війни й у найближчих роках по ній, спричинили в усіх повнокультурних народах і державах величезний рух у напрямі:

1. якнайсильнішого підособлювання розвивання географічної науки в кожній державі;
2. якнайінтенсивнішого плекання географії в школах усіх типів і ступенів;
3. закладання якнайбільше географічних інститутів, часописів, товариств, картографічних закладів і т. д. і т. д.

Нема тому нині, пр[иміром] у Німеччині, університету, де не було б одної, двох чи більше катедр географії (не мислячи доцентур), нема в одній високої технічної школи без професора чи доцента географії. Во всіх середніх школах географія є одним з найважливіших предметів, вистають плани, щоби докола географії угрупувати всю середньошкільну інтелектуальну працю, так як колись її групувано коло релігії, філософії, філології... Зосібні прояви бачимо і в Франції, Злучених Державах, Швейцарії, Італії, Австрії, Англії і т. д.

* * *

Супроти саме наведених дійсностей повинна й українська Радянська держава ступити на цей сам шлях, що по йому витривало йдуть Західні держави — на шлях якнайінтенсивнішого розвитку географічної науки

так теоретичної, як і практично приміненої. Що більше! Україна повинна в своєму плеканні географії піти далі, чим ці західні наріжки держави.

Всі ці держави, засновані на індивідуальнім, капіталістичнім світогляді, не можуть мати великого інтересу в тім, щоби географічне знання поглибилось й, головне, поширювалося. Краще прецінь небагатьом знати географічні умови загальні чи локальні, на яких опирається господарське життя світу чи даної країни, як щоб знали ці широкі народні маси. Проте небагатьох „знаючих” конкуренція й багатіння лекші; коли ж „знаючих” є багато — тяжчі. Хто знає чи й тут не лежить одна з причин цього, як давня царська Росія не давала ходу „географії“?!

Українська держава збудована на діаметрально відмінних основах — на колективізмі. Тут нема чого лякатися ширини реалістичного світогляду, який дає географія. Тут, навпаки, треба географію так теоретично, як і практично якнайсильніше плекати, щоби якнайширші круги дістали реальне географічне знання й реальний географічний світогляд, та доконче потрібний усякому членові модерного колективу. Великі провідники так цілого людства, як і поодиноких народів можуть прийти тільки як інтегралі безлічі дрібних знань і змагань. Поглиблюючи й головне поширюючи географічне знання на Україні, Радянський Уряд дає тим самим основу і спромогу виробитись оцим дрібним частинам колективу, оцим імпондерабіліям, які є, одначе, одинокою запорукою вирощення нових провідників народу й людства на економічнім, суспільнім, політичнім полі.

Плекання географії на Україні повинно вестись ось в яких розмірах.

Вже в третім і четвертім році науки повинні принагідно кластись основи географічного пізнавання природи й людства.

В п'ятім, шостім і сьомім році науки повинна вже вестись правильна наука географії в розмірі не менше 2 години тижнево. Починаючи від рідного краю й найближчої околиці, вона повинна вкінці охопити всю землю.

У всіх школах, що відповідають середнім школам Заходу, отже професійних школах, робфаках і т. д. й т. д., повинно бути заведено обов'язкове навчання географії в розмірі щонайменше 2 години тижнево в кожній класі по плану, який заведений, [приміром], у середніх школах Німеччини — зосібна Саксонії, розуміється, відповідно приміненому до українських обставин.

Вкінці, в усіх високих школах України⁸ повинні бути засновані катедри географії й віддані фаховою освітою (по можності за границею) професорам. Хто має вчити географію в середніх і інших школах, мусить пройти на високій школі (ІНО) курс географії, брати участь у семінарних вправах і екскурсіях й зложити відповідний кваліфікаційний іспит. Тому катедри географії треба в першу чергу засновувати при ІНО-ах, щоби прецінь раз усунути цю аномалію, що учитель середньої школи має вчити географії, не отримавши на високій школі ніякого фахово-географічного образования.

В інших (технічних) високих школах катедри географії вже не такі конечні, але все ж корисні. Так землемірові, як інжинірові шляхів, так адміністраторові, економістові чи політикові і т. ін. географічне знання потрібне, навіть конечне. Ось тут і причина, чому німці, хоч з природи такі ощадні, позаводили не тільки на університетах, але й у майже всіх фахових високих школах науку географії.

Цей проєкт, який саме подаю, в нічім не порушує й не хоче порушувати прав цієї дисципліни, яку під назвою економічної географії введено в школах України. Наскільки орієнтуюся з підручників (Воблого⁹, Кутюва¹⁰ і ин.) і з планів навчання, є це дисципліна дуже важна і потрібна у всіх середніх і високих школах України. Та це є економічна — не географічна дисципліна й заступати місце географії ні теоретично, ні практично не може. Вона має свої цілі, завдання й методи, своє окреме навчання. Тому вона повинна залишитись по школах і спочивати в руках економістів, одиноких надійних фахівців до того роду дисципліни. Щоб би краще можна б її назву змінити (на економополітику (геоекономіка) чи щось), але це дрібниця¹¹.

Властива географія — загальна й описова, повинна бути цілком окремим предметом і знаходитись у руках фахових географів так, як то було в цілому культурному світі поза Росією й як тепер всюди є. Тим способом добудеться деяка аномалія хоч би з німецькими університетами. Там звичайно бувають дві катедри: одна трактує переважно математичну і фізичну географію, друга антропогеографію (з економічною географією).

Коли на Радянській Україні був би цей проєкт прийнятий, могла б Україна дуже швидко на географічному полі стати на рівні з иншими державами Європи й діждатись значних користей так теоретичних, як (головно) практичної натури.

* * *

Щоби перевести в життя цей проєкт і поставити географію на Україні так теоретично, як і практично на європейську стопу, є можливі дві дороги.

1. Перша коротша, але коштовна й не дуже то певна, є: спровадити кількох заграничних (найкраще німецьких, бо там наукових географічних сил найбільше) спеціалістів по географії по кількох ІНО й дати їм добре збудовані географічні кабінети-робітні й усяку иншу підтримку, щоби вони й самі дослідчо працювали, й нових adeptів виховали. Припускаю, що ці заграничні вчені могли би швидко підучитись українській мові й стати надійними робітниками на українській науковій ниві.

2. Друга, довша та дешевша й певніша дорога — зробити це велике діло власними українськими силами.

Для цієї роботи ставлю отсим до диспозиції Наркомосвіти й инших заінтересованих Комісаріатів і установ УСРР мою особу.

Вийшовши з найкращої (на загальну думку) географічної школи проф[есора] Пенка¹² й маючи за собою 18-літню високошкільну діяльність, думаю, що зможу поставити так теоретичну, як й практичну географію з Рад[янській] Україні на приличну стопу. До такої думки маю тим більше право, що під час моєї львівської й пражської університетської діяльності пощастило мені підховати цілий ряд молодших і старших adeptів географії. На них головно покладаю свої надії — без них переведення моїх плянів було б незвичайно трудне, коли неможливе.

Для поставлення географії в УСРР на європейську стопу, коли підемо по оцім шляху, бачу тільки один спосіб заснувати державний географічний институт УСРР. Цей институт мав би ось які завдання:

1. *Вести науково-дослідчу працю* ві всіх ділянках географічної науки; м[іж] и[ншим] теж у військовій географії.

2. Підготовляти теоретично й практично спеціалістів по різних галузях географічної науки, зосібна географічних подорожників-дослідників і експертів.

3. Публікувати: а) географічний журнал;

б) наукові географічні брошури, монографії, компендії;

в) підручники географії для середніх і народніх шкіл;

г) науково-популярну географічну літературу, зосібна описи позожей, краєзнавчі нариси і т. д. і т. д. для широких народніх мас і мандрівників.

4. Перебрати в свої руки всю офіційальну картографію УСРР, виготовляти й публікувати стінні, підручні, оглядові й спеціальні карти й атласи.

Щоби сповнити ці завдання, повинен Інститут розпоряджати:

1. Обширним поміщенням, аналогічно подібним інститутам за границею (приміром) університетський географічний Інститут у Празі розпоряджає 40 більших саль і 10 інших убикацій. Він займається, однак тільки науково-дослідною й педагогічною працею). В цьому поміщенні повинно бути доволі місця на наукову й технічну працю й на мешкання управителя й бодай одного асистента.

2. Бібліотекою, яка обіймала б бодай найважніші твори всесвітньої географічної літератури, комплекти річніки наукових журналів з географії й помічним наукам (принайменче від 1901 р.), атласи, лексікони і т. д. і т. д.

3. Картотекою, яка заключала б стінні, підручні, військово-топографічні, морські й інші карти з усіх країв землі.

4. Кабінетом інструментів і приладів, потрібних для дослідів і навчання (гльобів, телюрій¹³, мірничих приладів і т. д.).

5. Музеєм: оказів і моделів для унагляднення науки по космічній географії, картографії, фізичній географії, фито й зоогеографії, антропогеографії; далі образів і фотографій, діяпозитивів для світляних проєкцій і т. д. і т. д.

6. Викладовою салею з таблицями й проєкційним апаратом.

7. Робітнями для наукового і технічного персоналу.

8. Модерно влаштованим технічно-картографічним апаратом для споруджування всіляких родів географічних карт й невеличкою друкарнею, літографією¹⁴ й клішарнею¹⁵ (все це в окремому будинкові).

9. Невеликим (поки що) океанографічним пунктом на морському побережжі України, для ведення океанографічних дослідів суто географічної натури.

10. Обширним огородом, довкола будинку, потрібним для ріжних наукових цілей (приміром), уставилення деяких більших моделів, виконування деяких помічань і помірів і т. д. і т. д.).

* * *

Державний географічний Інститут, заложений на таких основах і таких розмірах, зміг би вже в кілька років по своєму викінченні вивести теоретичну й практичну географічну роботу в УСРР на європейську стопу.

Та поставлення такого Інституту відразу вимагало б незвичайно великих грошових витрат. Саме набуття бібліотеки, картотеки, інструментарія, найконечніших меблів і т. д. вийшло б на 200 000 крб. Будинок і технічно-картографічна майстерня тут не почислені.

Тому вважаю потрібним будувати такий інститут поволі, поступінно, на це дозволятимуть бюджетові засоби. Одначе треба починати цей інститут якнайшвидше, бо він конечний так для мира, як для війни й передусього для надійної будови нового життя новітньої держави.

Починати, думаю, треба з того, що вже тепер, у найближчих днях:

- 1) окреме помешкання, хоч би з одної більшої зали, при якій б разом робітня й почали б складатись книжки, мапи й інші інструменти для майбутнього інституту, в міру їх набування;

- 2) призначити вже тепер суму щонайменше 2 000 карб., на закупку потрібнішого наукового матеріалу;

- 3) призначити вже тепер стипендії бодай для 2 аспірантів, які помагали б мені в праці;

- 4) звернутись до Держ[авного] видавництва й різних інших державних установ, щоби вони відступили Г[еографічному] Інституту свої видання в географії й спорідненим наукам по одному примірнику безплатно;

- 5) розпочати переговори в справі технічного влаштування картографічної майстерні.

Зід 1-го січня 1927 р. треба би, думаю, вставити в бюджет: 1. Першу часту рату на здвигнення будинку майбутнього Інституту; 2. Першу часту рату на закуп книжок, мап, інструментів; а далі 3. Виробити плати для управителя Інституту, його помічників, асистентів і відповідного числа аспірантів та прислуги.

Крім цього, вважаю необхідним, щоби Укрголовнаука й Нар[одний] Комісаріят] Освіти зволив увійти вже тепер у переговори з іншими Комісаріятами і відповідними установами (для внутрішніх справ, для прикордонних справ, для військових і морських справ і т. д.), для яких запровадження українською державою Географічного Інституту не буде владушним. Дуже можливо, що всі ці установи або бодай деякі з них зв'язяться зі своїх бюджетів відповідними сумами до засновання такого Інституту, для кожної модерної держави незвичайно корисного й потрібного.

* * *

Зже й найближчому часі, себто до кінця 1926 р., коли тільки матиму відповідну робітню, я сам особисто зможу приготувити до друку:

1. Нове видання *Стінної Фізичної карти України*: 1.000.000 № 21/2 мх13/4 м величини з картонами: геологічним, морфологічним, кліматичним, рослинно-географічним і етнографічним¹⁶.

2. *Перше видання антропогеографічної карти України для школи й вояка*, тих самих розмірів з етнографічним колорітом, політичними границями держав, округів, повітів (евент[уально] районів) з усіма залізницями й поштовими шляхами теж з картонами: густоти населення, виборобської і скотарської продукції, мінеральних багатств, промислу фабричного й дрібного, торгівлі й комунікації.

Основні начерки й навіть деякі готові плити знаходяться вже від кількох років у картографічному заводі Фрайтагі і Берндт у Відні, так що обі карти могли би бути видруковані вже в початках 1927 р. поки що за границею.

Дальші видання, наколи став би дійсністю Географічний Інститут, робити б уже на Україні¹⁷.

Так само в найкоротшім часі міг би майбутній Географічний Інститут видати перші свої періодичні й книжкові публікації, а то:

1) Першу книгу „Записок“, присвячену обговоренню поступу географічних дослідів і відкриттів в останніх роках¹⁸.

2) Перший том моїх Основ загального землезнання (історія й метагеографічної географії і картографії).

3) Декілька перекладів найважливіших географічних творів на українську мову¹⁹.

* * *

Кінчаючи це, може й припам'ятне, письмо, маю честь заявити, що в неясности й недокладности його зможу усно чи письменно, на бажання, пояснити.

Крім цього, чую обов'язок ще раз заявити, що без фахово обрешених помічників, які перейшли добру географічну школу за границею, цього великого діла, якого план я саме накинув, ніяк виконати не зможу. Тому в останніх рядках ще раз уклінно прохаю, щоби Укрголовнаука зволала допомогти цим адептам географії, яких імена я свого часу вже подав до відома НКО до якнайшвидшого прибуття до УСРР і розпочаття наукової й науково-організаційної праці.

Степан Рудницький

Харків 27. X. 1926 р.

Центральний державний архів громадських об'єднань України, ф. 1, оп. 21, спр. 2264, арк. 113—124. Автограф.

Примітки:

¹ Наприкінці XIX — початку XX ст. кафедри географії в межах сучасної України існували у Львівському (А. Реман), Харківському (А. Краснов), Київському (П. Броунов) та Одеському (Г. Танфільєв) університетах.

Найстаріша кафедра географії в Росії з'явилася у Московському університеті в 1888 р. — *Прим. упорядника.*

² Воєйков Олександр Іванович (1842—1916) — російський кліматолог і географ, фундатор кліматології в Росії, член-кореспондент Петербурзької АН (1910), професор Петербурзького університету (1885). Здійснив мандрівки європейською частиною Росії, Кавказом, Середньою Азією, Західною Європою, Передньою і Південною Азією, Північною та Південною Америкою, Китаєм, Японією тощо. Заснував перший метеорологічний журнал „Метеорологічний вісник“ (1891—1935), редактор географічної частини Енциклопедичного словника Брокгауза й Ефрона (1892—1904), розвинув мережу агрокліматичних спостережень та організував Метеорологічну Комісію при Російському географічному товаристві. — *Прим. упорядника.*

³ Реклю (Reclus) Жан Жак Елізе (1830—1905) — французький географ, соціолог, політичний діяч. У 1892—1905 рр. професор географії в Брюсселі. Найвідоміша його праця „Людина і Земля“ (1876—1894), у якій спробував висвітлити розвиток людства взагалі і окремих країн. Російськомовне шеститомне видання її здійснено у Санкт-Петербурзі в 1906—1909 рр. У 5-му томі цієї праці з ініціативи М. Драгоманова вміщена інформація про Україну. — *Прим. упорядника.*

* Драгоманів (Драгоманов) Михайло Петрович (1841—1895) — київський громадський діяч, публіцист, історик і фольклорист. З 1864 р. приват-доцент Київського університету; видавець збірника „Громада“ в Женеві українською мовою (1878). З 1889 р. професор Софійського університету.

* Крапоткін (Кропоткін) Петро Олексійович (1842—1921) — російський соціолог, революціонер, географ і геолог. В 60-х роках XIX ст. учасник російсько-Вітімської експедиції Російського географічного товариства; розробив фізичну географію Сибіру (див.: Записки РГО по общей географии.—1875.— Т. 5), виявив сліди давного зледеніння і вулканізму у Східних Саянах. Секретар Російського географічного товариства (1868), вивчав проблеми освоєння північних морів, материкове зледеніння суходолу в останній період. Співпрацював з Е. Реклю у підготовці видання „Земля і люди. Фізична географія“, співавтор статей з географії Росії для Британської енциклопедії (1875—1911); брав участь в роботі Лондонського географічного товариства. Працював у Канаді (1897), висунув ідею про географічну спільність суходолу Північної Америки і Північної Євразії.

* Краснов Андрій Миколайович (1862—1914) — російський ботанік і географ, доктор географічних наук (1894). Навчався в Петербурзькому університеті, професор Харківського університету (1889—1911), в якому керував кафедрою географії. Учасник експедиції на Алтай, Тянь-Шань, Кавказ, Північну Америку, Японію, Китай, Яву, Індію, Цейлон, Середземномор'я.

* Докторська дисертація присвячена рослинності степів Північної півкулі: „Трава степи Северного полушария“ (1894). Інші праці: „Основы земледения“ (1890), „Лекции по физической географии“ (1910), „Современная география“ (1912). Очевидно, з географічними працями А. Краснова С. Рудницький не був обізнаний; його лист датований 27 жовтня 1926 р. — усього десять років після переїзду ученого з Праги до Харкова.— *Прим. упорядника.*

* Ганфільєв Гаврило Іванович (1857—1928) — російський ботанік, ґрунтознавець і географ. Навчався в Петербурзькому університеті (1883), в якому й працював, суміщуючи працю в Петербурзькому ботанічному саду (1895). З 1905 р. професор Новоросійського університету в Одесі, завідувач кафедри географії (до 1917 р.). Автор геоботанічного дослідження Росії, географічних умов Причорномор'я та географії Росії в 4-х книгах (1916—1924), 5-й том якої з'явився посмертно — *Прим. упорядника.*

* За винятком, звичайно, медичних, ветеринарних, машинобудівних, хімічних і т. д.

* Див. прим. 3 до листа № 99.

* Сухов Олександр Опанасович (1881—1944) — економгеограф, професор (1921). Очолював кафедру економічної географії Одеського інституту народного господарства (1921—1930), а в 1931—1934 рр. — аналогічну кафедру Новоросійського інституту народного господарства. Наступні чотири роки (до моменту створення в 1938 р.) завідувач кафедри фізичної географії Одеського університету. Автор Економіческой география Украины.— Харьков-Одесса, 1927.— *Прим. упорядника.*

* За переконання С. Рудницького, економічна географія, за винятком антропогеографії не вважається географічною дисципліною.

* Бенк Альбрехт — див.: Анотований список адресатів.

* Приклад, який наочно зображує рух Землі навколо Сонця.

* Літографічний камінь — форма літографської форми (літографського каменю, цинку, алюмінію).

* Каліше — форма високого друку, призначена для поліграфічного відтворення географічних карт.

* Кате (нім.) — частка, частковий платіж.

* Спінна фізична карта У.С.Р.Р. та сусідніх земель у М. 1:7 500 000 з'явилася у 1927 р.— *Прим. упорядника.*

* Український науково-дослідний інститут географії та картографії створено в 1927 р.— *Прим. упорядника.*

¹⁸ У світ вийшло два випуски „Записок“ (вип. 1.— Харків: ДВУ, 1927— 98 с.; вип. 2.— Харків, 1929—1930.— 254 с.).— *Прим. упорядника.*

¹⁹ Переклади з німецької мови здійснювали Стефанія Кобзей-Сіак та Гаврилова.— *Прим. упорядника.*

ДО УПРНАУКИ НКО УСРР

№ 138

Харків, 30 червня 1928 р.

До Упрнауки НКО УСРР

30 червня 1928 р.

№ 384

Український [науково]-[дослідний] інститут географії та картографії прохає дозволеньня Упрнауки відкрити з початком академічного 1928 р. крім існуючого вже картографічного відділу ще чотири (4), а

1. Відділ фізичної географії
2. Відділ біогеографії
3. Відділ антропогеографії
4. Описової географії.

Відділи картографії, фізичної географії, біогеографії й антропогеографії є передбачені тимчасовим статутом інституту. Відділ описової географії не передбачений статутом, та супроти цього, що 1) передбаченого там відділу військової географії, мабуть, не доведеться відкрити, 2) описова географія займає тепер чільне місце в географічних дослідках і в географічному навчанні, 3) до праці по описовій географії бажає стати значна кількість наукових робітників інституту.

Інститут прохає дозволити відкрити при ньому відділ описової географії.

30 червня 1928 р.

Директор інституту проф[есор] Рудницький
Секретар інституту проф[есор] Дубняк

ЦДІА України у Києві, ф. 166, оп. 6/т. 4, спр. 6247, арк. 74. *Машинопис.*

Примітка:

¹ Дубняк Кость Володимирович (1890—?) — географ-краєзнавець. Працював в Українському краєзнавчому комітеті, вів курс фізичної й економічної географії в Комуністичному університеті ім. Артема, науковий співробітник Українського науково-дослідного інституту географії та картографії у Харкові. Справа К. Дубняка досі залишається nereабілітованою.

Автор праць: Що таке краєзнавство // Волобуїв К. і Мостовий П. Краєзнавство в трудовій школі. — Харків: Державне видавництво України, 1926. — С. 5—16; Стан і завдання української географічної термінології // Записки Українського науково-дослідного інституту географії та картографії. — Харків, 1928. — С. 93—97; Як користуватися контурними картами / Методичні поради для вчителя. — Харків: Радянська школа, 1934. — 16 с. та інших.

№ 139

Харків, 28 червня 1929 [р.]

До Ф[інансово]-Е[кономічного] У[правління]
Н[ародного] К[омісаріату] О[світи]
(Копія Укрнауці)

28 червня 1929 р.

Листом з 18 червня 1929 [року], ч[исло] 19437, звернувся Д[ержавне] В[идавництво] У[країни] до нашого інституту з пропозицією заключити Договір на велику стінну політично-економічну карту України. При попередніх переговорах виявилось, що Д[ержавне] В[идавництво] У[країни] і Українська Асоціація бажають протягом наступного року замовити в інституті ще більших 6 великих стінних карт. Рівночасно кооперативне видавництво "Рух" розпочало 25. VI. і 27. VI. напівобов'язуючі переговори щодо замовлення в інституті великого атласу України на 50 карт.

Супроти цього Картографічний відділ інституту повинен в найближчому часі, себто в 1 1/2 до 2 роки, спорудити 7 великих стінних мап і 50 стінних, тому що інститут має для виконання наукової, технічної, картографічної роботи властиво тільки одну силу, а в наступному році (запланований проект штатів буде затверджений) може їх мати тільки тоді, коли складається для нашого інституту положення дуже прикре. Для виконання цих замовлень, що в найближчому часі їх інститут дістане, необхідно інституту 8 до 10 нештатних здільних картографічних рисівників. Їх міг би інститут оплачувати з коштів, що напливали б від замовлень. Тимчасом останній розпорядок Ф[інансово]-Е[кономічного] У[правління] в справі спеціальних коштів розпорядив, що установа має складати тільки прихідний кошторис спецкоштів, натомість не може користуватися цими коштами має право тільки Н[ародний] К[омісаріат] У[країни]. Супроти цього повстає небезпека, що інститут не зможе користуватися коштами, що напливатимуть від замовників карт і мап, і тим самим не зможе забезпечити здільним робітникам платні за виконання картографічної роботи. Не могучи ж тим способом взагалі наняти здільних робітників, не зможе інститут приймати більше замовлень, тому що йому дозволяють його наявні штатні картографічні сили (на одного штатного рисівника одна 4-аркушева стінна мапа або вісім атлясових мапок на рік). Прийдеться поневолі відмовитись від значної частини замовлень і тим самим приневоляти наші видавничі установи робити замовлення у людей нефахових і продовжувати панування картографічної монополії.

Управа інституту думає, що Н[ародному] К[омісаріатові] О[світи] залежить на цьому, щоби українське радянське шкільництво мало добрі атласні мапи й атласи, що їх повинна споряджувати покликана до цього науково-дослідча установа. Для того інститут просить оцим Ф[інансово]-Е[кономічне] У[правління] Н[ародного] К[омісаріату] О[світи] і Укрнауку:

Щоб інститут дістав дозвіл витратити отримані за виготовлення атласів кошти після певної схеми, яка є доконечна, щоб уможливити інституту видатну продукцію науково вартісного картографічного матеріалу.

Ця схема представляється для всякої картографічної роботи, се —

1) На здільні роботи при стінних мапах і атлясах треба після того розрахунку витрачувати приблизно 60 % з кожної отриман[ої] суми

2) 20 % отриманої суми треба призначити на оплату наукових авторів і співробітників при кожній карті

3) 20 % повинно йти на збільшення інструментальних і літературних засобів інституту, зокрема на ділянці картографії.

Якщо управа інституту не отримає від Ф[інансово]-Е[кономічного] У[правління] й Укрнауки письмової принципіальної згоди на таку схему витрати отриманих коштів, інститут не матиме спромоги наймати здільних картографічних робітників і тим самим муситиме відмовитись від значної частини замовлень — в найближчому часі має отримати від наших видавничих установ.

Інститут прохає по можливості негайно вирішити цю справу, бо внаслідок її невирішення затягнеться підписання умов з видавничими установами.

Директор інституту Ст[ефан] Рудницький

Зав[ідувач] картографічним
кабінетом Скрипник¹

За діловода Танашевич²

ЦДІА України у Києві, ф. 166, оп. 6/т. 4, спр. 6247, арк. 79, 79 зв. *Машинопис.*

Примітки:

¹ Скрипник Трохим Ананійович — картограф, співпрацював з С. Рудницьким. Інші дані про нього відсутні.

² Див. прим. 5 до листа № 122.

№ 140

Харків, 27 грудня 1929 [р.]

До Упрнауки

Відповідь на статтю гр[омадянина] В. Гериновича „Географія і географічні течії керуючої частини Українського наук[ово]-досл[ідного] інституту Географії та Картографії“.

На засіданні Президії н[ауково]-досл[ідного] інституту з дня 7. XII. [19]29, п. 3., ухвалено цієї статті не друкувати, тому бо вона не має наукового характеру.

Ця стаття є від початку до кінця памфлетом, у якому автор в нечесний спосіб, вириваючи й перекручуючи поодинокі місця з моїх методологічних розвідок і голосячи при цьому науково неправдиві, спеціально для шкодження мені й природничій географії взагалі підібрані тези, старається всю наукову діяльність нашого інституту просто представити як протирадянську. Добре знаючи цілі, задля яких гр[омадянин] Геринович¹ це робить, вважаю це низшим своєї гідности до сконстатовання й спростування декількох основних неправд із всієї безлічи їх, що найшла собі місце в згаданій статті.

1. Неправда є, немовби я був рішучим ворогом методології, нато- правда є, що й сам займався нею з 1905 р. і написав на методоло- теми багато дослідчих праць. Правдою є теж, що вважаю недоціль- шоби основні методологічні доповіді давати аспірантам, які не знають іної чужої мови й тому фізично не можуть таких доповідей зробити.

2. Український н[ауково]-д[ослідний] інститут географії й картографії ЕКОсом² заснований з виразно зазначеною цілею: плекати географію в сучаснім *природничім* напрямку, з особливим оглядом на картогра- „Методологія“ гр[омадянина] Гериновича полягала в цьому: не треба в інституті картографії, не треба в інституті фізичної географії, не треба в інституті біогеографії, а треба тільки економгеографії й географічного вивчення. Всякий зрозуміє, що супроти цього гр[омадянину] Гериновичеви з його „методологією“ не могло й не може бути місця в інституті, який має завдання плекати математично-природничу геогра-

3. Неправдою є, що я належу до старої географічної школи, яка віджила й належить до історії, натомість правдою є, що я належу до цієї географічної школи, яка вважає географію природничою наукою існує тепер ві всіх німецьких, французьких, англійських, американ- і т. д. академіях, університетах, географічних інститутах і товари- ствах. Одним словом, по цілому світі. Це напрямок, до якого належать належали: Ріхтгофен³, Брикнер⁴, Пенк⁵, Вагнер⁶, Демартон⁷, Філіп- пів⁸, Девіс⁹, Альмаджа¹⁰, Данеш¹¹ і т. д., і т. д.

4. Неправдою є, що немовби географічні концепції Карла Ріттера й Фредра Геттнера були нові: Ріттер¹² жив [у] 1779—1859 [роках], себто жив 70 років тому назад. Геттнер є тепер 70-літнім старцем. Натомість правдою є, що ріттерська концепція географії є дуже стара. Ріттер є великим репрезентативом книжницької, паперової географії, яка описує землю як дім виховання людства по законам, встановленим самим богом, як кон божого об'явлення. Не сліпі закони природи, а волю живого бога вказав Ріттер пізнати в географічних дослідах. Він часто називав свою науку похвальним гимном сотворителеві. Цілком зрозуміло, що новітня природнича географія, оперта на матеріялістичнім монізмі, не могла існувати за Ріттером. Я вважав і непохитно вважаю, що в радянській н[ауково]-дослідній установі для методології Ріттера рішучо не місце, бо вона не кожному кроці оперта на теології [...]. Гр[омадянин] Геринович і йому подобні можуть ще може й довго милити очи радянським керівничим установам щодо цінности ріттерівської методології, та я ніяк не можу допустити до цього, шоби в радянській установі розводити релігійну дурійку. До речі сказати, гр[омадянин] Геринович не то що не читав Ріттера, а навіть основної літератури до нього не знає.

5. Неправдою є, немовбито географічна концепція Геттнера¹³ була новою. Неправдою також є, що вона захопила кращі географічні сили. Натомість правда є, що видатного ученика серед німецьких географів є Геттнер тільки одного Шмітгеннера¹⁴.

Натомість видатні ученики Ріхтгофена чи Пенка рахуються на десятки. Це знаменний факт, що по виході Геттнера на відставку університет в Гайдельбергу обсадив його катедру одним з учеників Пенка. Неправдою є, немовбито всі кращі сучасні географи захоплювалися методологією Геттнера. Це тому, що методологія Геттнера побудована так взагалі, як

і [в] кожній найдрібнішій ділянці, на німецькій ідеалістичній філософії XIX ст. Ні мої товариші по новітній природничій географії, ні я як природник за цю методологією йти не можу, бо вважаю її недоцільною для радянської науки. Дуже добре знаю, що методологія Геттнера модна у нас в Східній Європі, та мимо цього піти за нею не можу. [Се не можу] її погодити з моїм природничим світоглядом.

6. Неправдою є, що Геттнер рішучо виступає проти загальної географії. Правдою є, що він таке робив перед 25 роками, коли виступав проти спроб зробити з географії загальну науку про землю, в якій були геодезія, й геологія, й метеорологія й т. д. Та правдою є також, що в останніх роках він станув на становищі такому самому, як Ріхтгофен, Пенк і інші представники новітнього природничого землезнання. В останнім своїм методологічним творі (наше поняття про географію, Географічний Цайт шріфт, 1929, стр. 489) Геттнер виразно заявляє, що без загальної географії географія залишається тормозом.

7. Розправлятися зі всіма повихоплюваними з моїх праць уривками не хочу, бо забрало б забагацько часу й було б недоцільне. Бо є тут тільки дві альтернативи: або гр[омадянин] Геринович так мало науково освічений, що цих місць не розуміє, або він поступає нечесно. В обох випадках пояснення зайві. Зверну тільки увагу на цитовану на с[торінці] б мою фразу „всюди в кожній науці, де предметом дослідів була людина, мусіли проявлятися ідеалістично-філософські, навіть релігійні впливи”, і зазначу, що вона винята з історичної характеристики розвитку географії до XIX віку, себто до Гумбольдта¹⁵ й Ріттера.

Наприкінці цього мого письма звертаю увагу Упрнауки на ось яку дійсності:

1) коли радянська влада викликувала мене з закордону, то прийняла до відома, що я можу заложити й вести Географічний інститут, який займався б математичною, фізичною й біологічною географією. Я виразно заявив, що ні антропогеографії, ні економічної географії, ні опертого на них крайнознавства вести не можу, бо не є в цих галузях спеціалістом. Це було прийняте до відома, й супроти цього я погодився переїхати на працю на Радянську Україну.

2) Всі ці моменти були враховані при заснуванні Українського н[ауково]-д[ослідного] інституту Географії та Картографії. Він має по своєму статуту плекати географію в її сучаснім природничім напрямку з особливим оглядом на картографію. Для антропогеографії, економічної географії, крайнознавства мав повстати окремий інститут під окремим проводом.

3) Бажаючи допомогти підготовці цього нового інституту, я запросив до праці в н[ауково-дослідному] / інституті антропогеографів та економгеографів (В. Гериновича, К. Дубняка¹⁶ й т. д.) і приймав та приймаю до його аспірантів, які хочуть працювати в саме згаданих галузях науки. Та мої дотеперішні досвіди виказали, що репрезентанти цих галузей знання виказували замашки не будівницькі, а руїницькі, виступаючи з незрозумілим завзяттям проти картографії, фізичної географії й біогеографії.

Супроти цього прохаю Упрнауку виразно підкреслити цільову установку н[ауково-дослідного] / інституту в цьому змислі, як її визначає статут, щоби природничо-географічна робота в ньому не зазнавала постійного

вживання, підривання, навіть огиджування з боку людей, що її або не розуміють, або не хочуть розуміти. Так само, одначе, дуже бажаю, щоб географічне краєзнавство, економічна географія в науково-дослідному інституті знайшла собі місце розвитку, доки не отримає власної установи.

Харків, 27 грудня 1929.

Акад[емік] Рудницький

А України у Києві, ф. 166, оп. 8, спр. 437, II ч. Автограф.

Примітки:

¹ Див. прим. 2 до листа № 1.

² Народним Комісаріатом Освіти.

³ Ріхтгофен Фердинанд (1833—1905) — німецький геолог, географ, мандрівник, професор університету в Бонні, Лейпцігу, Берліні, президент VII Міжнародного географічного конгресу, дослідник Китаю, автор праці „China“ (з часом) у п'яти томах. Обґрунтував і розвинув уявлення про предмет і завдання географічної науки. (Див.: Richthofen F. Aufgaben und Methoden der Heutigen Geographie.— Leipzig, 1883). Його наукові погляди розкривали особливості формування земної кори і пов'язували географію з природничими науками.

⁴ Див. прим. 4 до листа № 5.

⁵ Пенк Альбрехт — див.: Анотований список адресатів.

⁶ Вагнер Герман (1840—1929) — професор, німецький історик і методолог, картограф і картограф; співробітник Картографічного інституту Юстуса Пергеса в Геттінгені (1867—1876), один з авторів найкращих географічних підручників.

Праця: Lehrbuch der Geographie. — Aufl[age]-B[an]d I.— Allgemeine Erdkunde.— Hannover und Leipzig, 1912. — XII + 1022 pp.

⁷ Мартонн Еммануель де (1873—1955) — французький географ, учень і колега Відаля де ла Блаша — французького географа, засновника французької школи географів. Е. де Мартонн — засновник Інституту географії у Сорбоні та її ректор (1927—1944), генеральний секретар Міжнародного географічного конгресу (1931—1938), його президент (1938—1949).

Одною з важливих методологічних засад географії учений вважав принцип просторового розміщення географічних явищ і порівняльного дослідження, тобто географічного вивчення певного явища у порівнянні з аналогічними явищами на поверхні землі, включаючи закон причинності.

Праці: „Traite de geographie physique“ (Paris, 1909), „Europa Centrale i Geographie universelle“ та інші.

⁸ Філіпзон Альфред — німецький географ, геоморфолог, учень Ф. Ріхтгофена, народився у Бонні (1864), приватний доцент (1891) і професор у Бонні (1899), Берліні (1904) та Галле-на-Залі (1906). Головна його праця „Европейська Росія“ (1908).

⁹ Девіс Уільям Морріс (1850—1934) — американський геоморфолог і метеоролог, асистент Аргентинської метеорологічної обсерваторії у Кордові. З 1878 р. — в Гарвардському університеті, з 1885 р. — доцент фізичної географії і професор географії у Гарварді (1899—1912). Читав лекції у Берлінському університеті (1912) і у Сорбоні (1911—1912). Тимчасово працював в університетах Орегона, Каліфорнії, Аризони, у Стенфордському університеті і в Каліфорнійському технічному інституті. Президент Асоціації американських географів (1904, 1905, 1909). Президент Американського географічного товариства і Гарвардського клубу мандрівників. Вивчав дослідницькі роботи в багатьох країнах світу. У 1890-х роках розробив учення про географічні цикли, вклавши у це поняття уявлення про стадійний розвиток рельєфу земної поверхні. Уявлення Девіса про географічні цикли швидко стали широко відомими і відіграли велику роль в розвитку геоморфології.

¹⁰ Альмаджа Роберто (1884—1962) — італійський географ, професор, історик географії і картографії, родом з Флоренції, закінчив університет у Падуї,

де в 1911 р. став професором. З 1915 р. очолив кафедру географії у Римському університеті, видавець факсиміле давніх карт Італії (Monumenta Cartographica), що складається з 86 таблиць з текстом (1929), і карт, захсєванє в Ватиканській бібліотеці (Monumenta Cartographica, Vaticana), у чотирьох (1944—1955), загальної географії „Fundamenti di geografia generale“ (1953—1955) у двох томах, шеститомної серії „Сучасний світ“ (перше видання з 1953 р.) з комплексними характеристиками країн світу. У 1960-х роках ряд томів серії вийшли другим виданням: L'italia, 1959; Seritt geografiei, 1961.

Представляв багато товариств, брав участь у численних географічних історичних конгресах, очолював і був членом Ради наукових досліджень в географії, геології, мінералогії при Італійському національному комітеті наукових досліджень, керував Центром досліджень географії людини при Римському університеті, старовинних карт при Міжнародному Географічному Союзі. За заслуги в географії нагороджений золотими медалями Французького та Американського географічних товариств.

¹¹ Данеш Їржі Вацлав (1880—1928) — чеський географ, геолог, історик, професор геоморфології Карлового університету в Празі (з 1912 р.). Закінчив філософський факультет у Празі. У 1903 р. навчався в Берліні у Ф. Ріхтгофена. Досліджував карст у Боснії та Герцоговині, Яві, Ямайці, Мексиці, Каліфорнії, Південній та Східній Азії, Новій Гвінеї та Австралії, численних островах Тихого океану і Канади. У 1921—1924 рр. виконував функції генерального консула ЧСР в Австралії, а через рік після повернення — декан природничого факультету. У 1927 р. відбув до США „на студійні cestu“. Загинув у автокатастрофі в Лос-Анджелесі.

Ї. Данеш започаткував у Чехо-Словаччині польові геоморфологічні дослідження, причому характер рельєфу завжди пов'язував з геологічною будовою і особливостями тектоніки, вивчав карстові явища у різних регіонах світу, але не встиг видати праці про карстові форми і процеси, специфіку яких пов'язував не стільки з кліматичними умовами, як петрографічним складом, циклом розвитку тощо.

Чимало праць українців у 1920-х роках мали в його особі „широкого протектора“.

Праці: „Dvojim rajem“ (1912) видана разом з Д. Доміном, друге вид. у 1925 р.; „Třetlěta při Tichem oceáne“ (1926); „Puvod a zanikani domorodca v Australii a Oceanii“ (1925).

¹² Ріттер Карл (1779—1859) — німецький географ, професор єдиної на той час університетської кафедри географії у Німеччині, голова Берлінського географічного товариства. Найбільші заслуги здобув у вивченні історії географічної науки, творець порівняльного землезнавства.

¹³ Гетнер [Геттнер] Альфред (1859—1941) — німецький географ-землезнавець, професор університету в Гейдельбергу (1906—1928), видавець і редактор „Geographische Zeitschrift“, „Abhandlungen“, редактор збірки „Geographische Schriften“ в Липську.

Автор праць „Die Klimate der Erde“ (1911); „Englands Weltherrschaft und der Krieg“ (1915); „Der Friede und die deutsche Zukunft“ (1917); „Die Einheit der Geographie“ (1919); „Die Oberflächenformen des Festlandes“ (1921); „Die Geographie, ihre Geschichte, ihr Wesen u ihre Methoden“ (1927); „Der Gang der Kultur über die Erde“ (1928) та інших.

¹⁴ Шмітгеннер Гайнріх — німецький географ, народився у Неккарбішофегаймі (Баден) 3 травня 1887 р., приват-доцент (1919), надзвичайний професор у Гайдельбергу (1923), професор у Лейпцигу (1928). Спеціалізувався у вивченні морфологічних процесів, ландшафтів і географії Східної Європи.

¹⁵ Гумбольдт Олександр (1769—1859) — визначний німецький дослідник і вчений, який своїми точними спостереженнями і глибокими теоретичними працями вказав нові правильні шляхи географії, відомий мандрівник, географ, природодослідник, основоположник природничої географії. У 1799 та 1804 рр. з ботаніком Е. Бонпланом здійснив мандрівку у тропічні країни — Південну Мексику, Антилські острови. У 1829 р. був на Алтаї, Уралі і в Киргизьких степах. Одна з важливих заслуг О. Гумбольдта — встановлення залежності рослинного покриву місця від широти і висоти над рівнем моря. Одним з перших в опрацьованні природничо-історичних чинників широко використовував порівняльний метод.

Головні праці: „Космос“ (1845—1862, у п'яти томах) і „Картини природи“ (1862—1863). У першому томі він подає чотири ступені споглядання природи (від сприйняття природи органами чуттів, сприйняття єдності усіх сил природи, свідомості людини до мислення, аналізу і систематизації до порівняння уже здобутого з ще невідомого). Три останні томи „Космосу“ містять власне фізичний опис світу, виклад астрономічних і земних явищ. О. Гумбольдт у першому томі наукового опису загальний огляд („друга ступінь“) називає „картиною природи“, яка починається описом людського роду, на противагу рослинам і тваринам, які більшою мірою залежать від природи і клімату. Розум дає людині здатність протистояти силам природи, брати участь у процесах, які відбуваються на Землі.

О. Гумбольдт не закінчив „Космосу“ — не опрацював матеріалів про людину, за своєю науковою цінністю і значенням схема фізичного опису світу, запропонована ученим, виявилась неповторною. Вона й досі має великий вплив на розвиток філософії і поглиблення наукових знань про природу і на пов'язану з цим модернізацію науки. Дослідження і праці О. Гумбольдта охоплюють усі галузі наук про землю і природу. Особливо це стосується розвитку таких наук, як геологія, метеорологія, кліматологія, геомагнетизм, ботаніка і географія рослин.

* Див. прим. 1 до листа № 138.

№ 141

[Харків]¹, 16 квітня 1930 [р.]

16 квітня 1930

№ 249

До Укрнауки

У відповідь на Ваш розпорядок з 14. IV. ц[ього] р[оку] ид. 49 маємо честь заявити, що ми ніяк не збиралися індивідуально розв'язувати справи українських географічних назв, ні не бажали протиставляти[сь] авторитетові „Українського правопису“, затвердженого Н[ародним] Комісаріатом О[світи], авторитету географічних конгресів, тим більше, що сам „Український правопис“ на с[торінці] 77, § 83, у примітці заявляє свою згоду на побажання міжнародних географічних конгресів. Протизвчення виходять тільки у деяких подробицях, і саме із-за них н[ауково-дослідний] інститут прохав директиви, яка, самозрозуміло, мусить бути для него обов'язкова.

В справі майбутньої наради над географічними назвами ми вже ввійшли в контакт з філологічними колами й прохаємо Упрнауку в найближчому часі скликати цю нараду, запросивши на неї професорів-філологів Булаховського², Наконечного³, Німчинова⁴, Ріттера⁵ й Сулиму⁶, крім цього, представника ДЕРЖНАУКМЕТОДКОМУ. Проводити цю нараду прохаємо Упрнауку. Найкраще було б її скликати в приміщенні н[ауково-дослідного] інституту в вечірних годинах (вул. К. Лібкнехта, III пов[ерх], дв[ері] 6), тому що зараз же під рукою є бібліотека й картотека, так що зесь потрібний матеріал був би під руками.

Д[иректор] ін[ститу]ту

Акад[емік] Рудницький

Секретар-Бухгальтер Марочканич

Примітки:

¹ Місце написання встановлено за змістом листа.

² Булаховський Леонід Арсенійович (1888—1961) — народився у Харкові, навчався на історико-філологічному факультеті Харківського університету, з 1916 р. приват-доцент того ж університету, керівник секції російської слов'янської мов, провідний славист, професор-філолог (з 1921 р.), з 1946 — Київському університеті.

³ Див. прим. 19 до листа № 124.

⁴ Див. прим. 18 до листа № 124.

⁵ Див. прим. 17 до листа № 124.

⁶ Сулима Микола Федорович (1892 — 193?) — педагог, мовознавець, україніст, член секції української мови науково-дослідної кафедри мовознавства ім. О. Потебні при Харківському інституті народної освіти. Публікував статті в „Наукових записках“ Харківської науково-дослідної кафедри мовознавства. Репресований за „український буржуазний націоналізм у синтаксисі“ (Дж. Мовознавство.— 1934.— Ч. 2).

ДО УПРАВИ ДОСЛІДНОЇ КАФЕДРИ АНТРОПОЛОГІЇ Й ГЕОГРАФІЇ У ХАРКОВІ

№ 142

Харків, 25 жовтня 1926 [р.]

До хвальної управи Дослідної
кафедри антропології й географії
в Харкові

Прохаю отсим прийняти мене в члени Катедри й предкладаю отсим моє curriculum vitae¹ і спис важніших наукових праць.

Харків, 25 жовтня 1926

Професор д-р Степан Рудницький (Підпис)

Curriculum vitae

Я народився 1877 р., 3 грудня, в гор[оді] Перемишлі в Галичині. До шкіл ходив в Тернополі й Львові, де мій батько Лев² був гімн[азіальним] учителем (з титулом професора). Матуру з відзначенням зложив у Львові (IV гімн[азія]) і в 1895—[189]9 [рр.] студював як звич[айний] слухач на Львівськ[ом] університеті: класичну філологію (професори Цвіклінські, Кручкєвич), слов'янську філологію (Пілей, Колесса), германістику (Вернер), історію (Шараневич, Войцеховський, Фінкель, Дембінський, головно ж — Грушевський) і географію (Реман). 16 грудня 1899 [р.] я зложив іспит на вищу гімназію з історії, з географії з правом учини в українських, німецьких і польських середніх школах. Від лютого 1899 [р.] я вже був гімн[азіальним] заступником учителя. Мої студії продовжував я далі на Львівськ[ом] університеті як надз[вичайний] слухач до 1902 р., студіюючи

геологію, петрографію, мінералогію, зоологію, ботаніку, астрономію і т. д. (проф[есори]: Зубер, Семирадський, Дуниковський і т. д.). В 1903/4 р., виходячи відпустку, студював я на університеті в Відні географію й геологію (проф[есори]: Зюсс, Пенк, Уліг і т. д.) й робив наукову подорож по німецьких університетах, головню в Берліні (востаннє 1914 р., де задержався у проф[есора] Пенка). 1901 [р.], [у] січні, досягнув ступінь доктора філософії. В 1907 [р.] габілітувався я як приват-доцент до цілого обсягу географічної науки в Львові, 1908 [р.] я почав виклади й вправи, заступаючи необсаджену катедру географії з укр[аїнською] викладавочою мовою з повним навантаженням обов'язкових годин. На цьому становищі я був до листопада 1918 р.

Під час війни був деякий час (1914—[191]5) військовим географом при австр[ійському] Ген[еральному] штабі й жив до 1917 [р.] в Відні, де працював з проф[есорами] Брикнером, Обергуммером і т. д.

В листопаді 1918 р., арештований польською владою й опісля інтерв'юванний і усунений з університету, я нелегально виїхав через Карпати в Чехо-Словаччину до Відня. 1920 р. я викладав як професор-гість на Hochschule für Welthandel (Exportakademie) економічну географію. 1921—[192]6 [рр.] я був звичайним професором географії на Українському університеті в Празі, членом географічного інституту й державного геологічного установа ЧСР.

Вліті 1926 [р.] покликав мене НКО УСРР до Харкова, куди я прибув 17. X. 1926 [р.]³, щоб обняти професуру в геодезійнім інституті й розпочати працю при науково-дослідчій кафедрі.

Наукові подорожі й екскурсії робив я: в Карпатах, Підкарпатті й Закарпатті, на Розточчі, Поділлі й Волині, на Словаччині, Шленську, Моравії, в Чехах, Австрії, в Австрійських, Швейцарських, Італійських й Французьких Альпах, на зах[ідній] часті Балканського півострова, в Півд[енній] і Півн[ічній] Німеччині, Півн[ічній] Франції, Південній Англії. Океанографічні дослідки по Атлантійським океані, Німецьким, Балтійським, Адрійським морі.

Єсьм членом:

дійсним членом мат[ематично]-прир[одописно-лікарської] секції Н[аукового] т[овариства] і[мені] Шевченка у Львові, акад[емічним] членом-куратором Укр[аїнського] націон[ального] музею в Львові, ак[адемичним] членом Orient und Überseegesellschaft у Відні, ак[адемичним] членом Forschungsinstitut für Osten und Orient у Відні, досмертним членом Geographische Gesellschaft in Wien, почесним членом-кореспондентом Чеського геогр[афічного] товариства у Празі, членом-кореспонд[ентом] Чеського держ[авного] геол[огічного] установа в Празі, крім цього, звичайним членом кількох наших наукових товариств.

ЦДАВО України, ф. 166, оп. 12, спр. 6676, арк. 4, 4 зв.⁴ Автограф. (Рибалко О. З харківських років Степана Рудницького // Пам'ятки України: історія та культура.— 1996.— 2.— С. 111—112).

Примітки:

¹ Науково-дослідна кафедра антропології й географії у Харкові на своєму засіданні 30 жовтня 1926 р. ухвалила клопотатися перед Укрголовнаукою про задоволення прохання С. Рудницького. А втім, президія Упрнауки ще 23 жовтня,

заслухавши заступника наркома освіти Я. Ряппо, постановила: „Затвердити проф[есора] С. Рудницького дійсним членом Н[ауково]-до[слідної] кат[едри] а[нтропології] й географії та керівником секції географії“.

¹ Curriculum vitae (лат.) — життєпис.

² Лев Рудницький народився 4 березня 1851 р. в с. Августівка тодішнього Бережанського повіту на Тернопільщині у родині священика. Після закінчення гімназії в Бережанах Лев Рудницький вчився на філософському факультеті Львівського, а пізніше Віденського університету. З 1873 р. працював заступником учителя у Перемишльській гімназії, з 1879 р. — дійсним учителем Тернопільської згодом Львівської гімназії, „належав до найлучших в краю учителів“ (див. Sprawozdane дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1897/98 у Львові.— 1898.— С. 40—41). Ось якими словами оцінює В. Левицький батька С. Рудницького: „Був першорядний учитель і педагог, строгий і вимагаючий, але справедливий і людяний“, він був „щирим та сумлінним працівником, свідомою великої ваги та завдання своєї рідної школи“ (див.: Левицький В. Мої вчителі. Фрагменти із споминів // Двадцять п'ять ліття товариства „Учительська громада“ Ювілейний науковий збірник.— Львів, 1935.— С. 233).

³ Про приїзд С. Рудницького до Харкова повідомлялося у журналі „Зоря“ за 1927 р. (№ 3.— С. 29): „До Харкова прибув з Західної України (уточнимо, що він прибув з тодішньої Чехо-Словаччини, з Праги.— П. Ш.) відомий географ Степан Рудницький, який проводитиме свою роботу в Географічному Інституті, що його найближайшого часу буде відкрито в Харкові“.

⁴ У цій архівній справі є також коротка автобіографія С. Рудницького, датована 29 квітня 1927 р., його анкети (1926—1927 рр.) та інші документи. Подано список його важливих наукових праць, що включає 103 назви видань за 1896—1926 рр. з такою авторською заувагою: „Крім цього, мабуть, стільки ж само по числу поменших заміток, статей, артикулів і окремо рецензій, рефератів і т. д. Саме тепер працюю: 1) над приготуванням до друку 1 тому „Основ загального землезнання“, що обійме: історію й теорію землезнання, космічну географію й картографію; 2) над новим виданням стінної фізичної карти України; 3) над приготуванням стінної антропогеографічної карти України“.

ДО УПРАВЛІННЯ ТАБОРІВ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

№ 143¹

Соловки, 10 липня 1936 [р.]

НАЧАЛЬНИКУ ГЛАВНОГО УПРАВЛЕНИЯ ЛАГЕРЕЙ
КОМИС[С]АРУ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

тов. БЕРМАН

з/к РУДНИЦЬКОГО Степана Львовича

Заявление.

Я, б[ывший] профессор австрийских университетов и ВУЗов во Львове, Вене и Праге (1908—1926 г.), был приглашен в УСРР как специалист по физической географии, картографии и геологии. В УСРР я работал 1926—1933 г. как директор н[аучно]/иссл[едовательского] института и

академик ВУАН. В 1933 г. (21/III) я был арестован и осужден Тройкой ВУАН на 5 лет заключения по статье 54/4, 6 и послан в Свирлаг, а с 1933 г. в Соловки.

Находясь еще в следственном заключении я, с разрешения ОГПУ, продолжил научную работу и написал 342 страницы книги „Геономия“. Будучи в Свирлаге врачом, я написал [в] 1933—35 г. книгу [од] [заглавие] „Эндогенная динамика земной коры“ (1200 страниц рукописи с рисунками, чертежами и пр.).

Эти мои рукописи постигла очень печальная участь. Рукопись „Геономия“ была при моей отправке в лагерь взята на просмотр ОГПУ СССР и несмотря на все мои и моих детей усилия, не была возвращена.

Рукопись „Эндогенная динамика“ была 21/1—36 г. взята на просмотр в Морсплаве“ ББК НКВД. Из нее не были мне возвращены страницы 1—403 и 803—1035.

Я обращался с заявлениями во всевозможные инстанции, но ни рукописей, ни даже ответа не получил.

Если бы я был помоложе и поздоровее, я никогда не беспокоил бы вас печальной судьбой моих рукописей и взялся бы за их восстановление. Но я человек уже пожилой (рожд. 1877 г.), инвалид, хронически тяжело больной сердцем и почками. Мои дни сосчитаны — как врач не могу помириться с перспективой, что последние мои сочинения должны пропасть совершенно зря, без никакой пользы для науки.

Поэтому убедительно прошу Вашей помощи и распоряжения:

1. Чтобы НКВД СССР возвратило мне рукопись „Геономии“ (342 стр.), написанную мною в следственном заключении.
2. Чтобы управление ББК НКВД распорядилось возвратить мне удержанные части рукописи „Эндогенной динамики“ (1—403, 803—1035).

Вконец прошу Вашего разрешения, чтобы я мог отослать все имеющиеся у меня научные рукописи и уже использованные научные книги в Воронеж, моему сыну, который может заняться окончательной подготовкой и изданием моих научных рукописей после моей кончины, которая, во всем признакам, уже совсем недалека.

1936 — 10/VII

Соловки, л/п Кремль, IV кол.
з/к РУДНИЦКИЙ С. Л.

Архив Учетно-архивного отдела КГБ при Совете Министров УССР. Следственный фонд. Дело № 737. По обвинению Рудницкого С. Л. 57190-ФП.

Управління таборів державної безпеки
Начальникові Головного управління таборів
Комісару державної безпеки тов[аришу] Берман[у]
з[в'язненого] Рудницького Степана Львовича

Заява

Я, б[увший] професор австрійських університетів і вузів у Львові, Відні і Празі (1908—1926 рр.), був запрошений в УССР як спеціаліст з фізичної географії, картографії й геології. В УССР я працював у 1926—1933 рр. директором н[ауково]-дослід[ного] інституту й академіком ВУАН.

У 1933 р. (21/III) я був заарештований і засуджений трійкою ОДПУ за 20 років ув'язнення за статтею 54/4, 6 і висланий у Свірлаг², а з 1936 р. у Соловки.

Перебуваючи ще в слідчому ув'язненні³, я, з дозволу ОДПУ, продовжив наукову роботу і написав 342 сторінки книжки „Геоніомія“. Буваючи в Свірлазі лікарем, я написав у 1933—[19]35 рр. книжку з[аголовком] „Ендогенна динаміка земної кори“ (1200 сторінок рукопису з малюнками, кресленнями і ін.).

Ці мої рукописи зазнали дуже сумної долі. Рукопис „Геоніомія“ був при моєму відправленні в табори узятий на перегляд ОДПУ УСРР, незважаючи на всі мої і моїх дітей зусилля, не був повернутий.

Рукопис „Ендогенна динаміка“ був 21/1—[19]36 р. узятий на перегляд на „Морсплаві“ ББК НКВС. З нього не були мені повернуті сторінки 1—403 і 803—1035.

Я звертався зі заявами у всі можливі інстанції, але ні рукописів, ні навіть відповіді не отримав.

Якби я був молодший і здоровший, я ніколи не турбував би Вас сумною долею моїх рукописів і взявся би за їх відновлення. Але я людина похилого віку (народж. 1877 р.), інвалід, хронічно важкохворий на серце і нирки. Мої дні злічені — як лікар не можу примиритися з перспективою, що останні мої твори мають пропасти марно, без будь-якої користі для науки.

Тому переконливо прошу Вашої допомоги і розпорядження:

1. Щоб НКВС УСРР повернуло мені рукопис „Геоніомії“ (342 стор.), який був написаний мною у слідчому ув'язненні.
2. Щоб управління ББК НКВС видало розпорядження повернути мені вилучені частини рукопису „Ендогенної динаміки“ (1—403, 803—1035).

Накінєць прошу Вашого дозволу, щоби я міг відіслати всі наукові рукописи, які є в мене, а також вже використані наукові книги у Воронежі: моєму синові, який може зайнятися остаточною підготовкою та видавництвом моїх наукових рукописів після моєї смерті, яка, за всіма ознаками, вже зовсім близька⁴.

1936 — 10/VII

Соловки, т/п Кремль, IV кол.
у[в'язнений] Рудницький С. Л.

Примітки:

¹ Це, мабуть, один із останніх або останній лист С. Рудницького. Про решту він зазначає: „Все дотично листування я склав в окремий ящик і воно знаходиться з 21. III. 1933 р. в розпорядженні ДПУ, за винятком деяких листів, які я не раз прикладав до заяв, писаних до Н.К.О. і т. д. Копії моїх листів до закордонних знайомих й приятелів я не робив, не маючи машинки з латинським шрифтом, ніж не маючи часу робити чорновика ...“ (Архів СБУ, спр. 57190-ФП, т. 1, арк. 56 зв.).

² Свірлаг — табір для будівництва Біломорсько-Балтійського каналу уздовж річки Свір.

³ Архівно-слідча справа репресованого відкривається постановою про арешт С. Рудницького 21 березня 1933 р. Постанову виніс начальник 2-го відділення секретно-політичного відділу ДПУ УСРР Долинський (Долинський-Глазберг Семен Мойсейович (1896—1938), у ВУЧК з 1919 р., член ВКП(б), освіта початкова. Арештований у 1937 р., а в лютому 1938 р. засуджений і розстріляний).

Затверджував постанову заступник начальника СПО (рос.: секретно-поліцейський віддел) Козельський (Козельський Борис Володимирович, віє же Головакський Бернад Вольфович (1902—1936), співробітник ВУЧК з 1921 р., член ЦК б). Покінчив життя самогубством).

В архівній справі відсутні підписи керівників ДПУ (№ реєстрації справи і акту обвинуваченого про ознайомлення зі змістом постанови), мотивація арешту (арешт № 9, дійсний одну добу). Місцем проживання С. Рудницького в Харкові вказано вул. Лібкнехта, 33 (нині вул. Сумська, 33), хоч насправді він проживав на вул. Чернишевського, 63. В ордері на арешт вказано адреси: м. Мерефа (Харківської обл.), вул. Бухаріна, 17, і Сумська, 33.

У справі відсутній протокол обшуку, опис майна і речей. Перші власноручні записання С. Рудницького датовані 25 березня, а останні — 9 вересня 1933 р. Під час обшуку відібрано особисте листування і наукові матеріали С. Рудницького. Початку допити вів оперативний уповноважений секретно-політичного відділу ДПУ УСРР Бордон (Бордон Георгій Миколайович (1905—1937) в ДПУ УСРР з 1924 р., комуністичний, освіта початкова, восени 1937 р. розстріляний) та оперативний уповноважений особливого відділу ДПУ УСРР Дальський (Дальський-Білоус Микола Петрович (1903—1939), в органах ВУЧК з 1920 р., член ВКП(б) з 1921 р., у 1933 р. нагороджений знаком „Почесного чекіста“ за участь у ліквідації справи „ТЗО“ (Українська військова організація) та інших справ; 21 лютого 1939 р. засуджений колегією Верховного суду СРСР засуджений до розстрілу).

У слідчій справі викладено концептуальну схему географічної освіти та науки в Україні. Саме можливість її реалізації спонукала С. Рудницького переїхати з Харкова до Харкова. „Ідучи до УСРР я мав великі надії, що встигну тут утворити школу й повноцінну географічну й картографічну школу на лад тих, що утворили в Німеччині Ріхтгофен і Пенк. З цієї школи могли вийти вчені експерти по всіх питаннях географії й картографії, які повинні були зіграти велику роль 1) при організації й будівництві Самостійної соборної України; 2) коли б вона утворилась в умовах при її розвитку“.

Моя праця по навчальній лінії (тут і далі підкреслення С. Рудницького подаємо курсивом.— П. Ш.) була:

а) при складанні плянів для початкової й середньої школи висувати на перший план географію українських земель і краєзнавчий принцип. Це мало вже в молоді виховувати любов до батьківщини й підсобляти до розвитку націоналізму й державництва;

б) при веденні навчання по вищих школах виходити з тих самих принципів й привинути в студентства національну свідомість;

в) використовувати українізацію в націоналістичних цілях.

По науковій лінії:

а) якнайшвидше розвинути географію на Україні, щоб вона станула вище, ніж у якого-небудь сусіднього народу;

б) написати велику наукову географію України, яка була б такою самою підвалиною українського націоналізму, як є велика історія літератури М. Грушевського;

в) якнайшвидше й якнайкраще зорганізувати дослідження всіх українських земель СРСР, щоб Україна з цього погляду перевищила всі сусідні землі.

По науково-організаційній лінії:

а) утворити при ук[раїнському] географічному і[нститу]ті осередок української географії з національним ухилом;

б) утворити українське географічне товариство, яке служило б українському націоналізму так само, як колись (у 60 і 70 роках) південно-західний відділ Руського географічного товариства (Південно-Західний відділ імператорського Російського географічного товариства був створений у Києві 1873 р., вивчав географію, етнографію, економіку і статистику українських земель).

в) в цьому самому напрямку працювати в Харківському науковому товаристві.

По науково-експертній лінії:

Збирати якнайбільш докладні дані про українські землі в СРСР (географічні, демографічні), щоб у разі потреби служити практичним політиком експертизами так само успішно, як я це робив 1914—[19]23 [рр].

Всю цю роботу виконував я з великою старанністю 1926—1930 [рр.] ~~Степан~~ мое здоров'я так погіршилось, що я не мав ні часу, ні спромоги працювати (Архів Служби Безпеки України, спр. 57190-ФП, т. 1, арк. 6, 7).

З осені 1930 р. почалося значне погіршення пам'яті ученого. С. Рудницький приховував своїх наукових і політичних зв'язків з німецьким науковим середовищем, однак відкидав свою причетність до будь-яких контрреволюційних діянь.

Ситуація, в якій опинився С. Рудницький на зламі 1920—1930-х років, відзеркалена у його словах: „Живу в Харкові як на дальшій еміграції...“ (Архів Служби Безпеки України, спр. 57190-ФП, т. 1, арк. 25). Українська ж справа — його переконання, має позитиви й негативи:

„Позитивне є: територіальна автономія, обов'язкове заведення української мови в публічне життя, масова ліквідація неписьменності, утворення цілої мережі шкіл різних ступнів і життєве залікування ран війни й революції на економічній полі, індустріалізація (Дніпрельстан і і[нше], урбанізація українського населення, піднесення сільського господарства і т[ак] д[алі].

Негативне є:

Багато етнографічно українських просторів залишилися поза УРСР (Полтавщина, Слобожанщина, Кубань);

автономія дуже куценька й щораз більше її обмежують;

влада в руках визначних комуністів, серед яких українців майже немає;

українізація тільки формальна, міщанство, бюрократія, робітництво заважаються російськими, русифікація не припинилась, а навпаки — поступає вперед;

ліквідація неписьменності проводиться переважно формально й бюрократично, дає грамотних дуже мало, а переважно тільки напівграмотних, що швидко забувають;

шкільництво неусталене, постійно ганяється за чимсь новим, небувалым, щораз міняє систему й у результаті не дає ніякого систематичного знання, а створює небезпечний тип півінтелігентних всезнайків;

індустріалізація ведеться далекосяглими планами й не бере на увагу потреби часу й території. Тому часто буває гострий недостаток різних промислових виробів;

урбанізація дає наслідки переважно негативні. Перекупиництво й спекуляція страшенно зросли, так само дорожнеча життя;

піднесення сільського господарства тепер виливається в творенні колгоспів. Українське селянство, навіть бідніше, має сильні індивідуалістичні й власницькі інстинкти. Є небезпека, що насильне проведення колективізації зруйнує сільське господарство України.

...Настрій української інтелігенції в УРСР дуже погані і її значіння мінімальне.

Українська інтелігенція невдоволена, що її не допускають до керівних місць в управлінні країною, а дають їх комуністам-неукраїнцям. Усіх сяк так „неблагоналежних“ українців арештують і висилають за межі України. Ріжним „примазанцям“ або зовсім не вірять, або до часу. Українська інтелігенція говорить, що УРСР — це держава українська тільки за територією, а не за національністю, що українізація — це тільки знаряддя русифікації і т[ак] д[алі].

Значіння української інтелігенції в УРСР мінімальне не тільки тому, що її не допускають до керівних місць, а тому, що вона політично не доспіла й роздерта на ворожі собі групи“ (Архів Служби Безпеки України, спр. 57190-ФП, т. 1, арк. 27 зв.—28).

С. Рудницький намагався розшукати згадані рукописи і переслати їх із Соловків синові Леву Степановичу Рудницькому. З цього приводу він написав звернення на адресу начальника головного управління таборів комісара державної безпеки т. Бермана. Також він робив спробу переглянути вирок. Однак його звернення, датоване 21 серпня 1935 р., на адресу начальника „УСО УТВ НКВД УРСР“ т. Шульмана наштотувалося на підтвердження злочинного вироку (дослівно: „Учитывая социальную опасность Рудницкого, досрочное освобождение его нежелательно“) (Архів Служби Безпеки України, спр. 57190-ФП, т. 1, арк. 282).— Прим. упорядника.

Прочитавши хоч би цю частину „зізнань“, можна лише захоплюватися брехливістю думки українського патріота-в'язня, його баченням майбутньої соборної, самостійної України з прототипом УРСР. В архівно-слідчій справі йдеться і про діяльність Н. Кребсом голоду в Україні, критику кволої української інтелігенції, підтримку партії більшовиків, її тенета, облуди, підступно підготовлені нею, зі зневагою права та правди. Восени (9. IX) 1933 р. учений у зверненні до колеги ДПУ УСРР перекреслив усі звинувачення, зазначаючи опосередковано, в яких умовах відбуваються допити. У відповідь на це уповноважений СПО ДПУ УСРР Бордон висловив обвинувачувальний вирок: ув'язнити в підвідомчих ОДПУ місцях з обмеженням волі на п'ять років — спочатку в Свірлаг, а з 1936 р. в Соловки.

Написаний академіком С. Рудницьким рукопис „Геоніомія“ (342 с.) у слідчому зверненні в Харкові — НКВС УСРР у нього забрали і не повернули. А з рукопису „Еволюція динаміка земної кори“ (1200 с.) з малюнками, кресленнями написаного в ББК НКВС, не повернуто вченому сторінок 1—403 і 803—1035.

ВІДПОВІДЬ НА ПРОТЕСТ ПОЛЬСЬКИХ ПРОФЕСОРІВ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

№ 144

[1917 р., лютий]¹

Протест польських професорів Львівського університету проти мира між центральними державами та Українською Народною Республікою розшучо відкладаємо як

А) невідповідаючий елементам історичної та географічної науки, а саме, негідний поважного наукового тіла;

Б) тенденційно-провокаційний, що може викликати нікому не потрібні заклоти в політично-культурнім життю.

Щодо А) констатуємо:

1) що заповіджені мировим договором з 9. II. 1918 тимчасові границі між Україною та Польщею не відривають ніяких суцільно польських просторів, ніяких черенно польських земель, від польської етнографічної території. Доказують се не тільки урядова російська статистика, фальшована на не користь Українців не менче, як на користь Поляків, але й усі без виемку етнографічні карти, що обіймають одвітний простір Європи (Шафарик, Ріттіх, Величко, Флорінський, Францев, Нідеале, Рудницький, офіціальна карта нім[ецького] штабу з 1917 р.).

2) Що прилучена саме до України Холмська губернія не має цілком ні радянського, ані красноставського повіту. Константинівський, заможський і білгорайський повіти Холмської губернії далеко не є ідентичні з так само названими повітами давньої люблінської та сідлецької губернії. Усі наведені в протесті статистичні дані відносяться до сих давних повітів. [...] ²

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 119. Автограф.

Примітка:

¹ Дату написання встановлено за змістом листа.

* Продовження відсутнє.

№ 145

Львів, 26 січня 1914

РЕФЕРАТ

про видавничу діяльність „Просвіти“ на будуче, предложений видавничій комісії і Головному Виділові

Невідрадний дійсно стан фінансовий „Просвіти“ приневолює рішуче і докладно призадуматись на причинами того та способами, як би єму зарадити.

Без сумніву понизші стрічки не мають претенсії бути панецеєю на фінансові клопоти, однак, думаю, 1) принесуть Товариству вже нараз денну полекшу, 2) дозволять єму раз здійснити хоч перші проби ширшої видавничої діяльності.

Довги Товариства в друкарні Тов[ариства] Шевченка доходять 70.000 К[орон], котрих заплачення Тов[ариство] Шевченка при теперішнім стані своїх фінансів, без сумніву, домагаться буде. Справа так станула, що кожної хвили сподіватися можна здержання друкування наших видавництв зі сторони друкарні.

Щоби довги Товариства не росли дальше в безконечність, треба, розуміється, підприняти відповідні кроки у всіх наших агентах Товариства. Тим я займатись не буду і обмежусь на видавничі справи.

Мої уваги не будуть дотикали „Письма з Просьвіти“ і „Руської письменности“, котрими теперішня видавнича комісія не займається. Будуть сі уваги дотичили т[ільки] н[аших] членських книжочок і пресумтивних „серйозних видавництв“.

Теперішний стан справи є такий, що Товариство видає щороку крім календаря пересічно 20 аркушів друку. Календар обіймає знов своїх двацять кілька аркушів. Сих видавництв розсилається щорічно пересічно по 12.000 екземплярів по краю. Кошти сих серйозних видавництв виносять 24.000 К[орон] річно.

Се сума велика — за неї Товариство могло б розвинути нерівно видатнішу видавничу діяльність. На мою думку, 14.000 екземплярів членських книжочок і 20—30.000 примірників календаря се страшений балаяст, а вислід є пару марненьких обємом та виглядом книжочок. Се число примірників вганяє Товариство в друкарні довги, нич иншого. Та самі довги ще не найбільше лихо. Ще більше лихо є те, що Товариство через сю систему дає „нон мульт а сед мультум“, значить мало книжочок, а менша екземплярів. Дальша біда з такою системою є ся, що коли, прим[іром], в якомсь селі є 10 членів „Просьвіти“, то йде від Головного Виділу до них річно 10 примірників тих самих книжочок. Через те книжочка повсюдніє, а подекуди тратить в очах селянина німб

видавництва Поважаного Товариства. Коли ж до того сих 10 членів, приміром, шойно вступили, то їх бібліотеки представляються рішучо надто одноманітно. По кількох літах кожний з них має однакову бібліотеку, через що зовсім хибує головної заохоти до читання, яка лежить в тім, що оден чоловік бачить у другого незнані собі, инакші, як він має, книжки, тож наступає поспільне позичане, вимінюване і т. д. книжок. А се ж найбільше виращує охоту до читання, до книжки.

З тих усіх причин осміляюся предложити Сьвітлій Видавничій комісії та Сьвітлому Головному Виділову Тов[ариства] „Просьвіта“ у Львові який проект: *Товариство „Просьвіта“ у Львові:*

I. видає від 1914 р. починаючи, без огляду на місяці й роки, виключно тільки серії видавництв, отже: 1) *дві серії белетристичні*, одну більше до потреб простолюдина примінену, другу загальну, висшого слогу. Обі зарівно зложені з оригінальних творів, як і переводів.

1) *дві серії популярно-наукові*, низшу і висшу.

2) *серію порадників*.

Крім сего, як і дотепер „Руську Письменність“, „Письмо з Просьвіти“, „Просвітні листки“ і т. д.

II. Для кожного випуску тих видань устанавляє Товариство книгарську і членську ціну і *видає загальний цінник своїх видань*.

III. Члени одержують ті видавництва Товариства, котрі бажать собі самі і виберуть з виданого катальога.

IV. Кожний член має право обратити з Товариства безплатно видавництва по зниженій ціні до висоти *плаченої ними щорічної вкладки*.

V. Кожний член повинен щороку раз предложити дотичній Філії Товариства *виказ книжочок*, котрі замовляє.

VI. Філія, зібравши замовлення, пересилає спис замовлених примірників до канцелярії Товариства, котра пересилає замовлені книжки Філії.

VII. Евентуально могла б сим розділом книжок зайнятись і Центральна канцелярія. Прецінь висилка відбувалабися раз на рік, прим[ірно] в квітні.

VIII. Ціну книгарську видань треба би поставити таку, аби Товариство мало на кожній книжці бодай 50 % заробку. Ціна для членів була б щецо низша, однак мусіла б дати Товариству бодай 25 % чистого заробку.

Таким способом дістало би Товариство слідуючі великі користи.

1. Можна би, не вжучися термінами і тисячами примірників, *видавати безжурно багато більше*, як дотепер Товариство могло видавати. Бо деякі видання можна б тоді видавати заздальгідь в невеликій скількості примірників (себто сі, що надаються лиш до поширення між інтелігенцією). Другі треба би видавати в збільшеній скількості (але в меншій, як знині членські книжочки). Если би яка книжочка дуже добре йшла, тоді зараз можна би зробити друге видане і т. д. Одним словом, могли бисьмо тоді нерівно легче зорентуватися, чоґо народ хоче, яка лектура ему смакує, як тепер, коли засипуємо село масою примірників декількох *лиш книжочок*. Цілком автоматично відбувавбися тоді добір лектури для простолюдина. А певно також і для інтелігенції.

2. Можна би прецінь раз завести *сяку таку пляновість* у виданнях Товариства: Тепер сего не можна абсолютно зробити. Подрібний плян серіозних видавництв, хоч вже давно оброблений і передискутований,

абсолютно не може увійти в жите і, наскільки орієнтуєся в есе
відносинах „Просьвіти“, абсолютно в жите ніколи не увійде. А
щось треба. На встид і на ганьбу не маємо в 90 % області
однісенької популярної книжочки.

3. Лиш сею дорогою буде можна довести до того, *щоби* „Прог
стала дійсно головно видавничим товариством і потягла з видан
добрі бариші. Вже тепер розпродаж книжок становить значне
юче „плюс“ у фінансах Товариства. Сей „плюс“ лиш тоді може
коли Товариство буде більше видавати, як видає тепер. А
видавати буде могло Товариство аж тоді, коли знесе членські
яко такі і зробить своїх членів лиш передплатниками по їхнім
видань Товариства.

Ріжнородність книжок, що будуть розходитись на наші села,
словно скріпить охоту до читання і просьвіти між нашим наро
зможе дуже значно запотрібувати книжки серед простол
Розводитись загальниками, яка се буде велика користь для зросту
культури, не треба.

Львів, 1914.

ЦДІА України у Львові, ф. 348, оп. 1, спр. 6893, арк. 1—6. *Машинопис і р*

Примітки:

* У кінці реферату іншою рукою дописано:

„Щодо формату рішено:

а) для наукової низшої серії „Формат Господарської бібліотеки“

б) „бальтрист“ „Руської Письменности“.

Намічені праці:

1. Франки: Гінтер. Історія наук про природу (низ[ша] с[ерія]).
2. Рудницький: Фізична географія.
3. Рудницький: Геологія.
4. Рудницький: Астрономія.
5. Рудницький: Географія України.
6. Рудницький: Описова географія.
7. Гребеняк: Етнографія.
8. Чабак: Соматологія.
9. Невестюк: Жіночі хвороби.
10. Крип'якевич: Боплян. Опис України.
11. Зелізняк: Ст[ародавня] Греція.
12. Томашівський: Історія Галичини, 3 ч.
13. Томашівський: Політична історія України.
14. Томашівський: Історія української літератури.
15. Томашівський: „Листар. Співаник. Забави“.
16. Зацерковний: Податковий порадник.
17. Зацерковний: Взірцевий господар, здержати друк членських книжок, а видати 10 кн. в серіях по 3.000 прим. членам до вибору“.

РОЗДІЛ II. ЛИСТИ СТЕПАНОВІ РУДНИЦЬКОМУ

ВІД СТЕПАНА БАЛЕЯ

№ 146

[Львів, 1918 р.]¹

Для В[исоко] П[оважаного] Проф[есора] Рудницького від Балея

з прохенем, щоби се стало в „Музею“ для Чайківського Миколи²,
мав би се перевезти у Київ.

України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 209. Автограф.

Примітки:

¹ Місце і дату написання встановлено за змістом листівки приблизно. Очевидно, написана у Львові 1918 р., оскільки в цей період С. Рудницький працював у Музеї Чайківського товариства імені Шевченка.

² Чайковський Микола — див.: Анотований список адресатів.

№ 147

[Микулинці, серпень 1918 р.]¹

Високоповажний Пане Доктор!

За порадою Чайківського² посилаю на Ваші руки моє подання з чемним
просенем до Дорошенка³, щоби він ідучи взяв его з собою і передав, де
вона. Не гнівайтесь, що вже вдруге надуживаю Вашої чемности.
Важко прийняти слова вдячності і пошани.

Ст[епан] Балея

України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 4, 5⁴. Автограф.

Примітки:

¹ Місце і дату написання встановлено за змістом листа.

² Чайковський Микола — див.: Анотований список адресатів.

³ Дорошенко Володимир Вікторович — див.: Анотований список адре-

⁴ На звороті листа (спр. 2436, арк. 5) читаємо: „Curriculum vitae [ана] д[окто]ра
[імені] Балея від [ана] д[окто]ра Ст[епана] Рудницького одержав В. Дорошенко.
1918“.

ВІД ІВАНА ГАНКЕВИЧА

№ 148

Коломия, 26. IX. [19]18 [р.]

Коломия, 26 вересня [19]18

Високоповажавий Пане Професор!

Дуже дивує мене, що на мій лист не маю дотепер від Вас жодної відповіді¹. В листі тим вислав я Вам катальог і письмо [фірми] та просив Вас о дальші вказівки в сій справі².

Дуже прошу написати мені ласкаво, чи Ви лист мій отримали та чи належало би дальше робити, бо шкода би було справу залишити. Оскільки би моя присутність у Львові тепер була потрібна, я, очевидно, готов в кожній хвили приїхати.

Здоровлю щиро і остаю
з високим поважанням

І. Ганкевич

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 16. Автограф.

Примітки:

¹ Невідповідь, очевидно, спричинена хворобою дружини С. Рудницького.

² Йдеться про картографічні зв'язки С. Рудницького з картографічною установою Відня „G. Freytag und Berndt“.

ВІД ЛЕВА ГАНКЕВИЧА

№ 149

Львів, 3.10. [1]918 [р.]

Львів, 3 жовтня [1]918 [р.]

Дорогий Пане Професор!

В тій хвилині вернув з Кракова і довідався про страшну Вашу втрату¹. Прийміть слова глибокого, щирого співчуття.

Ваш

Лев Ганкевич

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 18. Автограф.

Примітка:

¹ С. Рудницький пережив велику втрату: дружина важко захворіла і 1918 р., на тридцять сьомому році життя, померла, залишивши трое дітей.

ВІД К. ГУЖКОВСЬКОГО

№ 150

Островець, 22 липня 1918 [р.]

Островець, 22/7. 1918 [р.]

Високоповажаний Пане Доктор!

З подорожи на Буковину вернув я сьогодні і відповідаю сейчас на Ваш шлюбний лист.

Я маю приїхати з кінцем сего місяця до Львова — отже, прошу, щоби молодий наш соловейко Голинський¹ пошукав мене в Народной Голосинниці. Я поговорю з ним і буду ся старати сповнити Ваше желане.

Остаю з високим поважанням і здоровлю Вас, дорогий Пане Доктор, щиросердечно.

Вповні відданий
К. П. Гужковський

ЦНА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 20. Автограф.

Примітка:

¹ Голинський Михайло (1895—1973) — оперний співак, тенор. У 1926—1930 рр. соліст опери в Києві, Одесі, Харкові, Москві, Ленінграді (Санкт-Петербурзі).

ВІД СТАНІСЛАВА ДНІСТРЯНСЬКОГО

№ 151

[Відень]¹, 9 жовтня 1918 [р.]

Abgeordnetenhause 9/10, 1918 [р.]

Дорогий Стефку!

В справі відпущення гімназійного будинку говорив я сьогодні з міністром Мадейським². Він мене впевнював, що, оскільки собі пригадує, справа прихильно полагоджена та знаходиться в Раді шкільній Краєвій, готова до виконання. Треба тому піти зараз до Ради шк[ільної] кр[асвої] поурговати, чому ще не переводять опорожнення будинку академічної гімназії на ул[иці] Льва Сапіги. Пишу рівночасно про те до Zoll-a³.

Припильнуй того і відворотно відпиши мені, як ся справа стоїть. По всякій імовірности ми вже й в Січні будемо могли спровадитися до Львова. Подай мені до відома, як стоять пересправи з Кокорудзом⁴.

А тепер щодо справи мого видавництва. Я вже поробив тут заходи, щоби Товариство ім[ені] Шевченка дістало на виданне мого Кодексу з міністерства субвенцію. Так само займаюся й справою паперу та зецерів. (Подай назвиска тих зецерів, яких треба би реклямувати). Постарайся, отже, безпроволочно, щоби Тов[ариство] Шевченка заявило готовість приступити до такого видавництва і щоби зараз внесло на мої руки подання

до міністерства Просвіти о субвенцію. В поданю треба подати м[іж] також наказ майбутніх видатків видавництва. Як треба, то й я м[іж] уложити таке подане, але мусів бим мати підпис Товариства.

Що-небудь з нами буде — видавництво Кодексу ще на дов[го] кінечне, бо не так скоро буде можна завести новий приватний. Прощу Тебе о найскоршу відповідь.

Твій

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 21—22. Автограф.

Примітки:

¹ Місце написання встановлено за змістом листа.

² Abgeordnetenhaus (нім.) — палата депутатів.

³ Мадейський Порай (Станіслав Мадейський фон Парай) (1841—?) — австрійський державний діяч, юрист за фохом, професор Краківського університету, член рейхсради і галицького сейму. З 1893 р. керівник народної освіти і духовних справ. Автор праць з права і політичної брошури про державну мову в Австрії „deutsche Staatssprache“ (Відень, 1884).

⁴ Мабуть, Цоль Ф. (Zoll Fryderyk молодший) (1865—?) — юрист, навчався в Кракові та Відні, з 1897 р. професор австрійського права в Ягелонському університеті. Син Цоля Ф. старшого (1834—1917) — польського юриста, професора римського права у Ягелонському університеті, посла у львівському сеймі.

⁵ Кокорудз Ілля (1857—1933) — педагог, письменник, філолог-класик, україніст, дійсний член НТШ, директор Академічної гімназії у Львові (1911—1927), голова товариства „Рідна школа“.

№ 152

Відень, 18 червня 1918 [р.]

Abgeordnetenhaus¹

Коханий!

Полковник Мошинський¹, з Києва переїзджаючи з поворотом через Львів, наміряє дати ініціативу до спільної Праці державних і австрійських Українців на Культурному полі і скласти спільний Комітет, що мав би зайнятися справами народного й середного шкільництва на Україні (учительські сили, букварі, читанки, научні підручники на українській мові, педагогічні научні пляни і т. д.)².

Я звертаю його отсим на Твою адресу, щобиш скликав найвизначніших наших робітників на полі народного і середного шкільництва та поміг скласти сей Комітет, про який я згадував повисше.

Ходить о справдішну роботу — тому добери лише таких людей, на яких позитивну поміч можна числити. Такий комітет міг би утворитися при Наук[овому] Товаристві ім. Шевченка у Львові і міг би мати подвійний осідок, один у Львові, другий у Києві.

Займися щиро сею справою. Десь коло 8 або 10. липня будемо переїжджали через Львів до Тюдева. Цілуємо Вас усіх сердечно.

Стах

Відень, 18/6 1918 [р.]

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 83. Автограф.

Примітки:

* Abgeordnetenhaus (нім.) — палата депутатів.

¹ Мошинський Євген — юрисконсульт в Головному управлінні військово-судових справ у Києві.

² Праця С. Рудницького в цьому напрямку з'явилася щойно через рік (Початкова географія для народних шкіл з багатьма малюнками і картою.— Київ; Львів; Відень: Заригора, 1919.— 191 с.— Шкільна секція.— Ч. 21).

ВІД МИРОНА ДОЛЬНИЦЬКОГО

№ 153

Відень, 25 липня [19]18 [р.]

Відень, 25. 7. [19]18 [р.]

Високоповажаний Пане Професор!

Прошу мені вибачити, що в отсей спосіб звертаюся до Вас й забираю Ваші своїми особистими справами час. Та справа, про яку хочу писати, мені так видна, що мушу й на се відважитися.

Був я тепер на 14 днів відпустці вдома. Вертаючись через Львів, вступив я до П[ана] Професора, до Музею (бо приватної адреси не міг знайти), щоби відвідати Вас, пригадати минуле й згадати про будуче. Та, на жаль, не застав я П[ана] Професора. Довше задержуватися не міг, бо був вже найвисший час їхати назад, на своє місце. І тепер саме з Відня зваглянувшись, я ще раз в ситуації — звертаюся до вас, П[ане] Професор, щоб послухайте, коли ласка, з чим:

Шукаю у Вас помочі. Іменно послідних 8 місяців стою я на Італ[ійському] фронті, а в посліднім часі перебував й 13-офензиву. Час був би подумати щось про себе, бо інакше прийде там марно загинати. А тут нема як. Сам нічо не пораджу. Але після того саме, як розвідався, є один вихід для мене, і то лише при ласкавій помочи Вас, п[ане] Професор. Як чув я і бачу, багато людей, які, впрочім, є так само frontdiensttauglich*, мають різні занятя, як, пр[иміром], при різних відділах й бюрох на Україні. А що найважніше, що лучається, що люди ті фундують там як знатока справ, якими вони перед тим не займалися ні на них не визнаються. Чи не могли би й мені щось подібного? І тому буду просив Вас о одно. Чи не могли би Ви, п[ане] Професор, порозумітися щодо мене з пос[лом] Васильком¹, а може би він своєю інтервенцією, пр[иміром], скажім, у Вишиваного В.² — міг мене відтам витягнути. Може, нашлюбиса деяке місце для мене, як для чоловіка, що займався географією, скажім, або щось в тім роді. Піддаю сю справу тому, що знаю случаи, де люди сею дорогою зуміли дістатися. Маю надію, що коли б Ви, В[исоко] п[оважаний] Професор, мені в сій справі допомогли, може воно і пішло б. Я тут, пр[иміром], говорив з Йос[ипом] Сінгалевичом³, і він сказав мені, що вигляди могли би бути — тільки у А. О. К. муситьсја мати якусь точку зачепу, й тому радив, щоби таки звернутися до Вас о Поміч, а іменно просити Вас, щоби Ви писали до Василька й мене у нього зарекомендували з просьбою о інтервенцію отсій справі. Се був би одинокий для мене вихід, інакше

чорт знає що станеться, коли дальше там зістану. Або на добре захові, бо вже і так мої нерви так слабкі, що ледви держуся, або, коли дальше так піде, й не верну відтам. А так бодай на якийсь час врятував би себе і впрочім, зробив би щось. І так сходить час — чоловік марнує час і сили в непевний найближшої години. Тому коли лише час є у Вас вільний, П[ане] Професор, — так прошу зробіть то для мене, поки є ще час. Як дуже був би я Вам вдячний! Коли б знали, скільки великого — безмежно добра Ви зробили б мені, коли б справа гарно вийшла.

А тепер еще позволю собі подати, можливо, потрібні до сеї справи дані: уродився я 21/6 1892 р. Університет скінчив в р. 1914 у Львові — відтак еще через рік студював у Відні. Від лютого 1916 — вересня 1916 [р.] був занятий як учитель історії й географії при укр[аїнській] гімназії в Яворові. Щодо іспиту, то є я в стадії приготування, іменно скінчив праці й задумував вже навесну 1917 [р.] сідати до іспиту. Та військо стало перешкодою. В липни 1916 р. мустерували мене. Дирекція гімназії вносила прошення о Enthebung**, але мене як замолодого не звільнено. В листопаді 1916 р. нарокував я Praesentiert*** 7. 12. 1916 з класифікацією „А“, і на сім стоїть донині. В серпні 1917 р. скінчив я офіцерську резервову школу XI корпусу в Jagendorf і за поступом besonders geeignet****. В грудні 1917 [р.] відійшов в полк 2, там остаю донині при J.R.55. В цвітні сього року (Rmges. Kmndo Ab. 7. № 114.17/4. 18) зістав я фенріхом. Брав між инчими участь в послідній офензиві над Пявом і за ню поданий до великої срібної. Теперішня моя адреса. Fhr. M.D.I.R. 55/ Minen Werfer Abteilung Feldpost 529.

Се було б все. Лиш еще повторю свою просьбу. Поможіть, П[ане] Професор! А коли ласка, зробіть се сейчас, бо як я сьогондя дізнався. пос[ол] Василько остає тут дуже короткий час, а опісля виїздить кудись до санаторії.

Коли б дозволив час, прошу написати й до мене (обережно) в сій справі. В надії ласкавої помочи зі сторони П[ана] Професора вже тепер щиро дякую і, здоровлячи усім добром, остаю з глибоким поважаням.

Мирон Дольницький

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 24—25 зв. Автограф.

Примітки:

* Frontdiensttauglich — придатний до стрйової (військової) служби.

¹ Василько Микола (1868—1924) — український політик і дипломат, громадсько-політичний діяч, посол до буковинського сейму й віденського парламенту (1898—1918), співзасновник Загальної Української ради у Відні (1915) та Української національної ради у Львові (1918), представник ЗУНРу в Австрії (1918—1920), посол УНР у Швейцарії й Німеччині (1920—1924).

² Вишиваний Василь, він же Габсбург-Льотрінген Вільгельм (1895—1951) — австрійський князь і армійський офіцер, командував австрійськими частинами в Україні (1918). За Директорії (1919) полковник УСС, схоплений МВС СРСР у Відні, помер на засланні.

³ Сінгалевич Йосип — дані про нього відсутні. Можливо, брат Сінгалевича Володимира.

** Enthebung (нім.) — звільнення.

*** Praesentiert (нім.) — той, хто презентує.

**** Besonders geeignet (нім.) — особливо придатний.

№ 154

Місце постою, 5 серпня [19]18 [р.]

Місце постою: 5/8. [19]18 [р.]

Дорогий Пане Професор!

Щиро дякую за Вашу картку, а ще за добру Вашу волю зайнятися цією справою. Шкода лиш, що Микола¹ тепер з Вами лихо живе. Я мав надію, що коли б у його руки було то дісталось, то було би, може, і що з того вийшло. То все таки маю надію й нею потішаю себе, що, може, з чого щось вийде, бо самі певно знаєте, як мені в нинішнім часі придалибися гроші. Тож і нетерпеливо жду на вістку від Вас про остаточний результат, тому іще раз попрошу Вас, оскільки вислід буде в чім іще від Вас залежати, не забувати про мене.

Рівно ж незвичайно утішила мене й друга вістка про друкування моєї великої праці на Вашім семінарі². Скажу правду, що не знаю, що спонукало Вас, п[ане] Професор, її тепер друкувати, жаль мені, що не можна було мені якось іще справити і що вона в таким виді ввійде в друк. Тож вона так мало варта! Коли буде готовий друк, прошу мені її прислати. Боже! Який я далекий тут від тих річий — а як дуже схотів би знова зайти в них. Я чую в собі таку енергію вернути назад до них. Тут так мучиться чоловік! Та годі! Чей же колись кінець буде сьому, а судьба для мене не буде злою. Лиш коби більше сил й здоровіші нерви.

Надзвичайного у мене нічого. Тепер ми якийсь час на т[ак] зв[аному] „райі“. Сиджу й нуджуся. Хотів би чи читати щось, та немає що. А тих важких глупих й пустих річий als „Die Sonne scheint“ або „Mein Herr“ маю вже досить — тому, п[ане] Професор, може би прислали мені що цікавого до читання. Щось інтересного з географії? Коли вийдуть Ваші підручники?³ Я читав вже про них! Хотів би їх бачити!

А як наші громадські справи? Ті вістки, що їх читається в часописах або дістається доривочно в листах з краю, іще більше денервують мене і погіршують моє положення.

Прошу не гніватися, що так багато дурниць написав — але так любо зробилося мені, що міг до Вас написати. Пригадав собі давні часи — гарні часи. Коли то чоловік вмів іще чимось одушевлятися. А нині? Життя ломить, хоч як не даюся.

Остаюсь з глибоким поважанем й здоровлю щиро-сердечно.

М. Дольницький

ЦІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 10—11 зв. Автограф.

Примітки:

¹ Можливо, Микола Чайковський — див.: Анований список адресатів.

² Мабуть, йдеться про працю М. Дольницького „Децо про новійші погляди на єство географії“ (Збірник Математично-природописно-лікарської секції НТШ.— Т. XVIII.— Львів, 1919.— С. 19—37).

³ „Die Sonne scheint“ (нім.) — „Сонце світить“.

⁴ „Mein Herr“ (нім.) — Мій пан.

³ Очевидно, йдеться про праці: Проблеми географії України // Зб. Математично-природописно-лікарської секції НТШ.— Львів, 1919.— Т. 18— С. 1—90; Початкова географія для народних шкіл, з багатьма малюнками і картами.— Київ; Львів; Відень: Вернигора, 1919.— 191 с.— Шкільна секція.— Ч. 21.

№ 155

Білиць, 8 жовтня [19]18 [р.]

Дорогий Пане Професор!

Вчера заїхав до Кадри¹ й щойно тут довідався з часописа про тяжкий удар², який на Вас зіслала судьба. Хоч спізнені та щирі-сердечні слова мого співчуття прийміть, дорогий Пане Професор.

Здоровлю сердечно й остаюся

з глибокою пошаною.

М. Дольницький

Білиць: 8/10. [19]18 [р.]

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 13. Автограф.

Примітки:

¹ Кадра (*франц.*) — командний і рядовий склад збройних сил держави, що перебуває на дійсній службі; доповнючий відділ якоїсь військової частини (кадри фронтових частин УГА звалися запасними кошами).

² Втрата дружини, яка важко захворіла і на тридцять сьомому році життя померла, залишивши трое дітей.

ВІД ЕРГАРДА ДЬОРНЕРА

№ 156

10 травня 1918 [р.]

den 10. Mai 1918

Geehrter Herr Professor!

Gestatten Sie, daß ich Ihnen aus Nordfrankreich beste Grüße sende und nochmals vielen Dank sage für dies freundliche Entgegenkommen, das Sie mir bei meinem Studium in Ihrem Museum bewiesen. Eine prächtige Frühlingssfahrt liegt hinter mir, führte sie mich ja durch meine geliebte Heimat. Dann hatte ich Gelegenheit, eine Anzahl belgischer Städte kennen zu lernen: Brüsse, Mons, Torurnai. Ein stärkerer Gegensatz wie Galizien mit seiner doch noch so primitiven aber auch frischen und kräftigen, bodenwichtigen Kultur und diesem hochgeschichtlichen Boden ist kaum zu denken. Ich wanun noch so voll galizischer Eindrücke und wurde nun plötzlich in diese traumenden Städte mit ihren herrlichen gotischen Kathedralen versetzt.

Dieser Gegensatz hat mir das Verständnis außerordentlich erleichtert. Leider ist mir wirklich gutes Modernes wenig vor die Augen gekommen, abgesehen vom Brüsseler Justizpalast. Fest glaube ich, daß sich bei Ihnen im Osten stärkere Kräfte bewegen. Mit besonderem Interesse hörte ich von den Veränderungen in der Ukraine, bestätigten sie mir ja Ihre Ansichten. Ich wünsche Ihnen fernerhin alles Gute und Schöne. Grüßen Sie bitte Herrn u. Fr. Polansky sowie Fr. von Jarymowicz bestens von mir. Heil!

Ihr Eerhard Dörner

ЦДА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 7, 7 зв. Автограф.

10 травня 1918 [р.]

Шановний пане професор!

Дозвольте надіслати Вам найкращі вітання з Північної Франції і ще раз висловити Вам велику вдячність за ту приятельську люб'язність, яку Ви виявили щодо мене під час моїх студій у Вашому музеї. Чудова весняна мандрівка залишилась позаду, вона вела мене шляхами любого мені рідного Краю. Згодом я мав можливість пізнати декілька бельгійських міст: Брюсель, Монс, Тоурнай. Важко собі уявити більший контраст, ніж Галичина з її досі ще такою примітивною, однак настільки свіжою і дужою альпійсько-потужною культурою та цією глибоко історичною землею. Все ще сповнений галицьких вражень — коли враз був перенесений у ці омріяні міста з їхніми чудовими готичними катедрами. Цей контраст надзвичайно полегшив мені розуміння. По-справжньому гарне сьогоднішнє, на жаль, рідко впадало мені у вічі, за винятком Брюсельського палацу юстиції. Я твердо переконаний, що у Вас на Сході починають діяти свіжі сили. З особливою цікавістю почув про зміни в Україні, вони підтвердили мені Ваше переконання. Бажаю Вам надалі всього доброго і гарного.

Вітайте від мене пана¹ та панну Полянських, а також панну фон Яримович. Хай щастить!

Ваш Ергард Дьорнер.

Примітка:

¹ Див. прим. 14 до листа № 72.

ВІД АЛЬФРЕДА ЕНСЕНА

№ 157

Стокгольм, січень 1918

Bibliothek der Nationen

Redaktion: Dr. M. Ehrenpreis, Dr. Alfred Jensen

Rundschreiben.

Stockholm Januar 1918

P[ileno] T[itulo]

Die Unterzeichneten haben mit der hiesigen Verlagsfirma P. A. Norstedt & Söner ein Übereinkommen getroffen, betreffend der Herausgabe einer Bücherreihe unter dem Gesamttitel:

BIBLIOTHEK DER NATIONEN

Diese Bibliothek soll eine Serie von Monographien über fremde Nationen umfassen, in erster Linie über die „kleinen“ Völker, welche unmittelbar oder mittelbar in den Weltkrieg verwickelt sind und deren kommende Geschehnisse bei den bevorstehenden Friedensverhandlungen entschieden werden dürften.

Die Initiatoren gehen von dem Grundgedanken aus, dass der gegenwärtige Zustand der Zerrissenheit unter den Völkern mit dem diplomatischen Frieden nicht aufhören werde, dass vielmehr zu diesem Zwecke ein längere Prozess der Völkerversöhnung nach dem Kriege folgen müsse. Für diese Versöhnung ist ein gegenseitiges Sicherkennen und Sichverstehen notwendig. Zu dem alten Gebot: *Erkenne Dich selbst!* gesellt sich in unserer Zeit ein neues: *Erkennt Euch gegenseitig!* In den Dienst dieses neuen Gebotes stellt sich die Bibliothek der Nationen.

Der Weltkrieg, ist teilweise durch den Umstand ermöglicht worden, dass die Völker einander zu wenig kannten und irreführende Vorstellungen von einander hatten. Diese gegenseitige Unkenntnis ist eine der Quellen des Völkerhasses und der Missverständnisse. Es erscheint deshalb als eine der Voraussetzungen für eine neue, gerechte Ordnung der Dinge und für die Sicherstellung des Schutzes der Minderheiten, dass die Völker sich gegenseitig kennen lernen. Dies ist der beste Weg zur Versöhnung der Völker sowie zur Wiederaufrichtung der abgebrochenen internationalen Verbindungen nach dem Kriege.

Die neutralen Länder sind berufen, bei dem Wiederaufbau der Welt eine wichtige vermittelnde Aufgabe zu erfüllen, in politischer, wirtschaftlicher und vor allem kultureller und moralischer Beziehung. Es erscheint daher als ein dringendes Gebot der Zeit, den skandinavischen Völkern die Möglichkeit zu geben, die fremden Nationen durch zuverlässige und objektive Darstellungen kennen zu lernen, die eben so frei sein müssen von tendenziöser Schönmalerei, wie von gehässiger Verkleinerung und Entstellung. Neben diesem aktuellen Zwecke sollen jedoch die tieferliegenden Dauerzwecke des Austausches geistiger und kultureller Werte und des Ausbaues einer Weltkultur volle Berücksichtigung finden.

Die Monographien erscheinen bandweise, im Umfange von ungefähr je 15 Druckbögen. Jeder Band umfasst:

I. Historische Übersicht.

II. Vom Lande (Geographie, Statistik, ökonomisch-finanzielle Verhältnisse, politische Einrichtungen u. s. w.).

III. Vom Volke (Volkscharakter, Sitten und Bräuche, soziale Struktur).

IV. Kultur (Religion. Bildungswesen, Lebenskultur? Presse, Parteiwesen

V. Literatur (insbesondere die zeitgenössische, möglichst mit Literaturproben).

VI. Kunst und Theater.

VII. Die weltpolitische Stellung.

Die leitenden Grundsätze der Redaktion sind: wissenschaftliche Kompetenz, verbunden mit lebendiger Anschaulichkeit der Darstellung; ungebrochene Objektivität und Neutralität im weitesten Sinne. Im Sinne dieser Richtlinien soll jeder Band nach Möglichkeit von Angehörigen der betreffenden Nation ausgearbeitet werden, ferner sollen die einzelnen Gebiete jedes Bandes von berufenen Fachmännern bearbeitet werden; schliesslich soll jeder Band eine synthetische Zusammenfassung von Seiten der Redaktion bringen. Jedes wird jeder Band ungefähr 12 Seiten Illustrationsmaterial (Karten, Landschaften, Porträts und Volkstypen), sowie am Schlusse eine Literaturübersicht und ein orientierendes Sach- und Namenregister bringen.

Die für 1918 in Aussicht genommenen Bände behandeln: *Bulgaren, Polen, Russen und Ukrainer*.

Indem wir für jede Anregung oder Aufklärung im Interesse unseres Unternehmens herzlich dankbar sind und indem wir auf Ihr wohlwollendes Interesse und Ihre wertvolle Mitwirkung rechnen, zeichnen wir

für die Redaktion der „Bibliothek der Nationen“:

Dr. M. EHRENPREIS

Dr. ALFRED JENSEN

Engsholmstorg 3 A

Dalagatan 14

Stockholm 1918. P. A. Norstedt Söner. 175484

України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 121, 121 зв. *Машинопис*.

Бібліотека націй¹

Редакція: д[октор] М. Еренпрайс, д[октор] Альфред Єнсен

Стокгольм

Стокгольм, січень 1918 [р.]

Р. Т. [замість заголовка]

Ті, що нижче підписалися, дійшли згоди з тутешньою видавничою компанією П. А. Норстедт та Зьонер стосовно видання серії книжок під загальним заголовком:

БІБЛІОТЕКА НАЦІЙ

Бібліотека має охоплювати серію монографій про чужоземні нації, насамперед про „мали“ народи, які прямо або опосередковано втягнуті у війну і майбутня доля яких могла б вирішитися під час наступних мирних переговорів.

Ініціатори керуються головною думкою, що сучасна роз'єднаність між народами не припиниться внаслідок дипломатичної угоди, що цій меті скоріше мав би відповідати більш тривалий післявоєнного примирення між народами. Для цього примирення необхідні взаєморозуміння та взаємопізнання. До старої заповіді „Пізнай сам“ приєднується нова „Пізнайте себе взаємно“! На службу цій заповіді стає Бібліотека націй.

Світова війна стала почасти можливою через те, що народи мало знали один одного та мали хибні взаємні уявлення. Саме така незнання стала одним з джерел ненависти та непорозумінь між народами. Тому постає одна з передумов нового справедливого ладу та гарантія захисту меншин — аби [народи] пізнали один одного. Це найкращий засіб до примирення між народами у післявоєнний час та відновлення перерваного зв'язку між ними.

У відбудові світу нейтральні країни покликані виконати важливе середницьке завдання щодо політичних, економічних і насамперед культурних та моральних зв'язків. Звідси випливає нагальна заповідь часу — надати скандинавським народам можливість пізнати інші нації через об'єктивне та об'єктивне висвітлення, яке має бути вільним як від тенденційної пропаганди, так і від осоружного применшення та спотворення. Преп'єра до цієї актуальною метою належить повною мірою враховувати глобальні далекосяжні цілі — обмін духовними й культурними цінностями та розвиток світової культури.

Монографії вийдуть окремими томами обсягом приблизно по 15 друкованих аркушів кожен. Кожен том охоплює:

I. Історичний огляд.

II. [Відомості] про країну (географія, статистика, економічно-фінансове становище, політичні установи та ін.).

III. Про народ (характер народу, традиції та звичаї, соціальна структура).

IV. Культура (релігія, освіта, побутова культура, преса, партії та ін.).

V. Література (особливо сучасна, бажано з літературними зразками).

VI. Мистецтво та театр.

VII. Всесвітньо-політичне положення.

Головними принципами, якими керується редакція, є: наукова компетенція, пов'язана з жвавою наочністю висвітлення; сувора об'єктивність та нейтральність в широкому розумінні. Відповідно до цих вказівок необхідно, щоб кожен том розроблявся по можливості представниками відповідної нації; далі окремі розділи томів повинні опрацьовуватись [спеціально] запрошеними фахівцями; нарешті, кожен том має містити синтетичні узагальнення редакції. Більш того, кожен том міститиме приблизно 12 сторінок ілюстративного матеріалу (карти, ландшафти, портрети, типи народів), а наприкінці — в заключній частині — також огляд літератури і орієнтовний предметний та іменний покажчики.

У томах, запланованих на 1918 р., розглядаються: болгари, поляки, євреї та українці².

Щиро дякуючи за кожну ініціативу чи просвітницьку роботу в інтересах нашої справи та розраховуючи на Вашу доброзичливу зацікавленість та Вашу дорожочісну співпрацю, ставимо свої підписи від імені редакції Бібліотеки націй.

Д[окто]р М. Еренпрайс

Кунгсгольмсторг, 3^A

Стокгольм 1918. Р. А. Норстедт Зьонер 175484

Д[окто]р Альфред Єнсен

Далаяган, 14

Примітки:

: Штамп.

Четвертий випуск „Nationernas Bibliotec“ (Redaktion M. Ehrenpreis och A. Jensen. Stockholm: P. A. Norstedt & Soner Forlag, 1921.— 131 s.) присвячений Україні. Чи продовжився випуск по смерті А. Єнсена, який помер восени 1921 р., невідомо. Український випуск „Ukrainarna“ („Україніка“) складався із семи розділів. Другий історичний „незаслужено носив“ ім'я М. Грушевського (див.: Грушевський М. Посмертна згадка про Альфреда Єнсена // Україна.— 1924.— № III.— стор. 101), другий і третій розділи присвячені „Краєві і народів“ і надписані іменем Степана Рудницького (див.: Там само). М. Грушевський назвав IV випуск „маленькою енциклопедією українознавства“. За його словами, А. Єнсен — це „один з небагатьох людей і тямущих приятелів, що їх мав український народ у західноєвропейським світі. Його історії, літературі і життю присвятив цілий ряд публікацій“ (Там само).

№ 158

Стокгольм, 4 січня 1918 [р.]

Stockholm, d. 4 Jan. 1918

Dalagatan 14

Lieber Herr Doktor!

Ich danke Ihnen herzlich für Ihren Brief und für Ihre *gesellige* Wirkung. Ich bin Ihnen dankbar, falls Sie sich in Verbindung mit Hnatjuk setzen wollen, denn sein Name in Bezug auf Folklore etc. dürfte nicht fehlen.

Sowohl schriftlich wie durch Skoropys, der vor einigen Wochen nach Kiev fuhr, habe ich versucht, Kontakt mit Hruschewskyj zu bekommen. Gott weiss aber, ob die Ukrainer am Dnipro in diesen aufgeregten Zeiten historisch mitwirken können. Schon der Postverkehr geht ja schrecklich langsam und ist nichts weniger als sicher. Falls Hruschewskyj selbst nicht Zeit hat, wird er hoffentlich erlauben, dass ich, auf Grundlage seiner historischen Werke, eine kurze Übersicht zu ukrainischer Geschichte schreibe. Für die moderne ukrainische Literatur, sowie Kunst und Theater, müsste ich gerne die Herren Efremov und Antonovič in Kiev bieten. Wenn sie aber dafür nicht zu haben sind, welche waren dafür kompetent und geneigt??

Für die Abteilung Kultur (incl. Religion, Presse, Parteiwesen, etc.) haben wir unseren Mann leider noch nicht gefunden!!! ???

Ich bin Ihnen für jede Anweisung und Rat besondes dankbar. Ich ersuche Sie auch mit Dr. Paneyko verhandeln, ob er geneigt sei, den betreffenden Abschnitt (die westpolitische Stimmung der Ukraine) nebst Übersicht der neueren politischen Ereignissen zu verfassen.

Der ukrainische Band soll etwa 300 Seiten betragen. Das Hauptgewicht muss auf die moderne jetzige Ukraine gelegt sein, der Inhalt sachlich-wissenschaftlich, aber die Darstellung populär, d.h. [das heißt] für das grosse Publikum berechnet, ohne zu viel wissenschaftliche Details lebendig, klar, genießbar.

Immerhin hoffen wir, daß das Buch über Ukraine im Herbst fertig sein wird, und für Erreichen des schönen Zieles rechne ich auf Ihr Mitwirken.

Die Manuskripte sollen deutsch (oder französisch) geschrieben sein, damit sie recht schrell — unter meiner Kontrolle — übersetzt werden können.

Im Mai wird „Bulgarien“ erscheinen, als erster Band. In der Hoffnung daß Sie in Ihren wissenschaftlichen Kreisen für die schön geplante *Werk* Interesse wecken, bleibe ich
Ihr dankbar ergebener

Alfred Jensen
(Unterschrift)

Der Verleger ist unserer vornehmste Firma und sie wird die ukrainischen Verhältnisse gewissenhaft ordnen.

Noch eines! Ich werde selbst eine kleine ukrainische poetische Anthologie (etwa 1 $\frac{1}{2}$ Druckbogen) redigieren resp[ektive] übersetzen. Ich möchte gerne von kompetenter Seite wissen, welchen Verfasser resp[ektive] Gedichteprobe zu wählen seien. Die klassische Literatur der Ukraine besitze ich schon. Aber von der neuesten fast gar nichts. Vielleicht könnte ich Abschriften bekommen von Gedichten, die in den letzten Jahren bei Ihnen erschienen und besonders schön oder charakteristisch sind (mit Notizen über resp. Verfasser). Vergessen Sie das auch nicht!! Und alles so schnell wie möglich.

Gerade zu dieser Zeit soll das keine Geschmierer werden!

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 98, 98 зв. Автограф.

Стокгольм, 4 січня 1918 [р.]

Далагата, 14

Дорогий пане докторе!

Щиро дякую Вам за Вашого листа і за Вашу приятельську співпрацю. Я був би вельми вдячний Вам, як би Ви захотіли сконтактуватися з Гнатюком¹, оскільки його імені не повинно би бракувати [в розділі] фольклору та інших. Як в письмовій формі, так і через Скорописа², який декілька тижнів тому поїхав до Києва, я намагався встановити контакт з Грушевським³. Але Бог знає, чи зможуть українці на Дніпрі в ці тривожні часи співпрацювати в царині історії. Навіть поштовий зв'язок жахливо повільний і зовсім ненадійний. Якщо сам Грушевський не матиме часу, то він, сподіваюсь, дозволить, щоб я на підставі його історичних праць написав короткий огляд української історії. Що ж стосується сучасної української літератури, а також мистецтва і театру, то я рекомендував би панів Єфремова⁴ і Антоновича⁵ з Києва. Але якщо їх не вдалось би до цього залучити, тоді хто інший був би у цьому компетентний і схильний [цим зайнятися]?

Для розділу культури (вкл[ючаючи] релігію, пресу і партійну справу і т. ін.) ми, на жаль, ще не знайшли відповідної людини!!! ???

Особливо вдячний Вам за кожен вказівку і пораду. Прошу Вас також переговорити з д[октором] Панейком⁶, чи був би він ласкавий підготувати відповідний розділ („Західнополітичний настрій України“) з оглядом нових політичних подій.

Український том повинен складати близько 300 сторінок. Головну увагу слід приділити *новітній сьогочасній Україні*, зміст — предметно-науковий, а виклад — популярний, тобто розрахований на *широке коло читачів*, не переобтяжений надлишком наукових деталей. Жвавий, чіткий і такий, що приносить насолоду.

Ми таки сподіваємося, що книга про Україну буде готова восени, для досягнення цієї прекрасної мети я розраховую на Вашу співпрацю⁷.

Рукописи належить писати німецькою (чи французькою) мовою, аби можна було під моїм контролем досить швидко перекласти.

У травні вийде перший том „Болгарія“.

З надією, що Ви у своїх наукових колах зможете пробудити зацікавлення до так чудово запланованого твору, залишаюся у вдячності та відданості Вам

Альфред Єнсен
(Підпис)

Видавцем є наша найповажніша фірма, і вона в належний спосіб систематизує становище в Україні.

Ще одне! Я сам відредагую або перекладу малу українську поетичну збірку (приблизно півтора друкованого аркуша). Радо дізнався б від компетентної сторони, якого укладача та які зразки поезії слід було б обрати? Класичну літературу України я вже маю. Але з новітнього періоду немає майже нічого. Можливо, я міг би отримати копії віршів, які надіслали у Вас в останні роки і є особливо гарними чи типовими (з короткими відомостями про вельмишановних авторів). Не забудьте і про це, будь ласка!!! І все [необхідно зробити] якомога швидше.

Саме нині не повинно бути жодної „базгранини“!

Примітки:

¹ Див. прим. 2 до листа № 10.

² Скоропис-Йолтуховський Олександр (1880—1946) — діяльний член Української Арештований у зв'язку з виборами до першої Державної Думи і, відсидівши місяці в „одинокі“, був засуджений на досмертне заслання в Єнісейський Сибір, звідки втік за кордон. З початком Першої світової війни один з організаторів і член Президії СВУ, прихильник П. Скоропадського та ідеології українського монархізму. Залишив розвідку „На переломі“ під псевдонімом Вишневецький, представник Редакції Українського наукового інституту в Берліні. У 1945 р. заарештований радянськими властями в Берліні, вивезений у Мордовію і тут, в Сибіру, за рік помер.

³ Грушевський Михайло — див.: Анований список адресатів.

⁴ Див. прим. 2 до листа № 36.

⁵ Антонович Дмитро (1877—1945) — син Володимира, історик мистецтва театру, політичний діяч, один із активних діячів Центральної Ради та один із організаторів Українського вільного університету у Відні і Празі, професор історії мистецтва й ректор УВУ, довголітній директор Музею Визвольної боротьби, один з організаторів української революційної партії (УРП).

⁶ Панейко Василь (1883—1956) — громадський і політичний діяч, журналіст, редактор журналу „Молода Україна“ (1905), співробітник і редактор „Діла“ (1907—1918), „Літературно-наукового вістника“ (1908—1914), закордонний кореспондент „Діла“ у Франції (з 1925 р.).

⁷ Йдеться про написання праці С. Рудницького „Ukrainarna: Ländet“ (Ukrainens geografi, Ukrainiska folket.— Stockholm: Edit. M. Ehrenpreis, A. Jensen, 1921.— 128 s.) шведською мовою.

№ 159

Стокгольм, 11 січня 1938 р.

Stockholm, 11. 1. 1938

Dalagatan 11

Hochverehrter Herr und Freund!

Hiermit ein Prospekt, das Sie und Ihre Landsleute gewiss interessieren wird.

Was den ukrainischen Teil betrifft, rechne ich mit Bestimmtheit Sie als Mitarbeiter zu haben und zwar für Abteilung II (Land, Landwirtschaft etc.), vielleicht auch für III (Volkscharakter etc.)

Der ganze Band sollte etwa 300 Seiten umfassen — also weiterhin die Abschnitte II & III etwa 8—10 Druckbogen zusammen umfassen.

Daß Ihre Leistung einen hohen wissenschaftlichen Wert haben wird, brauche ich nicht zu sagen. Hier aber handelt es sich auch darum, daß die formale Darstellung sehr wichtig und für das grosse Publikum gemessen wird.

Die ukrainische Publikation soll schon im Herbst erscheinen und deshalb möchten wir die Manuskripte schon vor 1. Juni in der Hand haben. Dieselben sollen deutsch, französisch oder englisch geschrieben sein (also nicht Slawisch), damit die Übertragung ins Schwedische — unter meiner Kontrolle — recht bald [...] geschehe.

Was Honorare betrifft, erlaube ich mir zu fragen, ob Sie mit 100 schwedischen Kronen zufrieden sein werden.

Für ukrainische Geschichte will ich Hrusovskyj werben, falls er dazu Zeit hat. Literatur von S. Efremov in Kiev und Kunst-Theater von Antonovyt in Kiev. Was sagen Sie dazu? Vielleicht wollten Sie Hnatjuk fragen, ob er das spezielle Kapitel von „Sitten und Bräuche“ verfassen wollte, denn sein hervorragender Name dürfte in vielen Werken nicht fehlen.

Was schliesslich „Die weltpolitische Stellung“ (etwa 1 Druckbogen) anbelangt, denke ich an den Abg. Dr. Cehelskyj. Ich kenne seine Adresse nicht. Vielleicht wollen Sie sich mit ihm in Verbindung setzen und die Sache mit ihm in meinem Namen besprechen.

Da es sich hier um eine kulturische und dabei nationale Sache handelt, wage ich zu hoffen, dass Sie und übrige Mitarbeiter dieselbe nach besten Kräften besprechen wollen. Vor allem — die Sache duldet keine Verzögerung. Da aber die resp. Verfasser ihre Gebiete richtig beherrschen, dürften diese populäre Darstellungen verhältnismässig schnell zu Ende gebracht werden.

Ich erwarte mit Ungeduld Ihre-gewiss bejahende — Antwort in Bezug auf Ihre Mitarbeit schriftlich. Sehr lieb wäre mir ein *telegraphisches Ja*. Dann nehmen Sie die Arbeit sofort in Angriff (es wird ja eine populäre Verkürzung Ihres schönen Buches über Ukraina) und wir werden dann die Details schriftlich näher besprechen. Und vergessen Sie nicht, Hnatjuk und Cehelskyj für die Sache zu interessieren.

Mit herzlichen Grüssen

Ihr ergebener

A. Jensen
Unterschrift

Примітки:

¹ Грушевський Михайло — див.: Анований список адресатів.

² Див. прим. 2 до листа № 36.

³ Див. прим. 5 до листа № 158.

⁴ Див. прим. 2 до листа № 10.

⁵ Див. прим. 3 до листа № 113.

* Тут і далі німецькі терміни „ruthenisch“, „ruthenische Sprache“, „Ruthenen“ перекладаються відповідно до традиційно вживаних на західноукраїнських землях з XIX ст. термінів „руський“, „русинський“, „руська мова“, „русин“. Вони адекватні до східноукраїнським „український“, „українська мова“, „українець“ або „малоросійський“, „малоруська мова“, „малорос“.

№ 160

Стокгольм, 7 березня 1911

ATIONERNAS [...]

[BIBLIOTHEK DER NAT[IONEN]

REDAKTION: Dr M. Ehrenpreis, Dr A. Jensen Dalagatan, 4

Stockholm, den 7. März 1911

Verehrter Freund!

Danke vielmals für Ihren Brief! Da das Interesse für die Ukraine heute besonders rege ist, werden wir doch den ukrainischen Band schon im Herbst publizieren, obgleich die bewegten Zeiten weniger günstig für wissenschaftlichen Verkehr sind.

Also rechne ich bestimmt damit, daß Sie Ihre Aufgabe (II, vom Lande bis Anfang Juni erledigen, ebenso Hnatjuk die seinige (III, vom Volke Folklore etc.) und Dr. Paneiko (VII, die ukrainische Frage in moderner Zeit).

Es handelt sich darum, in populärem Stil ein vielseitiges, *lebendiges Totalbild des jetzigen Ukrainetums* zu bringen.

Die Manuskripte deutlich, deutsch oder französisch.

Die Verlegerfirma ist die vornehmste in Schweden.

Leider ist es vorläufig schwer mit Kiew in Verbindung zu kommen (Hruschewskyi, Antonowyč, Jefremov).

Falls es nötig sein muß, dürfen wir unter den „Rutenen“ geeignete Mitarbeiter für Literatur, Kunst und Theater suchen.

Selbst werde ich durch Übersetzungen eine *kleine* (höchstens 1¹/₂ Druckbogen) ukr. Anthologie zusammenstellen.

Gewiß will — [bei] Ihrer gütigen Vermittlung- irgendjemand in Lemberg die geeigneten Gedichtsproben vorschlagen, [und] die *Originaltexte mir zusenden*. (Von der neueren und neusten ukr. Poesie habe ich leider hier kein Material).

Im ganzen wird für Ukraine Ca ≈ 300 Druckseiten berechnet.

Mit herzlichem Gruß

Ihr ergebener

A. Jensen
Unterschrift

ПОНЕРНАС¹

БІБЛІОТЕКА НАЦІЙ]

АКЦІЯ: д[окто]р М. Еренпрайс, д[окто]р А. Єнсен, Дальяган, 4

Стокгольм, 7 березня 1918 [р.]

Вельмишановний приятелю!

Дуже дякую за Вашого листа! Оскільки інтерес до України нині
бливо поживався, ми таки опублікуємо український том вже восе-
 хоча неспокійні часи менш сприятливі для наукового спілкування.

Отже, неодмінно розраховую на те, що Ви своє завдання (II, про
ану) завершите до початку червня, так само, як і Гнатюк² (III, про
род, фольклор і т. ін.) та д[окто]р Панейко³ (VII, українське питання у
годенні).

Йдеться про те, щоб популярно відтворити всебічний, живий, пов-
 образ сьогоденного українства.

Рукописи — чіткі, німецькою або французькою мовами.

Видавнича фірма найповажніша в Швеції. На жаль, поки що важко
затись з Києвом (Грушевський⁴, Антонович⁵, Єфремов⁶).

Якщо б виникла потреба, ми змогли б серед „русинів“ шукати відпо-
 чих співробітників з літератури, культури та театру. Сам я складу,
 користуючись перекладами, маленьку (не більше 1 1/2 друк[ованого]
 куша)) українську антологію. Напевно, хтось у Львові — за Вашим
 ставим посередництвом — захоче запропонувати придатні взірці вір-
 [та] надіслати тексти оригіналів.

З новітньої та найсучаснішої української поезії в мене тут, на жаль,
 жодного матеріалу.

Загалом для України буде виділено приблизно 300 сторінок машино-

З сердечним вітанням
відданий Вам

А. Єнсен
Підпис

Примітки:

¹ У цьому місці лист пошкоджений.

² Див. прим. 2 до листа № 10.

³ Див. прим. 6 до листа № 158.

⁴ Грушевський Михайло — див.: Анований список адресатів.

⁵ Див. прим. 5 до листа № 158.

⁶ Див. прим. 2 до листа № 36.

ВІД БОГДАНА ЗАКЛИНСЬКОГО

№ 161

Кам[']янець]-Под[']льський], 18 серпня [1]918 [р.]

Високоповажний Пане Професор!

Посилаю Вам кілька заміток про видання з поля географії¹. Небав-
знову напишу.

Кланяюсь!

Богдан Теодор Заклинський
учитель
У.С.С

Кам[']янець]-Под[']льський], 18. VIII. [1]918 [р.]

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 34, 34 зв. Автограф.

Примітка:

¹ Йдеться, очевидно, про список видань „Твори й статті з географії“, поданий Б. Заклинським як додаток до цього листа. Див.: ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 32—34 зв.

ВІД МИРОСЛАВА КАПІЯ

№ 162

Страховіце, 28 квітня 1918 [р.]

Страховіце, радомська губ[е]р[ні]я], Польша, 28/IV 1918 [р.]

Високоповажний Пане Професор!

Не знаю, чи дійде отгой мій лист до Вас, В[исоко]п[оважний] Пане Професор, бо пишу на давню Львівську адресу. Я, отже, від місяця в Польщі на т[ак] зв[аному] Retablarung*, перебувши дев'ять місяців в Італії почавши від Monte Габріеле аж до Коль ді Россо в „selse Comuni“... Я повню тепер службу як санітслайтнант при баталіоні і маю вигляди незадовго опинитись на французьким фронті. До сього ще маю деякі відносини в полку (чесько-німецьким), що годі видержати. Єдина моя надія в тім, що, може, можна перенестись на Україну до Укр[аїнської] армії — або де дістати та й яке пристановище, бо инакше прийдеться тут пропадати! і отсе звертаюся до Вас, В[исоко]п[оважний] Пане Професор, може б Ви мені порадили, що маю робити, або своїм впливом допомогли мені, щоб мене перенесено на Україну. Ви одинокі знаєте, в яким характері я досі служу при війську, і думаю, що се можливо, щоб мене в тім самім характері (як сан[і]т[ар] ляйтнанта) перенесено на Україну, а відтак може легше буде перейти мені до свого звання або хоча б так лінійного жовніра до Укр[аїнської] армії. Я дуже а дуже Вас о се прошу, бо не знаю, до кого мені з тим удатись. Я належу до Solnitzen Rgt. 1 Wien, а служу тепер

саніт[ар] ляйтнант при LST urm Inf. Rgt. 31. 216 Brigade, 106 Division
Feldpost 296, а ся дивізія тепер підлягає Mil. GouVERNEMENT Lublin. Коли б
хотілось мене перенести через захід згори (з впливом наших людей, вспо-
можних зробити, особливо що тепер так потрібно на Україні людей) в тім
справі характері, як я служу, я був би Вам дуже вдячний, бо тут мені
службовою дорогою ані нема що думати. Я от був дев'ять місяців на фронті
у відпустку урльопу допроситись. Прошу простити мені, що я турбую Вас моєю
просьбою та звертаюся як до мого давного, доброго учителя... Дякуючи за
цікавий труд.

Остаю з глибоким поважанням.

Мирослав Капій

Адреса: M.K.S. Lt LSt. Inf.-Rgt. 31.3. Boon Feldpost 296.

P. S. А що Юрко Полянський¹ робить?

А Україні у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 35—35 зв., 36. Автограф.

Примітки:

¹ Retablarung (нім.) — відновлення.

² Див. прим. 14 до листа № 72.

ВІД ВОЛОДИМИРА КОЗАКА

№ 163

[Вінниця, 1918 р.]¹

В[исоко]поважний П[ане] Професор!

Користуюся нагодою, щоби переслати Вам, В[исоко]пов[ажний] П[ане]
Професор, скільки слів глибокої пошани. От згадалися старі часи з „Бан-
дуриста“² і географічних екскурзій, згадалися старі добрі часи.

Я живу в Вінниці на Поділля, вчу в заснованій мною при допомозі
тутешніх патріотів українській гімназії та Учительським інституті. Крім
того роблю, що в моїй силі, в справі українізації тутешнього змосков-
ського нашого громадянства.

Простіт мені, П[ане] Проф[есор], за сміливість. Вже три роки я не
маю ніяких відомостей від близьких мені осіб, не знаю, напр[имір], адреси
моєї нареченої п[ані] Парахомяківни Александри³. Оскільки Ви пригадуєте
її та захотіли би зробити мені це, то прошу подати мені її адресу, якщо
зможли би довідатися про неї (може через тов[ариша] Вол[одимира]
Бедяку)⁴.

Даруйте мені, п[ане] Професор, за сміливість.

Прошу передати п[ані] добр[одійці] від мене уклін.

Засилаю Вам щирий привіт.

Володимир Козак

Моя адреса: Покінборода
Р.У.О.К.К. захисний полк
до 19.9 польова рота.
Польова пошта 423⁵

(В середині листа для В. Козака)

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 38, 39, 39 зв. Автограф.

Примітки:

¹ Місце і рік написання встановлено за змістом листа.

² С. Рудницький „мав гарний тенор, любив і вмів співати. Знав безліч народних пісень“. Див.: Дольницький М. Проф. С. Рудницький — вчений і педагог // Гомон України.— Торонто, 1959.— 28 лютого.

³ Парахом'яківна Олександра — дані про неї відсутні.

⁴ Неділка Володимир — дані про нього відсутні.

⁵ В оригіналі адреса подана німецькою мовою.

ВІД НОРБЕРТА КРЕБСА

№ 164

Вюрцбург, 10 березня [19]18 [р.]

Würzburg, 10. III. 18

Sehr verehrter Herr Kollege!

Da Kollege Merz Mitte Monat nach Konstantinopel geht, übernehme ich, wie Sie bereits wissen dürften, die Redaktion der Penck Festschrift und begrüße Sie herzlichst als Mitarbeiter an der Ehrengabe, die wir unserem verehrten Lehrer darbringen wollen. Ich freue mich, auf diese Weise wieder mit Ihnen in nähere Fühlung zu kommen und ein schönes Manuskript zu erhalten. Sie müssen es mir nur zu gute halten, wenn auch ich Sie wie Kollege Merz bitten muß, den versprochen Termin 15. März ja pünktlich einzuhalten. Da nämlich Engelhorn Wert darauf legt, daß die Aufsätze in sachlicher Reihenfolge kommen und wir diese Auffassung gerne teilen, wird es notwendig, mit der Zeit doppelt Haus zu halten. Die jetzigen Verhältnisse sind natürlich nicht darnach angetan, den Druck besonders zu beschleunigen, obwohl Engelhorn sein Möglichstes tun wird. Ich fürchte sich sehr die Langsamkeit der Postbeförderung bes. nach Oesterreich und bitte deshalb alle Schreiben, die Wünsche über Ablieferung, Tafeln und Textbeilagen etc. enthaten, natürlich auch die Manuskripte in eingeschriebenen Briefen zu senden. Meine Anschrift ist Würzburg Friedensstrasse 29.

In voller Freude über die uns beiden gleich liebe Entwicklung im Osten.
Mit herzlichen Grüßen

Ihr ergebener

N. Krebs

P. S. Lassen Sie doch wieder etwas hören u[nd] noch Etwas: Könnte Institut von Ihnen galizische u[nd] russische Bilder haben? Auch gegen Russch.

України у Львові, ф 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 45, 45 зв. *Машинопис.*

Вюрцбург, 10. III. [19]18 [р.]

Вельмишановний пане колего!

Оскільки колега Мерц¹ у середині місяця від'їжджає до Константино-
я переймаю, як Ви вже, мабуть, знаєте, редагування ювілейного
журнала, присвяченого Пенку², і вітаю Вас якнайщиріше як співавтора
журналу, котре ми хочемо спrezentувати нашому шановному
читачеві. Я радий відновити з Вами в такий спосіб більш тісну співпрацю
і отримати гарний рукопис. І не гнівайтесь на мене, якщо я буду змуше-
но просити Вас, як і колегу Мерца, дуже точно дотриматися обіцяного
терміну 15 березня. Оскільки саме Енгельхорн³ надає великого значення
журналу, щоб статті надходили у предметній послідовності, а ми цю думку
вже поділяємо, то необхідно вдвічі більше рахуватися з часом. Сьогодні-
шні обставини не сприяють, звичайно, тому, щоб значно прискорити дру-
кування, хоч Енгельхорн зробить все від нього залежне. Я дуже боюся
запозичити, що пошту, особливо в Австрію, доставляють дуже повільно, а
тому прошу всю кореспонденцію, яка містить побажання щодо поставки,
зображення та додатки до текстів і, звичайно, також рукописи, надсилати
рекомендованими листами.

Моя адреса: Вюрцбург, Фріденсштрассе, 29.

Словнений радости за так любий нам обом розвиток на Сході і з сердеч-
ними вітаннями

Зізданий Вам

Н[орберт] Кребс⁴

P. S. Дайтеся знову чути, і ще дещо: чи не міг би мій Інститут отримати
Вас галицькі та руські картини? Також на обмін.

Примітки:

¹ Мерц Альфред — див.: Анотований список адресатів.

² Пенк Альбрехт — див.: Анотований список адресатів.

³ Енгельхорн Й. — видавець у Штутгарті.

⁴ Кребс Норберт — див.: Анотований список адресатів.

№ 165

[Вюрцбург]¹, 10 квітня 1918 [р.]

10. IV. 18

Lieber Kollege!

Besten Dank für Ihre Karte. Ich bin Ihnen sehr verbunden, wenn Sie
Bild das M[anu]sk[ri]pt schicken, da es als morpholog[ishes] Thema weit
nach vorne kommt und rasch umbrochen werden muß. Ad vocem Lichtbilder.

Könnte mein Institut von Ihnen karpattische u sarmat. Ansichten (Photographen oder Lichtbilder) im Tauschweg oder käuflich erhalten?

Beste Grüße

N. Krebs
Unterschrift

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 49. Автограф.

10. IV. [19]18

Любий товарищу!

Щиро дякую за Вашу карту. Буду Вам дуже зобов'язаний, якщо Ви у найближчий час надішлете рукопис, тому що він, як морфологічна тема, йде на самому початку і мусить бути зверстаний дуже швидко. До речі щодо світлин. Чи міг би мій інститут отримати від Вас карпатські та сарматські краєвиди (фотографії чи діапозитиви) шляхом обміну або купівлі?

Найкращі вітання.

N. Krebs
Підпис

Примітка:

¹ Місце написання встановлено за змістом листа.

№ 166

[Бюрцбург, 14 квітня 1918 р.]

[14. IV. 18]

Besten Dank, lieber Herr Kollege, für Ihr schönes Manuskript, das eine gut abgerundete morphologische Landeskunde darstellt. Sie geht noch heute zum Druck und Sie dürften sehr bald die Fahnen bekommen. Ich habe mir nur erlaubt, einige Particpialkonstruktionen aufzulösen, um dem deutschen Leser entgegenzukommen. Ich hoffe, Sie sind damit einverstanden. Beste Grüße.

N. Krebs
Unterschrift

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 48. Автограф.

[14. IV. 18]

Найщиріше дякую, дорогий пане колего, за Ваш чудовий рукопис², який є добре викладеним морфологічним країнознавством. Він ще сьогодні буде надісланий до друку і Ви могли б у найближчий час отримати гранки. Я лиш дозволив собі усунути деякі партиципiальні конструкції, беручи до уваги німецького читача. Сподіваюсь, що Ви з цим погоджуєтесь.

Найкращі вітання.

N. Krebs
Підпис

Примітки:

¹ Місце написання встановлено за змістом, а дату за штемпелем на поштової картці.

² Йдеться про працю: Die podolische Platte in Galizien. Festschrift V. Albrecht Beck. — Stuttgart: Engelhorn, 1919.

ВІД ІВАНА КРЕВЕЦЬКОГО

№ 167

Відень, 24 травня [19]18 [р.]

Відень, 24.V. 1918 [р.]

В[исоко] Поважний Пане Професор!

В Київському „Відродженню“ з 22.V. с[его] р[оку], ч[астина] 44, поміщена рецензія проф[есора] В. Дубянського на Вашу Коротку географію України, ч[астина] II¹. Тому що поштові зносини з Києвом ще не привержені й Вам не знає чи попадає зараз се число, я посилаю Вам вирізку з цього.

Здоровлю щиро.

Ів[ан] Кревецький

Укр. Акад. Наук України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 41. Автограф.

Примітка:

¹ Йдеться про працю С. Рудницького „Коротка географія України. Антропогеографія України“ (Львів, 1914.— Ч. 2.— 224 с.).

№ 168

Відень, 24 травня 1918 р.

Високопов[ажний] Пане Професор!

Не міг нині скорше прийти, аж по 2-ий поп[олудні]. Вуйко тяжко захворів і мушу его пильнувати. Жовнір, доперва вернувши з обідом, „розозвав“ мене на кілька хвиль. Вуйко мабуть дістав „іспанку“ або щоб не заста не викликати — дезинтерію. Горячка до 40°, біль голови і сильне зарре. Я зробив троха порядок з комахами. Рівно ж повідомляю, що замовив пуделка на камені формат 12/15 200 штук; 10/12 200 штук; 4/6 400 штук — з столику в шухляді (там, де комахи). Нині мушу еще по свою стареньку телеграфувати, щоб приїздила, бо не знати, чи наколи се дезинтерія не довго се потриває. Завтра прийду як звичайно, если щось не випадє незвичайного [...]

З глибоким поважанем

(Підпис)

Іван Кревецький
Відень, 24.V.1918 р.

Укр. Акад. Наук України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 115, 115 зв. Автограф.

Примітка:

* Окреме речення зі стор. 115 збоку пошкоджене.

№ 169

Відень, 5 вересня 1918 [р.]

Відень, 5. IX. 1918 [р.]

В[исоко]п[оважний] Професор!

Тов[ариш] Струтинський, який на днях переїздив через Львів, ~~мез~~ привезти від Вас *рукопис географії*¹. На жаль, одначе, каже, Вас не застав у Музею. Тому будьте ласкаві *рукопис сей вислати негайно* (express) поштою як *Wertsendung*² на мою адресу, бо справа буде пильна і друкарем жде!

Здоровлю щиро.

І. Кривецький

в заступстві т[овариша] Німчука²

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 42. Автограф.

Примітки:

¹ Йдеться про рукопис книжки С. Рудницького „Початкова географія для народних шкіл, з багатьма малюнками і картою“ (Київ; Львів; Відень: Вернигора, 1919.— 191 с.— Шкільна секція.— Ч. 21).

* Express (нім.) — терміново.

** Wertsendung (нім.) — цінна бандероль.

² Німчук Іван — див.: Анований список адресатів.

№ 170

Відень, 22 вересня [1]918 [р.]

Відень, 22. IX. [1]918 [р.]

В[исоко]П[оважний] П[ане] Проф[есор]!

Коректу буду старатися конче післати Вам, хіба що се було би абсолютно неможливо. Річ у тім, що книжка друкується на *алярм* — так що по порозумінню з д[октором] Отамановським¹ увійдуть до неї тільки кліші, які є готові вже — а інші, які треба було замовляти ще (н[а]пр[имір], з Короткої географії)², увійдуть уже до другого видання. Зрештою — я заступаю тільки д[октора] Німчука³ на час його відсутки до 1. X. Під опаскою посилаю „Кієв[скую] Мысль“ зі статтю Чаговця⁴, між ин[шим], про Вашу географію.

Здоровлю щиро.

Іван Кривецький

Wien I, Georg. Cochpl. 3

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 43, 43 зв. Автограф.

Примітки:

¹ Отамановський Валентин — див.: Анований список адресатів.

² Рудницький С. Коротка географія України. Фізична географія.— К., 1910.— 154 с.; Коротка географія України. Антропогеографія України.— Львів, 1914.— 224 с.

³ Німчук Іван — див.: Анований список адресатів.

⁴ Чаговець Всеволод (1877—1950) — український театрознавець, журналіст і публіцист у київській пресі. Автор п'єси „Дойна“ і спогадів „З темряви минулого“.

№ 171

Відень, 16 жовтня 1918 [р.]

Відень, 16. X. 1918 [р.]

Високоповажний Пане Професор!

Коректу Вашу одержали. Буде справлене все, що зазначили. Нині вийшло 31 сторінок з розставленими образками і підписами під ними. Образки встановлені там, де Ви бажали, підписи такі, які Ви подали. Тільки: не всі образки, які Ви бажали дати до книжки, увійшли в видання — тому що неможливо було зробити все це, опізнюючи значно образки. Про се, зрештою, писав я Вам вже окремо. А даліше: ждати на *imprimatur*^{*}, також розміщення образків і підписів для сторінок 1—24 *абсолютно неможливо*, бо друкарня нині-завтра відливає з них матриці, *але* ма письма складати даліше (сі сторінки Ви не скоригували!). Ждати друкарня тільки на ст[орінки] 25—31, яких Ви ще взагалі не мали в тексті й які прошу відіслати негайно.

З повним поважанням.

Ів[ан] Кревецький

України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 44. Автограф.

Примітка:

^{*} *Imprimatur* (лат.) — підпис до друку.

ВІД ВОЛОДИМИРА ЛЕВИЦЬКОГО

№ 172

Львів, 11 серпня 1918 [р.]

Львів, Кохановського, ч. 41. 11/8 1918 [р.]

Дорогий Стефунцю! Ще раз прошу Вас поургувати через п[ан]а Дністр[янського]¹ або іншого якогось посла прискорене моєї справи в Landeswirt Ministerium². Се просто нечуване, щоби я сидів довше як три місяці без відпустки (ansbanchi³ invalide³) до того!), я чекав, коли звсялять пригадати собі за мене. Прикро мені, то я писав вже з Mäglitz лист рекомендований до Дн[істрянського], а донині не дістав від него відповіді. Чи моя особа не заслуговує вже того, щоби наші послы зробили щось для мене?

Сердечно Вас здоровлю.

В[олодимир] Лев[ицький]

В[олодимир] Левицький.— Львів

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 47, 47 зв. Автограф.

Примітки:

¹ Дністрянський Станіслав — див.: Анований список адресатів.² Landeswirt Ministerium (нім.) — Міністерство сільського господарства.³ Непрочитуване слово.³ Invalide (нім.) — інвалід, непрацездатний.

ВІД ҐЕРМАНА ЛЯЙТЕРА

№ 173

[Відень, 7 квітня 1918 р.]¹

[7. IV. 18]

=RP 12= PROFESSOR Stephan Rudnyckyj. Lemberg
Listopadstrasse 40 =

Telegramm

aus

Wien 66+1099 29 6 2.20 = zensw

bite koenen sie in der monatsversamlung am 23 apryl ueber Ukraina sprechen
entschaedigung 200 kronen =

= Herman Lejter Wien doblinger hauptstrasse 14 +

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 113. Машинопис.

[7. IV. 18]

= РП 12 = професору Степанові Рудницькому. Львів
Листопада, 40

Телеграма

з

Відня 66 + 1099 29 6 2.20 = zensw

Будь ласка, чи не могли би Ви виступити 23 квітня на щомісячних
зборах з інформацією про Україну. Винагорода 200 крон.

Герман Ляйтер, Відень, Доблінгер Гауптштрассе, 14.

Примітка:

Місце і дату написання встановлено за змістом, а дату за штампелем на телеграмі.

ВІД Й. ЛИТВИНОВИЧА

№ 174

Відень, 12 березня 1920 [р.]

Wien, den 12. März, 1920

J. LITWINOWITSCH

WIEN. VIII. ALBERTGASSE, Nr. 6

Tel. 5561/VIII

An die

Buchhandlung der Gesellschaft Schewtschenko,*in Lemberg*

Ich habe vor einigen Tagen mit Herrn Prof. Rudnickyj in Angelegenheit
der Karten, die beim Freitag herausgegeben wurden, gesprochen und teile
Folgendes mit:

Diese Karten sind bei dem Verlage Atamanowsky zu bekommen, doch
werden dieselben von ihm nur zu einem übermässig hohen Preise abgegeben.
Herr Prof. Rudnickyj meint daher, dass es sich nicht auszahlt, diese Karten
von Atamanowskyj zu kaufen. Dagegen hat Ihre Gesellschaft das Recht 500
Stück jährlich selbst anfertigen zu lassen, sodass Sie für die letzten 3 Jahre
1500 Stück Karten drucken können und auf diese Weise die Karten zu
einem billigen Preise bekommen.

Herr Prof. Rudnickyj wäre bereit, diese Karten hier anfertigen zu lassen,
wenn Sie damit einverstanden sind und wenn Sie mir die Vollmacht geben,
von Ihrem Gelde, welches sich bei mir befindet, den Druck dieser Karten
zu bezahlen. Ich ersuche Sie daher um Ihre diesbezügl. Rückäusserung und
verbleibe

mit Hochachtung

Unterschrift

Відень, 12 березня 1920 [р.]

Й. ЛИТВИНОВИЧ
 ВІДЕНЬ, VIII, АЛЬБЕРТГАССЕ, № 6.
 Тел. 5561/VIII

**До книгарні Товариства імені Шевченка
 у Львові**

Декілька днів тому розмовляв з паном професором Рудницьким в справі карт¹, які видані у Фрейтага², в зв'язку з чим і повідомляю наступне.

Ці карти можна отримати у видавництві Атамановського³, однак він продає їх за надмірно високими цінами. Пан професор Рудницький вважає з цього приводу, що не оплачується купувати ці карти в Атамановського. Але ж Ваше Товариство має право самостійно виготовляти їх по 500 примірників щорічно, таким чином Ви зможете за три роки надрукувати 1500 карт і в такий спосіб отримаєте карти за дешевими цінами.

Пан проф[есор] Рудницький залюбки виготовляв би ці карти тут, якщо Ви на це погодитесь та уповноважите мене оплачувати друкування цих карт з Ваших грошей, які знаходяться в мене. Тому прошу Вас висловити Вашу думку стосовно цього і залишаюся з великою шанобою

до Вас.

Підпис

Примітки:

¹ Йдеться про географічні карти.

² Фрайтаг — див.: Анований список адресатів.

³ Отамановський Валентин — див.: Анований список адресатів.

ВІД ЛЕВА МАРКОВА

№ 175

Тарнава Вижна, 23 червня [1]918[р.]

Поважаний Пане Професоре!

Сього часу я випозичив був у тов[ариша] Козака¹ книжку, власність В[исоко] П[оважаного] Професора Swena „Форма Землі“². Тому що я не міг її докінчити і мусів книжку відіслати, прошу — если можливе — о ласкаве випозиченя єї мені тепер; пересилкою занялабися евентуально тов[аришка] Пашкевичівна³.

Прошу дарувати за смілість, але деінде чогось подібного не дістану, а Дирекція гімназії тепер таких зголошень до університетської бібліотеки не приймає.

З належним поважаням

Лев Марків.

В Тарнаві Вижній

п. п. Тарнава Вижна коло Турки /Стр[ий]

23/VI. [1]918 [р.]

Примітки:

* Козак Володимир — див.: Анотований список адресатів.

* З оригіналі: Swen „Antlitz der Erde“ (нім.).

* Див. прим. 3 до листа № 122.

ВІД АЛЬФРЕДА МЕРЦА

№ 176

Берлін, 26 січня 1918 [р.]

Berlin am 26.1. 1918

Wien XVI

Herrn D[okto]r Stefan Rudnyckyj

Sehr geehrter Herr Doktor!

Am 25. September d.J. feiert Penck die Vollendung seines 60. Lebensjahres. Seine Schüler, könnten diesen Jubeltag unseres Lehrers nicht würdiger feiern, als durch die Herausgabe einer Festschrift, die dem Meister den Dank und die Verehrung seiner Schüler zum Ausdruck bringt und der Fachwelt zeigt, was für Leistungen Pencks Schule zu bieten vermag, wie umspannend schliesslich in eigener Weiterarbeit ihr Arbeitsgebiet geworden ist. Darum trage ich bei Ihnen an und unterstütze diese Anfrage durch die Namen Brückner, Sieger, Heiderich, Swarowskyj, Machatschek, Forster, Hassinger, die bereits freudig ihre Zustimmung gegeben haben, ob Sie geneigt wären, Ihre Mitarbeit in den Dienst der gemeinsamen Sache zu stellen?

Es muss ein des Meisters würdiges Werk werden und jeder muss sein Bestes möglichst in einem Thema allgemeinerer Bedeutung geben, das zugleich ein typisches Beispiel aus dem eigenen Arbeitsfelde und von dereigenen Arbeitsmethode gewähren soll. Der Umfang des Beitrages soll 1-2 Druckbogen im Format von Krebs, Länderkunde der Alpen, aber keinesfalls mehr betragen.

Für eine umgehende Mitteilung über Thema und Umfang Ihres etwaigen Beitrages wäre ich Ihnen sehr dankbar. In Anbetracht der gegenwärtig so langsam arbeitenden Post und Druckerei wäre es auch erforderlich, dass das Manuskript spätestens bis Mitte März abgeliefert würde.

Einfarbige Strichnutzungen im Text könnten gebracht, eigene Kartenbeilagen, namentlich mehrfarbige, müssten vermieden werden. Um die Festschrift zu einer wirklichen Gabe zu machen, würden wir auf ein Honorar verzichten.

Mit der herzlichen Bitte mir recht bald eine zusagende Antwort zukommen zu lassen und die Angelegenheit, der Überraschung wegen, vertraulich zu behandeln

verbleibe ich mit ausgezeichnete Hochachtung

Ihr ganz ergebener

Adresse: Berlin — Wilmersdorf, Konstanfestr. 11

Unterschrift

Берлін, 26. I. 1918

Відень. ХХ

Панові д[окто]р[у] Степанові Рудницькому

Вельмишановний пане докторе!

25 серпня цього року Пенк¹ святкує своє 60-річчя. Ми, його учні, могли б більш гідно відзначити цей ювілей нашого Вчителя, ніж видав ювілейний збірник, який виразив би Вчителеві подяку та шану його учнів і показав би широкому колу фахівців світу, які здобутки може запровадити їм школа Пенка, наскільки, врешті-решт, розширилась завдяки подальшій праці сфера її діяльності. Тому я запитую Вас і цей запит підкріплюю такими іменами, як Брюкнер², Зігер³, Гайдеріх⁴, Сваровський⁵, Махачек⁶, Форстер⁷, Гассінгер⁸ і інші, які вже з радістю дали свою згоду; чи і Ви були б схильні послужити Вашою співпрацею загальній справі?

Це мусить бути наукова праця, гідна майстра, і кожний [з нас] повинен внести своє щонайкраще по можливості в одній темі більш загального значення, яка водночас стала б типовим прикладом з власного поля діяльності і власного методу праці. Об'єм статті повинен мати 1—2 друкованих аркуші у форматі книги Кребса⁹ „Країнознавство Альп“, але в жодному разі не більше.

Я був би Вам дуже вдячний за Ваше негайне повідомлення щодо теми і обсягу Вашої майбутньої статті. Враховуючи те, що в даний час пошта та друкарня працюють дуже повільно, потрібно було б відслати рукопис не пізніше середини березня.

В тексті можна використовувати одноколірні штрихові лінії, а додавання власних карт, саме багатоколірних, слід було б уникати. Щоб цей ювілейний збірник зробити справжнім дарунком, ми б відмовилися від гонорару.

Щиро прошу надіслати мені якнайшвидше позитивну відповідь, а до справи, задля несподіванки, підійти дискретно.

Залишаюсь з
глибокою повагою
відданий Вам

Підпис

Адреса: Berlin — Wilmersdorf, Konstanfestr. 11

Примітки:

¹ Пенк Альбрехт — див.: Анований список адресатів.

² Див. прим. 4 до листа № 5.

³ Зігер Роберт (1864—1926) — професор Віденського університету, географ. З 1898 до 1903 р. в Академії експорту, професор у Граці (1905).

Праці: „Die Alpen“ (1901), „Almen und Almengenographie“ (1925) та інші.

⁴ Гайдеріх Франц (1863—1926) — професор, у 1920-х роках директор та ректор Вищої школи Світової торгівлі у Відні та Вищого аграрного навчального закладу у Медлінгу біля Відня. Видав багато цікавих науково-популярних праць з картографії та економічної географії, які представлялись на численних географічних виставках. Найвідоміша з праць „Geographie des Welthandels“ у співавторстві (1910, 1921, 1926 pp.).

⁵ Сваровський Антон — учень А. Пенка, географ, цісарсько-королівський метеорологічний радник у гідрографічному центральному бюро цісарсько-королівського міністерства громадських робіт у Відні.

⁶ Махачек Фріц (1876—1957) — геоморфолог. Навчався в університетах Вільяма, Берліна, Цюріха. У 1906 р. у Віденському університеті захистив докторську дисертацію. Працював у Празі в Німецькому університеті (1915—1924), пізніше у різних школах Цюріха, Відня та інших міст, в Аргентині. Досліджував проблеми геоморфології і морфології.

⁷ Форстер Адольф Емануель (1868—1939) — географ. Навчався у Віденському університеті, де у 1894 р. став асистентом і працівником у Географічному інституті А. Пенка. Потім деякий час працював на Центральному пункті метеорологічних і геодинамічних досліджень як гідрограф. Чимало праць присвятив дослідженням рідного краю.

Праці: Die Temperatur fließender Gewässer Mitteleuropas // Pencks Georg. Abhandlg.—1894.— Bd. V.— Н. 4; „Was ist Egerland?“ (1931); „Entstehung der Landschaftsformen um Königsberg a. d. Eger“ (1932) та інші.

⁸ Гассінгер Гуго (1877—1952) — приват-доцент у Відні до 1914 р., австрійський географ, доктор, професор в Базелі у 1918 р., з 1931 р. у Відні. Спеціалізувався у картографії, геоморфології та краєзнавстві.

Праці: „Die Tschechoslowakei“ (1925); „Geograph[ische] Grundlagen der Geschäft[er]“ (1931); Die Geographie des Menschen // Hb. Der geograph[ische] Wissenschaft] h[eraus] g[egeben] v[on] F. Klute (1933—1937) та інші.

⁹ Кребс Норберт — див.: Анотований список адресатів.

№ 177

[Берлін, серпень 1918 р.]¹

[Berlin, August, 1918]

An die Herren Mitarbeiter!

Der Festband soll dem Jubilar am 24. IX. 5 Uhr nachmittags in seiner Wohnung überreicht werden. Ich bitte um bestimmte endgültige Mitteilung, ob Sie hierzu nach Berlin kommen werden.

Anzug: Überrock, Zylinder. Als Hotel ist zu empfehlen (vorherige Anmeldung!) Habsburger Hof, Berlin SW 11, Askanischer Platz 1 (beim alten Bahnhof). Teilnahme an der Rektoratsübergabe am 25. IX. vormittags erwünscht.

Mit kollegialem Gruß

A. Merz

Adresse bis 12. IX: Braunlage Harz, Haus Bremer.

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 53. Автограф.

[Берлін, серпень, 1918 р.]¹

Добродіям співробітникам!

Святковий том буде вручатись ювілярові 24. IX о 5 год[ині] по обіді в його помешканні. Прошу остаточно повідомити, чи Ви приїдете для цього в Берлін.

Одяг: сюртук, циліндр. Пропонується готель (попереднє замовлення): Габсбурський двір, Берлін СВ 11, Асканійська площа, 1 (біля рого вокзалу). Бажаною є також участь в урочистостях у ректораті, котрі відбудуться 25. 09 зранку.

З дружнім вітанням

А. Мех

Адреса до 12. IX.: Браунляге Гарц, Гаус Бремер

Примітка:

¹ Місце і дату написання встановлено за штемпелем на поштовій картці.

ВІД ЯКОВА МИКОЛАЄВИЧА

№ 178

Тернопіль, 16 червня 1918 [р.]

Тернопіль, дня 16 червня 1918 [р.]

Високоповажний Пане Добродію!

Перед війною післав я одній Вашій учениці річник метеор[ологічних] записок тутешньої станції. — Если він спасся, звольте ласкаво віднести до неї, щоб мені їх звернула.

Від 1. 17. 1917 [р.] станція нечинна, бо нема фондів, річно около 500 К[орон] на оплачуване помічника. Чи не могло б прийти з помочию Наук[ового] тов[ариство] ім. Шевченка бодай в двох найб[лижчих] роках? Остаю з глибоким поважанем.

Як[ів] Миколаєвич

Як[ів] Миколаєвич, учитель в Тернополи

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 54, 54 зв. Автограф.

ВІД НЕВІДОМОГО КОРЕСПОНДЕНТА

№ 179

Вінниця, 8 квітня [1]918 [р.]

Винниця, 8. IV. [1]918 р.

Високоповажний Пане Професор!

Я здоров і поводитьсь мені добре. Сьогодні їду в Кам'янець-Под[ільський]. Лист передав я до Пана Професора, щоб його кинули в Галичині. Так може скорше дійде, безпечніше. Відповідь прошу післати на адресу з другої сторони¹. Прохаю написати, що мені робити. Остаю з глибоким поважанням все вдячний Іван².

Для В[исоко] П[оважної] Пані Добр[одійки] уцілованя ручок.
Візитівку Вашу мені передали, щоб я сам про себе написав.

УА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 8. Автограф.

Примітка:

¹ Адреса на поштовій картці:

Schützeureg, 19

Telephon

Тит Веселовський

Feldpost 423.

² Особу не встановлено.

№ 180

Зальцведель, 16 січня 1918 [р.]

Salzvedel, 16.1.1918

Lieber Stefko!

Es ist zu erwarten, daß wir hier bald mit unserer Aufklärungsarbeit fertig werden.

Ich kehre dann, wahrscheinlich in den ersten Frühlingswochen, nach Hause zurück und da mein Amt bis jetzt nicht funktioniert und wahrscheinlich überhaupt nicht funktionieren wird, möchte ich gerne irgend eine entsprechende und sichere Anstellung oder Beschäftigung in Wien oder in Lemberg übernehmen.

Sei so gut, erkundige Dich und schreibe mir bald, worauf ich gegebenenfalls reflektieren kann.

Ist es nicht möglich, dass ich eine Bibliothek- oder Museumsstelle an der Schewtschenko-Gesellschaft oder dem Nationalhaus bekomme oder irgendwo anders entsprechende Verwendung finde. Ich könnte ebenso gut auch in einem Zeitungskorrespondenzbüro arbeiten, womit ich mich hier in letzter Zeit immer mehr beschäftige.

Überlege alles gut und antworte mir bald, damit ich mich dementsprechend einrichten kann. Ich brauche, glaube ich, nicht zu wiederholen, daß ich Dir dafür besonders dankbar werde.

Wie geht es Dir sonst? Ich habe an Dich und Tom; einige Karten nach Wien geschickt, habe jedoch gar keine Antwort bekommen. Jetzt erfahre ich Deine Adresse von Dr. Grohmann und schreibe direkt nach Lemberg.

Was mich anbelangt, so stecke ich hier in voller Arbeit und bin den ganzen Tag hindurch beschäftigt. Einige wis. Materialien bringe ich dann mit der Sch[ewtschenko]-Ges[ellschaft].

Mit besten Grüssen

Dein (Unterschrift)

Bitte deiner Frau Gemahlin meine und meiner Frau Grüsse auszurichten.

Meine Adresse:

Salzvedel, Preußen

Reimmannstr. 35

УА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 28—29. Автограф.

Зальцведель, 16. 01. 1918 [р.]

Дорогий Стефку!

Можна сподіватись, що ми незабаром завершимо тут нашу просвітницьку роботу. Потім, десь в перших тижнях весни, повернусь додому і, оскільки моя установа доси не працює і, напевно, взагалі не буде працювати, я б з задоволенням обійняв якусь відповідну і надійну посаду або зайнявся чимсь у Відні чи у Львові.

Будь такий добрий, довідайся і у найближчий час напиши мені, на що я можу в даному випадку розраховувати.

Чи є можливість отримати посаду в бібліотеці, або в музеї Товариства імені Шевченка чи в Національному домі, або знайти для мене якесь інше відповідне застосування. Я міг би так само успішно працювати в газеті у відділі дописувачів, чим я тут останнім часом все більше займаюся.

Розваж все добре і дай мені термінову відповідь, щоби я міг відповідно підготуватися. Гадаю, немає потреби повторювати, що буду Тобі за це особливо вдячним.

А взагалі як справи? Я надіслав Тобі і Томі¹ декілька карт до Відня, однак не отримав жодної відповіді. Тепер я дізнався Твою адресу від др. Громанна² і пишу Тобі безпосередньо до Львова.

Що стосується мене, то я тут з головою поринув у роботу і зайнятий цілими днями. Потім привезу деякі наукові матеріали для Товариства імені Шевченка.

З найкращими вітаннями

Твій (Підпис).

Прошу передати твоїй шановній дружині найкращі вітання від мене і моєї дружини.

Моя адреса: Зальцведель, Пруссія
Райманнштр[асе], 35.

Примітки:

¹ Можливо, Степанові Томашівському — див.: Анований список адресатів.

² Громанн — приват-доцент, секретар Науково-дослідного інституту Сходу і країн Близького, Середнього та Далекого Сходу (Forschungsinstitut für Osten und Orient).

№ 181

Зальцведель, 6 лютого 1918 [р.]

Salzvedel, 6. II. 1918

Liebe Kollegen!

Ich danke Ihnen herzlichst für Ihre eifrigen Bemühungen und für die guten Ratschläge, die ich mir überlegen werde.

Bis dahin lege ich noch viel Hoffnung auf Ihre berühmten Erfahrungen und warte Nachrichten von weiteren Resultaten Ihrer Suche ab. Ich glaube, dass es Ihnen bis Ende Februar oder Mitte März doch was Passendes einfallen wird und kann bis dahin warten.

Unsere Arbeiten gehen bald zu Ende, doch kann ich nicht bestimmen, wann ich von hier wegkomme. Es ist nicht ausgeschlossen, dass ich hier noch zwei, drei oder sogar 4 Monate nach dem Friedensschluss mit der Ukraine verbleibe.

Vorläufig haben wir viel zu tun.

Ich grüsse Alle herzlichst

Ihr (Unterschrift)

Handküsse an Ihre Gnädigen und Familien.

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 30, 31. Автограф.

Зальцведель, 6. II. 1918 [р.]

Дорогі колеги!

Найсердечніше дякую Вам за Ваші великі турботи та за добрі поради, які я собі обміркую.

А поки що покладаю велику надію на Ваш славетний досвід і очікую повідомлень про подальші результати Ваших пошуків. Гадаю, що до кінця лютого чи середини березня Вам спаде на думку щось належне, а я можу зачекати до того часу.

Наші роботи незабаром завершаться, однак ще не можу визначитись, коли я звідси виїду. Не виключено, що я залишусь тут ще на два, три або навіть на чотири місяці після укладення мирного договору з Україною. Поки що в нас повно роботи.

Найщиріше вітаю всіх Вас

Ваш (Підпис)

Цілую ручки Вашим ласкавим дружинам і родинам.

ВІД НЕВІДОМОГО КОРЕСПОНДЕНТА

№ 182

Штутгарт, 30 травня 1918 [р.]

Stuttgart, den 30. Mai 1918

Herrn D[okto]r Stephan Rudnickyj, Lemberg

Sehr geehrter Herr Doktor!

Mit gleicher Post geht als eingeschriebenes Kreuzband Ihr Beitrag für den Festband an Sie ab. Wir bitten, die Korrektur nicht an uns, sondern an Herrn Professor Dr. N. Krebs, Würzburg, Friedenstrasse 29 zurückzuschicken. Für umgehende Erledigung der Korrektur sind wir Ihnen sehr verbunden.

In vorzüglicher Hochachtung

Unterschrift

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 111. Машинопис.

Штутгарт, 30 травня 1918

Панові д[окто]ру Степанові Рудницькому, Львів

Вельмишановний пане докторе!

З цією ж поштою відправляємо Вам рекомендованою банделероллю Вашу статтю до ювілейного збірника¹. Ми просимо надіслати коректуру не нам, а до пана професора д[окто]ра Н. Кребса², Вюрцбург, Фріденштрассе 29. За термінове виконання коректури ми будемо Вам дуже вдячні.

З глибокою шаную

Підпис [Енгельхорн]

Примітки:

¹ Див. прим. 2 до листа № 166.² Кребс Норберт — див.: Анотований список адресатів.³ Див. прим. 3 до листа № 164.**ВІД ІВАНА НІМЧУКА****№ 183**

Відень, 18 серпня [1]918[р.]

Schriftleitung und Verwaltung
„WIDROSCHENNJE“
(Auferstehung)

Postsparkassen — Konto 165. 786

Zeitschrift zur Förderung der völkischen und wirtschaftlichen Beziehungen
Österreichs und Ungarns zur Ukraina.

Wien, I., Georg Coch — Platz 3

Telephon Nr. 11.000

Відень, 18. VIII. [1]918 [р.]

Високоповажний пане Професоре!

Не маю, на жаль, нікого, кого міг би вислати до Львова по рукопис¹ або кому міг би поручити се діло. Я написав до члена нашої редакції Струтинського², який тепер на відпустці, щоби з поворотом заглянув до Вас і евентуально забрав рукопис. Але він вертає аж коло 1 вересня, а справа нагнеть. Я думаю, що сими днями буде у Вас сам п[ан] Отамановський³, і він перевезе рукопис до Відня. Шкода, що Пан Професор не передали рукопису п[аном] Возняком⁴.

Щодо клешів з Вашої книжки, то я інформувався давніше і шукав за ними в Союзі, але там нема більшої їх частини. Вони у Львові коли не в Крипякевича⁵, то в „Просвіті“. *Сі, що в Союзі, дам до Вашої Початкової географії для народніх шкіл.* Чи в такім самім форматі, чи треба образки зменшити? Бо тут вийшла також Географія України Хомика⁶, ч. 1 (на-

надня] тов[ариства] „Вернигора“, в якій є вже 10 образків з Вашої книжки „Ukraina. Land und Volk“⁷. І всі вони поменшені. Прошу всі потрібні образки, які можна роздобути у Львові, передати сюди.

Засилаю Високо[поважаному] Пану Професору

глибокий поклін і пишуся з

належною пошаною,

відданий Іван Німчук

А України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 89, 89 зв. Автограф.

Примітки:

¹ Йдеться про рукопис книжки С. Рудницького „Початкова географія для народної школи, з багатьма малюнками і картою“ (Київ; Львів; Відень: Вернигора, 1919.— 128 с.— Шкільна секція.— Ч. 21).

² Струтинський — особа не встановлена.

³ Отамановський Валентин — див.: Анований список адресатів.

⁴ Див. прим. 9 до листа № 72.

⁵ Крип'якевич Іван — див.: Анований список адресатів.

⁶ Хомик Артим (1881—1921) — гімназійний учитель і публіцист, співробітник „Землі Відродження“ (1918), редактор видавництва „Дніпросоюз“ у Києві. З 1919 р. — співробітник „ЛНВ“, газет „Воля“, „На переломі“, автор шкільних підручників.

⁷ Повна назва книжки С. Рудницького: *Ukraina. Land und Volk. Eine gemeinfassliche Landeskunde.*— Wien.— 1916.— 416 s.— (6 kart). *Ukraina. Land und Volk. 40 Bilder aus gleichnamigen Werke von Dr. St. Rudnyckyj. Titelbild von Olena Kultschyzka.*— Wien: Verlag des Bundes zur Befreiung der Ukraine, 1917.

Інший заголовок: „Україна. Край і нарід“. Тут вміщено 40 образків-малюнків з назвою йменною німецької книжки „Ukraina“ доктора Степана Рудницького. Титульний листок п. Олени Кульчицької (Відень: Накладня Союзу визволення України, 1917).

№ 184

Відень, 12 жовтня [1]918 [р.]

Schriftleitung und Verwaltung
 „WIDRODSCHENNJE“ UKRAINY
 (Wiederherstellung der Ukraine)

Postsparkassen — Konto N. 22.528.

Zeitschrift zur Förderung der völkischen und wirtschaftlichen Beziehungen
 Österreichs und Ungarns zur Ukraina.

Wien, I., Georg Coch — Platz 3

Telephon Nr. 11.000

Відень, 12. X. [1]918[р.]

Високоповажний Пане Професор!

Посилаю частину коректи географії¹. Прошу ласкаво переглянути і на відповідну адресу відвотною поштою переслати. Образки вибираємо разом з

п. Кривецьким² і що тільки зможемо, зробимо, щоб підручник гарно ілюстрованим.

З високим поважанням

Ів[ан]

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 55. Автограф.

Примітки:

¹ Йдеться про підручник: Рудницький С. Початкова географія для народних шкіл, з багатьма малюнками і картою.— Київ; Львів; Відень: Вернигора, 1913—191 с.— Шкільна секція.— Ч. 21.

² Кривецький Іван — див.: Анований список адресатів.

ВІД ВАЛЕНТИНА ОТАМАНОВСЬКОГО

№ 185

Львів, 8 вересня 1918 [р.]

Посвідка

Оцим посвідчаю, що одержав від Д[окто]ра Степана Рудницького рукопис до друку рукопис „Початкової географії для народних шкіл“ для товариства Вернигора.

В. Отаманов[ський]

Львів, 8. IX. 1918 [р.]

Валентин Отамановський
Народня Гостинниця, ч. 30
Київ, Мала Васильківська, ч. 48, П.1.

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 65, 66. Автограф.

ВІД ВОЛОДИМИРА ПАНЕЙКА

№ 186

Київ, 30 вересня [1918 р.]

Київ, 30/IX

Дорогий і Високоповажний Пане Професор!

Страшна вістка¹ доходить мене. Нехай Всевишній кріпить Вас і дасть сили перенести сей тяжкий удар, що спричинив так неочінену й невіджаловану Страту.

Прийміть у сім тяжкім гори заяви найщирішого співчуття від вдя-

Вам Вашого ученика:

Dr. [okto]r Panejko

Feldpostkarte

30. IX. 1918 р.

України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 112, 112 зв. Автограф.

Примітка:

* Померла дружина С. Рудницького.

ВІД АЛЬБРЕХТА ПЕНКА

№ 187

[Берлін]¹, 2 серпня 1918 [р.]

Prof[essor] Albrecht Penck

den 2. August 1918.

Mein lieber Rudnyckyj!

Haben Sie vielen herzlichen Dank für Ihren ausführlichen Brief vom 22. den ich mit größtem Interesse gelesen habe. Er klärt mich über manche Dinge in der Ukraina auf und läßt mich auf das lebhafteste bedauern, daß ich leider jetzt nicht nach Kiew reisen kann. Mein dortiger Vortrag ist auf unbestimmte Zeit verlegt worden, was mir sehr recht ist, da ich mich am Semesterschluß ziemlich abgespannt fühle.

Indem ich von Herzen wünsche, daß das Befinden Ihrer lieben Frau sich mehr und mehr bessere, verbleibe ich mit bestem Grusse

Ihr sehr ergebener
Penck

України у Львові, ф. 309, оп.1, спр. 2436, арк. 60, 60 зв. Машинопис.

[Берлін], 2 серпня 1918 [р.]

Проф[есор] Альбрехт Пенк

Мій дорогий Рудницький²!

Від усього серця прийміть велику подяку за Ваш докладний лист від 22 липня, який я прочитав з величезним інтересом. Він з'ясовує мені декілька справ в Україні і змушує мене щиро жалкувати про те, що я тепер, на жаль, не можу поїхати до Києва. Моя тамтешня доповідь відкладена на невизначений час, що для мене дуже добре, тому що в кінці семестру відчуваю себе надто втомленим.

Від усього серця бажаю, аби самопочуття Вашої любої дружини з кожним днем покращувалось, залишаюсь з найщирішими вітаннями,

дуже відданий Вам

Пенк

Примітка:

¹ Місце написання встановлено за змістом листа.

² Листування С. Рудницького з А. Пенком тривало впродовж багатьох років, що свідчить лист А. Пенка до НТШ від 3 листопада 1933 р. (див.: ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 173, арк. 7) і згадка В. Гериновича у своїй кримінальній справі, в якій особисто Рудницький показував велику пачку листів Пенка, підкреслюючи величезну кількість листів і дружбу з Пенком" (Архів Служби Безпеки України, спр. 59171-ФП, арк. 20).

Зах[ідний] Берлін, 3 листопада 1933 р.

Berlin W. 15, den 3. November 1933

Knesebeckstr. 41

An die

**Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften,
LEMBERG
Hochgeehrter Herr Präsident!**

Auf das herzlichste danke ich Ihnen für die freundlichen Glückwünsche, die Sie mir namens der Ševčenko-Gesellschaft anlässlich meines 75. Geburtstages übersandt haben. Ich habe denselben an der Grenze des alten Österreich gefeiert, mich erinnernd der Zeit, da ich in Wien als Professor der Geographie gewirkt habe. Damals haben sich die Fäden zur Ukraina gesponnen, die im Laufe der Jahre fester und fester geworden sind. Es war mir ein Stolz, tüchtige Schüler heranzubilden, unter denen ich namentlich Stephan Rudnyckyj nennen möchte, von dem ich leider seit einiger Zeit nichts mehr höre. Leider ist mir nicht vergönnt gewesen, das Land selber zu besuchen. Es ist daher ein einigermaßen kühnes Unternehmen, wenn ich im Laufe dieses Winters dabei über die Ukraina, das Land der Steppen und des Löss, vortragen werde.

In ausgezeichnetener Hochachtung

Ihr sehr ergebener

Penk

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 173, арк. 7. *Машинопис.*

Зах[ідний] Берлін, 15, 3 листопада 1933 р.

Кнесебекштр. 41

**До Наукового товариства імені Шевченка,
ЛЬВІВ
Вельмишановний пане Президенте!**

Якнайсердечніше дякую Вам за Ваші люб'язні поздоровлення, які Ви надіслали мені від імені Товариства імені Шевченка з нагоди мого 75-річчя від Дня народження¹. Відсвяткував я його на кордоні старої Австрії, пригадуючи собі той час, коли працював у Відні професором географії.

Тоді лише проснувалися нитки [зв'язків] з Україною, які з перебігом часу ставали все міцнішими. Я пишався тим, що підготував здібних учнів, серед яких хотів би назвати власне Степана Рудницького, про якого, на жаль, останнім часом нічого не чути². На жаль, мені не судилося самому відвідати цю країну. А тому до певної міри відважною справою є те, що протягом цієї зими читатиму тут лекції про Україну — країну степів і лесових ґрунтів.

З глибокою повагою.

Щиро відданий Вам
Пенк

Примітки:

¹ А. Пенк був дійсним членом Наукового товариства імені Шевченка у Львові з березня 1924 р. (див.: ЦДІА України у Львові, ф. 362, оп. 1, спр. 54, арк. 84). Саме ж рішення про визнання його дійсним членом НТШ С. Рудницький порушував у березні 1924 р.

² Арешт С. Рудницького відбувся 21 березня 1933 р.

Берлін, 11 липня 1924 [р.]

11 Juli 1924, Berlin

Hochgeehrter Herr Präsident!

Ihre wahr sehr ehrenden Zeilen vom 22. März haben mich in einer sehr dringlichen Zeit erreicht. Ich war gedrängt, eine Arbeit abzuschließen, und es dies eben geschehen war, wurde mir plötzlich der ehrenvolle Auftrag gegeben, ein Teil Deutschland bei der 700. Jahresfeier der Universität Neapel zu vertreten. Wochenlang konnte ich in Italien weilen, und seither habe ich, in diesem Semester von der Abhaltung von Vorlesungen befreit, noch viel in Süddeutschland gereist. Aus alledem erklärt sich, warum ich Ihnen für Ihren Brief noch nicht gedankt habe.

Die Würde eines wirklichen Mitgliedes der Schevčenko-Gesellschaft, die Sie mir anbieten, nehme ich gern an. Ich habe die lebhaftesten Sympathien für das ukrainische Volk, und verfolge dessen wissenschaftliche Leistungen mit gleicher Aufmerksamkeit wie dessen nationale Entwicklung. Dass beides sich in immer reicherm Maße entfalten möchte, ist mein lebhafter Wunsch.

Gern würde ich mich mit einem Beitrage für den Jubilumsband beteiligen, aber es ist mir leider in diesem Jahre nicht möglich, mehr zu leisten, als meinen Pflichten gegenüber der Heimat entspricht. Ich stehe im Begriffe, eine Reise nach Bulgarien anzutreten, und dann stehen weitere Aufgaben bevor, die meine ganze Hingabe erheischen.

Aber ich bitte Sie versichert zu sein, dass ich unter günstigeren Umständen unter den Mitarbeitern nicht fehlen würde, und dass ich mit teilnehmender Aufmerksamkeit die Arbeiten der Schevčenko-Gesellschaft verfolgen werde, deren wirkliches Mitglied geworden zu sein, mir eine Ehre ist.

In ausgezeichnetener Hochachtung

Ihr sehr ergebener
Albrecht Penck

ЦДІА України у Львові, ф. 362, оп. 1, спр. 54, арк. 84. Автограф.

Берлін, 11 липня 1924 [р.]

Вельмишановний пане Президенте!

Ваші насправді дуже шанобливі рядки листа від 22 березня застали мене у дуже неспокійний час: мене підганяли з завершенням однієї праці, а саме тоді, коли це сталося, мені раптово дали почесне доручення представляти частину Німеччини під час святкування 700-річчя університету в Неаполі. Мав можливість декілька тижнів перебувати в Італії, а відтак ще й багато подорожував по південній Німеччині, оскі-

льки був звільнений у цьому семестрі від читання лекцій. Цим пояснюється те, чому я Вам доси не подякував за Вашого листа.

Звання дійсного члена Товариства імені Шевченка, яке Ви мені запропонували, я з задоволенням приймаю. Маю найщиріші симпатії до українського народу і стежу за його науковими досягненнями з такою увагою, як і за його національним розвитком. Моїм пристрасним бажанням є, щоб те і інше розвивалося у якнайбільшій мірі.

Охоче взяв би участь своєю статтею у ювілейному виданні, але цього року я, на жаль, не можу виконати більше, ніж те, що відповідає моїм обов'язкам перед Батьківщиною. Я збираюся вирушити у подорож до Болгарії, а потім на мене чекають інші завдання, які вимагають моєї повної віддачі.

Але хочу Вас запевнити, що при більш сприятливих умовах я не був би відсутнім серед співробітників, я і надалі буду стежити з турботливою увагою за роботами Товариства імені Шевченка, бути дійсним членом якого є для мене честю.

З великою повагою.

Щиро відданий Вам

Альбрехт Пенка

Примітка:

¹ До А. Пенка як дійсного члена НТШ й звертаються у 1933 р. від імені Наукового товариства про допомогу Степанові Рудницькому, який перебував в ув'язненні (див. ЦДА України у Львові, ф. 309, оп. 1, стр. 224, арк. 62).

Львів, грудень 1933 [р.]

Lemberg im Dezember 1933

Hochgeehrter Herr Geheimrat!

Im Namen der Sevcenko-Gesellschaft der Wissenschaften in Lemberg erlauben wir uns an Sie, Herr Geheimrat, mit folgender Bitte zu wenden. Wie es Ihnen gewiß bekannt ist, war unser Mitglied und Ihr einstiger Schüler Dr. Stephan Rudnickyj, als Mitglied der allukrainischen Akademie der Wissenschaften in Kyjiv nach Charkoff zur Leitung des dortigen geographisch-kartographischen Institutes berufen. Bis unlängst hat der Betreffende seinen Obliegenheiten nach seinem besten Können und Wissen nachgekommen. Trotzdem aber, da er ein Ukrainer ist, wurde er auch bei den letzten Repressalien der Sovietregierung arrestiert und nach längerer Haft als alter, gebrochener Greis in ein Konzentrationslager bei Leningrad deportiert, wo er ganz bestimmt zu Grunde gehen werde. Nunmehr bitten wir also den Hrn. Geheimrat, an hervorragende Geographen der Sovietrepublik einen Nachruf (selbstverständlich intim) gefälligst zu übermitteln, um dem Hrn. Rudnickyj die weitere Existenz zu ermöglichen, und zwar ihm einen Posten, sei es beim geographischen Institute in Leningrad, sei es bei der Sternwarte in Pulkovo, zu beschaffen, wo er wissenschaftlich arbeiten und sein Leben ohne Hunger — fristen könnte. Für Ihr Wohlwollen gegen unser Mitglied und für Ihre rein humane Instanz zu seinem Gunsten wird Ihnen, Hr. Geheimrat, unsere Gessellschaft, besonders verpflichtet bleiben.

Genehmigen, Hr. Geheimrat, unsere höchste Hochachtung

für[...]

Львів, грудень 1933 [р.]

Вельмишановний пане Таємний раднику!

Від імені Наукового товариства імені Шевченка у Львові дозволимо
звернутися до Вас, пане Таємний раднику, з наступним проханням.
Вам, напевно, відомо, нашого члена і Вашого колишнього учня д[окто]ра
Степана Рудницького, як члена Всеукраїнської Академії Наук в Києві,
було призначено у Харків для керівництва тамтешнім Інститутом географії
і картографії. До недавнього часу він виконував свої обов'язки, віддаючи
[у] свої найкращі знання і вміння. Але оскільки він українець, його
мож під час останніх репресій радянського уряду було заарештовано і
заарештовано після тривалого ув'язнення, вже фізично надломлену стару
людину, в концентраційний табір недалеко від Ленінграда, де він, зрозуміло,
неодмінно загине. Отже, ми просимо пана Таємного радника люб'язно
звернутися з закликом до видатних географів радянської республіки
(можливо, дискретно) уможливити панові Рудницькому подальше існування,
а саме надавши йому посаду чи то в Інституті географії у Ленінграді,
чи обсерваторії в Пулково, де б він міг науково працювати та
жити, не голодуючи. Наше Товариство буде особливо вдячне Вам,
пане Таємний раднику, за Вашу прихильність до нашого члена та за
Вашу суто гуманну участь на його користь.

Прийміть, пане Таємний раднику, запевнення у нашій найщирішій
вдячності за [...]

ДАТО України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 224, арк. 62². *Машинопис.*

Примітки:

¹ На початку листа у лівому кутку стоїть мітка А. Пенка. Мабуть, лист адресований А. Пенку.

² Закінчення листа відсутнє.

³ Відповідь на клопотання А. Пенка з Петербурга так і не прийшла (див.: Державний архів Тернопільської області (далі — ДАТО), ф. 3432).

Берлін, 16 березня 1934 [р.]

Berlin, 16. III.1934

Sehr geehrter Herr Kollege!

Besten Dank für Ihren Brief vom 10. d[ieses]M[onats]. Es wird mich sehr
freuen, Sie gelegentlich Ihres Vortrages dahier kennen zu lernen und hoffe
zu bewegen, dass derselbe nicht in der Zeit zwischen 21. d[ieses]M[onats] u 25.
d[ieses]M[onats] stattfindet, während welcher ich verreist bin. Aus Peters-
burg habe ich noch keine Antwort.

Hochachtungsvoll
Ihr sehr ergebener Penk

ДАТО. ф. 3432, оп. 1. *Автограф.*

Берлін, 16. III. 1934

Вельмишановний пане колего!¹

Щиро дякую за Ваш лист від 10 [числа] цього місяця. Мені було приємно познайомитись з Вами з нагоди Вашої доповіді, і маю надію, що це не відбудеться між 21 [числом] цього місяця і 25 [числом] наступного місяця, коли я буду в від'їзді. З Петербурга я ще не маю жодної відповіді.

З глибокою повагою.

Щиро відданий Вам

Петерс

Примітка:

¹ На конверті зазначено: „Пану професору Дністрянському в Празі“.

ВІД АНДРЕАСА ПЕРТЕСА**№ 188**

Гота, 22 квітня 1916 [р]

Friedrich Andreas Perthes A.-G.
Verlagsbuchhandlung

Gotha, den 22. April 1916
Fernsprecher Nr. 24
Drahtanschrift: Pertesverlag

Herrn Privat-Dozent D[okto]r Rudnycki,

WIEN

Mölkerbastei

Sehr geehrter Herr Doktor!

Herr Dr. Ludo Moritz Hartmann, Wien, den wir für die Vergebung eines Bandes „Ukraine“ in unserer Kleinen Völker- und Länderkunde um seinen Rat baten, war so freundlich, uns auf Sie hinzuweisen: Aus den Ihnen gleichzeitig übersantem Drucksachen wird es Ihnen nicht schwer sein, sich über Zweck und Inhalt des Unternehmens ein Bild zu machen und wir hoffen gern, dass der Gedanke der Sammlung auch Ihren Beifall findet. Bisher liegen 5 Bände, nämlich Irland, von Dr. Julius Pokorny, Wien,

Rumänien, von Professor Dr. Freiherr von Dungern, Graz,
Schweden, von Dr. Fritz Arnheim, Berlin,
Polen, von Dr. E. Zivier, Pless und

Türkei, von Professor Dr. Achmed Emin, Konstantinopel vor, von denen Ihnen vielleicht der eine oder der andere bereits zu Gesicht gekommen ist; der 6. Band, Bulgarien, von Dr. Georg Kunzer, Sofia, erscheint in den nächsten Wochen. Alle diese Bände haben bisher eine beinahe ungeteilt

plastige Aufnahme gefunden und die Presse hebt die Zweckmässigkeit des Verlagsplanes an sich immer wieder besonders hervor. Wir lassen Ihnen gleichzeitig als Drucksache Ungern, Rumänien, zugehen, möchten jedoch dabei hervorheben, dass weder dieses Buch, noch einer der bisher erschienenen Bände trotz ihrer anerkannten Vorzüge als unbedingtes Musterbeispiel für die ganze Sammlung gelten kann. Bei einer Durchsicht des Buches werden Sie gewiss selbst erkennen, dass das Historische darin noch einen zu breiten Raum einnimmt und vielleicht auch die Stoffanordnung nicht in wünschenswerter Weise von vornherein klaren Überblick gewährt. Deshalb übersenden wir gleichzeitig mit diesem Buch noch das von allen Seiten als vorzüglich anerkannte Wirtschaftspolitische Handbuch von Dr. von Ciuciu, das gewissermassen eine Ergänzung des von Ungernschen Rumänienbandes bildet. Eine Vereinigung beider Bücher würde ungefähr dem entsprechen, was unsere Sammlung bieten möchte und wonach die Öffentlichkeit ein immer stärkeres Bedürfnis empfindet. Dabei wäre natürlich die älteste und ältere Geschichte zwar auch, aber doch nur im grossen Überblick zu behandeln, während das Hauptgewicht auf die neueste Zeit und die wirtschaftlichen Verhältnisse (insbesondere z[um]. B[eispiel]. Handelsverträge, Zollwesen, Eisenbahn, Bodenschätze etc[et cetera]-und so weiter] und ferner auf die Frage nach der Möglichkeit der Wiederanbahnung wirtschaftlicher Beziehungen mit dem deutschen Reiche zu legen wäre.

Wir dürfen Sie gewiss fragen, ob Sie in der Lage und bereit wären, die Bearbeitung eines solchen Bandes für uns zu übernehmen und brauchen Ihnen kaum zu sagen, dass wir besonders erfreut wären, den wichtigsten Band Ukraine gerade in Ihren Händen zu wissen. Als Honorar könnten wir Ihnen bei einem ungefähren Umfang wie Ungern und bei einem Recht bis zu 5000 Exemplare zudrucken, M 800.— anbieten. Für weitere Auflagen würde Ihnen im Verhältnis zur Auflagenhöhe dasselbe Honorar zustehen.

Wir würden uns aufrichtig freuen, Sie als Mitarbeiter unserer Sammlung begrüssen zu dürfen und zeichnen, Ihrer freundlichen Antwort mit Erwartung entgegengehend,

mit vorzüglicher Hochachtung
ergebenst.

Friedrich Andreas Perthes A.-G

БІБЛІОТЕКА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 107—108 зв. *Машинопис.*

Фрідріх Андреас Пертес А.-Г.
Книгарня видавництва

Гота, 22 квітня 1916 [р.]
Тел. № 24
Телегр.: Видавництво Пертеса

Панові
приват-доценту д[окто]р[у] Рудницькому,

ВІДЕНЬ
Мьолькербастай

Вельмишановний пане докторе!

Пан Д[окто]р Людо Моріц Гартман¹ з Відня, з яким ми радилися щодо того, кому можна доручити [написання] тому „Україна“ в нашій

Малій книзі з народознавства та країнознавства, був так ласкаво скерував нас до Вас: із висланих Вам одночасно друкованих праць буде неважко отримати уявлення про мету та зміст заходу, і ми сподіваємось, що ідея збірки знайде також і Ваше схвалення.

Поки що ми маємо п'ять томів, а саме:

„Ірландія“, д[окто]ра Юліуса Покорного, Відень,

„Румунія“, професора д[окто]ра Фрайгерра фон Дунгерна, Грац,

„Швеція“, д[окто]ра Фріца Арнгайма, Берлін,

„Польща“, д[окто]ра Е. Цивир, Плесса і

„Туреччина“, проф[есора] д[окто]ра Ахмеда Еміна, Константинополь.

Котрийсь з них Ви, мабуть, вже бачили; VI том „Болгарія“ д[окто]ра Георга Кунцера, Софія, вийде найближчими тижнями.

Усі ці томи сприймалися до цього часу в основному цілком добровільно, а преса знов і знов відзначає доцільність самого плану видавництва. Водночас надсилаємо Вам друкований твір Дунгерна „Румунія“, хочіли б при цьому наголосити, що ані ця книга, ані жодна інша з виданих досі, незважаючи на їх визнані переваги, не може вважатися беззаперечним взірцем для усієї збірки. Переглядаючи книгу, Ви, звичайно, побачите, що історичний матеріал займає у ній занадто багато місця і можливо також, що й саме розміщення матеріалу від самого початку не забезпечує чіткості його викладу. Тому висилаємо Вам разом з цією книгою ще й всебічно визнаний зразковим економічно-політичний довідник доктора фон Онціуля, який є у певній мірі доповненням до тому „Румунія“ Дунгерна. Поеднання обидвох книг відповідало б приблизно тому, що ми хочемо запропонувати наша збірка і в чому громадськість відчуває шораз більшу потребу. При цьому необхідно було б, звичайно, висвітлити також історію стародавніх часів та середньовіччя, але лише оглядово, в той час як основну увагу слід було б спрямувати на новітні часи та на економічні відносини (зокрема, напр[иклад], торговельні угоди, митну справу, заборони, корисні копалини і т[ак]е) ін[ше]), а далі на питання про можливість відновлення економічних зв'язків з німецьким Рейхом.

Сміємо запитати Вас, чи були б Ви спроможні і готові опрацювати для нас один такий том, і немає потреби говорити Вам, що ми були б особливо раді віддати цей важливий том про „Україну“ саме у Ваші руки. Як гонорар ми могли б Вам запропонувати приблизно стільки ж, як Дунгерну з правом друку до 5000 примірників — 800 марок. За наступне видання Вам належався б, залежно від розміру накладу, такий самий гонорар.

Ми дуже радо вітали б Вас як співавтора нашої збірки і, очікуючи на Вашу ласкаву відповідь, підписуємось з особливою повагою.

Відданий Вам

Фрідріх Андреас Пертес А. Г.

Примітка:

¹ Гартман Людо Моріц — історик (син байкаря Моріца Гартмана), професор університетів у Відні та Берліні. Помер у 1924 р. у Відні.

Очевидно, Гартман був знайомий із працями С. Рудницького, а саме з його книжкою „Ukraina. Land und Volk. Eine gemeinfassliche Landeskunde“ (Wien, 1916.— 416 s.— 6 Kart), яка пізніше перевидавалась іншими мовами, зокрема, англійською: Ukraine. The Land and its People. An introduction to its geography.— New York: Ukraina Alliance of Amerika, 1918.— 369 s.— (Translation from German); французькою: L'Ukraine: Un apercu sur ses territoire, son peuple, ses conditions culturelles, ethnographiques, politiques et economiques.— Berne: Imprimerie R. Suter et Cie, 1919.— 206 s.— Carte.

№ 189

Гота, 15 травня 1918 [р.]

Gotha, 15 Mai 1918

Прив[ат]-Доц[ент] Д[окто]р Ст[ефан] Рудницьк[ий], Лemberg

Sehr geehrter Herr!

Für Ihre freundliche Antwort vom 11. ds. M. [diesses Monats] danken wir Ihnen bestens, können uns jedoch jetzt dazu nicht eingehend äussern, weil der Leiter unserer Firma zur Zeit auf einer längeren Geschäftsreise im neutralen Ausland weilt.

Mit vorzüglicher Hochachtung
ergebenst

Friedrich Andreas Perthes

України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 109. *Машинопис.*

Гота, 15 травня 1918 [р.]

Прив[ат]-доц[енту] д[окто]ру Ст[ефанові] Рудницькому, Львів

Вельмишановний пане!

Найщиріше дякуємо Вам за Вашу люб'язну відповідь від 11 [числа] цього місяця, однак ми не можемо докладно висловитись зараз щодо цього, оскільки керівник нашої фірми перебуває в даний час у тривалій службовій подорожі у нейтральному зарубіжжі.

З глибокою шаную
відданий Вам

Фрідріх Андреас Пертес

ВІД ІВАНА РАКОВСЬКОГО

№ 190

Підбуж, 15 липня [1]918 [р.]

Дорогий Професоре!

Як звичайно, я зробив дурницю і послухав Криловського¹ та не взяв грошей, кілька треба, тому пишу рівночасно до д[иректора] Криловського листа-express², та прошу вислати мені решту тих грошей, які я взяв, т[их] г[рошей] 1060 К[орон] переслати мені зараз, і то, як можливо, телеграфічною [поштою], бо ту листи і важні, і дуже Вас прошу потрудитись до дир[ектора] Криловського і коли би треба

полагодити яку формальність у касі. Дуже Вас прошу ласкаво заопікуватися тою справою, бо нам ту треба тих грошей.

Д[октор] Іван Раковський

Опака, п. Підбуж,
дуже потрібуем
на опровізаційні справунки.

Дуже перепрашаю за клопіт та здоровлю сердечно

15/7 [1]918 [р.]

Іван Раковський

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 15, 15 зв. Автограф.

Примітки:

¹ Мабуть, Криловський Амвросій (1853 — 1930) — історик, бібліотекознавець, директор бібліотеки Київської Духовної академії, дійсний член Археографічної комісії Львівського Ставропігійського братства (1904) тощо.

* Express (нім.) — терміново.

№ 191

Львів, 10 жовтня 1929 [р.]

Львів, дня 10 жовтня 1929 [р.]

Дорогий Степане!

Дуже нам жаль, що Ти не приїхав на наш зїзд географів; зіхалось багато люда, були майже всі учителі географії з цілого краю, недоставало нам тільки Тебе і Твого досвіду. Ухвалено багато рішень, про які напише Тобі докладніше Полянський, тимчасом повідомлю Тебе, ще відповідно до Твого бажання рішено створити новий осередок праці в області географії. Буде ним „Географічна Комісія“ при Науковому Т[овариств]ві ім. Шевченка, яка заснується в найкоротшому часі. Осібного товариства не засновується тому, що в теперішніх часах заснувати нове товариство дуже тяжко, а ще тяжче його вдержати. Як Тобі відомо, Секції Комісії Н[аукового] Т[овариств]ва Шевченка мають повну автономію і можуть сповнювати всі завдання незалежного товариства, коли тільки є люди й охота до праці, а в даному випадку те все знайдеться!

Мені, зокрема, дуже жаль, що Ти не приїхав на згаданий зїзд! Я мав з Тобою обговорити дуже багато ріжних справ і питань, а саме дотично нашого уділу в майбутньому Конгресі Словянських Географів й Етнографів у Білгороді, співпраці нашого Наукового Т[овариств]ва ім. Шевченка із нашою Академією Наук, про мої особисті наукові праці та про ще одну дуже пильну справу... але про це пізніше. Тепер прийдеться мені про все те писати до Тебе великі послання, а звісно, [що] письменно годі все так докладно обговорити та обдумати, як устно. Але годі! Головою муру не розібеш, і я починаю писати до Тебе свої послання, а на початок звертаюсь до Тебе в справі найпильнішій — останній.

Отож, діло в цьому. Кооператива „Рідна Школа“, засноване недавно статутове Товариство для здобуття засобів, конечних для удержання наших приватних шкіл, приступає до видання „Загальної Української Енциклопедії“! Фінансування цього великого підприємства взяли на

Себе два наші економічні Т[оварист]ва: „Покутський Союз“ в Коломиї і „Союз кооператив“ в Станіславові, а гроші, конечні для авторських гонимців, співпрацівників, закупно паперу і друк зложили кількох наших багатших людей, що одушевились тією будь-що-будь культурною ідеєю і глибоко переконані в гарний навіть фінансовий успіх тієї справи. Конечні гроші вже зложені в Покутському Союзі, так що фінансова сторона цього підприємства запевнена! Редакторство тієї майбутньої Енциклопедії предложено мені, і я, не маючи тепер ніякої спромоги працювати науково з причини недостачі конечних засобів, прийняв на себе цей важкий обов'язок. Я рішився на це перед тижнем і негайно вийшов до праці, бо з початком будучого року хочемо почати вже наданням. Моє перше завдання зібрати для тієї Енциклопедії найбільш співробітників, і тому в першу чергу звертаюся до Тебе, Дорогий Степане, з просьбою зробити нам цю честь і прийняти співробітництво, беручи на Себе географію України. Дотепер зібрав я вже таких співробітників:

українська мова і література: В. Дорошенко¹, Б. Лепкий², переговорюю також з Возняком³ і Щуратом⁴ і маю надію їх приєднати; історія загальна й України: Крип'якевич⁵; математика: Микола Чайківський⁶; фізика: Р. Цегельський⁷; етнологія: Кузеля⁸; географія загальна і всесвітня: Трубнікович⁹ (доцент Краківського університету); медицина й гігієна: Паньшин¹⁰; археологія: Яр. Пастернак¹¹;

психологія і філософія: Ст. Балей¹²

передісторія і ділювій: Ю. Полянський¹³

педагогія: Антін Крушельницький¹⁴; природа: Раковський... до інших я ще шукаю за відповідними співробітниками. Як бачиш, товариство „популярне“ і можна з ним співпрацювати. Додам, що наша „Енциклопедія“ буде понадпартійна, вона мусить бути твором строго об'єктивним, без пристрасті і критики — за перовозір берем Брокгауза¹⁵, значить, всяка політична виключена. Про Радянську Україну раді би ми мати звістки від тамошніх спеціалістів і дуже був би я Тобі вдячний, коли б Ти був такий добрий подав мені при нагоді, до кого ми могли би звернутися в тій справі. Потрібні коротенькі, але змістові, строго річеві і на цифрах оперті статті про: економічний стан, промисл, торговлю, рільництво, позашкільну освіту, шкільництво, законодавство і т. п.

Щодо самої майбутньої „енциклопедії“, то вона має обнімати 100 аркушів друку, великого лексиконового формату, в двох або трьох томах друк в двох стовпцях, в кожному 68 рядків по 42 букви (мала „антиква“), значить, на кожній сторінці зміститься найбільше 5712 букв, себто трохи більше як два рази стільки, що в виданнях Наукового Т[оварист]ва Шевченка. З того щонайменше п'яту частину хочемо призначити Україні, так що на географію України можна буде посвятити навіть до 12 сторінок, себто три четвертини нашого лексиконового аркуша. Числячи дві сторінки на загальний огляд, лишилося б 10 сторінок на пояснення конечних слів, яких в даному обемі могло б зміститися до 500, бо на кожному аркушку можна, здається, числити їх пересічно 50. Розуміється, що коли б цей призначений обем був для Тебе замалий, можеш його поширити на кілька сторінок, та все ж таки не більше, як на цілий аркуш на цілий

матеріал, вчислюючи вже в це й конечні ілюстрації. До тих ілюстрацій не вчислюється географічної мапки України, яка буде на осібній сторінці.

Умови: Ремуерація така, як в Наук[овому] т[оваристві] ім[ені] Шевченка, себто відповідно до згаданої величини аркуша нашого лексикону 40 ам[ериканських] долярів за один аркуш нашої „Енциклопедії“. З точки зору правила, виплачується четвертина зараз при підписанню умови, друга четвертина при доставі рукопису, а останок по видрукуванню, бо щойно тоді можна буде докладно обчислити обем цілого матеріялу. Але супроти Тебе ми дуже радо відступимо від тієї загальної норми і з приємністю готові виплатити Тобі належний гонорар негайно за кожную прислану частину, по „амортизованню“ завдатку, так щоби Ти не потребував чекати аж на видрукування цілої „енциклопедії“. Діло в тому, що наша „енциклопедія“ виходитиме частинками, по змозі щомісячно зшитками по 4 аркуші друку так, що друк її протягнеться майже два роки. Ми дуже хотіли би зачати видавати згадані зшитки вже з початком нового року, і для того — коли Ти згодишся взяти на Себе географію України — ми дуже Тебе просили б прислати нам матеріал на дві перші букви (А і Б) найдалше до кінця листопада, а після того кожного місяця по дві наступуючі букви. Розуміється, що Ти міг би прислати дотичний матеріал і скоріше, хоч би навіть і весь відразу, а так само, коли б Тобі було неможливо прислати матеріал на дві перші букви до кінця листопада, ми можемо зачекати хоч би й до кінця грудня — я подаю тільки наші загальні норми, від яких мусять бути конечні, індивідуальні відступлення. Згаданий загальний огляд географії України потрібний нам на сам кінець, бо він прийде в букві „У“ при слові „Україна“.

Додам ще, що: 1. Коли гарно допише розписана передплата, гонорар для співробітників „Енциклопедії“ підвищений буде до 50 %, а може навіть і більше; 2. При майбутніх наступуючих накладах „Енциклопедії“ застережене право авторства, для співробітників і їх правних наслідників до законом означеного часу; 3. Всі Твої бажання будемо старатися вивонити точно й докладно; 4. Будемо старатися о допущення нашої „Енциклопедії“ на Радянську Україну, і для того нічого не може бути там поміщено такого, що могло би стати тому на перешкоді.

З огляду на те, що справа дуже пильна і не терпить проволочки, а головню задля того, що ми хочемо в найблизшому часі оголосити „проспект“ нашої енциклопедії і передплату на це видавництво, дуже просимо відписати якнайшвидше, по змозі відвортною почтою, чи приймаєш наше запрошення і під якими умовами. З тієї причини долучуємо рівночасно два примірники взаємної умови, якої оден примірник із Своїм підписом просимо — в разі узгляднення нашої просьби — при нагоді передати нам назад.

Як бачиш, піднимаюся досить відважного підприємства, але будучи тепер вже на емеритурі і маючи подостатком вільного часу, маю надію, що потрафлю вивязатись як слід із своїх редакторських обовязків. Зібравши наших найліпших „спеців“ — розуміється, поміж Галичанами, — думаємо, що вдасться нам дати нашій суспільности солідну й культурну „Книгу Знання“ та сповнимо тим важне культурне діло.

Коло нас, зрештою, нічо нового. Наразі держимося і не даємося надходячій старости. Наш малий рачок виріс вже на великого парубка і

вчить техніку в Данцінгу — може хоч з нього що буде путнього. З дітьми дітьми і внуками нераз бачимося, здорові і дають собі раду.

Про інші справи другим разом, а тимчасом дуже Тебе прошу не забувати моїй просьбі та прийняти згадане співробітництво в нашій першій енциклопедії, і в тій надії здоровлю Тебе гарячо, все Твій І. Рудницький.

В. Стефаніка НАН України, відділ рукописів, ф. 252 (УЗЕ), оп. 1, спр. 274, лист 1—4. *Машинопис.*

Примітки:

- ¹ Дорошенко Володимир — див.: Анований список адресатів.
- ² Лепкий Богдан (1872—1941) — письменник і літературознавець, дійсний член НТШ, у 1899—1914 рр. жив у Кракові, професор української літератури в Львівському університеті (з 1926 р.).
- ³ Див. прим. 9 до листа № 72.
- ⁴ Шурат Василь — див.: Анований список адресатів.
- ⁵ Крип'якевич Іван — див.: Анований список адресатів.
- ⁶ Чайковський Микола — див.: Анований список адресатів.
- ⁷ Див. прим. 3 до листа № 113.
- ⁸ Кузеля Зенон (1882—1952) — журналіст, етнограф, мовознавець, географ, громадський діяч, дійсний член НТШ (з 1909 р.), з 1920 р. — голова Союзу закордонних журналістів у Берліні, професор Українського вільного університету, голова НТШ (з 1949 р.), редактор „Шляху“.
- ⁹ Кубійович Володимир (1900—1985) — географ і демограф, доцент Українського університету (1928—1939), професор Українського вільного університету (з 1940 р.), дійсний член НТШ (з 1931 р.), з 1947 р. його науковий секретар, з 1952 р. — голова НТШ у Європі.
- ¹⁰ Панчишин — особу не встановлено.
- ¹¹ Пастернак Ярослав (1892—1969) — археолог, директор музею НТШ.
- ¹² Балей Степан — див.: Анований список адресатів.
- ¹³ Див. прим. 14 до листа № 72.
- ¹⁴ Крушельницький Антін — див.: Анований список адресатів.
- ¹⁵ Повна назва: Энциклопедический словарь / Под ред. И. Ефрона, Ф. Брокгауза — Санкт-Петербург, 1892.

ВІД ЙОСИПА РОЗДОЛЬСЬКОГО

№ 192

Львів, 20 травня 1913

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО
імені ШЕВЧЕНКА

Львів, дня 20 мая 1913

ул[иця] Супіньського, ч 11

До Високоповажного Пана

д[окто]ра Стефана Рудницького, секретаря Математично-природописно-лікарської секції Наукового Товариства ім[ені] Шевченка

Пересилаємо Вам письмо Й. Волощака¹ в справі зільника. Види[ти] Т[овариств]ва просить секцію предложити йому свою опінію в сій справі. Справа дуже пильна, тому просимо полагодити її ще сього тижня².

З глибоким поважанем

Осип Роздольський
за секретаря

We Wiedniu dnia 6 Kwiet[nia] 1913

Kochany Michale!

Za list Twój i życzenia Twe serdecznie Ci dziękujemy i Tobie podobne składamy. Co do zdrowia naszego, trudno go nazwać bardzo dobrem choć właściwie nie powiedzieć, że nie jest chorym. Ja podobno tylko wiek swój odczuwam i nie można wszystko różnie idzie. Szczególnie niebardzo mi przyjemnie, że po tylu latach zgodziłem się na dostaniecie roślin — bo to przecież bardzo wielka praca — i chto wie czy ja skoncze. Co po dobrzch chciach kiedy sił takich jak dawniej się niema. Muszę jednak zwrócić uwagę Twą na sposobność nabycia zielnika, który mniej więcej to samo zawiera co i mój zielnik, (wyjawizy flory galicyjsk [iej]) a nadto i tak zwane skrytopłciowe na które z mego zielniki liczyć nie można. Zielnik ten na pięknym silniejszym papierze naszpanowany i każde muzeum uwolnione zostałyby od mozolnej pracy szpanowania. Rosliny srednioeuropejskie dla Galicyi potrzebne, bo galicyjska flora od zachodniej odmienna. Zresztą jak wiem — rośliny starannie zebrane od zmarłego mego kolegi. Ilość zielnika są takie: skrytopłciowych jest 2311 gatunkow z 3664 miejscowosci — sztuk 6758, kwiatowych jest 6959 gatunków, z 14.342 stanowisk sztuk 33.614, zatem razem 9270 gatunków z 14.342 stanowisk, a więc w przybliżeniu na 12.000 półarkuszach szpanowane (które by liczyć tylko po 2 groszach za półarkusz, wyniosłoby 120 guld i praca darowana).

O ile z katalogu widze — rośliny starannie oznaczone, bo uwzględnione i reguly ustalone mianownictwa. Ceną zielnika naturalnie trudno oszacować bo w zielnikach leży ogromna praca i wydatki. Za podobne zielniki placono do 10.000 Koron albo i więcej.

Dawano wdowie już 4.000 Koron ale ze to była prywatna osoba, żal jej było sprzedac, bo w prywatnych rękach byt zielnika nie zawsze pewny. Prosiła mię wdowa czybym ja zielnika w jakiegoś muzeum sprzedac nie mógł, a ponieważ zakładając uniwersytete i zielnik potrzebny dla niego, ponieważ istnieje już muzeum Szeptyckiego — to pewnie byloby bardzo

scosownym, gdyby która z tych instytucyj zielnik nabyła. Wedle mego zdania zielnik wart 4000 Koron a tak pięknie usorbowany i szpanowany zielnik za 4000 koron kupic wcale warto.

Будз więc так добры і појдз до Товараыства Шзевченка і музеум Шзептыцкыі і прадстав ім тэ справу. Шзкода абы зелінік в інне рэце сія дстал — а на мне, на моіе, на моіе выбраны оказы не бардыо веле казчыц можа. Гдыбы тен зелінік зстал купіоным, мógлбым з моіей строны агараніцавааь на рослины вшчодніе (галіцыйскіе і польскіе) і прэдыей быўбым аготовым. Не чху саам удавав сід до Товараыства Шзевченка албо музеему Шзептыцкыі бо русызма у мне назтыч ногачн стоі, мусяльбы каас [прэтлумачыць] а наразіе хцальбым [...] чзыбы інстытуцыа руска го не маала чхуці купіць. То мусяльбыс доась спіешніе зробіць і мне о тей справіе доніесіе як најпрэдыей. Гдыбы інстытуцыа ктóra хцаіла купіць, то мógла бы сія впрост порозуміевав з сападкобіерчзынію, зелініка ктóрей адрес подаць мого. Тылко гдыбы хчодзыло втеды о моіе назвыскó, не могое го пісав аоческу бо чзехем не јестем і нікт не бэдые введзіць зе' то ма быць моіем назвыскіем. Ја завсзе пісзе моіе назвыско јачінскіемі гласкамі а і не ма жаден језык ані чзескі ані славаккі ані Кроаккі ввеч муззе узыць і. Језлі і узывав муззе, дла чзего не пісав назвыска в польскі спосóб в чаосці. Зрешта в таکی способ пісане назвыско моіе знане в свечіе науковем — в форміе чзескыей пісане было чзесь лудзіом нызнанем. А може гдыбы кадавалісію до власціелкі, назвыско моіе мусі быць вымленіоне чзылі пісане в польскі а не чзескі спосóб — бо одпо [...] јавяч сія на мне тылко так она бэдые введзіць о кім мова.

Proszę Cię jeszcze raz, pośpiesz się z tą sprawą i daj mi znać co Ci powiedzą — bo gdyby Rusini nie kupili, udam się zaraz do kogo innego w tej sprawie. Zdaje mi się, że właścicielka zgodziłaby się na to, gdyby jej nie była cenę odrazu zapłacono. Zielnik ten znajduje się w bardzo porzodnych szafach, i teby spszedała, ale to nie jest koniecznym warunkiem. Szymko nie był u nas. My nie pojedziemy tego roku nigdzie na dłuższy czas.

Pozdrawiamy a ja całuje Cie serdecznie

Twój Wołoszczak.

МА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 61—62. Автограф.

Відень, 6 квітня 1913 [р.]

Коханий Михайле!

За Твого листа і Твої побажання сердечно Тобі дякуємо і складаємо Тобі подібні. Щодо нашого здоров'я, важко назвати його дуже добрим, хоч властиво, не можна сказати, що не є хворим. Я, наприклад, тільки відчуваю свій вік і не все йде по-різному. Особливо не дуже мені приємно, що по стількох роках я згодився на одержання рослин, бо це все-таки дуже велика праця, і хто знає, чи я її закінчу. Що з добрих намірів, коли немає сил таких, як колись малося. Мушу, однак, звернути твою увагу на можливість придбання зільника, котрий містив би більш-менш те саме, що й мій зільник, за винятком галицьк[ої] флори, а понад те і так званих скритостатевих, на котрі з мого зільника розраховувати не можна. Зільник цей напнутий на гарному міцному папері, і кожний музей

був би вільним від марудної праці написання. Середньоевропейські рослини потрібні для Галичини, бо галицька флора відмінна від західної. Зрештою, як знаю, рослини старанно зібрані моїм померлим колегою. Кількість склад зільника такий: скритостатевих є 2311 видів з 3664 місцевостей — штук 6758, квіткових є 6959 видів з 14 342 місць, штук 33 614, отож разом 9270 видів з 14 342 місць, що складає приблизно 12 000 піваркушів написання (якщо рахувати лише по 2 гроші за аркуш, склало б 120 гульдєнів і дармова праця).

Наскільки я бачу з каталога — рослини старанно позначені, бо врані й правила усталення назв. Ціну зільника, звичайно, важко визначити, бо в зільники вкладається велика праця й видатки. За подібні зільники платять до 10 000 корон або й більше.

Вдові вже давали 4000 корон, та оскільки це була приватна особа, їй було шкода продавати, бо в приватних руках існування зільника завжди певне. Вдова просила мене, чи я не міг би продати зільник якомусь музею, а оскільки ви засновуєте університет, зільник потрібний для нього, та й уже існує музей Шептицького — то, мабуть, було би дуже доречно, коли б котрась із цих інституцій придбала зільник. Я вважав, що зільник вартий 4000 корон, а так добре укладений і напнутий зільник за 4000 корон купити взагалі варто.

Отож, будь таким добрим і піди до Товариства Шевченка й музею Шептицького і виклади їм цю справу. Шкода, щоб зільник потрапив у інші руки — а на мене й на мої вибрані експонати не слід надто розраховувати. Коли б придбали цей зільник, я зі свого боку міг би обмежитися східними рослинами (галицькі і польські) і швидше закінчив. Не хочу сам звертатися до Товариства Шевченка або муз[ею] Шептицького, бо моя руська мова далека від досконалости, хтось мусив би перекладати, а тим часом хотів би дізнатися, чи його не мала б бажання купити руська інституція. Ти мав би зробити це дуже спішно і якнайшвидше сповістити мені про цю справу. Коли б котрась інституція хотіла купити, то могла б просто порозумітися зі спадкоємцею зільника, адресу котрої можу подати. Тільки коли б тоді йшлося про моє прізвище, не можу писати його по-чеськи, бо я не чех, і ніхто не зрозуміє, що це моє прізвище. Я завжди пишу моє прізвище латинськими літерами, а твердого „l“ не має жодна мова, ані чеська, ні словацька, ні хорватська, тому мушу вживати „ll“. Якщо я мушу вживати „ll“, то чому ж не писати прізвище цілком по-польськи. Зрештою, моє прізвище, написане таким чином, відоме в науковому світі, а в чеській формі було б невідоме людям. А якщо б ви зверталися до власниці, моє прізвище мусить бути згадане чи ж писане по-польськи, а не по-чеськи, бо при посилянні на мене вона тільки так зрозуміє, про кого мова.

Ще раз прошу тебе, поквался з цією справою і дай мені знати, що тобі скажуть, бо коли б русини не купили, я відразу звернуся в цій справі до когось іншого. Мені здається, що власниця згодилася б і на те, щоб їй заплатили відразу не всю ціну. Зільник цей зберігається в дуже порядних шафах, вона б їх продала, але це не обов'язкова умова. Шимка в нас не було. Ми цього року не поїдемо нікуди на тривалий час. Поздоровляємо, а я цілую тебе сердечно.

Твій Волощак.

Примітки:

¹ Див. прим. 3 до листа № 30.

² Відповідь С. Рудницького див. лист № 30.

ВІД ІВАНА РУДНИЦЬКОГО

№ 193

[Львів]¹, 20 березня 1918 [р.]

Дорогий Стефку!

Позаяк я не міг з Тобою побачитись, тому мушу Тобі це, що мав сказати, переказати письмом. В Твоїй справі їздив я до Косова і балакав з комісарем, який має ці справи переділені. Єму я розповів цілу справу, чого що війська ще в 1914 [р.] при відвороті розібрали хату, і поспитав що з того буде — він зробив досить дурну міну і сказав, що він вважаєсь дуже, чи удасться Тобі видістати теперішню вартість, я єму представив, що се прецінь цілий Твій маєток обдовжений ще і звідки Ти приходиш єго тратити і т. д. — він обіцявсь приїхати десь до Тюдева влянути, в кождім разі, поладити справу якомога найлутше — дальше мали десь прийти до громади друки до зголошення шкоди, а позаяк я їздив, а їх ще не було, тому підстарай у намісництві „властивих“ і вийди впрост до Староства в Косові.

Друга справа, може, і некомпетентний і, може, непотрібно втручаюсь, але я все був дурний, тому і сей раз віджалую. Твій ґрунт, як знаєш, буде вже 3-тий рік стояти облогом, бо коли в 1915 [р.] мама хотіла єго обробляти, заявив п[ан] Микитюк, що Ти єму повірив доглядати Твоєї земельности, ну супроти того дали собі спокій, чи через необраблюваня ґрунт зискує, сумніваюсь — обробляти єго тепер ледво чи хто наймить, аба якусь скілку, або щоби єго хтось згноїв добре, а політок собі забере дари, застерігаюсь, що мої родичі на сей інтерес резигнують, але ж мама може также х[іба] — раз втрунула ту свої пальці і казала мені се Тобі написати. Чи Тобі і цю справу Микитюк добре заладить, сумніваюсь, але коли хочеш і думаєш, що Тобі те по силам добре заладить, можеш вийти до моїх у Тюдеві.

Зачував я між иньшим, що дуже спорікалисьє на вибір ґрунту, тепер добра нагода збути в при тім і дещо з хати відбити, припускаю, до 3000 К[орон] повиннось витягнути. Іван Івасюк, син Олексі, має дуже велику охоту на нього, коли хочеш продати єму цілу.

Если можу ще якими виясненнями служити, то прошу, пиши, а я відвортною почтою відповім.

Пани прошу передати уціловання рук.

Тебе і діточок цілую ширю.

23 1918 [р.]

Іван Рудницький

А України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 95, 95 зв.; 96, 96 зв. Автограф.

Примітка:

¹ Місце написання встановлено за змістом листа.

ВІД ВОЛОДИМИРА СІНГАЛЕВИЧА

№ 194

Відень, 30 березня [1918]

ABGEORDNETENHAUS

Wladimir Ritter von Schilling Singalewyc
Reichsrats — u[nd] Landtagsabgeordneter
Adresse: Wien, I. Parlament¹

**Високоповажний
Пане Професор!**

Ваше письмо я одержав та був і єсьм готов пересправляти з „Союзом в[изволення] Ук[раїни]“ в справі Вашого авторського гонорара за мапу.

Однак як они з „Союза“ вчули, що Ви будете ждати гонорара — вже більше не зголосилися. Мабуть, розгадалися.

Можливо, що причиною того є також неприсутність п[ана] А. Жука² у Відні.

На всякий случай я заказав „Фредтазови“ видавати клішу кому-небудь „Фрайтаг“ (Freitag) прислав мені також прелемінара коштів накладу мапи в 5.000 (в п'ять тисячах) екземплярів.

Він продає іменно за 5.000 екз[емплярів] 920 К[орон], отже, буду пропонувати Союзови, щоб купив прямо мапи вже готові. Розумієте, мусіть би згодитися на заплата Вашого гонорара.

Однак мені видаєсі, що коли оден примірник мапи коштує в накладі 184 сотика, то гонорар від екземпляра по 20 сот (як Ви жадаєте) видає зависокий та „Союз“ на таку ціну, мабуть, не згодиться.

Впрочім, если сходять перетракувати в тій справі, зараз Вам донесу. Кінчу, щиро Вас здоровлячи.

Я слабую, для того навіть на з'їзд не приїхавім.

З високим поважаням
Сінгалевич

Відень 30/3.18

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 77—77 зв., 78—78 зв. Автограф

Примітки:

¹ Палата депутатів
Володимир Ріттер від Шілінга Сінгалевича
Депутат обласної Ради і ландтагу.
Адреса: Відень, I. Парламент

² Жук Андрій (1880 — ?) — громадський і політичний діяч, публіцист і кооператор, один із засновників і член проводу „Союзу визволення України“, член Головної, а потім Загальної Української Ради у Відні (1914—1916) і Центральної Управи УСС (1917—1922), редактор кооперативних часописів „Економіст“ і „Самопоміч“ (1914—1919). За української влади радник Міністерства закордонних справ Української Народної Республіки (УНР).

№ 195

Відень, 23 лютого [19]18 [р.]

ABGEORDNETENHAUS

Wladimir Ritter von Schilling Singalewyc

Reichsrats — u[nd] Landtagsabgeordneter

Adresse: Wien, I. Parlament¹**Високоповажний
Пане Професор!**

„Союз визволення України“ звернувся до мене як директора „Нар[одної] Канцелярії у Відні“ з просьбою о вивозі кліши (Вашої роботи) мапи України, бо ту мапу маєся видати в Берліні.

Не спротивився виданню кліши, бо думаю, що се не може статися без відшкодованя Ваших авторських прав.

З другої сторони повинно ся дати можливість про пасованя нашої справи.

Если би у Відні „С[оюз] в[изволення] У[країни]“ видавав ту мапу, ми мали би контролю, кілько вносить наклад і лекше означити Ваше відшкодованя — если у Берліні, нема певности, кілько вносить буде наклад.

Если думаете, що я умів би тут у Вашім імени повести добре справу, прошу дати мені листовно повновласть, а на осібній картці написати, кілько би представляли собі, що може гонорар від репродукції вносити.

Взагалі прошу дерективу, але відвратною почтою, а крім того, чи годитеся на зажадання від „С[оюзу] в[изволення] У[країни]“ осібного % за посередництво Н[ародної] Канцелярії.

З високим поважаням

Вол[одимир] Сінгалевич

Відень 23/2 [19]18 [р.]

ЦПА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 74, 74 зв., 75, 75 зв. Автограф.

Примітка:

¹ Палата депутатів

Володимир Ріттер від Шілінга Сінгалевича

Депутат обласної Ради і ландтагу.

Адреса: Відень, I. Парламент

ВІД БОГДАНА СТАВНИЧОГО

№ 196

Яворів, 1 жовтня 1918 [р.]

Яворів, 1. X. 1918 р.

Дорогий Пане Професор!

Сумна вістка дійшла до нас сьогодні про нещастя¹, що Вас постигло.

Прийміть, Дорогий Пане Професор, від мене запевнення щирого співчуття.

Кріпиться! Діти Ваші та грядучі покоління Вас потребують. Я знаю, що Всі Ваші ученики в ту тяжку хвилину з Вами. Бодрости Вашої теперішня хвиля та обов'язок, що Ви його перед літами взяли на себе утворенню української географічної науки.

З глибоким поважанем

Ваш

Богдан Ставрович

3 жовтня 1918

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 86. Автограф.

Примітка:

¹ Передчасна смерть дружини С. Рудницького Сибілли.

ВІД ОСИПА ТУПИ

№ 197

Бережани, 14 вересня [1]918

Високоповажаний Пане Професор!

Прошу простити, що молестую express¹ — письмом, але мене не тому мушу робити людям прикрости. У тій справі писав я вже до Юрія² рівночасно пишу до Д[окто]р[а] Томашівського² як члена Р[ади] Ш[кільної] К[расної], але найбільше упованіє моє лежить у Вашій особі, В[исоко]п[оважаний] п[ане] професор, Ad rem³: Міністерство внутрішніх справ з порозумінню з міністерством просвіти приділило мене до гімназії для наших воєнних сиріт і виселенців у місті Гауа на Моравії рішенням з дня 27 серпня 1918 [р.], ч. 45426. Але Д[окто]р Копач³, який був у Бережанах 13 і 14 с[его] м[ісяця], заявив мені, що не може мене пустити, бо ту бракує сил. Чи він знав уже про висшезгадане міністерське рішення, не зміг сказати. Мені видиться, що воно вже звісне йому, але він має тисячі способів задержати мене в Бер[ежанах] навіть проти рішення міністерства. З огляду на се удаюся до В[исоко]п[оважаного] п[ана] Проф[есора] з просьбою о інтервенцію, щоби рішення міністерства щодо моєї особи було переведене в жите. Відносини у Бер[ежанах] і службові, і харчеві досить добрі, але інші причини гонять мене на чужбину. Вистарчить згадати, що видаю денно — як у Відні — найменше 20 Корон, сплю на оберемкови соломи, бо ліжка не купиш, а якби купив, не було би за що їсти. І т[ак] д[алі], а у Гаї сподіюся бодай половину платні зложити на закупно всячини, потрібної до життя. Чому Д[окто]р Коп[ач] так завзявся на цю школу, не розберу. І я не є за тим, щоби наші діти ховалися на чужині, але як так доля судила, треба годитися. Я маю інформації звідтам, що нашим дітям там чи не краще жиєся, і то даром, [не] як у наших бурсах і інститутах за грубі гроші.

Але в який спосіб, В[исоко]п[оважаний] п[ане] Проф[есор], могли би мені допомогти, — не маю поняття.

Можливо вистачить, щоби В[исоко]п[оважаний] п[ан] Проф[есор] проси-
ли, аби знаглили, щоби Д[окто]р Томашівський був ласкав потрудитися
Цоля⁴ — най би видав бєфель Д[окто]р[у] Коп[ачеві] відпустити
за сей рік в ласці до Гаї, і то скоро, бо далі не буду мати за що
А може поміг би в тій справі радник Громницький⁵ або Сту-
дінський⁶, або р[адник] Барвінський⁷? Що ж — коли я доріжейки до них

Прошу вибачити ласкаво за „напасть“ і скоро помогти, в який спосіб
і уважаєте.

З глибоким поваженням.

Мене по мені у Бер[ежанах] є вже ким залатати, впрочім, ще когось
рекламувати з війська. Тупа Осип.

Бережани, 14. IX. [1]918 [р.]

Ще одно мушу пояснити — олівцем, бо чорнило і перо сконфіскували.

Прийшло мені на думку, що може не найшовся відповідний управи-
до Гаї, тому Д[окто]р Копач не хоче мене пустити, уважаючи мене
нездібного до того уряду, і шукає гіднішого кандидата. Що аз грішний
керівника не доріс, се вже видко по моім вигляді, і такої підлости
не прийняв, і таких амбіцій ніколи не мав, не маючи поняття про
школи, Канцелярії і т[ак] д[алі]. Отже, і щодо тої точки прошу
Д[окто]р[а] Копача, якби з ним говорили що в тій справі, як
п[ана] Д[окто]р[а] Томашівського, і то конче, якщо він справді схоче
потрудитися у моїй справі.

Хочу бути лиш кепским бєльфером у Гаї з огляду на даремну хату,
світло, харч за доплатою 100—150 К[орон], золі за 10 К[орон] і
[подібне], я про „керівництво“ і чути не хочу. Якась духовна особа
конче на той уряд, а я пристаю на всякого шифа.

Дуже-предуже перепрошую ще за сю базгранину, простіть і поми-
рте грішного раба.

Т[упа Осип]

України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 56—58 зв. Автограф.

Примітки:

* Express (нім.) — терміново.

¹ Див. прим. 4 до листа № 39.

² Томашівський Степан — див.: Анотований список адресатів.

† Ad rem (лат.) — до справи, по суті справи.

³ Копач Іван (1870—1952) — український публіцист, критик, громадський діяч, педагог, класичний філолог і філософ, дійсний член НТШ, член Крайової ради, голова товариств „Боян“ та „Українська Бєсїда“.

⁴ Див. прим. 2 до листа № 151.

⁵ Див. прим. 1 до листа № 117.

⁶ Студінський Кирило — див.: Анотований список адресатів.

⁷ Барвінський Олександр — див.: Анотований список адресатів.

ВІД ЕДВАРДА ФІШЕРА

№ 198

С.С. Кімполунг, 7 грудня 1914

Eingangsnnummer: 457 B
 mt = abgeordneter von Wassilko
 dunglhotel Wien, —
 * KI 457b*

Kimpolung, 7. Dez 1914

Telegramm
 aus

kimpolung 593 45 7/ 12 6 15- n., =
 Frau professor Rudnicki wurde seit abrejse gatten taeglich dringend
 aufgefodert abzurejsten erklarte stets vor Lieferung ihrer winterklejder
 nicht abzurejsten stop nach invasion wurde versucht durch konfidenten m
 frau Rudnicki fuehlung nehmen bisher kein erfolg bemuehungen werden
 fortgesetzt

= Fischer oberst +

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 114. *Машинопис.*

Кімполунг, 7 грудня 1914 [р.]

Вхідний номер: 457 B
 Депутат від Василька²
 Дунгльготель, Відень
 Кл 457 б*

Телеграма
 з

Кімполунга 593 45 7/12. 6 15 — II, =

До дружини професора Рудницького після від'їзду її чоловіка щоденно зверталися з настійною вимогою виїхати, [вона] постійно пояснювала, що не може виїхати раніше, ніж доставлять її зимовий одяг.

Після інтервенції намагалися через довірених осіб сконтактуватися з пані Рудницькою³, [однак] доси безуспішно. Спроби продовжуються.

Фішер — полковник.

Примітки:

¹ Місце написання і дату встановлено за штемпелем на телеграмі.

² Див. прим. 1 до листа № 153.

³ Рудницька (Шенкер) Сибілла — див.: Анотований список адресатів.

ВІД Н. ХАБУРСЬКОЇ**№ 199***Мартинів Новий, 13 січня 1918 [р.]¹***Дорогі Стрийцю!**

Прошу ласкаво знайти для Наді інструктора на село до Конюшок. Она конче хоче учитись, а що у Львові не може бути, тому удаємось до Стрийця (котрі не одно добре нам зробили), щоб ласкаві були тим занятись.

Прошу о відповідь або до Конюшок, п. Рогатин, або до Мартинова Бового на мою адресу.

Ще раз дуже щиро прошу знайти конче інструктора.

Здоровлю і цілую Стрийцю і Стрийця.

Н. Хабурська
Мартинів-Новий
коло Букачовець

ЦДА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 88 і 88 зв. Автограф.

Примітка:

¹ Дату встановлено за штемпелем на конверті.

ВІД МИКОЛИ ЧАЙКОВСЬКОГО**№ 200***Чорна, 21 липня 1918 [р.]**Чорна, 21. VII. 1918 [р.]***Високоповажаний Пане Професор!**

Переді мною отвирається можливість у перших днях серпня виїхати за Україну, одначе тому стоїть на перешкоді невідрадний стан моїх фінансів. Супроти того прошу ласкаво мене сповістити, чи не міг би я висилити на поміч Тов[ариства] ім[ені] Шевченка у якій-небудь формі: позички, беззворотної або зворотної підмоги — або, врешті, завдатку за мої праці. Треба би мені так до 500 К[орон].

Коли би це було можливе, прошу отсей мій лист уважити поданем до Виділу і допомогти мені у скорім його погодженю. Мені була би велика шкода, як[би] я прогавив корисну тепер нагоду виїзду, бо коли инде буде се річ трудніща. Буду у Львові коло 4/VIII.

Прошу ласкаво відповісти мені і

остаю з глибоким поважаням.

М[икола] Чайковський

ЦДА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 90. Автограф.

Тут було тиждень слоти. Тепер трохи випогоджується.

Здоровлю щиро. В[асиль] Щурат

Др В. Щурат

Кобиліволоки п. Янів од Тереховля
Др В. Щурат

13/8 1918 [р.]

ЦІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 93, 93 зв. Автограф.

ВІД ГРИЦЬКА ЯКОВЛЕВА

№ 204

Володимир-Вол[инський], 14 травня 1918 [р.]

14 травня 1918 р., Володимир-Вол[инськ]

Високошановний пане Професор!

Передивившись всі числа „Н[ової] Р[ади]“, які у мене знайшлися, пересилаю Вам число 49, в якому є стаття Єфремова¹, змістом подібна до тої, котра Вас цікавить. Дуже радий буду служити Вам нею, коли це дійсно те, що Ви шукали. Дякуючи щиро ще раз за ті гарні хвилини, що провів в Львові в Вашім товаристві, остаюсь з поваженням до Вас, готовий зсяку хвилю служити Вам.

Грицько Яковлів

ЦІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 94. Автограф.

Примітка:

¹ Повна назва: Єфремов Сергій. Неминучим шляхом (I—III) // Нова Рада (Київ).— 1918.— № 49.— 4. IV. Продовження див.: Там само.— 1918.— № 50. 5. IV(II); № 52. 7. IV(III).

У статті піддається критиці „проект-розмежування, що належить спеціалістів-географів“ та звинувачується останнього в „українському імперіалізмі“, „домоганнях прилучити до України чужі землі ...“. Справа державних границь, на думку С. Єфремова, „зовсім інший мала б вигляд і ми справді могли б стояти на принципіальному і демократичному ґрунті самоозначення народів, а не на стратегічних, торговельних, захватних... міркуваннях“. За яким сценарієм проходило „федеративне“, за С. Єфремовим, розмежування і як було дотримано демократичності в проведенні „упорядкування кордонів“ між УСРР з РРФСР, див. праці: Д. Багалія „До справи східних границь України — історична довідка про становлення північних і східних кордонів України“, а також „Український проект врегулювання державних кордонів між УСРР, РРФСР та ВСРР“ та М. Грушевського „Історико-етнографічні і лінгвістичні матеріали про північний кордон УСРР та РРФСР“.

Стаття С. Єфремова „Неминучим шляхом“ була відповіддю на публікацію С. Рудницького „Які межі покласти Україні?“ (Діло.— 1918.— 3 березня, 6 березня, 8 березня).

Дещо пізніше С. Рудницький опублікував дослідження „До справи границь між Україною і Московщиною“ (Діло.— 1918.— 10 липня). У своєму щоденнику С. Єфремов над питанням статуту НТШ і відносин з С. Рудницьким не зупиняється детально. Див.: Єфремов С. Щоденники 1923—1929.— К., 1997.— С. 433.

ВІД ВІСНИКА „СОЮЗУ ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ“

№ 205

Відень, 22 квітня 1918

Відень, дня 22 квітня 1918

ВІСНИК СОЮЗА ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ
(NACHRICHTENBLATT DES BUNDES ZUR
BEFREIUNG DER UKRAINA)

Відень VIII/2, Йозефстадтерштрассе 79, двері 19

Урядові години: 9—12 і 3—6

Високоповажаний Пане Професор!

Зав'язане недавно німецько-українське товариство рішило чимскоріше видати публікацію по-німецьки про Україну по залученій тут програмі. На чолі сего товариства стоїть проф[есор] Д[октор] Рорбах¹. З поручення редакції тої публікації звертаюся до Високоповажаного Пана Професора з проханням написати статтю до збірника про територію і населення України (етнографічна територія ціла і політична так, як Ви її визначили від сходу в ряді статей в „Ділі“)². Розміри статті — до аркуша друку. З написанням статті треба поспішити і надіслати під адресою Централії Союзу в Берліні для Всеволода Козловського. Стаття буде ремунерована. Прошу о відповідь.

Ще одно. Якби Ви розширили ті свої статті в „Ділі“ про політичні межі України і підраховали населення на окупованім обшарі, то можна було б видрукувати ще раз у „Вістнику“ і зробити відбитку³. Зробіть се якнайскорше і перешліть манускрипт до Відня, редакції „Вістника“.

Я застряг тут в Берліні. Хочу побувати у Києві, та ніяк не виберусь. Щиро Вас здоровлю!

З високим поважанням

Підпис

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 132. *Машинопис.*

Примітки:

¹ Рорбах (Rohrbach) Пауль (1869—1956) — історик, німецький політичний діяч, приятель українців, один із засновників і голова німецько-українського товариства (Deutsch-Ukrainische Gesellschaft) у Берліні, видавець журналу „Die Ukraine“.

² Рудницький С. Які межі покласти Україні? // Діло.— 1918.— 3 березня, 6 березня, 8 березня; його ж. До справи границь між Україною і Московщиною // Там само.— 10 липня.

³ Очевидно, ця пропозиція і послужила написанню статті С. Рудницьким „Українська земля (її межі і скількість населення)“ (Літературний збірник.— Львів, 1919.— С. 174—184.— Підп.: С. Р.). Чи вийшло щось подібне у „Віснику Союзу визволення України“, не маємо цього підтвердження. Над цією проблемою С. Рудницький працював і в подальших роках: Дотеперішні територіяльні втрати України // Воля.— Відень, 1920.— Т. 2.— Ч. 6.— С. 261—262.— Підп.: С. Р.; Огляд території України / Франко П. Відень: Накл. тов. „Франко син і спілка“, 1921.— 34 с. (Пластовий книгозбір.— Ч. 3); Статистичний огляд України. Стан суцільної етнографічної території України при початку світової війни // Документи українського мучеництва

Польщею.— Львів, Відень: Український прапор, 1921.— С. 18—21. Повтор. 6—29, 12—15.— Без підп.; Національна статистика в Східній Галичині // Там же.— С. 52—55.— Без підп.; Нехай живе Незалежна Галицька Держава! Збірник гей.— Відень: Накладом „Українського Прапора“, 1922.— С. 52—55.— Без підп.; Іяд території України. Після нових обчислень проф. С. Рудницького // Віден-ий альманах „Української Мистецької Накладні“.— Відень, 1922.— Р. 2.— С. —110; Огляд національної території України.— Берлін: Українське слово, 1923.— с. (Бібліотека „Українського слова“.— Ч. 38); Декілька заміток до справи іонізації України // Літературно-науковий вістник.— Львів, 1924.— Т. 85.— С. —239.

Не вишла друком праця „Україна в числах. Статистичний довідник у 15—20 кушах“ у співпраці з І. Федевим, який мав охоплювати статистичні дані з усіх раїнських земель (Воля.— Відень, 1920.— Т. 3.— Ч. 1.— С. 21).

На сторінках газети „Діло“ з'являлися праці, присвячені не лише політичному аченню самостійної України, а й її спільним межам. Широки німецькі кола айомилися з українською справою не лише з книг С. Рудницького, хоч вони до ого впливу мали безпосередню причетність. Так, Отто Кес'єр опублікував бро-ру „Die Ukraine. Beiträge zur Geschichte und Volkswirtschaft“ (München, 1916.— s.) з етнічною картою (див.: Діло.— 1916.— Ч. 53).

ВІД ВИДАВНИЧОГО ТОВАРИСТВА „ВЕРНИГОРА“

№ 206

Київ, 3 липня [1]918 р.

идавниче т[овариств]о

ВЕРНИГОРА“

ИЇВ

ОНТОРА: Львівська, 33, пом[ешкання] 28

КЛАД: Володимирська, 43

**Високоповажаний
Пане Доктор!**

Справа щодо видання ваших підручників¹ полагоджена. Услів'я, які представляв з одної сторони я — від Тов[ариств]а, а з другої сторони Зи — як затверджені радо Тов[ариств]ом. І так: щодо загальної геогр[афії] для висш[их] почат[кових] шкіл (на „нашу міру“ приблизно і гімн[азії]) з зглядненням всюди геогр[афії] Укр[аїни], чи це в відділах зокрема, чи з цілості окремі: 1) стор[інок] прибр[ізно] 160 (з цього на укр[аїнській] 60 т[орінок]), 2) реченець бажаний якнайкоротший — до кінця ц[его] місяця. Писаря (про якого ви згадували) прошу згодить на кошт „Вернигори“. Думаю, знайти можна буде стенографа, -(істку). Може б згодився п[ан] Панейко². Пересилать писаря звідсіля — річ ясна — не оплатилобся і натрапило б на великі труднощі.

Щодо видання підручників прочих на цілу гімназію — то ж радо бере на себе „Вернигора“. В справі цій поїхав вже брат п[ана] Крушельницького³ до Городенки, і сподіюсь, що привезе цими днями бажану відповідь. Крім цього, відпоручник Тов[ариств]а (мабуть, голова), який вибирається на цьому тижні у Львів, поїде теж і до Городенки в справі евентуального перебрання права на видавництво всіх підручників Ваших, про які Ви згадували.

Щодо мап України і частин світа — переговорювать теж був Тов[ариством] Шевченка. Сподіюсь, що теж перебере на себе.

Умовлений гонорар — 15 % продаж[ної] ціни — прийнятий. Завда[т] передасть Вам відпоручник. Із собою привезе теж, правдоподібно, ро[с]сійські підручники по геогр[афії], які Ви бажаєте оглянути.

Всякі інші бажані Вам інформації одержите вже усно — від відпору[с]ника.

Остаю з глибоким
поважанням.

Ігор Ф[і]л[і]п[ович]
Київ, 3/VII. [1]918

Р. С. Долучаю лист члена управи, який вибирається у Львів⁴.

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 123, 123 зв. Автограф.

Примітки:

¹ Йдеться про видання підручника С. Рудницького „Початкова географія для народних шкіл, з багатьма малюнками і картою“ (1919).

² Панейко Василь — див.: Анований список адресатів.

³ Крушельницький Антін — див.: Анований список адресатів.

⁴ Це лист № 207 від Валентина Отамановського. Див.: спр. 2436, арк. 124, 124 зв.

№ 207

Київ, 3 липня 1918 р.

Видавниче Товариство
„Вернигора“
у Києві.

Контора і склад:
Фундуклеєвська 19.
Книгарня:
Володимирська, 43.
Телефон 24-28

Київ, дня 3 липня 1918 р.

В[исоко] П[оважаному] Проф[есорові] Степанові Рудницькому.

Початкову Географію бажано нам скінчити якнайскорше, отож прохаємо Вас взяти нашим коштом переписчика.

Бажано, щоб вона була ілюстрована, тобто цілком готова до друку. Цими днями виїде (як тільки одержить перепустку) до Львова член Управи й привезе Вам завдаток. Отож прохаємо Вас вважати цю справу за скінчену й якнайскорше кінчати підручник.

Щодо других справ, про які говорив з Вами наш відпоручник п[ан] Федів¹, то про це поговоримо особисто, бо правдоподібно, що поїду до Львова якраз я.

До побачення.

З пошаною В[алентин] Отамановський,
член упр[ави]

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 124, 124 зв. Автограф.

Примітка:

Федів Ігор — див.: Анотований список адресатів.

№ 208

Київ, 16 серпня 1918 р.

Серпня
Українська Республіка“
Людвиг видань Т[оварист]ва
Вернигора“
16 серпня 1918 р.
Фундуклеєвська, 19

Шановний Пане Професоре!

Посилаю Вам те, що міг здобути в Києві. Більше нічого Вам дати не
можу, і нагадую, що добірання клішів це зовсім не наша справа, але
До речі, одна з гравюр у Атлясі Нової історії Торнау¹. Прошу
одно переслати ці малюнки до: *Vien I, Georg Coch — Platz, 3 H. Andreas*
Berger і дати вказівки щодо розроблення клішів (розмір, де саме і т. п.).

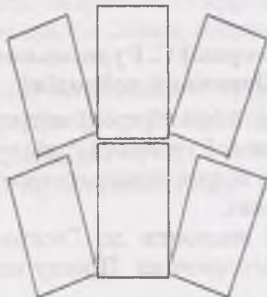
Раджу їх перед цим занумерувати й розмістити в рукопису. Прошу
написати до Фрайтага² про те, що там Т[оварист]во „Вернигора“ видрукує
2000 „оглядової карти укр[аїнських] земель“.

За Початкову географію Вам належить:

прибл[изна] ціна = 1 карб[ованець], а 15 % = 22 коп[ійки]

$$\text{Т. ч. } X = \frac{25.000 \cdot 22}{2} = 2750 \text{ крб.,}$$

або кругло коло 6000 кор[он]. Ви одержали 2000 кор[он]. Отож Вам
належить 4000 кор[он], які я завтра-позавтра переведу Вам до Земе-
льного Банку. Щодо малюнка „Москвин“, то я Вам підібрав такий „букет“,
який аж шкода їх випускати. Отож прошу Вас: усю кацапю (їх аж троє!)
вкласти зменшену на одній сторінці, а під ними для порівняння — наших,
які троє. Це виглядатиме так:

або як Вам здаватиметься краще. У всякім разі, краще один зайвий кліш, та щоб кацапові дошкулили! Так само й типи жіночі. Раджу їх поставити поруч, особливо дівчат.

Прошу переказати Д[окто]р[у] Раковському³, бо я одержав з Відня листа, з якого видно, що рукописа його ще не одержано.

Чи він уже зробив кліші? Я йому нічого більше дати не зможу, бо мій франц[узський] підручник втрачений. Хай підбіре ілюстрації сам, але одно прохання: без тверджень, описовий елемент хай переважає популярна.

Пояси[ить], які ілюстрації: вироб шкла, гончарня, цегельня, вироб заліза, проживання голоти і т. п.

Підручник повинен бути цікавим, ілюстрацій треба штук 25—30 або й більше. Зоологію якнайшвидше.

Чи Ви дали титули у Вашій Географії, як я Вас просив (вони будуть врізані в текст). Коли ні, то це треба.

З пошаною.

Підпис [В. Отамановський(?)]

Прошу відповісти.

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 126, 126 зв., 127, 127 зв., 128. Автограф.

Примітки:

¹ Торнау. Учебный исторический атлас по всеобщей истории.— Санкт-Петербург, 1914.— 77 карт.

² У видавництво „Фрайтаг і Берндт“ у Відні.

³ Раковський Іван — див.: Анований список адресатів.

№ 209

Київ, 23 серпня 1918 [р.]

Київ, дня 23 серпня 1918 [р.]

Видавниче товариство

„Вернигора“

у Києві

Контора і склад:

Фундуклевська, 19.

Книгарня:

Володимирська, 43.

**П[ану] Проф[есорові] С. Рудницькому у Львові.
Шановний добродію!**

Посилаючи Вам належні 3.500 К[орон] авт[орського] гонорару, прошу віддати під рукопис „Початкової географії“ п[ану] Вол[одимиру] Панкові¹ під росписку для доставки до Відня, повідомивши мене якнайскорше, передачу рукописа п[анові] Панкові.

Посилаю Вам ще деякі малюнки до Географії. Низький беріг моря знайдете у однім з Атлясів історичних. Прошу повідомити про одержання Атлясів та малюнків.

Прошу негайно приступити до складання Істор[ичного] Атлясу ~~на~~ язково наспіл з Д[окто]р[ом] Крип'якевичом², бо М[іністерст]во Освіти ~~поставило~~ нам таку умову.

Прошу прискорити справу з Геогр[афії] на I кл[ас] та на II кл[ас].

Чи Ви одержали з Відня Geistbella Атляс географічний?

Прошу написати до Фрайтага³ про те, що Ви даєте дозвіл на друку-
~~вання~~ в кількості 25.000 пр[имірників] „Оглядів мапи“ до Вашої географії,
~~я~~ написав до Відня, щоб її друкували, а також зробити доходи щодо
~~друкування~~ істор[ичного] Атлясу. Між иншим, серед Істор[ичних] мап
~~швинні~~ бути врізані з боку мал[ої] мапи (плян стар[ого] Київа etc.).

Член управи В[алентин] Отамановський.

ЦДІА України у Львові, ф 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 129, 129 зв. Автограф.

Примітки:

¹ Панков Володимир — відомості про нього відсутні.

² Про Історичний атлас України: 12 карт (у співавторстві з І. Крип'якевичем.—
X : 5 000 000) трапляються лише згадки: ЦДІА України у Львові, ф. 357, оп. 1,
36, арк. 4, 4 зв. Див. також: Воля.— Відень, 1920.— Т. 3.— Ч. 1.— С. 19; Історія
України.— Київ; Львів; Відень: Вернигора, 1918.— 85 с.

³ У видавництво „Фрайтаг і Бердт“ у Відні.

ВІД ЗАГАЛЬНОУКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРНОЇ РАДИ

№ 210

[Львів, травень 1918 р.]¹

В[исоко]п[оважаний] П[ане] Т[оваришу]²!

Отсим маємо честь запросити В[исоко]п[оважаного] П[ана] Т[овариша]
Загальні Збори Загально-Української Культурної Ради.

Дневний Порядок:

1). Звідомлене з дотеперішньої діяльності Заг[ально]-Укр[аїнської]
Культурної Ради;

2). Справа реорганізації Заг[ально]-Укр[аїнської] Культурної Ради і її
внесини до краевого шкільного Союзу (Рідна школа);

3). Внесеня членів;

Місце зборів: Львів, ул[иця] Костюшка (Укр[аїнська] Бесіда).

Час Зборів: 19/V 1918 о год[ині] 3 попол[удні].

За Президію

Загально-Української Культурної Ради:

Президент

(Підпис)

Ю. Романчук

Віцепрезидент

(Підпис)

О. Колесса

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 67. Машинопис.

Примітки:

¹ Місце і дату написання встановлено за змістом запрошення.

² Лист адресовано С. Рудницькому як членові Загальноукраїнської Культурної Ради.

№ 211¹

[Львів, 1917 — 1918 рр.]

До Високоповажаного Пана проф[есора] Д[окто]ра Стефана Томашівського³ у Відні. Правно-політична Секція Заг[ально]-Укр[аїнської] Ради рішила утворити в своїм лоні статистично-географічний комітет і звернутися до Високоповажаних В[ельми] Ш[ановних] Панів Д[окто]рів Томашівського, Дністрянського⁴ і Рудницького з проською, щоби заняття веденем праць в сім комітеті.

Задачею комітету буде збирати і опрацьовувати статистичні і географічні матеріали, котрі мають послужити як основа і аргументи для правно-політичних домагань українського народу (поділ Галичини, прилучення Буковини, утворення самостійної української держави).

Секція уповажляє загальних В[исоко] П[оважаних] Панів до повисше праць, прибрати робітників з-поза секції і Ради і висказує свою надію, що В[исоко] П[оважани] Панове схотять в найскорішій часі зайнятися організацією і розділом праць в згаданім комітеті.

З високим поважанем. За правно-просвіт[ницьку] секцію З[агально]-Укр[аїнської] Р[ади] Д[окто]р Томашівський

Печатка Заг[ально]-Укр[аїнська] Рада. Печатка (всередині листа) ЦДІА України у Львові, ф. 368, оп. 1, спр. 181 [1917—1928 рр.], арк. 82. *Машинопис.*

Примітки:

¹ Лист адресовано С. Рудницькому як членові Загальноукраїнської культурної ради і в майбутньому членові Статистично-географічного комітету.

² Місце і дату написання встановлено за змістом листа.

³ Томашівський Степан — див.: Анований список адресатів.

⁴ Дністрянський Станіслав — див.: Анований список адресатів.

ВІД ІНСТИТУТУ ГЕОГРАФІЇ
ЦІСАРСЬКО-КОРОЛІВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ ЕКСПОРТУ

№ 212

Відень, 20 березня 1918 [р.]

ГЕОГРАФИШЕС ІНСТИТУТ
К[aiserlich]-k[öniglichen] EXPORTAKADEMIE

Wien XIX, am 20. März 1918.

Sehr geehrter Herr Kollege!

In der Anlage beehre ich mich Ihnen ein Werk von hoher Aktualität zu übermitteln. Der Verfasser, der derzeit seinen Namen noch nicht nennen will und kann, hat mich ersucht, einige Exemplare des Buches an Kreise, die dafür Interesse haben, zu verteilen. Ich bitte Sie, das Werk durchzulesen und mir dann kurz Ihre Meinung über die darin gemachten Vorschläge mitteilen zu wollen, und zwar auch in dem Fall, dass Sie sich zu den Darlegungen ganz abweislich verhalten.

Mit grösster Hochachtung und freundlichen Grüßen

Ihr ergebener Heiderich

Herzlichste Osterwünsche. War jetzt wieder kaputt. Nächstens mehr.

Ihr schuldbewußter Leiter

УА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 133. *Машинопис.*

Відень, XIX, 20 березня 1918 [р.]

ІНСТИТУТ ГЕОГРАФІЇ
ЦІСАРСЬКО-КОРОЛІВСЬКОЇ
АКАДЕМІЇ ЕКСПОРТУ

Вельмишановний пане колего!

В додатку до листа маю честь передати Вам працю великої актуальності. Автор, який в даний час ще не хоче і не може назвати свого імені, просив мене розповсюдити декілька примірників книги в колах, які виявляють до цього інтерес. Прошу Вас прочитати працю і потім коротко повідомити мені про Вашу думку щодо внесених пропозицій, навіть у тому випадку, якщо Ваше ставлення до викладеного буде цілком негативним.

З найглибшою шанобою до Вас та
люб'язними вітаннями

відданий Вам Гайдеріх

Найщиріші Великодні побажання.

Дуже втомився. Найближчим часом [напишу] більше.

Ваш усвідомлюючий свою
провину Ляйтер

ВІД ІНСТИТУТУ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРИ

№ 213

Відень, 1 лютого 1918

INSTITUT FÜR KULTURFORSCHUNG
WIEN 1 · MÖLKERBASTEI 10
ABTEILUNG: ALLGEMEINE KULTUR

Wien, am 1. Februar 1918

Euer Hochwohlgeboren!

Wir gestatten uns, die Mitteilung zu machen, dass der Vorstand der „Weltkulturgesellschaft“ Sie in der am 18. Januar d.J. stattgehabten Sitzung nach den beiliegenden Satzungen der Gesellschaft (§ 3 und § 4) zum ausübenden (korrespondierenden) Mitgliede ernannt hat und erbitten ihre Zustimmungserklärung auf dem Beiblatt, welches Sie unter Benutzung des angeschlossenen Umschlages uns zukommen lassen wollen.

Wir ersuchen bei dieser Gelegenheit, die auf diesem Blatte angeführte Adresse zu überprüfen, nötigenfalls richtig zustellen und ferner auch im Falle einer Änderung der Adresse uns ehetunlichst in Kenntnis zu setzen, damit etwaige Mitteilungen keine Verzögerung erleiden.

Hochachtungsvoll
INSTITUT
FÜR KULTURFORSCHUNG
Unterschrift

Ich habe zur Kenntnis genommen, dass ich vom Vorstand der „Weltkulturgesellschaft“ nach § 3 bzw. § 4 der Satzungen, deren gesamter Inhalt mir bekannt ist, zum

a u s ü b e n d e n (korrespondierenden) Mitgliede

dieser Gesellschaft gewählt worden bin und erkläre mich mit dieser Wahl einverstanden.

....., am Februar 1918.

Unterschrift:

Meine Adresse ist:
D[okto]r. Stephan Rudnickyi,
Lemberg
Universität
Lystopadastrasse, 40

S A T Z U N G E N für den Verein „Weltkulturgesellschaft“

§ 1

Der nichtpolitische Verein „Weltkulturgesellschaft“ mit dem Sitze in Wien hat den Zweck, die wissenschaftliche Erforschung der Kultur aller Völker zu betreiben und zu fördern, als Forschungsstätte das *Institut für Kulturforschung in Wien* zu erhalten und auszugestalten und die Ergebnisse der Forschungen in Wort und Bild, in Sammlungen und Aufführungen, darzustellen und zu verbreiten.

§ 2

Als Mittel zur Erreichung dieser Zwecke dienen die Mitgliedsbeiträge.

§ 3

Die Mitglieder sind:

Ehrenmitglieder, welche der Vereinsvorstand dazu ernennt, oder *ausübende Mitglieder*, welche wissenschaftliche, künstlerische oder andere geistige Mitarbeit beizutragen haben, oder

Stifter mit einem einmaligen Beitrage von mindestens 10.000 K (bezw. Mark, Francs, etc.) oder

Gründer mit einem einmaligen Beitrage von mindestens 2.000 K (bzw. M. Ers. etc.) oder

beitragende Mitglieder mit Jahresbeitragen, die sie bei ihrer Aufnahme für die ganze Dauer ihrer Mitgliedschaft selbst bestimmen.

Die ausübenden Mitglieder sind entweder ordentliche, welche ihre Mitarbeit regelmässig und dauernd leisten oder korrespondierende, welche nur gelegentlich mitarbeiten.

Die Gesamtheit der Ehrenordentlichen und korrespondierenden Mitglieder führt den Namen: *Weltkultur-Akademie*.

§ 4

Der Beitritt erfolgt durch Anmeldung bei dem Vereinsvorstand. Der Austritt aus dem Verein erfolgt über schriftliche Austrittserklärung des Mitgliedes, dann durch Ableben, endlich durch Ausschliessung, die der Vereinsvorstand in geheimer Abstimmung beschliessen kann. In allen Fällen des Austrittes ist der Jahresbeitrag bis zum Ende des laufenden Vereinesjahres zu entrichten. Die Ernennung zum ausübenden Mitgliede erfolgt lediglich auf Grund geistiger Leistungen auf dem Gebiete der Weltkulturforschung, Darstellung und Praxis, über Vorschlag zweier Vorstandsmitglieder durch einen mit 2/3 Mehrheit zu fassenden Beschluss des Vorstandes.— Sie ist in dem Vereinsorgan „Erde“ zu veröffentlichen.

§ 5

Jedes Mitglied hat das Recht, an den Vereinsversammlungen teilzunehmen, sich an den vom Vereinsvorstand unternommenen, nicht auf geladene Gäste beschränkten Veranstaltungen zu den vom Vereinsvorstand gesetzten Bedingungen zu beteiligen und die Publikationen des Vereines zu den vom Vereinsvorstand gesetzten Bedingungen zu beziehen.

Jedes Mitglied hat die Pflicht, dem Vereinszweck nach jeder Richtung hin zu fördern; die ausübenden Vereinsmitglieder haben insbesondere die Pflicht, diese Förderung durch Mitwirkung bei den wissenschaftlichen forschungs-künstlerischen Darstellungen und bei den praktischen Durchführungsarbeiten zu gewähren.

§ 6

Die Vereinsangelegenheiten werden durch die Vereinsversammlung, durch den Vereinsvorstand und durch Rechnungsprüfer besorgt.

§ 7

Die Vereinsversammlung wird von Vereinsvorstand mindestens einmal jährlich, und jederzeit über Antrag von 20 ausübenden Mitgliedern mittelst Kundmachung in dem Vereinsorgan „Erde“ einberufen. Jedes Mitglied hat in der Vereinsversammlung nur beratende Stimme. Beschließende Stimmen haben nur ausübende Mitglieder.

§ 8

Zum Wirkungskreise der Vereinsversammlung gehört:

- 1 die Wahl des Vereinsvorstandes und der drei Rechnungsprüfer;
- 2 die Prüfung und die Genehmigung des Rechnungsabschlusses;
- 3 die Änderung der Satzungen;
- 4 die Auflösung des Vereines;
- 5 die Beratung und Beschlussfassung über Anträge des Vereinsvorstandes und über solche Anträge von Mitgliedern, die wenigstens 6 Tage vor dem Tage der Vereinsversammlung dem Vereinsvorstand schriftlich überreicht worden sind.

§ 9

Die Vereinsversammlung ist beschlussfähig, wenn mindestens der vierte Teil der in Wien wohnenden ausübenden Mitglieder anwesend ist.

Beschlüsse über die Änderung der Satzungen oder über die Auflösung des Vereines und die Verwendung des Vereinsvermögens können nur mit einer Stimmenmehrheit von zwei Drittel der Anwesenden ausübender Mitglieder gefasst werden. Zu allen anderen Beschlüssen genügt eine einfache Stimmenmehrheit.

Über Anträge auf Änderung der Satzungen oder Auflösung des Vereines kann nur dann gültig Beschluss gefasst werden, wenn die Anträge in der Einberufung der Vereinsversammlung ihren wesentlichen Inhalte nach kundgemacht worden sind.

§ 10

Der Vereinsvorstand besteht aus 10 Mitgliedern und zwar:

- 1) aus den drei Begründern des Vereines: Dr. Erwin Hanslik
Dr. Edmund Küttler
Dr. Viktor Ritter von Sadar-Rohrfelden
- 2) aus den Herren:
Josef Hoffmann
Gustaw Klist
Oskar Kokoschko.

3) aus weiteren von der Vereinsversammlung aus der Reihe der ausübenden Mitglieder auf die Dauer eines Jahres in solcher Zahl zu wählenden Personen, dass die Gesamtzahl der Vorstandsmitglieder stets obige 10 beträgt.

Der Vereinsvorstand wählt aus seiner Mitte einen Präsidenten und einen ersten und einen zweiten Präsidentenstellvertreter, welche in dieser Reihenfolge den Präsidenten bei dessen Verhinderung zu vertreten haben.

§ 11

Der Präsident oder in dessen Verhinderung sein Stellvertreter vertritt den Verein nach aussen und unterfertigt die Schriftstücke des Vereines. Insoferne darin rechtsverbindliche Erklärungen des Vereines enthalten sind, sind Schriftstücke des Vereines ausser vom Präsidenten noch von 2 Vorstandsmitgliedern zu unterfertigen. Der Präsident oder sein Stellvertreter leitet die Vereinsversammlungen, beruft und leitet die Vereinsvorstandssitzungen und entscheidet bei allen Abstimmungen, wann sich Stimmengleichheit ergibt, mit seiner nur in diesem Falle abzugebenden Stimme.

§ 12

Dem Vereinsvorstand ist die gesamte, nicht ausdrücklich der Vereinsversammlung vorbehaltenen Geschäftsgebarung übertragen, er ist berechtigt, alles

zu veranlassen, was er im Interesse des Vereines und zur Förderung des Vereinzweckes für notwendig und nützlich erachtet. Insbesondere obliegt ihr die Verwaltung des Vereinsvermögens. Über Antrag von 3 Vorstandsmitgliedern muss eine Vereinsvorstandssitzung berufen werden. Der Vereinsvorstand ist beschlussfähig, wenn mit dem Vorsitzenden mindestens 2 Vorstandsmitglieder anwesend sind. Seine Beschlüsse werden mit einfacher Stimmenmehrheit gefasst. Der Vereinsvortand ist berechtigt, für sich selbst und für die Vereinsversammlung eine Geschäftsverordnung im Rahmen der Satzungen aufzustellen.

§ 13

Die Rechnungsprüfer werden von der Vereinsversammlung auf die Dauer eines Jahres gewählt und müssen nicht der Reihe der Vereinsmitglieder entnommen werden. Die Rechnungsprüfer haben sich in der ihnen geeigneten erscheinender Weise die Überzeugung von der Richtigkeit der Buchführung und der ordentlichen Geldgebahrung zu verschaffen und der Vereinsversammlung über ihre Wahrnehmungen alljährlich Bericht zu erstatten. Die Vereinversammlung ist berechtigt, Rechnungsprüfern, die nicht Vereinsmitglieder sind, eine Entlohnung für ihre Mühewaltung auszusetzen.

§ 14

Alle aus den Vereinsverhältnissen entstehenden Streitigkeiten werden durch ein Schiedsgericht endgültig entschieden. — Hiezu wählt jeder der streitenden Teile aus den ausübenden Mitgliedern des Vereines je einen Schiedsrichter und diese wählen sodann einen Obmann, können sich erstere über die Wahl des Obmannes nicht einigen, so wird er vom Präsidenten des Vereines oder seinem Stellvertreter ernannt.

§ 15

Im Falle der Auflösung des Vereines durch Beschluss der Vereinsversammlung hat diese über die Verwendung des Vereinsvermögens zu entscheiden. Im Falle der behördlichen Auflösung fällt das Vereinsvermögen ungeteilt einem, zur Zeit der Auflösung schon bestehenden, oder binnen 6 Monaten neu begründeten Verein, der gleiche oder ähnliche Zwecke wie der aufgelöste Verein verfolgt, mit der Verpflichtung zu, das Vermögen des aufgelösten Vereines ausschliesslich für die im § 1 dieser Satzung angeführten Zwecke zu erhalten und zu verwenden.

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 188—189, 190—194. *Машинопис.*

ИНСТИТУТ КУЛЬТУРОЗНАВСТВА
ВІДЕНЬ, 1. МЬОЛЬКЕРБАСТАЙ, 10
ВІДДІЛ: ЗАГАЛЬНА КУЛЬТУРА

Відень, 1 лютого 1918 [р.]

Ваша вельможносте!

Дозволимо собі повідомити Вам, що правління „Товариства всесвітньої культури“ на своєму засіданні, котре відбулося 18 січня ц[ього] р[оку], призначило Вас, згідно з доданим Статутом „Товариства“ (§ 3 та § 4), дійсним (кореспондуючим) членом та просимо підтвердити Вашу згоду на прикладеному бланку, який Ви будете ласкаві надіслати нам, використавши долучений конверт.

Принадібно просимо перевірити вказану у цьому додатку адресу при необхідності виправити її, а надалі, в разі зміни адреси, негайно поставити нас до відома з тим, щоб можливі повідомлення не затримувалися.

З глибокою повагою

Інститут культурознавства

Підпис

Я дізнався про те, що правління „Товариства всесвітньої культури“ згідно з § 3 та § 4 Статуту, загальний зміст якого мені відомий, обрали мене дійсним (кореспондуючим) членом цього Товариства, та даю свою згоду на це обрання.

... лютого 1918 [р.]

Підпис

Моя адреса:

Д[октор] Степан Рудницький,

Львів

Університет

вул. Листопада, 40

СТАТУТ

спілки „Товариство всесвітньої культури“

§ 1

Неполітична спілка „Товариство всесвітньої культури“ з місцем перебування у Відні має на меті проводити наукові дослідження культури всіх народів та сприяти їм, матеріально підтримувати та розвивати Віденський інститут культурознавства як науково-дослідний заклад, висвітлювати та поширювати результати досліджень — у слові та образі, у збірках та імпрезах.

§ 2

Засобами для досягнення цієї мети служать внески членів Товариства.

§ 3

Членами є:

почесні члени, яких призначає правління спілки, або

дійсні члени, які повинні сприяти науковій, мистецькій чи іншій духовній співпраці, або

фундатори з одноразовим внеском мінімально в 10 000 крон (або марок, франків та т. ін.), або

засновники з одноразовим внеском мінімально в 2000 крон (відповідно марок, франків і т. ін.), або

члени, підтримуючі [спілку] [своїми] річними внесками, котрі вони самі встановлюють під час їх вступу на весь період їх членства.

Дійсні члени є або постійними [членами], які виконують роботу регулярно та тривалий час, або кореспондуючими, які співпрацюють лише при нагоді.

Спільнота почесних дійсних та кореспондуючих членів носить назву: *Академія всесвітньої культури*.

§ 4

Вступ відбувається на підставі заяви у правління спілки. Вихід зі спілки відбувається поданням письмової заяви члена [спілки] або внаслідок його смерті, а також через виключення, яке може ухвалити правління спілки таємним голосуванням. В усіх випадках виходу [зі спілки] необхідно сплатити річний внесок до кінця поточного року. Призначення дійсних членів відбувається лише на підставі духовних здобутків у галузі дослідження всесвітньої культури, у її висвітленні та в практичній роботі, за пропозицією двох членів правління та рішенням правління, яке повинно бути ухвалене [не менше як] 2/3 його членів. Воно має бути опубліковане в друкованому органі спілки „Erde“ [„Земля“].

§ 5

Кожен член має право брати участь у зборах спілки, а також в усіх не обмежених лише запрошеними особами заходах за умовами, встановленими правлінням [спілки], та отримувати публікації спілки на умовах, встановлених правлінням.

Кожен член зобов'язаний сприяти меті спілки в усіх напрямках її діяльності: дійсні члени спілки зобов'язані, зокрема, забезпечувати це сприяння своєю співпрацею в наукових дослідницько-мистецьких розробках та в практичному впровадженні.

§ 6

Справами спілки займаються збори спілки, правління спілки та ревізори.

§ 7

Загальні збори скликаються правлінням спілки щонайменш один раз на рік та в будь-який час за клопотанням 20 дійсних членів через оголошення в органі спілки „Erde“ [„Земля“]. Кожен член має на зборах спілки лише дорадчий голос. Вирішальні голоси мають лише дійсні члени.

§ 8

До компетенції зборів спілки належать:

- 1) вибори правління спілки та трьох ревізорів;
- 2) перевірка та затвердження заключного балансу;
- 3) зміна статуту;
- 4) розпуск спілки;
- 5) обговорення та прийняття рішень щодо заяв [членів] правління спілки та щодо таких заяв його членів, які були подані в правління спілки письмово не менше як за 6 днів до проведення зборів спілки.

§ 9

Збори спілки мають право виносити ухвали, якщо присутніми є не менше чверти дійсних членів, котрі проживають у Відні.

Ухвали про зміни в Статуті або про розпуск спілки та про [подальше] застосування його майна можуть прийматися лише більшістю голосів, яку становлять 2/3 присутніх дійсних членів. Щодо всіх інших ухвал достатньою є проста більшість голосів.

Рішення щодо заяв про зміну Статуту або розпуск спілки може набути сили лише в тому випадку, якщо зміст суті заяв виголошений на скликаних зборах спілки.

§ 10

Правління спілки складається з 10 членів, а саме:

1. З трьох засновників спілки:

Д[окто]р Ервін Ганслік

Д[окто]р Едмунд Кюттлер

Д[окто]р Віктор Ріттер фон Садар-Рорфельден

2. З панів:

Йозеф Гоффманн,

Густав Кліст

Оскар Кокошко

3. З подальших осіб, яких належить обрати на зборах спілки з числа дійсних членів на річний термін у такій кількості, щоб загальне число членів правління постійно складало згадані вище 10 осіб.

Правління спілки обирає зі свого складу президента і його першого та другого заступників, які у такій же послідовності мають заступати президента в разі неможливості виконання ним своїх обов'язків.

§ 11

Президент або, в разі неможливості виконання ним своїх обов'язків його заступник репрезентує спілку назовні та підписує документи спілки. Оскільки в них містяться обов'язкові правові декларації спілки, то ці документи, окрім президента, повинні підписуватися ще двома членами правління. Президент або його заступник керує зборами спілки, скликає та очолює засідання правління спілки, а при всіх голосуваннях з рівною кількістю голосів виносить рішення своїм голосом, який він повинен подавати лише у цьому випадку.

§ 12

На правління спілки покладено провадження службових справ, окрім тих, що належать винятково до компетенції зборів спілки; вона має право здійснювати все те, що вважає за необхідне та корисне в інтересах спілки та для сприяння меті спілки. Зокрема, їй доручено управління майном спілки. Засідання правління спілки повинно скликатися за заявою трьох членів правління. Правління спілки може приймати ухвали лише в тому випадку, якщо крім голови присутні не менше двох членів правління. Ці ухвали приймаються простою більшістю голосів. Правління спілки має право в рамках Статуту встановлювати порядок денний своїх засідань та зборів спілки.

§ 13

Ревізор обирається зборами спілки терміном на один рік, вони не обов'язково мають бути членами спілки. Ревізор повинні належним чином домагатися правильності ведення бухгалтерських книг та належного використання грошей і щорічно звітуватися про результати перевірки на зборах спілки. Збори спілки мають право встановлювати ревізорам, які не є членами товариства, платню за їх клопоти.

§ 14

Усі спірні питання, які виникають у процесі роботи спілки, остаточно вирішуються через мировий [арбітражний] суд. Для цього кожен учасник спірної сторони обирає з виконавчих членів спілки одного мирового суддю, а вони обирають потім голову, якщо ж вони не можуть дійти згоди при обранні голови, то він призначається Президентом спілки або його заступником.

§ 15

У випадку розпуску спілки за ухвалою її зборів останні повинні прийняти ухвалу щодо подальшого використання її майна. У випадку адміністративного розпуску спілки майно повністю переходить до спілки, котра вже існує на час розпуску або буде заснована на протязі 6 місяців після розпуску, яка ставить перед собою ті ж самі або подібні цілі, що й розпущена спілка, із зобов'язанням зберігати та використовувати майно розпущеної спілки винятково з метою, вказаною у § 1 цього Статуту.

№ 214

Відень, 4 лютого 1918 [р.]

INSTITUT FÜR KULTURFORSCHUNG
WIEN 1. MÖLKERBASTEI 10
ABTEILUNG: ALLGEMEINE KULTUR

Wien, den 4. Februar 1918.

Herrn Prof[essor] D[okto]r Stefan Rudnicky
Lemberg, Listopadastrasse, 40

Lieber Freund!

Wir geben nur einem Gefühl besonderer Hochachtung vor Ihren wissenschaftlichen Leistungen und vor Ihrem tiefen Kulturverständnis Ausdruck, wenn wir Sie, der Sie uns näher gerückt sind, als irgend ein Anderer Ihres Volkes, zum korrespondierenden Mitglied unserer Akademie vorschlagen.

Wir wären Ihnen sehr dankbar, wenn Sie uns mitteilen würden, an wen wir etwa 100 Exemplare unserer Zeitung „Erde“ schicken könnten, damit sie in der österreichischen und russischen Ukraine an die geistigen Führer verteilt werde.

Herzlichst grüsst Sie
Erwin Hanslig

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 195. *Машинопис.*

ИНСТИТУТ
КУЛЬТУРОЗНАВСТВА
ВИДЕНЬ, 1. МЬОЛЬКЕРБАСТАЙ, 10
ВИДДІЛЕННЯ: ЗАГАЛЬНА КУЛЬТУРА

Відень, 4 лютого 1918 [р.]

Панові проф[есору] д[окто]р[у] Степанові Рудницькому
Львів, вул. Листопада, 40

Любий приятелю!

Ми лише висловлюємо почуття особливої поваги до Вашого наукового доробку та Вашого глибокого розуміння культури, пропонуючи Вас, а саме того, хто нам ближчий, ніж будь-хто з Вашого народу, членом-кореспондентом нашої академії.

Ми були б Вам дуже вдячні, якби Ви нам повідомили, до кого ми могли б надіслати приблизно 100 примірників нашої газети „Erde“ [„Земля“] з тим, щоб розповсюдити її в австрійській та російській Україні серед духовних провідників.

Щиро вітає Вас

Ервін Гансле

**ВІД ЦІСАРСЬКО-КОРОЛІВСЬКОГО АВСТРІЙСЬКОГО
ТОРГОВОГО МУЗЕЮ**

№ 215

Відень, 23 січня 1918 [р.]

Wien, 23. Jänner 1918

IX. Berggasse 16

K[eiserlich]-k[önigliche] österreichische
Orient- und Ueberseegesellschaft
K[eiserlich]-k[önigliches] osterr[eichische] Handelsmuseum
2173/I

Verehrter Herr Professor!

Wiewohl ich nicht die Ehre habe, Ihre persönliche Bekanntschaft zu geniessen, erlaube ich mir doch mit einer Bitte an Sie heranzutreten, da Herr Professor Uebersberger mich dazu ermutigt hat.

Die k[eiserlich]-k[önigliche] österr[eichische] Orient- und Ueberseegesellschaft wird im Verlaufe dieses Winters und Frühjahrs eine Reihe von wirtschaftspolitischen und soziologischen Vorlesungen halten. Sie würden uns einen grossen Gefallen erweisen, wenn Sie einen Vortrag über die Wirtschaftsverhältnisse der Ukraine in unserem Kreise halten wollten. Uns steht ein Saal zur Verfügung, in dem circa 400 bis 500 Personen Platz haben und ich glaube Ihnen ein verständnisvolles Auditorium garantieren zu können. Für den Termin des Vortrages käme der Monat März oder die erste Hälfte April in Frage.

Es ist selbstverständlich, dass wir die Ehre haben werden, Ihnen Reisekosten und Mühe zu vergüten.

In der angenehmen Erwartung einer freundlichen Zusage zeichne ich in ausgezeichneter Hochachtung ganz ergebenst

Unterschrift

Відень, 23 січня 1918 [р.]

IX. Bergrasse, 16

Ц[ісарсько]-к[оролівське]
Австрійське товариство
Сходу і Трансатлантики
Ц[ісарсько]-к[оролівський] австр[ійський]
торговий музей
2173/1

Шановний пане професоре!

Хоч я не маю чести особисто насолоджуватися знайомством з Вами, все ж дозволю собі звернутися до Вас з проханням, тому що до цього заохотив мене пан професор Юберсбергер¹.

Ц[ісарсько]-к[оролівське] Австр[ійське] Товариство Сходу і Трансатлантики буде читати упродовж цієї зими й весни низку економічно-політичних та соціологічних лекцій. Ви зробили б нам велику ласку, якби виявили бажання прочитати в нашому колі лекцію про економічні відносини України. В нашому розпорядженні буде зала, в котрій приблизно 400 до 500 місць, а я дозволю собі запевнити Вас, що зможу забезпечити компетентну аудиторію. Терміном проведення лекції міг би бути березень або перша половина квітня.

Само собою зрозуміло, що ми вважатимемо за честь відшкодувати Вам затрати на дорогу і за Ваші клопоти.

У приємному очікуванні на Вашу ласкаву згоду підписуюсь з великою повагою

увесь відданий Вам

Підпис

Примітка:

¹ Юберсбергер Ганс — доктор філософії, університетський професор. Народився у Клагенфурті (Каринтія) 25 червня 1877 р., приват-доцент у Відні (1906), надзвичайний (1910) і звичайний університетський професор (1915), редактор „Студій східноєвропейської історії“ (1914).

Головні праці: „Австрія і Росія“ (1906); „Російська східна політика в останніх сто років“ (1913).

ВІД КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УКРАЇНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

№ 216

[Кам'янець-Подільський]¹, жовтень 1918

1918. 1. VII

1918. 22 X

КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВИСОКОПОВАЖНОМУ

Доброд[ієві] Професорові
Д[окто]р[у] Степанові Рудницькому
у Львові

ВИСОКОПОВАЖНИЙ ПАНЕ ДОБРОДІЮ!

З 1-го липня 1918 року в місті Кам'янці-Подільському заложено нове
огнище вищої української культури — Кам'янець-Подільський Державний
Український Університет. Заложено цей Університет надмірною пра-
цею свідомого громадянства цілої України, Поділля та міста Кам'янця
особливо, при повсякчасній допомозі Міністерства Освіти Української Дер-
жави.

Новий Університет, що вже з свого географічного положення най-
ближчий до високої західньо-європейської культури, не буде звичайним
Університетом східного типу: при Кам'янець-Подільським Державним
Українським Університеті закладається вперше на сході слов'янства Бо-
гословський Факультет, і крім того, на історико-філологічному факультеті
вже відкрито дві нових національних катедри: одна польської, друга
єврейської літератури й історії. Вірний кращим традиціям європейських
університетів, новий Кам'янець-Подільський Державний Український
Університет матиме на цілі невпинну наукову працю на користь рідної
української культури.

У вівторок 22 жовтня (нов[ого] стилю) 1918 року в місці Кам'янці-
Подільському відбудеться урочисте свято відкриття нового огнища вищої
української науки — Кам'янець-Подільського Державного Українського
Університету. На це величне свято цілої України запрошуються всі вірні
сини її, а також і всі ті, хто співчуває великій українській національній
ідеї.

На це величне свято України запрошуємо й Вас, Високоповажний
пане Добродію², і сподіваємось на святі цим бачити Вас особисто, аби всім
вкупі новій нашій Alma Mater щиро побажати: *vivat, floreat, crescat!*³.

Адреса для телеграм: Кам'янець-Подільський Університет.

Ректор Кам'янець-Подільського Державного
Українського Університету
Професор (Підпис)

Примітки:

¹ Місце написання встановлено за змістом листа.

² Професорською радою Кам'янець-Подільського державного університету 29 жовтня 1918 р. С. Рудницького обрано виконуючим обов'язки ординарного (звичайного) професора на кафедрі географії (див. газету „Україна“ (1919.— Ч. 69); Державний архів Хмельницької області (далі — ДАХО), ф. 302, оп. 1, спр. 49, арк. 38).

Однак він „з причин чорної окупації не зміг обняти катедри“ (див. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі — ЦДАВО України), ф. 3972, оп. 1, спр. 280, арк. 4). У списку викладачів фізико-математичного факультету, підписаному деканом на початку 1921 р., напроти прізвища С. Рудницького зазначено: „не прибув“ (див. ДАХО, ф. 302, оп. 1, спр. 49, арк. 61).

* Vivat, floreat, crescat! (лат.) — хай живе, хай процвітає, хай росте!

ВІД КАРТОГРАФІЧНОГО ВИДАВНИЦТВА „ФРАЙТАГ І БЕРНДТ“

№ 217

Відень, 21 квітня 1917 [р.]

Wien, 21. April 1917

Ukrainischer Kulturrat

WIEN, VIII
Strozzigasse, 32

Auf Ihre telephonische Anfrage teilen wir Ihnen höflichst mit, dass sich die Herstellungskosten von 10.000 Exemplaren der „Karte der Ukraina“ in ukrainischer Sprache in schwarz und 2 Farben auf K[arte] 1090,80 und von 12.000 Exemplaren auf K[arte] 1179. — stellen würden.

Wir sehen Ihrem gesch[riebenen] Auftrage mit Vergnügen entgegen und empfehlen uns

hochachtungsvoll

I. Berndt

ЦДІА України у Львові, ф. 391, оп. 1, спр. 91, арк. 4. *Машинопис.*

Відень, 21 квітня 1917 [р.]

Українська Культурна Радо!

Відень, VIII
Штроцгассе, 32

На Ваш телефонний запит з великою повагою повідомляємо Вам, що кошти на виготовлення 10 000 примірників „Карти України“¹ українською мовою в чорному та двох інших кольорах становили б 1090,80 к[рон], а 12 000 примірників — 1179,00 к[рон].

З приємністю чекаємо Вашого письмового замовлення, залишаємося до Ваших послуг з глибокою повагою².

I. Берндт

Примітки:

¹ Очевидно, йдеться про видання „Стінної фізичної карти України“ С. Рудницького (Відень, 1918).

² У кінці листа стоїть примітка: „Замовити 12000 карт за 1179 к[рон] 23/4 [19]17. Ю. Романчук“.

№ 218

Відень, 26 травня 1917 [р.]

Osterr[eichisches] Postsparkassen-Konto Ungar[isches] Postsparkassen-Konto
Nr.10016. Nr.18671

Landkarten-Verlag Kartographische Anstalt
G. FREYTAG & BERNDT,
Ges[ellschaft] m[it] b[eschränkter] H[aftung],
Landkarten-Sortiment

WIEN, VII. Schottenfeldgasse, 62.

Geographische Lehrmittel-Anstalt

Bankverbindungen: Anglo-Öst[erreichische] Bank. Wechselstube Westbahnstrasse
Deutsche Bank, Filiale Leipzig.

Telephon Nr. 31163. Telegramm-Adresse: Freytagberndt, Wien.

Wien, 26. Mai 1917

Löbl[icher]

Ukrainischer Kulturrat

WIEN

Wir übersenden Ihnen hiermit einen Probedruck der „Karte der Ukraina“ zur gefälligen Durchsicht und teilen Ihnen höflichst mit, dass gleichzeitig ein Probedruck Herrn Prof[essor] Dr[oktor] Rudnyckyj übermittelt wurde.

Hochachtungsvoll

1 Beilage.

I. Berndt

ЦДІА України у Львові, ф. 391, оп. 1, спр. 91, арк. 5. *Машинопис.*

Рахунок Австр[ійської]
поштово-ощадної каси
№ 10016

Рахунок Угорськ[ої]
поштово-ощадної каси
№ 18674

Видавництво геогр[афічних] карт

Картографічне видавництво
Фрайтаг і Берндт¹
Товариство з обмеженою відповідальністю
Асортимент карт
Відень, VII. Шоттенфельдгассе, 62.
Видавництво географічних навчальних засобів

Банки: Англо-східний банк.
Німецький банк Вексельштубе,
філія у Лейпцігу.
Телефон 31-163.
Адреса для телеграм:
Фрайтагберндт, Відень.

Відень, 26 травня 1917 [р.]

Шановна Українська Культурна Радо!

ВІДЕНЬ

Разом з цим надсилаємо Вам пробний відбиток „Карти України“ для люб'язного ознайомлення і з приємністю повідомляємо Вам, що водночас був переданий пробний відбиток пану Проф[есорові] Д[окто]р[у] Рудницькому².

З глибокою повагою

І. Берндт

1 додаток.

Примітки:

¹ Лист друкований на бланку картографічного закладу.

² Адресовано С. Рудницькому, оскільки йдеться про видання його карти.

№ 219

Österr[eichisches] Postsparkassen-Konto
Nr.10016.

Відень, 17 листопада 1917 [р.]
Ungar[isches] Postsparkassen-Konto
Nr.18671

Landkarten-Verlag Kartographische Anstalt

G. FREYTAG & BERNDT.

Ges[ellschaft] m[it] b[eschränkter] H[aftung],

Landkarten-Sortiment

WIEN, VII. Schottenfeldgasse 62.

Geographische Lehrmittel-Anstalt

Bankverbindungen: Anglo-Öst[erreichische] Bank. Wechselstube Westbahnstrasse
Deutsche Bank, Filiale Leipzig.

Telephon Nr. 31163. Telegramm-Adresse: Freytagberndt, Wien.

Wien, 17. November 1917

Löbl[ischer]

Ukrainischer Kulturrat!

WIEN, VII

Wir beehren uns, Ihnen in der Anlage ein uns heute zugegangenes
Schreiben des Herrn Oberleutnants Schaponal in Bjala, der in demselben
100 Exemplare der ethnographischen Uebersichtskarte der Ukraina verlangt,
zur gef[älligsten] direkten Erledigung zu übermitteln und empfehlen uns
hochachtungsvoll.

I. Berndt
R. Crnčić

1 Beilage.

ЦДІА України у Львові, ф. 391, оп. 1, спр. 91, арк. 8. Машинопис.

Рахунок Австр[ійської]
поштово-ощадної каси
№ 10016

Рахунок Угорськ[ої]
поштово-ощадної каси
№ 18674

Видавництво геогр[афічних] карт

Картографічне видавництво
Фрайтаг і Берндт¹

Товариство з обмеженою відповідальністю
Асортимент карт

Відень, VII. Шоттенфельдгассе, 62.

Видавництво географічних навчальних засобів

Банки: Англо-східний банк.

Німецький банк Вексельштубе,

Філія у Лейпцігу.

Телефон 31-163.

Адреса для телеграм:

Фрайтагберндт, Відень.

Відень, 17 листопада 1917 [р.]

Шановна Українська Культурна Радо!

Відень, VII.

Маємо честь в додатку передати Вам до безпосереднього виконання отриманий сьогодні лист пана старшого лейтенанта Шапонала з Біали, який просить в ньому 100 примірників етнографічної оглядової карти України², та залишаємось до Ваших послуг з великою повагою.

1 додаток.

I. Берндт

P. Крнчч

Примітки:

¹ Лист друкований на бланку картографічного закладу.

² Йдеться про „Оглядову карту українських земель“ (Відень, 1917) М 1:7 500 000.

№ 220

Відень, 17 січня 1918 [р.]

Osterr[iechisches] Postsparkassen-Konto
Nr.10.016.

Ungar[isches] Postsparkassen-Konto
Nr.18.071

Kartographische Anstalt

G. FREYTAG & BERNDT, Ges[ellschaft] m[it] b[eschränkter] H[aftung],
WIEN, VII. Schottenfeldgasse, 62.

Bankverbindungen: Anglo-Ost[erriechische] Bank. Wechselstube Westbahnstrasse
Deutsche Bank, Filiale Leipzig.

Telephon Nr. 31163. Telegramm-Adresse: Freytagberndt, Wien.

Wien, 17. Jänner 1918

Hochgeehrter Herr Professor!

Wir gestatten uns Ihnen die höfliche Mitteilung zu machen, dass uns von der SCHEWTSCHENKO Gesellschaft die Anzahlung für die Anfertigung

der Wandkarte der Ukraina, an der wir bereits arbeiten, heute zugegangen ist, dass wir aber wegen der Zustimmung der Gesellschaft zu der Herstellung des Geländes in Schummerung noch ohne jede Nachricht sind. In einem heute an die Gesellschaft gerichteten Briefe haben wir um die Mittheilung des Einverständnisses nochmals gebeten und gestatten uns an Euer Hochwohlgeboren die hofliche Bitte, auf die der Ordnung halber an uns zu machende Mittheilung seitens der Gesellschaft bei Ihnen sich bietender Gelegenheit freundlichst Einfluss nehmen zu wollen, wofür wir Ihnen im voraus bestens danken.

Wir haben gleichzeitig der Gesellschaft eine Serie kleiner Schulwandkarten der Erdteile, der beiden Erdhälften, des Europäischen Russlands und von Palästina gasant und das Anerbieten gemacht, diese Karten in ukrainischer Sprache herzustellen, falls uns die Schewtschenko Gesellschaft einen bezüglichen Auftrag erteilt und das Original für die ukrainische Schriftplatte beistellt. Die Schewtschenko Gesellschaft einerseits und die ukrainischen Schulen andererseits kämen bei Annahme unseres Anerbietens in verhältnismässig kurzer Zeit und zu billigem Preise in den Besitz eines für den geographischen Unterricht unbedingt notwendigen Stammes von Wandkarten. Im Interesse der Sache erlauben wir uns, Euer Hochwohlgeboren, von diesem unseren Anerbieten Kenntniss zu geben, mit der höflichen Bitte, sich dafür interessieren zu wollen.

Indem wir Ihrer freundlichen Nachricht mit grossem Interesse entgegensehen, empfehlen wir uns

hochachtungsvoll
Unterschrift

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2435, арк. 138, 138 зв. *Машинопис.*

Рахунок Австр[ійської]
поштово-ощадної каси
№ 10016

Рахунок Угорськ[ої]
поштово-ощадної каси
№ 18674

Картографічне видавництво
Фрайтаг і Берндт¹

Товариство з обмеженою відповідальністю
Відень, VII. Шоттенфельдгассе, 62.

Банки: Англо-східний банк.

Німецький банк Вексельштубе,
філія у Лейпцігу.

Телефон 31-163.

Адреса для телеграм:

Фрайтагберндт, Відень.

Відень, 17 січня 1918 [р.]

Вельмишановний пане професоре!

Дозволимо собі гречно повідомити Вам про те, що нам сьогодні від Товариства імені Шевченка надійшов завдаток за виготовлення настінної карти України, над якою ми вже працюємо, але ми ще не отримали жодного повідомлення про згоду Товариства на нанесення території в штриховці. В сьогоднішньому листі до Товариства ми ще раз просили

повідомити про [їхню] згоду; дозволимо собі гречно звернутися до Вашої милості з проханням, якщо випаде нагода, люб'язно вплинути на [визнання] нам, задля порядку, повідомлення Товариства, за що ми [вперед] широко дякуємо.

Одночасно ми вислали до Товариства серію малих шкільних настінних карт частин світу, обох півкуль, Європейської Росії та Палестини і запропонували виготовляти ці карти українською мовою, якщо Товариство імені Шевченка зробить нам відповідне замовлення та додасть оригінал гравірної пластини українською мовою. За умови прийняття нашої пропозиції Товариство імені Шевченка, з одного боку, а українські школи — з другого боку, отримали б у відносно короткий час та за низькими цінами комплект настінних карт, конче необхідних для викладання географії.

В інтересах справи дозволимо собі, Ваша вельможносте, ознайомити Вас з нашою пропозицією з гречним проханням зацікавитись нею. Очікуємо з великим інтересом люб'язної звістки від Вас, залишаємось до Ваших послуг з великою повагою.

Підпис

Примітка:

* Лист друкований на бланку картографічного закладу.

№ 221

Відень, 25 січня 1918 [р.]

Wien, 25. 01. 1918.

Österreich[isches] Postsparkassen-Konto
№ 10.016.

Ungar[isches] Postsparkassen-Konto
Nr.18.071

Kartographische Anstalt

G. FREYTAG & BERNDT, Gesellschaft m[it] b[eschränkter] H[aftung],
WIEN, VII. Schottenfeldgasse, 62.

Verbindungen: Anglo-Öst[erreichische] Bank. Wechselstube Westbahnstrasse
Deutsche Bank, Filiale Leipzig.
Telephon Nr. 31163. Telegramm-Adresse: Freytagberndt, Wien.

Hochwohlgeboren

Herrn

Professor D[oktor] Stefan Rudnyzckyj,

LEMBERG,

Lesopadstrasse, 40.

In höflicher Erwidierung Ihres geschätzten Schreibens vom 22. d[iesem] Monats teilen wir Ihnen mit, dass wir Ihre w./Nachricht über die Ausführung des Terrains in Schummerung dankend zur Kenntnis genommen haben. Gleichzeitig erhielten wir die gleiche Zustimmung von der Schewtschenko — Gesellschaft. Dieselbe wünscht jedoch, dass wir uns wegen der Farbengebung Ihnen in's Einvernehmen setzen sollen.

Der Entwurf der Wandkarte ist fertiggestellt und wird nun mit der
Reinzeichnung der Situation begonnen werden, jedoch dürften noch mehrere
Monate vergehen bis es uns möglich ist, Ihnen Probedrucke zur Korrektur
vorlegen zu können.

Wenn Sie die Gaebler'sche Terrain-Darstellung der unsrigen vorziehen
sollten, werden wir selbstverständlich Ihrem Wunsche gerne nachkommen,
obgleich wir dieselbe als veraltet und nicht mehr den modernen
Anforderungen an physische Wandkarten für entsprechend halten.

Ihrem Wunsche nach Herstellung von 100 Gerippkarten Ihrer Karte der
Ukraina 1 : 5.000.000 werden wir so schnell es die jetzigen Arbeitsverhältnisse
gestatten, nachkommen.

Die Schewtschenko — Gesellschaft teilte uns auch noch mit, dass über
unser Angebot bezüglich der kleinen Wandkarten in der nächsten Sitzung
verhandelt werden wird. Es würde uns freuen, wenn es uns durch Ihre
w./Mitarbeiterschaft gelingen würde, weitere geschäftliche Verbindungen
mit der neuen ukrainischen Republik zu erhalten.

Hochachtungsvoll

I. Berndt
Unterschrift

Rekommandiert!

N. B. [notabene-merke wohl!] Bei der Einteilung der Wandkarte der
Ukraina und der Anordnung der Nebenkarten auf derselben, ergibt sich,
dass die letzteren etwas kleiner in der geogr. Ausdehnung sein müssen, als
die Hauptkarte, um sie mit den Randzahlen unterbringen zu können. Wenn
jedoch der Titel der Wandkarte in die Mitte der Nebenkarten und an Stelle
des Platzes, auf dem jetzt der Titel steht die 5.Karte kommen würde,
könnte die Länge beibehalten werden. Ein anderer Grund, in die Mitte
keine Karte, sondern den Titel zu stellen, ist der, dass hier der Schnitt
durchgeht und die Karte der Isothermen mit den vielen Linien durchschnitten
und auf 2 Blätter zu stehen kommen würde. Da auch die Verlagen für die
Nebenkarten nicht über die Höhe von Minsk reichen, fragen wir an, ob die
Nebenkarten auch nur soweit reichen sollen oder bis Witebsk wie die
Hauptkarte, in welchem Falle die Detailzeichnungen zu ergänzen wären.

Zur gef[ä]lligen Beurteilung der Einteilung legen wir Ihnen eine Skizze
vor und sehen Ihrer gef[ä]lligen Antwort baldmöglichst entgegen.

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 140, 140. зв. *Машинопис.*

Відень, 25 січня 1918 [р.]

Рахунок Австр[ійської]
поштово-ощадної каси
№ 10016

Рахунок Угорськ[ої]
поштово-ощадної каси
№ 18674

Видавництво геогр[афічних] карт

Картографічне видавництво
Фрайтаг і Берндт¹

Товариство з обмеженою відповідальністю
Відень, VII. Шоттенфельдгассе, 62.

Банки: Англо-східний банк.

Кореспондентський банк Вексельштубе,
власник у Лейпцігу.

Телефон 31-163.

Адреса для телеграм:

Фрайтагберндт, Відень.

**Вельможному
панові
професору д[окто]р[у] Степанові Рудницькому**

ВІСІВ,

24 листопада, 40

Ввічливо відповідаючи на ваш дорогоцінний лист від 22 [числа] цього місяця, повідомляємо Вам, що ми Вашу люб'язну звістку про штрихування території з вдячністю узяли до відома. Одночасно ми отримали таку ж звістку від Товариства імені Шевченка. Однак воно висловлює побажання, щоб ми домовились з Вами щодо нанесення на карту кольорів.

Вже виготовлено проект настінної карти, а тепер розпочнеться робота над малюванням ситуації начисто, однак може пройти ще багато місяців, доки з'явиться можливість надати Вам пробні відтиски для коректури.

Якби Ви надали перевагу зображенню території за Геблером², а не за Шевченком, то ми, звичайно, виконаємо Ваші побажання, хоч вважаємо їх застарілими і такими, що не відповідають сучасним вимогам до настінних фізичних карт.

На Ваше побажання ми виготовимо 100 рельєфних карт України в масштабі 1:5 000 000 так швидко, наскільки дозволять сучасні умови праці.

Товариство імені Шевченка повідомило нам також, що на наступному засіданні буде обговорюватись наша пропозиція щодо малих настінних карт. Ми були б дуже раді, якби нам, завдяки Вашій цінній співпраці, вдалось і надалі підтримувати ділові зв'язки з новою Українською Республікою.

З великою повагою

І. Берндт
Підпис

Рекомендованим листом!

Н. В. [до уваги]. При плануванні настінної карти України і розміщенні на ній карт-врізок виявляється, що останні повинні бути дещо меншими в

геогр[афічних] вимірах, ніж основна карта, щоб їх можна було розмістити разом з цифрами на полях. Однак якщо б заголовок карти розмістити в центрі карт-врізок, а на те місце, де тепер знаходиться заголовок, розмістити п'яту карту, то стан речей можна було б зберегти. Іншою причиною, щоб розмістити у центрі не карту, а заголовок, є те, що розріз і карта ізотерм пересікалися б тоді з багатьма лініями та розмістились б на двох аркушах. Оскільки заготовки для карт-врізок сягають не вище Мінська, то ми запитуємо, чи карти-врізки також мають доходити тільки до цього місця, чи, як і основна карта, до Вітебська, у випадку чого нам потрібно було б внести доповнення у детальні креслення.

Для [Вашої] ласкавої оцінки розміщення надаємо Вам нарис [креслення] і чекаємо Вашої якнайшвидшої люб'язної відповіді.

Примітки:

¹ Лист друкований на бланку картографічного закладу.

² Мабуть, Геблер Фрідріх (1842—1911). Див. прим. 35 до листа № 93.

№ 222

Відень, 4 лютого 1918 [р.]

Wien, 4 February 1918

Österr[iechisches] Postsparkassen-Konto
Nr.10016.

Ungar[isches] Postsparkassen-Konto
Nr.18071

Kartographische Anstalt

G. FREYTAG & BERNDT, Ges[ellschaft] m[it] b[eschränkter] H[aftung],
WIEN, VII. Schottenfeldgasse, 62.

Bankverbindungen: Anglo-Öst[erreichische] Bank. Wechselstube Westbahnstrasse
Deutsche Bank, Filiale Leipzig.

Telephon Nr. 31163. Telegramm-Adresse: Freytagberndt, Wien.

Hochwohlgeboren

Herrn

Professor D[oktor] Stefan Rudnyckyj,

LEMBERG.

Carneckigasse, Nr. 24.

In höflicher Erwidderung Ihres geschätzten Schreibens vom 1. d[ieses] M[onats] teilen wir Ihnen mit,

1. dass wir die Nebenkarten auf der Wandkarte nach Ihnen Angaben anordnen werden.

2. Ueber die Farbengebung werden wir uns vor dem Druck der Auflage mit Ihnen ins Einvernehmen setzen und Ihnen unsere bemusterten Vorschläge unterbreiten.

3. Es hat uns sehr gefreut, dass unser Vorschlag über die Herausgabe der kleinen Wandkarten von der Schewtschenko Gesellschaft angenommen wurde und danken wir Ihnen nochmals für Ihre gütige Verwendung. Wenn Sie ein oder zwei Uebersetzungen und Bearbeitung fertig haben, bitten wir um gef[ällige]. Einsendung derselben, damit wir die Schriftplatten langsam vorbereiten können.

Die Vorlage für die Grundlage der Wandkarte der Ukraina wird in einigen Tagen beendet, sodass dann sofort mit der Reinzeichnung begonnen werden kann. Wir können Ihnen die Versicherung geben, dass wir trotz den schwierigen Arbeitsverhältnissen alles daran setzen werden, diese Karte schnellstens Ihnen zur Korrektur vorlegen zu können.

Um nachträgliche Eintragungen von Namen und die dadurch entstehende Umstellung der schon vorhandenen zu vermeiden, wäre es wünschenswert, wenn Sie uns die noch gewünschten zirka 100 Nachträge auf einer Karte 5000.000 angeben möchten; dann könnten wir Ihnen gleich nach Eintragung der Namen das fertige Original vor der Reinzeichnung vorlegen, wodurch die zeitraubenden Korrekturen vermeiden würden.

Hochachtungsvoll

I. Berndt
R. Crnčić

ЦНА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 142, 142 зв. *Машинопис.*

Відень, 4 лютого 1918 [р.]

Рахунок Австр[ійської]
поштово-ощадної каси
№ 10016

Рахунок Угорськ[ої]
поштово-ощадної каси
№ 18674

Картографічне видавництво
Фрайтаг і Бердт¹

Товариство з обмеженою відповідальністю
Відень, VII. Шоттенфельдгассе, 62.

Банки: Англо-східний банк.
Німецький банк Вексельштубе,
Флія у Лейпцігу.
Телефон 31-163.
Адреса для телеграм:
Фрайтагбердт, Відень.

**Вельможному
панові
професору д[окто]р[у] Степанові Рудницькому**

ЛЬВІВ,
вул. Чарнецького, 24

Ввічливо відповідаючи на Ваш найдорожчий лист від 1 [числа] цього місяця, повідомляємо Вам

1. Що ми впорядкуємо карти-врізки на настінній карті згідно з Вашими вказівками.

2. Кольори ми погодимо з Вами перед друкуванням накладу і вишлемо Вам наші відібрані зразки з пропозиціями.

3. Дуже зраділи, що наша пропозиція про видання малої настінної карти прийнята Товариством імені Шевченка, і ще раз дякуємо Вам за Ваше доброзичливе втручання.

Якщо Ви завершили один чи два переклади та їх обробку, то просимо ласкаво відіслати їх, щоб ми могли поволі готувати шрифтові пласти-

Макет основи настінної карти України буде завершений через кілька днів, так що тоді можна буде відразу розпочинати креслення начисто. Можемо запевнити Вас, що, незважаючи на важкі умови, ми все зробимо для того, щоб можна було цю карту якнайшвидше надати Вам для коректури.

Щоб у подальшому уникнути доповнень до назв і пов'язаних з ними перестановок уже внесених [назв], було б бажано, якби Ви могли нам приблизно 100 потрібних доповнень до карти 1:5 000 000; тоді ми змогли б відразу після внесення назв надати Вам готовий макет ще раз кресленням начисто, завдяки чому ми уникнули б [додаткових] коректур, які забирають так багато часу.

З великою повагою
І. Бернштеттер
Р. Кремер

Примітка:

¹ Лист друкований на бланку картографічного закладу.

№ 223

Відень, 6 лютого 1918 [р.]

Österr[iechisches] Postsparkassen-Konto
Nr. 10016.

Ungar[isches] Postsparkassen-Konto
Nr. 18071

Kartographische Anstalt
G. FREYTAG & BERNDT,
Ges[ellschaft] m[it] b[eschränkter] H[aftung],
WIEN, VII. Schottenfeldgasse, 62.

Bankverbindungen: Anglo-Öst[erriechische] Bank. Wechselstube Westbahnstrasse
Deutsche Bank, Filiale Leipzig.
Telephon Nr. 31163. Telegramm-Adresse: Freytagberndt, Wien.

Wien, 6. Feber 1918

Hochwohlgeboren
Herrn Prof[essor] Dr[oktor] Stefan RUDNYCKYJ

LEMBERG,
Carneckigasse, 24

Bei der weiteren Bearbeitung der Wandkarte der Ukraina finden wir, dass die Abstufung der Ortssignaturen auf der Uebersichtskarte nicht unter 50.000 Einwohner reicht, was wohl für die Wandkarte zu begrenzt ist. Wir haben deshalb noch eine Unterscheidung der Orts bis 20.000 Einwohner vorgenommen und auch die von Prof. Hassinger auf unseren Wandkarten eingeführten Zeichen laut folgendem Muster angewendet, wozu wir ihre gefl. Zustimmung erhoffen.

Die Einwohnerzahl nehmen wir nach den neuesten statistischen Veröffentlichungen, doch gehen dieselben bei Russland bloss bis 30.000, sodass die restlichen bis 20.000 nach Stieler genommen werden müssten, ausser sie können uns neuere Daten hiezu liefern.

Ihren geschätzten Nachrichten baldigst entgegensehend, hochachtungsvoll

I. Berndt

Unterschrift

ДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 144, 144 зв. *Машинопис.*

Рахунок Австр[ійської]
поштово-ощадної каси
№ 10016

Рахунок Угорськ[ої]
поштово-ощадної каси
№ 18674

Картографічне видавництво

Фрайтаг і Берндт¹

Товариство з обмеженою відповідальністю

Асортимент карт

Відень, VII. Шоттенфельдгассе, 62.

Видавництво географічних навчальних засобів

Банки: Англо-східний банк.

Німецький банк Вексельштубе,

Флія у Лейпцігу.

Телефон 31-163.

Адреса для телеграм:

Фрайтагберндт, Відень.

Відень, 6 лютого 1918 [р.]

Вельмишановному

панові професору д[окто]р[у] Степанові Рудницькому

ЛЬВІВ,

вул. Чарнецького, 24

При подальшому опрацюванні настінної карти України ми виявили, що для оглядової карти градація позначок населених пунктів, де проживає не менше 50 000 мешканців, є достатньою, однак для настінної карти вона буде занадто обмеженою. Тому ми ввели ще одну градацію населених пунктів до 20 000 мешканців, а також застосували на наших настінних картах позначки, впроваджені проф[есором] Гассінгером², за наступним збірцем, на що ми сподіваємось отримати Вашу люб'язну згоду.

Кількість населення ми беремо за найновішими статистичними публікаціями, однак вона в Росії сягає лише до 30 000, таким чином решту, до 20 000, ми мусили б взяти за Штіллером³, хіба що Ви зможете надати нам новіші дані.

Очікуючи у найближчий час дорогоцінної звістки від Вас, підписуємось.

З великою повагою

I. Berndt

Підпис⁴

1 зразок:

Примітки:

¹ Лист друкований на бланку картографічного закладу.

² Див. прим. 8 до листа № 176.

³ Штіллер Адольф (1775 — 1836) — географ і картограф, працював у Картографічному інституті Юстуса Пертеса в Готі.

⁴ Поряд з підписом штамп картографічного закладу.

№ 224

Відень, 2 квітня 1915

Österr[iechisches] Postsparkassen-Konto
Nr. 10016.

Ungar[isches] Postsparkassen-Konto
Nr. 16

Länderkarten-Verlag

Kartographische Anstalt

G. FREYTAG & BERNDT,

Ges[ellschaft] m[it] b[eschränkter] H[aftung],

Landkarten-Sortime

WIEN, VII. Schottenfeldgasse, 62.

Geographische Lehrmittel-Anstalt

Bankverbindungen: Anglo-Ost[erriechische] Bank. Wechselstube Westbahnstrasse
Deutsche Bank, Filiale Leipzig.

Fernsprecher Nr. 31163.

Telegramm-Adresse: Freytagberndt, Wien.

Lagerphotogr[aphische] Apparate Films u[nd] s[o] w[eiter], Goerz-Trieder-Binoc les

Wien, 2. April 1915

Hochgeehrter Herr Professor!

Im Besitze Ihres gef[a]lligen Schreibens vom 28. v[ergangenen] M[onats], das uns heute zukommt, beehren wir uns Ihnen höflichst mitzuteilen, dass wir an Ihrer Karte fleissig arbeiten, sodass wir noch im Laufe dieser Woche Ihnen handkolorierte Schwarzdrucke der Nebenkarten 1:5 Mill. werden senden können, während wir hoffen, den kolorierten Probedruck der Wandkarte Ihnen Ende nächster Woche übermitteln zu können. Wie Sie sehen, lassen wir uns die Sache sehr angelegen sein und werden uns recht freuen, wenn wir Ihren Wünschen nach möglichst baldiger Fertigstellung der Karte entsprechen können. Die Nennung eines Termins ist aber heute noch nicht möglich, weil wir, um einen solchen auch nur annähernd bestimmen zu können, vorerst Ihre Korrekturen in Händen haben müssen.

Wir können Sie nur versichern, sehr geehrter Herr Professor, dass wir die Arbeit, soweit es in unserer Macht steht, nach Möglichkeit beschleunigen werden, weil uns selbst sehr viel daran liegt, daß Sie recht bald mit ihrer Karte erscheinen können, schon im Hinblick darauf auch, dass Sie nach Fertigstellung der Karte der UKRAINA die Karten der Erdteile herstellen. bez.[iehungsweise] die Schewtschenko Gesellschaft zu deren Bestellung veranlassen zu können in der Lage sind.

Indem wir Ihnen, hochgeehrter Herr Professor, für Ihre freundlichen Ostergrüsse bestens danken und dieselben, wenn auch verspätet, herzlichst erwidern, empfehlen wir uns mit dem Ausdrücke der

vorzüglichsten Hochachtungsvoll

I. Berndt

R. Crnčić

Рахунок Австр[ійської]
поштово-ощадної каси
№ 10016

Рахунок Угорськ[ої]
поштово-ощадної каси
№ 18674

Картографічне видавництво
Фрайтаг і Берндт¹

Товариство з обмеженою відповідальністю

Асортимент карт

Відень, VII. Шоттенфельдгассе, 62.

Видавництво географічних навчальних засобів

Банки: Англо-східний банк.

Німецький банк Вексельштубе,

Флія у Лейпцігу.

Телефон 31-163.

Адреса для телеграм:

Фрайтагберндт, Відень.

Відень, 2 квітня 1918 [р.]

Вельмишановний пане професоре!

Отримавши Вашого люб'язного листа від 28 минулого місяця, який надійшов сьогодні, маємо честь ввічливо повідомити Вам, що ми старанно працюємо над Вашою картою, так що ще на протязі цього тижня зможемо надіслати Вам виконані чорним шрифтом вкладні карти 1 : 5 млн., кольоровані від руки, водночас сподіваємось, що зможемо в кінці наступного тижня переслати Вам кольоровий пробний відтиск настінної карти. Як Ви бачите, ми дуже серйозно ставимось до справи і будемо насправді зацікавлені, якщо зможемо, згідно з Вашими побажаннями, якнайшвидше завершити виготовлення карти. Але встановити сьогодні термін [виготовлення] ще неможливо, оскільки для того, щоб можна було визначити його хоч приблизно, ми повинні спочатку мати в руках Ваші коректури.

Ми можемо лише запевнити Вас, вельмишановний пане професоре, що ми по можливості прискоримо роботу, наскільки це буде в наших силах, тому що нам самим дуже багато залежить на тому, щоб Ви у найближчий час змогли з'явитися зі своєю картою, беручи до уваги також те, що Ви після виготовлення карти України зможете виготовити карти частин світу або спонукаєте Товариство імені Шевченка замовити їх. Виконуючи Вам, вельмишановний пане професоре, щиро подяку за Ваші дружні вітання до Великодніх свят, шлемо, хоч із запізненням, наші найширші вітання. Раді служити Вам, з великою повагою

І. Берндт
Р. Крнчіч

Примітка:

¹ Лист друкований на бланку картографічного закладу.

№ 225

Відень, 21 травня 1918 [р.]

Österr[iechisches] Postsparkassen-Konto
Nr.10.016.Ungar[isches] Postsparkassen-Konto
Nr.18.071

Kartographische Anstalt

G. FREYTAG & BERNDT, Ges[ellschaft] m[it] b[eschränkter] H[aftung],
WIEN, VII. Schottenfeldgasse, 62.Bankverbindungen: Anglo-Öst[erriechische] Bank. Wechselstube Westbahnstrasse
Deutsche Bank, Filiale Leipzig.

Telephon Nr. 31163. Telegramm-Adresse: Freytagberndt, Wien.

Wien, 21 Mai 1918

Löbl[ichem]
Herrn**Prof[essor] D[okto]r Stefan RUDNYCKYJ**LEMBERG,
Czarneckygasse, 24.

An Hand der heute eingetroffenen Korrektur haben wie die Wandkarte der UKRAINA nach Ihrem gesch[ätzten] Brief vom 9. d[iesem] M[onats] durchgesehen, was uns veranlasst, die einzelnen Bemängelungen zu besprechen.

Wenn die Wandkarte eine strenge Vergrösserung der Handkarte hätte sein sollen, wie Sie es wünschen, so hätten doch viele Details, die der Maßstab 1:1 Mill. erfordert, nicht zum Ausdrucke gebracht werden können.

Da Sie immer die Stielerkarte als die beste Vorlage uns empfohlen hatten, wurde auch diese photographisch auf 1:1 Mill. vergrößert und wenn jetzt noch die Ihnen angegebenen charakteristischen Details angetragen werden, so dürfte die Karte so vollkommen werden, dass sie allen Ansprüchen gerecht wird, die man an eine Wandkarte stellen kann.

Ausser vielen Nebenflüssen, die schon von uns aufgenommen wurden, die aber in der *Handkarte nicht enthalten* sind, haben Sie noch einige nachgetragen, ebenso sind statt der 100 Namen, die Sie in Aussicht stellten, mehr als 500 nachgetragen worden, welche Zahl beim Kostenvoranschlag nicht berücksichtigt wurde, weshalb sich die Kosten dadurch erhöhen werden.

Die Höhengschichten wurden im Allgemeinen nach der Handkarte gehalten, vielfach aber neueste Karten grösseren Maßstabes benützt, so 1:75.000, 1:200.000, deutsche Mittel Europakarte 1:300.000 und 1:750.000; auch die Tillo'sche und Prof. Romers Karte wurden berücksichtigt. Beim Durchzeichnen ergaben sich einige Verbesserungen gegenüber der Handkarte, mit denen wir Sie einverstanden hoffen.

So haben Sie z[um] B[iespiel] selbst zu Bojansk die Höhe 245 eingetragen, die Höhengschichten auf der Wandkarte ist somit richtig, während die auf der Handkarte falsch ist. Ebenso ist die 300 m Schicht bei Krakau-Tarnów nach der 1:75.000 gezeichnet, auch die 200 m Schicht bei Minsk ist nach der 1:200.000 und 1:750.000 Karte eingetragen.

Ueberhaupt wurden beim Zeichnen zuerst möglichst viele Höhenzahlen eingetragen und dann erst die Höhenlinien gezogen. Ihrem Wunsche gemäss werden wir nochmals alle Höhengschichten kontrollieren und auch die Tillo'sche

Karte in Prof. Brückners Geogr. Institut der Universität wieder zur Richtigstellung benützen.

Inzwischen wird an der Schriften und Flüssen gearbeitet werden, sodass die Karte auf jede Weise beschleunigt wird und wir Ihnen baldmöglichst einen Probedruck wieder zusenden können.

Hochachtungsvoll

I. Berndt

R. Crnčić

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 148, 148 зв. *Машинопис.*

Рахунок Австр[ійської]
поштово-ощадної каси
№ 10016

Рахунок Угорськ[ої]
поштово-ощадної каси
№ 18674

Картографічне видавництво
Фрайтаг і Берндт¹

Товариство з обмеженою відповідальністю
Відень, VII. Шоттенфельдгассе, 62.

Банки: Англо-східний банк.
Німецький банк Вексельштубе,
філія у Лейпцігу.
Телефон 31-163.
Адреса для телеграм:
Фрайтагберндт, Відень.

Відень, 21 травня 1918 [р.]

**Вельмишановному панові
проф[есору] д[окто]р[у] Степанові Рудницькому**

ЛЬВІВ,
вул. Чарнецького, 24

З допомогою коректури, яка надійшла сьогодні, ми переглянули настінну карту України відповідно до Вашого люб'язного листа від 9 [числа] ц[ього] м[ісяця], що є приводом для обговорення окремих недоліків.

Якщо настінна карта мала б бути точним збільшенням маломасштабної карти, як Ви того бажаєте, то багато деталей, яких вимагає масштаб 1:1 міл[ьйона], не можна було б відобразити.

Оскільки Ви постійно рекомендували нам карту Штіллера² як кращий макет, то вона також була збільшена фотографічно до 1:1 міл[ьйона], і якщо тепер нанести додані Вами характерні деталі, то карта мала б стати такою досконалою, що відповідала б усім вимогам, які можна ставити до настінної карти.

Крім багатьох приток, котрі нами вже нанесені, але яких немає на дрібномасштабній карті, Ви додали ще деякі, таким чином, замість 100 назв, які Ви передбачали, було нанесено ще більше 500, число яких під час обговорення кошторису не враховувалось, унаслідок чого зростуть витрати.

Горизонталі наносилися в основному за дрібномасштабною картою, але в багатьох випадках використовувались також найновіші карти більшого масштабу, а саме: 1:75 000, 1:200 000, німецька середньоевропейська карта 1:300 000 та 1:750 000, також Тілозька³ карта та карта проф[есора] Ромера⁴. При опрацюванні [карти] було зроблено ще певні вдосконалення

у порівнянні з дрібномасштабною картою, з якими Ви, як ми сподіваємося, погодитесь.

Так Ви, наприклад, самі нанесли висоту Боянська 245, горизонталі на настінній карті є, таким чином, правильними, у той час як на дрібномасштабній вони неправильні. Так само нанесена 300-метрова висота під Краковом-Тарнувом за картою масштабу 1:75 000, а також 200-метрова висота біля Мінська нанесена за картою масштабу 1:200 000 та 1:750 000.

Взагалі при кресленні спочатку наносилось якомога більше позначок висот, і лише потім проводились горизонталі. За Вашим бажанням ми ще раз перевіримо всі горизонталі та використаємо при виправленні Тілловську карту та карту геогр[афічного] інституту проф[есора] Брюкнера⁵ при університеті.

У цей час ми працюватимемо над шрифтом та річками, в такий спосіб ми прискоримо роботу над картою та зможемо якнайшвидше надіслати Вам пробний відбиток.

З повагою

І. Берндт
Р. Крнчіч

Примітки:

¹ Лист друківано на бланку картографічного закладу.

² Див. прим. 3 до листа № 223.

³ Тілло Олексій Андрійович (1839—1900) — російський географ, картограф, геодезист, гідролог, член-кореспондент Петербурзької та Паризької АН (1892). Особливе значення мали створені ним карти на основі зведення нівелювань і барометричних визначень. Одним з перших видав гіпсометричні карти Європейської Росії (1890, 1896), які охоплювали і територію України. Ці карти відобразили головні особливості орографії Східноєвропейської рівнини, насамперед наявність височин, названих ним Середньоросійською та Приволзькою, і започаткували російську гіпсометричну школу з чіткою географічною орієнтацією. О. Тілло зіставив опрацьовані карти з геологічними („Орография Европейской России на основании гипсометрической карты“, 1890). Його дослідження продовжив Д. Анучін (1895), який, використавши картографічний аналіз гіпсометричних карт, започаткував морфоструктурний напрямок у геоморфології, склав перші зведення усіх магнітних визначень та перші магнітні карти території Росії. Визначив різницю рівнів Каспійського і Аральського морів.

Праці: „О магнитных картах Европейской России“ (Санкт-Петербург, 1882); „Орография Европейской России на основании гипсометрической карты“ (Санкт-Петербург, 1890).

⁴ Див. прим. 3 до листа № 9.

⁵ Див. прим. 4 до листа № 5.

№ 226

Відень, 24 травня 1918 [р.]

Osterr[iechisches] Postsparkassen-Konto
Nr.10016.Ungar[isches] Postsparkassen-Konto
Nr.18071

Kartographische Anstalt

G. FREYTAG & BERNDT, Ges[ellschaft] m[it] b[eschränkter] H[aftung],
WIEN, VII. Schottenfeldgasse, 62.Bankverbindungen: Anglo-Ost[erriechische] Bank. Wechselstube Westbahnstrasse
Deutsche Bank, Filiale Leipzig.

Telephon Nr. 31163. Telegramm-Adresse: Freytagberndt, Wien.

Wien, 24. Mai 1918.

Löbl[ichem]

Hochwohlgeboren

Herr Prof[essor] D[okto]r Stefan RUDNYCKYJ

LEMBERG,
Carneckygasse, 24.

In Ergänzung unseres Schreibens vom 21.Mai diene Ihnen zur Nachricht, dass die Tillo'sche Karte trotz zweimaligen Nachfragens und Suchens im Geogr. Institut der Universität nicht zu finden ist, weshalb wir Sie höflichst ersuchen, uns gef[äll]igst mitzuteilen, in welchem Werke dieselbe enthalten ist; vielleicht ist es dann möglich, die Karte zu finden. Herr Dr. LEHMANN lässt Sie schön grüssen und ratet Ihnen, auf diese veraltete Karte zu verzichten und lieber die neuen Spezialkarten zu benutzen.

Hochachtungsvoll

I. Berndt

R. Crnčić

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 150. *Машинопис.*

Рахунок Австр[ійської]
поштово-ощадної каси
№ 10016

Рахунок Угорськ[ої]
поштово-ощадної каси
№ 18674

Картографічне видавництво
Фрайтаг і Берндт¹
Товариство з обмеженою відповідальністю
Відень, VII. Шоттенфельдгассе, 62.

Банки: Англо-східний банк.
Німецький банк Вексельштубе,
філія у Лейпцігу.
Телефон 31-163.
Адреса для телеграм:
Фрайтагберндт, Відень.

Відень, 24 травня 1918 [р.]

Високоповажному
панові професору д[окто]р[у] Степанові Рудницькому

ЛЬВІВ,
вул. Чарнецького, 24

Доповнюючи наш лист від 21 травня, дозволю собі повідомити Вам, що карту Тілло², незважаючи на повторний запит та пошук в Географічному інституті Університету, не вдалося знайти, тому ми Вас гречно просимо повідомити нам люб'язно, в якому виданні вона міститься, можливо, тоді зможемо знайти карту. Пан д[окто]р Леманн³ щиро вітає Вас та радить Вам відмовитись від цієї застарілої карти, а використати краще нові спеціальні карти.

З повагою

І. Берндт⁴
Р. Крніч

Примітки:

¹ Штамп картографічного закладу.

² Див. прим. 3 до листа № 225.

³ Леманн Йоган-Георг (1765—1811) — німецький картограф, автор багатьох детальних планів. Він перший у стислий спосіб представив на карті різницю висот території з допомогою креслення.

В основу праці „Darstellung einer neuen Theorie zur Bezeichnung der schiefen Flächen im Grundriss“ (1799) покладено метод, за яким ґрунт представляють у вертикальному розрізі і ступінь нахилу поверхонь ґрунту позначають штриховками. І в нинішній час з деякими змінами його метод креслення став загальноприйнятій. Найважливішою є праця „Die Lehre vom Situationszeichnen (1812—1816)“ (п'ять вид.—1843); „О ситуации, или Руководство к правильному изображению земной поверхности на топографических картах и планах“ (Санкт-Петербург, 1831).

⁴ Поряд з підписами штамп картографічного закладу.

№ 227

Відень, 4 червня 1918 [р.]

Osterr[iechisches] Postsparkassen-Konto
Nr.10016.Ungar[isches] Postsparkassen-Konto
Nr.18071

Kartographische Anstalt

G. FREYTAG & BERNDT, Ges[ellschaft] m[it] b[eschränkter] H[aftung],
WIEN, VII. Schottenfeldgasse, 62.Bankverbindungen: Anglo-Öst[erriechische] Bank. Wechselstube Westbahnstrasse
Deutsche Bank, Filiale Leipzig.

Telephon Nr. 31163. Telegramm-Adresse: Freytagberndt, Wien.

Wien. 4. Juni 1918.

Löbl[ichem]
Herrn**Prof[essor] D[okto]r Stefan RUDNYCKYJ**LEMBERG,
Carneckygasse, 24

Ihr gef[äll]liges Schreiben vom 29. Mai ist in unserem Besitze und wir bestätigen zugleich den Empfang der Tilloschen Karte, die wir äusserst sorgfältig behandeln und Ihnen in längstens 14 Tagen wieder zurück senden werden. Schade, dass dieselbe uns nicht gleich zur Verfügung gestanden ist.

Alle Nachträge und Korrekturen werden gewissenhaft ausgeführt werden und bitten wir Sie, den nächsten Probedruck so durchzusehen, dass später keine weiteren Aenderungen mehr notwendig sind.

In Kürze erhalten Sie die 3.Probedrucke von den Nebenkarten zum gef[äll]ligen Imprimieren.

Die Arbeiten an der Hauptkarte schreiten ebenfalls rasch vorwärts, sodass wir Ihnen auch von dieser Karte bald einen neuen Probedruck vorlegen werden können.

Die Mehrkosten für die Ausführung der Nachträge an neu aufgenommenen Orten und Flüssen dürften sich einer ungefähren Schätzung nach auf zirka K.400.- belaufen.

Wegen der kleinen Wandkarten der Erdteile haben wir in unserem Schreiben sowohl an Sie, sowie an die Schewtschenkogesellschaft um freundliche Angabe gebeten, welche Anzahl jeder einzelnen Karte in Frage kommt. Sie geben uns leider auch jetzt keine Zahl an, so dass es uns unmöglich ist, eine Berechnung vorzunehmen, die sich heute bei den derzeitigen schwierigen Verhältnissen an und für sich nicht leicht machen lässt. Haben Sie also, bitte, die Güte, uns zunächst einmal mitzuteilen, wieviel Exemplare jeder einzelnen Karte in Frage kommen und wir werden Ihnen dann die gewünschte Berechnung, soweit sich eine solche im voraus geben lässt, unterbreiten.

In Erwartung Ihrer gesch[winden] Nachrichten empfehlen wir uns, stets gerne zu Ihren Diensten,

hochachtungsvoll
I. Berndt

Рахунок Австр[ійської]
поштово-ощадної каси
№ 10016

Рахунок Угорськ[ої]
поштово-ощадної каси
№ 18674

Картографічне видавництво
Фрайтаг і Берндт¹

Товариство з обмеженою відповідальністю
Відень, VII. Шоттенфельдгассе, 62.

Банки: Англо-східний банк.
Німецький банк Вексельштубе,
філія у Лейпцігу.
Телефон 31-163.
Адреса для телеграм:
Фрайтагберндт, Відень.

Відень, 4 червня 1918 [р.]

Шановному панові
професору д[окто]р[у] Степанові Рудницькому

ЛЬВІВ,
вул. Чарнецького, 24

Ваш люб'язний лист від 29 травня вже надійшов, і водночас підтверджуємо отримання Тіллоської² карти, яку ми надзвичайно ретельно опрацюємо та надішлемо Вам назад не пізніше як за 14 днів. Шкода, що вона не була в нашому розпорядженні відразу.

Усі доповнення та коректури будуть виконані дуже сумлінно, просимо Вас переглянути наступний пробний відбиток з тим, щоб пізніше не потрібно було ще щось змінювати.

Незабаром Ви отримаєте треті пробні відбитки вкладних карт для люб'язного підпису до друку.

Роботи над основною картою також швидко посуваються вперед, так що зможемо незабаром надіслати Вам новий пробний відбиток також і з цієї карти.

Додаткові витрати на виконання доповнень нововнесеними місцевостями та річками можуть сягати \approx 400 крон за нашою приблизною оцінкою.

Що стосується малих настінних карт частин світу, то ми люб'язно просили у нашому листі до Вас, а також до Товариства імені Шевченка повідомити нам, про яку кількість кожної карти зокрема йдеться. Ви, на жаль, і зараз не вказуєте жодної кількості, так що ми не можемо зробити розрахунки, що через сьогоdnішні важкі умови вже само по собі нелегко зробити. Якщо Ваша ласка, то просимо спочатку повідомити нам, про яку кількість примірників кожної окремої карти йдеться, а ми надамо Вам тоді необхідні розрахунки, наскільки це вдасться зробити наперед.

Очікуючи Вашої швидкої відповіді, залишаємось завжди до Ваших послуг.

З глибокою повагою

І. Берндт
Підпис³

Примітки:

¹ Штамп картографічного закладу.

² Див. прим. 3 до листа № 225.

³ Поряд з підписом штамп картографічного закладу.

№ 228

Відень, 14 червня 1918 [р.]

Osterr[iechisches] Postsparkassen-Konto
Nr.10016.Ungar[isches] Postsparkassen-Konto
Nr.18071

Kartographische Anstalt

G. FREYTAG & BERNDT, Ges[ellschaft] m[it] b[eschränkter] H[aftung],
WIEN, VII. Schottenfeldgasse, 62.Bankverbindungen: Anglo-Ost[erriechische] Bank. Wechselstube Westbahnstrasse
Deutsche Bank, Filiale Leipzig.

Telephon Nr. 31163. Telegramm-Adresse: Freytagberndt, Wien.

Wien, 14 Juni 1918

Sehr geehrter Herr Professor!

Ihrem Wunsche und unserem Versprechen gemäß, lassen wir Ihnen heute die uns als leihweise gesandte Tillo'sche hypsometrische Karte von Russland per Post als Wertpaket mit Wertangabe von K. 600.- zugehen und wünschen besten Empfang.

Hochachtungsvoll
UnterschriftЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 157, 157 зв. *Машинопис.*Рахунок Австр[ійської]
поштово-ощадної каси
№ 10016Рахунок Угорськ[ої]
поштово-ощадної каси
№ 18674Картографічне видавництво
Фрайтаг і Берндт¹Товариство з обмеженою відповідальністю
Відень, VII. Шоттенфельдгассе, 62.

Банки: Англо-східний банк.
Німецький банк Вексельштубе,
флія у Лейпцігу.
Телефон 31-163.
Адреса для телеграм:
Фрайтагберндт, Відень.

Відень, 14 червня 1918 [р.]

Вельмишановний пане професоре!

За Вашим бажанням та згідно з нашою обіцянкою надсилаємо Вам сьогодні² поштою цінним пакетом вартістю 600 крон гіпсометричну Тіллоську² карту, яку нам позичили з Росії, та бажаємо щасливо отримати її.

З повагою

Підпис³

Примітки:

¹ Штамп картографічного закладу.² Див. прим. 3 до листа № 225.³ Поряд з підписом штамп картографічного закладу.

№ 229

Відень, 21 червня 1918 [р.]

Österr[iechisches] Postsparkassen-Konto
Nr.10016.Ungar[isches] Postsparkassen-Konto
Nr.18071

Kartographische Anstalt

G. FREYTAG & BERNDT, Ges[ellschaft] m[it] b[eschränkter] H[aftung],
WIEN, VII. Schottenfeldgasse, 62.Bankverbindungen: Anglo-Öst[erreichische] Bank. Wechselstube Westbahnstrasse
Deutsche Bank, Filiale Leipzig.

Telephon Nr. 31163. Telegramm-Adresse: Freytagberndt, Wien.

Wien, 21. Juni 1918.

Lobl[lichem] Prof[essor]
HerrnD[okto]r Stefan RUDNYCKYJ
Lemberg, Listopadstr[asse], 40**Sehr geehrter Herr Professor!**

Wir übersenden Ihnen mit gleicher Post unter Kreuzband rekomendiert die neuerliche Korrektur der Wandkarte der UKRAINA nebst Ihrer früheren Korrektur und einem Schwarzdruck und bitten Sie um deren freundl[iche] Durchsicht und baldige Rücksendung.

Zu der Korrektur bemerken wir, dass wir den Eisenbahnknotenpunkt URBACH östlich von SARATOW in unserem Material nicht gefunden haben. Wir bitten daher, die Ortssignatur an der richtigen Stelle einzusetzen.

Die Eisenbahn KUPJANSK—BACHMUT ist bei Stieler und auf der Tillo'schen Karte verschieden geführt. Geben Sie uns, bitte, an, wie Sie den Verlauf derselben festgehalten zu haben wünschen.

Bei den Schichten sind verschiedene mit der Zeichnung, bezw.[beziehungsweise], mit den Vorlagen STIELER und TILLO nicht in Einklang zu bringen. Wir machen Sie besonders aufmerksam auf

Umgebung von BRJANSK 245 m;
— // — // — SHITOMIR 224 m;
— // — // — MINSK 209 m

JANY 42, nicht 149
ROMAN 192, nicht 209

nach der neuesten
Aufnahme 1:200.000

Mit der höfl[ichen] Bitte, die verschiedenen fraglichen Sachen entscheiden zu wollen, damit wir die Karte dann Ihren Wünschen entsprechend genau ausführen können: sehen wir der gef[ä]hligsten Baldigen Erledigung gerne entgegen und zeichnen hochachtungsvoll

Stempel. Unterschrift

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 158. *Машинопис.*

Рахунок Австр[ійської]
поштово-ощадної каси
№ 10016

Рахунок Угорськ[ої]
поштово-ощадної каси
№ 18674

Картографічне видавництво
Фрайтаг і Берндт¹
Товариство з обмеженою відповідальністю
Відень, VII. Шоттенфельдгассе, 62.

Банки: Англо-східний банк.
Німецький банк Вексельштубе,
філія у Лейпцігу.
Телефон 31-163.
Адреса для телеграм:
Фрайтагберндт, Відень.

Відень, 21 червня 1918 [р.]

Шановному професору

д[окто]ру Степанові Рудницькому
Львів, вул. Листопада, 40

Вельмишановний пане професоре!

Надсилаємо Вам цією ж поштою рекомендованою бандероллю останню коректуру настінної карти України разом з Вашою попередньою коректурою та відтиском у чорному кольорі і просимо Вас ласкаво переглянути її та якнайшвидше повернути.

Щодо коректури зауважимо, що ми не знайшли в нашому матеріалі залізничного вузла Урбах на схід від Саратова. Тому просимо правильно зносити у відповідному місці назви місцевостей.

Залізниця Куп'янськ—Бахмут у Штіллера¹ та на Тіллоській² карті нанесена по-різному. Повідомте нам, будь ласка, яке Ваше бажання щодо її нанесення.

Серед шарів є окремі, які не можна узгодити з кресленням або з макетом Штіллера та Тілло. Ми особливо звертаємо Вашу увагу на:

околиці Брянська — 245 м;
— // — Житомира — 224 м;
— // — Мінська — 209 м;

Яни 42, а не 149;

Романа 192, а не 209.

За найновішою зйомкою 1:200 000

Звертаємося з ввічливим проханням вирішити різні спірні питання, щоб ми могли відповідно до Ваших побажань зробити точну карту. Очікуємо швидкого завершення справи і підписуємось.

З великою повагою

Печатка.
Підпис

Примітки:

¹ Див. прим. 3 до листа № 223.

² Див. прим. 3 до листа № 225.

№ 230

Відень, 18 липня 1918 [р.]

Wien, 18. Juli 1918

Österr[iechisches] Postsparkassen-Konto
Nr.10016Ungar[isches] Postsparkassen-Konto
Nr.18071

Kartographische Anstalt

G. FREYTAG & BERNDT, Ges[ellschaft] m[it] b[eschränkter] H[aftung],
WIEN, VII. Schottenfeldgasse, 62.Bankverbindungen: Anglo-Öst[erreichische] Bank. Wechselstube Westbahnstrasse
Deutsche Bank, Filiale Leipzig.

Telephon Nr. 31163. Telegramm-Adresse: Freytagberndt, Wien.

Prof[essor] D[okto]r Stefan RUDNICKYJ

LEMBERG,

Czarneckygasse, 24/26

In höflicher Erwiderung Ihres gef[äll]l[igen] Schreibens vom 15. d[iese] M[onat] teilen wir Ihnen mit, dass wir bei unserem Voranschlag die heutigen Preisverhältnisse in Rechnung gezogen haben, Löhne, Papier, Farben und sonstige Druckereitensilien sind seit unserem ersten Kostenvoranschlag um mehr als 50% gestiegen und ist es nicht abzusehen, ob uns nicht die nächste Zeit noch mehr Preiserhöhungen bringen wird.

Es wäre möglich, dass sich die Kosten etwas verringern würden, wenn wir die Farbenanzahl etwa einschränken würden. Dies können wir jedoch später bestimmen während des Druckes der Karte. Sollte es möglich sein, hierin Ersparungen durchführen zu können, werden wir den Voranschlag entsprechend niedriger stellen. Die Probedrucke mit den neuen Höhenschichten gehen nächste Woche an Sie ab.

Die Terrainzeichnung kann erst nach Genehmigung der Schichtenplatte in Angriff genommen werden.

Wir sehen Ihren geschätzten Nachrichten mit Vergnügen entgegen und zeichnen

hochachtungsvoll.

Unterschrift, Stempel

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 162. *Машинпис.*

Відень, 18 липня 1918 [р.]

Рахунок Австр[ійської]
поштово-ощадної каси
№ 10016

Рахунок Угорськ[ої]
поштово-ощадної каси
№ 18674

Картографічне видавництво

Фрайтаг і Берндт¹

Товариство з обмеженою відповідальністю
Відень, VII. Шоттенфельдгассе, 62.

Банки: Англо-східний банк.

Німецький банк Вексельштубе,
філія у Лейпцігу.

Телефон 31-163.

Адреса для телеграм:

Фрайтагберндт, Відень.

Проф[есору] д[окто]р[у] Степанові Рудницькому

ЛЬВІВ,

вул. Чарнецького, 24/ 26

З повагою відповідаючи на Ваш люб'язний лист від 15 [числа] ц[ього] м[ісяця], повідомляємо Вам, що ми врахували у нашому попередньому кошторисі сьогоднішні ціни; зарплата, папір, фарби та інші друкарські приладдя за час після нашого першого кошторису зросли більш ніж на 50 %, і зараз неможливо передбачити, чи найближчий час не принесе нам ще більшого зростання цін.

Можливо, видатки трошки скоротилися б, якби ми децю зменшили кількість кольорів. Однак це ми зможемо визначити пізніше, під час друкування карти. Якщо буде можливість зменшити видатки, то ми відповідно змінимо кошторис.

Пробні відтиски з новими горизонталями відішлемо Вам наступного тижня. Приступити до зображення місцевості можна буде лише після узгодження плати горизонталей.

Ми з задоволенням очікуємо Ваших цінних повідомлень і підписуємось з великою повагою.

Підпис

Печатка

Примітка:

¹ Штамп картографічного закладу.

№ 231

Відень, 31 липня [1]918 [р.]

Österr[iechisches] Postsparkassen-Konto
Nr.10016Ungar[isches] Postsparkassen-Konto
Nr.18071

Kartographische Anstalt

G. FREYTAG & BERNDT, Ges[ellschaft] m[it] b[eschränkter] H[aftung],
WIEN, VII. Schottenfeldgasse, 62.Bankverbindungen: Anglo-Öst[erreichische] Bank. Wechselstube Westbahnstrasse
Deutsche Bank, Filiale Leipzig.

Telephon Nr. 31163. Telegramm-Adresse: Freytagberndt, Wien.

Wien 31.VII 18

Löbl[ichem]
Herrn**Prof[essor] D[okto]r Stefan RUDHYCKYJ**LEMBERG,
Czarneckygasse, 24/26

Wir übersenden Ihnen heute einen neuen kolorierten Probedruck von der Wandkarte der Ukraina zur gef[äll]l[igen] Durchsicht der letzten Korrekturen.

Dabei erlauben wir uns zu bemerken, dass beim Druck der Auflage alle Namen deutlich lesbar, das Blau der Flüsse und ebenso alle Farben der Höhenschichten gleichmässig ausfallen werden, was beim Probedruck nicht gut möglich war; auch wird die schwarze Platte mit den Flüssen und Höhenschichten gut passen.

Die Grenzen werden nur schwarz ausgeführt werden, trotzdem sie jetzt rot koloriert wurden.

Die Höhenschichten der Gebiete im Inneren Ungarns und in Rumänien sind nach den neuesten Generalkarten richtiggestellt worden, nur einige Schichtenkorrekturen auf Blatt 3 wurden nicht ausgeführt, da sich Widersprüche mit der Generalkarte 1:200000 und Stieler Blatt 53 ergeben, so z[um] B[eispiel] bei der Mündung der Bistritza Seret 146 m, westlich Jassy 61 m. im Pruttal östlich von Dorohoi 97 m, der Punkt der Bahn nach Botosani 280 m. Zum Vergleiche senden wir die betreffenden Generalkarten mit und bitten um gef[äll]l[igen] Mitteilung, ob wir trotzdem die Richtigstellungen vornehmen sollen.

Bei der Rücksendung bitten wir auch sie früheren Probedrucke und die 5 Generalkarten wieder beizuschliessen.

Wir sagen Ihnen, sehr geehrter Herr Professor, zugleich unseren besten Dank für Ihrer freundl[iche] Veranlassung der zweiten Teilzahlung, die uns in der Höhe von bereits K 65000 --- zugegangen ist und zeichnen.

hochachtungsvoll
Stempel. UnterschriftЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 164, 164 зв. *Машинопис.*

Рахунок Австр[ійської]
поштово-ощадної каси
№ 10016

Рахунок Угорськ[ої]
поштово-ощадної каси
№ 18674

Картографічне видавництво

Фрайтаг і Берндт¹

Товариство з обмеженою відповідальністю

Відень, VII. Шоттенфельдгассе, 62.

Банки: Англо-східний банк.

Німецький банк Вексельштубе,

власня у Лейпцігу.

Телефон 31-163.

Адреса для телеграм:

Фрайтагберндт, Відень.

Відень, 31 липня 1918 [р.]

**Вельмишановному панові
проф[есору] д[окто]р[у] Степанові Рудницькому**

IBBIB,

вул. Чарнецького, 24/26

Ми пересилаємо Вам сьогодні новий кольоровий пробний відтиск на-
вної карти України для люб'язного перегляду останніх коректур.

При цьому ми дозволимо собі зауважити, що при друкуванні видання
назви будуть чіткими та розбірливими, синява річок, як і всі кольори
горизонталей, рівномірними, що у пробному відтиску було не цілком
сприятливим; добре підійде також і чорна плата з річками та гіпсометрич-
ним профілем.

Кордони будуть нанесені лише чорним кольором, хоч зараз вони на-
несені червоним. Гіпсометричні профілі областей у внутрішній Угорщині
та Румунії уточнені згідно з найновішими генеральними картами, лише
деякі коректури горизонталей на аркуші 3 не виконані, тому що виявилися
несумісності з генеральною картою 1:200 000 та Штіллером², аркуш 53.
Так, наприклад, у гирлі Бистриця—Серет 146 м, на захід від Ясс 61 м, у
долині Прута на схід від Дорогої — 97 м, на місці дороги до Ботозані —
100 м. Для порівняння ми надсилаємо відповідні генеральні карти і проси-
мо люб'язно повідомити, чи ми, незважаючи на це, маємо внести уточ-

При зворотному відправленні просимо додати попередні пробні від-
тиски та 5 генеральних карт.

Водночас висловлюємо Вам, вельмишановний пане професоре, нашу
подяку за Ваше люб'язне розпорядження щодо виплати другої частини,
яка вже надійшла до нас у сумі 6500 к[рон], та підписуємось з великою
повагою.

Печатка
Підпис

Примітки:

¹ Штамп картографічного закладу.

² Див. прим. 3 до листа № 223.

№ 232

Відень, 24 серпня [19]18 [р.]

Osterr[iechisches] Postsparkassen-Konto
Nr.10016Ungar[isches] Postsparkassen-Konto
Nr.18071

Kartographische Anstalt

G. FREYTAG & BERNDT, Ges[ellschaft] m[it] b[eschränkter] H[aftung],
WIEN, VII. Schottenfeldgasse, 62.Bankverbindungen: Anglo-Ost[erriechische] Bank. Wechselstube. Westbahnstrasse
Deutsche Bank, Filiale Leipzig.

Telephon Nr. 31163. Telegramm-Adresse: Freytagberndt, Wien.

Wien, 24 Aug[ust] [19]18

Hochwohlgeboren Herrn Prof[essor] D[okto]r Stefan RUDNICKYJLemberg,
Czarneckygasse, 24

Wir erhielten heute die Probedrucke von der Wandkarte der Ukraina und haben aus denselben ersehen, dass Sie nur wenige Fehler mehr berichtigt haben.

Ein neuerlicher Probedruck wird daher überflüssig sein, da hiedurch auch wieder viel unnötige Zeit verloren gehen würde; wir werden Ihnen aber von der Schriftplatte noch einen Abzug vor dem Druck vorlegen und erwarten hierzu Ihr Einverständnis.

Das Terrain wird Ihrem Wunsche entsprechend nach Ihrer Karte 1 5.000.000 ausgeführt und die bezeichneten Steilränder und sonstige markante Stellen beachtet werden.

Wie schon betont, werden nur die schwarzen Grenzen gedruckt werden und die roten weg bleiben. Indem wir noch dankend zur Kenntnis nehmen, dass die Anzahlung für die 8000 Neudrucke im September erfolgt, empfehlen wir uns

hochachtungsvoll

I. Berndt

R. Crnčić

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 166. *Машинопис.*

Рахунок Австр[ійської]
поштово-ощадної каси
№ 10016

Рахунок Угорськ[ої]
поштово-ощадної каси
№ 18674

Картографічне видавництво
Фрайтаг і Берндт¹

Товариство з обмеженою відповідальністю
Відень, VII. Шоттенфельдгассе, 62.

Банки: Англо-східний банк.
Німецький банк Вексельштубе,
філія у Лейпцігу.
Телефон 31-163.
Адреса для телеграм:
Фрайтагберндт, Відень.

Відень, 24 серпня [1]918 [р.]

Вельможному панові проф[есору] д[октор]у Степанові Рудницькому
Львів,
вул. Чарнецького, 24

Отримали сьогодні пробні відбитки настінної карти України і в них побачили, що Ви внесли лише незначні виправлення.

Тому новий пробний відбиток буде зайвим, оскільки через це було втрачено надаремно багато часу. Але ми перед друкуванням надішлемо Вам ще один відбиток шрифтової пластини та очікуємо Вашої згоди на це.

Місцевість за Вашим бажанням буде нанесена за Вашою картою 1:5 000 000, до уваги братимуться стрімкі та інші характерні місця.

Як уже наголошувалось, надруковані будуть лише чорні кордони, а червоних не буде. Дякуючи за повідомлення, що завдаток на перевидання 8000 примірників надійде, залишаємось до Ваших послуг з великою повагою.

I. Берндт
P. Крнчич

Примітка:

¹ Штамп картографічного закладу.

№ 233

Відень, 30 серпня 1918 [р.]

Osterr[iechisches] Postsparkassen-Konto
Nr.10016Ungar[isches] Postsparkassen-Konto
Nr.18071

Kartographische Anstalt

G. FREYTAG & BERNDT, Ges[ellschaft] m[it] b[eschränkter] H[aftung],
WIEN, VII. Schottenfeldgasse, 62.Bankverbindungen: Anglo-Öst[erriechische] Bank. Wechselstube. Westbahnstrasse
Deutsche Bank, Filiale Leipzig.

Telephon Nr. 31163. Telegramm-Adresse: Freytagberndt, Wien.

Lemberg,
Czarneckygasse, 24
Galizien**Hochwohlgeboren Herrn Prof[essor] D[okto]r Stefan RUDNICKYJ**Wir bestätigen dankend den Empfang Ihrer Postkarte vom 26. d[iesem]
M[onats] und werden die Terrainzeichnung genau nach Ihren Angaben zur
Ausführung bringen.Gleichzeitig erlauben wir uns höflichst anzufragen, ob wir im Laufe der
nächsten 2. Monate bestimmt auf die Uebersetzung unserer kleinen Wand-
karten rechnen können. Wir bitten, uns die fertiggestellten Blätter einzeln
sofort zuzustellen, damit wir mit der Arbeit beginnen können.

Hochachtungsvoll

Wien, 30. August 1918

I. Berndt

R. Crnić

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 168, 168 зв. *Машинопис.*Рахунок Австр[ійської]
поштово-ощадної каси
№ 10016Рахунок Угорськ[ої]
поштово-ощадної каси
№ 18674

Картографічне видавництво

Фрайтаг і Берндт¹

Товариство з обмеженою відповідальністю

Відень, VII. Шоттенфельдгассе, 62.

Банки: Англо-східний банк.

Німецький банк Вексельштубе,

філія у Лейпцігу.

Телефон 31-163.

Адреса для телеграм:

Фрайтагберндт, Відень.

ЛЬВІВ,

вул. Чарнецького, 24

Галичина

Вельможному панові проф[есору] д[окто]ру Степанові РудницькомуЗ подякою підтверджуємо отримання Вашої листівки від 26 [числа]
ц[ього] м[ісяця], зображення місцевости виконуємо докладно за Вашими
данними.

Водночас дозволимо собі ввічливо запитати, чи можемо розраховувати на переклад наших малих настінних карт на протязі двох наступних місяців. Ми просимо Вас терміново по одному надсилати нам готові аркуші, щоб ми могли розпочати роботу.

З повагою

I. Берндт
P. Крнчіч

Відень, 30 жовтня 1918 [р.]

Примітка:

¹ Штамп картографічного закладу.

№ 234

Відень, 29 вересня 1918 [р.]

Wien, 29 Sept[ember] 1918

Österr[iechisches] Postsparkassen-Konto
Nr.10016.

Ungar[isches] Postsparkassen-Konto
Nr.18071

Kartographische Anstalt

G. FREYTAG & BERNDT, Ges[ellschaft] m[it] b[eschränkter] H[aftung],

WIEN, VII. Schottenfeldgasse, 62.

Bankverbindungen: Anglo-Ost[erreichische] Bank. Wechselstube Westbahnstrasse
Deutsche Bank, Filiale Leipzig.

Telephon Nr. 31163. Telegramm-Adresse: Freytagberndt, Wien.

Sehr geehrter Herr Professor!

Ihr gef[äll]ig[es] Schreiben vom 26. d[ieser] M[onats] kommt uns eben zu und wir beeilen uns, dasselbe sofort zu erledigen. Wir bedauern lebhaft, dass Sie in vollständiger Verkennung der Sachlage uns derartige Vorwürfe machen, die wir nicht verdient haben. Die Herstellung der Wandkarte der UKRAINA ist eine sehr grosse Arbeit, die besonders viel Sorgfalt erfordert, sodass sie auch in normalen Zeiten nicht so rasch erledigt werden kann. Nun bitten wir aber zu berücksichtigen, dass wir von normalen Verhältnissen im fünften Kriegsjahre weit entfernt sind, dass einerseits die Arbeitskräfte nicht in dem Maße zur Verfügung stehen, als es notwendig wäre, und dass andererseits auch die verschiedenen Materialien, welche wir für die verschiedenen Umdrucke u[nd] s[ow]e[iter] benötigen, ebenfalls nicht in der gleichen Qualität zu haben sind, wie in Friedenszeiten. Man ist fast durchwegs auf sehr unzulängliche Ersatzmittel angewiesen, die die Herstellung ausserordentlich verzögern, weil Arbeiten, die sonst ohne Weiteres gemacht werden können, der Unzulänglichkeit der Ersatzmittel wegen mehrfach gemacht werden müssen, bis sie brauchbar sind.

Wir haben die Wandkarte von Anfang an nicht liegen lassen, sondern nach Kräften daran gearbeitet, um sie sobald als möglich fertigzustellen. Wollen Sie berücksichtigen, dass wir Ihnen von Probedrucken sandten:

1) Die Nebenkarten am 6. April und sie zurückerhielten am 22. April.

2) Die zweite Korrektur derselben ging ab am 19. Mai und kam zurück am 27. Mai.

3) Die Probedrucke der Hauptkarte erhielten Sie erstmalig am 12. April, dieselben kamen zurück am 21. Mai.

4) Die zweiten Probedrucke gingen ab am 21. Juni, kamen zurück am 5. Juli.

5) Der dritte Probedruck ging ab am 31. Juli, kam zurück am 23. August.

Es ist nicht unsere Schuld, wenn durch eine Verhinderung Ihrerseits oder durch den langsamen Postgang derartige lange Pausen entstehen, wie sie beim ersten Probedruck der Hauptkarte mit fast 6 Wochen, bei der dritten Korrektur mit mehr als 3 Wochen sich ergeben. In der Zwischenzeit, während die Korrekturen bei Ihnen waren, konnten wir naturgemäss an der Karte nicht arbeiten und der Mehraufwand an Zeit, der bei diesen Korrektursendungen aus uns unbekanntem Ursachen entstanden ist, lässt sich eben nicht einbringen.

Wenn Sie von Konkurrenzunternehmungen sprechen, die ev[entual] früher fertig werden könnten, so können wir Ihnen darauf nur erwidern, dass dieselben zweifellos schon länger in Arbeit sind oder dass die Art der Ausführung eine einfachere ist. Bei der von Ihnen, sehr geehrter Herr Professor, wie auch von der Schewtschenkogesellschaft und nicht zuletzt von uns gewünschten sorgfältigen Ausführung der Karte führt ein Ueberhasten nicht zum Ziele, weil das Ergebnis nicht befriedigen würde. Sie wollen aus folgender Mitteilung ersehen, dass wir Ihre Arbeit nicht liegen lassen, sondern im Gegenteile selbe soviel als möglich beschleunigen.

Wir haben heute den Probedruck der druckfertigen schwarzen Platte fertiggestellt und werden den Zusammendruck dieser schwarzen Platte mit der blauen Platte bis Mitte nächster Woche voraussichtlich fertig haben. Der Zusammendruck von schwarz und blau geht Ihnen dann sofort zu, ebenso wie wir Ihnen den Zusammendruck von schwarz und blau, Schichten und Terrain, welche letztere beide im Anschlusse an die blaue Platte hergestellt werden, sofort nach Fertigstellung ebenfalls Ihnen übermitteln werden.

Wir hoffen, dass Sie aus unseren Ausführungen entnehmen, dass wir uns nach Kräften bemühen, Sie, wie die Schewtschenko-Gesellschaft, zufrieden zu stellen und können nur wiederholen, dass die Arbeit eine sehr grosse, zeitraubende und viel Sorgfalt erfordernde ist, an die ganz naturgemäss ein anderer Maßstab auch hinsichtlich der Dauer der Herstellung gelegt werden muss, als an irgend eine andere mit einfachen Mitteln hergestellte kleinere oder grössere Karte.

Nicht unterlassen wollen wir übrigens zu bemerken, dass wir bis heute noch nicht wissen, welche Auflage von der Karte zu drucken ist. Bestellt wurden uns ursprünglich 2000 Exemplare, während Sie vor geraumer Zeit wegen weiterer 8000 Expl. bei uns angefragt und deren Bestellung in Kürze in Aussicht gestellt hatten. Wollen Sie uns, bitte, möglichst bald bezüglich der Auflage Ihre freundlichen Mitteilungen zugehen lassen, damit wir in dem Augenblick, in dem wir zum Drucke kommen, auch darüber genau unterrichtet sind.

Hochachtungsvoll
[Unterschrift] I. Berndt

Відень, 29 вересня 1918 [р.]

Рахунок Австр[ійської]
поштово-ощадної каси
№ 10016

Рахунок Угорськ[ої]
поштово-ощадної каси
№ 18674

Картографічне видавництво
Фрайтаг і Берндт¹

Товариство з обмеженою відповідальністю
Відень, VII. Шоттенфельдгассе, 62.

Банки: Англо-східний банк.
Німецький банк Вексельштубе,
філія у Лейпцигу.
Телефон 31-163.
Адреса для телеграм:
Фрайтагберндт, Відень.

Вельмишановний пане професоре!

Ваш люб'язний лист, датований 26 [числом], ми тільки що отримали та поспішаємо відразу дати відповідь.

Нам дуже шкода, що Ви, в повному нерозумінні ситуації, робите нам такого роду докори, яких ми не заслужили. Виготовлення настінної карти України є дуже великою працею, яка вимагає особливої ретельності, отже, її навіть за нормальних часів не можна виконати так швидко. Але просимо зважити на те, що ми так далеко відійшли від нормальних умов на п'ятому році війни, що, з одного боку, не маємо тієї кількості робочої сили, яка була б необхідною, а з другого боку — також бракує різних матеріалів, які нам потрібні для різноманітних передруків [з матриць] і т[аке] ін[ше], немає так само матеріалів такої якості, як у мирні часи. Майже постійно мусимо мати справу з цілком невідповідними заміниками, що надзвичайно уповільнює процес виробництва, оскільки роботи, які зазвичай можуть виконуватись відразу, через недосконалість заміників повинні виконуватись по декілька разів, доки вони стануть придатними для вжитку.

Від самого початку не припиняли роботи над настінною картою, а в міру сил працювали над нею, щоб її виготовити якомога швидше. Прошу звернути увагу на те, що ми Вам з пробних відбитків надіслали:

1. *Вкладні карти 6 квітня*, а отримали їх 22 квітня.
2. *Їх друга коректура* відіслана 19 травня, а надійшла до нас 27 травня.
3. *Пробні відбитки основної карти* Ви отримали вперше 12 квітня, повернулись до нас 21 травня.
4. *Другі пробні відбитки* відправлені 21 червня, повернулись ж вони 5 липня.
5. *Третій пробний відбиток* надісланий Вам 31 липня, повернувся 23 серпня.

Ми не винні в тому, що через затримку з Вашого боку або через повільну роботу пошти виникають такі довгі перерви, як це було при першому пробному відбитку основної карти з терміном майже 6 тижнів, при третій коректурі — понад три тижні. У той час, коли коректури були у Вас, ми зазвичай не могли працювати над картою, а надмірні затрати

часу, які виникали з невідомих нам причин при пересиланні коректур, не вдається надолужити.

Якщо Ви говорите про конкурентні підприємства, які могли б, можливо, впоратись з цим швидше, то ми можемо Вам відповісти на це, що вони працюють, безперечно, вже довше, але спосіб їх виконання простіший.

При ретельному виготовленні карти, як цього бажаєте Ви, вельмишановний пане професоре, а також Товариство імені Шевченка та не в останню чергу і ми, поспіх не привів би до мети, оскільки результат не задовольнив би [нас]. Наступне повідомлення переконає Вас, напевно, в тому, що ми Вашу роботу не припиняємо, а, навпаки, прискорюємо настільки це можливо.

Ми виготовили сьогодні пробний відбиток з готової до набору форми у чорному кольорі та плануємо завершити приблизно до середини наступного тижня комплексний відбиток з цієї форми разом з формою у синьому кольорі. Комплексний відбиток у чорному та блакитному кольорах надійде до Вас негайно, так само перешлемо Вам відразу після виготовлення комплексні відбитки у чорному та блакитному кольорах шарів та рельєфу місцевості, з яких обидва останні виготовлятимуться відразу після форми для синього кольору та так само негайно після виготовлення будуть перслані Вам.

Сподіваємось, що Ви із наших пояснень зрозумієте, що ми намагаємось з усіх сил задовольнити Вас, як і Товариство імені Шевченка, і можемо тільки повторити, що робота ця дуже велика, вимагає багато часу і пильности, це робота, до якої слід, звичайно, підходити з іншою міркою щодо тривалости виготовлення, ніж до будь-якої іншої меншої чи більшої карти, яка виготовляється простими засобами.

Утім не промінемо зауважити, що до сьогоднішнього дня ми ще не знаємо, яким накладом слід друкувати карту. Спочатку нам було замовлено 2000 примірників, у той час як Ви вже дещо раніше зверталися до нас з запитом щодо наступних 8000 примірників і планували у найближчий час вислати замовлення. Якнайшвидше надішліть нам, будь ласка, Ваше ласкаве повідомлення стосовно накладу, щоб ми мали точну інформацію про це в ту хвилину, коли розпочнемо друкування.

З глибокою повагою

(Підпис) І. Берндт

Примітка:

¹ Штамп картографічного закладу.

№ 235

Відень, 16 листопада 1918 [р.]

Wien, 16 November 1918

Landkarten-Verlag Kartographische Anstalt

G. FREYTAG & BERNDT,

Ges[ellschaft] m[it] b[eschränkter] H[aftung],

Landkarten-Sortiment

WIEN, VII. Schottenfeldgasse 62.

Geographische Lehrmittel-Anstalt

Bankverbindungen: Anglo-Öst[erreichische] Bank. Wechselstube Westbahnstrasse

Deutsche Bank, Filiale Leipzig

Fernsprecher Nr. 31163.

Telegramm-Adresse: Freytagberndt, Wien.

Löbl[ichem]

Ukrainischer Kulturrat

WIEN, VIII

Strozzigasse, 32

Die Herstellung der Originalplatten der Karte der Ukraina mit cyrillischer Schrift würde sich auf K 300 stellen.

Für den Druck von 6000 Exemplaren dieser Karte in Schwarz, Rot und Blau auf dem gleichen Papier wie die deutsche Ausgabe würden wir K 400.— berechnen.

Wir sehen Ihrem gesch[riebenen] Auftrage gerne entgegen und zeichnen
hochachtungsvoll

I. Berndt

R. Crnčič

ЦДЛА України у Львові, ф. 391, оп. 1, спр. 91, арк. 1. *Машинопис.*

Відень, 16 листопада 1918 [р.]

Видавництво географічних карт

Картографічне видавництво

Фрайтаг і Берндт¹

Товариство з обмеженою відповідальністю

Асортимент карт

Відень, VII. Шоттенфельдгассе, 62.

Видавництво географічних навчальних засобів

Банки: Англо-східний банк.

Німецький банк Вексельштубе,

філія у Лейпцігу.

Телефон 31-163.

Адреса для телеграм:

Фрайтагберндт, Відень.

Шановна Українська Культурна Рада²

Відень, VIII

Штроцігассе, 32

Виготовлення оригінальних друкарських форм карти України кирилицею обійшлося би у 300 к[рон].

Друкування 6000 примірників цієї карти в чорному, червоному і синьому кольорах на такому ж папері, як і німецьке видання, ми оцінили б у 400 крон.

В очікуванні на Ваше письмове замовлення підписуємось з глибокою повагою.

I. Берндт

P. Крнчич

Примітки:

¹ Штамп картографічного закладу.² На стор. 1 листа стоїть штампель: „Українська Культурна Рада. Вил. 18. XI. 1916—27. VI. 1917. Ч. 111. Відпов. відійшла ч.“**№ 236**

Відень, 23 грудня 1918 [р.]

Österr[iechisches] Postsparkassen-Konto
Nr. 10016.

Ungar[isches] Postsparkassen-Konto

Nr. 18071

Kartographische Anstalt

G. FREYTAG & BERNDT, Ges[ellschaft] m[it] b[eschränkter] H[aftung],
WIEN, VII. Schottenfeldgasse, 62.Bankverbindungen: Anglo-Öst[erriechische] Bank, Wechselstube Westbahnstrasse
Deutsche Bank, Filiale Leipzig.

Telephon Nr. 31163. Telegramm-Adresse: Freytagberndt, Wien.

Wien, 23 Dezember 1918

Sehr geehrter Herr Professor!

Im Besitze Ihres geschätzten Schreibens von 14. d[ieser] M[onat] haben wir mit Befriedigung zur Kenntnis genommen, dass die Terrainausführung

der Wandkarte der UKRAINA Ihren Beifall gefunden hat. Die Verstärkung der Schummerung des rechten hohen Ufers des DNIEPER wird noch durchgeführt.

Heute übersenden wir Ihnen Probedrucke von den Schriften zur gef[ä]l[igen] Durchsicht und erlauben uns dabei zu bemerken, dass bei einigen Nebenkarten noch diejenigen Farben fehlen, die mit der Terrain — und der Schattenplatte gedruckt werden. Fertige Drucke werden wir Ihnen dann senden.

Ihren Verfügungen betreffs der seinerzeitigen Uebermittlung der Auflage sehen wir entgegen und werden wunschgemäss die Karte vorläufig bis zum Eintreffen Ihrer Weisungen bei uns liegen lassen. Was die Uebermittlung von Geldbeträgen betrifft, gestatten wir uns, Sie höflichst darauf aufmerksam zu machen, dass Sie Beträge für uns durch Vermittlung der dortigen Banken und zwar: *Calizische Volksbank* oder *Industriebank für Galizien* zur Gutschrift auf unser Konto der Anglo-Österreichischen Bank, Wechselstube Westbahnstrasse, an uns gelangen lassen können. Wir würden Sie bitten, von diesem Wege Gebrauch zu machen, da derselbe sicher ist, so dass weder Sie, noch wir dabei etwas riskieren und wir andererseits mit Rücksicht auf die bereits eingetretene Fälligkeit des Restbetrages, wie auch im Hinblick auf grössere, von uns in der nächsten Zeit zu erfüllende Verbindlichkeiten Ihnen für möglichst sofortige Ueberweisung sehr zu Danke verpflichtet wären.

Bei dieser Gelegenheit gestatten wir uns übrigens auch daran zu erinnern, dass Sie uns seinerzeit eine zweite Auflage der Wandkarte in Giner Auflage von 8000 Ex[em]pl[are] bestellen wollten. Lassen Sie uns, bitte, wissen, ob diese Auflage jetzt gleich gedruckt werden soll, damit wir einerseits uns wegen des Papiers sichern können und damit anderer seits die Fertigstellung der Auflage dann nicht zu lange Zeit in Anspruch nimmt. Unsere Pressen sind zur Zeit immer sehr überlastet und je früher wir Ihren gef[ä]l[igen] Auftrag haben, desto eher können Sie auf Lieferung der Aufträge rechnen.

Seinerzeit haben Sie sich bei uns auch wegen der Spannungskosten erkundigt und wir konnten Ihnen mit Rücksicht darauf, dass sich auf so lange Zeit im Voraus unter den unsicheren Verhältnissen eine verlässliche Preisangabe nicht machen liess, Ihre Anfrage nicht beantworten, sondern mussten Sie auf später verweisen. Nachdem die Karte nunmehr ihrer Vollendung entgegengeht, kommen wir heute Ihrem Wunsche nach und teilen Ihnen höflich mit, dass sich das Spannen der Karte auf Papiergewebe mit je 2 Stäben oben und unten, sodass sich sowohl oben wie unten ein Bandstab ergibt zum Einrollen, bez[iehungs]w[eise] Aufhängen der Karte, pro Exemplar auf K.60.—stellen würde. Sie kennen unsere Spannungsart, die sich überall grosser Beliebtheit erfreut. Das von uns an Stelle der in der grossen Breite zur Zeit überhaupt nicht erhältlichen Leinwand gewählte Gewebe ist ein sehr fester, griffiger Stoff, den wir für den gleichen Zweck schon seit längerer Zeit mit Erfolg verarbeiten. Die darauf gespannten Karten sehen sehr hübsch aus und hängen sehr schön glatt. Wir bitten, uns freundlich mitteilen zu wollen, ob wir die Karten für Sie spannen sollen und zwar ob die ganze Auflage oder nur einen Teil derselben. Nicht verfehlen möchten wir, Sie besonders darauf aufmerksam zu machen, dass es für Sie sehr vorteilhaft wäre, das Spannen gleich hier vornehmen zu lassen, da Sie dadurch Zeit gewinnen, nachdem die Ware augenblicklich infolge der Verkehrsverhältnisse ja ohnehin nicht geliefert werden kann. Bis zum Eintritt der Beförderugsmöglichkeit aber könnten Sie dann schon mit fertigen

Exemplaren rechnen, im Falle der Annahme unseres Anerbietens würden wir Sie bitten, uns den für das Spannen entfallenden Betrag freundl[ich], gleichzeitig mit Ihren gef[ä]h[lig]en Aufträge überweisen zu wollen.

Hochachtungsvoll
I. Berndt
R. Crnčić

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 175—175 зв. *Машинопис*¹.

Рахунок Австр[ійської]
поштово-ощадної каси
№ 10016

Рахунок Угорськ[ої]
поштово-ощадної каси
№ 18674

Картографічне видавництво
Фрайтаг і Берндт²
Товариство з обмеженою відповідальністю
Відень, VII. Шоттенфельдгассе, 62.

Банки: Англо-східний банк.
Німецький банк Вексельштубе,
філія у Лейпцігу.
Телефон 31-163.
Адреса для телеграм:
Фрайтагберндт, Відень.

Відень, 23 грудня 1918 [р.]

Вельмишановний пане професоре!

Отримавши Вашого люб'язного листа від 14 [числа] цього місяця, ми з задоволенням дізналися про те, що зображення місцевости на настінній карті України схвалене Вами. Підсилення штриховки правого високого берега Дніпра ще буде зроблено.

Сьогодні посилаємо для Вашого люб'язного перегляду пробні відбитки набору і при цьому дозволимо собі зауважити, що на деяких вкладних картах ще відсутні ті кольори, які наносяться з допомогою плати рельєфу місцевости та форми для нанесення тіней. Готові відбитки надішлемо Вам пізніше.

Очікуємо Ваших розпоряджень щодо подальшого передання накладу. До надходження Ваших вказівок карту, якщо бажаєте, залишимо в себе. Що стосується пересилання грошей, то дозволимо собі ласкаво звернути Вашу увагу на те, що Ви можете надсилати нам гроші через посередництво тамтешніх банків, а саме: через Галицький народний банк або Промисловий банк Галичини для внесення на наш рахунок у Англо-австрійському банку, в Обмінному пункті „Вестбанштрасе“. Ми просили б Вас скористатись цим шляхом, тому що він є надійним, і таким чином ні Ви, ні ми при цьому нічим не ризикуємо, а з другого боку, з огляду на те, що вже надійшов термін погашення залишкової суми, а також зважаючи на великі боргові зобов'язання, які маємо виконати у найближчий час, ми були б Вам дуже вдячні за якнайшвидше пересилання грошей.

При цій нагоді ми дозволимо собі між іншим нагадати й про те, що у свій час Ви хотіли замовити друге видання настінної карти за Гінером накладом 8000 примірників. Прошу дати нам знати, чи це видання має

друкуватися відразу, щоб, з одного боку, ми могли забезпечити себе папером, а з другого боку — щоб виготовлення накладу не зайняло потім занадто багато часу. Наші преси в останній час постійно перевантажені, і чим раніше ми будемо мати Ваше люб'язне замовлення, тим швидше Ви зможете розраховувати на виконання доручення.

Свого часу Ви цікавились вартістю наклеювання [карти на основу], але враховуючи те, що за цих непевних умов неможливо було заздалегідь на такий тривалий час передбачити точні ціни, ми не могли дати відповіді на Ваш запит, а змушені були відкласти це на пізніше. Оскільки тепер карта наближається до свого завершення, ми йдемо назустріч Вашому бажанню та люб'язно повідомляємо Вам, що наклеювання карти на паперово-тканинну основу з двома планками зверху та знизу, так щоб як зверху, так і знизу утворилась кругла планка для скручення та вішання карти, коштувало б 60 к[рон] за кожен примірник. Ви знайомі з нашим способом наклеювання, котрий всюди знаходив велике схвалення. Тканина, яку ми вибрали замість льняного полотна потрібної ширини, котре тепер взагалі неможливо придбати, є дуже міцним, зручним матеріалом, який ми з цією метою успішно використовуємо вже довший час. Наклеєні на неї карти виглядають дуже гарно і висять дуже рівно. Ласкаво просимо повідомити нам, чи наклеювати для Вас карти, а саме весь наклад, чи тільки його частину. Не промиємо звернути Вашу особливу увагу на те, що Вам було б дуже зручно зробити наклеювання відразу тут, оскільки Ви тим самим виграєте час, бо товар у даний час все одно не може бути доставлений через умови сполучення. А поки з'явиться можливість доставки, Ви могли б уже мати готові примірники. Якщо Ви приймете нашу пропозицію, ми просили б Вас одночасно з Вашим люб'язним замовленням переказати відповідну суму грошей, яка належиться нам за наклеювання [карт].

З повагою

І. Берндт³
Р. Крнчич

Примітки:

¹ У справі 2436 на аркушах 176, 176 зв. знаходиться копія цього листа, а на аркушах 174, 174 зв., 182—183 зв. ця копія друкowana на трьох поштових картках (тобто лист був поділений на 3 частини). На штемпелях поштових карток стоїть дата 22 травня 1919 р. Очевидно, листівку посилали неодноразово через перешкоди пересилки, про що свідчить лист № 237 нашої збірки від 25 січня 1919 та № 238 від 20 травня 1919 р.

² Штамп картографічного закладу.

³ Поряд з двома підписами штамп видавництва.

№ 237

Відень, 25 січня 1919 [р.]

Osterr[iechisches] Postsparkassen-Konto
Nr.10016Ungar[isches] Postsparkassen-Konto
Nr.18071

Kartographische Anstalt

G. FREYTAG & BERNDT, Ges[ellschaft] m[it] b[eschränkter] H[aftung],
WIEN, VII. Schottenfeldgasse, 62.Bankverbindungen: Anglo-Öst[erreichische] Bank. Wechselstube Westbahnstrasse
Deutsche Bank, Filiale Leipzig.

Telephon Nr. 31163. Telegramm-Adresse: Freytagberndt, Wien.

Wien, 25. I. 1919

Löbl[ichem]
Herrn**Sehr geehrter Herr Professor!**

Wir sind bis heute noch ohne jede Antwort auf unser Schreiben vom 23. Dezember v. J. und haben auch Ihr Imprimatur für die Schriftplatte der Wandkarte der UKRAINA noch nicht erhalten. Da wir die Drucke gleichzeitig mit dem oben erwähnten Schreiben Ihnen gesandt haben, so vermuten wir, dass infolge der derzeitigen schwierigen Verhältnisse möglicherweise sowohl das Schreiben, sowie die Drucke nicht in Ihre Hände gelangt sind.

Um die Angelegenheit nicht aufzuhalten, erlauben wir uns daher, Ihnen durch freundl[iche]. Vermittlung der Gesandtschaft der Westukrainischen Republik eine Abschrift unseres Briefes vom 23. Dezember v. J. zu geben und gleichzeitig auch Drucke der Schrift nochmals zu übersenden.

Da wir Zusammendrucke mit der Schrift nicht mehr von allen Blättern haben, senden wir Ihnen solche von den zwei unteren Blättern, während Sie von den 2 oberen Blättern nur die Drucke der Schrift allein erhalten.

Wir bitten Sie höflichst, die Durchsicht sofort vornehmen zu wollen und uns das Imprimatur so rasch als möglich wieder zuzusenden.

Falls direkte Versandmöglichkeit nicht besteht, oder Sie keine Sicherheit haben, dass die Sendung in unsere Hände gelangt, würde wir Sie bitten, ev[entuell] auch durch Vermittlung der Gesandtschaft die Sendung an uns gelangen zu lassen.

Indem wir gleichzeitig einer freundlichen Erledigung der sonstigen in unserem Schreiben behandelten Punkte, namentlich jenem des eventuellen Spannungsauftrages entgegensehen, empfehlen wir uns

Hochachtungsvoll

I. Berndt

R. Crnčić

Рахунок Австр[ійської]
поштово-ощадної каси
№ 10016

Рахунок Угорськ[ої]
поштово-ощадної каси
№ 18674

Картографічне видавництво
Фрайтаг і Берндт¹

Товариство з обмеженою відповідальністю
Відень, VII. Шоттенфельдгассе, 62.

Банки: Англо-східний банк.
Німецький банк Вексельштубе,
філія у Лейпцігу.
Телефон 31-163.
Адреса для телеграм:
Фрайтагберндт, Відень.

Відень, 25. I. 1919 [р.]

Шановному
панові

Вельмишановний пане професоре!

Ми до сьогоднішнього дня ще не отримали жодної відповіді на наш лист від 23 грудня минулого року, а також Вашого підпису до друку шрифтової пластини настінної карти України. Оскільки ми відіслали Вам відбитки одночасно з вищезгаданим листом, то припускаємо, що через виняткові важкі умови як лист, так і відбитки, можливо, не надійшли до Вас.

Щоб справу не затримувати, дозволимо собі через ласкаве посередництво посольства Західно-Української Республіки надати Вам копію нашого листа від 23 грудня минулого року та одночасно ще раз переслати Вам також відбитки набору. Оскільки в нас немає збірних форм з шрифтом для друкування всіх аркушів, то надсилаємо Вам їх лише до двох нижніх, в той час як до двох верхніх аркушів Ви отримаєте лише самі відбитки шрифту.

Ласкаво просимо Вас терміново переглянути їх та якомога швидше надіслати нам Ваш підпис до друку. У тому випадку, якщо безпосередня доставка неможлива або Ви не впевнені, що надіслане потрапить у наші руки, ми б просили Вас надіслати все це до нас через посередництво посольства.

Розраховуючи водночас на Ваше ласкаве залагодження інших пунктів, які згадуються у нашому листі, а саме того, що стосується відповідного замовлення на наклеювання карт, ми залишаємось до Ваших послуг.

З великою повагою

І. Берндт²
Р. Крнчч

Примітки:

¹ Штамп картографічного закладу.

² Поряд з підписами штамп видавництва.

№ 238

Відень, 20 травня 1919 [р.]

Osterr[iechisches] Postsparkassen-Konto
Nr.10016.Ungar[isches] Postsparkassen-Konto
Nr.18071

Kartographische Anstalt

G. FREYTAG & BERNDT, Ges[ellschaft] m[it] b[eschränkter] H[aftung],
WIEN, VII. Schottenfeldgasse, 62.Bankverbindungen: Anglo-Ost[erriechische] Bank. Wechselstube Westbahnstrasse
Deutsche Bank, Filiale Leipzig.

Telephon Nr. 31163. Telegramm-Adresse: Freytagberndt, Wien.

Wien, 20. Mai 1919

Sehr geehrter Herr Professor!

Wir empfangen Ihr gef[äll]igen Schreiben vom 13. Mai und beehren uns, Ihnen darauf höflichst mitzuteilen, dass wir am 23. Dezember v. J. Ihnen ein direktes Schreiben zugehen liessen, das offenbar nicht in Ihre Hände gelangt ist. Eine Abschrift dieses Briefes wollten wir Ihnen am 25. Jänner 1919 durch Vermittlung der hiesigen Repräsentanz der Ukrainischen Volksrepublik senden. Leider ist infolge der Verhältnisse dieses Schreiben, wie auch die Abschrift des Briefes vom 23. Dezember und die den beiden Briefes beigeschlossenen Blätter Ihrer Wandkarte der UKRAINA von Wien nicht weggekommen, sodass wir uns heute an die Polnische Gesandtschaft mit der Bitte gewendet haben, diese Sendung an Sie gelangen lassen zu wollen. Durch das freundliche Entgegenkommen der Vertretung des Polnischen Staates ist uns dies gelungen und wir hoffen, dass Sie nunmehr in wenigen Tagen im Besitze sowohl der oben erwähnten, als unseres heutigen Schreibens und der Probedrucke sein werden, denen wir noch ein Exemplar aller 4 Blätter Ihrer Wandkarte in Farben gedruckt, ohne Schrift, beischliessen.

Wir haben unserem Versprechen gemäss nämlich die Herstellung der Karte uns angelegen sein lassen, sodass die Auflage heute bis auf die von Ihnen noch nicht imprimierte Schriftplatte fertig liegt. Lassen Sie uns nun, bitte, das Imprimatur der Schrift möglichst sofort auf dem gleichen Wege, nämlich durch Vermittlung der hiesigen Polnischen Gesandtschaft zugehen, damit wir die Auflage dann fertigstellen können.

Gleichzeitig bitten wir Sie, uns wegen des in Aussicht gestellten Nachdruckes, sowie wegen der ev[entuellen] Spannung der Wandkarten Bescheid geben zu wollen, damit wir auch diese Arbeiten für Sie vorbereiten, bez[iehungs]w[eise] fertigstellen können und Sie dann, wenn die Verbindungen die Beförderung der Sendungen ermöglichen werden, so rasch als nur irgend angängig, in den Besitz der fertigen Karten kommen können.

Endlich gestatten wir uns unter Hinweis auf den Schlusspassus Ihres gef[äll]igen Schreibens von 13. Mai d. J. die höfliche Bitte, uns, wie in unserem Schreiben vom 23. Dezember 1918 schon angegeben, den Restbetrag für die erste Auflage, wie auch Zahlungen für das Spannen und für die zweite Auflage durch Vermittlung der Galizischen Industriebank in Lemberg zukommen lassen zu wollen. Mit Rücksicht darauf, dass sich die Angelegenheit schon so ausserordentlich lange hinzieht, wären wir Ihnen für fr[eu]ndlich[st]e sofortige Ueberweisung unter gleichzeitiger Mitteilung, wann sie geschehen ist, sehr zu Danke verpflichtet.

Wir sehen Ihren geschätzten Nachrichten gerne entgegen und empfehlen uns

hochachtungsvoll.
Unterschrift

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 179, 179 зв. *Машинопис.*

Рахунок Австр[ійської]
поштово-ощадної каси
№ 10016

Рахунок Угорськ[ої]
поштово-ощадної каси
№ 18674

Картографічне видавництво
Фрайтаг і Берндт¹
Товариство з обмеженою відповідальністю
Відень, VII. Шоттенфельдгассе, 62.

Банки: Англо-східний банк.
Німецький банк Вексельштубе,
філія у Лейпцігу.
Телефон 31-163.
Адреса для телеграм:
Фрайтагберндт, Відень.

Відень, 20 травня 1919 [р.]

Вельмишановний пане професоре!

Ми отримали Вашого люб'язного листа від 13 травня і маємо честь гречно повідомити Вам, що ми відіслали 23 грудня мин[улого] року безпосередньо [на Ваше ім'я] листа, який, мабуть, не потрапив до Ваших рук. Копію цього листа ми хотіли надіслати Вам 25 січня 1919 р. через посередництво тутешнього представництва Української Народної Республіки. На жаль, через обставини цей лист, а також копія листа від 23 грудня та додані до них 2 аркуші Вашої настінної карти України не були відправлені з Відня, тому ми сьогодні звернулись до польського посольства з проханням доставити Вам цю пошту. Завдяки люб'язній прихильності Представництва Польської держави нам це вдалося і сподіваємось, що Ви вже через декілька днів отримаєте як вищезгадані листи, так і наш сьогоднішній лист та пробні відбитки, до яких ми додаємо один примірник всіх 4-х аркушів Вашої настінної карти, надрукованої в кольорі без написів.

Ми, як обіцяли, вже приступили до виготовлення карти, так що на сьогоднішній день наклад уже готовий, за винятком шрифтової пластини, яку Ви ще не підписали до друку. Надішліть нам, будь ласка, якнайшвидше [Ваш] підпис до друку набірних матриць тим же шляхом, а саме через посередництво тутешнього Польського посольства, щоб ми могли завершити роботу над накладом.

Водночас ми просимо Вас остаточно повідомити про перспективу переглядання настінних карт, а також про можливе наклеювання їх, щоб ми і ці роботи змогли підготувати для Вас і відповідно завершити, а тоді, якщо зв'язок уможливить достарчання пошти, Ви зможете якнайшвидше отримати готові карти.

I, нарешті, посилаючись на останній пункт Вашого люб'язного листа від 13 травня ц[ього] р[оку], дозволимо собі гречно просити переслати нам, як уже вказано в нашому листі від 23 грудня 1918 р., залишкову суму за

перше видання, а також оплату за наклеювання [карт] та за друге видання через посередництво Галицького промислового банку у Львові. З огляду на те, що справа надзвичайно затягнулась, ми були б Вам дуже вдячні за Ваш люб'язний терміновий переказ грошей з одночасним повідомленням про дату відправлення.

Ласкаво очікуємо люб'язної звістки від Вас та залишаємось до Ваших послуг з глибокою повагою².

Підпис

Примітки:

¹ Штамп картографічного закладу.

² На аркушах 180, 180 зв., 181, 181 зв. справи 2436 знаходиться копія цього листа, розміщена на двох поштових картках, адресованих С. Рудницькому, за підписами: Р. КРНЧІЧ та Й. БЕРНДТ.

№ 239

Відень, 21 травня 1919 [р.]

Sehr geehrter Herr Professor

Ihr gef[ä]lliges Schreiben vom 13. Mai ist uns gestern zugegangen und wir sind sehr erfreut, demselben entnehmen zu können, dass Sie nach wie vor wohlbehalten in Lemberg sich befinden. Da uns ein direkter Verkehr mit Ihnen lange Zeit nicht möglich war und jetzt nur Postkarten nach Lemberg zulässig sind, geben wir Ihnen auf mehreren Karten die Abschrift eines Briefes, den wir gestern, am 20. Mai, durch freundliche Vermittlung der Polnischen Gesandtschaft an Sie abgehen liessen. Es wurde uns versprochen, dass der Brief im Laufe der nächsten Tage von einem Herrn, der nach Lemberg fährt, mitgenommen wird, ebenso die Korrektur und die Karte, die wir ebenfalls durch die Polnische Gesandtschaft an Sie senden. Wir hoffen, dass alles wohlbehalten in ihre Hände gelangt und uns recht bald Nachricht zukommen lassen, wie wir auch bitten, unserem Ersuchen wegen Ueberweisung von Beträgen im Wege der Galizischen Industriebank, Lemberg, fr[un]dl[ich] zu entsprechen.

Hochachtungsvoll.

I. Berndt

R. Crnčić

N. S. Abschriften unseres Briefes lassen wir Ihnen ausserdem auf 5 Postkarten zugehen.

Wien, 21. Mai 1919

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 184, 184 зв. *Машинопис.*

Вельмишановний пане професоре!

Ваш люб'язний лист від 13 травня надійшов до нас вчора і ми з радістю дізналися з нього, що Ви, як і раніше, перебуваєте у доброму

здоров'ї у Львові. У зв'язку з тим, що протягом довгого часу ми не мали безпосереднього зв'язку з Вами, а тепер дозволяється надсилати до Львова лише поштові листівки, ми передаємо Вам на кількох листівках копію листа, який ми вчора, 20 травня, надіслали Вам через дружнє посередництво Польського посольства. Нам пообіцяли, що цей лист візьме з собою у найближчі дні один пан, який їде до Львова, а так само і коректуру та карту, яку ми також посилаємо Вам через Польське посольство. Ми сподіваємось, що все у повному порядку дійде до Ваших рук і у найближчий час Ви повідомите нам, про що ми дуже просимо, чи Ви ласкаво погоджуетесь задовольнити наше клопотання щодо переказу сум через Галицький промисловий банк у Львові.

З глибокою повагою.
Р. Крнчич, Й. Берндт
Підпис

N. S. Копії нашого листа надсилаємо Вам ще на 5 поштових листівках¹.
Відень, 21 травня 1919 [р.]

Примітка:

¹ Копії листа № 239 додаються.

№ 240

Відень, 13 червня 1919 [р.]

Osterr[iechisches] Postsparkassen-Konto
Nr.10016.

Ungar[isches] Postsparkassen-Konto
Nr.18071

Kartographische Anstalt

G. FREYTAG & BERNDT, Ges[ellschaft] m[it] b[eschränkter] H[aftung],
WIEN, VII. Schottenfeldgasse, 62.

Bankverbindungen: Anglo-Öst[erriechische] Bank. Wechselstube Westbahnstrasse
Deutsche Bank, Filiale Leipzig.

Telephon Nr. 31163. Telegramm-Adresse: Freytagberndt, Wien.

Wien, 13. Juni 1919

Sehr geehrter Herr Professor!

Wie Sie aus den Abschriften unseres Briefes vom 20. und unserer Postkarte vom 21., v[ergangenen] M[onats], die wir Ihnen anbei überreichen, ersehen, haben wir Ihnen unter den angegebenen Daten über den Stand der Angelegenheit Ihrer Wandkarte Mitteilung gemacht, bez[iehungsw]eise] einen Zusammendruck in Farben gesandt. Ausserdem haben wir dem Zusammendrucke in Farben auch den Probedruck der Schriftplatte beigegeben und das Ganze im Wege der Polnischen Gesandtschaft, die uns entgegenkommenderweise die Beförderung an Sie versprochen hat, überreichen.

Da wir nun bis heute noch ohne Antwort von Ihnen sind und nicht wissen, ob Sie die Sendung erhielten oder nicht, lassen wir Ihnen heute nochmals unter Drucksache, rekommandiert, sowohl einen farbigen Zusammendruck als auch einen Korrekturdruck der Schriftplatte zugehen

und bitten Sie höflichst um freundlichst sofortige Erledigung und Erteilung Ihres Imprimaturs, damit die Karte endlich fertiggestellt werden kann.

Mit der Rücksendung des Imprimaturs bitten wir uns auch die schon wiederholt erbetenen Mitteilungen über die Anzahl der eventuell aufzuspannenden Exemplare, über die Art der Versendung, sobald für diese eine Möglichkeit besteht, über die eventuell herzustellende zweite Auflage. Endlich bitten wir auch, die Anweisung des Betrages, um die wir schon wiederholt gebeten haben, in deutschösterreichischer Währung und zwar, wenn Sie keinen anderen Weg haben, wie schon kürzlich angegeben, im Wege der Galizischen Industriebank, Lemberg. Von der erfolgten Zahlung wollen Sie uns freundlichst Verständigung zugehen lassen.

In Erwartung Ihrer freundlichst sofortigen Nachrichten empfehlen wir uns

hochachtungvoll

I. Berndt

R. Crnčić

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 154—155 зв. *Машинопис.*

Рахунок Австр[ійської]
поштово-ощадної каси
№ 10016

Рахунок Угорськ[ої]
поштово-ощадної каси
№ 18674

Картографічне видавництво
Фрайтаг і Берндт¹

Товариство з обмеженою відповідальністю
Відень, VII. Шоттенфельдгассе, 62.

Банки: Англо-східний банк.
Німецький банк Вексельштубе,
філія у Лейпцігу.
Телефон 31-163.
Адреса для телеграм:
Фрайтагберндт, Відень.

Відень, 13 червня 1919 р.

Вельмишановний пане професоре!

Як Ви бачите з копій нашого листа від 20 [числа] та з нашої листівки від 21 [числа] минулого місяця, які ми Вам в додатку надсилаємо, ми повідомляли Вам у вказані числа про стан справ з Вашою настінною картою та надіслали, крім цього, збірний відбиток у кольорі. Крім цього, ми додали до збірного відбитка в кольорі також пробний відбиток шрифтової пластини і все це передали через Польське посольство, яке, йдучи нам назустріч, обцяло доставити їх Вам.

Оскільки ми ще дотепер не маємо від Вас жодної відповіді і не знаємо, отримали Ви передане нами чи ні, надсилаємо Вам рекомендованою бандероллю як кольоровий збірний відбиток загальної карти, так і коректурний відбиток шрифтової пластини і найщиріше Вас просимо якомога швидше владнати все та надати нам Ваш підпис до друку, щоб карта врешті-решт могла бути завершеною.

Відсилаючи дозвіл на друкування, просимо ще раз повідомити про кількість примірників [карт], які ми мали б наклеїти, про спосіб їх пересилання, якщо для цього існує якась можливість, та про можливе їх повторне видання. І, нарешті, ми просимо також переказати гроші в німецько-австрійській валюті, про що ми вже неодноразово просили, а саме, якщо Ви не маєте інших шляхів, то, як ми нещодавно вказували, — через Галицький промисловий банк у Львові. Про проведену виплату просимо нам ласкаво повідомити.

Очікуючи Ваших найлюб'язніших термінових повідомлень, залишаємось до Ваших послуг.

З глибокою повагою

I. Берндт²
P. Крнчіч

Примітки:

¹ Штамп картографічного закладу.

² Поруч з підписами штамп картографічного закладу.

№ 241

Відень, 31 липня 1919 [р.]

Osterr[iechisches] Postsparkassen-Konto
Nr.10016.

Ungar[isches] Postsparkassen-Konto
Nr.18071

Kartographische Anstalt

G. FREYTAG & BERNDT, Ges[ellschaft] m[it] b[eschränkter] H[aftung],

WIEN, VII. Schottenfeldgasse, 62.

Bankverbindungen: Anglo-Ost[erreichische] Bank. Wechselstube Westbahnstrasse
Deutsche Bank, Filiale Leipzig.

Telephon Nr. 31163. Telegramm-Adresse: Freytagberndt, Wien.

Wien, 31.VII [1919 p.]

SHEWTSCHENKO-GESELLSCHAFT
DER WISSENSCHAFTEN
LEMBERG

Wir bestätigen dankend den Empfang der uns mit Wertbrief freundlichst übermittelten K 6500. — die wir Ihnen als zweite Teilzahlung für die uns freundlichst bestellte Wandkarte der UKRAINA von D[okto]r RUDNYCKYJ bestens gutgeschrieben haben.

Индм wir Ihnen zugleich mitteilen, dass wir heute den letzten Probedruck der Karte an Herrn Prof[essor] D[okto]r RUDNYCKYJ absenden, empfehlen wir uns

hochachtungsvoll

I. Berndt

Рахунок Австр[ійської]
поштово-ощадної каси
№ 10016

Рахунок Угорської
поштово-ощадної каси
№ 18674

Картографічне видавництво
Фрайтаг і Берндт¹

Товариство з обмеженою відповідальністю
Відень, VII. Шоттенфельдгассе, 62.

Банки: Англо-східний банк.
Німецький банк Вексельштубе,
філія у Лейпцігу.
Телефон 31-163.
Адреса для телеграм:
Фрайтагберндт, Відень.

Відень, 31 липня [1919 р.]

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО
ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА
ЛЬВІВ

Ми з вдячністю підтверджуємо отримання ласкаво переданих нам цінним листом 6500 крон, які ми оприбуткували як Вашу другу часткову оплату за люб'язно замовлену нам настінну карту України д[окто]ра Рудницького.

Повідомляємо Вам водночас, що сьогодні надсилаємо останній пробний відбиток карти пану проф[есору] д[окто]ру Рудницькому, раді служити Вам.

З великою повагою

І. Берндт

Примітка:

¹ Штамп картографічного закладу.

№ 242

Відень, липень 1919 [р.]

Österr[iechisches] Postsparkassen-Konto
Nr. 10.016.

Ungar[isches] Postsparkassen-Konto
Nr. 18.071

Kartographische Anstalt

G. FREYTAG & BERNDT, Ges[ellschaft] m[it] b[eschränkter] H[aftung],
WIEN, VII. Schottenfeldgasse, 62.

Bankverbindungen: Anglo-Ost[erriechische] Bank. Wechselstube Westbahnstrasse
Deutsche Bank, Filiale Leipzig.
Telephon Nr. 31163. Telegramm-Adresse: Freytagberndt, Wien.

Wien, [...] Juli 1919

Hochwohlgeboren Herrn, Prof[essor] D[okto]r Stefan Rudnyckj

LEMBERG,
Czarneckygasse, 24

Wir bestätigen hiermit den Empfang der Korrekturen der schwarzen Platte der Wandkarte der Ukraine und sehen der Einsendung der Schichtenkorrektur noch entgegen.

Alle Richtigstellungen werden ausgeführt und Ihnen noch ein Druck zum Imprimieren vorgelegt werden.

Es freut uns, daß Sie mit der Schrift zufrieden sind und werden wir bemüht sein, die ganze Karte schön herauszubringen.

Für Ihre freundliche Mitteilung, dass Sie seitens des Hauptausschusses der Schewtschenko-Gesellschaft zur Führung weiterer Verhandlungen mit uns bevollmächtigt werden, bestens dankend, verweisen wir wegen Ihrer Anfrage betreffs der Zahlungsfristen auf unser Schreiben vom 18. Oktober 1919, demzufolge die zweite Rate bei Vorlage des Probedruckes, die dritte bei Lieferung der Auflage zu bezahlen ist. Die zweite Rate ist demnach schon fallig und wir wären Ihnen für deren Flüssigmachung sehr verbunden.

Der Nachdruck von 8000 Ex[em]pl[are] der Wandkarte der Ukraine würde bei sofortiger Bestellung cirka K.20.000 kosten. Die ausgehende Erteilung des Auftrages ist deshalb notwendig, weil die Beschaffung der Rohstoffe, namentlich des Papiers, heute ganz bedeutende Schwierigkeiten bereitet und nicht so rasch zu vermöglichen ist, außerdem die Preise von Woche zu Woche steigen. Wir sind Ihnen mit dem Preise nach den heutigen Verhältnissen sehr weit entgegengekommen, möchten Ihnen aber noch einen Vorschlag unterbreiten, der geeignet ist, die Kosten der Karte Ihnen zu verbilligen. In unserem Vertrag fehlt eine Wandkarte der Ukraine und wir möchten eventuell Ihre Karte in einer deutschen und einer tschechischen Ausgabe in unserem Verlage herausgeben. Wenn Sie, bez[iehungs]w[eise] die Schewtschenko-Gesellschaft uns dieses Recht abtreten und die Benutzung Ihrer Platten auf die Herstellung dieser Ausgaben gestatten, so würden wir Ihnen als Entschädigung die 8000 Exemplare zu dem ermässigten Preis von cirka K [...] liefern.

Die genaue Festsetzung des Preises können wir im Hinblick auf die derzeitigen unsicheren Verhältnisse erst bei Lieferung vornehmen und bitten daher die heute angegebenen Summen als schätzungsweise Information zu betrachten. Wir hoffen, daß die entgeltigen Preise sich von den heutigen Angaben nicht zu sehr entfernen, können aber, wie erwähnt, unbedingt genaue Ziffern heute noch nicht geben.

Für die neu zu bestellenden 8000 Karten bitten wir uns bei Erteilung des Auftrags eine Anzahlung in halber Höhe der Rechnungssumme zu leisten, während der Rest bei Lieferung zu begleichen ist.

Wir sehen Ihren geschätzten Mitteilungen gerne entgegen und empfehlen uns hochachtungsvoll

Unterschrift.

Рахунок Австр[ійської]
поштово-ощадної каси
№ 10016

Рахунок Угорськ[ий]
поштово-ощадної каси
№ 18674

Картографічне видавництво

Фрайтаг і Берндт¹

Товариство з обмеженою відповідальністю
Відень, VII. Шоттенфельдгассе, 62.

Банки: Англо-східний банк.
Німецький банк Вексельштубе,
філія у Лейпцігу.
Телефон 31-163.
Адреса для телеграм:
Фрайтагберндт, Відень.

Відень, [...] липня, 1919 [р]

**Вельможному панові проф[есору] д[окто]р[у]
Степанові Рудницькому**

ЛЬВІВ,
вул. Чарнецького, 24

Цим підтверджуємо отримання коректури друкарської форми настінної карти України в чорному кольорі та чекаємо ще надіслання коректури шарів. Виконаємо всі виправлення і ще один відбиток надішлемо для підпису до друку.

Нас тішить, що Ви задоволені шрифтом, і будемо намагатися гарно видати цілу карту.

Щиро дякуючи Вам за Ваше люб'язне повідомлення про те, що Ви уповноважені головним комітетом Товариства імені Шевченка вести подальші переговори з нами, відсилаємо Вас стосовно Вашого запиту про термін оплати до нашого листа від 18 жовтня 1919 р., згідно з яким друга частина суми повинна бути оплачена після представлення пробного відбитка, а третя — після виготовлення усього накладу. Друга виплата, таким чином, вже прострочена, і ми були б Вам дуже зобов'язані за її прискорення.

Переvidання 8000 примірників настінної карти України коштувало б при терміновому замовленні близько 20 000 крон, вихідне замовлення потрібне тому, що придбання сировини, а саме паперу, сьогодні пов'язано зі значними труднощами і, таким чином, його неможливо швидко виконати, окрім цього, ціни з кожним тижнем зростають. Відповідно до сьогоднішніх умов ми пішли Вам з цінами на великі поступки, хотіли б, однак, зробити ще одну пропозицію, яка може зменшити Вам витрати на карту. В нашій угоді відсутня настінна карта України, і ми хотіли б при нагоді видати Вашу карту в нашому видавництві німецькою та чеською мовами. Якщо Ви або Товариство імені Шевченка відступите нам це право і дозволите використати Ваші друкарські форми для виготовлення цих видань, то ми доставимо Вам як відшкодування 8000 примірників за зниженою ціною приблизно [...] крон.

Остаточну ціну ми зможемо встановити у зв'язку з теперішніми непевними умовами лише при поставці, тому просимо вказані тепер суми розглядати лише як приблизну інформацію. Ми сподіваємось, що остаточні ціни не будуть дуже відрізнятися від вказаних сьогодні, але, як ми вже згадували, цілком точних цифр сьогодні ще не можемо вказати.

Для 8000 карт, які необхідно замовити, ми просимо разом з замовленням внести завдаток у розмірі половини розрахункової суми, а решту треба буде сплатити після поставки [карт].

З приємністю чекаємо Ваших шановних повідомлень та раді служити Вам.

З великою повагою

Підпис²

Примітки:

¹ Штмп картографічного закладу.

^{*} Дата не прочитується.

^{**} Число не прочитується.

² Поряд з підписом штмп картографічного закладу.

№ 243

Відень, 5 серпня 1919 [р.]

Osterr[iechisches] Postsparkassen-Konto
Nr.10016.

Ungar[isches] Postsparkassen-Konto
Nr.18071

Kartographische Anstalt

G. FREYTAG & BERNDT, Ges[ellschaft] m[it] b[eschränkter] H[aftung],
WIEN, VII. Schottenfeldgasse, 62.

Bankverbindungen: Anglo-Öst[erriechische] Bank. Wechselstube Westbahnstrasse
Deutsche Bank, Filiale Leipzig.

Telephon Nr. 31163. Telegramm-Adresse: Freytagberndt, Wien.

Wien, 5 Aug[ust] [1919]

Löbl[ichem] Prof[essor] D[okto]r Stefan Rudnykyj

LEMBERG,

Czarneckyjgasse, 24

Ihre gef[äll]l[igste] Postkarte vom 3. d[iese] M[onats] ist heute eingetroffen und wir beeilen uns, Euer Hochwohlgeboren höflichst mitzuteilen, dass Ihr uns gemachter Vorwurf, wir hätten unser Versprechen wegen Lieferung der Korrektur nicht eingehalten, unberechtigt ist. Wir haben Ihnen bereits am 31.Juli die Korrektur der Wandkarte der UKRAINA als Wertpaket übersandt und Ihnen auch am selben Tage eine schriftliche Mitteilung darüber zugehen lassen. Wenn Paket und Brief noch nicht in Ihren Händen sein sollten, so ist das lediglich auf den derzeitigen langsamen Postgang zurückzuführen, für wir natürlicherweise nicht verantwortlich gemacht werden können.

Wir hoffen jedoch, dass die Sendung inzwischen schon in Ihren Händen ist, und werden uns sehr freuen, wenn Sie uns die Korrektur postwendend wieder zugehen lassen, damit wir die Fertigstellung der Wandkarte uns nach wie vor angelegen sein lassen können. Wie Sie wissen und auch aus dem bisherigen Arbeitsgange ersehen haben, haben wir uns trotz der ausserordentlich schwierigen Verhältnisse bemüht, die Arbeit soviel als möglich zu beschleunigen und werden nach dem gleichen Prinzip auch die weitere Herstellung behandeln.

Den Empfang der zweiten Rate von K 6500.— haben wir Ihnen in oben erwähntem Schreiben bereits bestätigt. Von Ihrer weiteren freundlichen Mitteilung, dass noch 8000 Exemplare der Karte zur Bestellung gelangen und wir die Anzahlung dafür in Kürze erhalten werden, sagen wir Ihnen, sehr geehrter Herr Professor, besten Dank und empfehlen uns, stets gerne zu Ihren Diensten,

hochachtungsvoll
I. Berndt

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 186, 186 зв. *Машинопис.*

Рахунок Австр[ійської]
поштово-ощадної каси
№ 10016

Рахунок Угорськ[ої]
поштово-ощадної каси
№ 18674

Картографічне видавництво
Фрайтаг і Берндт¹

Товариство з обмеженою відповідальністю
Відень, VII. Шоттенфельдгассе, 62.

Банки: Англо-східний банк.
Німецький банк Вексельштубе,
філія у Лейпцігу.
Телефон 31-163.
Адреса для телеграм:
Фрайтагберндт, Відень.

Відень, 5 серпня [1919 р.]²

Вельможному проф[есору] д[окто]р[у] Степанові Рудницькому

ЛЬВІВ,
вул. Чарнецького, 24

Ваша люб'язна листівка від 3 [числа] ц[ього] м[ісяця] надійшла сьогодні, і ми поспішаємо ввічливо повідомити Вашій Вельможності, що зроблений Вами докір, нібито ми не дотримали своєї обіцянки щодо доставки коректури, є несправедливим. Ми ще 31 липня відіслали Вам коректуру настінної карти України цінною бандероллю і цього ж дня надіслали про це письмове повідомлення. Якщо бандероль та лист ще не надійшли до Вас, то це можна пояснити лише нинішньою повільною доставкою пошти, за що ми, звичайно, не можемо нести відповідальності.

Але сподіваємось, що пошт[ове] відправлення тим часом потрапило у Ваші руки, і ми були б дуже раді, якби Ви відіслали коректуру поштою до нас, щоб ми могли, як і раніше, подбати про виготовлення настінної карти. Як Вам відомо, а також як Ви могли судити з ходу попередніх робіт, ми, незважаючи на надзвичайно важкі умови, намагаємось прискорити роботу і будемо за цим принципом діяти і в подальшому.

Отримання другої частини суми в 6500 крон ми вже підтвердили Вам у вищезгаданому листі. Щодо Вашого наступного люб'язного повідомлення, що буде замовлено ще 8000 примірників карти і ми незабаром отрим-

маємо завдаток за це, висловлюємо Вам, шановний пане Професоре, щиро подяку і залишаємось завжди до Ваших послуг.

З глибокою повагою

I. Берндт³

Примітки:

¹ Штамп картографічного закладу.

² Рік нечітко надруковано.

³ Поруч з підписом стоїть штамп видавництва.

№ 244

Штутгарт, 18 лютого 1918 [р.]

Stuttgart
Silberburgstrasse, 189.

Den 18. Februar 1918

J. ENGELHORNS NACHF[OLGER], VERLAGSBUCHHANDLUNG

Telegramm-Adresse: Engelhorn, Stuttgart

TELEFON № 55

Bankkonto: Württ. Vereinsbank, Stuttgart

Postscheckkonto: Stuttgart № 742

Herrn Professor D[okto]r Stefan Rudnyckyj.

Lemberg

Hochgeehrter Herr Professor!

Wie uns Herr Professor Merz zu unserer Freude mitteilt, wollen Sie sich an der Festschrift für Geheimrat Penck mit einem Beitrag über die podolische Platte beteiligen und baben das Nähere darüber bereits mit Professor Merz vereinbart. Wir gestatten uns nun, den von uns gemeinsam mit Herrn Professor Merz aufgesetzten Spezialvertrag Ihnen anbei zuzusenden, von uns bereits unterfertigt. Den andern Mitarbeitern der Festschrift geht ein ebensolcher Vertrag desselben Wortlauts zu. Wir bitten Sie, uns ein Exemplar mit Ihrer Unterschrift versehen freundlichst zurückzugeben, und das andere zu Ihren Akten zu nehmen. Der Titel der Arbeit und der Termin für die Ablieferung des druckfertigen Manuskripts wurden von uns genau nach den Angaben des Herrn Professor Merz eingesetzt. Wir sind Ihnen dankbar, wenn Sie uns bei der Beschleunigung der Angelegenheit unterstützen und uns das unterzeichnete Dokument umgehend zurückgeben.

Indem wir noch unsrer Freude darüber Ausdruck geben, Beitrag von Ihnen zu erhalten, empfehlen wir uns Ihnen

mit dem Ausdruck unsrer vorzüglichen Hochachtung

Unterschrift

Vertrag

Zwischen Herrn Professor D[okto]r Stefan Rudnyckyj Lemberg und der Verlagsbuchhandlung von J. Engelhorn's Nachf[olger]n in Stuttgart oder deren Rechtsnachfolgern ist heute auf Grund des unterm 5. Februar dieses Jahres zwischen Herrn Professor D[okto]r Alfred Merz und der oben genannten Verlagsbuchhandlung geschlossenen Generalvertrags folgen der Einzelvertrag geschlossen worden:

§ 1

Herrn Professor Dr. Stefan Rudnyckyj liefert zu der von Herrn Professor Dr. Alfred Merz herausgegebenen Festschrift auf den 60. Geburtstag des Herrn Geheimrat Professor Dr. Albrecht Penck den Abschnitt „Die podolische Platte“

und verpflichtet sich, den Umfang von 1 Druckbogen (Format und Druck wie die Bibliothek geographischer Handbücher) nicht zu überschreiten und das druckfertige Manuskript bis 10. März 1918 zu liefern.

§ 2

Die Arbeit soll noch nirgends veröffentlicht sein. Eine anderweitige Verwertung, sowohl durch den Herrn Verfasser, wie durch den Verlag ist ausgeschlossen.

§ 3

Der Herr Verfasser verzichtet auf ein Honorar, erhält aber ein Stück der Festschrift, und 50 Sonderabzüge seiner Arbeit.

§ 4

Sollen der Arbeit Abbildungen beigegeben werden, so hat der Herr Verfasser das Material dazu kostenfrei zu beschaffen.

§ 5

Der Herr Verfasser besorgt eine Korrektur seiner Arbeit ohne besondere Vergütung,

§ 6

Der Erfüllungsort dieses Vertrags ist Stuttgart.

Die Gültigkeit dieses Vertrags für sich und ihre Rechtsnachfolger bescheinigen die Vertragschliessenden mit ihrer Unterschrift unter Verzicht auf jede Einrede. Lemberg und Stuttgart, den 18. Februar 1918.

Der Verfasser:

Die Verleger:

[Штутгарт]¹, 18 лютого 1918 [р.]Штутгарт,
Зільбербургштрассе, 189

Наступники Й. Енгельхорна, книгарня видавництва

Адреса для телеграм: Енгельхорн Штутгарт.

Телефон № 55.

Почтний рахунок в банку: Вюрт. Ферайнсбанк, Штутгарт

Поштовий рахунок: Штутгарт, № 742

Панові професору д[окто]ру Степанові Рудницькому.

Львів

Вельмишановний пане професоре!

Як нам, на нашу радість, повідомив пан професор Мерц², Ви хочете взяти участь у виданні ювілейного збірника, присвяченого таємному радникові Пенку³, статтю про Подільське плато і погодили вже деталі з професором Мерцом. Ми тільки дозволимо собі вислати Вам в додатку спеціальну угоду, складену та вже підписану нами разом з паном професором Мерцом. Іншим співробітникам ювілейного збірника буде надіслано таку саму угоду цього ж змісту. Ми просимо Вас ласкаво один примірник з Вашим підписом повернути нам, а інший долучити до Ваших документів. Назва роботи і термін подачі готового до друку рукопису були встановлені нами докладно за вказівками пана професора Мерца.

Ми будемо Вам вдячні, якщо Ви допоможете нам прискорити вирішення справи і терміново надішлете нам підписаний документ.

Висловлюючи нашу радість з нагоди отримання Вашої статті, залишаюсь до Ваших послуг, виражаючи Вам нашу

глибоку повагу.

Підпис.

УГОДА

Між паном професором д[окто]р[ом] Степаном Рудницьким, Львів, книгарнею видавництва наступників Й. Енгельхорна у Штутгарті, чи правонаступниками, сьогодні на підставі загальної угоди, укладеної 5 лютого цього року, між паном професором д[окто]р[ом] Альфредом Мерцом та вищезгаданою книгарнею видавництва підписано наступну персональну угоду.

§ 1

Пан проф[есор] д[окто]р Степан Рудницький подасть розділ „Подільське плато“ до святкового видання з нагоди 60-річного ювілею від дня народження пана Таємного радника, проф[есора] д[окто]р[а] Альбрехта Пенка, який буде виданий паном проф[есором] д[окто]р[ом] Альфредом Мерцом, та зобов'язується не перевищити об'єму у 1 друкований аркуш (формат та друк як у примірниках географічних довідників) і подати готовий до друку рукопис до 10 березня 1918 р.

§ 2

Робота має бути ще ніде не опублікованою. Виключається будь-яке інше її застосування як паном видавцем, так і видавництвом.

§ 3

Автор відмовляється від гонорару, але отримує одне святкове видання та 50 окремих відбитків своєї роботи.

§ 4

Якщо мають бути додані ілюстрації, то автор повинен надати цей матеріал безкоштовно.

§ 5

Автор виконує коректуру своєї роботи без будь-якої винагороди.

§ 6

Місцем виконання цього договору є Штутгарт.

Договірні сторони своїм підписом засвідчують чинність цього договору для себе та своїх правонаступників, відмовляючись від будь-яких заперечень.

Львів та Штутгарт, 18 лютого 1918 [р.]

Автор

Видавці

Примітки:

¹ Місце написання встановлено за змістом листа.

² Мерц Альфред — див.: Анований список адресатів.

³ Пенк Альбрехт — див.: Анований список адресатів.

№ 245

Львів, 10 липня 1913 [р.]

Lemberg, am 10. Juli 1913

Z[eile] 1308 ex 1912/13.

Privatdozent D[okto]r Stefan Rudnickyj Unterstützung.

Angeschlossen: 1 Gesuch, 6 Bücher und Brochüre.

Im Wege der k[eiserlich]-k[öniglichen] Statthalterei.

in Lemberg

**K[eiserlich]-k[öniglichen] Ministerium
für Kultus und Unterricht!**

Das unterzeichnete Professorenkollegium hat in der Sitzung vom 10. Juli 1913 einstimmig beschlossen, des beiliegende Gesuch des Herrn Dr. Stefan Rudnicki, Privatdozenten der Geographie mit ruthenischer Vortragssprache, dem k[eiserlich]-k[öniglichen] Ministerium mit Befürwortung vorzulegen und mit dem Ersuchen, dasselbe wolle dem Bittenden eine Subvention von 1500 Kronen (eintausendfünfhundert K[ronen]) zur Förderuhg seiner wissenschaftlichen Ausbildung bewilligen.

Vom Professorenkollegium der philosophischen Fakultät der k[eiserlich]-k[öniglichen] Universität Lemberg.

Unterschrift

Державний архів Львівської області (далі —ДАЛО), ф. 26, оп. 5, спр. 1648, арк. 49.
Машинпис. Копія.

Львів, 10 липня 1913 [р.]

Р[ядок] 1308. ех[traktion] 1912/13

Лист підтримки приват-доцента д[окто]р[а] Степана Рудницького.

Додаток: 1 клопотання,

6 книжок та 1 брошура.

Через цісарсько-королівське намісництво у Львові.

Цісарсько-королівське Міністерство освіти та духовних справ!

Колегія нижчепідписаних професорів на засіданні 10 липня 1913 р. одноголосно вирішила подати додану заяву пана д[окто]р[а] Степана Рудницького, приват-доцента з географії з рутенською мовою викладання, у цісарсько-королівське Міністерство з проханням надати прохачеві грошову допомогу у 1500 крон (одна тисяча п'ятсот крон) для сприяння його науковій освіті.

Від колегії професорів філософського факультету цісарсько-королівського університету у Львові.

Підпис

ВІД РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ „ЕКОНОМІЧНА СЛУЖБА“**№ 246**

Гамбург, 20 березня 1918 [р.]

Den 20. März 1918, Hamburg

Wirtschaftsdienst
Hamburg, 36,
herausgegeben von der
Zentralstelle des
Hamburgischen Kolonialinstituts

Rothenbaumchaussee, 12.
Fernspr.: Gr.1,2447—51.

Sehr geehrter Herr Professor!

Wir bitten Sie um die Liebenswürdigkeit uns wissen zu lassen, ob Sie geneigt sind, für unsere wöchentlich erscheinende Zeitschrift, die Ihnen nicht unbekannt sein dürfte, im Laufe der kommenden 2 Wochen einen Beitrag über die wirtschaftlichen Grundlagen der Ukraine unter besonderer Berücksichtigung der gegenwärtig herrschenden Verhältnisse und der deutschen Interessen im Umfange von ungefähr 2 Seiten zu verfassen. Als Vergütung erlauben wir uns, Ihnen einen Satz von 25 Pf[enni]g die Zeile vorzuschlagen.

In der Anlage finden Sie einige der letzten Ausgaben unseres Blattes.

Ihrer geneigten Antwort entgegengehend

Wirtschaftsdienst
Schriftleitung

in ausgezeichnete Hochachtung
Unterschrift

20 березня 1918 [р.], Гамбург

„Економічна служба“

Гамбург, 36,

видається

Центральним відомством

Гамбурзького Колоніального інституту

Ротенбаумшоссе. 11

Телефон: 1, 2447—52

Вельмишановний пане професоре!

Якщо Ваша ласка, просимо повідомити нам, чи Ви були б схильні написати до нашого щотижневого журналу, який для Вас не може бути невідомим, на протязі двох наступних тижнів статтю обсягом приблизно дві сторінки про економічні основи України, звертаючи особливу увагу на сучасне пануюче в ній становище та німецькі інтереси.

Як оплату дозволимо собі запропонувати Вам суму з розрахунку 25 пфенігів за рядок.

В додатку Ви знайдете декілька останніх видань нашого журналу.

Очікуючи Вашої прихильної відповіді, з найглибшою пошаною

„Економічна служба“.

Редакція¹

Підпис

Примітка:

¹ В листі (оригіналі) штамп перед підписом.

**ВІД КОМІТЕТУ ПРИЮТУ ДЛЯ НЕДУЖИХ
УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ У ЛЬВОВІ**

№ 247

Львів, 16 лютого 1918 [р.]

16. II. 1918. РАВТ на захист недужих У[країнських] С[ічових] С[трільців], на який запрошає В[исоко] П[оважаного] Д[окто]р[а] С[тепана] Рудницького

Комітет

Саля тов[ариства] Лисенка. Початок 8 вечером. Вступ за запрошеннями.

Добровільні датки. Стрілецька музика.

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 71. *Машинопис.*

На конверті: Приют для недужих Українських Січових Стрільців у Львові, Міцкевича 11.

Вповноважаний Пан Д[окто]р Степан Рудницький

Львів

Чарнецького, 26.

ВІД КРАЄВОГО ТОВАРИСТВА „СІЛЬСЬКИЙ ГОСПОДАР“ У ЛЬВОВІ

№ 248

23 січня 191[...]⁷ р., Львів

Г. Р. ч: 4/919. През.

Львів, дня 23 січня /191 р./

ЗАПРОШЕНЕ

Напряом сучасної діяльності українських економічних інституцій і взагалі ціле будуче економічне жите в дотеперішній Галичині мусить основно змінитися через ліквідацію світової війни, а особливо внаслідок розпаду австрійської держави на єї національні складові часті і проклямованя з'єдиненої Української Народної Республіки.

Сей стан вкладає на українські центральні економічні інституції і всі ті одиниці, що працюють на економічнім полі, горожанський обов'язок розглянутися у всіх сих так незвичайно скомплікованих теперішніх економічних обставинах та виробити собі хоч провізоричну плятформу для своєї діяльності в найближшій будучности.

Особливо важною річю є забезпечене українському народови та території дотеперішної східної Галичини належної єму участі в активах ліквідаційної маси по австро-угорській монархії і охорона перед покривдженем при розділі єї пасивів. Дальшою рівно ж важною річю є вироблене собі суцільного погляду на способи, міри і реформи, які будуть потрібні, щоби, з одної сторони, відбувати всі області продукції українського народа та звернути єму шкоди і втрати внаслідок довголітної війни, а з другої сторони, щоби уліпшити спосіб і средства та організації сеї продукції (ту в першій мірі реформи аграрні).

Не менш важна є справа: імпорту, валюти і позичок воєнних, оподаткованя воєнних зисків, стягнення податкових залеглостий за час війни, заспокоєне претенсій з титулу воєнних чинитьб і т. д., і т. д.

Є злишнім вичисляти всі ті незвичайної ваги справи, яких корисна або некорисна для українського народа розв'язка буде мати рішаючий вплив на єго дальший економічний розвій.

Се спонукає підписане Товариство запросити Вашу Всечесність на конференцію в намічених висше справах із слідуочим денним порядком:

1. В який спосіб можуть і повинні українські центральні економічні інституції і економісти причинитися в теперішніх обставинах до корисної для українського народа розв'язки намічених висше проблемів?

2. Яка майбутня роля жде українські центральні економічні інституції в будочності і як вони повинні вже тепер до неї приготовлятися?

3. Як належало би zorganizувати (розділити) працю підготовну, зглядно визначене референтів і корреферентів до обробленя намічених справ.

4. Внесеня і запити.

Конференція відбудеться в понеділок в дни 27 січня с[ього] р[оку] о год. 10-тій рано в льокалі Товариства при ул. Зіморовича, ч. 20, I пов[ерх]. Оскільки денний порядок не вичерпаєся, буде поставлене внесенє на продовженє сеї конференції в однім із слідуочих днів.

Оскільки би хто із запрошених був перешкоджений явитися на конференції, зволить ласкаво предложити свою опінію на письмі.

В надії, що Ваша Всечесність зволють не відмовити Своєї ласкавої
участи в наміченій конференції,

остаємо з високим поважанем

О[тець] Тит Войнаровський

в[ласною] р[укою]

президент

Василь Струк в[ласною] р[укою]

директор бюро

Штамп: Краєве товариство господарське

„Сільський господар“

у Львові¹

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 82, 82 зв. *Машинопис.*

Примітки:

* Цифра не прочитується.

¹ На конверті:

(Краєве товариство господарське

„Сільський господар“ у Львові,

ул. Зіморовича, ч. 20, I пов[ерх], власний дім),

тел. 10-93.

Високоповажаний Пан Д[окто]р Рудницький Ст[ефан]

Львів, [вул.] Падолиста, 40.

ВІД ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

№ 249

Львів, 1 травня 1919 [р.]

Lwów. 1 maja 1919.

Wielmożny Pan

D[okto]r Stefan Rudnicki

prywatny docent Uniwersytetu Lwowskiego

W[ielmożny] pan Eliaszkokorudz

lektor Uniwersytetu Lwowskiego.

Stosownie do uchwały Senatu akademickiego proszę uprzejmie W[ielmożnego] Pana podpisanie załą[...]zonego przyrzeczenia służbowego i odesłanie go Dziekanatowi najdalej do dnia 5.V. b[ieżącego] r[oku], gdyż w przeciwnym razie zgłoszone przez W Pana wykłady na półroczcie letnie 1918/19 nie będą zamieszczone w drukującym się programie.

T[ym]cz[asem] Dziekan

ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 1648, арк. 60. *Машинопис.*

Перемишль — місто, в якому народився Степан Рудницький

Один із будинків у Львові (вул. Здоров'я, 6),
в якому мешкала рідня Степана Рудницького.
Суч. фото

Село Тюдів над р. Черемошем,
куди неодноразово приїжджав Степан Рудницький
з родиною на відпочинок

Неіснуюча нині церква,
у якій священником був о. Дионісій Рудницький. 1900 р.

Левко — син Степана Рудницького до виїзду у Харків.
Друга половина 1920-х рр.

Антоні Реман —
польський геоботанік і географ,
учитель Степана Рудницького. 1881 р.

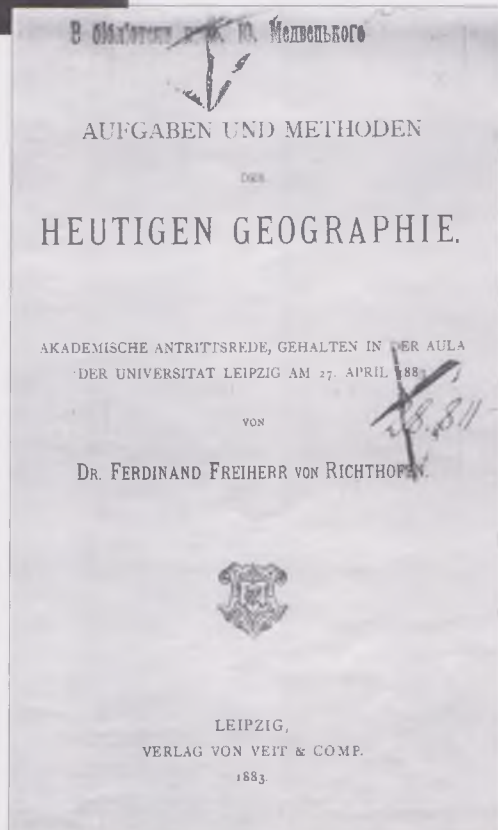
Михайло Грушевський. —
український історик,
учитель Степана Рудницького.
1906 р.

Олександр Барвінський —
український історик, громадсько-
політичний діяч, просвітян

Фернанд фон Ріхтгофен —
німецький географ і геолог

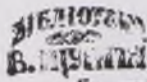

Титульна сторінка праці Фернанда
фон Ріхтгофена "Завдання і методи
сучасної географії". Ляйпциг, 1883 р.

L. 17.

An Herrn

Dr. Wasyl S H A U P P E ,

VEREIN IN WIEN

Der Ausschuss der Sloveso-česká společnost der Wissenschaften hat Sie in erster am 25. August in Wien abgehaltener Sitzung zu seinem Vertreter in Lemberg für die Zeit bis zur Rückkehr des Ausschusses nach Lemberg ernannt.

In Ihrer Kompetenz fällt:

- 1.) Die Gesellschaft vor den Lokalbehörden zu vertreten;
- 2.) Im Einvernehmen mit dem in Lemberg befindlichen Ausschussmitgliedern, ausserdem mit den Herren Schulrat Isidor Gromotnik Ingenieur Gregor P a n a k y j und Dr. Ivan Kryžanovitch Verfügungen administrativen Charakters, die keinen Aufschub erlauben, zu treffen;
- 3.) Die Ausführung der Aufträge des Ausschusses zu überwachen.

Dabei werden Sie ermächtigt, in Vertretung des Ausschusses notwendige Schriftstücke, versehen mit der Unterschrift eines zweiten Ausschussmitgliedes bzw. eines der aufgeschriebenen Beträgte, mit Aufdruck der Stempelpost der Gesellschaft auszustellen.

Wien, am 25. August 1915.

Für den Ausschuss der Sloveso-česká společnost der Wissenschaften in Lemberg:

Handwritten signature

Handwritten signature: Stefan Tomáševský

Лист Степана Томашівського і Степана Рудницького до Василя Щурата про призначення його тимчасовим уповноваженим Наукового товариства ім. Шевченка у Львові. Відень, 1915 р.

Handwritten numbers: 11, 80, 112

Respektovaný pane profesor!

Appel vous prie de bien vouloir... (Handwritten text in French/Slovak)

Je vous prie de vouloir agréer... (Handwritten text in French/Slovak)

Avec mes vives salutations... (Handwritten text in French/Slovak)

Stefan Tomáševský

Handwritten signature

Лист Степана Рудницького до Степана Томашівського про діяльність „Спілки визволення України“. Відень, 1916 р.

Військовий географічний інститут у Відні.
Суч. фото

**KARTOGRAPHISCHE ANSTALT
G. FREYTAG & BERNDT, WIEN**

GESELLSCHAFT M. B. H. VII, SCHOTTENFELDGAŒE 65

BEI ALLEN POSTANSTÄLLEN
KÖNNEN KARTEN O. TELEPHON-
BESTELLUNGEN, WENN O.

ALLE KARTENBESTELLUNGEN
MÜSSEN BEI DER ANSTALT
BEI KASSE-BANK-ÜBER-
RECHNUNG ABGEHEND

Nr. *215-97* WEN. ANZ. 10. 1917

Rechnung für *die Herstellung der physikalischen Karte von*

Bank für

<i>Stein des Meeres</i>	<i>1179.-</i>
<i>mit Beschriftung</i>	<i>85.-</i>
<i>Stein des Meeres</i>	<i>1264.-</i>

1264.-

Заповнений бланк фірми „G. Freytag und Berndt“ у справі друку "Фізичної карти України" Степана Рудницького.
Відень, 1917 р.

1918. I. VII.

1918. 22. X.

КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ
УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ВИСОКОПОВАЖНОМУ

Доброму Степану Рудницькому
в. Огієнко *Іван Огієнко*

их універ-
одільський
іверситет
кову працю
ї культури,
ов. спілюю)
ді-Поділь-
спе свято
щої україн-
дільського
Універси-
цілої Укра-
ї сини її, а
рає великій

українській національній ідеї.

На це величне свято України
запрошуємо й Вас, Високоповажний
пане Добродію, і сподіваємось на святі
цим бачити Вас особисто, аби всім
вкупі новій нації Alma Mater щиро
нобажани: viva!, florea!, cresca!!

Адреса для телеграм: Кам'янець-Подільський Університет.

Ректор Кам'янець-Подільського Державного
Українського Університету

Професор

Іван Огієнко

Запрошення Степана Рудницького на працю у Кам'янець-Подільський державний український університет за підписом ректора Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 1918 р.

Альфред Єнсен — шведський етнограф, історик. Відень, 1916 р.

OTHEK DER NATIONEN

REDAKTION: } Dr. M. Ehrenpreis
 } Dr. Alfred Jensen

Rundschreiben

Stockholm Januar 1918.

P. T.

Die Unterzeichneten haben mit der hiesigen Verlagsfirma P. A. Norstedt & Söner ein Übereinkommen getroffen, betreffend die Herausgabe einer Buchreihe unter dem Gesamttitel:

BIBLIOTHEK DER NATIONEN.

Diese Bibliothek soll eine Serie von Monographien über fremde Nationen umfassen, in erster Linie über die *kleinen Völker*, welche unmittelbar oder mittelbar in den Weltkrieg verwickelt sind und deren kommende Geschichte bei den bevorstehenden Friedensverhandlungen entschieden werden dürften.

Die Initiatoren gehen von dem Grundgedanken aus, dass der gegenwärtige Zustand der Zerissenheit unter den Völkern mit dem diplomatischen *Frieden* nicht aufhören werde, dass vielmehr zu diesem Zwecke ein längerer Prozess der *Völker-Versöhnung* nach dem Kriege folgen müsse. Für diese *Versöhnung* ist ein gegenseitiges Sicherkennen und Sichverstehen notwendig. Zu dem alten Gebot: *Erkenne Dich selbst!* gesellt sich in unserer Zeit ein neues: *Erkenne Each gegenseitig!* In den Dienst dieses neuen Gebotes stellt sich die Bibliothek der Nationen.

Der Weltkrieg ist teilweise durch den Umstand ermöglicht worden, dass die Völker einander zu wenig kannten und irreführende Vorstellungen von einander hatten. Dieses gegenseitige Unkenntnis ist eine der Quellen des Völkerhasse und der Missverständnisse. Es erscheint deshalb als eine der Voraussetzungen für eine neue, gerechte Ordnung der Dinge und für die Sicherstellung des Schutzes der Minderheiten, dass die Völker sich gegenseitig kennen lernen. Dies ist der beste Weg zur *Versöhnung* der Völker sowie zur Wiederaufrichtung der abgebrochenen internationalen Verbindungen nach dem Kriege.

Die neutralen Länder sind berufen, bei dem Wiederaufbau der Welt eine wichtige vermittelnde Aufgabe zu erfüllen, in politischer, wirtschaftlicher und vor allem kultureller und moralischer Beziehung. Es erscheint daher als ein dringendes Gebot der Zeit, den skandinavischen Völkern die Mog-

Запрошення Степана Рудницького до співпраці у виданні "Бібліотека націй", що підготовлялась у Стокгольмі для опрацювання розділу "Україна", 1918 р.

Едвард Брікнер —
австрійський географ,
голова Віденського географічного
товариства часів еміграції
Степана Рудницького у Відні

Альфред Мерц — австрійсько-
німецький морознавець
та океанограф

Норберт Кребс — німецький географ,
учасник II Міжнародного конгресу
грунтознавців, що проходив у СРСР

Die podolische Platte in Galizien.

Von

Stephan Rudnyckij.

Als ein wichtiges, man könnte sagen zentrales Glied der ukrainischen Plattengruppe liegt die podolische Platte langgestreckt zwischen dem tief eingeschnittenen „Jar“ des Dniester im Südwesten und dem granitenen Flußbett des Boh im Nordosten. Im Südosten geht die podolische Platte unmerklich in die pontische Steppenebene über, im Nordwesten und Westen bildet eine Gruppe von Senken, die zur Veresya entwässert werden, und nachher der genannte Dniesterzufluß mit seinem breiten, von Teichen und sumpfigen Wiesen bedeckten Tal die Grenze. Ein stellenweise über 300 m hoher Steilwand, mit dem die podolische Platte zur flach und breitrückig gewellten Behebene abfällt, schließt auf der Strecke: Lviv (Lemberg)—Zolociv-Brody den Verlauf der Grenzen. Es bleibt nur mehr ein kurzes Stück Grenze bis zur Bohquella übrig, welches konventionell langs der Wasserscheide Dniester—Dniipro gelegt wird.

Das gesamte innerhalb der Grenzen Galiziens liegende Gebiet der podolischen Platte ist seit 1903 Gegenstand meiner morphologischen Untersuchungen gewesen. Diese Untersuchungen haben (wohl mit Unterbrechungen) ein ganzes Jahrzehnt gedauert. Ihre Fortsetzung hat der Weltkrieg gehindert, dem auch der größte Teil der gesammelten Materialien zum Opfer gefallen ist. Nur den ersten Teil derselben konnte ich noch vor dem Kriege in Druck legen als „Beiträge zur Morphologie des podolischen Dniestergebietes“¹⁾. Dasselbe ist auch die gesamte umfangreiche Literatur Podoliens eingehend besprochen.

Der vorliegende Aufsatz bietet einen kurzen Überblick über mein podolisches Arbeitsgebiet und zugleich die Darstellung desjenigen Teiles meiner allgemeinen Ergebnisse, der von der harten Faust des Krieges verschont worden ist. Vom Eingehen in Einzelprobleme mußte leider Abstand genommen werden.

Die nordwestliche Randlandschaft bildet die Roztoceplatte, die vielleicht als integrierender Teil Podoliens aufgefaßt wird. Eigen ist dem Roztoce ebenso wie Wolhynien oder Pokutien zweifellos selbständige Stellung innerhalb der ukrainischen Plattengruppe zu räumen. Da aber das Dniestergebiet keilförmig gegen Norden in das II der Roztoceplatte vorspringt und dieselbe auch unbeachtet ihrer bezüglichen Zugehörigkeit auch in vielen anderen wichtigen Bezieh-

¹⁾ Znadoby do morfologiji podol'koho stocysta Dniestra. Zbirnyk der nat. Sektion der Seivenkengesellschaft in Lemberg. Bd. XVI. 1913, 1—310 (ukrainisch mit einem deutschen Auszug).

BIBLIOTHEK GEOGRAPHISCHER HANDBÜCHER

BEGRÜNDET VON FRIEDRICH RATZEL · NEUE FOLGE

FESTBAND

ALBRECHT PENCK

ZUR VOLLENDUNG
DES SECHZIGSTEN LEBENSJAHR
GEWIDMET VON SEINEN SCHÜLERN
UND DER VERLAGSBUCHHANDLUNG

MIT 10 TAFELN UND 88 FIGUREN IM TEXT

STUTT GART 1918

VERLAG VON J. ENGELHORNS NACHF.

Geographisches Institut

Geographisches Institut
Stuttgarter Berg-Verlag
Mainz

Перша сторінка статті Степана Рудницького "Подільське плато в Галичині", опублікована у збірнику на пошану 60-річного ювілею свого учителя Альбрехта Пенка. *Штутгарт, 1918 р.*

Будинок „Української
культурної ради” у Відні (вул.
Мьолькербастай, 10). Суч. фото

Мирон Дольницький —
географ, учень
Степана Рудницького. 1921 р.

Один із будинків, у якому мешкав Степан Рудницький у
Відні (вул. Альбертгассе, 34).
Початок 1920-х рр. Суч. фото

У цьому будинку проходили
заняття студентів Українського
вільного університету у Відні
(вул. Цельтгассе, 7).
Перша половина 1921 р.
Суч. фото

У цьому будинку, на вул. Дівшовій (нині
Італійській), мешкав Степан Рудницький.
Прага, 1920-ті рр. Суч. фото

Військовий географічний інститут у Празі,
матеріали якого використовував у своїх дослідженнях
Степан Рудницький (вул. Роозевельтова, 23). *Суч. фото*

Кабінет професора Чехословацького
географічного інституту Вацлава Швамбера,
в якому працював Степан Рудницький і користувався
його книгозбірнею. *Прага, 1920-ті рр*

Вацлав Швамбера — чеський географ, декан природничого ф-ту Карлового ун-ту, приятель Степана Рудницького, Прага, 1920-ті рр.

Кирило Пуркине — чеський геолог та геоморфолог, співпрацював з Степаном Рудницьким у часи його празької еміграції. 1921-1926 рр.

Їржі Данеш — чеський геолог, географ та історик

20.11.1920. Прага
 Любимий Володимире!

Дорогий мій Володимир!

Важко було пережити цей час. Багато думав про тебе і про твоє життя. Як самолюбство тебе тріпотіло, що ти не можеш бути географом і істориком. Але ти був таким, як і всі інші. Ти хотів бути географом і істориком, але ти був таким, як і всі інші. Ти хотів бути географом і істориком, але ти був таким, як і всі інші. Ти хотів бути географом і істориком, але ти був таким, як і всі інші.

Володимир Огоновський — географ, історик. Львів, 1925 р.

Фрагмент листа Степана Рудницького до Володимира Огоновського про відмову останнього переїзджати в Харків. Прага, 1926 р.

Dr. Christian August Haydenhainsky,
 c/o. Akademie di. Slovaty.

Важко було пережити цей час. Багато думав про тебе і про твоє життя. Як самолюбство тебе тріпотіло, що ти не можеш бути географом і істориком. Але ти був таким, як і всі інші. Ти хотів бути географом і істориком, але ти був таким, як і всі інші. Ти хотів бути географом і істориком, але ти був таким, як і всі інші.

Прага, 20.11.1923

Вашій
 С. Рудницький

Лист Степана Рудницького до Наукового товариства ім. Шевченка у Львові про можливість друку праці „Основи землезнання України”. Прага, 1923 р.

до складу
Української
Академії наук
18 VII 27

583/59

Миколи Скрипника
р.р. М. С. Скрипника

Прошу
1. VI. 27
3
заощиди в справі географічних назв.

Географічні назви це назви місцевостей, річок, морів, гір, лісів, міст, сіл, урочищ, громад і т. д.

Географічні назви це думки людські і маючі характер у нас як і в усьому світі. Але в справі їх у нас є географічні назви, котрі мають певну національну особливість, і саме ці назви ми маємо зберегти, як і всі інші, що належать до нас, і не допускати, щоб вони переходили до інших народів, і не допускати, щоб вони втрачали своє значення, і не допускати, щоб вони втрачали своє звучання, і не допускати, щоб вони втрачали своє право на існування.

Географічні назви це думки людські і маючі характер у нас як і в усьому світі. Але в справі їх у нас є географічні назви, котрі мають певну національну особливість, і саме ці назви ми маємо зберегти, як і всі інші, що належать до нас, і не допускати, щоб вони переходили до інших народів, і не допускати, щоб вони втрачали своє значення, і не допускати, щоб вони втрачали своє звучання, і не допускати, щоб вони втрачали своє право на існування.

Зовсім несправедливо, щоб ці справи були. Навіть Еглі (J. J. Egli) в своїй книжці "Nomina geographica. Versuch einer allgemeinen geographischen Nomenclologie. Leipzig 1872. II Band Leipzig 1872. Geschichte der geographischen Namen

Звернення Степана Рудницького до Миколи Скрипника у справі українськомовного правопису географічних назв. Харків, 1927 р.

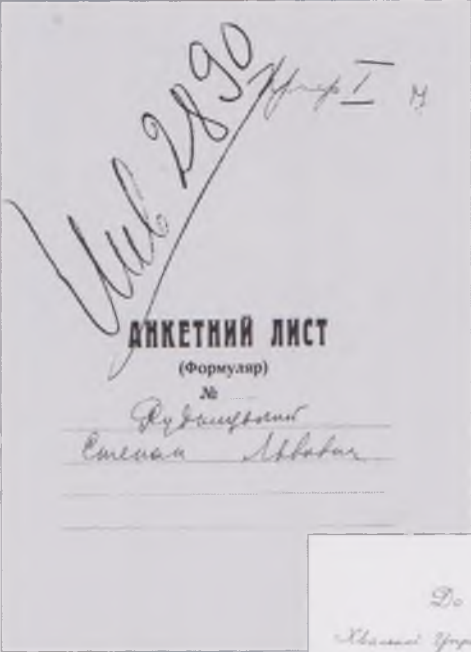
Володимир Кубійович —
український географ та
енциклопедист

Олена Степанів — історик та
географ, учениця Степана
Рудницького

Юрій Полянський — український та
аргентинський географ і геолог

До
Клиніки Управління Державної Інспекції в Харкові
в Харкові.

Згідно з вказівкою управління нашої держави в Харкові з метою з'ясування
всіх питань життя і діяльності нашої держави.

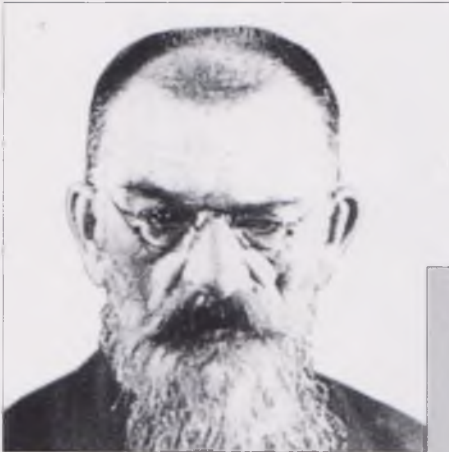
Харків 21. жовтня 1926

Проф. Степан Рудницький

Сповідання життя.

В народженні 1879-го року в селі Бурині в Харківській губернії. З дитинства
в Харкові в школі, де навчався до 1897 року закінчив 1-у ступінь
навчання. Після цього вступив до Харківського університету в 1897 році
на юридичний факультет. Закінчив університет в 1901 році з
ступенем кандидата юридичних наук. Після цього працював в
Харківському університеті до 1903 року. З 1903 року працював в
Харківському університеті до 1905 року. З 1905 року працював в
Харківському університеті до 1907 року. З 1907 року працював в
Харківському університеті до 1909 року. З 1909 року працював в
Харківському університеті до 1911 року. З 1911 року працював в
Харківському університеті до 1913 року. З 1913 року працював в
Харківському університеті до 1915 року. З 1915 року працював в
Харківському університеті до 1917 року. З 1917 року працював в
Харківському університеті до 1919 року. З 1919 року працював в
Харківському університеті до 1921 року. З 1921 року працював в
Харківському університеті до 1923 року. З 1923 року працював в
Харківському університеті до 1925 року. З 1925 року працював в
Харківському університеті до 1927 року. З 1927 року працював в
Харківському університеті до 1929 року. З 1929 року працював в
Харківському університеті до 1931 року. З 1931 року працював в
Харківському університеті до 1933 року. З 1933 року працював в
Харківському університеті до 1935 року. З 1935 року працював в
Харківському університеті до 1937 року. З 1937 року працював в
Харківському університеті до 1939 року. З 1939 року працював в
Харківському університеті до 1941 року. З 1941 року працював в
Харківському університеті до 1943 року. З 1943 року працював в
Харківському університеті до 1945 року. З 1945 року працював в
Харківському університеті до 1947 року. З 1947 року працював в
Харківському університеті до 1949 року. З 1949 року працював в
Харківському університеті до 1951 року. З 1951 року працював в
Харківському університеті до 1953 року. З 1953 року працював в
Харківському університеті до 1955 року. З 1955 року працював в
Харківському університеті до 1957 року. З 1957 року працював в
Харківському університеті до 1959 року. З 1959 року працював в
Харківському університеті до 1961 року. З 1961 року працював в
Харківському університеті до 1963 року. З 1963 року працював в
Харківському університеті до 1965 року. З 1965 року працював в
Харківському університеті до 1967 року. З 1967 року працював в
Харківському університеті до 1969 року. З 1969 року працював в
Харківському університеті до 1971 року. З 1971 року працював в
Харківському університеті до 1973 року. З 1973 року працював в
Харківському університеті до 1975 року. З 1975 року працював в
Харківському університеті до 1977 року. З 1977 року працював в
Харківському університеті до 1979 року. З 1979 року працював в
Харківському університеті до 1981 року. З 1981 року працював в
Харківському університеті до 1983 року. З 1983 року працював в
Харківському університеті до 1985 року. З 1985 року працював в
Харківському університеті до 1987 року. З 1987 року працював в
Харківському університеті до 1989 року. З 1989 року працював в
Харківському університеті до 1991 року. З 1991 року працював в
Харківському університеті до 1993 року. З 1993 року працював в
Харківському університеті до 1995 року. З 1995 року працював в
Харківському університеті до 1997 року. З 1997 року працював в
Харківському університеті до 1999 року. З 1999 року працював в
Харківському університеті до 2001 року. З 2001 року працював в
Харківському університеті до 2003 року. З 2003 року працював в
Харківському університеті до 2005 року. З 2005 року працював в
Харківському університеті до 2007 року. З 2007 року працював в
Харківському університеті до 2009 року. З 2009 року працював в
Харківському університеті до 2011 року. З 2011 року працював в
Харківському університеті до 2013 року. З 2013 року працював в
Харківському університеті до 2015 року. З 2015 року працював в
Харківському університеті до 2017 року. З 2017 року працював в
Харківському університеті до 2019 року. З 2019 року працював в
Харківському університеті до 2021 року. З 2021 року працював в
Харківському університеті до 2023 року. З 2023 року працював в
Харківському університеті до 2025 року.

Титульна сторінка особової справи Степана Рудницького з уривком його автобіографії. Харків, 1926 р.

Павло Тутковський — український геолог і географ.
Київ, 1929 р.

Львів, 22. лютого 1929.

Пану Степану Рудницькому

Шановний пане Степане!

Цей лист є, мабуть, першим і по тому бажаю, щоб ви прийняли участь. Для роботи там і дуже незалежні об'єкти і не такі зовсім зручні, щоб їх не міг змонтувати другий і т.д. Подивіться на Давидовича! Як мене викочає. Де того при таких розстах як енциклопедія і дуже незалежні мати співробітників, що живуть так далеко від місця призначення головної редакції. Ужте, Драга! Ізавидую, чи робота перерой? І переройте роботу, що призначена мені кому-небудь другому. Де економіка, статистика і т.д. Роль української науки собі чужою вважала. Всього в світі, що праця знала. Сіверинського. Перший був уряд, що ініціатива! ще в 1920 рр. вдумався зрозуміти галузь науки і створити українську енциклопедію. Звичайно в чин, ніж собі організувати науку і освіту.

Що до переройки моєї нашої наукової географії України, то їм не вору його відрізняє, бо різно це наші чи не відрізняє час. Якщо хочете і в домені переройки, то я не можу вам допомогти нічого! І в інше! Відійшла від всі переройки мусять нести це, що буде ще важкою переройкою. І була на цьому поному світній ініціатива!

Що до небутового конгресу східноєвропейської географії і картографії з історичної роллю їм повернувся в цілому чини незалежним до Б.Д. в світі, але разом в цій справі участь реальніших учасників і цю справу конгресу. Новітньо, але "географічна комісія" нехай організує цю справу на "західній" території.

Щодо пропозиції до чужої! тої як і це справу. Б.Д., проміжним чини в світі ініціатива, постійно переройка від мого уряду музею антропологія і етнологія і т.д. Висла в світі. Як це в світі ніскалічно, що моя переройка по уряду тільки українсько чини не переройка до СРР ініціатива! чужої! керівництво такої установи, самото проф. Іван Раковський. Як в це світі ініціатива, але в цьому переройка, бо чини етнографія і літано для науковим чини, як на і в переройки світі. Дякують була ласка переройка або переройка мені! як! антропологія і свист праця, щоб в міг розвинути діяльність в справі переройки чини по праці в Б.Д. і в світі, щоб в світі.

З повагою
Іван Раковський

Запрошення Івана Раковського Степанові Рудницькому до співпраці в "Загальній українській енциклопедії". Львів, 1929 р.

Іван Раковський — український природознавець, фундатор і головний редактор тритомної "Загальної української енциклопедії", приятель Степана Рудницького

Степан Рудницький в колі співпрацівників та студентів
Харківського інституту професійної педагогічної освіти.
Харків, 1931 р.

У будинку в 1928-1933 рр. містилися Українська головна наука Народного
комісаріату освіти УСРР, Державна бібліографія щотижневого видання
Української книжкової палати та Педагогічний університет.
Харків, вул. Артема, 29. Суч. фото

Альбрехт Пенк — німецький географ. 1933 р.

Die Ukraina.

Von Professor Dr. Albrecht Penck.

Einformig streckt sich das Flachland im Osten Europas. Grenzenlos erscheint es dem Beobachter, der es von seinen Höhen erblickt, endlos dem Reisenden, der es auf der Eisenbahn durchreißt. Nur selten findet sein Auge einen Anhalt, sieht der Geograph eine Linie, die er als natürliche Grenze ansprechen möchte. Die auffälligste ist durch den Wechsel im Pflanzenkleide des Landes bedingt. Nach Norden und Süden weicht der Wald offenem Gelände. Die Waldgrenze hat für Rußland so hohe Bedeutung, daß sie herkömmlich auf unseren Karten angegeben wird. Im Norden dehnt sich die Tundra mit ihrem Eisboden am Gestade des Eismeer, eine weite baumlose Fläche, im Osten vielfach sommertrocken, im Westen meist sumpfig. An den Gestaden des Schwarzen Meeres zieht sich die Steppe entlang. Nördlich von ihr wechseln weitausgedehnte Wiesenflächen, ähnlich den Prärien Nordamerikas, mit Wäldern längs der Flüsse und einzelnen wenigen Wäldern auf der Höhe, bis nördlich der Linie Kiew-Kasan der dichtere Wald einsetzt, in welchem die Feldfläche erst durch Rodung gewonnen worden ist. Aber der Waldboden überdauert den Wald, und anders ist seine Beschaffenheit in den Rodungsgebieten als auf den natürlichen Wiesenflächen weiter im Süden. Er ist gleicht, im Süden hingegen angereichert mit organischer Substanz. Das ist die Schwarzerde, die sich bis zu den echten trockenen Steppen erstreckt.

Tundra, Wald und Steppe sind die drei maßgebenden Faktoren im Leben von Rußland. Auf der Tundra leben Hyperboreaer, zeltbewohnende Nomaden, deren Wanderungen der Winter begünstigt, wenn ein schneeiges Kleid sich über die Tundra legt und sich eine eisige Decke über die Ströme spannt. Ethnisch und kulturell stehen die nördlichsten Europäer den Nordasiaten nahe: Kleine Leute mit straffem schwarzen Haare und dunklem Auge. Anders die Waldbewohner. Studien, welche Professor Pöchl in Wien an 4000 russischen Kriegsgefangenen Österreichs machen konnte, führten ihn, wie er mir mitteilte, zu dem überraschenden Ergebnisse, daß sie körper-

Василь Буцура — геоморфолог і геолог, один із пражьких учнів Степана Рудницького, Харків, 1930-ті рр.

Перша сторінка праці Альбрехта Пенка "Україна"

Дело по обвинению РУДНИЦКОГО Степана Львовича 1877 года рождения уроженца города Переяслава, Украинца, подданного УССР, с высшим образованием, профессора географии и картографии, академика Б.А.И.С. о/п, передать на рассмотрение Судебной Тройки при Коллегии ГПУ УССР с ходатайством о заключении его в политизолятор сроком на 5 лет.

- СПРАВКА:**
1. Обвинения РУДНИЦКОГО содержатся под стражей в Спецкорпусе № 1.
 2. Вещественных доказательств по делу нет.
 3. Отсроченные во время обыска личную переписку и научный материал РУДНИЦКОГО, а также сделанные им на хранение в Спецкорпус ГПУ УССР вещи возвратить сыну РУДНИЦКОГО - Льву Степановичу РУДНИЦКОМУ.

УПОЛНОМОЧЕННИЙ СВО ГПУ УССР

Гордач / Голоткин

СОГЛАСЕН И ОТВЕРЯЮ:

ВРИД. НАЧАЛЬНИКА СЕКРЕТНО-ПОЛИТИЧЕСКОГО ОТДЕЛА ГПУ УССР

Лазыцкий / -

Лист ДПУ УСРР
про передачу справи
Степана Рудницького
„Судовій трійці“

Судебная Тройка при Коллегии ГПУ УССР от 23/IX-33г. 1933 г.

С О С Т А В Л И	П О С Т А Н О В И Л И :
дело №-737/28751-330 ГПУ Льва Степ. Рудницкого Сте- пановича, 1877г. р. гр. Го- родя, Австрия, учр. 3/10, по ст. 54-4, 5 УК УССР.	РУДНИЦКОГО Степана Львовича заключить в место лишения сво- боды надзирательными органами сроком на ПЯТЬ лет, считая срок с 1/II-33г.

Желе одачи в архив.

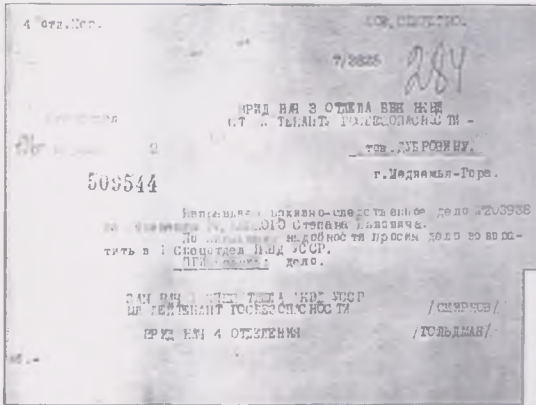
267

Вирок „Судової трійки“

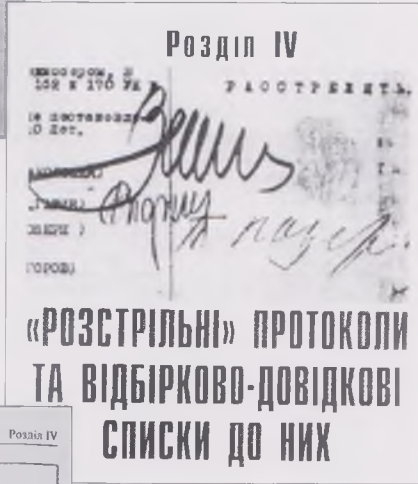

Житлові бараки-землянки Біломор-Балтійського табору ОГПУ, в одному з яких відбував ув'язнення Степан Рудницький.

Середина 1930-х рр.

Супровідний документ начальника третього відділу Біломор-Балтійського каналу НКВС до заяви Степана Рудницького про переглянути його справу і зняти кримінальні звинувачення, 1935 р.

«РОЗСТРІЛЬНІ» ПРОТОКОЛИ ТА ВІДБІРКОВО-ДОВІДКОВІ СПИСКИ ДО НИХ

732	Розділ IV	
246	Осужден [тройкой] КОГПУ УССР от 23.IX.1933 г. в ИТЛ на 10 лет. Сняк Иван Михайлович , 1887 г.р., гр-н СССР, ур[ож.] Галиции, служащий, образование высшее, бывш. член ЦК УСДП, бывш. член ВКП(б). В гражданскую войну был атаманом «белых», был зам. пред. Директории Бессарабии. КОГПУ УССР от 1.X.1933 г. по ст. 54-11 УК УССР приговорен к 10 годам заключения в ИТЛ.	СНЯК Иван Михайлович РАСТРЕЛЯТЬ
247	Рудницкий Степан Львович , 1877 г.р., гр. СССР, ур[ож.] г. Перемышля (Австрия), служащий, образование высшее, доцент Венского университета, офицер Генштаба австро-венгерской армии. Судебной тройкой КОГПУ УССР от 23.IX.1933 г. по ст. 54-4, 6 УК УССР осужден на 5 лет	РУДНИЦКОГО Степана Львовича РАСТРЕЛЯТЬ
248	Крушельницкий Богдан Антонович , 1906 г.р., гр-н СССР, ур[ож.] Станиславова (Польша), служащий, образование высшее, сын иезуитского министра просвещения. Два брата Иван и Тарас Крушельницкие в декабре 1934 г. расстреляны. Ос[обым] совещанием при НКВД СССР от 26.II.1935 г. по ст. 54-8 УК УССР осужден и заключен в ИТЛ на 5 лет	КРУШЕЛЬНИЦКОГО Богдана Антоновича РАСТРЕЛЯТЬ
249	Гумецкий Федор Михайлович , 1896 г.р., ур[ож.] Галиции, гр-н СССР, образование высшее, служащий. Заседанием КОГПУ от 5.IX.1933 г. по ст. 58-6, 2, 11 УК осужден к заключению в ИТЛ сроком на 10 лет.	ГУМЕЦКОГО Федора Михайловича РАСТРЕЛЯТЬ
250	Вельмак Яков Михайлович , 1892 г.р., гр-н СССР, ур[ож.] станицы Новоминской того же р-на СКК, служащий, образование высшее. Заседанием КОГПУ от 22.VIII.1933 г. по ст. 58-2, 11 УК осужден на 8 лет ИТЛ.	ВЕЛЬМАК Якова Михайловича РАСТРЕЛЯТЬ
251	Барг Исидф Яковлевич , 1900 г.р., еврей, гр-н СССР, ур[ож.] г. Каменец-Подольский) Винницкой обл. (УССР), б. военнослужавший, сын б. комиссионера, образование [неоконченной] высшее, экономист, в партия не состоял. До ареста — нач. финотдела Военно-инж[енерной] академии. Пост[ановлением] заседания КОГПУ от 5.IX.1933 г. по ст. 58-2 и 11 УК заключен в ИТЛ сроком на 5 лет.	БАРГ Исидфа Яковлевича РАСТРЕЛЯТЬ
<p>Дело № 103011/37 г. Оперативной части Соловецкой тюрьмы (УГБ НКВД СССР) — на 15 человек, осужденных на разные сроки за к-р шпюновскую деятельность, которые, продолжая вести к-р шпюновскую работу, занимаются вербовкой среди осужденных к-р шпюновских групп.</p> <p>На делу обвиняются:</p>		

Фрагмент списка розстріляних соловецьких в'язнів, Соловки, 1937 р.

Львів, 1 травня 1919 [р.]

Вельможний пане
 д[окто]р Степан Рудницький,
 приватний доцент Львівського університету,
 В[ельможний] пане Еліаш Кокорудз¹,
 лектор Львівського університету.

Згідно з рішенням академічного Сенату, люб'язно прошу пана підписати подане службове зобов'язання і відіслати його деканові не пізніше дня 5.V. ц[ього] р[оку], бо в іншому разі зголошені паном лекції на літнє півріччя 1918/19 не будуть внесені до надрукованої програми.

Т[имчасово] ч[ислиться] декан

Примітка:

¹ Див. прим. 3 до листа № 151.

№ 250

Львів, 23 липня 1919 [р.]

Odpis

Wydział filozoficzny
 Pod. 26.VII.1919
 L. 591

L. 2014. ex[traktion] 1918/19

Lwow, 23 Lipca, 1919

Do
 Wielmożnego Pana
 D[okto]ra Stefana Rudnickiego
 Docenta prywatnego Wydziału filozoficznego
 Uniwersytetu
 we
 Lwowie.

Ponieważ Wielmożny Pan Doktor mimo przypomnieie nie złożył dotychczas przepisanego ślubowania urzędowego, Senat akademicki — opierając się na zarządzeniu Pana Generalnego Delegata Rządu dla Galicji z dnia 14. maja 1919. L. 2544/pr. — zwalnia Wielmożnego Pana Doktora od pełnienia wszystkich obowiązków służbowych związanych ze stanowiskiem docenta prywatnego Wydziału filozoficznego Uniwersytetu we Lwowie, a to od czasu, w którym należało złożyć wspomniane ślubowanie.

Z Senatu akademickiego Uniwersytetu we Lwowie.

D[okto]r Jurasz mp.
 t[ym]cz[asem] Rektor.

ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 1648, арк. 62. *Машинопис. Копія.*

Відпис

Філософський відділ
Под. 26.VII.1919
Л. 591

Л. 2014. [виписка] 1918/19

Львів, 23 липня 1919 [р.]

До

Вельможного пана
д[окто]ра Степана Рудницького,
доцента приватного філософського відділу
університету
у Львові

Оскільки вельможний пан доктор, незважаючи на нагадування, не склав до цього часу приписаної урядової присяги, Академічний сенат — згідно з розпорядженням пана Генерального делегата Уряду для Галичини від дня 14 травня 1919. Л. 2544 / пр. — звільняє вельмишановного пана доктора від виконання всіх службових обов'язків, пов'язаних із посадою приватного доцента філософського відділу університету у Львові, а це від часу, коли належало скласти згадану присягу.

З Академічного сенату університету у Львові.

Д[окто]р Юраш мп.
Т[имчасово] ч[ислиться] ректор

**ВІД НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ІНСТИТУТУ ВИВЧЕННЯ
СХОДУ І КРАЇН БЛИЗЬКОГО, СЕРЕДНЬОГО
Й ДАЛЕКОГО СХОДУ**

№ 251

Відень, 6 лютого 1918 [р.]

FORSCHUNGSINSTITUT
FÜR OSTEN UND ORIENT
WIEN I, MÖLKERBASTEI 10
POSTSPARKASSE: 151422
TELEFON: 13378

Wien, am 6. Februar 1918

Herrn

D[окто]р Stefan Rudnyckj
Lemberg

Die K[eiserlich]-K[öniglichen] Statthalterei hat mit dem Erlasse Z. IV 251/1 vom 30. I. 1918 die Satzungen der „Gesellschaft für Osten und Orient“ in Wien genehmigt. Nach § 5 dieser Satzungen sind sämtliche Mitglieder des Forachungsinstituts als solche zugleich wirkende Mitglieder der Gesellschaft, wovon Sie hiermit in Kenntnis gesetzt werden. Die Gesellschaftssatzungen werden Ihnen sofort nach der Herstellung der gedruckten Stücke zugehen.

Zugleich werden Sie nach § 9 der Gesellschaftssatzungen zu der am *Mittwoch den 27. Februar 1918 um 1/2 6 Uhr Abends* in den Räumen des Forschungsinstituts stattfinden den

I. Jahreshauptversammlung eingeladen.

Tagesordnung :

1.) Bericht des Verwaltungsrates über Mittel und Vermögenstand der Gesellschaft.

2.) Wahl des Geschäftsausschusses aus den Mitgliedern des Verwaltungsrates.

3.) Wahl zweier Rechnungsprüfer für das Jahr 1918.

Sollte die oben einberufene Jahreshauptversammlung nicht beschlussfähig sein, so wird hiermit für denselben Tag auf 6 Uhr Abends eine zweite Hauptversammlung einberufen, die nach § 9 der Satzungen unbedingt beschlussfähig ist.

Der Obmann des Vereins zur Erhaltung des
Forschungsinstituts für Osten und Orient
als proponierenden Ausschusses:

Unterschrift

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 134. *Машинопис.*

Науково-дослідний інститут Сходу і країн
Близького, Середнього та Далекого Сходу,
Відень, 1, Молькербастай, 10.
Поштова ощадна каса 151422.
Телефон: 13378.

Відень, 6 лютого 1918 [р.]

**Пану д[окто]р[у] Степанові Рудницькому,
Львів**

Цісарсько-королівське намісництво схвалило своєю постановою Z IV 251/1 від 30. 01. 1918 р. Статут Віденського „Товариства з вивчення Сходу і країн Близького, Середнього та Далекого Сходу“. Згідно з § 5 цього Статуту, всі члени науково-дослідного інституту як такі водночас є дійсними членами Товариства, про що сповіщаємо Вас цим документом. Статут Товариства буде надісланий Вам відразу після його видруку.

Разом з тим, згідно з § 9 Статуту Товариства, Ви запрошуєтесь на перші річні загальні збори, які відбудуться в *середу 27 лютого 1918 о пів на шосту вечора* в приміщенні Науково-дослідного інституту.

Порядок денний:

1. Звіт ради правління про засоби і майновий стан Товариства.

2. Вибори комітету з членів ради правління.

3. Вибори двох ревізорів на 1918 рік.

Якщо вищезгадані річні загальні збори не матимуть кворуму, то разом з тим скликаються цього ж дня на шосту годину вечора другі загальні збори, які, згідно з § 9 Статуту, без застережень будуть правочинними.

Голова об'єднання для підтримки

Науково-дослідного інституту вивчення

Сходу і країн Близького, Середнього та Далекого Сходу

як комітету з правом внесення пропозицій:

Підпис

№ 252

Відень, 9 лютого 1918 [р.]

FORSCHUNGSINSTITUT
FÜR OSTEN UND ORIENT
WIEN I., MÖLKERBASTEI 10
POSTSPARKASSE: 151422
TELEFON: 13378

Wien, am 9. Februar 1918

Euer Hochwohlgeboren!

Die Leitung des Forschungsinstituts für Osten und Orient beabsichtigt durch die einzelnen Leiter Amtsstunden in den Räumen des Instituts abhalten zu lassen und zwar wird vorläufig Herr Professor Uebersberger Mittwoch und Freitag von 3—4 Uhr, Herr Professor Geyer Mittwoch und Samstag von 4 Uhr an zugegen sein. Aenderungen bleiben vorbehalten.

Zugleich wird den Herren Mitgliedern zur Kenntnis gebracht, dass die Leitung Herrn Priv[at] Doz[ent] D[okto]r. Grohmann auf sein eigenes Ansuchen von der Führung der Sekretariatsgeschäfte enthoben hat. Die Herren Mitglieder wollen *sich* bis zur endgültigen Neuregelung, dieser Dinge an den die Kanzlei betreffenden Angelegenheiten unmittelbar an die Leitung wenden.

Schliesslich werden die Herren Mitglieder dringend ersucht, sich jeden ersten und dritten Mittwoch in Monate frei zu halten, da die Vollsitzungen in der Regel an diesen Tagen stattfinden und zwar bis auf weiteres um 6 Uhr abends. Die Vollsitzungen werden in Hinkunft neben allfälligen Geschäftserledigungen ausschliesslich dem Forschungsbetriebe im engeren Sinne gewidmet sein und daher nur ausnahmsweise für Nichtangehörige des Instituts zugänglich sein. Daneben wird eine besondere Reihe von Vorträgen, zu denen ein weiterer Kreis von Gästen geladen werden kann, abgehalten werden.

Für die Leitung des Forschungsinstituts:

R. Geyer

[ö]ffentlicher] [ö]ffentlicher] Universitäts-Professor

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1. спр. 2436, арк. 135. *Машинопис.*

Науково-дослідний інститут Сходу і країн
Близького, Середнього та Далекого Сходу,
Відень, 1, Мьолькербастай, 10.
Поштова ощадна каса 151422.
Телефон: 13378.

Відень, 9 лютого 1918 [р.]

Ваша вельможносте!

Керівництво Науково-дослідного інституту Сходу і країн Близького, Середнього та Далекого Сходу має намір проводити у приміщенні інституту прийом відвідувачів окремими керівниками, а саме тимчасово будуть приймати пан професор Юберсбергер¹ у середу і п'ятницю з 3 до 4 год[ини], пан професор Гейер² у середу і суботу з 4 год[ини]. Можуть бути зміни.

Водночас повідомляємо панам членам Товариства, що керівництво звільнило пана приват-доцента Д[окто]ра Громанна³ від ведення справ секретаріату за його власною заявою. Пани члени Товариства до остаточного врегулювання цього питання можуть звертатись в усіх справах, що стосуються канцелярії, безпосередньо до керівництва.

І, останнє, є настійне прохання до панів членів Товариства бути вільними кожної першої і третьої середи місяця, оскільки у ці дні, як правило, відбуватимуться пленарні засідання, поки що о 6 годині вечора. Майбутні пленарні засідання поряд з нагальними питаннями господарської діяльності будуть присвячені виключно науково-дослідній роботі, а тому не працюючі в інституті особи можуть їх відвідувати лише у виняткових випадках. Поряд з цим буде читатися особливий курс лекцій, на які можна буде запрошувати ширше коло гостей.

За керівництво
Науково-дослідного
інституту

штатний професор університету
Р. Гейєр

Примітки:

¹ Див. прим. 1 до листа № 215.

² Гейєр — див.: Анований список адресатів.

³ Див. прим. 2 до листа № 180.

№ 253

Відень, 12 лютого 1918 [р.]

FORSCHUNGSINSTITUT
FÜR OSTEN UND ORIENT
WIEN I, MÖLKERBASTEI 10
POSTSPARKASSE: 151422
TELEPHON: 13378

Wien, am 12. Februar 1918

Herrn Professor D[okto]r Stefan Rudnycky
Lemberg
Listopadgasse, 40

Sehr geehrter Herr Professor!

Nachdem nun, Gott sei Dank, im Osten wenigstens der lang ersehnte Frieden zustande gekommen ist, werden hoffentlich auch in Lemberg rasch wieder die normalen Verhältnisse auftauchen auch in Bezug auf die Universität, auf die Pflege der Wissenschaften u[nd] s[o] w[eiter]. Auch die Schewtschenko-Gesellschaft der Wissenschaften wird wieder in vollen Betrieb kommen und ihre Bibliothek in Stand setzen. Wie Sie sich erinnern werden, sind hier in unserem Institut eine ganze Anzahl Bücher der Schewtschenko Gesellschaft, die dem Verein gewiss dort jetzt sehr notwendig sind; wir möchten die Bücher daher gerne der Gesellschaft zusenden lassen, um so mehr als wir im Forschungsinstitut unsere Bibliothek jetzt bedeutend vergrößern und reorganisieren und viel Platz brauchen.

Im Auftrag der Leitung erlaube ich mir daher, Sie herzlich zu bitten, einmal bei der Gesellschaft anfragen zu wollen, ob es ihr recht wäre, wenn wir Ihr die Bücher durch einen Spediteur gelegentlich zusenden würden. Herr Dr. Bleichsteiner, der gut cyrillische Schrift lesen kann, wird dafür sorgen, dass keine Verwechslungen mit Büchern aus Czernowitz (Ssitsch-Verein) vorkommen. Vielleicht aber hat die Schewschtschenko-Gesellschaft die Absicht, die Bücher hier in Wien an einer anderen Stelle unterzubringen?

Wir würden Ihnen sehr dankbar sein, wenn Sie uns bei der Ordnung der Bibliotheksfrage in unserem Institut in dieser Weise behilflich sein wollen und sehen Ihren gütigen Nachrichten entgegen.

Indem ich mir erlaube Ihnen die besten Grüsse der Herren Leiter zu sagen, zeichne ich

als Ihr ergebene
Irma Pasler

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 137, 137 зв. *Машинопис.*

Науково-дослідний інститут Сходу і країн
Близького, Середнього та Далекого Сходу,
Відень, 1, Мьолькербастай, 10.
Поштова ощадна каса 151422.
Телефон: 13378.

Відень, 12 лютого 1918 [р.]

Панові професору д[окто]ру Степанові Рудницькому
Львів,
вул. Листопада, 40

Вельмишановний пане професоре!

Після того, як, дякуючи Богу, на Сході нарешті встановився довгоочікуваний мир, сподіваємось, що також і у Львові знову швидко відновляться нормальні умови, особливо що стосується університету, турботи про науку і т. ін. Також і Наукове товариство імені Шевченка знову запрацює на повну потужність і відновить діяльність своєї бібліотеки. Як Ви, мабуть, пам'ятаєте, тут в нашому інституті є велика кількість книг Товариства імені Шевченка, які, напевно, тепер дуже потрібні спілці. Ми радо переслали б книги Товариству, тим більше що в Науково-дослідному інституті потрібно значно збільшити і реорганізувати нашу бібліотеку, а для цього потребуємо багато місця.

Тому за дорученням керівництва я дозволю собі щиро попросити Вас запитатися, чи прийнятним було б для Товариства, якби ми при нагоді вислали Вам через експедитора книги. Пан д[окто]р Бляйхштайнер¹, який вміє добре читати кирилицею, подбає про те, щоб не сталося жодної плутанини з книгами з Чернівців (Об'єднання „Січ“). Але можливо Товариство імені Шевченка має намір розмістити книги тут, у Відні, в іншому місці?

Ми були б Вам дуже вдячні, якби Ви в такий спосіб змогли допомогти нам у впорядкуванні бібліотеки нашого інституту. Чекаємо на вашу ласкаву звістку. Дозволяючи собі висловити Вам найкращі вітання від панів керівників, підписуюсь

віддана Вам

Ірма Паслер

Примітка:

¹ Бляйхштайнер — дані про нього нам не відомі.

ВІД НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ ЕКОНОМІКИ І КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ

№ 254

Мюнхен, 6 травня 1918 [р.]

Deutsch-Ukrainisches Institut
für Wirtschaft u[nd] Kulturpolitik
Vorbereitungsstelle

München, den 6. Mai 1918
Isabellastr[asse], 33

Herrn D[okto]r Rudnyckyj, Privat'dozent an der Universität
in Lemberg

Hochgeehrter Herr Doktor!

Anbei sende Ich Ihnen eine Besprechung Ihres vortrefflichen Buches über die Ukraine, das mir wie ein Brevier fortwährend zu Hand ist. Ebenso finden Sie in diesem Sonderdruck einen Artikel von mir über eine im Zuge befindliche wirtschaftlich-kulturpolitische Organisation für die Ukraine, zu der ich zu Anfang dieses Jahres in Wien mit Ihren Konnationalen den Grund gelegt habe.

Nachdem inzwischen der Deutsch-Ukrainische Wirtschaftsverband in München unter starker Beteiligung von Industrie und Grosshandel bereits gegründet worden ist, habe ich den kulturpolitischen Teil meiner Aufgabe in Angriff genommen und möchte zunächst dem *Ukrainischen Hochschulwesen* und seinem Verhältnis zu demjenigen der Mittelmächte, in Sonderheit zu der in Deutschland sich so vielversprechend entwickelnden *Auslandsstudienbewegung* (vergl[eiche], den Leitartikel beifolg[enden] Sonderdruckes) besondere Aufmerksamkeit widmen. Dabei werde ich aufs Neue die Wichtigkeit von *Lemberg* für die ukrainischen Kultur betonen und neuerdings fordern, dass, gleich wie die Universität Czernowitz als vorgeschobener deutscher Kulturposten die Verbindung deutscher Wissenschaft mit dem Osten zu schirmen hat, Lemberg als die Hüterin und Pflegerin der so lange niedergehaltenen ukrainische Kultur, endlich das wird und bleibe, was seine ganze ethnographische Bedeutung und sein seitheriges Wirken dokumentieren: das *geistige Piemont der Ukraine*, die Rüstkammer ihrer höheren Nationalbildung. (vergl. p. 741.)

Es würde mich sehr freuen und zweifellos nur im Interesse Ihrer nationalen Sache liegen, wenn ich in meinen fortgesetzten Bestrebungen auch von Lemberg aus, namentlich von ukrainischen Mitgliedern der dortigen Universität moralisch unterstützt würde. Ich vertrete Ihre Interessen seit nunmehr 13 Jahren in überzeugend treuer Weise, habe aber noch nie auch nur ein Zeichen der Zustimmung oder des Dankes von dort erhalten.

Könnten Sie mir nicht mitteilen, an welche Adressen ich mich in Lemberg für meine nunmehrigen Organisationsbestrebungen am besten wenden könnte. Wären Sie selbst ev[entuell] bereit, mir mit Rat zur Seite zu stehen?

4. *Prof[essor] Roman Zaloziecki*, K[eiserlich]-K[öniglicher] Reg[ie]rungs-
rat[geber] Hon[oris causa] Dozent f[ür] Technologie an der Technischen
Hochschule zu Lemberg, derg[en]or] a[n] d[er] Versuchsanstalt des K[eiserlich]-
K[öniglichen] Arbeitsministeriums.

5. *D[okto]r Kyrylo Trylowskyi* M[itglied] d[es] R[eichs]r[ates] u[nd] Obmann
der Ukrainischen Legion etc.

Zugleich wurde eine Ausschuss-Sitzung anberaumt auf
Samstag den 2. 11. [19]18 vormittags 11 Uhr im Parlament.

Stempel der Ukrain[ischen] Parlamentarischen Vertretung
gez[eichnet] D[okto]r Petrussewicz, Obmann.

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 196, 196 зв., 197, 197 зв. *Машинопис.*

Німецько-український інститут
економіки і культурної політики.
Підготовчий комітет

Мюнхен, 6 травня 1918 [р.]
Ізабеллаштр[ассе], 33

Панові д[окто]р[у] Рудницькому,
приват-доц[енту] університету
у Львові

Вельмишановний пане докторе!

З цим [листом] посилаю Вам рецензію на Вашу чудову книгу про Україну, яку я тримаю в руках так часто, як молитовник¹. Ви знайдете в цьому спеціальному виданні також мою статтю про економічний і культурно-політичний устрій України, який знаходиться у процесі становлення, основи якого закладав я разом з Вашими співвітчизниками на початку цього року у Відні.

Після того як при великій підтримці промисловости і гуртової торгівлі була вже заснована німецько-українська економічна спілка у Мюнхені, я взявся за культурно-політичну частину свого завдання і хотів би спочатку присвятити особливу увагу *українській вищій школі* і її стосункам [з вищими школами] країн Центральної Європи, зокрема з рухом навчання за кордоном, який так багатообіцяюче розвивається у Німеччині (порівн[яйте] передову статтю спеціального видання, що додається). При цьому я знову підкреслюватиму важливість Львова для української культури і ще раз вимагатиму, щоб так само, як університет у Чернівцях, як найбільш передовий центр німецької культури, повинен захищати зв'язки німецької науки зі Сходом, так і Львів, як оберіг та плекач так довго принижованої української культури, врешті-решт стане і залишиться духовним *П'ємонтом України*, арсеналом її вищої національної освіти (порівняйте п. 741), що засвідчено усім його етнографічним значенням та його попередньою діяльністю.

Мене дуже втішило б і було б, без сумніву, лише в інтересах Вашої національної справи, якби я у своїх постійних зусиллях відчував також моральну підтримку зі Львова, а саме від українських членів тамтешнього університету. Я вже 13 років у переконливий та відданий спосіб відстоюю Ваші інтереси, але ще ні разу не отримував хоч би якогось знаку схвалення чи вдячності.

Чи не змогли б Ви повідомити мені, на яку адресу мені найкраще звернутися у Львові з моїми теперішніми організаційними справами? Можливо, Ви самі були б готові допомогти мені порадою? Д[окто]р Кость Левицький², а також професори Колесса³ і Залозецький⁴ — як Ви бачите з доданого протоколу — є членами Віденського підготовчого комітету. Але в даний час вони надто перевантажені важливими політичними завданнями.

І, окрім цього, я вважав би великим недоліком, якби не був у першу чергу встановлений безпосередній контакт Львова, як місця розташування університету, з рухом, який так перспективно розвивається.

Таким чином, я був би Вам дуже вдячний, якби Ви прихильно поставились до цієї ініціативи і разом з додатками виклали б в усякому разі її [суть] тим панам чи установам, які не ЛИШЕ виявляють зацікавлення, але й, можливо, були б також готові і долучитися до цього.

Очікуючи Вашої швидкої люб'язної відповіді, підписуюсь з глибокою шаную найвідданіший Вам

Підпис

Н. В.: Деякі інші мої статті про українсько-львівське питання висилаю Вам одночасно бандероллю.

Німецько-український інститут економіки та культурної політики

1. Протокол.

31 січня 1918 р. у Парламенті Відня відбулась під головуванням Президента Українського Парламентського представництва, депутата Рейхсради та Ландтагу пана д[окто]р[а] Євгена Петрушевича⁵ *конфіденційна* конференція, на якій пан д[окто]р фон Залвісберг⁶ з Мюнхена детально доповів про свій план заснування Українського інституту у Мюнхені та вніс певні пропозиції щодо побудови на цій основі взаємовідносин між Україною, з одного боку, та Баварією—Південною Німеччиною, з другого боку, в галузі політики, економіки та культури.

Після детального обговорення, на якому, з одного боку, не залишили поза увагою невияснені обставини, котрі нині стоять на перешкоді при проведенні такої діяльності, а з другого боку, дали гідну оцінку та схвалили надану люб'язну підтримку Мюнхенської торгової палати, була прийнята ухвала: створити підготовчий комітет з правом дообрання, котрий повинен, з одного боку, визначити у найближчі дні з паном д[окто]ром фон Зальвісбергом головні напрямки спільних дій, а з другого боку, утворити тимчасову сполучну ланку між Києвом та Мюнхеном, доки не буде встановлено прямого зв'язку з Києвом або з Українською Центральною Радою.

В цей комітет були запрошені пани:

1. Голова: Д[окто]р Євген Петрушевич, голова Українського парламентського представництва в Австрійській Рейхсradі.

2. Д[окто]р Кость Левицький, член Рейхсради і голова Українського національного комітету у Львові і т. ін.

3. Д[окто]р Олександр Колесса, ч[лен] Р[ейхсради] та штатний професор слов'янської філології в університеті у Львові, віцепрезидент Загально-Української Культурної Ради.

4. Проф[есор] Роман Залозецький, радник цісарсько-королівського уряду, почесний доцент технології Технічної вищої школи у Львові та Експериментального закладу Цісарсько-Королівського міністерства праці.

5. Д[окто]р Кирило Трильовський⁷, ч[лен] Рейхсради та Голова Українського легіону і т. д.

Одночасно було призначене засідання комітету на суботу 2. 11. [19]18 [р.] на 11 годину ранку в парламенті.

Печатка Українського парламентського представництва.

Підписано: Д[окто]р Петрушевич. Голова.

Примітки:

¹ Очевидно, йдеться про книжку С. Рудницького „Ukraina. Land und Volk. Eine gemeinfassliche Landeskunde“ (Wien.— 1916.— 416 s.— 6 Kart).

² Левицький Кость (1859—1941) — адвокат, публіцист, політичний діяч, депутат австрійського парламенту, дійсний і почесний член НТШ і „Просвіти“.

³ Колесса Олександр — див.: Анотований список адресатів.

⁴ Залозецький Роман (1861—1918) — син Василя, технолог, студював у Львові, Відні, Цюріху, професор Львівської політехніки, дійсний член НТШ, голова товариства „Сільський господар“, організатор і директор Торговельної школи при товаристві „Просвіта“ у Львові (1911), посол до галицького сейму, представник французьких і англійських нафтових фірм у Галичині, з 1914 р. радник Міністерства публічних робіт у Відні.

⁵ Петрушевич Євген (1863—1940) — галицько-український політик, адвокат, націонал-демократ, у 1907—1918 рр. посол до австрійського парламенту, посол до галицького сейму (1910), у часи ЗУНР голова Української Національної Ради у Станіславові, від червня 1919 р. диктатор ЗУНР та її президент.

⁶ Ймовірно, доктор фон Залвісберг Пауль — див.: Анотований список адресатів.

⁷ Трильовський Кирило (1864—1941) — громадський і політичний діяч, один з керівників Української радикальної партії, адвокат, журналіст, видавець.

№ 255

Відень, 9 квітня 1918 [р.]

PRÄSIDIUM
der Geographischen Gesellschaft
in Wien
IX. Hœrlgasse, 5.

Wien, 9. April 1918

Lieber Herr Kollege!

Wir sind in der Geographischen Gesellschaft in grosser Verlegenheit, weil der für den 23. April ins Auge gefasste Vortragende uns plötzlich in Stich gelassen hat. Da hat sich Dr. Leiter auf meine Veranlassung am vergangenen Samstag telegraphisch an Sie gewendet und gefragt, ob Sie uns am 25. April einen Vortrag über die Ukraina halten könnten. Wir sind etwas besorgt, weil kein Antworttelegramm gekommen ist Sollte das Telegramm Sie am Ende nicht erreicht haben, so wäre ja denkbar, dass Telegramme, die gerade eine Anfrage wegen der Ukraina enthalten, in Lemberg nicht ankommen. Für

alle Fälle suchen wir nun einen anderen Vortragenden. Es ist aber sehr fraglich, ob wir einen solchen finden. So möchte ich für alle Fälle die telegraphische Anfrage nocheinmal schriftlich wiederholen und Sie um Drahtantwort bitten, Reiseentschädigung war Ihnen im Betrage von K 200 telegraphisch zugesichert. Ich könnte es aber auch verantworten, dass auf Ihren Wunsch Ihnen mehr zur Verfügung gestellt wird, etwa K 300.— Jedenfalls bitte ich Sie, ob Sie nun kommen können oder nicht, um eine telegraphische Antwort. Wir würden uns sehr freuen, Sie in Wien wieder zu sehen.

Meine Karte mit dem Dank für den Ostergruss werden Sie wohl erhalten haben. Hoffentlich hat sich Ihre Frau Gemahlin inzwischen noch weiter erholt und Sie sind so von einer grossen Sorge befreit.

Mit vielen Grüßen Ihr

Unterschrift

ЦДА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 6. *Машинопис.*

Президія
географічного товариства
у Відні
IX. Гьорльгассе, 5

Відень, 9 квітня 1918 [р.]

Любий пане колего!

Ми в Географічному товаристві опинилися у великій скруті через те, що доповідач, на якого ми розраховували на 23 квітня, раптово відмовився. Тоді д[окто]р Ляйтер¹ з моєї ініціативи звернувся минулої суботи до Вас телеграфом і запитав, чи не могли б Ви 25 квітня виголосити доповідь про Україну. Ми дещо стурбовані, оскільки не отримали від Вас телеграфічної відповіді.

Якщо телеграма врешті-решт не надійшла до Вас, то можна вважати, що телеграми, які містять інформацію про Україну, у Львів не доходять. Про всяк випадок ми шукаємо тепер іншого доповідача. Але дуже сумнівно, чи ми його знайдемо. Тому я хотів би, в усякому разі, письмово повторити телеграфічний запит і просити Вас дати відповідь телефоном. Витрати на поїздку у сумі 200 крон гарантувалися Вам телеграфічно. Але я міг би також з повною відповідальністю запевнити Вас, що за Вашим бажанням ми могли б надати у Ваше розпорядження трохи більше, близько 300 крон. В усякому разі, зможете Ви приїхати чи ні, прошу надіслати телеграфічно відповідь. Ми були б дуже раді бачити Вас знову у Відні.

Ви, напевно, отримали мою листівку з подякою за Великодні вітання. Сподіваюся, що Ваша шановна дружина ще продовжує свій відпочинок, і Ви таким чином вільні від турбот.

З щирими вітаннями Ваш

Підпис

Примітка:

¹ Ляйтер Герман — див.: Анотований список адресатів і прим. 16 до листа № 35.

ВІД РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ ГАЗЕТИ „НЕДІЛЯ“

№ 256

Відень, 4 березня 1918 р.

K[eiserliches] U[nd] K[önigliches]
KriegsministeriumHauptmann Hugo Nadell
Beauftragt mit der herausgabe der
kriegsgefangenen-zeitung „NEDIJELA“Schriftleitung und Verwaltung der
„NEDIJELA“
Wien, 1. Georg Cochplatz, 3.
Telephon N 11000,
öst[erreichisches] Postsparkonto 155814
Ezh. N 22**Hochwohlgeboren Herrn D[okto]r Stephan Rudnykyj,**

Wien, am 4. März 1918.

Lemberg

Zur Pflege der politischen und wirtschaftlichen Beziehungen zwischen Oesterreich-Ungarn und der Ukraina erscheint im Auftrage des k[eiserlichen] u[nd] k[öniglichen] Armeeoberkommandos unter meiner Leitung eine ukrainische Zeitung dreimal wöchentlich in hoher Auflage. Das Blatt wird in der Ukraine selbst vertrieben.

Ich beehre mich Euer Hochwohlgeboren zur Mitarbeiterschaft an dieser Zeitung einzuladen.

Ich wäre Euer Hochwohlgeboren ungemein verbunden, wenn Sie im Interesse der guten Sache etwa einmal monatlich einen Aufsatz in der Ausdehnung von etwa 3—4 Schreibmaschinenseiten mir gegen übliche Honorierung zur Verfügung stellen würden.

Ich bitte mir einige der Themen, die Sie die Güte haben würden, zu behandeln, bekanntzugeben. Die Manuskripte sollen womöglich ukrainisch geschrieben sein.

Die erste Nummer der Zeitung dürfte Mitte März erscheinen. Sie wird auch unter den ukrainischen Kriegsgefangenen in unserem Hinterlande vertrieben.

Euer Hochwohlgeboren ergebenster
UnterschriftЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 104. *Машинопис.*

Цісарсько-королівське військове
міністерство.
Редакція і адміністрація
газети „Неділя“.

Гауптман Гюго Нагель
Доручено займатися випуском
газети для військовополонених
„Неділя“

Відень, І. Георг Кохплатц, 3.
Телефон № 11000; Австрійський
поштовий рахунок в ощадній касі
155814.
Вих. № 22.

Вельможному панові д[окто]р[у] Степанові Рудницькому.

Відень, 4 березня 1918 [р.]

Львів

Для підтримки політичних і господарських зв'язків між Австро-Угорщиною і Україною за дорученням Цісарсько-Королівського верховного командування армії виходить тричі на тиждень великим накладом українська газета під моїм керівництвом. Газета розповсюджується саме в Україні.

Маю честь запросити Вашу вельможність до співпраці у цій газеті.

Я був би безмежно вдячний Вашій вельможності, якби Ви могли надсилати мені в інтересах доброї справи приблизно один раз в місяць статтю обсягом 3—4 сторінки машинопису на умовах загальноприйнятої оплати.

Прошу повідомити мені декілька тем, над якими Ви були б ласкаві працювати. Рукописи належить подавати, якщо це можливо, українською мовою.

Перший номер газети повинен би вийти у середині березня.

Вона буде також розповсюджуватись серед українських військовополонених у нашому тилу.

Найщиріше відданий Вашій вельможності
Підпис

ВІД СТАВРОПІГІЙСЬКОГО ІНСТИТУТУ У ЛЬВОВІ

№ 257

Львів, 25 січня 1916 [р.]

До Високоповажаного пана
д[окто]ра Степана Рудницького,
ц. к. професора реальної школи і
доцента унів[ерситету] у Львові
Ул. _____

На основі уповноваження ц. к. Президії галицького Намісництва з дня 14 грудня 1915 р., ч. 36774/пр. в заступстві неприсутніх органів управи, предвиджених в статті 12 і 13 уставу Ставропігійського інституту у Львові, ПРИНИМАЄТЬСЯ ВАС В ЧЛЕНИ СТАВРОПІГІЙСЬКОГО ІНСТИ-

ТУТУ У ЛЬВОВІ з правом участі з голосом рішаючим вже на найблизших загальних зборах. Формулу обіту по думці статті 9 уставу Ставропігійського інституту, тут долучену, зволите власноручно підписати і мені звернути.

Львів, 25 січня 1916 [р.]

Ц. К. правительственный комісар:
Адам С. (підпис)

ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 80. *Машинопис.*

ВІД УКРАЇНСЬКОГО ВИСОКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА У ПРАЗІ

№ 258

Прага, 12 червня 1923 [р.]

Прага, 12-го червня 1923 [р.]

Український Високий
Педагогічний інститут
імені М. Драгоманова
у Празі,
Ч. 6

До В[исоко]п[оважаного] Пана Професора Д[окто]ра С. Рудницького

Очим маємо шану повідомити Вас, що Професорська Рада Укр[аїнського] Вищого Педагогічного інституту на засіданні своєму 10/VI с[его] р[оку] ухвалила просити Вас увійти до складу Професорської Ради інституту яко професор інституту катедри географії.

Про Вашу ласкаву згоду просимо повідомити.

Директор інституту

Професор Л. Білецький
Секретар профес[орської] ради
А. Животько.

ЦДАВО України у Києві, ф. 3972, оп. 1, сп. 280, арк. 1. *Машинопис.*

СЛОВНИК МАЛОВЖИВАНИХ ТА ІНШОМОВНИХ СЛІВ

- Абсентується** (*лат.*) — відсутній, ухиляється від чогось.
- Автономія** (*грец.*) — незалежність.
- Адепт** (з *лат.*) — той, що навчається, студент.
- Акт** (з *лат.*) — офіційний документ, запис.
- Акцептувати** (*лат.*) приймати; схвалювати.
- Алькалічна** (*араб.*) — лужна або з додаванням лужних речовин
- Амбасада** (*франц.*) — посольство.
- Ангажувати** (*франц.*) — приймати, тут приймати на роботу.
- Аневризма** (*грец.*) — обмежене розширення просвіту артерії.
- Анотовано** (з *лат.*) — позначено.
- Аплікація** (*лат.*) — тут старанність, художні здібності.
- Апоплексія** (*грец.*) — тяжкий хворобливий стан, що настає унаслідок крововиливу в головний мозок.
- Апробата** (*лат.*) — схвалення.
- Артикул** (*лат.*) — стаття, розділ.
- Асекурація** (*лат.*) — страхування, забезпечення.
- Асигната** (*лат.*) — документ на одержання грошей.
- Бандаж** (*франц.*) — пов'язка, еластична пов'язка для підтримання певного органа.
- Банно** — тут бентежно, сумно.
- Безпроводочно** — без зволікання.
- Білле** — білизна.
- Білля** — білизна.
- Благожеланія** — благобажання.
- Бруки** — брюки, штани.
- Бруліон** (*франц.*) — брульйон, чернетка.
- Брунатні** — темно-коричневі.
- Бусоля** [бусоль] (від *італ.* та *франц.*) — геодезичний інструмент для вимірювання кутів під час зйомок на місцевості.
- Вакація** (*лат.*) — канікули, відпустка.
- Валіза** (*франц.*) — чемодан, ручна скринька; опечатаний поштовий мішок дипломатичного кур'єра.
- Варікоцеле** (від *лат.* і *грец.*) — варикоцеле, розширення й подовження вен сім'яного канатика.
- Вартніці** — вартісніці.
- Вдержати** — тут одержати.
- Вертовання** — цінення.
- Взори** — погляди.
- Взглядно** (*польс.*) — або, чи.
- Вигляди** — надії, перспективи.
- Видів** — бачив.
- Виділ** (*польс.*) — президія.
- Виділовий** (*польс.*) — президіальний.
- Виєднати** — тут відособити, відокремити.
- Вижичити** — позичити.
- Виїмок** — виняток.
- Виказ** (*польс.*) — список, реєстр.
- Виказали** — видали.
- Виклад** (*польс.*) — лекція.

- Виладжувати** — готувати.
- Виривки** — уривки, частини.
- Висекцерований** — тут виснажений.
- Вислід** (польс.) — результат, наслідок.
- Виходок** (польс.) — туалет.
- Відітхнули** — зітхнули з полегшенням.
- Відпоручник** — довірена особа.
- Візваннє** — виклик.
- Вілла** (від лат.) — сільський будинок, маєток; комфортабельний будинок з парком або садом в околицях міста або в курортній місцевості.
- Вільно** (польс.) — дозволено.
- Віскій** — вагомий.
- Віхт** (лат.) — харчі.
- Вказаний** (польс.) — доцільний.
- Власть** — керівництво.
- Влекшена** — полегшена.
- Внішне** — зовнішнє.
- Впрост** (польс.) — просто, прямо.
- Втрачувати** — втрачати.
- Вугле** — вугілля.
- Габакуки** — тут родичі.
- Габілітаційна розвідка** — наукова робота на одержання звання доцента або професора.
- Габілітуватися** (лат.) — захищати наукову роботу й одержати звання доцента або професора.
- Гавуки** — тут діти.
- Гангринович** (пейор.) — псевдонауковець, мудерлянт.
- Гайнувати** — марнувати.
- Геосинкліналь** — витягнуті ділянки земної кори, що характеризуються тривалими й інтенсивними підняттями та опусканнями, процесами гороутворення, вулканізму.
- Глитну** — вдихну, ковтну.
- Горяч** — спека.
- Гризота** — турбота.
- Газдівство** — господарство.
- Гангринович** (переносно) — псевдонауковець, мутант.
- Ганч** — вада.
- Гратулюю** (лат.) — вітаю, поздоровляю.
- Двірець** (польс.) — вокзал.
- Декади** (грец.) — періоди часу тривалістю десять днів; десятиденки.
- Депонувати** (лат.) — віддавати в депозит, на збереження.
- Детронізація** — тут позбавлення керівництва.
- Децидувати** (лат.) — вирішувати.
- Дисентерія** (грец.) — розлад кишечника; гостра інфекційна хвороба людини; запалення слизової оболонки товстого кишечника, яке супроводиться загальним отруєнням організму, дизентерія.
- Дискретно** (лат.) — роздільно, переривчасто, протиставляється неперервному.
- Дисльокація** (лат.) — розміщення, розташування.
- Диспозиція** (лат.) — тут розпорядження, виконання завдань.
- Діарре** (грец.) — розлад діяльності кишечника.

- Днесь — сьогодні.
 Довжники — боржники.
 Доживотний — пожиттєвий.
 Дозволення — дозвіл.
 Долі Дніпром — донизу Дніпром
 Домів — додому.
 Допера (польс.) — щойно.
 Дорожня — дорожняча.
 Дотикати (польс.) — стосуватися.
 Дохрапався — добрався.
 Духова пустара — духовна пустота.
 Евентуально (лат.) — можливо.
 Еквіпувати до виїзду — тут готуватися до виїзду.
 Екзальтований (лат.) — збуджений.
 Екселенція (з англ.) — превосходительство.
 Екскурзі — екскурсії.
 Експанзія (лат.) — розширення, поширення.
 Експлікація (лат.) — пояснення.
 Експортівка — тут Академія експорту й світової торгівлі.
 Еляборат — робота.
 Есьм — є.
 Жадати — бажати, вимагати.
 Жадна (польс.) — жодна.
 Життєпись — автобіографія.
 Жура — туга, смуток, журба.
 Зааскерувати (лат.) — застрахувати, забезпечити.
 Заведення — установа.
 Завідатель — завідувач.
 Завсіди — завжди.
 Зав'язати (польс.) — заснувати, організувати.
 Заграничних — закордонних.
 Задепонувати — передати на зберігання.
 Задержатися — затриматися.
 „Задерти лаби“ — тут померти.
 Заки — поки.
 Закувертуйте [законвертуйте] — вкладіть в конверт.
 Закупно — купівля.
 Залічка — зарахування; нарахування.
 Залічуючи — заліковуючи.
 Залучник (польс.) — додаток.
 Замикати (польс.) — закривати, закінчувати.
 Занестись теплим — тут похарчуватись теплим, попоїсти теплою.
 Запомога — допомога.
 Затрачанє (польс.) — загублення.
 Затроїла — отруїла, затруїла.
 Застановитись (польс.) — розмірковувати, задуматись.
 Заступити (польс.) — замістити.
 Засягніть язика — замовте слово.
 Захоронка — дитячий садок.
 Захорувати — захворіти.

- Зачоти** — заліки.
- Звернули** — повернули.
- З виїмком** — з винятком.
- Звинятись** — вибачатись.
- Звиняють** — тут змушують.
- Звичайний професор** — вища посада у вищих навчальних закладах Австрії, яка передбачалася штатом. Звичайний професор мав право очолювати кафедру, прирівнювався до ординарного професора у російських вузах.
- Звичайний слухач вузу** — стаціонарний слухач вузу.
- Звиш** (польс.) — більше, понад.
- З віским** — з вагогим.
- Згори** — вповні.
- Здепонувати** (від лат.) — зробити внески, вклади, передати на зберігання кредитним установам грошові суми, цінні папери.
- Здецидуватись** (з лат.) — вирішити, зважитись на щось.
- Здорожіти** — подорожчати.
- Зецер** (нім.) — складач.
- Зимно** (польс.) — холодно.
- Зиск** — тут: виручка.
- Зільник** — гербарій.
- З його** — з нього.
- Зладжених** — виготовлених, приготованих, підготовлених.
- Зложення** — створення.
- Зложити** — скласти.
- Знивідки** — нізвідки.
- Зносини** — відносини, стосунки.
- Зражуватись** — розчаруватись.
- Зробити завод** (польс.) — тут підвести.
- Им'янини** — іменини.
- Ігноранція** — невизнання.
- Ізвозчик** — візник, балагула.
- Ілюзорична** (з лат.) нездійсненна, примарна, уявна.
- Імпозантний** (франц.) — значний, величний.
- Імпонує** (від лат.) — подобається.
- Інкомодувати** (з лат.) — турбувати, утрудняти.
- Інкорпоровані** (лат.) — приєднані, включені.
- Інтервеніювати** (лат.) — втручатися.
- Інтервенція** (лат.) — втручання.
- Інтеренції** — тут: посередництва.
- Інтеренсувати** — бути посередником.
- Інфлюєнка** (з італ.) — грип.
- Кадет** (франц.) — перед офіцерський чин.
- Каждий** — кожний.
- Каламар** — чорнильниця.
- Кант** — кут.
- Квадрувала** — підходила.
- Квестиї** (з лат.) — справи, проблеми.
- Квіт** (франц.) — квітання.
- Квота** (з лат.) — частка, частина, певна норма.
- Кепський** (з польс.) — поганий.

Кермувались — керувались.

Кират — тут інститут, установа.

Кітлі — казані, котлі.

Кліші (франц.) — відбитки.

Кляміфікація (з нім.) — затискування, закріплення.

Коби — тут хоч би.

Кожний — кожний.

Командірований — відряджений.

Командувати — тут командирувати, відрядити.

Комітиву (з лат.) — в спілку, в угоду.

Комплетний (з лат.) — цілковитий.

Комунікат (з лат.) — повідомлення.

Комунікації (лат.) — шляхи сполучення і транспорту, лінії зв'язку.

Конечний — необхідний.

Конзулят (з лат.) — консульство.

Консеквенція (з лат.) — збіг обставин.

Констатація (з франц. і лат.) — встановлення незаперечності існування якогось факту або явища, наявності чогось.

Конто (італ.) — рахунок.

Кон'юктура (лат.) — сукупність умов, стан речей, збіг обставин, що можуть впливати на хід і результат якоїсь справи або процесу.

Котерії (франц.) — кокетування.

Коректа (лат.) — відбиток з друкарського набору, призначений для виправлення помилок; виправлення помилок, помічених на відбитку з друкарського набору.

Кумулювати (лат.) — сполучити, поєднувати; нагромаджувати, накопичувати.

Куфер (нім.) — чемодан, скриня, валізка.

Кшталт (польс.) — подоба, форма.

Лаби — тут ноги.

Лагер — табір.

Ладження — виготовлення, приготування.

Ландтаг (нім.) — виборні представницькі органи в державах, що входили до складу Німецького Союзу, а пізніше Німецької імперії; представницький орган у землях (адміністративно-територіальних одиницях) Австрії і ФРН.

„Лелюм — полелюм!“ — мало-помалу; дуже повільно.

Лепорт — тут: рапорт, звіт.

Лижви — лижі.

Ліжники — тут готелі.

Лікарств — ліків.

Лінюхував — ледарював.

Літувати — перебувати літо, пережити літо.

Ліферант (нім.) — постачальник.

Локальних (лат.) — місцевих.

Локальних знімок — зйомок місцевості.

Лучча — краща.

Люксовий (франц.) — розкішний.

Льокаль (лат.) — приміщення.

Магарац, магараджа, махараджа (санскр.) — великий володар, тут великий доктор чи професор.

Магніфіценція (з грец.) — багата, знатна людина; урядовець; керівник.

Манускрипт (лат.) — рукопис.

Мануфактура (лат.) — ручний обробіток, виготовлення, застаріла назва тканин, продукції текстильної промисловости; промисловість.

Матриця — заглиблена форма для відливання літер, виготовлення набору в набірних машинах. одержання стереотипів.

Меморіал (лат.) — пам'ятна стаття.

Мешкання (з польс.) — квартира, житло.

Мильна — тут помилкова, неправдива.

Мінутах — хвиликах.

Міродатний (польс.) — авторитетний.

Можність (польс.) — можливість.

Мому (польс.) — моему.

Монументальна — ґрунтовна, величезна.

Наглиць (польс.) — спішить.

Нагнітки (польс.) — мозолі.

Надвиш (з польс.) — більше, понад.

Надвишка тексту — збільшення тексту.

Надзвичайний слухач вузу — заочний слухач вузу.

Най — нехай.

На карби — до уваги.

Наклад (польс.) — тираж, затрата.

Накладня — видавництво.

Наклін — нахил.

Наконечне слово — кінцеве слово.

Наконежно — врешті, зрештою.

На низькім поземі — на низькому рівні.

Наставати (польс.) — настоювати.

На тутешнім — в даному.

Начивя — посуд.

Небавом — тут незабаром.

Невіжа — незнання.

Негліжу (франц.) — в ранковому домашньому платті, недбало одягнутому.

Недогідно (польс.) — невідгідно, незручно.

Незвичайний професор — вища посада у вищих навчальних закладах Австрії, яка не включалася до штату вузів. Незвичайний професор не мав права очолювати кафедру.

Незле (польс.) — добре.

Не зробити заводу (польс.) — не підвести.

Не квадрувала — негідходила.

Нендзу (польс.) — нужду.

Неслихано (польс.) — нечувано.

Ніяким робом — ніяким чином.

Нотесик — блокнот.

Ноша — одяг.

Оберрок (нім.) — сюртук.

Обильніце (рос.) — багатше, щедріше, буйніше, розкішніше.

Обіймив — охопив.

Обняти — охопити, взяти, посісти.

Обсадження (польс.) — заміщення.

Обсервація (лат.) — спостереження.

Обтокмити справу — владнати справу.

Обцаси (польс.) — каблуки.

- Означиться** — тут буде повідомлено.
Оказія (*лат.*) — нагода.
Окази — експонати.
О комітыву — тут в контакт.
Опаска (*польс.*) — бандероль, пов'язка.
Опертя — підпора.
Олінія (*лат.*) — добра думка, переконання.
Орудка — дрібна справа.
Осмотрені — доглянуті.
Осторожними — обережними.
Отвертий (з *польс.*) — відвертий, щирий, явний, неприхований, відкритий.
Офензива — наступ.
Оферта (*лат.*) — пропозиція.
- Надолист** — листопад.
Паршиве здоров'я — погане здоров'я.
Пашпорт — паспорт.
Пентади — тут п'ятиденки.
Переперти — просунути.
Перепудився — налякався.
Пересправляв справи — довідувався про справи, дізнавався про справи.
Пильний — невідкладний.
Пиняво — повільно.
Письо (з *польс.*) — тут губи.
Пігулки (*польс.*) — таблетки.
Підрепарувати фінанси — тут надати фінансову допомогу.
Побренькачі — гроші (монети).
Подання (*польс.*) — заява, прохання.
Поземелля — загальний вигляд форми земної поверхні на якомусь просторі (те саме, що терен).
Політок — врожай.
Помір — вимірювання.
Поперти (*польс.*) — підтримати.
Послідніми — останніми.
Поступити — зайти, заїхати.
Потрафлять (*польс.*) — зможуть, зуміють; потраплять.
Потяг (з *польс.*) — поїзд.
Поургувати — повимагати.
Предкладає — прикладає.
Прелемінарії (з *лат.*) — попередня угода.
Прецізний (з *франц.*) — високоточний.
Прилог — додаток.
Принаглили (з *польс.*) — приквапили.
Принайменше — щонайменше, якнайменше.
Причандалі (домашні) — речі, приладдя, знадоби.
Причинятись (*польс.*) — сприяти, брати участь.
Провізорична (з *нім.*) — попередня, тимчасова.
Проволока — зволікання.
Проклемовання (з *лат.*) — проголошення, сповіщення, обнародування.
Проклигав — прожив.
Профорсувати — підтримати.
Пустара — пустка.

- Рата** (*лат.*) — частковий платіж, частина боргового зобов'язання.
- Резиґнують** (з *польс.*) — відмовляються від чогось.
- Рекомпензата** (з *лат.*) — відшкодування, винагорода за будь-що, спосіб припинення зобов'язань зарахуванням зустрічних вимог кредитора й боржника.
- Реляція** (*лат.*) — звіт, повідомлення, донесення.
- Ремунерація** (*лат.*) — винагорода, компенсація.
- Репрезентант** (*франц.*) — представник.
- Репродукція** (*лат.*) — відтворення.
- Респект** (*лат.*) — повага.
- Респектують** (*лат.*) — репрезентують, представляють.
- Реферувати** (*лат.*) — доповідати.
- Ригороз великий** — тут захист докторської дисертації.
- Ригороз малий** — тут екзамен з філософії.
- Ригорозум** (з *франц.* та *лат.*) — твердість, суворість непохитне додержання якихось принципів до дріб'язкової суворості в цьому, тут суворі іспити для одержання вченого ступеня.
- Ріжні** (з *польс.*) — різні.
- Рістня** — рослинність.
- Річи** — речі.
- Розвій** (*польс.*) — розвиток.
- Розгадалися** — передумали.
- Розпучливий** — розпачливий.
- Розслі́дження** — дослідження.
- Руський** — український.
- Саботаж** (*франц.*) — навмисний зрив роботи шляхом прямої відмови від неї.
- Сая** — зал.
- Санітетслайтнант** — санітарний лейтенант.
- Сатисфакція** (*нім.*) — задоволення.
- Свобідний** — вільний, незайманий.
- Сейчас** (*рос.*) — зараз.
- Середники** — засоби.
- Серіо** — серйозно.
- Скаралуца** — шкаралупа, шкаралущина, лушпина.
- Склепи** (*польс.*) — магазини.
- Сконстатував** (*франц.* від *лат.*) — встановив незаперечність існування якогось факту або явища, наявності чогось.
- Скомплятувати** (скомплектувати) (від *лат.*) — підібрати доповнення до певної наперед визначеної кількості предметів, речей.
- Скрипт** (*лат.*) — рукопис.
- Скуток** — скрута, убогість.
- Сли** — якщо.
- Словарці** (*рос.*) — словнички.
- Совміщенню** (з *рос.*) — сумісництву.
- Сочиненій** (*рос.*) — творів.
- Спедитори** (з *лат.*) — службові особи, обов'язком яких є відпралення або супроводження товарів, кореспонденції тощо.
- Співділанню** — співпраці.
- Сплетні** (*рос.*) — плітки.
- Спорікати** — нарікати.
- Справоздання** (*польс.*) — звіт.
- Спровадити** (*польс.*) — провести.
- Стація** (*польс.*) — станція.

- Стачило** (польс.) — вистачило.
Ствір — створіння.
Ступінь — градус.
Стягнути (польс.) — тут зібрати.
Субвенція (лат.) — фінансова допомога.
Суплентура (з лат.) — заступництво вчителя в гімназії.
Сурогат (від лат.) — замітник.
Суть — потрібні.
Схеда — становище.
Схоластика (грец.) — суха, мертва наука, буквоїдство, казуїстика.
Сьвідоцтва — посвідчення.
- Тантієма** (франц.) — одна з форм додаткової нагороди.
Течва — течія.
Техтель-мехтель — обмін, торгівля.
Тикається — торкається.
Титулятура (з лат.) — заголовна сторінка книги.
Трафити (з польс.) — попасти.
Трафом дивним — несподівано, дивним попаданням.
Триби — зубці; тут лещата.
Триместр — три місяці навчального року.
- Убрання** (польс.) — одіж, стрій.
Удержанне — утримання.
Узгляднювати (польс.) — враховувати.
Узискати (польс.) — дістати, одержати.
Узнавати (польс.) — вважати.
Уложив — склав.
Умислово (польс.) — розумово.
Унзерайнер (нім.) — наш брат.
Уповажнювати — доручати.
Управляти — обробляти, вирощувати.
Ургенс (лат.) — вимагач.
Ургувати (лат.) — допомагати, прискіщувати, вимагати.
Урльоп (польс.) — відпустка.
Уродини (польс.) — народження.
Уступи — пункти, заголовки.
Учинності (польс.) — послужливості.
Ушей (рос.) — вух.
- Фалабу** — хвала Богу.
Фенріх — артилерист, обстріляний.
Ферії (нім.) — канікули, відпочинок.
Фільзофічний — філософський.
Фіст — хвіст.
Форсувати (франц.) — прискорювати.
Фрахти (нім.) — вантаж.
Фундувати (нім.) — вкладати капітал, надавати позику.
Футерал (нім.) — футляр.
- Хавка** — тут комаха.
Хамілії — фамілії, тут рідні.
Харага (з франц.) — ядро.

Хвальна — шановна.

Хватить — вистачить.

Хорувати — хворіти.

Ціцерон — вид друкарського шрифту.

Чертив (рос.) — креслив.

Чинш — квартирна плата.

Чільні становища — високі посади.

Чим — тут ніж; чим.

Шибатись по світах — тут: тинятись по світах.

Шлендріану (з нім.) — пустунства.

Шпайс (з нім.) — харч, їжа.

Штудирє — студіює, навчається.

Язда (польс.) — їзда.

Язык — мова.

Ячейка (рос.) — ланка.

АНОТОВАНИЙ СПИСОК АДРЕСАТИВ*

Балей Степан (1885—1952) — доктор філософії і медицини, психолог, вчитель гімназії у Перемишлі, Тернополі, Львові, професор Українського таємного університету, Варшавського університету, дійсний член НТШ. Микулинці, 1918, (2), опубл. 146—147.

Барвінський Олександр (1847—1926) — педагог, історик, громадський і політичний діяч, професор учительської семінарії (1888), радник двору, довголітній член галицької Краєвої шкільної ради (1893—1918), довголітній посол до австрійської державної Ради (1891—1907) й галицького краєвого сейму (1894—1904), член австрійської Палати панів (1917), дійсний член НТШ (1899). Львів, Відень, 1910—1917, (5), опубл. 1—5.

Берндт І. — один із керівників картографічного закладу у Відні „Фрайтаг і Берндт“. 1917—1919, (27), опубл. 217—243.

Білецький Леонід (1882—1955) — історик української літератури, дійсний член НТШ, віцепрезидент ВУАН, доцент Кам'янець-Подільського університету, Українського університету у Львові (1920—1923), з 1923 р. український літератор і директор Українського високого педагогічного інституту в Празі, згодом професор Українського вільного університету. Прага, 1923, (1), опубл. 258.

Войнаровський Євген-Тит (1856—1938) — галицький громадський і економічний діяч, греко-католицький священник, митрат, посол до віденського парламенту від Української націонал-демократичної партії (1907—1911), почесний доктор Української господарської академії, визначний діяч товариства „Сільський господар“ у Львові і його голова (1918—1924, 1929—1936), багато зробив для організації фахової сільсько-господарської освіти українського селянства. Львів, 1918, (1), опубл. 248.

Гайдеріх Франц (?—1926) — географ-землезнавець, представник Інституту географії імперсько-королівської Академії експорту. Відень, 1918, (1), опубл. 212.

Ганкевич Іван — адвокат у Коломиї. Коломия, 1918, (1), опубл. 148.

Ганкевич Лев (1881—1962) — адвокат, оборонець у політичних процесах, журналіст, співредактор газети „Вперед“, голова проводу УСДП, член Ради ЗУНР, після Другої світової війни проживав у США. Львів, 1918, (1), опубл. 149.

Ганслік Ервін — член Інституту дослідження культури у Відні. Відень, 1918, (1), опубл. 214.

Гейєр — представник Науково-дослідного інституту Сходу і країн Близького, Середнього та Далекого Сходу. Відень, 1918 (1), опубл. 252.

* Список охоплює усіх адресатів, з якими листувався С. Рудницький продовж 1901—1936 рр. Їх листи публікуються у збірнику. У списку подані прізвище та ім'я кожного адресата (якщо воно відоме), короткі відомості про нього, взяті з довідкової літератури або зі змісту листа на час його написання. Після крапки подано місце та рік написання листа чи листів. Якщо листування тривало упродовж багатьох років, подаються тільки крайні дати листування. Далі у дужках вказується загальна кількість листів, а після „опубл.“ порядкові номери листів, вміщених у збірнику. Якщо листів багато і вони стоять поруч, то подаються їх крайні номери.

Горбачевський Іван (1854—1942) — біохімік, епідеміолог, громадський і політичний діяч, професор Празького університету (1883—1917), його ректор (1902—1903), член Найвищої державної санітарної ради в Австрії (1906—1917), перший австрійський міністр здоров'я (1917—1918), професор хімії, ректор УВУ у Відні, згодом у Празі, дійсний член УАН, почесний член НТШ. Прага, 1925, (2), опубл. 128—129.

Грушевський Михайло (1866—1934) — історик, громадський і політичний діяч, літературознавець, соціолог, письменник, член НТШ з 1894 р., ВУАН з 1923 р., АН УРСР та АН СРСР з 1929 р. Львів, 1901—1913 (27), опубл. 6—32.

Гужковський К.П. — Островець, 1918, (1), опубл. 150.

Дністрянський Станіслав (1870—1935) — правник, видавець, професор цивільного права в університетах Львова, Праги, ректор УВУ (1922—1923), член ВУАН, голова Товариства українських правників, автор проекту Конституції ЗУНР, дійсний член НТШ з 1899 р., бувший посол австрійського парламенту. Відень, 1918, (2), опубл. 151—152; 1926—1932, (38), опубл. 33—70.

Дольницький Мирон (1892¹—1968). Народився у с. Гологори Золочівського повіту, географ і педагог, доктор філософії, дійсний член НТШ, старшина УГА, з 1920 р. на еміграції у Чехо-Словаччині. Професор Українського вільного університету, доцент географії Українського високого педагогічного інституту в Празі. Промованій на доктора філософії у 1925/1926 шкільному році. У 1928—1929 рр. — продекан математично-природничого факультету, а в 1930—1931 рр. — секретар професорської Ради УВПІ в Празі. З 1940-х років проживав у США (Детройт). Відень, Біліц, 1918, (3), опубл. 153—155.

Дорошенко Володимир Вікторович (1879—1963) — громадський і політичний діяч, член УСДРП (до 1911 р.), бібліограф, літературознавець, працівник бібліотеки НТШ (1908—1944), з 1937 р. — її директор. З 1944 р. в еміграції у Філадельфії (США). Прага, 1923, (2), опубл. 71—72.

Дрогомирецький Григорій (1889—1958) — кліматолог, гідролог та педагог, учень С. Рудницького, навчався у Карловому університеті та в Українському вільному університеті в Празі. Після повернення у Галичину працівник банку в Українській кооперації, викладач історії у Рогатинській гімназії Українського педагогічного товариства „Рідна школа“ аж до 1942 р., викладач у Коломийській гімназії, далі у середній школі № 1, член НТШ. Прага, 1926, (1), опубл. 73.

Дьорнер Ергард — із Північної Франції, 1918, (1), опубл. 156.

Енгельгорн Й. — видавець і книгар у Штутгарті. Штутгарт, 1918 (2), опубл. 182, 244.

Еренпрайс М. — редактор „Bibliothek der nationen“. Стокгольм, 1918, (2), опубл. 157.

Єнсен Альфред (1859—1921) — письменник, шведський славіст, дійсний член НТШ, популяризатор слов'янської літератури в Скандинавії. Перекладав поезії Т. Шевченка шведською мовою, автор кількох популярних студій про нього. У травні 1915 р. Наукове товариство імені Шевченка на еміграції оголосило за винагороду конкурс на написання кращої біографії Т. Шевченка, але конкурс не вдав. Надійшла лише одна праця про поета, і 1916 р. накладом товариства у

¹ ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 26.

Відні вийшла книга А. Єнсена „Тарас Шевченко“. З історичної тематики видано монографію „Мазепа“ (1909), розвідки про гетьмана П. Орлика і родину Войнаровських у „Записках НТШ“ т. 147 та інші. Вийшло ряд збірок „Українці“ шведською мовою у серії „Bibliothek der nationen“ (1921). А. Єнсен підтримував постійний контакт з українськими науковими установами і реферував українські наукові новини у шведських журналах. Стокгольм, 1918, (4), опубл. 157—160.

Животько А. — секретар професорської Ради Українського високого педагогічного інституту імені М. Драгоманова у Празі. Прага, 1923, (1), опубл. 238.

Заклинський Богдан Романович (1886—1946) — фольклорист, учитель народних шкіл у Галичині і на Закарпатті, автор шкільних підручників, дитячий письменник. Відень, 1916 (1), 1918 (1), опубл. 74, 161.

Залісберг Пауль — професор Німецько-українського інституту з вивчення економіки і культури у Мюнхені. Мюнхен, 1918 (1), опубл. 254.

Капій Мирослав (1888—1949) — учень С. Рудницького, письменник, перекладач і викладач гімназії у Тереховлі. Страховіце (Польща), 1918, (1), опубл. 162.

Козак Володимир — учитель української гімназії та учительського інституту у Вінниці на Поділлі, учень С. Рудницького. Покинборода, (1), опубл. 163.

Колесса Олександр (1867—1954) — мовознавець, історик літератури, громадський і політичний діяч, фольклорист, поет, дійсний член НТШ, професор Львівського, Віденського університетів, Карлового університету у Празі. Віце-президент Загально-Української культурної ради. Львів, 1918, (1), опубл. 210.

Кребс Норберт (1876—1947) — німецький географ, учень А. Пенка. Працював у Відні, Вюрцбурзі, Франкфурті-на-Майні, Фрайбурзі та Берліні. Проводив великі експедиції на Балканах, у Єгипті, Індії та інших країнах, досліджував карст, атмосферні процеси, географію населення, інші методологічні проблеми географії. Член АН у Берліні. Вюрцбург, 1918, (3), опубл. 164—166.

Кревецький Іван (1883—1940) — історик, дійсний член НТШ, директор бібліотеки НТШ (1905—1914), редактор журналу „Стара Україна“ (1924—1925), старший бібліотекар Національної бібліотеки при АН України у Києві, заступник голови Комісії з історії мистецтв. Відень, 1916—1918, (5), опубл. 167—171.

Крип'якевич Іван (1886—1967) — доктор філософії, історик, академік АН УРСР (1958), дійсний член НТШ (1911), голова Історично-філософської секції, професор гімназії у Жовкві, колишній професор українського університету в Кам'янці-Подільському, редактор „Записок НТШ“ (1934), професор Львівського університету (1939), директор Інституту суспільних наук у Львові (1953—1962). Харків, 1927—1930, (11), опубл. 75—85.

Крушельницький Антін Володиславович (1878—1937) — письменник, педагог, громадський і політичний діяч, колишній міністр освіти ЗУНР, редактор „Нових шляхів“ (1929—1933), у 1934 р. виїхав до УРСР. Того ж року заарештований, у 1935 р. засланий на Соловки, 1937 р. розстріляний разом з родиною. Відень, Прага, 1920, 1926, (2), опубл. 86—87.

Левіцький Володимир Йосипович (1872—1956) — математик, професор Львівського університету, науковий секретар, а з 1932 по 1935 — голова НТШ, член

міжнародного товариства математиків у Палермо (1909) і німецького у Липську, член франц.узького математичного товариства (Париж, 1927), член польських любителів астрономії. Львів, Харків, 1918, 1927, (2), опубл. 88, 172.

Литвинович Й. Відень, 1920, (1), опубл. 174.

Ляйтер Герман — географ, професор Віденського університету, член Географічного товариства у Відні. Відень, 1918, (1), опубл. 173.

Марків Лев — зоолог, педагог. Тарнава Вижна поблизу Турки, 1918, (1), опубл. 175.

Мерц Альфред (1880—1925) — географ і океанограф, учень Пенка, з 1921 р. директор Інституту океанографії у Берліні. Працював у ділянці фізичної географії і океанографії. Берлін, 1918, (2), опубл. 176—177.

Миколаєвич Яків — учитель у Тернополі. Тернопіль, 1918, (1), опубл. 178.

Німчук Іван (1891—1956) — громадський діяч і журналіст, дійсний член НТШ, співредактор щоденника „Нове слово“ (1912—1914) у Львові. Редактор „Відродження України“ (1918) і „Українського прапора“ (1921—1923), „Краківських вістей“ (1942—1944), редактор книжкових видань і альманахів. Жив на еміграції у Німеччині й Канаді, помер у Едмонтоні. Автор численних статей і розвідок з історії, культури. Відень, 1918, (2), опубл. 183—184.

Огоновський Володимир Петрович (1896—1970) — доктор природознавства, призваний до австро-угорської армії, звідки перейшов до Українських січових стрільців, брав участь у видавничтві часопису „Самоохотник“. З 1926 р. працював у редакціях журналів „Світло“, „Сила“, „Наша земля“, „Наша Батьківщина“ та в головній редакції першої Української загальної енциклопедії, виданої 1936 р. у Львові. Дійсний член НТШ (1937). З 1939 р. очолював сектор статистичного управління Львівського облікконкому. З 1940 р. старший науковий співробітник відділу економіки АН України у Львові, з 1944 р. очолював відділ економіки АН України у Львові, а з 1946 р. працював у відділі економіки АН України у Києві. З 1947 р. доцент Львівського торгово-економічного інституту. Упродовж 1952—1970 рр. старший науковий співробітник Інституту суспільних наук у Львові. Богдан-Прага-Харків, 1926—1927, (9), опубл. 89—97.

Отамановський Валентин (1893—1964) — історик права, бібліограф, український громадський діяч, один із засновників культурологічного видавництва „Вернигора“, співробітник журналу „Шлях“, видавництва „Українська школа“, директор Вінницької філії Всенародної бібліотеки України при ВУАН і Кабінету виучування Поділля, співробітник ВУАН. Заарештований і засуджений у процесі Спілки Визволення України (1930). Після заслання (1936) працював в багатьох вищих навчальних закладах у Ленінграді, Краснодарі, Ташкенті, Сімферополі, Саратові, Харкові. На схилі літ повернувся у Київ. Київ, 1918, (4), опубл. 185, 207—209.

Палатинський Володимир — учитель Берегівської гімназії. Прага, 1925, (1), опубл. 98.

Панейко Василь (1883—1956) — громадсько-політичний діяч і журналіст, редактор журналу „Молода Україна“ (1905), співробітник „Діла“ і його редактор, заступник голови ЗУНР (1920), кореспондент „Діла“ у Франції. Київ, 1918, (1), опубл. 186.

Паслер Ірма — представник Науково-дослідного інституту Сходу і країн Близького, Середнього та Далекого Сходу. Відень, 1918, (1), опубл. 253.

Пенк Альбрехт (1858—1945) — німецький географ, доктор філософії (з 1878 р.). Навчався у Лейпцігському університеті. Працював у Саксонському геологічному красназвочному інституті, Мюнхенському університеті. Професор географії у Віденському університеті (1885—1906). Ординарний професор Інституту географії і океанографії Берлінського університету (1906—1927), його ректор (1918—1919), почесний член АН у Відні (1939), дійсний член НТШ (1924). Займався географічними дослідженнями льодовикового періоду. Берлін, 1918, (1), опубл. 187.

Пертес Фрідріх Андреас — співробітник „Bibliothek der nationen“. Гота, 1918, (2), опубл. 188—189.

Раковський Іван (1874—1949) — антрополог і зоолог, педагог, голова НТШ, громадський і політичний діяч, редактор УЗЕ (1930—1935). Опака (п[ошта] Підбуж), Харків, 1918, 1929, (3), опубл. 99, 190—191.

Роздольський Йосип (1872—1945) — галицько-український етнограф, класичний філолог, перекладач, дійсний член НТШ (1930), викладач у гімназіях Коломиї, Перемишля, Львова. Співпрацював з І. Франком, В. Гнатюком, Ф. Колесою, С. Людкевичем. Львів, 1918, (1), опубл. 192.

Романчук Юліан (1842—1932) — галицько-український політичний і громадський діяч та письменник, журналіст, педагог, дійсний член НТШ, один із творців новітнього українського відродження Галичини, засновник товариства „Просвіта“ й НТШ, голова „Просвіти“ (1896—1906), засновник і співробітник „Діла“, посол до галицького сейму і віденського парламенту, під час Першої світової війни голова Української культурної ради у Відні. Львів, 1918, (1), опубл. 210.

Рудницька (Шенкер) Сибілла (1881—1918) — дружина С. Рудницького, донька офіцера зі Стрия, вчителька із с. Корманічі на Перемисьщині, засновник і голова Товариства опікунів над дітьми та молоддю. З її ініціативи було засновано вісім так званих „охоронок“ — дошкільних закладів. [Відень], б/д, (1), опубл. 100.

Рудницький Денис (Дедик) — родич С. Рудницького. Відень, 1920, (1), опубл. 101.

Рудницький Іван — син Теодора (1887—1951), громадський і військовий діяч, діяльний член таємного Військового комітету у Львові, який підготував перебрання влади від австрійської адміністрації у листопаді 1918 р. у Галичині, особисто перебрав командування корпусом у Львові, сотник УГА, військовий відпоручник диктатора Є. Петрушевича у Відні, згодом у Празі — керівник УВО у Чехо-Словаччині, з 1927 р. адвокат у Львові. Помер у Німеччині в Гекстері. Львів, 1918, (1), опубл. 193.

Сінгалевич Володимир (1880—1945) — походив з німецького роду Шіллінгів, за фахом суддя, громадсько-політичний діяч, посол до австрійського парламенту (1911—1918) і галицького сейму (1913—1918), заступник голови Бойової управи УСС у Відні (з вересня 1914 р.), представник ЗУНР у Відні (1919—1923), директор Земельного банку у Львові (1930—1939), помер на еміграції в Австрії. Відень, 1918, (2), опубл. 194—195.

Скрипник Микола Олексійович (1872—1933) — політичний і державний діяч, член ВУАН, академік, народний комісар освіти, директор Українського інституту марксизму-ленінізму. Харків, 1927, (3), опубл. 102—105.

Ставничий Богдан (1885—1979) — педагог, громадський діяч, вчитель української гімназії „Рідна школа“ у Яворові (1911—1923), її директор (1922—1923), вчитель

в українській державній гімназії у Перемишлі, керівник української гімназії у Холмі (1940—1944), директор української гімназії в таборі Бад-Верісгофен (Німеччина) (1945—1948). З 1950 р. у США. Яворів, 1918, (1), опубл. 196.

Струк Василь — директор бюро Краєвого товариства „Сільський господар“ (1909—1918). Львів, [1918], (1), опубл. 248.

Студинський Кирило Йосипович (1868—1941) — видатний суспільний діяч, учений, письменник, педагог, дійсний член НТШ у Львові (1899), член віділу товариства „Просвіта“ і редактор його видань, член Крайової шкільної ради у Львові, голова НТШ (1923—1932), голова „Учительської громади“ у Львові, член Комісії у справах заснування Українського університету, академік ВУАН. Львів-Прага-Харків, (4), опубл. 106—109.

Томашівський Степан (1875—1930) історик, археограф, публіцист, політик, дійсний член НТШ (з 1899 р.), доцент історії України у Краківському університеті (з 1928 р.), голова НТШ. Відень, 1916—1917, (7), опубл. 110—116.

Туца Осип — заступник вчителя у Коломийській гімназії. Бережани, 1918, (1), опубл. 197.

Федів Ігор (1895—1962) — галицько-український громадський діяч, географ, педагог, видавець, один із засновників товариства „Січ“ у Києві (1918), вояк УСС (1914—1919), далі на еміграції, а з 1929 р. у Львові, співробітник Української Загальної Енциклопедії, член дирекції Українського видавничого інституту у Львові (1940—1945). Після Другої світової війни на еміграції у Німеччині, Тунісі, з 1951 р. у Монреалі. Київ, 1918, (1), опубл. 206.

Фішер Едвард — полковник, комендант буковинської жандармерії. Відень, 1918, (1), опубл. 198.

Фрайтаг — один із керівників картографічного закладу у Відні „Фрайтаг і Бернд“. 1917—1919, 1920, (30), опубл. 174, 208, 209, 217—243.

Хабурська Н. — племінниця С. Рудницького із Мартинова-Нового біля Букачівців. Мартинів-Новий, 1918, (1), опубл. 199.

Чайковський Микола (1877—1976) — математик і педагог, дійсний член НТШ (з 1913 р.). У 1930 р. репресований, згодом професор у Казахстані і Львові. Син Андрія Чайковського — письменника, громадського діяча, адвоката, одного з організаторів УСС, голови Товариства письменників і журналістів імені І. Франка. Чорна, Рава, 1918, (3), опубл. 200—202.

Щурат Василь (1871—1948) — педагог, літературознавець, поет, фольклорист, перекладач, дійсний член НТШ, академік ВУАН, з 1939 р. професор Львівського університету і директор ЛНБ АН УРСР. Відень, Кобиліволоки, п. Янів од. Тереховля, 1915, 1918, (2), опубл. 117, 203.

Яковлів Григорій — Володимир-Волинський, 1918, (1), опубл. 204.

Ястреба Федір (1898—?) — працівник ВУАМЛІНу*. Харків, (1), опубл. 124.

* Всеукраїнська асоціація марксистсько-ленінських науково-дослідних інститутів (1931—1936).

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

- Август Миллер — див. August Müller
 Адам С. 258
 Алепо О. 124
 Альмаджа 140
 Антонович Володимир 12
 Антонович [Дмитро] 158—160
 Анучин [Дмитро Миколайович] 17
 Арнгейм Фріц (Arnheim Fritz) 188
 Атамановський — див. Отамановський
 Ахмед Емін (Achmed Emin) 188
- Баб'як** [Василь Васильович] 42, 57, 73, 92, 104
 Багалій Дмитро Іванович 75, 78, 80
 Балей Степан 146, 147, 191
 Барвінський Богдан 5, 72
 Барвінський Олександр 1—5, 72, 197
 Барвінські 72
 Бережницький Кіко 35
 Бережницькі 35
 Берман 143
 Берндт І. 217—244
 Бессаріоне — див. Bessarione
 Білецький Л. 258
 Бімбелес — див. Рудницький Лев Степанович
 Блюм 112
 Бляйхштейнер (Bleichsteiner) 254
 Боба 100
 Богдан — див. Барвінський Богдан
 Богомалець Олександр 66
 Богун 100
 Боплан, 145
 Брандт 94
 Брюкнер (Брикнер, Брікнер) Едуард 5, 7, 140, 142, 176, 225
 Буждиган [Іван Васильович] 92, 104
 Булаховський 141
 Буцура [Василь Васильович] 46, 52, 56, 57, 73, 92, 104, 124
- Вагнер** М. 93, 140
 Василенко Микола Прокопович 36, 37, 40, 45, 49, 52
 Василько [Микола] 153, 198
 Ведула 124
 В. Лев — див. Левицький Володимир
 Величко Віктор 65
- Величко Григорій Іванович 65, 105, 124, 144
 Венгринович Роман 33
 Вернер 142
 Веселовський Тит 179
 Вишиваний Василь [Габсбург-Лотрінген Вільгельм] 153
 Віллі 33, 36, 38—41
 Воблій Констянтин 99, 105
 Вовк Федір 6, 36, 60, 122
 Возняк Михайло 72, 81, 110, 183, 191
 Войнаровський Тит 249
 Войцеховський 142
 Волощак Й. [Остап] 30, 191
- Габакуки** 60
 Гаврилова [Наталія Сафронівна] 124
 Гавуки — див. Рудницька Ірина та Рудницький Лев Степанович
 Гайдеріх (Гейдеріх, Heiderich) 94, 176, 212
 Ганкевич І. 148
 Ганкевич Л. 149
 Ганслік Ервін (Hanslik Erwin) 213, 214
 Гартман Людо Моріц (Hartman Ludo Moritz) 188
 Гассінгер (Hassinger) 176, 223
 Гаусгофер 105, 122
 Гауч 114
 Геблер — див. Gaebler
 Гейер (Geyer) 252
 Герасимчук Василь 58
 Геттнер Альфред 140
 Гехтер Максим 33
 Гильченко (Гільченко) [Микола] 17
 Гірчак 105
 Гнатюк Володимир 10, 76, 158, 159, 160
 Голинський [Михайло] 150
 Горбачевська Генаїда (Гениса) 54
 Горбачевський Іван 33, 56, 128, 129
 Гординський Ярослав 72
 Гордон Володимир 37
 Гофман Йозеф [Jozef Hoffman] 213
 Гребняк 145
 Гржибовський — див. Grzybowski
 Гризун — див. Рудницький Лев Степанович
 Грінченко Б. 124

- Громанн (Grohmann) 180, 253
 Громницький Ізидор 117, 197
 Грушевський Михайло Сергійович 6—
 32, 36, 85, 94, 109, 158—160
 Грушевський Олександр
 (Грушівський) 16—18, 36
 Гужковський К. П. 150
 Гула Федір Іванович (Патріярх) 73,
 91, 92, 94, 97, 104
 Гумбольдт (Humboldt) 93, 140
 Гупаловський М. 73
- Геринович Володимир 1, 21, 57, 105, 140
 Граве [Дмитро] 36
- Данеш 140
 Даниловський М. 124
 Дашкевич С[тепанія] 122
 Девіс 140
 Демартон (Де Мартонне, De Martonne)
 45, 140
 Дембінський 142
 Денис Рудницький — див. Рудницький
 Денис
 Дзібулко — див. Дністрянський
 Станіслав
 Дідуник 35, 45, 92
 Дмитрів 124
 Дн. — див. Дністрянський Станіслав
 Станіславович
 Дністрянська Софія (Зося) 33—70, 88, 97
 Дністрянський Станіслав
 Станіславович 70, 91, 99, 100, 102, 128,
 129, 151, 152, 172, 188, 211
 Дністрянські 33—70
 Дольницький Мирон Андрійович 40, 41,
 91, 92, 94, 99, 104, 153—155
 Дорошенко Володимир (Volodymyr
 Dorosenko) 71, 72, 89, 147, 191
 Дригальський 105, 122
 Дрогомирецька Софія 73
 Дрогомирецький (Дрогомирецький)
 Григорій 73, 87
 Дубняк К. 138, 140
 Дуб'янський В. 167
 Дунгерн (Freiherr von Dungern) 188
 Дуніковський 142
 Дьорнер Ергард (Dorner E.) 156
- Еґлі І. Я. — див. Egli J. J.
 Енгельхорн Й. (Engelhorn J.) 182, 244
 Еренпрайс (Ehrenpreis M.) 157
- Енсен Альфред (Jensen Alfred) 157—
 159
 Ефремов [Сергій] 36, 45, 158, 159, 160,
 204
- Ж**елехівський 93
 Животько А. 258
 Жук А. 194
 Журківський 124
- Заболотний 60
 Заклинський Богдан 74, 161
 Заклинські 74
 Залвісберг (Salvisberg V. S.) 254
 Залізник 145
 Залозецький Роман (Залозецкий,
 Залозіцкий) 254
 Зацерковний 145
 Зігер (Sieger) 176
 Зіхман 121
 Зося — див. Дністрянська Софія
 „зросляк“ — див. Рудницький Лев
 Степанович
 Зубер 142
 Зюс 142
- Іван 179
 Іван — див. Рудницький Іван
 Іванчук М. М. (Іванчук) 37, 57, 91, 92, 93,
 94, 104
 Івановський [Олексій] 35, 94
 Івасюк Іван (син Олекси) 193
 Ів. Калинович — див. Калинович Іван
 Ілько Ц. 92
- К**аканії — див. Охримович Емілія та
 Охримович Іван
 Калинович Іван 92
 Калюжний Наум 33, 90, 95
 Камочар — див. Рудницький Юрій
 Капій Мирослав 162
 Катон Марк Порцій 68
 Катря, Катя 60
 Квітка [Климент] 36
 Кінций 89
 Клібт Густав (Gustav Klibt) 213
 Кобзей (Сіяк) Степанія 105, 124
 Козак В. 163, 175
 Козицький [Пилип] 39, 42
 Козловський Всеволод 205
 Кокорудз Еліаш (Кокорудза Ілля) 151,
 249

- Кокошко Оскар (Oskar Kokoshko) 213
 Колесса Олександр 5, 56, 81, 128, 129,
 142, 210, 252, 255
 Конар Федя (Кон Фелікс) 49
 Коник 105, 124
 Копач [Іван] 197
 Коперніцький [Коперницький Ізидор
 (Kopernicki)] 17
 Коренець Денис (Дизько) 58
 Корибутяк 2
 Косак Іван 43
 Кость — див. Левицький Кость
 Котович Петро 56, 69
 Коцюбинський [Юрій] 37
 Король Іржі 33—35
 Красівський Л. 124
 Кребс Норберт (Krebs Norbert) 7, 105,
 119, 164—166, 176, 182
 Кревецький Іван 72, 168—171, 184
 Криворотченко 124
 Криловський 190
 Кримський [Агатангел] 36, 45, 56
 Крип'якевич Боплян 145
 Крип'якевич Іван (Іванчик) 58, 74, 75,
 77—85, 99, 109, 117, 145, 183, 191,
 209
 Крнчіч Й. 219, 222, 224—228, 231—240,
 241
 Кройцбург Микола 7, 105, 122
 Кручківич 142
 Крушельницький Антін 86, 87, 118,
 191, 206
 Кубійович В. 191
 Кудін 124
 Кузеля [Зенон] 191
 Кулик [Іван] 40
 Куницький, о. 101
 Кунцер Георг (Georg Kunzer) 188
 Курило О. 124
 Кутинський Іван 56
 Кюттлер Едмунд (Edmund Kuttler) 213
- Ландо Ісаак 105, 124
 Ле — див. Рудницький Лев Степанович
 Лев — див. Рудницький Лев
 Левицька Геніса (Левицька Генаїда) 56
 Левицький Володимир 72, 88, 172
 Левицький Володимир Лукич [Василь
 Лукич] 5
 Левицький Кость 112, 113, 115, 255
 Ледар — див. Рудницький Лев
 Степанович
 Леманн (Lehmann) 222, 256
- Лесь — див. Рудницький Лев
 Степанович
 Леон (Леонко) — див. Рудницький Лев
 Львович
 Лепкий Б. 191
 Липинський В.
 Липський [Володимир Іванович] 36
 Литвинович Й. [Litwinowitsch I], 174
 Лозинський Михайло 45, 56
 Ляйтер Германн (Hermann Leiter) 35, 38,
 40, 173, 256
 Льонер Ф[ердинанд] 37, 40, 60
- Магарац — див. Дольницький Мирон
 Андрійович
 Мадейський 151
 Макаренко А. Г. 86
 Малик Е. 124
 Маріянцьо — див. Дорошенко
 Володимир
 Марків Лев 175
 Марочканич 123, 141
 Матюшенко 33
 Махачек 176
 Мацієвич К. 33
 Мацієвська Емілія 63
 Медведський (Медвецький)
 [Недзведзький] 89, 130
 Мельник Микола 124
 Мельник Михайло 36, 37, 39, 40, 42,
 45, 72
 Меринда Василь Іванович 73, 92, 104
 Мерц Альфред (Merz A.) 164, 176,
 177, 245
 Микитюк 2, 192
 Микола — див. Чайковський Микола
 Миколаєвич Яків 178
 Миллер А. (Müller August) 99
 Михайло 112
 Мілька — див. Рудницька Емілія
 Міхур Юрій 56
 Москаленко Павло Денисович 124
 Мошелесова Юлія (Мошеляк) 34, 35
 Мошинський [Євген] 149
- Н. П. — див. Огоновська Наталія
 Петрівна
 Нагель Гюго (Nagel Hugo) 257
 Надя 196
 Назаріїв [Олекса] 26
 Наконечний 124, 141
 Невестюк 145
 Нев'яданський 112

- Недїлка Володимир 163
 Николайчук Катерина 111
 Нідерле 144
 Німчинов 124, 141
 Німчук Іван 169, 170, 183, 184
 Носов [Анатоль] 36
- Обергуммер 142
 Огієнко Іван 176
 Огоновська Наталія Петрівна 90
 Огоновський Володимир Петрович
 86—94, 104
 Олекса — див. Івасюк Олекса
 Олесницький Євген 113
 Олесь Олександр [Кандиба Олександр]
 56
 Онціуль (von. Onciul) 188
 Оріся — див. Рудницька Ірина
 Осмак К. 124
 Отамановський 170, 174, 183, 185, 201,
 207—209
 Охримович Емілія — див. Рудницька
 Емілія
 Охримович Іван 33, 35, 39, 43, 80, 89,
 92, 94, 97, 130
 Охримович Осип 31
- Палатинський Володимир 98
 Панейко В. 158, 160, 186, 206, 209
 Панков Володимир 209
 Панькевич [Іван] 40, 46, 56, 69
 Паньчишин [...] 191
 Парахом'яківна Александра 163
 Партицький 93
 Паслер Ірма (Pasler Irma) 253
 Пастернак 191
 Патріярх — див. Гула Федір Іванович
 Пашкевичівна (Пашкевич С.) 122, 175
 Пежанський Григорій 117
 Пенк Альбрехт (Penck A.) 7, 91, 94, 102,
 122, 140, 142, 164, 176, 187, 245
 Пертес Фрідріх Андреас (Friedrich
 Andreas Perthes)
 Пертес Юстус 122
 Петерман 94
 Петрушевич Євген 255
 Пілей 142
 Покорний Юліус (Pokorny Julius) 188
 Полянський Юрій (Юрко) 72, 75—81, 85,
 89, 93, 99, 122, 130, 191
 Полянські 156
 Потійчук 33, 90
 Приходько [Антін] 35
- Продкницький 11
 Процакевич [Мирон] 40, 91
 Птуха [Михайло Васильович] 36, 37
 Пуба — див. Рудницька Ірина
 Пуркіне К. 135
- Р. — див. Рудакевич Іван
 Радова (Горбачевська) 40
 Райс 100
 Раковський Іван (Іванцьо) 36, 39, 71, 72, 75,
 77, 80, 81, 85, 89, 92, 96, 124, 190, 208
 Раковські 80
 Рейнгорд 94
 Реман Антоні (Регман) (Rehman Entoni)
 7, 93, 142
 Різниченко [Володимир Васильович]
 12, 83, 119
 Ріттер 124, 141
 Ріттер Карл 140
 Ріттер фон Садер-Рофелден [Viktor
 Ritter von Sader-Rohrfelden] — 212
 Ріттих 144
 Ріхтгофен 94, 140
 Роздольський Осип 191
 Романчук Ю. 210
 Ромер Євгеніуш (Romer Eugeniusz) 7,
 9, 225
 Рудакевич Іван 3
 Рудницька Емілія (Охримович,
 Голубовська) 33, 35, 39, 43, 47,
 55—65, 68—70, 77, 92, 97
 Рудницька Ірина (Оріся) 33, 35, 37—
 63, 69, 85
 Рудницька Сибїлла — див. Шенкер
 Сибїлла
 Рудницький (Боба) 100
 Рудницький Денис 2, 98, 100, 101
 Рудницький Іван 193
 Рудницький Лев (Леон, Хома) 33, 39, 60,
 65—67, 69
 Рудницький Лев 142
 Рудницький Лев Степанович 33, 35, 36,
 38—52, 54—62, 64, 69, 85, 112
 Рудницький Юрій 39, 60, 61, 67, 79,
 80, 89, 93, 100, 130, 197
 Ряппо [Ян Петрович] 35, 142
- Саєвич 89
 Сакович Е. 33
 Сваровський 176
 Свобода 38
 Семирадський (Siemiradzki) 93—96, 142
 Сенчина [Володимир Іванович] 36, 37

- Сибілла — див. Шенкер Сибілла
 Синдик 101
 Сінгалевич Володимир 115, 194, 195
 Сінгалевич Йосип 153
 Сірій Юрко — див. Тищенко Юрій
 Скїрка 56
 Скоропис 158
 Скрипник Микола Олексійович 43,
 102—105, 124
 Скрипник Трохим Ананійович 139
 Смаль-Стоцький Степан 33, 128
 Солнцев Сергій 44
 Срезневський [Борис] 36
 Ставничий Богдан 196
 Стась (Стах) — див. Дністрянський
 Станіслав Станіславович
 Степанів-Дашкевич Олена 122
 Стрийко Денис — див. Рудницький
 Денис
 Струк Василь 248
 Струтинський 169, 183
 Студинський Кирило 58, 72, 106—109,
 129, 130, 197
 Сулима 141
- Т.** — див. Тупа Осип
 Талько-Гринцевич 17
 Танашевич 122, 139
 Таторіні (Tattorini) 101
 Ташек (Tasek J.) 35, 36, 37
 Тимченко [Євген Костянтинович] 36
 Тищенко Юрій 40, 41
 Тілло 225—229
 Томашівський С. 100—116, 145, 197,
 202, 211
 Торнау 208
 Трильовський Кирило 255
 Труш 113
 Тупа Осип 197
 Тутковський [Павло Апполонович] 36,
 124
- Уліг В.** 7, 142
- Федів Ігор Степанович** 73, 91, 92, 104,
 206, 207
 Федь (Фезуньо) — див. Швець Федір
 Фехтнер (Fechtner T.) 50—53
 Філіпзон 140
 Фінкель 142
 Фішер 100
 Фйолоров 124
 Флорінський 144
- Форстер (Forster) 176
 Фрайгер фон Дунгерн 188
 Фрайтаг 174, 208, 209, 217—243
 Франки-Гінтер 145
 Францев 144
- Хабурська Н. 199
 Хмельницький 75
 Хома — див. Рудницький Лев Львович
 Хомик 183
- Цвіклінські** 142
 Цегельський Лонгин 113, 159, 191
 Цивир Е. (Zivier E.) 188
 Цоль (Zoll) 151, 197
- Чабак** 145
 Чаговець 170
 Чайковський Микола (Чайківський)
 124, 146, 147, 154, 191, 200, 201,
 202
 Чубатий 110
- Шапонал** 219
 Шараневич 72, 142
 Шафарик 144
 Швамбера 34, 35, 135
 Швець Федір 56, 91
 Шевченко 124
 Шенкер 35, 39, 89
 Шенкер Сибілла 35, 68, 100, 155, 198
 Шептицький 115
 Шимко 192
 Шмітгеннер 140
 Штіллер (Stieler) 223, 225, 229, 231
 Шумський [Олександр] 35
- Щоголів І.** 124
 Щурат Василь 72, 117, 177, 191, 203
- Юберсбергер (Übersberger)** 215, 250, 253
 Юраш (Jurasz) 250
 Юрко — див. Рудницький Юрій
 Юрцьо — див. Полянський Юрій
- Яворський (Мацюс) [Матвій Іванович]**
 35, 40, 42
 Яковлів Грицько 204
 Якушевич 57
 Яната О. 124
 Яримович 156
 Ястреб 124

- Achmed Emin — див. Ахмед Емін
 Andreas Hemberger 208
 Andree 94
 Arnheim Fritz — див. Арнгейм Фріц
 Arrhenius 93, 95—97
 August Müller 102
- Bessarione 72
 Bleichsteiner — див. Бляйхштейнер
 Brandt 94
 Brunhes 94
 Brückner — див. Брюкнер
 Buschau 94
- Chisholm 94
- Darwin 93
 Darwin-Ruhl 91, 93, 95—97
 D'Ecker (Deckert) 93
 De Martonne 43
 Dix 94
 Dorner Erhard — див. Дорнер Ергард
 Dorosenko Volodymyr — див. Дорошенко
 Володимир
 Dubois-Kergomard 94
 Dungen (Freiherr von Dungen) — див.
 Дунгерн
- Eckert 94
 Edmund Küttler — див. Кюттлер
 Едмунд
 Egli J. J. 102
 Ehrenpreis M. — див. Еренпрайс
 Engelhorn J. — див. Енгельхорн Й.
 Erwin Hanslik — див. Ганслік Ервін
 Eugen Petruszewicz — див. Петрушевич
 Євген
- Fechner T. 93
 Forster 176
 Friedrich 94
- Gaebler 93, 221
 Gautch — див. Гауч
 Geistbella 208
 Geyer — див. Гейер
 Grohmann — див. Громанн
 Gromnicki Isidor — див. Громницький
 Ізидор
 Grzybowski 95, 97
 Gunther 91, 93, 95, 97
 Gustaw Klibt — див. Клібт Густав
- Hann 91
 Hanslik Erwin — див. Ганслік Ервін
 Hassinger — див. Гассінгер
 Heiderich — див. Гайдеріх
 Hofman Josef — див. Гофман Йозеф
 Hugo Nagel — див. Нагель Гюго
 Humboldt — див. Гумбольдт
- Irma Pasler — див. Паслер Ірма
- Jensen Alfred — див. Єнсен Альфред
 Jurasz — див. Юраш
- Keilheck 91
 Kergomard 94
 Kirchhoff 93
 Kjellen 94
 Klist Gustav 213
 Kokoschko Oskar 213
 Kolessa Alex. — див. Колесса Олександр
 Krebs Norbert — див. Кребс Норберт
 Krummel 91, 93, 95, 97
 Krypakewytsch Iwan — див.
 Крип'якевич Іван
 Kunzer Georg — див. Кунцер Георг
 Kuttler Edmund — див. Кюттлер
 Едмунд
- Lancewicz 94
 Lehmann 222, 226
 Leiter Hermann — див. Ляйтер Герман
 Lewickyi Kost — див. Левицький Кость
 Litrow 93, 95, 96
 Ludo Moritz Hartmann — див. Гартман
 Людо Моріц
 Lunhau 93
- Machatchek — див. Махачек
 Mark Twain 93
 Maul O. 94
 Merc Alfred — див. Мерц Альфред
 Meyer 93
 Müller August 102
- Nagl J.W. 102
 Neumayr-Uhlig 93
- Onciul — див. Онціуль
- Pasler Irma — див. Паслер Ірма
 Passarge 95, 97
 Paulsen F. 93

Penk A. — див. Пенк Альбрехт
 Perthes Fridrich Andreas — див. Пертеc
 Фрідріх Андреас
 Peschel 93
 Petruszewic Eugen — див. Петрушевич
 Евген
 Pezanskyj Gregor — див. Пежанський
 Григорій

Ratzel F. 93—95
 Rehman — див. Реман Антоні
 Richthofen 94
 Ritter Wladimir 194
 Romers — див. Ромер Єугеніуш
 Rudski 93
 Ruhl 93

Salvisberg — див. Залвісберг
 Schaponal — див. Шапонал
 Schiler 91
 Schlüter 94
 Sieger — див. Зігер
 Siemiradzki — див. Семирадський
 Sievers 91, 93, 95
 Singalewyc — див. Сінгалевич
 Володимир
 Stieller — див. Штіллер

Suger 94
 Supan 94
 Swarowski — див. Сваровський
 Sydow 93
 Szczurat Wassyl — див. Щурат Василь
 Szymko 191

Tillo — див. Тілло
 Tobolko 113
 Trylowskyi Kyrylo — див. Трильовський
 Кирило

Übesberger — див. Юбесберг

Uhlig 90
 Ule 93

Victor Ritter von Sader-Rohrfelden —
 див. Ріттер фон Садер-Рофелден

Wagner M. — див. Вагнер М.
 Wells 93

Zaloziecki Roman — див. Залозецький
 Роман
 Zivier E. — див. Цивир Е.
 Zoll — див. Цоль

РЕЄСТР ЛИСТІВ

Розділ 1. Листи Степана Рудницького

№ п/п	Кому адресовано	Дата написання	Місце написання	Місцезнаходження листа	Мова листа
1.	Барвінському О.	б/д	—	ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України, від рукописів, № о/н 2224—2262, п. 138, арк. 5.	укр.
2.	- " -	19.02.10	Львів	Там само.— Арк. 1, 1 зв.	- " -
3.	- " -	17.03.10	- " -	Там само.— Арк. 3, 3 зв.	- " -
4.	- " -	30.11.12	- " -	Там само.— Арк. 7.	- " -
5.	- " -	23.04.17	Відень	Там само.— Арк. 9, 9 зв.	- " -
6.	Грушевському М.	5.11.01	Львів	ЦДАВО України у Києві ф. 1235, оп. 1, спр. 724, арк. 5—6.	укр.
7.	- " -	б/д		Там само.— Арк. 7—10.	- " -
8.	- " -	б/д		Там само.— Арк. 53, 54.	- " -
9.	- " -	[1906]	Львів	Там само.— Арк. 58—61.	- " -
10.	- " -	б/д		Там само.— Арк. 51, 52.	- " -
11.	- " -	13.07.06	Львів	Там само.— Арк. 11—13.	- " -
12.	- " -	[1908]	Львів	Там само.— Арк. 14—15.	- " -
13.	- " -	б/д		Там само.— Арк. 16—17.	- " -
14.	- " -	28.10.09	Львів	Там само.— Арк. 1—4.	- " -
15.	- " -	[1909]	[Львів]	Там само.— Арк. 18.	- " -
16.	- " -	28.01.10	Львів	Там само.— Арк. 19, 20.	- " -
17.	- " -	[1910]	[Львів]	Там само.— Арк. 62, 63.	- " -
18.	- " -	22.04.10	Львів	Там само.— Арк. 21, 22.	- " -
19.	- " -	[1910]	[Львів]	Там само.— Арк. 23.	- " -
20.	- " -	[1910]		Там само.— Арк. 24, 25.	- " -
21.	- " -	б/д		Там само.— Арк. 26—28.	- " -
22.	- " -	[1910]	Львів	Там само.— Арк. 29—31.	- " -
23.	- " -	[1910]	Львів	Там само.— Арк. 32, 33.	- " -
24.	- " -	[1910]	Львів	Там само.— Арк. 36, 37.	- " -
25.	- " -	[1910]		Там само.— Арк. 38.	- " -
26.	- " -	18.02.11.	Львів	Там само.— Арк. 39—42.	- " -
27.	- " -	[1911]	Львів	Там само.— Арк. 43, 44.	укр.
28.	- " -	16.11.12	Львів	Там само.— Арк. 46, 47.	укр.
29.	- " -	4.09.13	Львів	Там само.— Арк. 45.	
30.	- " -	[1913]	[Львів]	Там само.— Арк. 48—50.	
31.	- " -	б/д		Там само.— Арк. 34.	
32.	- " -	б/д		Там само.— Арк. 55—57.	
33.	Дністрянським Софії та Станіславу	9.08.26	Богдан	Мушинка М. Листи...— С. 41—43.	укр.
34.	Дністрянським (Софії)	19.10.26	Харків	Там само.— С. 43.	- " -

35. Дністрянським Софії та Станіславу	2.11.26	Харків	Там само.— С. 43—36.	- " -
36. - " -	3.12.26	Харків	Там само.— С. 46—48.	- " -
37. - " -	1.01.26	Харків	Там само.— С. 48—49.	- " -
38. Дністрянським (дітям С. Рудницького)	1.01.26	Харків	Там само.— С. 50.	- " -
39. Дністрянським Софії та Станіславу	6.03.27	Харків	Там само.— С. 50, 51.	- " -
40. - " -	20.04.27	Харків	Там само.— С. 51—52.	- " -
41. - " -	23.04.27	Харків	Там само.— С. 53, 54.	- " -
42. - " -	25.06.27	Харків	Там само.— С. 54.	- " -
43. - " -	23.09.27	Харків	Там само.— С. 55, 56.	- " -
44. - " -	13.01.28	Харків	Там само.— С. 56, 57.	- " -
45. - " -	27.01.28	Харків	Там само.— С. 57, 58.	- " -
46. - " -	6.02.28	Харків	Там само.— С. 59.	- " -
47. - " -	18.02.28	Харків	Там само.— С. 59, 60.	- " -
48. Дністрянським (дітям С. Рудницького)	18.02.28	Харків	Там само.— С. 60, 61.	- " -
49. Дністрянським Софії та Станіславу	3.03.28	Харків	Там само.— С. 61—63.	- " -
50. Дністрянським (дітям С. Рудницького)	2—5.03.28	Харків	Там само.— С. 63.	- " -
51. Дністрянським (Софії)	8.04.28	Харків	Там само.— С. 63, 64.	- " -
52. Дністрянським Софії та Станіславу	10.04.[28]	Харків	Там само.— С. 64.	- " -
53. Дністрянським (Станіславу)	14.04.28	[Харків]	Мушинка М. Листи...— С. 64. укр.	
54. Дністрянським Софії та Станіславу	26.04.28	Харків	Там само.— С. 65.	- " -
55. Дністрянським (Софії)	24.09.28	Харків	Там само.— С. 65, 66.	- " -
56. Дністрянським Софії та Станіславу	31.12.28	Харків	Там само.— С. 66, 67.	- " -
57. Дністрянським (Софії)	17.03.29	Харків	Там само.— С. 67, 69.	- " -
58. Дністрянським Софії та Станіславу	5.05.29	Харків	Там само.— С. 69.	- " -
59. Дністрянським (Софії)	4.06.29	Харків	Там само.— С. 69—70.	- " -
60. Дністрянським Софії та Станіславу	8.09.29	Алупка- Сара	Там само.— С. 70.	- " -
61. Дністрянським (Софії)	26.09.29	Харків	Там само.— С. 71, 71.	- " -

62. Дністрянським Софії та Станіславу	2.01.30	Харків	Там само.— С. 72—74.	- " -
63. - " -	15.04.30	Х[арків]	Там само.— С. 74.	- " -
64. - " -	20.05.30	Х[арків]	Там само.— С. 74.	- " -
65. - " -	6.07.30	Харків	Там само.— С. 74, 75.	- " -
66. - " -	19.07.30	[Харків]	Там само.— С. 76.	- " -
67. - " -	[8.08.30]	[Харків]	Там само.— С. 76.	- " -
68. Дністрянським (Софії)	25.09.30	Харків	Там само.— С. 76, 77.	- " -
69. Дністрянським Софії та Станіславу	28.03.31	Харків	Там само.— С. 78, 79.	- " -
70. - " -	6.07.32	Харків	Там само.— С. 79, 80.	- " -
71. Дорошенку В.	4.09.18	Львів	ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 364, арк. 7.	- " -
72. Дорошенку В.	3.12.23	Прага	Там само, ф. 365, оп. 1, спр. 69, арк. 87.	- " -
73. Дрогомирець- кому Г.	9.09.26	Прага	Шаблій О. В. Кубійович: енциклопедія життя і творення.— Париж- Львів, 1994.— С. 320.	- " -
74. Заклинсь- кому Б. Р.	23.05.16	Відень	ЛНБ ім. В. Стефаніка НАН України, від. рукописів, ф. 48, зак. 44-ж/п. 9, арк. 1.	- " -
75. Крип'якевичу І.	28.10.27	Харків	ЦДІА України у Львові, ф. 357, оп. 1, спр. 36, арк. 4,4 зв.	укр.
76. - " -	3.02.28	Харків	ЦДІА України у Львові, ф. 357, оп. 1, спр. 36, арк. 6.	укр.
77. - " -	25.03.28	Харків	Там само.— Арк. 10.	- " -
78. - " -	12.10.28	Харків	Із приватного архіву І. Крип'якевича.	- " -
79. - " -	17.02.28	Харків	Там само.	- " -
80. - " -	31.01.29	Харків	Там само.	- " -
81. - " -	4.06.[29]	Харків	Там само.	- " -
82. - " -	18.06.29	Харків	Там само.	- " -
83. - " -	22.10.29	Харків	Там само.	- " -
84. - " -	17.04.30	Харків	Там само.	- " -
85. - " -	9.09.30	Харків	Там само.	- " -
86. Крушельниць- кому А.	28.03.20		ЦДІА України у Львові, ф. 361, оп. 1, спр. 461, арк. 94.	- " -
87. - " -	12.06.26	Прага	Там само.— Спр. 121, арк. 51.	- " -
88. Левицькому В.	01.02.27	Харків	Там само, ф. 771, оп. 1, спр. 4, арк. 53.	- " -

89.	Огоновському В.	16.08.26	Богдан	Із приватного архіву В. Огоновського.	
90.	- " -	[1928]		Там само.	- " -
91.	- " -	21.09.26	Прага	Там само.	- " -
92.	- " -	1926	Харків	Там само.	- " -
93.	- " -	20.12.26	Харків	Там само.	- " -
94.	- " -	1.02.27	Харків	Там само.	- " -
95.	- " -	15.03.27	Харків	Там само.	- " -
96.	- " -	16.03.27	Харків	Там само.	- " -
97.	- " -	30.03.27	Харків	Там само.	- " -
98.	Палатинсь- кому В.	29.06.25	Прага	ЛНБ ім. В. Стефаніка НАН України, від рукописів, № о/н 2224, іл. 2 арк.	- " -
99.	Раковському І.	22.10.29	Харків	НТШ 496 — РСФ.	- " -
100.	Рудницькій (Шенкер) С.	б/д	[Відень]	ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп.1, спр. 2436, арк. 100—101 зв.	укр.
101.	Рудницькому Д.	26.09.20	Відень	Там само.— Ф. 682, оп. 1, спр. 56, арк. 42.	
102.	Скрипнику М. О.	27.07.27	Харків	ЦДАВО України у Києві, ф. 166, оп. 6/Т. 4, спр. 6247, арк. 12, 12 зв.	- " -
103.	- " -	28.07.27	Харків	Там само.— Арк. 10.	- " -
104.	- " -	28.07.27	Харків	Там само.— Арк. 11.	- " -
105.	- " -	5.12.30	Харків	Там само.— Оп. 9, спр. 1544, арк. 68—69 зв.	- " -
106.	Студинсь- кому К.	20.03.05	Львів	ЦДІА України у Львові, ф. 362, оп. 1, спр. 376, арк. 8,8 зв. 9,9 зв.	- " -
107.	- " -	17.10.11		Там само.— Арк. 10.	- " -
108.	- " -	28.10.25	Прага	Там само.— Арк. 11.	- " -
109.	- " -	09.05.29	Харків	Там само.— Арк. 13, 13 зв.	- " -
110.	Томашівсь- кому С.	31.10.16		Там само.— ф. 368, оп. 1, спр. 182, арк. 80.	- " -
111.	- " -	12.12.16		Там само.— Арк. 82.	- " -
112.	- " -	03.03.17	Відень	Там само.— Арк. 83—84	- " -
113.	- " -	15.03.17		Там само.— Спр. 190, арк. 14.	- " -
114.	- " -	04.05.17	Відень	Там само.— Арк. 8.	- " -
115.	- " -	21.07.17		Там само.— Арк. 15, 15 зв.	укр.
116.	- " -	б/д		Там само.— Арк. 85.	укр.
117.	Щурату В.	23.08.15	Відень	ЛНБ ім. В. Стефаніка, від рукописів, ф. 206, оп., спр. 599, п. 15.	нім.
118.	Директорія УНР у Відні	22.02.20	Відень	ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 212—213 зв.	укр.

119. Український Культурна Рада	12.07.16	Відень	Там само.— Ф. 391, оп. 1, спр. 93, арк. 65.	- " -
120. - " -	25.07.16		Там само.— Арк. 66.	- " -
121. Накладня Української Культурної Ради	29.09.16	Відень	Там само.— Арк. 67, 68.	- " -
122. Народний Комісаріат освіти УСРР	13.06.29	Харків	ЦДАВО України в Києві, ф. 166, оп. 9, спр. 1550, арк. 10.	- " -
123. - " -	7.04.30	Харків	Там само.— Оп. 6/Т.4, спр. 6247, арк. 84, 85.	- " -
124. - " -	4.06.32	Харків	Там само.— Оп. 10, спр. 567, арк. 47—50.	- " -
125. Наукове товариство ім. Шевченка	б/д		ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 420, арк. 70—71 зв.	- " -
126. - " -	20.12.23	Прага	Там само.— Ф. 382, оп. 1, спр. 42, арк. 21.	укр.
127. - " -	б/д		Там само.— Ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 199.	- " -
128. - " -	2.02.25	Прага	Там само.— Ф. 362, оп. 1, спр. 388, арк. 36, 37.	- " -
129. - " -	9.06.25	Прага	Там само.— Спр. 54, арк. 105.	- " -
130. - " -	21.11.25	Прага	Там само.— Спр. 376, арк. 12,12 зв.	- " -
131. Львівський університет	24.02.07	Львів	ДАЛО у Львові, ф. 26, оп. 5, спр. 1648, арк. 35.	- " -
132. - " -	25.02.07	Львів	Там само.— Арк. 36 зв.	- " -
133. - " -	5.09.13	Львів	Там само.— Арк. 54.	польс.
134. - " -	11.05.17	Львів	Там само.— Арк. 61.	польс.
135. Український високий педагогічний інститут у Празі	12.07.23	Прага	ЦДАВО України у Києві, ф. 3972, оп. 1, спр. 280, арк. 2.	укр.
136. - " -	3.10.23	Прага	Там само.— Арк. 3.	- " -
137. Укрнаука в Харкові	9.03.27	Харків	Там само.— Ф. 166, оп. 6/У, спр. 9090, арк. 52.	- " -
137а - " -	27.10.26	Харків	Центральний державний архів громадських об'єднань України, ф. 1, оп. 20, спр. 2264, арк. 113—124.	- " -

138.	- " -	28.06.29	Харків	ЦДАВО України у Києві, ф. 166, оп. 6/Т. 4, спр. 6247, арк. 79, 79 зв.	- " -
139.	- " -	30.06.28	Харків	Там само.— Арк. 74.	- " -
140.	- " -	27.12.29	Харків	Там само.— Оп. 8, спр. 437/11 ч./, арк. 151, 152.	- " -
141.	- " -	16.04.30	Харків	Там само.— Оп. 6/Т. 4, спр. 6247, арк. 86.	- " -
142.	Управі дослідної кафедри антропології й гео- графії у Харкові	25.10.26	Харків	Там само.— Оп. 12, спр. 6676, арк. 4, 4 зв.	- " -
143.	Управлінню таборів державної безпеки	10.07.36		Соловки. Архив Учетно- архивного отд. КГБ при Совете Министров УССР. Следст. Фонд, Дело № 737. По обвинению Рудницкого С. Л. 57190-ФП, рос. т. 1. ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 119.	укр.
144.	Відповідь на про- б/д тест польських професорів Львівського університету				
145.	Реферат про видавничу діяльність „Просвіти“ на будуче, предло- жений видавничій комісії і Головному Віділови	26.01.14	Львів	ЦДІА України у Львові, ф. 348, оп. 1, спр. 6893, арк. 1—6.	укр.

Розділ II. Листи Степанові Рудницькому

146.	Балей С.	08.18.	Мику- линці	ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 4, 5	укр.
147.	- " -	б/д		Там само.— Арк. 209.	укр.
148.	Ганкевич І.	26.09.18	Коломия	Там само.— Арк. 16.	- " -
149.	Ганкевич Л.	3.10.18		Там само.— Арк. 18.	- " -
150.	Гужковський К.	2.07.18	Остро- вець	Там само.— Арк. 20.	- " -
151.	Дністрянський С.	9.10.18	Відень	Там само.— Арк. 21, 22.	- " -
152.	- " -	18.06.18	Відень	Там само.— Арк. 83—84.	- " -
153.	Дольницький М.	25.07.18	Відень	Там само.— Арк. 24—25.	- " -
154.	- " -	5.08.18		Там само.— Арк. 10—11 зв.	- " -
155.	- " -	8.10.18	Біліц	Там само.— Арк. 13.	- " -
156.	Дьорнер Ергард	10.05.18		Там само.— Арк. 7, 7 зв.	нім.

157. Енсен А.	січень, 1918	Сток- гольм	Там само.— Арк. 122, 122 зв.	нім.
158. - " -	4.01.18	Сток- гольм	Там само.— Арк. 98, 98 зв.	нім.
159. - " -	11.01.18	Сток- гольм	Там само.— Арк. 99, 99 зв.	нім.
160. - " -	7.03.18	Сток- гольм	Там само.— Арк. 1, 2.	- " -
161. Заклинський Б.	18.08.18		Там само.— Арк. 34, 34 зв.	укр.
162. Капій М.	28.04.18	Польща	Там само.— Арк. 35, 35 зв.	- " -
163. Козак В.	6/д		Там само.— Арк. 38—39 зв.	- " -
164. Кребс Н.	10.03.18	Вюрц- бург	Там само.— Арк. 45, 45 зв.	нім.
165. - " -	10.04.18	Вюрц- бург	Там само.— Арк. 49.	- " -
166. - " -	14.04.18	Вюрц- бург	Там само.— Арк. 48.	- " -
167. Кревецький І.	24.05.18		Там само.— Арк. 41.	укр.
168. - " -	24.05.18	Відень	Там само.— Арк. 115, 115 зв.	- " -
169. - " -	5.09.18	Відень	Там само.— Арк. 42.	- " -
170. - " -	22.09.18	Відень	Там само.— Арк. 43, 43 зв.	- " -
171. - " -	16.10.18	Відень	Там само.— Арк. 44.	- " -
172. Левицький В.	11.08.18	Львів	Там само.— Арк. 47, 47 зв.	- " -
173. Литвинович Й.	12.03.20	Відень	Там само.— Спр. 217, арк. 2.	- " -
174. Ляйтер Герман	7.04.18	Відень	Там само.— Арк. 113.	нім.
175. Марків Лев	23.06.18	Тарнава Вижна	ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 50.	укр.
176. Мерц А.	26.01.18	Берлін	Там само.— Арк. 51—51 зв.	нім.
177. - " -	18.08	Берлін	Там само.— Арк. 53.	- " -
178. Миколаєвич Яків	16.06.18	Терно- піль	Там само.— Арк. 54, 54 зв.	- " -
179. Невідомий	8.04.18		Там само.— Арк. 8.	- " -
180. Невідомий	16.01.18	Зальц- ведель	Там само.— Арк. 28—29.	нім.
181. - " -	6.02.18	Зальц- ведель	Там само.— Арк. 30, 31.	- " -
182. Невідомий	30.05.18	Штут- гарт	Там само.— Арк. 111.	- " -
183. Німчук І.	12.10.18	Відень	Там само.— Арк. 55.	укр.
184. - " -	18.08.18	Відень	Там само.— Арк. 89, 89 зв.	- " -
185. Отамановський Валентин	8.09.18	Київ	Там само.— Арк. 65, 66.	- " -
186. Панейко В.	30.09.18		Там само.— Арк. 112.	- " -
187. Пенк Альбрехт	2.08.18	Берлін	Там само.— Арк. 60, 60 зв.	нім.
188. Пертес Ф. А.	22.04.18	Ґота	Там само.— Арк. 107—108 зв.	нім.
189. - " -	15.05.18	Ґота	Там само.— Арк. 109.	нім.

190. Раковський І.	15.07.18	Опака п. Під- буж	Там само. — Арк. 15, 15 зв.	укр.
191. - " -	10.10.29	Львів	ЛНБ ім. В. Стефаніка НАН України, від. рукописів, ф. 252 (УЗЕ), оп. 1, спр. 274, арк. 1—4.	укр.
192. Роздольський О.	20.05.18	Львів	Там само.— Арк. 64.	- " -
193. Рудницький І.	20.03.18		Там само.— Арк. 95—96 зв.	- " -
194. Сінгалевич В.	30.03.18	Відень	Там само.— Арк. 77—78 зв.	- " -
195. - " -	23.02.18	Відень	Там само.— Арк. 74—75 зв.	- " -
196. Ставничий Б.	1.10.18	Яворів	Там само.— Арк. 86.	- " -
197. Тупа Осип	14.09.18	Бере- жани	Там само.— Арк. 56—57.	- " -
198. Фішер	7.12.14	Відень	Там само.— Спр. 2434. арк. 114.	нім.
199. Хабурська Н.	[13.01.18]	Мар- тинів Новий	Там само. — Спр. 2436, арк. 88, 88 зв.	укр.
200. Чайковський М.	21.07.18.	Чорна	Там само.— Арк. 90.	- " -
201. - " -	15.08.[18]	Рава	Там само.— Арк. 92.	- " -
202. - " -	б/д		Там само.— Арк. 116,116 зв.	- " -
203. Щурат В.	13.08.18	Кобило- волоки	Там само.— Арк. 93.	укр.
204. Яковлів Гри- горій	14.05.18	Володи- мир- Волин- ський	ЦДІА України у Львові ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 94.	укр.
205. „Вісник Союзу Визволення України“	22.04.18	Відень	Там само. — Арк. 132.	- " -
206. Видавниче товариство „Вернигора“	3.07.18	Київ	Там само. — Арк. 123, 123 зв.	- " -
207. - " -	3.07.18	Київ	Там само. — Арк. 124, 124 зв.	- " -
208. - " -	16.08.18	Київ	Там само. — Арк. 126, 128.	- " -
209. - " -	23.08.18	Київ	Там само.— Арк. 129, 129 зв.	- " -
210. Загально- Українська Куль- турна Рада	[19].05.18	Київ	Там само.— Арк. 67.	- " -
211. - " -	б/д		Там само. — Арк. 82.	- " -
212. Інститут географії	20.03.18	Відень	Там само. — Арк. 133.	нім.
213. Інститут дослідження культури	1.02.18	Відень	Там само. — Арк. 188—194.	нім.

214.	Інститут дослідження культури	4.02.18	Відень	Там само. — Арк. 195.	нім.
215.	Імперсько-королівський австрійський музей	23.01.18	Відень	Там само. — Арк. 106.	- " -
216.	Кам'янець-Подільський державний український університет	[1.07.18]	Кам'я-нець-Подільський	Там само. — Арк. 69—70.	укр.
217.	Картографічне видавництво „Фрайтаг і Берндт“	21.04.17	Відень	Там само.— Ф. 391, оп. 1, спр. 91, арк. 4.	нім.
218.	“ -	26.05.17	Відень	Там само.— Арк. 5.	- “ -
219.	“ -	17.11.17	Відень	Там само.— Арк. 8.	- “ -
220.	“ -	17.01.18	Відень	Там само, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 138, 138 зв.	- “ -
221.	“ -	25.01.18	Відень	Там само.— Арк. 140, 140 зв.	- “ -
222.	“ -	4.02.18	Відень	Там само.— Арк. 142—142 зв.	- “ -
223.	“ -	6.02.18	Відень	Там само.— Арк. 144, 144 зв.	- “ -
224.	“ -	2.04.18	Відень	Там само.— Арк. 145.	- “ -
225.	“ -	21.05.18	Відень	Там само.— Арк. 148, 148 зв.	- “ -
226.	“ -	24.05.18	Відень	Там само.— Арк. 150.	- “ -
227.	“ -	4.06.18	Відень	Там само.— Арк. 152, 152 зв.	- “ -
228.	“ -	14.06.18	Відень	Там само.— Арк. 157, 157 зв.	- “ -
229.	“ -	21.06.18	Відень	Там само.— Арк. 158.	- “ -
230.	Картографічне видавництво „Фрайтаг і Берндт“	18.07.18	Відень	ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 162.	нім.
231.	“ -	31.07.18	Відень	Там само.— Арк. 164, 164 зв.	- “ -
232.	“ -	24.08.18	Відень	Там само.— Арк. 166.	- “ -
233.	“ -	30.08.18	Відень	Там само.— Арк. 168, 168 зв.	- “ -
234.	“ -	29.09.18	Відень	Там само.— Арк. 169, 169 зв.	- “ -
235.	“ -	16.11.18	Відень	Там само.— Ф. 391, оп. 1, спр. 91, арк. 1.	- “ -
236.	“ -	23.12.18	Відень	Там само.— Ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 174—176 зв., 182—183 зв.	- “ -
237.	“ -	25.01.19	Відень	Там само.— Арк. 177—177 зв.	- “ -

238.	- " -	20.05.19	Відень	Там само.— Арк. 179— 181 зв.	- " -
239.	- " -	21.05.19	Відень	Там само.— Арк. 184, 184 зв.	- " -
240.	- " -	13.06.19	Відень	Там само.— Арк. 154— 155 зв.	- " -
241.	- " -	31.07.19	Відень	Там само.— Арк. 139.	- " -
242.	- " -	07.19	Відень	Там само.— Арк. 160, 160 зв.	- " -
243.	- " -	5.08.19	Відень	Там само. — Арк. 186, 186 зв.	- " -
244.	Книжковий магазин	18.02.18	Штут- гарт	Там само. — Арк. 105, 120—120 зв.	- " -
245.	Колектив професорів філософського факультету ц.-к. університету у Львові	10.06.13	Львів	ДАЛО, оп. 5, спр. 1648, ф. 26, арк. 49.	
246.	Колектив редакції газети „Економічна служба“	20.03.18	Гамбург	ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп.1, спр. 2436, арк. 102.	нім.
247.	Комітет приюту для недужих Українських січових стрільців	16.02.18	Відень	Там само.— Арк. 71.	укр.
248.	Красве товариство „Сільський господар“	23.01.[18]	Львів	Там само.— Арк. 82, 82 зв.	- " -
249.	Львівський університет	1.05.19	Львів	ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 1648, арк. 60.	польс.
250.	- " -	23.07.19	Львів	Там само. — Арк. 62.	польс.
251.	Науково-дослід- ний інститут Сходу і країн Близького, Серед- нього та Далекого Сходу	6.02.18	Відень	ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2436, арк. 134.	нім.
252.	- " -	9.02.18	Відень	Там само. — Арк. 135.	- " -
253.	- " -	12.02.18	Відень	Там само. — Арк. 137, 137 зв.	нім.
254.	Німецько- український інститут економіки і культурної політики	6.05.18	Мюнхен	Там само. — Арк. 196.	нім.

255. Президія географічного товариства у Відні	9.04.18	Відень	Там само. — Арк. 6.	- " -
256. Редакція і адміністрація газети „Неділя“	4.03.18	Відень	Там само. — Арк. 104.	- " -
257. Ставропільський інститут у Львові	25.01.18	Львів	Там само. — Арк. 80.	укр.
258. Український високий педагогічний інститут ім. Драгоманова у Празі	12.06.23		ЦДАВО України у Києві, ф. 3972, оп. 1, спр. 280, арк. 1.	укр.

ЗМІСТ

ГЕОГРАФІЯ В ДІАЛОЗІ КУЛЬТУР. <i>Замість вступу</i>	5
Основні дати життя та праці Степана Рудницького	41
РОЗДІЛ I.	
ЛИСТИ СТЕПАНА РУДНИЦЬКОГО	43
РОЗДІЛ II.	
ЛИСТИ СТЕПАНОВІ РУДНИЦЬКОМУ	239
Словник маловживаних та іншомовних слів	400
Анотований список адресатів	410
Іменний покажчик	416
Реєстр листів	423
Розділ 1. Листи Степана Рудницького	423
Розділ II. Листи Степанові Рудницькому	428

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Українознавча бібліотека НТШ.
Число 19

**Листування
Степана Рудницького**

Упорядкування, вступна стаття, примітки *Павло ШТОЙКО*
Відповідальний редактор *Олег КУПЧИНСЬКИЙ*
Літературний редактор *Марія ТКАЧ*
Комп'ютерний набір,
оригінал макет *Оксана ЛЕОНОВА, Лілія САЛАМІН*

Підписано до друку 17.10.05. Формат 70×100/16.
Папір офсетний. Друк офсетний. Гарнітура Journal.
Ум. др. арк. 35,1. Наклад 305. Зам. 12/06.

Зверстано і видруковано у Дослідно-видавничому центрі
Наукового товариства ім. Шевченка.
Львів, вул. Винниченка, 26

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 884 від 04.04.2002